

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת בבא בתרא ח"א

דפים ב-צא

הקובץ הזה מופץ חינם

ומצווה להעבירו ולסייע בהפצתו חינם

ניתן לרכוש ספר מודפס

[בקישור זה באתר אמזון](#)

לקבלת מסכתות אחרות ובכל עניין

[050-6877088](tel:050-6877088) בוואצאפ

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

על

מסכת בבא בתרא

חלק א דפים ב-צ"א

סיכום הסוגיות בלשון שווה לכל נפש, מסייע.
ללמוד ולהכיר את מבנה הסוגיות כהכנה ללימוד.
להבין ולהשכיל את ענייני הסוגיות במהלך הלימוד.
ולזכור היטב פרטי הסוגיות ידי חזרות לאחר הלימוד.

המילים המודגשות הן תמצית הסוגיות ועל ידן
ניתן לחזור על כל סוגיה בזמן קצר פעמים רבות
ולרכוש ידיעה אמיתית וקניין גמור בתלמוד

נדפס לראשונה בעזרת ה' יתברך בשנת ה'תשס"ב
וכעת יו"ל במהדורה חדשה מאירת עיניים עם הרבה שיפורים
חודש סיון ה'תשפ"ד

©

יצחק אהרן הורביץ, רחוב פלדמן 8 בני ברק

bekitsur1@gmail.com

לעילוי נשמות

מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

נלב"ע ל' מנחם-אב תשפ"א

ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת

ר' ראובן ב"ר צבי ברן ז"ל

ומרת רוזה (שושנה זיסל)

ב"ר שמעון ז"ל

ת. נ. צ. ב. ה.

מתוך הסכמות שהתקבלו לחיבור זה

עלתה בידו להעלות על הכתב "בקיצור" כפי השם שנתן לכתביו אלו לסכם במועט המחזיק את המרובה את מהלך הסוגיות עם עומק ההבנה בהם. (הגאון רבי זלמן רוטברג זצ"ל, ראש ישיבת בית מאיר).

הנה מודעת זאת בכל הארץ, ערך חן יקרת החיבור הנפלא הנקרא "בקיצור" אשר בו נתקיים באופן מושלם דברי חז"ל לעולם ישנה אדם לתלמידיו בדרך קצרה כאשר נפרש בפני הלומדים מהלך דברי הגמרא משולבים בדברי רש"י ותוס' בבהירות נפלאה. וה"בקיצור" מועיל הן להשגה והן לחזרה ולשינון והן לזכרון העניינים הנלמדים למען יעמדו ימים רבים. והנה מזה שני מחזורים על סדר לימוד הדף היומי רבים מאוד נאותים לאור החיבור הזה וחוזרים ומבקשים מי יראנו טוב לחזור ולהפיץ הדברים לתועלת הלומדים בכלל וללומדי הדף היומי בפרט וברור שכל המביא אליו את דברי הברכה האלה יאחזנה ולא ירפנה ויהי בפיו כדבש למתוק. (הגאון רבי צבי רוטברג שליט"א, ראש ישיבת בית מאיר).

ומתוך הספר הזה יבואו בדרך קצרה להבנת הסוגיה ולהקיף הסוגיה לכל צדדיה ופרטיה והוא תועלת מרובה מאד וגם יש בספר תועלת מרובה לאותם שכבר למדו שיוכלו לחזור על הסוגיות בזמן קצר והוא תועלת גדולה למען יתקיים תלמודו בידו ולכן אמינא לפעלא טבא. (הגאון רבי דוד כהן שליט"א, ראש ישיבת חברון).

מתוך מכתבים שהתקבלו מלומדי ה"בקיצור"

מלא התפעלות אני מאופן סיכום וניתוח העניינים בקונטרס תחזקנה ידיכם וחילכם לאורייתא כה יוסיף וכה יתן אשמח לדעת אם יש להשיג על מסכתות קודמות בתודה והערצה, הנעזר בקונטרס רבות בהכנת שיעור דף היומי. (הגה"ח רבי יצחק ישעיה וייס, ראש ישיבת אלכסנדר).

הצלחת ליצור את יצירת הדור ... אני ורבים אחרים מצליחים להתמיד בלימוד הדף היומי . לא היתה עוד יצירה מעין זו בעבר ולא בהווה ... לדעתי תרומתך אינה רק להווה העכשווי, בבוא היום בעוד שנים כאשר תוציא זאת בעז"ה בספרים מאוגדים הרי זה יהיה חלק מהותי של לומדי הגמרא באשר הם. (י.ש).

ברצוני להביע את הערכתי למפעל החשוב שלכם, אני מוצא את הסיכומים כטובים ביותר הקיימים היום הן מבחינת הבהירות והן מבחינת הצגת הדברים. (מ.ר).

כאשר התחלתי את הסיבוב השלישי במפעל הדף היומי חשתי עייפות החומר ואיני יודע עד מתי הייתי סוחב כאשר התוועדתי לא מזמן ל"בקיצור" הוא נסך בי כוחות ונטע בי שמחה מרובה בלימוד, כמדומני שאיני היחיד ואולי יש כמותי מאות ויותר. (ע.א).

כידוע ישנם כיום כמה וכמה ספרי עזר המסייעים ללומד התלמוד ... ברם מניסיוני בהוראת התלמוד ... מזה כמה עשורים, כלי עזר אלו לבדם אינם יכולים להביא לדרך המחשבה התלמודית להבנת עומק הסוגיות, לא די בתרגום והסבר קצר בציוד, הם זקוקים להנחיה מעמיקה יותר שתעניק להם תמונה מקיפה של מבנה הסוגייה והטענות המרכזיות המוצעות בה. משום כך התלהבתי כל כך מעבודת הרב הורביץ בחוברת "בקיצור" ואף נמנית עליהן באופן אישי, שכן בעבודה מקיפה זו מציע הרב הורביץ בלשון מובנת לכל את עקרי הסוגייה בדרך שכל תלמיד יכול להבינה לאשורה ולתפוס את התמונה הכללית של מהלך זרימת הסוגייה. (א.ק).

בשנה האחרונה ... אני מעיין דרך קבע בחוברת "בקיצור" ... ברצוני לציין כי אני מוצא עניין רב בחוברת המסכמת הבהירות ובתמציתיות את הסוגיה הנדונה. סיכום זה מדגיש את העניינים העיקריים בסוגיה ומאפשר לחזור בזמן קצר יחסית על סוגיה מורכבת העיון בחוברת "בקיצור" מסייע לשינון הסוגיה לאחר לימודה ולהבנת עקרונותיה טרם לימודה. (מ.ל).

אקדמות מילין

כידוע, יסוד ההלכה היהודית הוא התלמוד הבבלי, וכבר נקבע כי חתימת התלמוד היא סוף הוראה המחייבת את כל ישראל בכל מקומותיהם. ואולם, דרכו של התלמוד דרך עמוקה היא מאוד, ואין התלמוד ספר הלכות פסוקות אשר ירוץ בהן הקורא ויבין מיד את מסקנות הסוגיות. ברוב המקומות לא יגיע הלומד להבנת ההלכה על בוריה אלא אם כן יהיה שותף במהלך המשא ומתן שהביא להכרעת ההלכה, וזאת על ידי מאמץ רב להבין כל עניין ועניין. והתלמוד הזה רחב מאוד, והבנת כל עניין בו אורכת זמן רב, עד שמעטים הם הזוכים להעמיס אותו או את רובו על שכלם.

כלפי העניין הזה, החלטתי לגשת אל המלאכה הגדולה הזו, לסייע לעצמי ולאחרים, לעשות לכל הפחות השתדלות כדי להגיע אל המטרה הנכספת, והיא ידיעה רחבה ומקיפה בתלמוד הבבלי.

ניתן לחלק את הדרך אל המטרה הזו לשלושה חלקים, והם: ללמוד, להבין, ולזכור.

ללמוד בעניין הלימוד הורו לנו חז"ל (פסחים ג, ב), לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה, ועניין "דרך קצרה" מבואר במסכת עירובין (נג, ב), שהיא הדרך המהירה ביותר להגיע אל המטרה, כלומר תחילת הלימוד לא תהיה בדרך מסורבלת ועיקשת, המרחיקה את מטרת הלימוד, שהוא ידיעת העניינים, אלא בדרך הקלה ביותר.

ואף כי שבחו חז"ל את העיון העמוק הבא על ידי עמל ויגיעה, עד שאמרו (ברכות ו, ב), אגרא דשמעתא סברא, כבר הזהירו ואמרו (שם סג, ב), לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך יהגה, הרי שתחילה יש ללמוד באופן הקל ביותר, ובכך לקנות את דברי התורה, ורק לאחר מכן להעמיק בה.

להבין ובוודאי שאין הכוונה שמתחילה יש לקרוא את דברי התורה בלא להבין כלל, כי הקורא ואינו מבין מה שהוא קורא, אף אם משמיע הדברים בקול ובנעימה רבה, אין זה לימוד כלל, ואינו עדיף מציוץ הציפורים ושאר בעלי חיים, ועליו ועל שכמותו תמהו חז"ל בכמה מקומות (כגון שבת קיג, א), גמרא גמור זמורתא תהא? אלא הדרך הנכונה היא, שגם בתחילת לימודו יבין היטב את הדברים שלומד, לכל הפחות כפשוטם.

ולזכור

מי שלמד והבין אך לא השכיל לקיים הדברים בידו, מלבד מה שמראה שמזלזל בלימודו, ואינו מייקרו לשמור עליו, אפשר שכלל אין להחשיב את פועלו עד עתה כלימוד, וכמו שפירש רש"י (ברכות ו, ב) בעניין מה שאמרו אגרא דפרקא ריהטא, עיקר קבול שכר הבריות הרצים לשמוע דרשה מפי חכם, היא שכר המרוצה, שהרי רובם אינם מבינים להעמיד גרסא ולומר שמועה מפי רבן לאחר זמן, שיקבלו שכר למוד. מבואר בדברי רש"י אלו, שמי שאינו יכול להעמיד גרסתו ולומר השמועה כתקנה לאחר זמן, אינו מקבל כלל שכר על הלימוד, אף אם באותה שעה ששמע הדבר עדיין ידע לאומרו כראוי.

בקיצור

החיבור הזה מטרתו לסייע ללומדים בשלושת העניינים הללו, הקריאה בו תוליך את הלומד בדרך הקצרה ביותר לידיעת העניינים השונים, כשהם מוסברים בדרך ברורה ומובנת, וזאת אף כהכנה לקראת לימוד הסוגיות בפנים. לאחר מכן יוכל הלומד להסתייע בחיבור זה לצורך חזרה על העניינים בזמן קצר. בנוסף, ניתן לקרוא את המילים המודגשות בפני עצמן, שהן התמצית של כל עניין, וכך לחזור על העניינים בדרך מהירה עוד יותר.

ואסיים במה שמובא משם הגאון מוילנא נ"ע (עליות אליהו בהערה ט"ז), ששני תלמידי חכמים למדו משניות וחזרו עד שידעו בעל פה כל המשניות, אחד מהם היה חוזר על לשון המשנה עד שהיה רגיל על לשונו בעל פה כל המשניות, והאחד חזר על תוכן כל המשניות בלא סגנון הלשון. והלכו שניהם לשאול את פי הגאון נ"ע איזה דרך ישרה שיבור לו האדם בזה. והשיב להם, כי לדעת תוכן עמקות המשנה טוב יותר מלדעת הלשון בעל פה ולא העניינים על בורים. והוסיף לומר, כי אך תורה שבכתב נכון לדעת הלשון בלי מגרעת, אבל תורה שבעל פה עיקרה לדעת הדינים והמשפט על בורים.

בקיצור

מסכת בבא בתרא

חלק א דפים ב-צ"א

פרק ראשון השותפין

דף ב

כשהוא אחד ממאתים מההיתר.

אבל אם גדלה התבואה בשיעור גדול מזה, אין המועט בטל ברוב שגדל בהיתר, שכן כלאים אינם בטל ברוב אלא במאתים. ובוזה יש חילוק.

אם נתייאש בעל הכרם מלגדור, נאסרה התבואה משום כלאים, כי ביאושו הפרצה נחשבת לפתח בין הגפנים והתבואה, ומאחר שאין ביניהם הרחקה, נאסרה התבואה, ובעל הכרם משלם לבעל התבואה את הנזק הזה, כי בא בגרמתו, וגרמי בנזקין חייב.

ואם לא התייאש מלגדור, וכוונתו לגדור מיד כשיגיע לשם, אין הפרצה נחשבת לפתח, ואין התבואה נאסרת.

ר"י מפרש שאין בעל הכרם מתחייב לגדור פעם ראשונה ושניה שנפרצה הגדר אלא אם התרו בו לגדור, ואף בפעם השלישית יתכן שאינו מחוייב עד שיתרו בו.

ורבינו תם מפרש שאין התבואה נאסרת, אלא אם גדל בה שיעור של אחד ממאתים בפעם אחת שנפרצה הגדר, אבל אם גדל חלק מהשיעור הזה בפריצה ראשונה, וגדרו את הפריצה, ולאחר שנפרצה הגדר פעם שניה, גדל השלמת השיעור הזה, אין התבואה נאסרת, כי כל אחד מהשיעורים הללו בפני עצמו, אינו אחד ממאתים ובטל בהיתר.

"מחיצת" "מחצת" "מחיצה"

מחיצת הכרם האמורה בדין הקודם, היא

מסכת בבא בתרא פותחת בפרק "השותפין", משום שמסכת בבא מציעא מסיימת בדיני שותפים, "בית ועליה של שנים שנפלו חולקים כו".

דיני המשנה יתבארו בעזה"י על סדר הגמרא.

מחיצת הכרם שנפרצה

תבואה שגדלה עם גפנים נאסרת בהנאה משום איסור כלאים, אלא אם כן היתה גדר בין הגפנים והתבואה, או שהיתה ביניהם הרחקה של ארבע אמות.

ובעל הכרם הוא זה שחייב להרחיק את גפניו משדה לבן [=תבואה] של חבירו ארבע אמות, או לעשות גדר, שאם לא יעשה כן, הוא נחשב למזיק את חבירו, שאוסר את תבואתו, כי ההרחקה שצריך לעשות היא מחמת עבודת הגפן.

ואם היתה גדר בין הגפנים והתבואה ונפרצה הגדר:

כל זמן שלא גדלה התבואה בשיעור של אחד ממאתים ממה שהיה בה קודם, לא נאסרה התבואה, כי המועט שגדל באיסור בטל במאתיים של היתר שהיו תחילה, ולענין כלאים האיסור בטל

גדר או כותל של הכרם.

ב. בין שתי חצרות כשהיה ביניהן גדר

בעבר.

כשהיתה גדר בין שתי החצרות ונפלה, **הכל מודים שכופים זה את זה לבנות את הגדר.**

רש"י פירש שבזה מודה לשון ראשון, כי כשהיתה גדר, כבר התרצו לעשות כותל, ואינם יכולים לחזור בהם מהתחייבותם.

והתוס' פירשו, שבזה מודה לשון ראשון, כי כשהיתה גדר, כבר הורגלו לעשות בחצר דברי הצנע, בלא להיזהר זה מזה, ומעתה כשלא תהיה גדר, יש כאן נזק לכל אחד מהם, בכך שחבירו רואה אותו.

ג. בין חצר לרשות הרבים.

הכל מודים, שכופים את כל אחד מבני החצר לבנות לחצר דלת, ויש אומרים אף בית שער, כדי שלא יוכלו בני רשות הרבים לראות בתוך החצר, משום שדבר זה, שהכל רואים את בני החצר, נחשב לנזק אף לפי לשון הראשון, ואין זה כראיית שאר בני החצר, שאין נפסד בראייתם אותו.

ד. בין חצר לגג.

הכל מודים שכופים לעשות גדר בין הגג לחצר, כדי שלא יוכל בעל הגג לראות את מעשיו של בעל החצר בחצר.

ואף לשון ראשון מודה בזה, כי אין זה דומה לשתי חצרות סמוכות, ששני בעלי החצרות רואים זה את זה, ורגילים להשתמש בחצר, כי כששניהם רגילים לראות זה את זה, ולהשתמש, מתרגלים

ומחצת העדה, האמורה בתורה לענין שלל מלחמת מדיין, **היא חצי השלל של העדה.**

ומחיצה האמורה במשנתנו "חייבין לעשות מחיצה", נחלקו בה חכמים.

ללשון ראשון בגמרא היא גדר או כותל [=גודא], כמו מחיצת הכרם. **וללשון שני** בגמרא היא **חציית החצר** [=פלוגתא], כמו מחצת העדה.

דין היזק ראייה

היזק ראייה, הוא מה שאדם ניזוק, ממה שחבירו רואה אותו בתוך שלו, שמחמת ראייה זו של חבירו, הוא נמנע מלעשות בשלו דברי צניעות, והרי הוא ניזוק בכך, שאינו עושה בשלו כל שהיה יכול לעשות בה. ולהלן יתבאר באלו מקומות נאמר דין היזק בראייה.

א. בין שתי חצרות כשמעולם לא היה ביניהן גדר.

ללשון ראשון בגמרא, אין כאן היזק ראייה, ואין אחד כופה את חבירו לבנות גדר ביניהם, כדי שלא יראה את מעשיו, כי אינו ניזוק בכך שחבירו רואה אותו, שהרי אינו נמנע מלעשות בחצר כל מה שהיה עושה גם לולא ראיית חבירו.

וללשון השני בגמרא, יש כאן היזק ראייה, וכופים זה את זה לבנות גדר, כדי שחבירו לא יוכל לראות את מעשיו בחצר.

אותו, והוא הדין בין שתי גינות, שאין אדם נמנע מלזרוע מחמת ששכנו רואה אותו.

ומכל מקום כופים לעשות גדר מטעם אחר, שאסור לאדם לעמוד בשדה חברו בשעה שהיא עומדת בקמותיה, ופירש רש"י שלא יזיקנו בעין רעה, וכדי שלא יזיקו זה את זה כל הזמן, שהרי הגינה מלאה ירק כל הזמן, חייבים לעשות גדר.

השותפים שרצו לעשות מחיצה

בחצר בונים את הכותל באמצע

לפי לשון ראשון כך הוא ביאור המשנה :
מחיצה היא כותל, והמשנה מדברת בשנים שהיו חצרותיהם סמוכות זו לזו, ורצו לעשות כותל בין החצרות, והדין הוא, **שאם התחייבו זה לזה לעשות כותל ביניהם, שניהם נותנים אותו בשווה**, בין במקומו, שיהיה בנוי חצוי בחצר הזו וחצוי בחצר הזו, ובין בהוצאות, ששניהם משתתפים בו בשווה, כפי מנהג המדינה, ואין אחד יכול לומר, אתן רק מחיצה דקה או מקום מועט.

אבל כל זמן שלא התחייבו לבנות כותל ביניהם, אין אחד מחייב את חברו לעשותו, משום שהיזק ראייה אינו נחשב להיזק.

ולפי לשון שני כך הוא ביאור המשנה :

מחיצה היא חלוקה, והמשנה מדברת בחצר שאין בה דין חלוקה, וכפי שיתבאר

לעשות בה דברים שאינם נמנעים מחמת ראיית השכן.

אבל כשחצר וגג סמוכים זה לזה, בעל החצר רגיל להשתמש בה, ואינו רגיל לראות את בעל הגג, כי בעל הגג אינו רגיל להשתמש בגג.

ולפיכך בעל החצר מתרגל להשתמש בחצר דברים שאינו רוצה שיראו, ואינו יכול להיזהר מראיית בעל הגג, כי אינו יודע מתי יעלה לגגו, ולכן עושים מחיצה ביניהם.

ה. בבית.

הכל מודים שבעל הבית כופה את שכניו להתרחק מחלונות שלו. ולכן הבא לבנות כותל כנגדו, מרחיקו מהחלון ארבע אמות למעלה או למטה, כדי שלא יוכל לעמוד על הכותל, ולראות בתוך הבית, וכן מרחיק 4 אמות כדי שלא יאפיל על הבית.

וגם הלשון הראשון מודה בזה, כי בבית רגילים לעשות דברי צנעא, שאין רוצים שיראו אחרים, והרואה מזיק לבעל הבית

ו. בין שתי גינות.

הכל מודים שכופים זה את זה לעשות גדר בין שתי הגינות, כדי שלא יכלו לראות זה בגינתו של זה.

ואף ללשון ראשון, שאומר שבין שתי חצרות אין היזק ראייה, משום שאין אדם נמנע מלהשתמש בחצר, מדברים שהיה משתמש גם לולא היה שכנו רואה

וכתבו התוס', שלא הוצרכה הגמרא לבאר איך חלה ההתחייבות לעשות מחיצה, אלא לפי הלשון השני, שההתחייבות היא על חלוקה בלבד, והיה מקום לומר שאין כאן מה לקנות. אבל לפי הלשון הראשון, שההתחייבות היא על בניית הכותל, פשוט הוא שמועיל קניין על כך, שמשעבד נכסיו לבניית הכותל.

ומדברי רש"י בדף ב' משמע, שדברי הגמרא כאן, מיישבים גם איך מועילה ההתחייבות לבניית הכותל ללשון הראשון, ומבואר שכל זמן שלא נעשה קניין על הדבר, אין בהסכמה בלבד לחייב אותם לבנות את הכותל.

עובי כתלים שונים בגובה ארבע אמות

כותל של גויל [אבנים שאינם חלקות] בגובה 4 אמות, יהיה חזק, כשיהיה עוביו 6 טפחים.

כותל של גזית [אבנים שהחליקו אותם] בגובה 4 אמות, עוביו 5 טפחים, כלומר בשיעור כזה הוא בנין חזק לעמוד ימים רבים. ואם יהיה רחב 6 טפחים, לתירוץ האחרון בגמרא, יתכן שיהיה חזק אף בגובה 30 אמה. ולתירוץ הראשון בגמרא, יתכן שיהיה חזק בגובה 30 אמה, רק אם יגיע עד תקרה ומעזיבה שעליו, שיחזיקו אותו.

כותל של כפיסין [הם חצאי לבנה, רוחב כל אחד טפח ומחצה, ומניחים חצי אחד מכאן וחצי אחד מכאן וטפח טיט ביניהם] בגובה 4 אמות, יהיה חזק, כשיהיה עוביו 4 טפחים.

כותל של לבנים בגובה 4 אמות, יהיה חזק, כשיהיה עוביו 3 טפחים.

בעזה"י בהמשך, שחצר השותפים שראויה לחלוקה, מי שירצה חולק אותה על כרחו של חבירו, אבל כשאינה ראויה לחלוקה, אין חולקים אותה אלא אם יתרוצו שניהם. והדין הוא, **שאם התרוצו השותפים לחלוק את החצר שאין בה דין חלוקה, מעתה לא די לסמן את הגבול בין החלקים, אלא כל אחד מחייב את חבירו לבנות כותל ביניהם, כפי שחייבים לבנות כותל בין כל שני חצרות, וכפי מנהג המדינה, משום שהיזק ראייה נחשב להיזק, ומאחר שחלקו, אין לאחד להיזק את חבירו בראייה, ואינו יכול לומר התרציתי לחלוק, רק על מנת שלא לעשות כותל.**

דף ג

אופן ההתחייבות לחלוק את החצר

כששותפים בחצר שאין בה כדי חלוקה רוצים לחלוק, אין מתחייבים זה לזה לחלוק ולבנות כותל באמצע, אלא אם כן עשו קניין על כך, שיחלקו, ויש כמה אופנים שניתן לקנות את הדבר.

א. **בקניין חליפין** – שעל ידו יקנה כל אחד את חלקו, כגון זה יקנה צד דרום, וזה יקנה צד צפון.

ב. **בקניין חזקה** – שילך כל אחד ויחזיק בחלקו. ומאחר שהתרוצו לחלוק, מועילה חזקת כל אחד בחלקו, אפילו אם לא אמר לו חבירו לך חזק וקנה.

איסור סתירת בית כנסת

כשבונים בית כנסת חדש, אסור לסתור את הישן, עד גמר בניינו של החדש.

יש אומרים שהטעם הוא שמא יארע אונס, שיעכב את בניית החדש, ושוב יפשעו מלחזור ולבנותו, ונמצאו בלא בית כנסת. ומהטעם הזה אסור לסתור את הישן, אפילו אם יש ביד הגבאי מעות לבנות, ואפילו הלבנים והקורות מוכנים, כי יש חשש שיצטרכו לכל זה לפדיון שבויים, ושוב יפשעו מלחזור ולבנות את החדש.

לגרסת הגמרא לפנינו, אסור לסתור את הישן, אפילו אם יש להם בית כנסת אחר להתפלל בו.

ויש גורסים שאם יש בית כנסת אחר, מותר לסתור את הישן קודם בניית חדש אחר, ואין לחוש אם לא יבנו אותו, ורק כשאין בית כנסת אחר, אסור לסתור את הישן קודם בניית חדש אחר, אפילו אם יש להם מקום להתפלל.

ויש אומרים שהטעם הוא, משום שכל זמן הבנייה, לא יהיה להם היכן להתפלל, אבל אם יהיה להם היכן להתפלל, מותר לסתור את הישן, ואין לחוש לפשיעה, אפילו אם המקום שיתפללו בו אינו בית כנסת.

ומכל מקום, **אם רואים בבית כנסת תיהא** [=ביקוע], ומזומן הוא ליפול, **מותר לסתור אותו, אף קודם שיבנו בית כנסת אחר.**

ובכל השיעורים הללו, ספק בגמרא, אם כך הוא עובי הכתלים עם הסיד שטחים אותם בו, או שכך עובי הכתלים בלא הסיד. ומסקנת הגמרא ששיעורים אלו הם עם הסיד.

המחיצה שבין הקדש וקדש הקדשים

א. במשכן היתה הפרוכת מפרידה בין הקדש לקדש הקדשים.

ב. במקדש ראשון היה כותל ברוחב אמה מפריד בין הקדש לקדש הקדשים, והיה נקרא אמה טרקסין.

רבינו תם מפרש שטרוק היינו סגור, וסין היינו סיני, והכוונה שהאמה הזו סוגרת את הלוחות שנתנו בסיני.

ויש מפרשים שטרקסין פירושו פנים וחוף, והכוונה בזה, לרמוז, שאותה אמה הייתה ספק מקודשת כקדש הקדשים שבפנים, וספק מקודשת כקדש שבחוף, ומהטעם הזה היו במקדש שני שתי פרוכות, אחת מכאן ואחת מכאן, ואמה ביניהם, כי לא ידעו אם המחיצה צריכה להיות כאן או כאן.

ג. במקדש שני היו שתי פרוכות.

”גִּדּוּל יִהְיֶה כְּבֹד הַבַּיִת הַזֶּה הָאֲחֵרוֹן מִן הָרִאשׁוֹן”

א. בבניין. שבית ראשון גבהו 30 אמה עד העלייה, והשני גבהו 40 אמה עד העלייה.

ב. בשנים. שבית ראשון עמד 410 שנים, והשני עמד 420 שנה.

מרימר ומר זוטרא סתרי ובנו בי

קייטא בסיתווא ובי סיתווא בקייטא

בי קייטא [=בית קיץ] הוא בית כנסת הראוי לימות החמה, שהאוויר שולט בו, ובי סיתווא [=בית סתיו] הוא בית כנסת הראוי לימות הגשמים, נמוך, וכתליו רחבים, וחלונותיו מועטים.

מתחילת דברי התוס' נראה שפירשו, שבאותו מקום היו בונים בי קייטא לקיץ, ובי סיתווא לחורף, והיה מותר להם לסתור הישן קודם שבנו החדש, כי כשמגיע הזמן שאין הבניין ראוי להם, הרי זה כבית כנסת שראו בו תיוהא, שמוותר לסתור הישן קודם בניית החדש.

ועוד פירשו התוס', שהיו להם שתי בתי כנסת, וכל אחד מהם היה במקום אחר, אלא שהיו בונים אותם מחדש, בזמן שלא היו משתמשים בהם. [בקיץ הורסים ובונים מחדש את של החורף. ובחורף הורסים ובונים מחדש את של הקיץ]. ומה שהיו הורסים את הישן קודם בניית החדש, יש מפרשים שלא עשו זאת אלא כשראו בישן תיוהא. ויש מפרשים שמאחר שהיה להם בית כנסת אחר הדבר מותר, [כגרסא השניה המובאת לעיל]. ויש מפרשים שאין לחוש שיפגעו, כי צריכים לחדש מפני הקור והחום. ויש מפרשים שאין לחוש שיפגעו בזמן מרובה של חצי שנה.

ישראל, שאסורים בכל זה].

ור"י מפרש, לענין שאם חרבו, מותר לעשות בהם כל דבר שאין בו קלות ראש, אבל בזמן שהם בנויים, אסורים הם באכילה שתייה שינה וכניסה מפני החמה והגשמים. וכשבנה רב אשי את בית הכנסת במתא מחסיא, והכניס מטתו לתוכו עד גמר הבניין, [כדי שלא יתייאש מלבנות], לא לבית הכנסת עצמו הכניס את מטתו, אלא סמוך לבית הכנסת, במקום שהאורחים רגילים לישון ולאכול.

מלוכת הורדוס

הורדוס היה **עבד בית חשמונאי**, יום אחד שמע בת קול האומרת, כל עבד שימרוד עתה יצליח, קם **והרג את כל בית חשמונאי אדוניו**, חוץ מילדה אחת שנתן בה עיניו.

וכשראתה זאת אותה ילדה, עלתה לגג, וצעקה, "כל האומר מבית חשמונאי אני, עבד הוא, שלא נשאר מהם אלא אותה ילדה, ואותה ילדה נפלה מהגג לארץ".

וכדי שלא תרקיב, הטמינה הורדוס בדבש שבע שנים. יש אומרים שעשה זאת מחמת יצרו, שהיה בא עליה. ויש אומרים שעשה זאת כדי שיחשבו הכל שלא מתה, ויאמרו שנשא בת מלך.

בתי כנסת של בבל על תנאי הן עשויות

רש"י מפרש, לענין שאין בהם איסור אכילה שתייה ושינה וכניסה מפני החמה והגשמים, [מה שאין כן בתי כנסת שבארץ

הריגת החכמים ועצת בבא בן בוטא

כשמלך הורדוס, אמר, מי הם הפוסלים אותי מהמלוכה, בדורשם את הפסוק, "מקרב אחיך תשים עליך מלך", למעט

פשיעה.

וכשאמר הורדוס שחושש ממלכות רומי אם יעשה בלא לבקש רשות, אמר לו בבא בן בוטא, שישלח לבקש רשות, ועד שיתעכב השליח שלוש שנים, יגמור לבנות את החדש, וכך עשה.

ותשובת הרומיים היתה, אם לא סתרת אל תסתור, ואם סתרת אל תבנה, ואם סתרת ובנית, עבדים רעים, אחרי שעושים, מבקשים רשות, אם אתה מתגאה בכלי מלחמתך, ספר יוחסין שלך כאן, ואין אתה מלך, ולא בן מלך, אלא עבד שנעשה בן חורין מאליו.

מי שלא ראה בניין הורדוס

לא ראה בניין נאה מימיו

היה בנוי מאבני שיש ירוק ולבן. ויש אומרים אף כחול. שורה יוצאת ושורה נכנסת, ונראים כגלי הים, שהם נעים ונדים, והעין משתעשעת בראייתם.

עונשו של דניאל

דניאל יעץ לנבוכדנצר, שיתן צדקה, כדי להינצל מהעונש שנגזר עליו, ועל ידי שקיים את עצתו, ארכה שלוות נבוכדנצר שנים עשר חודש.

יש אומרים שנענש דניאל בכך שנחתך מגדולתו. [כדעת האומרים שנקרא התך, על שם שנחתך מגדולתו].

ויש אומרים שנענש בכך שהושלך לגוב

עבדים וגרים ממלכות? החכמים, קם והרג את כל החכמים [חוץ מבני בתירא], והניח לפניו את בבא בן בוטא, ליטול ממנו עצה.

דף ד

סימא הורדוס את עיניו של בבא בן בוטא, וניסה את נאמנותו, עד שראה שנוזהר בבא בן בוטא מאד, מלקלל את המלך, וכשראה זאת אמר, שאם היה יודע שהחכמים זהירים כל כך, לא היה הורג אותם, וביקש ממנו עצה לכפר על הריגת החכמים.

והעצה שיעץ לו בבא בן בוטא היתה, שיעסוק בבניין בית המקדש. [הוא הרג את החכמים, ובכך כיבה אורו של עולם, שהיא התורה שעסקו בה, וסימא עינו של עולם, שהם החכמים עיני העדה, לפיכך יתעסק בבניין בית המקדש, שהוא אור העולם, ומחמד עינינו].

ואף על פי שאסור לתת עצות לנוכרים לכפר על חטאם, היה מותר לתת עצה להורדוס, כי אינו נוכרי, אלא עבד, וחייב במצוות, וגם מפני שלא היה אחר שהיה יכול לחזק ולשפץ את בית המקדש.

ואף על פי שאסור לסתור את בית המקדש קודם שבונים חדש, שמא יפשעו ולא יבנו, בבא בן בוטא אמר להורדוס לעשות כן. יש אומרים משום שהיה בבית המקדש תיוהא. ויש אומרים משום שאם המלכות אומרת שתבנה, שוב אינה חוזרת בה, ואין כאן חשש

האריות.

ויש אומרים שנענש בכך שהרגו המן.

הכותל והאבנים שייך לשניהם בשווה, שהרי מתחילה כשבנו את הכותל, היו חייבים לבנותו יחד, משום היזק ראייה, כשכל אחד נותן מקום לבנות ואבנים לבנות בשווה, [וללשון ראשון הדין הזה הוא רק אם ידוע שבנו את הכותל מתחילה, על ידי שהתחייבו זה לזה לבנותו, שאז היו חייבים לבנותו יחד], **ואפילו אם עתה האחד מוחזק באבנים** [כגון שנפלו לרשותו או שנטלם לרשותו].

ומפירוש ר"ח המובא בהגהה בפירוש רש"י **מבואר**, שהטעם שחולקים באבנים, אף על פי שהם ברשות אחד מהם, **כי שניהם שותפים בחצר, ושותפים אינם מקפידים זה על זה, וממילא כשדבר מונח ברשות האחד, אינו מוחזק בו יותר מחבירו, והרי זה כאילו נפלו האבנים ברשות שניהם, ומאחר ששניהם מוחזקים, פשוט שחולקים¹.**

ומדברי התוס' משמע, שהטעם שיחלקו בשווה, אף כשהאחד מוחזק, כי תחילת חזקתו היתה אחר שנולד הספק, והיה ראוי לפסוק שיחלקו, שהרי אם היו באים לחלוק את הכותל בעודו עומד, פשוט שהיו חולקים, ואם כן אף כשנפל אחר כך לרשות האחד, לא יחשב למוחזק לזכות בו.

אלא שעיקר החידוש הוא, שאפילו אם היו האבנים ברשות האחד זמן מרובה, שאז אם היה אומר שקנה אותם מחבירו היה נאמן, מכל מקום אינו נאמן לומר שעשה את כל הכותל לבדו, מיגו שהיה אומר שקנה

איזה כותל חייבים לבנות כאשר חולקים את החצר

ללשון הראשון, כשבעלי שני חצרות סמוכים התחייבו לבנות גדר ביניהם, וללשון השני, בכל מקום שיש שני חצרות סמוכות, שחייבים לעשות גדר ביניהן, משום היזק ראייה, הכלל הוא, שאם לא הסכימו על דבר אחר, בונים הם גדר **כפי מנהג המדינה, אלא שיש בזה יוצאים מהכלל:**

א. אם בדברים המנויים במשנה, מנהג המדינה לבנותם עבים יותר, אין חיוב ללכת אחר מנהג המדינה, ודי לבנות בגויל 6 טפחים, ובגזית 5 טפחים, ובכפיסים 4 טפחים, ובלבנים 3 טפחים.

ב. אם מנהג המדינה לעשות גדר פחות מגדר של הוצא [=לולבי דקלים] ודפנא [=ענפי עץ ערמונים. ויש מפרשים שהדפנא הם הקנים שמעמידים את מחיצת ההוצא], אין ללכת אחר מנהג המדינה, כי כל גדר פחות מאלו אינו נחשב גדר.

ומכאן מוכיח רבינו תם, שיש מנהגים שאין לסמוך עליהם, אפילו במקום שאמרו חכמים הכל כמנהג המדינה.

כותל חצר שנפל

כותל שבין שתי חצרות שנפל, מקום

¹ וילי"ע בזה, הלא אינם שותפים כבר שנים רבות, מאז חלקו את החצר.

ובכותל של הוצא [=לולבי דקלים]:

לדעת רב נחמן, עושה היכר בכך שמניח **כל ראשי הלולבים לצד חבירו**, [שהעלים אינם ארוכים כמידת כל הכותל, ומחברים כמה עלים זה לזה, וכל מקום החיבורים יהיו בצד חבירו], וטח אותם בטיט. **ויש מפרשים** שההיכר הוא שמעמיד את הקנים המחזיקים את המחיצה מצד חבירו.

ולדעת אביי, לכותל הוצא אין תקנה, **אלא בשטר**, שיביא זה שעשה עדים, ויחתמו לו בשטר, שיודעים שעשה הכל לבדו.

המקיף את שדה חבירו בגדרות

מי שהיו שלוש שדות חבירו סביב שדהו, ומקיפים אותה **משלוש רוחות**, וגדר חבירו את שדותיו, אף על פי שבכך הוקף הוא משלוש רוחותיו, **אינו מחויב לשלם** על כך, כי אין שדהו שמורה כל זמן שאנו מוקף מהרוח הרביעית, [נמחמת היזק ראייה גם אין לחיבו, שהרי אין מחייבים לעשות כותל בין שדה לשדה משום היזק ראייה].

ולדעת רב הונא – **אם הוקף בגדר מהרוח הרביעית**, בין על ידי המקיף, בין על ידי המוקף עצמו:

רבי יוסי אומר, שהמוקף משלם למקיף את שווי חצי הגדר, שהוא מוקף בה מארבע רוחותיו, **כפי שווייה האמיתי**.

וחכמים אומרים, שהמוקף משלם למקיף, **כפי מה שעולה מחיצת זולה של**

מחבירו אחר נפילה, משום שיש עדות ברורה שלא עשה את הכותל לבדו, שהרי היה יכול לכפות את חבירו לבנות עמו, ולמה יעשה לבד, ומיגו במקום עדות אינו כלום.

לעשות מחיצה בין גינה לגינה

ובין שדה לבן [=תבואה] **לשדה לבן**

אם נהגו באותו מקום לעשות מחיצה, **כופים** זה את זה לעשות.

ואם נהגו באותו מקום **שלא לעשות מחיצה**, אין כופים זה את זה לעשות.

ובמקום שאין מנהג ידוע, **בין גינה לגינה כופים** לעשות מחיצה, **ובין שדה לבן לשדה לבן אין כופים** לעשות מחיצה.

היכר בעלות על המחיצה

במקום שאין יכולים לכפות זה את זה לעשות מחיצה, הרוצה לעשות מחיצה, ואין חבירו מתרצה להשתתף עמו, כונס לתוך שלו, ובונה משלו, ועושה היכר שהכותל שלו, [נובך נדע שגם מקום הכותל שלו].

בכותל אבנים עושים היכר של חזית:

ללשון ראשון דעת רב הונא, שמעבה את ראש הכותל כלפי צד חבירו.

וללשון שני דעת רב הונא, שמעבה את ראש הכותל כלפי הצד שלו, [ונקרא עניין זה חזית מבחוץ, כי בולט חוץ לעובי הכותל].

ולדעת רבי יוחנן, טח בטיט אמה עליונה כלפי צד חבירו.

קנים להקיפו מארבע רוחותיו.

המקיף בין על ידי המוקף עצמו:

ויש אומרים שלדעת חייא בר רב – אם
הוקף בגדר מהרוח הרביעית, בין
שהקיפו חבירו בין שגדר עצמו:

חכמים אומרים, שהמוקף משלם
למקיף, **כפי מה שעולה מחיצת זולה של**
קנים, להקיפו מארבע רוחותיו.

רבי יוסי אומר, שהמוקף משלם למקיף,
כפי מה שעולה מחיצת זולה של קנים,
להקיפו מארבע רוחותיו.

ורבי יוסי אומר שכשהמקיף גדר את
הרביעית, אין המוקף משלם לו כלום,
ורק אם המוקף גדר את הרביעית,
והראה שרוצה בהקפת גדר, הוא
משתתף עם המקיף גם בשלוש
הראשונות, [לפי שווי מחיצה זולה של
קנים].

ולפי זה לדברי חכמים, המוקף אינו
משלם למקיף כן, אלא יש אומרים
שאינו משלם למקיף אלא כפי שהיה
משלם לשומר לשמור על התבואה,
בשעה שעומדת בקמותיה, [שהוא זמן
קצר, ואינו עולה כמו לבנות גדר שלימה].

ואמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה
כרבי יוסי, שאמר מגלגלים עליו את
הכל, בין גדר ניקף את הרביעית, בין גדר
מקיף את הרביעית.

ויש אומרים שרק על שלוש הראשונות
אינו משלם, כי לעניין חיובם כבר יצא
זכאי בדין, אבל כשהמקיף גדר את
הרביעית, מודים שהמוקף משתתף עמו
במחיצה הרביעית, ומשלם לו כפי שווי
מחיצה זולה של קנים, [שאינו לך אדם שלא
יהא מסייע ברביעית, על מנת שיהיה גדור
מארבע רוחותיו].

ומסוגית הגמרא בדף ה' מבואר, שהלכה
כן כרבי יוסי אליבא דרב הונא, שמחייב
את המוקף לשלם, כפי השווי האמיתי
של הגדר.

ויש אומרים שרק כשהמקיף גדר את
הרביעית נחלקו חכמים, [ואומרים
שאינו משתתף אלא ברביעית], אבל
כשהמוקף גדר את הרביעית, והראה
שרוצה בגדר, מתחייב להשתתף עם
המקיף בכל ארבע הרוחות, [לפי שווי
מחיצה זולה של קנים]. ומפירוש רש"י
נראה שרש"י אינו גורס את התירוץ הזה.

דף ה

רוניא קנה שדה סמוך לשדהו של רבינא
רש"י מפרש, ששדה זו היתה סמוכה
לשדהו של רבינא, [ולרוניא לא היתה שום
שדה].

ויש אומרים שלדעת חייא בר רב – אם
הוקף בגדר מהרוח הרביעית בין על ידי

ואם כן, משום דינא דבר מצרא, אמר לו
רבינא להסתלק מהשדה. וכנגד זה אמר
לו רב ספרא, מאחר שרוניא עני הוא,

עובד בה, גם הוא נחשב לבר מצרא.

אמרי אנשי ארבעה לצלא ארבע לצללא

רש"י שמע, שצלא הוא רצען עני, וצללא הוא **רצען עשיר**, ואף שזה עני, וזה עשיר, שניהם צריכים לאכול בשווה. [ומשום כך יש לרבינא להניח השדה ביד רוניא, כפי פירוש רש"י הנ"ל, וכפי פירוש יש מפרשים הנ"ל].

ורש"י עצמו פירש, שצלא הוא העור, וצללא הוא רצען, והמוכר עור מעובד, משלם ארבעה בקניית העור, וארבעה לעבדנים לעבדו, ואינו מרוויח הרבה. [ומשום כך יש לרבינא להניח השדה ביד רוניא, שהיה רצען, כפי פירוש רש"י הנ"ל].

ורבינו תם מפרש, שצלא הוא עור גדול, וצללא הוא עור קטן, ודמי עיבוד עור קטן שווים לדמי עיבוד עור גדול. [ומהטעם הזה המצרן מרוח אחת, שווה למצרן מארבע רוחות, כפי פירוש רבינו תם הנ"ל].

בניית כותל חצר שנפל

לדברי הכל, כשנפל כותל בין שתי חצרות, **כופים בעלי החצרות זה את זה**, לחזור ולבנות כותל גבוה **4 אמות**, כדי שלא יוזקו זה מזה בהיזק ראייה.

וכשידוע שהאחד בנה את הכותל, ובא ואמר, **לא שילם לי שכני את חלקו**, וחייב לשלם לי, **וזה אומר נתתי**, הרי זה **בחזקת שנתן**, כיוון שחובה עליו לסייע בבניין הכותל, ומשפט זה לכל גלוי, ודאי

וצריך את השדה לפרנסה, עד שאתה אומר לו להסתלק בדינא דבר מצרא, משום "ועשית הישר והטוב", שיהיו כל שדותיך סמוכים זה לזה, עשה אתה הישר והטוב לעני זה, ואל תסלקהו.

ויש מפרשים, ששדה זו היתה סמוכה לשדהו של רבינא, ושדה אחרת של רוניא היתה סמוכה לשדה רבינא מהעבר האחר.

רבינא סבר מאחר שהשדה שקנה רוניא עתה סמוכה רק לשדהו, רק הוא בר מצרא, ורצה לסלק את רוניא מהשדה שקנה. וכנגד זה אמר לו רב ספרא, שיעשה הישר והטוב, להניחה לרוניא, כיון שסמוכה קצת גם לשדהו, ובכמה דברים עדיפה לו שדה זו משדה רחוקה, [כגון לעניין שמירה, שיוכל לשמור שתי השדות הללו יחד].

ולפירוש רבינו תם, שדה זו היתה סמוכה לשדה של רבינא משלוש רוחות, ולשדה של רוניא מרוח אחת.

וסבר רבינא שהוא עדיף, כי הוא מקיף את השדה משלוש רוחות. ואמר לו רב ספרא, שאינו עדיף, כי אין חילוק בין סמוך מרוח אחת, לסמוך משלוש רוחות, ואם כן גם רוניא נחשב כבר מצרא.

ולפירוש ה"ר אברהם, שדה זו היתה סמוכה לשדה של רבינא, ורוניא היה אריסו של רבינא בשדהו.

וסבר רבינא מאחר שגוף הקרקע שלו, רק הוא נחשב לבר מצרא. ואמר לו רב ספרא, אף שאין לרוניא בגוף הקרקע, מאחר שהוא

המלווה ממון לחבירו וקובע לו זמן לפירעון
לדעת ריש לריש ומר בר רב אשי
[שהלכה כמותם]:

אם בא הלווה ואמר, **פרעתי בתוך הזמן,**
אינו נאמן, בין בא ואמר זאת בתוך הזמן,
בין בא ואמר זאת בסוף הזמן, כי דבר ידוע
הוא, שלא יפרע אדם חובו קודם זמנו.

ומבואר בתוס', שלא נאמר הדין הזה אלא
בהלוואה, שהעדים מעידים עליה, ועל הזמן
שנקבע לפירעונה, אבל אם אין עדים, יש
להאמינו, מיגו שהיה אומר לא לווייתי, או לא
קבעת לי זמן, ומיהו יתכן שטענת מיגו אינה
מועילה כנגד חזקה.

עוד כתבו התוס', שלא נאמרה חזקה זו, אלא
בקובע זמן בפירוש, אבל הלווה שתם, פורע
אף בתוך שלושים, אף על פי שתם הלוואה
שלושים יום.

ומאחר שדבר זה כל כך פשוט, שאין
אדם פורע חובו קודם הזמן, אם מת
הלווה קודם הזמן, המלווה גובה את
החוב מהיתומים, בלא שבועה שלא גבה
מאביהם, [שלא כשאר בעלי חובות
הגובים מיתומים, שאינם גובים אלא
בשבועה].

וכתבו התוס', שלא נאמר הדין הזה, אלא
לענין גבייה מיתומים גדולים, אבל
מיתומים קטנים אין גובים כלל, אפילו מת
הלווה קודם הזמן.

כי לדעת האומרים אין נזקקים לנכסי
יתומים קטנים משום שפריעת בעל חוב
מצווה היא, וקטנים אינם חייבים במצוות,
אין שום יתרון בכך שידוע שאביהם חייב,

לא היה הבונה בונה משלו, אלא תובע
את שכנו לבית דין, ומאחר שלא תבעו,
ודאי קיבל ממנו את חלקו. [ואין חילוק
בדין הזה, בין אם אומר ששילם אחר
גמר הבנייה את כל חלקו, לבין אם אומר
ששילם באמצע הבנייה את חלקו במה
שכבר נבנה, אף לדעת האומרים, שאין
אדם משלם תוך זמנו, כי כל נדבך
שנבנה, מיד זמנו לשלם].

וכשהאחד **בנה כותל גבוה מארבע**
אמות, שכנו אינו חייב להשתתף עמו,
אלא עד גובה 4 אמות, שזה השיעור
למנוע היזק ראיה. **אולם אם בנה** השכן
כותל אחר כנגד הכותל הראשון בגובה
הכותל הראשון, **כדי לסכך על שניהם**
תקרה, **גילה דעתו שחפץ בתוספת**
הכותל, **ומיד בגמר בניית הכותל השני,**
חייב לשלם על חלקו בכותל הראשון,
למעלה מארבע אמות, אף על פי שעוד
לא הניח תקרה על הכתלים. [ואינו פטור
בטענת אני נהנה, וחברי לא חסר, שכבר בנה
את הכותל, כי כשהוא מגלה דעתו שחפץ
בכותל, חייב לשלם עליו. אי"נ משום שחברו
חסר, כי לולא שהיה מזיקו בראיה, לא היה
מגביה את הכותל]. **ובזה, אם הראשון**
תובעו, ואומר לא שילמת לי, וזה אומר
שילמתי, [אף על פי שלדברי הכל האומר
שילמתי בזמן, נאמן], **זה בחזקת שלא**
נתן, כיוון שאין משפט זה גלוי לכל, עד
שיחייבוהו בית דין אינו עשוי לתת, ואם
היה משלם, היה לו לבקש מהראשון
שובר על התשלום.

אם בא הלווה אחר זמן הפירעון, ואמר פרעתי בתוך הזמן, האם נאמן, מיגו שהיה אומר פרעתי בזמן, שאז היה נאמן, או שאף בטענת מיגו, אינו נאמן לומר שפרע תוך הזמן, כי חזקה זו שאין אדם פורע תוך זמנו עדיפה.

וכתבו התוס' **שדעת רמי בר חמא בבבא מציעא שחזקה עדיפה ממיגו.**

דף ו

הסומך משתתף בכותל הראשון

כבר התבאר לעיל, שכשבנה האחד כותל גבוה מארבע אמות, שכנו אינו חייב להשתתף עמו במה שגבוה מארבע אמות, אלא אם כן סמך לו כותל אחר, וגילה שרוצה בכותל ראשון, [לסכך תקרה על שני הכתלים], ומיד כשסמך את הכותל השני חייב לשלם חלקו בכותל הראשון, אף על פי שעדיין לא השתמש בו לסמוך עליו תקרה:

אם בנה את הכותל השני כנגד כל הכותל הראשון, חייב לשלם חלקו בכל הכותל הראשון.

וכן אם בנה את הכותל השני כנגד מקצת הכותל הראשון, וניכר ממה שבנה שעתידי לבנות עוד, [כפי שיתבאר בהמשך], חייב לשלם חלקו בכל הכותל הראשון.

אולם אם בנה את הכותל השני כנגד מקצת הכותל הראשון, וניכר ממה

ואין להם לפרוע, כי אינם חייבים במצוות.

ואף לדעת האומרים אין נזקקים לנכסי יתומים קטנים כי יתכן שהאב פרע את החוב, ואם כן, כאן שידוע שלא פרע, היה לנו לגבות מהם, מכל מקום אין גובים, **כי אי אפשר לקבל את תביעת המלווה שלא בפני בעל דינו,** וקטנים נחשבים כאינם בפנינו.

ואפילו אם כבר התקבלה התביעה בחיי האב, אפשר **שלעניין יתומים קטנים יש לחוש שהאב פרע אפילו תוך הזמן,** ואין לגבות מהם.

ולדעת אביי ורבא ורב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע:

אם בא הלווה ואמר, פרעתי בתוך הזמן, נאמן [בשבועת היסת], כמי שאמר פרעתי בזמן, שיש הפורעים חובותיהם קודם הזמן שנקבע להם, כדי שלא יטרידו אותם לשלם בזמן.

ומכל מקום רק הלוואה אדם פורע קודם הזמן, אבל **את בנו אין אדם פורע קודם שלושים יום,** משום שאינו חושש שיתבעוהו בהגעת הזמן, שהרי יכול לומר לכל כהן שיתבע, אתן לאחר.

או הטעם שאינו פורע קודם שלושים יום, כי עדיין אינו מחוייב, ואם ימות הבן, לא יתחייב כלל.

מיגו במקום חזקה

ספק בגמרא אם אדם נאמן בטענת מיגו, כנגד חזקה המכחישה את טענתו, או שאינו נאמן, כגון לפי דברי ריש לקיש,

דברים, שניכר מהם שעתידי לבנות עלייה, על גבי מה שבנה כבר, **שאלו הם שני אופנים שמכינים להנחת קורות העליה על גבי הכותל**, שלא ירקבו מלחות הכותל, אפריזא הוא שמניחים עץ ארוך ועב על פני כל הכותל, להניח עליו קורות העלייה, ואקבעתא דכשורי הוא, שעושים חורים בכותל, וממלאים אותם נסרים, לתקוע בהם את קורות העליה. **והתוס' פירשו**, שאקבעתא דכשורי הוא דבר שניכר ממנו שעתידי לבנות כלפי מעלה, כפירוש רש"י, אבל **אפריזא הוא היכר, שעתידי להאריך את הכותל לצד**, והוא כשסוף הכותל אין האבנים שוות, אלא אחת נכנסת ואחת יוצאת.

בי כוי אינו ראייה על השתתפות בבניה

כשהאחד הגביה את הכותל למעלה מארבע אמות, ועשה בו הכנה [של חורים], להנחת קורות מצד חברו, שאם ירצה לבנות כותל אחר, ולסכך על שניהם, ישתמש בהכנה הזו, אין בכך הוכחה שהשכן השתתף עם הבונה, כי גם כשאינו משתתף עמו, הבונה עושה כן, כדי שאם לאחר זמן ירצה השכן לבנות כותל אחר, ולסכך על שני הכתלים בתקרה, יהיו בכותל הראשון חורים מוכנים לכך, ולא יקלקל הכותל בעשיית חורים.

חזקת תשמישים

דבר ידוע הוא, שאין אדם מניח לחבירו

שבנה שאינו עתידי לבנות עוד, [כפי שיתבאר בהמשך], **אינו חייב לשלם חלקו בכל הכותל הראשון, אלא כנגד מה שבנה בלבד**.

ואם בנה את הכותל השני כנגד מקצת הכותל הראשון, **ולא ניכר ממה שבנה, אם עתידי לבנות עוד או לא. לדעת רב הונא**, ודאי יבנה כנגד כל הכותל הראשון, **וחייב לשלם חלקו בכולו. ולדעת רב נחמן**, מאחר שאין וודאות שיוסיף לבנות כנגד כל הכותל הראשון, אינו חייב לשלם חלקו בכל הכותל הראשון, **אלא כנגד מה שבנה בלבד**.

אופנים שניכר מהכותל אם עתידיים

להמשיכו או עתידיים שלא להמשיכו

א. קרנא ולופתא לא ימשיכו אותו יותר. **רש"י פירש**, שקרנא [=קרן זוית] ולופתא [=חיבור] דבר אחד הוא, והוא **בניין מועט שרגילים לבנות בקרן זוית של הבתים**, ואם בנה בניין מועט זה, כנגד הכותל שעשה הראשון בין החצרות, אינו משתתף עמו בכל הכותל, כי אין רגילים להמשיך לבנות את הבניין המועט הזה. **והתוס' פירשו** ששני דברים הם, **קרנא הוא המעקם את סוף הכותל מימין או משמאל כלפי הכותל הראשון**, וניכר מזה שלא ימשיך לבנותו לאורך הכותל הראשון, **ולופתא הוא העושה את ראש הכותל צר**, וניכר מזה שלא ימשיך לבנותו כלפי מעלה.

ב. באפריזא וקבעתא דכשורא ימשיכו

לבנותו. רש"י פירש, שאלו הם שני

של צריף של ענפי ערבה], כי בזה הטיפות סמוכות מאד, ואין בעל החצר יכול להשתמש תחתיהם, ולדעת רב יוסף החזיק אף לצריפא דאורבני.

המשכיר בית לחבירו בבירה גדולה

בירה גדולה, היא בית ארוך מאד, חלוק מתוכו להרבה חדרים קטנים, ומשכירים אותם לבני אדם, וכל שוכר, מלבד מה שמשתמש בחדר ששוכר, יש לו זכות להשתמש בדברים נוספים:

ביזיזים וחורים שבכתלים מבחוץ עד ארבע אמות, לדברי הכל משתמש בהם.

בעובי הכותל בראשו [כששכר חדר בעלייה], **לדברי הכל משתמש בו.**

אולם **ביזיזים שבתרבוץ אפדני** [=גינה קטנה שעושים כנגד פתח הטרקלין החשוב שבבירה]. **לדעת רבה בר אבא אין משתמש בהם, ולדעת רב נחמן משתמש בהם.**

וברחבה שאחורי הבתים. לדעת רב נחמן אין משתמש בה, ולדעת רבא משתמש בה.

הסומך קורות סוכתו על כותל חבירו

א. בסוכה העשויה לצל:

עד 30 יום אין כאן חזקה, והסומך אינו נאמן לומר שקנה את הזכות לסמוך את הסוכה על הכותל לעולם, אפילו לא מוחה

להשתמש בתוך שלו תשמיש של קביעות בלא רשות, ולפיכך **המשתמש בשל חבירו שעה אחת בלא שימחה בו חבירו, נאמן לומר מכר לי, או נתן לי במתנה זכות זו של השתמשות, ואין חבירו נאמן להכחישו, שאם האמת עמו היה מוחה בפעם הראשונה שהשתמש שם.**

ושיטת ריב"ם [בדף כ"ג], שהמשתמש בפני חבירו שלוש שנים, ושותק, זכה המשתמש בתשמיש ההוא, **אפילו אינו אומר שקנאו או קיבלו במתנה** מבעליו.

ובאו בגמרא כמה חילוקי דינים, האם חזקה לדבר אחד מועילה אף לדברים אחרים:

החזיק להורדי [=להניח ראשי עצים דקים על כותל חבירו]. ללשון ראשון דעת רב נחמן **שלא החזיק לכשורי** [=להניח קורות כבדות תחת הראשונות]. ולדעת רב יוסף לכל הלשוונות, וכן לדעת רב נחמן ללשון שני, **החזיק אף לכשורי.**

החזיק לכשורי, לדברי הכל החזיק גם להורדי.

החזיק לנטפי [=שיטפטף גגו מי גשמים לחצר חבירו על פני כל אורך הגג בלא מרזב]. לדברי הכל **החזיק גם לשפכי** [=לעשות מרזב ויקלחו כל המים במקום אחד].

החזיק לשפכי, ללשון ראשון דעת רב נחמן שלא החזיק לנטפי, ולדעת רב יוסף לכל הלשוונות, וכן לדעת רב נחמן ללשון שני, החזיק אף לנטפי. ולדעת רב נחמן לא החזיק לצריפא דאורבני [=לעשות גג

הסוכה באופן קבוע, ואם כן יש לבעל הכותל למחות בו מיד, ומתוך שלא מחה, מוכח שהדין עם הסומך.

חיוב עשיית כותל בין שני גגות

א. כששני הגגות סמוכים זה לזה.

אין חייבים לעשות מחיצה גבוהה 4 אמות ביניהם, כי אין אדם משתמש תדיר בגג, וכשרוצה להשתמש, יכול להיזהר מראיית חבירו בנקל, כי מאחר שגם חבירו אינו רגיל להשתמש בגג, ימצא הרבה זמנים שלא יהיה חבירו בגגו, ויעשה הוא בגג את מה שחפץ.

אלא שלדעת רב נחמן חייבים לעשות ביניהם מחיצה גבוהה 10 טפחים, כי על ידי המחיצה הזו לא יכנס האחד לחבירו לגנוב, שאם יעבור את המחיצה הזו, לא יוכל להצטדק מדוע עבר אותה, [אבל אם היתה מחיצה נמוכה מזה, היה אומר, חפץ נפל לי לגגך, ונכנסתי ליטלו].

ב. וכששני הגגות רחוקים זה מזה ורשות אחרת מבדילה ביניהם.

חייבים לעשות מחיצה גבוהה 4 אמות ביניהם, מחמת היזק ראייה, כי כשהגגות רחוקים זה מזה, אין האחד מרגיש כשחבירו עולה לגגו, ואינו יכול להיזהר שלא יראה אותו.

והדין הזה שווה בין כשמפרידה ביניהם רשות היחיד בין כשמפרידה ביניהם רשות הרבים, כי גם כשמפרידה ביניהם

בו בעל הכותל בשעה שסומך, כי עד 30 יום אדם מניח לחבירו לסמוך סוכתו על כותלו, כי סבור, צריך זה לצל, ולימים מועטים יטלנו משם.

אבל אחר 30 יום יש כאן חזקה, ואם שתק בעל הכותל עד עתה, הסומך נאמן לומר שקנה את הזכות לסמוך את הסוכה על הכותל, כי אם אין לו זכות לסמוך את הסוכה על הכותל, ודאי לא היה בעל הכותל שותק עד עתה.

ובסוכה של מצווה:

עד 7 ימים אין כאן חזקה, והסומך אינו נאמן לומר שקנה את הזכות לסמוך את הסוכה על הכותל לעולם, אפילו לא מחה בו בעל הכותל בשעה שסומך, כי עד סוף החג סבור שלא עשה זה סוכתו אלא עד סוף החג, ולכן לא מחה בו.

אבל אחר 7 ימים, [כלומר אחר שמיני עצרת], יש כאן חזקה, ואם לא מחה בו בעל הכותל, שהרי לא נעשית הסוכה לצל, אלא למצווה, ואם לא היה לו זכות להניחה לעולם, היה לבעל הכותל למחות בו מיד, שכן דרכם היה לקבוע סוכתם לצורך כל השנים, וכשרואה שאינו סותר את הסוכה מיד אחר החג, הרי זה יודע שכוונתו להניחה שם לעולם, ואם לא מכר לו זכות זו, יש לו למחות, ומתוך שלא מחה, מוכח שהדין עם הסומך.

ובכל אופן, אם הסומך חיבר את הסוכה לכותל בטיט, יש כאן חזקה מיד, כי חיבור בטיט מראה שכוונתו להניח את

שתי חצרות זו למעלה מזו

כשם שחייבים לעשות מחיצה גבוהה 4 אמות בין שתי חצרות העומדות בשווה, כך חייבים לעשות מחיצה בין שתי חצרות שהאחת גבוהה מחברתה, ומחיצה זו עושים עד גובה 4 אמות של העליונה, אלא שנחלקו חכמים, באיזה חלק מהכותל משתתף כל אחד מבעלי החצרות.

חיובו של העליון:

לדעת רב הונא – העליון אינו חייב לבנות אלא **מהקרקע שלו ולמעלה** עד 4 אמות, אבל מהקרקע של התחתון עד הקרקע של העליון, התחתון בונה לבדו, ואין העליון מסייע לו.

ולדעת רב חסדא – העליון משתתף עם התחתון גם בבניית הכותל שמקרקע התחתון עד לקרקע העליון.

חיובו של התחתון:

לפירוש רבינו תם – התחתון אינו חייב לבנות אלא **עד גובה 4 אמות מהקרקע שלו**, אבל למעלה מזה עד 4 אמות מקרקע העליון, העליון בונה לבדו. [אלא אם כן אין חלוקים בגובה אלא במקום חיבורם, אבל רחוק ממנו גם קרקע התחתון נעשית גבוהה, שאז מוטל עליו לבנות עד גובה 4 אמות שלו, שהם גם 4 אמות ממקום הגבוה].

ולפירוש ר"י – בכל אופן התחתון חייב לבנות **עד גובה 4 אמות של העליון**, כי כשהעליון עומד בגבול חצרו, התחתון רואה אותו.

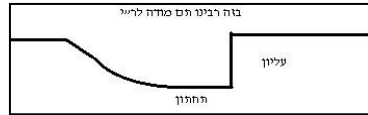
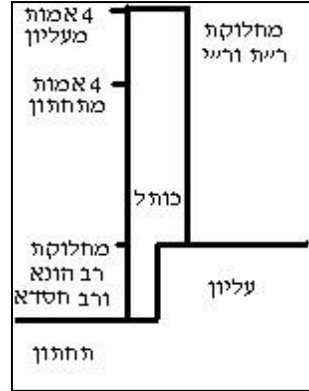
רשות הרבים, אין האחד יכול לומר לחבירו, עשה מחיצה לבדך, שהרי אתה צריך לשמור עצמך מהיזק ראייה של בני רשות הרבים, כי בכמה דברים הוא ניזוק רק מחבירו, ולא מבני רשות הרבים, [אבלילה אין בני רשות הרבים הולכים, וחבירו נמצא בביתו, ב. בני רשות הרבים רואים אותו רק כשהוא עומד, וחבירו רואה אותו גם כשהוא יושב, ג. בני רשות הרבים רואים אותו רק כשיתכוונו לכך, וחבירו רואה אותו אף ממילא].

וכשעושים את המחיצה, כל אחד בונה חצי מחיצה, חצי זה שלא כנגד חצי זה, כגון זה בונה חצי דרומי וזה בונה חצי צפוני, ומוסיפים מעט יותר מהחצי, כך שעל ידי צירוף המחיצות, לא יוכלו לראות זה אצל זה.

ואפילו האחד כבר בנה את חלקו קודם שתבע את חבירו לבנות את חלקו, חבירו חייב לבנות את חציו, ואינו יכול לדחותו, ולומר שאינו רוצה לבנות חצי גג, כי אומר שאם היה תובע אותו תחילה, היה אומר לו, או בנה הכל אצלך, או אבנה הכל אצלי, משום שעדיף לבנות הכל בגג אחד, כי אז אין צריך לבנות את התוספות על החצאים, וגם עתה שצריך לבנות רק חצי, קשה למצוא פועלים לדבר מועט כזה, ולכן אומר שהראשון יבנה הכל אצלו, ומכל מקום אין מקבלים את דבריו, והוא יבנה את החצי השני.

להיכנס בה, ויסתרו ויבנו בית ועלייה חדשים.

ואם בשעת החלוקה התנו ביניהם, שכשישקע הבית, ולא יהיה ראוי לתחתון, יבנו בית ועלייה חדשים. אם שקע הבית באופן שאין רגילים לדור בו, בונים בית חדש, ושיעור זה הוא שלא יוכל להיכנס לבית בחבילות קנים ארוכים, ולהחזיר עצמו לכל הצדדים.

שוף [אכריסדן]

רשיי מפרש, לשון שחייה והתכופות. ור"י מפרש, לשון שפשוף.

דף ז

בוקי סריקי

פירושו כדים ריקים, כלומר דברים שאין בהם טעם.

בעל הבית מעכב על כותל הנבנה כנגד חלונו

אחד בנה כותל כנגד חלון חבירו, וכשבא בעל החלון לעכב עליו בטענה שמאפיל עליו, ביקש לרצותו על ידי הדברים הבאים, ולא התרצה:

א. אסתום חלון זה, ואעשה חלון גבוה ממנו מעל גובה הכותל שלי. ולא התרצה, כי הכותל ניזוק כשנוקבים בו חלון.

ב. אסתור כותל ביתך עד מקום עשיית החלון החדש, ואשוב לבנותו בחלון גבוה. ולא התרצה, כי כותל שחציו חדש וחציו

בית ועלייה ששקעו בארץ

אחים שירשו בית ועלייה, וחלקו אותם ביניהם, אחד נטל בית, ואחד נטל עלייה, ולאחר מכן החל הבית לשקוע בארץ.

אם בשעת חלוקה לא התנו ביניהם מה יעשו כשישקע הבית. כל זמן שלא שקעה העלייה לעשרה טפחים הסמוכים לקרקע, בעל הבית אינו יכול לחייב את בעל העלייה לצאת מהעלייה, כדי שיבנה את בית חדש, ואפילו אומר לבנות הכל מכיסו, ולשכור לעליון דירה עד גמר הבנייה. אבל כששקעה העליה לעשרה טפחים הסמוכים לקרקע, בעל הבית אומר לבעל העלייה, למטה מעשרה טפחים רשותי היא, ואין לך רשות

ישן אינו מחזיק כראוי.

עם בעל האספלידא:

טענה א. שנינו בברייתא, שאחים שחלקו שדה וכרם, זה נטל שדה וזה נטל כרם, יש לבעל הכרם 4 אמות בשדה, כי צריכים הם לעבודת הכרם, [כשהולכים עם השוורים סביב הגפנים], שעל מנת כן חלקו, שיטול עם הכרם את הצריך לו. והוא הדין כאן, יש לבעל האספלידא ליטול עמה את האור הצריך לה.

ודחו זאת, כי כשמעריכים את שווי הכרם, מחשבים את העבודה הצריכה לו, וכנגד זה נטל אחיו, אבל כשמעריכים שווי אספלידא, אין מחשבים את שווי האור הנכנס לו, ואם כן מאחר שאחיו לא נטל כנגד שווי האור, אינו מחוייב להניח לו את האור.

טענה ב. אין נקרא אספלידא, אלא כשהאור נכנס בו, ואם כן יאמר בעל האספלידא, כשחלקנו, נפל לחלקי אספלידא, ועתה אין זו אספלידא, [אלא אידרונא, כלומר חדר אפל].

ודחו טענה זו, כי וודאי אף על פי שאין בו אור כשאר אספלידא, עדיין שמו עליו, וכל ששמו עליו, אף על פי שאינו ראוי לשמו, דינו כדין שמו, כמו ששינו, שהאומר לחבירו, כרם אני מוכר לך, ונתן לו דבר שאין בו גפנים, אבל הכל קוראים לו כרם, [וגם הקונה יודע שכך הוא נקרא], הגיעו.

טענה ג. לדעת רב אשי ורבא, בעל

ג. אסתור את כל הכותל שיש בו חלון, ואבננו מחדש עם חלון גבוה. ולא התרצה, כי כותל חדש בבית ישן אינו מחזיק כראוי.

ד. אסתור ואבנה כל הבית מחדש. ולא התרצה, כי אין לו היכן לדור.

ה. וגם אשכור לך מקום אחר לדור בו בנתים. ולא התרצה, כי יש לו טרחה בכך.

הדין עם בעל הבית, ואפילו אינו משתמש בו לדירה, אלא לעצים ותבן.

האחים שחלקו אספלידא ותרביצא

שני אחים ירשו אספלידא [=רש"י פירש שהוא טרקלין יפה. והערוך פירש מערה. ור"י פירש שהוא אכסדרא, כלומר בניין מואר, על ידי שהוא פרוץ מרוח אחת], ותרביצא [=גינה שבצד האספלידא], אחד מהם נטל את האספלידא, ואחד מהם נטל את התרביצא.

לאחר מכן בא בעל התרביצא, ובנה כותל כנגד האספלידא, [לפירוש רש"י ור"י, הדבר הזיק לבעל האספלידא, כי הכותל מנע מהאור להיכנס לאספלידא, כפי הצריך לה. ולפירוש רבינו תם הכותל מנע מבעל האספלידא, לראות את שדותיו שהיו מעבר לתרביצא]. ובא בעל האספלידא לעכב עליו.

החוב שבשטר מחמת השובר, **אבל אין קורעים את השטר**, כי יש פגם בשובר, שאם הוא כשר מדוע לא הוציאו החייב בחיי האב, ולכן מניחים את השטר ביד היתומים, ואם כשיגדלו יביאו ראייה שהשובר שקר, יגבו את החוב.

דברים שבני חצר כופים זה את זה לעשותם

א. בית שער.

לעיל [בדף ב'] פירש רש"י, שבונים **כותל עגול נגד השער סביב**, ועושים בו פתח מהצד, משום היזק ראייה, שלא יוכלו בני רשות הרבים לראות לתוך החצר. וכאן פירש רש"י, שעושים אותו **להיות שומר הפתח יושב שם בצל**, ומרחיק את בני רשות הרבים מלהציץ בחצר.

ומבואר בגמרא שאין ראוי לעשותו בתוך החצר, ואם יש בו דלת שאי אפשר לפותחה מבחוץ, אין ראוי לעשותו אף חוץ לחצר, כי הוא מפסיק בין העומדים בחוץ, לבני החצר, ולא יוכלו לשמוע את העניים הקוראים בשער, ולכן **יש לעשותו מחוץ לחצר בלא שיהיה לו דלת**, או מחוץ לחצר **עם דלת שאפשר לפתוח מבחוץ**, שאז העני נכנס לתוך בית השער עד דלת החצר, וקורא לבני החצר.

עוד מבואר בגמרא, **שלדעת חכמים, כופים לעשות בית שער לכל החצרות. ולדעת רבן שמעון בן גמליאל**, אין כופים לעשות בית שער, אלא **לחצרות הסמוכות לרשות הרבים.**

האספלידא זכאי לטעון, **חלקנו על דעת שאדור באספלידא**, כמו שדר בה אבינו.

ולדעת רב חמא ושמואל [שהלכה כמותם], **אין זו טענה**, וכל שלא קנה מאחיו את הזכות הזאת, רשאי בעל התרביצא לבנות את הכותל, [ובלבד שירחיק ממנו 4 אמות], אף על פי שממעט את אור האספלידא, [נמונע מבעל האספלידא לראות את שדותיו].

וכן הדין **בשאר דברים שהאחים חולקים**, אין לאחד זכות בחלק חבריו, **ואין להם דרך זה על זה, ולא סולמות זה על זה**, [שאם נטל זה בית וחצר, וזה נטל עלייה, אין לבעל העלייה להניח סולמו בחצר. ור"י מפרש שאם נטל זה בית, וזה נטל עלייה וחצר, אין לו לסמוך את סולמו בכותל הבית].

וכתבו התוס' שטעם הדינים הללו, כי אחים שחלקו, הרי זה כמוכרים זה לזה את חלקם במה שנוטל זולתם, ולדעת שמואל, מוכר בעין יפה מוכר, ואינו משייר לעצמו שום זכות במה שמוכר.

דין שובר על שטר של יתומים

יתומים שירשו שטר חוב מאביהם, ובא החייב, והוציא שובר, שכתוב בו שפרע את החוב לאביהם.

לדעת רבינא – מאחר שחתומים עדים בשובר, ואין להחזיקם כשקרנים, ודאי השובר אמת, **וקורעים את השטר.**

ולדעת רב חמא – אמנם אין גובים את

מעניים, אלא שעשירים קרובים יתנו יותר מעשירים רחוקים, ועניים קרובים יתנו יותר מעניים רחוקים.

ומחכמי התורה אין גובים כלל, כי החכמים אינם צריכים שמירה.

דף ח

אני חומה ושדי כמגדלות

רבי יוחנן ביאר, "אני חומה", זו תורה, [המגינה כחומה על לומדיה]. "ושדי כמגדלות", אלו תלמידי חכמים.

וריש לקיש ורבא ביארו, "אני חומה", זו כנסת ישראל, [כלומר כל העם הגודר עצמו מלהיטמע בגויים]. "ושדי כמגדלות", אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות.

הטלת מס על חכמים

המטיל כרגא [=כסף גולגולת] על החכמים עובר על הכתוב בתורה בנביאים ובכתובים, משום שבכולם מבואר, שהחכמים אינם צריכים שמירה או לשאת בעול המלכות.

בתורה – אמר משה לקב"ה, "אף חובב עמים" [=אף בשעה שאתה מחבב את העמים ונותן להם שלטון], "כל קדשינו" [של עם ישראל] "בידך" [לשומרם], "והם תוכו לרגליך" [=אלו תלמידי חכמים שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה

ב. דלת [לחצר עצמה, ואין זו דלת של בית שער החצר].

רש"י פירש, שעושים את הדלת כדי לנעול את החצר, ואם כן משמע שהיא נעשית לצורך שמירת החצר. אולם מדברי התוס' [בדף ב'] משמע, שהדלת נעשית משום היזק ראייה של בני רשות הרבים.

ובזה הכל מודים שכופים לעשות דלת בכל החצרות.

דברים שבני העיר כופים זה את זה לעשותם

לדברי חכמים, בכל מקום בני העיר כופים זה את זה, לעשות לעיר חומה דלתים ובריח, להגן מפני הגייסות הבאות לשלול את בני העיר.

ולדברי רבן שמעון בן גמליאל, רק בעיירות הסמוכות לספר, כופים זה את זה לעשות חומה.

אופן גביית בניית החומה

ללשון הראשון – לפי ממון ולא לפי נפשות. כי הגייס בא ליטול ממון, ולא נפשות, ואם כן מי שממונו מרובה, החומה מגינה עליו יותר.

וללשון השני – לפי הקרבה לחומה, ולא לפי ממון, כי הגייס שולל תחילה את הקרובים לחומה, והרחוקים ניצלים. והתוס' כתבו, שכוונת הגמרא שגובים גם לפי הקרבה לחומה, ולא רק לפי ממון, אבל לפי ממון ודאי שגובים, ועשירים יתנו יותר

באה ההנאה ליתומים, **מחזירים** להם מה שגבו מהם, כי אינם בני מחילה.

אגלי גפא [=שערי חומת העיר], **ופסי העיר** [=קרשי עץ לחזק שערי העיר], **ושורא** [=תיקון החומה], **ופרשא** [=פרש ההולך סביבות העיר], **וטריזנא** [=שומר כלי זיין של בני העיר], **גובים** מהם, כי גם הם צריכים שמירה.

צדקה ופדיון שבויים, **אין גובים** מהם, כי אין להם הנאה מכך, ואינם בני מצוות. **אולם כשיהיה להם כבוד מכך שמחשיבים אותם, מותר**, כי יש להם הנאה בזה.

אלו מצרכי העיר גובים מרבנן

כל דבר המוטל על אנשי העיר, גובים גם מרבנן, אלא אם כן הוא דבר העשוי לשמירה, או שהוא דבר שאין מכבודם לעשות.

אגלי גפא [=שערי חומת העיר], **ופסי העיר** [=קרשי עץ לחזק שערי העיר], **ושורא** [=תיקון החומה], **ופרשא** [=פרש ההולך סביבות העיר], **וטריזנא** [=שומר כלי זיין של בני העיר], **אין גובים** מהם, כי אינם צריכים שמירה.

כריא פתיא [=רש"י מפרש חפירת בור לשתייית מים. ור"ח מפרש להסיר גבשושית מרחוב העיר], **אם** עושים על ידי פועלים, **וגובים ממון** לצורך זה, **גובים גם מרבנן**, כי גם הם צריכים לזה. אבל **אם אנשי העיר עושים** זאת בעצמם, **רבנן אינם עושים איתם**, כי אין זה מכבודם.

למדינה], "ישא מדברותיך" [=ללמוד תורה ולשאת ולתת בדברותיך].

בנביאים – שנאמר (הושע ח' י') "**גם כי יתנו בגוים**" [=אם כולם או רובם ילמדו בגלות, יתנו מלשון מתניתין], "**עֲתָה אֶקְבְּצֵם**". "**וַיַּחֲלוּ מֵעַט מִמַּשָּׂא מַלְךְ שָׂרִים**" [=ואם מעט מהם יהיו לומדים, אותו מעט יהיה בטל מלשאת משא מלך שררים].

בכתובים – מבואר שצווה דריוש מלך פרס, את פחת עבר הנהר, על אנשי כנסת הגדולה, "**מִנְדָּה בְּלוּ וַיִּהְיוּ לֹא שְׁלִיט לְמַרְמָא עֲלֵיהֶם**" (עזרא ז' כ"ד), "**מנדה**" אלו מיסי המלך, "**בלו**" זה כסף גולגולת, "**והלך**" זו ארנונא. רש"י פירש עישורי תבואות ובהמות. ור"ח פירש ארוחת דורון לשלטון העובר ממקום למקום], "**לא שליט למירמא עליהם**" [=אינו רשאי להטיל עליהם]. וכתבו התוס', שהטעם שציווה זאת, כי היו עסוקים בבניין בית המקדש, [שהוא מלאכת שמים], אלא שמכאן יש ללמוד, שאין להטיל מס גם על לומדי התורה.

אלו מצרכי העיר גובים מהיתומים

כלל הדבר, כל מה שיש ליתומים הנאה ממנו, גובים מהם, וכל דבר שאין להם הנאה ממנו, אין גובים מהם. ואלו הפרטים שבאו בגמרא.

כריא חדתא [=כריית באר מים לשתות], **גובים** מהם. כי גם הם צריכים למים. **אולם אם לבסוף לא נמצאו מים**, ולא

לקופה [של צדקה], גובים ממנו כששהה 3 חודשים.

לכסות [בגדי עניי העיר], גובים ממנו כששהה 6 חודשים.

לקבורת [עניי העיר שהיא הוצאה יתרה], גובים ממנו כששהה 9 חודשים.

לפסי העיר, גובים ממנו כששהה 12 חודש.

ומי שקונה חלק בעיר הרי הוא כאנשי מיד. לדעת התנא של המשנה כן הדין כשקונה בית דירה בעיר. ויש אומרים שלדעת רבן שמעון בן גמליאל כן הדין כשקונה קרקע הראויה לבית דירה. ויש אומרים שלדעת רבן שמעון בן גמליאל כן הדין כשקונה קרקע כלשהו בעיר.

יושבי העיר ואנשי העיר

כל השוהה בעיר 30 יום נקרא יושב העיר. ונפקא מינה לעיר הנדחת, שכל יושביה שעבדו עבודה זרה, נידונים בסייף, וממונם אסור בהנאה. אבל מי ששהה בה פחות משלושים יום, ועבד עימהם עבודה זרה, מאחר שאינו נחשב בכלל יושבי העיר, נידון בסקילה, כיחיד העובד עבודה זרה, וממונו מותר בהנאה. וכן נפקא מינה, לענין נודר הנאה מיושבי העיר, שאסור בכל ששהה בה 30 יום

וכל השוהה 12 חודש בעיר, הרי הוא בכלל אנשי העיר. ונפקא מינה, לענין נודר הנאה מאנשי העיר, שאינו אסור

רבי לא רצה לפרנס עניים בשני בצורת

כשפתח רבי אוצרות מזון בשני בצורת, אמר שיכנסו אך ורק לומדי תורה, אבל עמי הארץ לא יכנסו, כי לדעתו אין פורענות באה לעולם אלא בשביל עמי הארץ. כפי שהיה כשהטילו על בני טבריה מס לעשות עטרה למלך, וכשברחו משם עמי הארץ, בטל המס.

ורק כשנודע לו, שיונתן בן עמרם תלמידו אינו רוצה ליהנות מכבוד התורה, אמר שיכנסו אף עמי הארץ, כדי שיוכל תלמידו לקבל מזון בלא ליהנות מכבוד התורה.

הקב"ה חס על הכלב והעורב

הכלב מזונותיו מועטים, ולפיכך עשה הקב"ה, שתהא אכילתו שוהה במעיו שלושה ימים. ועל זה נאמר, "נותן לבהמה לחמה", בהמה בגימטריא כלב.

והעורב אכזרי על בניו, ואינו מביא להם מזון, ולפיכך הקב"ה מזמין להם יתושים מתוך צואתם, ואוכלים. ועל זה נאמר, "נותן ... לבני עורב אשר יקראו".

כמה יהא בעיר ויהא חייב

לשאת בעול עם אנשי העיר

מי שיושב בעיר בלא דירה, ובלא קרקע נאמרה בו החלוקה הבאה.

לתמחוי [שגובים מאכלים לעניים], גובים ממנו כששהה 30 יום.

אלא בשוהים בה 12 חודש.

אופן גבייה וחלוקה של קופה

קופה של צדקה הם מעות שגובים מבני העיר בכל זמן, ומחלקים אותם לעניי העיר כל ערב שבת, [שנותנים להם כדי צרכם למזונות שבוע]:

א. גביית המעות. בשני גבאים [לכל הפחות], משום שאין עושים שררות על הציבור בפחות משנים, שנאמר "והם יקחו את הזהב", ובגביית הצדקה יש שררה על הציבור, כי מי שאמדו אותו שיש לו לתת, ממשכנים אותו על הצדקה, ואפילו בערב שבת, כרב נתן בר אמי, שכפאו רבא [וגבאי נוסף], ונטלו ממנו 400 זוז לצדקה.

רבינו תם מפרש, שכפייה זו בדברים היא, ולא במעשים, שהרי אין בית דין של מטה מוזהרים לחייב את הציבור, מצוות עשה שמתן שכרן כתוב בצדן, ובמצוות צדקה נאמר "כי בגלל הדבר הזה יברכך ה'".

א"נ אם הציבור קיבל עליו שיכפוהו, בית דין כופים אף במעשים.

ור"י אומר שכופים על כך במעשים, כי יש במצוות זו גם איסור לאו, "לא תאמץ ... ולא תקפץ", ובית דין מוזהרים למנוע את הציבור, מלעבור על איסורי לאו, אפילו מתן שכרם כתוב בצדן.

וריצב"א אומר שכופים על כך במעשים, כי בכל מצוות עשה שמתן שכרה כתוב בצדה, אין לבית דין איסור לכפות במעשים, אלא שאינם חייבים לכפות, אבל אם כופים הרשות בידם.

צדקת איפרא הורמיז

איפרא הורמיז אמו של שבור מלכא שלחה ארנק של דינרים לרב יוסף, כדי שיעשה בהם מצווה רבה, ופדה בהם שבויים. ויש מפרשים שפדה בהם שבויים גויים. ויש מפרשים שפדה בהם שבויים ישראל. ובדף י' יתבאר בעזה"י, מדוע קיבל ממנה וקיים בקשתה.

מניין שפדיון שבויים מצווה רבה

הנביא אומר, "וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֶלְיָךְ אֲנָהּ נִצָּא וְאִמְרָתְךָ אֶלִיָּהֶם כֹּה אָמַר ה' אֱשֶׁר לִמְוֹת לִמְוֹת וְאֱשֶׁר לְחָרֵב לְחָרֵב וְאֱשֶׁר לְרָעַב לְרָעַב וְאֱשֶׁר לְשָׂבִי לְשָׂבִי" (ירמיה ט"ו ב'), ואמר רבי יוחנן, כל המאוחר בפסוק קשה משלפניו:

חרב קשה ממות – א. סברא, בחרב גופו מתבזה. ב. שנאמר "יקר בעיני ה' המותה לחסידיו", ללמד שהקב"ה בוחר להם מות שימותו בו, ולא דבר אחר שימותו בו.

רעב קשה מחרב – א. סברא, שהרעב מצטער הרבה עד שמת. ב. שנאמר, "טובים היו חללי חרב מחללי רעב".

שבי קשה מכולם – שביד השבוים לעשות בשבוי את כל הדברים, אם למות, אם לחרב, אם לרעב.

בני העיר רשאים להתנות על המידות, כלומר לקבוע שתהא סאת העיר גדולה יותר, או קטנה יותר. וכן רשאים להתנות על השערים, כלומר לקבוע שלא ימכרו דבר מסוים ביותר מסכום מסוים. וכן רשאים להתנות על שכר הפועלים. ורשאים להסיע על קיצתן, כלומר לקנוס את העוברים על התנאים שהתנו.

שלוש דרגות בסוגיה

לעוסקים התורה ובמצוות

א. הגדולה שבכולם מוזכרת בכתוב, "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו", והכוונה בזה לשמש שלעתיד לבוא, שהוא שבעתיים כאור שבעת הימים, שהיו שבעתיים כאור שלנו, ולדרגא זו יזכו רבנן, דהיינו תלמידי חכמים העוסקים בתורה תמיד.

ב. דרגא שניה מוזכרת בכתוב, "והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע", והכוונה בזה לזוהר הרקיע שעל גבי החיות, שהוא כאור החמה, והוא יותר מאור כוכבים, ולדרגא זו יזכה דין שדן דין אמת לאמיתו, ויש אומרים גם גבאי צדקה.

ג. דרגא שלישית מוזכרת בכתוב, "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד". יש אומרים שלדרגא זו יזכו גבאי צדקה. ויש אומרים שלדרגא זו יזכו מלמדי תינוקות, [אבל גבאי צדקה עדיפים מהם].

ודווקא שררה אין עושים ביחיד, ואין גובים פחות משנים, אבל לאחריות היחיד נאמן, וממנים אותו להיות גזבר של צדקה.

ב. חלוקת המעות. בשלושה אנשים, מפני שחלוקה זו הרי היא כדיני ממונות, שהמחלקים מעיינים בצרכי כל אחד כמה לתת לו [לפי ריבוי בני ביתו], ודיני ממונות בכל מקום בשלושה.

אופן גבייה וחלוקה של תמחוי

תמחוי של צדקה הם מאכלים שגובים מבני העיר בכל יום, ומחלקים אותם בכל יום לעניי עולם העוברים בעיר.

א. גביית המאכלים. בשלושה גבאים, משום שהחלוקה נעשית בסמוך לגבייה, ואם יגבו בשנים, יהיה עליהם לטרוח כל יום להביא שלישי לחלוקה, אבל כשיגבו בשלושה, יהיה התמחוי מזומן תמיד לחלוקה.

ב. חלוקת המאכלים. בשלושה אנשים, מהטעם המבואר לעניין חלוקת מעות הקופה.

כח בני העיר

בני העיר רשאים לשנות את מה שגבו לצורך הקופה והתמחוי, ולעשות מהם אף דברים אחרים, [ואפילו דברי הרשות], ומשמע בגמרא שצריכים להתנות על זה קודם הגבייה.

ליחידים לקנוס את העוברים על תנאם. כגון שני טבחים שהתנו ביניהם, שכל אחד ישחט בימים אחרים, ואמרו שהשוטח ביומו של חברו, יקרעו את עור הבהמה ששחט ויפסידו.

ומכל מקום מבואר בגמרא, שכל זה **כשאין כאן אדם חשוב**, אבל יש כאן אדם חשוב, צריכים לעשות את התנאי בפניו, ואם עשו תנאי שלא בפניו, אינו כלום. [ולא התבאר אם דין זה אמור רק בתנאי שהתנו יחידים או אף בתקנות העיר]

אין מחשבים עם גבאי צדקה והקדש

אין מחשבים עם גבאי צדקה והקדש, לומר היכן נתתם מעות שגביתם, וזכר לדבר, מה שנאמר לעניין בדק בית המקדש, "ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעשירי המלאכה כי באמנה הם לעשים" (מלכים ב' י"ב ט"ז). אולם ראייה גמורה אין משם, כי שם המלאכה מרובה, וטרודים בה מאוד, ולכן אי אפשר לעמוד על החשבון. א"נ משום שהם היו צדיקים גמורים, ואין ללמוד מהם לשאר בני אדם.

ואף על פי שאין מחשבים איתם לומר היכן נתתם המעות, כשנותנים להם את המעות, יש לצור ולמנות אותם, כמו שנאמר בעניין "ויצרו וימנו". ומזה יש ללמוד, שאף מי שיש לו גזבר נאמן בתוך ביתו, ואין בא עמו בחשבון מה עשה בכל דבר שנתן לו, מכל מקום כשנותן לו ממון לעשות בו המלאכות, יצור וימנה את

דינים שנאמרו לגבאי צדקה מפני החשד

א. לא יבוא ליטול צדקה ביחיד, [אף כשאינו בא בכפייה ובשררה], שלא יחשדו אותו, שנוטל לעצמו. ואם נראים שני גבאים בבת אחת, אף על פי שאחד פונה לשער, ואחד לחנות, מותר.

ב. מצא מעות בשוק, [הרי הם שלו, ואף על פי כן] לא יתנם לכיסו, שלא יחשדוהו שנוטל לעצמו מעות של צדקה, אלא נותן לכיס של צדקה, ולכשיבוא לביתו יטלם ממנו. **וכן אם היה חבירו חייב לו מעות, והשיב לו בשוק**, לא יתנם לכיסו, שלא יחשדוהו שנוטל לעצמו מעות של צדקה, אלא נותן לכיס של צדקה, ולכשיבוא לביתו יטלם ממנו.

ד.ה. היו בידם מעות של צדקה, וצריכים לפורטם, פורטים לאחרים ולא לעצמם, שלא יחשדום שפורטים לעצמם בזול. וכן אם היה בידם מאכלים שגבו לתמחוי, ואין עניים לתת להם, מוכרים את המאכלים לאחרים, ולא לעצמם.

ו. כשמונים את הצדקה, מונים אחת אחת, ולא שתיים שתיים, שלא יחשדו אותם שנוטלים שתיים ומונים אחת.

דף ט

כח יחידים לקנוס

כשם שיש לבני העיר כח לקנוס את העוברים על תקנותיהם, כך יש כח

הממון. תראה ערום וכסיתו", ללמד שיש לכסותו מיד כשנראה ערום.

עני שבא ואמר פרנסוני במזונות

לדעת רב הונא, אין נותנים לו מזונות עד שיבדקו אם אומר אמת, וזאת משני טעמים. א. סברא היא, שהרי אינו ניזוק בכך, כי אינו עומד בבזיון בנתים. ב. קרא, שנאמר, "הלא פרוש לרעב לחמד", "פרוש" נכתב בשי"ן ולא בסמ"ך¹, ללמד שמתחילה יש לפרש בבירור אם רעב הוא, ואחר כך לתת לו.

ולדעת רב יהודה [שתניא כוותיה], נותנים לו מזונות מיד, וזאת משני טעמים. א. סברא היא, שהרי אם יעכבו אותו, הוא מצטער בנתים ברעב. ב. קרא, שנאמר "הלא פרוס לרעב לחמד", "פרוש" נקרא בסמ"ך, ללמד שיש לפרוס לו מיד.

כשאדם קונה 4 סאים תבואה בסלע הוא

מוכר ככר של רבע קב [=6 ביצים] בפונדיון

כלל בידינו שסלע אחד יש בו 48 פונדיונים. וכן בארבע סאים יש 48 חצאי קבים [שסאה = 6 קב, ואם כן, 4 סאים = 24 קב = 48 חצאי קב].

נמצא שלפי חשבון זה, כשאדם קונה 4 סאים בסלע, הרי הוא קונה חצי קב בפונדיון. אולם כשאופה אותו, ומוכרו כלחם, משתכר מחצה, ואם כן מוכר ככר של רבע קב [=6 ביצים] בפונדיון. וכך זה הוא שיעור מזון שתי סעודות, שכל סעודה 3 ביצים.

מה נותנים לעניים מהצדקה

עני העובר ממקום למקום, נותנים לו מזון ליום אחד, ולכן מקבל מזון שתי סעודות.

וביאררו התוס', שהחלוקה נעשית בבקר ולא בלילה, ולכן נותנים בבת אחת שתי סעודות.

עוד כתבו התוס', שהדיון הזה אמור במי שיש לו סעודה אחת עמו, כי עתה כשיתנו לו שתיים ויהיה לו שלוש יאכל אחת שחרית ואחת לערב, ואחת תשאר לו למחר כשיצא לדרך, שלא יצא בלא מזונות.

בא ללון, נותנים לו צרכי לינה, שהם

עני שבא ערום ואמר הלבשוני

לדעת רב יהודה [שתניא כוותיה], אין נותנים לו בגדים, עד שיבדקו אם אומר אמת, וזאת משני טעמים. א. סברא היא, כי אינו מצטער בנתים. ב. קרא, שנאמר "כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ", כשיראה לך בבירור שהוא ערום, רק אז כסהו.

ולדעת רב הונא, נותנים לו בגדים מיד, וזאת משני טעמים. א. סברא היא, שהרי אם יעכבו אותו הוא מצטער בנתים, שעומד ערום בבזיון. ב. קרא, שנאמר "כי

¹ הוספות

¹ ובספרים שלנו כתיב, "הלא פרוס לרעב לחמד" (ישעיה נ"ח ז')

מיטה וכו' לראשו.

לתת צדקה, **יותר מהעושים** עצמם.

בא לשבת, נותנים לו מזון 3 סעודות, שתי סעודות שקיבל בערב שבת, אחת יאכל בליל שבת, ואחת בשבת בבקר, ואלו השלוש, אחת יאכל לסעודה שלישית, ואחת למוצאי שבת, ואחת תהיה לו לבקר של יום ראשון שלא יצא בלא מזונות.

מדברי התוס' מבואר ש**צדקה חשובה מבדק בית המקדש**.

ההוצאות יכולות להשתנות

זכה למזל טוב, יקיים "פרוס לרעב לחמך", **לא זכה**, יקיים "ועניים מרודים תביא בית", **זו ממשלת רומי** שצועקת תמיד הבו שאנו צריכים ... **ואף על פי כן** נחשב לישראל לצדקה, שנאמר "וּנְגַשְׁיָךְ צְדָקָה" (ישעיה ס' י"ז).

ואף על פי שאמר רבי עקיבא, עשה שבתך חול, ואל תזדקק לבריות, אין זה אלא במי שיש לו מזון שתי סעודות לשבת, שאין לו להיזקק לבריות עבור סעודה שלישית, אלא יעשה שבתו חול לאכול שתי סעודות, אבל זה שכבר נזקק לבריות לשתי סעודות, נותנים לו גם השלישית, ולא יהיה שבתו כיום חול.

כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול

הנותן צדקה, כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול.

וכל זה בעני שאינו מחזר על הפתחים, אבל **למד להיות מחזר על הפתחים, אין נותנים לו** מקופה של צדקה **כל צרכו, אלא דבר מועט** כשאר אנשים שנותנים לו דבר מועט.

יש לומדים זאת מהכתוב, "וַיִּלְבֹּשׂ צְדָקָה כְּשֵׂרָיִן" (ישעיה נ"ט י"ז), כמו השריון הגדול, העשוי מהרבה קשקשים.

שיעור חובת צדקה

אמר רב אסי, לעולם אל ימנע אדם את עצמו מלתת **שלישית השקל בשנה** לצדקה.

ויש לומדים זאת מהכתוב "וּכְבֹּנֵד עֲדִים כָּל צְדָקְתֵינוּ" (ישעיה ס"ד ה'), כמו בגד העשוי מהרבה נימים קטנים.

מעלת הצדקה

עולא משגש אורחתיה דאימיה
[=עולל המשגש דרכי אמו]

ואמר רב אסי, שקולה צדקה כנגד כל המצוות.

כשרב אחדבוי בר אמי דחה דברי רב ששת, והשיבו בבדיחות, הקפיד עליו רב ששת, ונענש רב אחדבוי שנעשה אילם,

מעלת המעשה את אחרים

אמר רבי אלעזר, **גדול המעשה** אחרים

שמטמא בגדים שנוגע בהם.

ושכח תלמודו.

ורבי שמעון בן יוחי אומר שהדבר נלמד, ממה שמצינו, שמצורע מוחלט ומצורע בימי ספורו שווים לעניין שמכבסים בגדיהם, כי מטמאים אותם, ומתוך ששווים בטומאה זו, שווים גם לעניין שמטמאים אדם, [מלשון הגמרא משמע, שהדבר למד בבניין אב. אולם התוס' כתבו שהדבר למד בהיקש].

טומאת שרץ ושכבת זרע

שרץ מטמא אדם הנוגע בו, שנאמר "או איש אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא לו".

שכבת זרע מטמאת אדם הנוגע בה, שנאמר "או איש אשר תצא ממנו שכבת זרע", "או", לרבות את הנוגע.

גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו משה רבינו אמר, "יגורתי מפני האף והחימה" [=שני לגיונות קשים להיפרע מן החוטאים], ולעומת זאת.

לדעת רבי אלעזר – העושה צדקה, כופה אף וחימה.

ולדעת רבי יצחק – העושה צדקה, כופה אף, אבל חימה אינו כופה.

דיין שנוטל שוחד

אמר רבי יצחק, כל דיין שנוטל שוחד **מביא חימה עזה לעולם.**

לפירוש רש"י – אמו של רב ששת באה וצווחה לפניו שיתפלל על רב אחדבוי, ולא השגיח בה, עד שגלתה דדיה לפניו, ואמרה לו, ראה דדים שינקת מהם, ועל שגרם לה להטות מדרכי הנשים, שלא השגיח בה עד שעשתה כך, נקרא **רב ששת** עולא משגש אורחתיה דאימיה.

ולפירוש ר"ח – אמו של רב אחדבוי היתה מניקתו של רב ששת, והיא באה לפניו לצווח שיתפלל על בנה, ועל שגרם רב אחדבוי לאמו להתבזות לפני רב ששת, נקרא **רב אחדבוי** עולא משגש אורחתיה דאימיה.

טומאת המצורע

מצורע מוחלט, [שהכהן מטמא אותו על פי מראה טומאה שבו], **מטמא אדם אף באהל**, משום שהוקש למת.

ומצורע בימי ספורו, [אחר שסר ממנו הנגע, מביא ציפורים, וסופר שבעה ימים כדי שיוכל להיטהר לגמרי בהבאת קרבנות], אף על פי שנאמר בו "וטהר" בתחילת ימי ספורו, עדיין הוא **מטמא אדם**.

רב ששת רצה לומר שהדבר נלמד מהדין האמור בו, שמטמא בגדים. רש"י פירש שמטמא רק בגדים שלבוש בהם. ותוס' פירשו שמטמא גם בגדים שנוגע בהם.

ונדחו דבריו, שכן מצינו, שהמסיט נבילה מטמא בגדים ולא אדם. רש"י פירש שמטמא בגדים שלבוש בהם, וטומאה זו נקראת טומאה בחיבורים. ותוס' פירשו

לעשות להם צדקה.

הנותן פרוטה לעני

הנותן פרוטה לעני, ומקיים בכך, "הלוא פָּרַס לָרֵעַב לְחֶמֶד וְעֲנִיִּים מְרֹדִים תְּבִיא בֵּית כִּי תִרְאֶה עָרִם וְכִסְיָתוֹ וּמִבְּשָׂרָךְ לֹא תִתְעַלֵּם" (ישעיה נ"ח ז'), **מתברך בשש ברכות** האמורות בעניין. "א) **אִזּוּ יִבְקַע פְּשָׁחַר אוֹרֶךְ** (ב) **וְאֶרְכָּתֶךָ מֵהֵרָה תִצְמַח** (ג) **וְהִלֵּךְ לִפְנֵיךָ צְדָקָה** (ד) **כְּבוֹד ה' יֵאֱסֹפֶךָ**. (ה) **אִזּוּ תִקְרָא וְה' יַעֲנֶה** (ו) **תְּשׁוּעַ וְיֵאמֵר הַנְּנִי** אִם תְּסִיר מִתּוֹכֶךָ מוֹטָה שְׁלַח אֶצְבַּע וְדַבֵּר אֲנִי" (ישעיה נ"ח ח-ט').

הרגיל לעשות צדקה

אמר רבי יהושע בן לוי, כל הרגיל לעשות צדקה, **יהיו לו בנים בעלי חכמה** [שהיא החיים האמיתיים], **בעלי עושר** [שיתנו צדקה], **בעלי אגדה** [שמכבדים אותם מתוך שהם דרשנים ומושכים את הלב].

והמפייסו בדברים ומקיים בכך "וְתַפֵּק לָרֵעַב נֶפֶשׁךָ וְנִפְּשׁ נַעֲנָה תִשְׁבִּיעַ" (ישעיה נ"ח י'). **מתברך באחת עשרה ברכות** האמורות בעניין. [יש מפרשים שמתברך באחת עשרה ברכות, כשמפייס את העני בדברים, וגם נותן לו פרוטה. אולם התוסי כתבו, שעל פיוס הדברים לבדו, מתברך באחת עשרה ברכות]. "א) **וְזָרַח בְּחֶשֶׁךְ אוֹרֶךְ** (ב) **וְאֶפְלַתֶךָ כְּצֹהֲרִים**. (ג) **וְנַחֲךָ ה' תְּמִיד** (ד) **וְהִשְׁבִּיעַ בְּצַחְצְחוֹת נֶפֶשׁךָ** (ה) **וְעֲצַמְתֶּיךָ יַחְלִיצַי** (ו) **וְהֵייתָ כְּגֹן רִוְה** (ז) **וּכְמוֹצָא מִים אֲשֶׁר לֹא יִכָּזְבוּ מִימִיו**. (ח) **וּבָנוּ מִמֶּךָ חֲרֻבוֹת עוֹלָם** (ט) **מוֹסְדֵי דוֹר וְדוֹר תִּקְוָמָם** (י) **וְקִרְא לְךָ גֹדֵר פְּרָץ** (יא) **מְשֻׁבָּב תִּתִּיבוֹת לְשִׁבְתִּי**" (ישעיה נ"ח י"ב).

דף י

שאלות טורנוסרופוס הרשע בענין העניים

שאלת טורנוסרופוס הרשע: **אם אלקיכם אוהב עניים, מפני מה אינו מפרנסם.**

תשובת רבי עקיבא: **כדי שניצול בהם מדינה של גיהנם.**

שאלת טורנוסרופוס הרשע: **אדרבה בזה תתחייבו, אין זה דומה אלא למלך שכעס על עבדו, וצווה שלא להאכילו, ובא אחר והאכילו, שהמלך כועס עליו, ובזמן הגלות אתם קרויים עבדים.**

תשובת רבי עקיבא: **אין זה דומה אלא למלך שכעס על בנו, וצווה שלא להאכילו, ובא אחר והאכילו, שהמלך משגר לו דורון, ואף בזמן הגלות הוא כן.**

הרודף צדקה

אמר רבי יצחק, הרודף צדקה, **הקב"ה ממציא לו מעות**, ועושה בהם צדקה.

אמר רב נחמן בר יצחק: הרודף צדקה, **הקב"ה ממציא לו בני אדם המהוגנים**

מזונותיו וחסרונותיו קצובים מראש השנה

כשם שמזונותיו [=שכר שיתפרנס ממנו]

ה. עבים קשים – רוח מפזרתם.

ו. רוח קשה – גוף סובלו [שכל הגוף מלא רוח].

ז. גוף קשה – פחד שוברו.

ח. פחד קשה – יין מפיגו.

ט. יין קשה – שינה מפכחתו.

י. ומיתה קשה מכולם.

וצדקה תציל ממות.

ואני בצדק אחזה פניך

מכאן דרש רבי דוסתאי ברבי ינאי, שאדם הנותן פרוטה לעני, זוכה ומקבל פני שכינה.

ומכאן למד רבי אלעזר, לתת פרוטה לעני ואחר כך להתפלל, [בצדקה אחזה פניך בתפילה].

אשבעה בהקיץ תמונתך

אמר רב נחמן בר יצחק, [בהקיץ] אלו תלמידי חכמים, שמנדדים שינה מעיניהם בעולם הזה, ובשכר זאת [אשבעה תמונתך] הקב"ה משביעם מזיו השכינה לעולם הבא.

"מלוה ה' חונן דל"

מלוה ה' חונן דל (משלי י"ט י"ז), אלמלא מקרא כתוב, אי אפשר לאומר, כביכול עבד לווה לאיש מלווה.

של אדם קצובים לו מראש השנה [לכל השנה], כך חסרונותיו [=הפסדים] של אדם קצובים לו מראש השנה [לכל השנה], זכה למזל טוב, חיסר ממונו לצדקה, לא זכה, המלכות נוטלת ממנו.

המעלים עיניו מן הצדקה

רבי יהושע בן קרחה אומר, המעלים עיניו מן הצדקה, כאילו עובד עבודת כוכבים.

ולדעת חייא בר רב מדפתי, כשם שעונש עבודה זרה בסקילה, כך ראוי שמי שבא עני לידו ולא פירנסו, יענש בעניין הדומה לסקילה.

עוד ממעלות הצדקה

אמר רבי אלעזר ברבי יוסי, כל צדקה וחסד שישראל עושים בעולם הזה שלום גדול ופרקליטים [=מליצי יושר] גדולים בין ישראל לאביהם שבשמים.

ר"י אומר, גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה.

עשרה דברים קשים נבראו בעולם

א. הר קשה – ברזל מחתכו.

ב. ברזל קשה – אור [=אש] מפעפעו [=מרככו].

ג. אור קשה – מים מכבים אותו.

ד. מים קשים – עבים סובלים אותם.

וצדקה תציל ממות

נאמר, "לא יועיל הון ביום עֲבָרָה וְצִדְקָה תציל מִמָּוֶת" (משלי יש אומרים ד'), ופסוק זה מלמד, שהנותן צדקה, ניצול **מדינה של גיהנם**, שנאמר בו, "יום עֲבָרָה הַיּוֹם הַהוּא" (צפניה א' ט"ו).

ונאמר, "לא יועילו אוֹצְרוֹת רָשָׁע וְצִדְקָה תציל מִמָּוֶת" (משלי י"ב), ופסוק זה מדבר, בנותן צדקה באופן המעולה, שהיא מצילה אותו אף **ממיתה משונה בעולם הזה**. וזו צדקה שהנותן אינו יודע למי נותן, והמקבל אינו יודע ממי קיבל, והיא מתקיימת כשנותן לכיס של צדקה, שממונה עליה אדם נאמן כרבי חנניה בן תרדיון.

מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים

רבי אליעזר אומר, יפזר מעותיו לעניים. רבי יהושע אומר, ישמח אשתו לדבר מצווה [לפני תשמיש].

במה תרום קרן ישראל

אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע במה תרום קרן ישראל? אמר לו, **בכי תשא**.

עד היכן כוחה של צדקה

שאלו את שלמה בן דוד עד היכן כוחה של צדקה? והשיב: **א. "פֶּזֶר גִּתָּן לְאֲבִיּוֹנִים צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לְעַד קֶרְנוֹ תְרוֹם בְּכַבֹּד"** (תהילים קי"ב ט'). **ב. "הוא מְרוֹמְמִים"**

יִשְׁכֵּן מִצְדוֹת סִלְעִים מִשְׁגְּבוֹ לְחֶמּוֹ גִּתָּן מִיָּמִיו נֶאֱמָנִים (ישעיה ל"ג ט"ז).

איזהו בן העולם הבא

שאלו את שלמה בן דוד איזהו בן העולם הבא? והשיב: כל "שכנגד זקניו כבוד", כלומר **שחולקים להם כבוד בעולם הזה מחמת חכמת זקנתם**, ולא משום עשרם.

עליונים למטה ותחתונים למעלה

רב יוסף בנו של רבי יהושע בן לוי, חלה, וגוע, ופרחה רוחו, ולאחר מכן שבה אליו רוחו.

וכשחזר, שאל אותו אביו, מה ראית? ענה לו, עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה, ותחתונים למעלה, כלומר **אותם שהם חשובים כאן מחמת עושרם**, ראיתם **קלים, ואותם שהם קלים כאן משום שהם עניים ושפלים**, ראיתם **חשובים**. אמר לו אביו, עולם ברור ראית.

כן פירש רש"י. ור"ח פירש, בשם הגאונים, שקבלה בידם רב מפי רב, שאמר רב יוסף עליונים למטה ותחתונים למטה, על שראה את שמואל יושב לפני רב יהודה תלמידו, כתלמיד היושב לפני רבו. ונענש בזה שמואל, על שפעם באה אשה לזעוק לפניו, ולא השגיח בה, ורב יהודה הוכיחו, וכי לא נאמר "אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה".

ועוד שאל אותו אביו, ואנו, **תלמידי החכמים**, כיצד אנחנו שם? ענה לו, **כשם שאנו חשובים כאן, כך אנו חשובים שם**.

המתייהר נופל בגיהנם].

- ולדברי רבי אליעזר המודעי, משום שאין עושים צדקה אלא כדי לחרף אותנו.

ולדעת רבן יוחנן בן זכאי, אמנם חציו השני של הפסוק מדבר באומות העולם אלא שכוונת הפסוק, **שצדקה מכפרת על אומות העולם**, כחטאת המכפרת על ישראל.

ולדעת רבי נחוניא בן הקנה, רובו הראשון של הפסוק [”צדקה תרומם גוי וחסד”], מדבר **בישראל** הקרויים ”גוי אחד בארץ”, והצדקה והחסד מרוממים אותם. וסוף הפסוק, [”לאומים חטאת”], מדבר **באומות העולם**, ואפשר שכוונתו לומר, שכל צדקה וחסד שהגויים עושים, **נחשב להם לחטא**.

גוי ששולח ליהודי כסף לעשות בו דבר מצווה

איפרא הורמיז אמו של שבור מלך פרס שלחה 400 דינרים לחלק לצדקה.

רבי אמי לא קיבל ממנה, משום שנאמר, "בִּיבֹשׁ קְצִירָה תִּשְׁבְּרָנָה" (ישעיה כ"ז יש אומרים), כלומר, כשתכלה זכות שבידם, וייבש מעשה צדקה שלהם, ישברו, שלא רצה שיתקיים המשך הפסוק, "נְשִׁים בְּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ", כלומר נותנות צדקה שלא יבשו.

ורבא קיבל ממנה, משום שלום מלכות, אלא כדי שלא תהיה זכות הצדקה גדולה

והוסיף רב יוסף ואמר, ושמעתי שהיו אומרים, **אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו**. ועוד שמעתי שהיו אומרים, **הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתם**.

ואמרו, שאין הכוונה לרבי עקיבא וחבריו, עשרת הרוגי מלכות, שכן בהם היו עוד מעלות אחרות מלבד היותם הרוגי מלכות, והכוונה להרוגי לוד, הם שני אחים, לוליינוס ופפוס, שמסרו עצמם על ישראל, שהודו על עצמם הריגת בת מלך, שהיו מאשימים את כל ישראל.

צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת

לדעת רבי אליעזר ורבי יהושע ורבן גמליאל ורבי אליעזר המודעי, חציו הראשון של הפסוק [”צדקה תרומם גוי”], מדבר **בישראל**, הקרויים ”גוי אחד בארץ”, שהצדקה מרוממת אותם. וחציו השני של הפסוק, [”וחסד לאומים חטאת”], מדבר **באומות העולם**, שכל צדקה וחסד שעושים, חטא הוא להם. וכל אחד אמר טעם אחר, למה חסד לאומים חטאת להם.

- לדברי רבי אליעזר, משום שאין עושים צדקה, אלא על מנת **להתגדל**. ואם לא יתגדלו מתחרטים על מה שנתנו.

- ולדברי רבי יהושע, משום שאין עושים צדקה אלא כדי **שתמשך מלכותם**.

- ולדברי רבן גמליאל, משום שאין עושים צדקה אלא כדי **להתייהר**. [וכל

מונבז המלך בזבז אוצרות בשנות בצורת

מונבז המלך, [בנה של הלני המלכה מזרע החשמונאים], בזבז אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת, ואמר:

אבותי גנזו למטה.	ואני גנזתי למעלה.
אבותי גנזו במקום שהייד שולטת בו.	ואני גנזתי במקום שאין הייד שולטת בו.
אבותי גנזו דבר שאין עושה פירות.	ואני גנזתי דבר שעושה פירות.
אבותי גנזו אוצרות ממון.	ואני גנזתי אוצרות נפשות.
אבותי גנזו לאחרים.	ואני גנזתי לעצמי.
אבותי גנזו לעולם הזה.	ואני גנזתי לעולם הבא.

שותפים שבאו לחלוק

ברוב הדברים, אם ניתן לחלק אותם לשותפים, באופן שאחר חלוקה, עדיין **יהיה ביד כל אחד מהם חלק, ששמו הראשון עליו, וראוי לעשות בו מה שעושים בדבר השלם, כל אחד מהשותפים חולק על כורחם של שותפיו, ונוטל חלק הראוי לו. ואם כשיחלקו לא יהיה ביד כל אחד חלק, ששמו הראשון עליו, וראוי לעשות בו מה שעושים בדבר השלם, אין חולקים אותו אלא בהסכמת כולם.**

ובכתבי הקדש [עשרים וארבעה ספרי התנ"ך], **אפילו אם כולם מסכימים לחלוק אותם, אין חולקים.** ודין זה אמור כשהיו רגילים לכותבם בגליון כספר תורה שלנו, שבאופן הזה, גנאי הדבר לחתכם.

כל כך, **חילק את הכסף לעניים גויים, ולא לעניים יהודים.** ואף על פי שאסור לגנוב דעת הבריות, אף לא דעת של גוי, אין בזה גניבת דעתה, כי יודעת שישראל מפרנסים גם עניים גויים.

ודוקא בזה, שאין גנבת דעת, מותר למעט במעשה הצדקה שלה, אבל כששלחה לרב יוסף מעות, שיעשה בהם מצווה גדולה, וקיבל ממנה מפני שלום מלכות, פדה בהם שבויים יהודים, כי רק פדיון שבויים יהודים נחשב מצווה גדולה.

דף יא

צדקת בנימין הצדיק

אמרו עליו על בנימין הצדיק, שהיה ממונה על קופה של צדקה. פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת, אמרה לו, רבי, פרנסני. אמר לה, העבודה, כלומר נשבע אני, שאין בקופה של צדקה כלום. אמרה לו, רבי, אם אין אתה מפרנסני, הרי אשה ושבעה בניה מתים. עמד ופרנסה משלו. לימים חלה ונטה למות, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, ריבונו של עולם, אתה אמרת כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו. מיד קרעו לו גזר דינו. תנא, הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו.

חצר שיש בה דין חלוקה

חצר שיש בה דין חלוקה, היא חצר שיש בה לכל אחד מהשותפים את הדברים הבאים:

- א. 4 אמות על 4 אמות לתשמישי החצר.
- ב. 4 אמות כנגד רוחב הפתח, לפרוק משא שמביאים על החמור, שסתם בית אי אפשר להכניס חמור לתוכו, לפרק משאו, אלא מפרקים אותו חוץ לבית, וצריך לשם כך 4 אמות אחרות מאלו שנתנו לתשמישי החצר. וארבע אמות אלו כנגד כל רוחב הפתח, שאם הפתח ארבע אמות, יש כאן ארבע אמות על ארבע אמות, ואם הפתח שמונה אמות יש כאן שמונה אמות על ארבע אמות.

לזה שני פתחים ולזה פתח אחד

לדעת רב הונא, חצר מתחלקת לפי פתחיה, שאם היה לאחד חצר ששני בתים פתוחים לה, בבית אחד שני פתחים, ובשני פתח אחד, והוריש בית אחד לבנו ראובן, ובית שני לבנו שמעון, כשחולקים את החצר, זה שיש לו שני פתחים, נוטל שני שלישי בחצר.

ולדעת רב חסדא, אין נפקא מינה ממה שיש לאחד שני פתחים, אלא בכך שנוטל ארבע אמות כנגד שני פתחיו, אבל בשאר החצר חולקים בשווה.

כמה פרטים בעניין נתינת 4 אמות כנגד הפתח פירא דסופלי]=חפירה שנותנים בה גרעיני

תמרים למאכל בהמה], אם היה לו פתח בסוף ביתו אצל החפירה, ודרך אותו פתח היה רגיל להשליך הגרעינים וליטלם, אין לו בחצר בשביל החפירה אלא ארבע אמות שלפני אותו פתח. אבל אם אין לו פתח כזה, אלא דרך פתח ביתו שהוא יוצא ונכנס בו היה רגיל לצאת לחצר, וללכת עד החפירה שלפני סוף ביתו, יש לו ארבע אמות בחצר לכל סביבות החפירה.

אכסדרה]=לפירוש רש"י הוא בניין בלא מחיצות. ולפירוש ר"י הוא בניין שיש לו 3 מחיצות ופרוץ מרוח רביעית], **אין לה 4 אמות לפני הפתח**, כי מאחר שהיא פרוצה, ניתן להיכנס לתוכה עם החמור, ולפרוק את המשא בתוכה.

אכסדרה רומיתא]=לפירוש רש"י יש לה מחיצות, אלא שאינן מגיעות לתקרה. ולפירוש ר"י יש לה 3 מחיצות גמורות, והרביעית 10 טפחים, אי"נ פחות מעשרה טפחים], **יש לה 4 אמות לפני הפתח**, כי מאחר שאינה פרוצה, אי אפשר לפרוק את החמור בתוכה, ויש לתת לה 4 אמות לפריקה חוצה לה.

אכסדרה דבי רב]=לפירוש רש"י יש לה מחיצות גמורות, אלא שהן מלאות חלונית. ולפירוש ר"י יש לה 3 מחיצות גמורות, והרביעית גבוהה 4 אמות אבל אינה מגיעה לתקרה, אי"נ הרביעית גבוהה 10 טפחים], **יש לה 4 אמות לפני הפתח**, כי מאחר שאינה פרוצה, אי אפשר לפרוק את החמור בתוכה, ויש לתת לה 4 אמות לפריקה חוצה לה.

חלוקת אכסניה

אכסניה מתחלקת לפי בני אדם. רש"י מפרש, שאכסניה הוא **חיל של מלך**, המוטל על בני העיר לתת להם אכסניה בבתיהם, ומס זה מתחלק לפי בני אדם הדרים בכל בית.

ור"ח פירש שאכסניה היא **שיירה** שחנתה במקום אחד, והזבל שלהם מתחלק לפני בני אדם.

בן מבוי אחד הבא לפתוח פתח למבוי אחר

מי שהיה ביתו בין שני מבואות, והיה לו פתח לאחד מהם, ובא לעשות פתח למבוי האחר, **בני המבוי האחר מעכבים עליו**, שלא יפתח פתחו למבוי שלהם.

ואם מקודם לכן כבר היה לו פתח למבוי האחר, וניסתם, אם כשנסתם פרץ את פצימיו, [סילק את המזוזות והמשקוף], גילה דעתו שסילק עצמו וזכותו מאותו מבוי, ושוב אינו רשאי לפתוח את הפתח הזה. **ואם לא פרץ את פצימיו, זכותו לפתוח את הפתח כבתחילה.**

בן מבוי הבא לסתום כנגד פתחו

רש"י מפרש, שהכוונה לבן מבוי הרוצה **לבנות מחיצות סביב 4 אמות שיש לו במבוי כנגד הפתח**, ובכך גורם לבני המבוי להקיף סביב המחיצה.

בית שער [=בית קטן שלפני פתח טרקלין], **יש לו 4 אמות** לפני פתחו.

מרפסת שפתח עלייה פתוח לה ועולים אליה דרך סולם, **יש לה 4 אמות** בחצר לרגלי הסולם, ואפילו פתוחים למרפסת כמה פתחי עליה, אין **לכולם** אלא אותם 4 אמות.

לול של תרנגולים, אין לו 4 אמות לפני הפתח, כי אין צריך פריקה וטעינה, משום שהתרנגול מטפס ועולה בעצמו דרך ראש הכותל לתוך הלול.

בית שחציו מקורה – אין לו 4 אמות לפני פתחו, כי אין דרך לתת כלים במקום שאין בו גג, ומאחר שהחצי שאינו מקורה פנוי מכלים, אפשר להכניס שם את החמור לפרוק, ואפילו כשהחצי שאינו מקורה הוא הפנימי.

בית סתום, אם כשסתמו את פתחו, **לא פרצו את פצימיו** [=לא סילקו את המזוזות והמשקוף], הרי זה נידון כפתח פתוח, כי הסתימה עומדת להיפתח, **ויש לו 4 אמות לפני הפתח הסתום**. אבל אם **פרצו את פצימיו**, אין לו 4 אמות לפני הסתימה. [ד"ן זה כתוב בדף י"ב].

חלוקת זבל שבחצר

זבל שבחצר, [הראוי לזבל בו את השדות], **מתחלק לפי פתחים**, לפי שדרך הפתחים השליכו שם, עד שנעשה אשפה.

ויתמאו בו. **ורבינו שמשון מפרש**, שאינו מטמא כל סביביו ממש כקבר, כי אינו דומה לקבר שגזרו בו טומאה סביביו שמא יתקרבו אליו שהרי קבר הוא תחת הקרקע, ויש חשש שיאהילו עליו, אם יתקרבו, מה שאין כן בית, שניכר לכל, ואין חשש שיטמאו בו, אלא שכנגד פתחו יש לטמא 4 אמות, כי ודאי המת עתיד לצאת מכאן, ומאחר שנסתם לגמרי פתחו הראשון, ויש להסתפק בכל הזיזים הבולטים שבו, שמא מכאן יפתחו פתח להוציא את המת, לכן הבית **מטמא כנגד כל הזיזים הבולטים שבו**, שמא דרכם יצא המת.

מצר שהחזיקו בו רבים

אם הוחזקו בני עיר אחרת להיכנס לעיר זו בפתח מסוים, מעכבים הם על בני העיר הזו לסותמו, אפילו אם יש להם דרך אחרת להיכנס לעיר, שכל מצר שהחזיקו בו רבים ברשות, **אסור לקלקלו**.

מבוי הפתוח לרשות הרבים, משועבד לבני רשות הרבים להיכנס לתוכו מפני הדוחק, [ולא רק 4 אמות הסמוכות לרשות הרבים, שנידונות כרשות הרבים לענין טומאה, אלא כל המבוי], ולכן אין לבני המבוי רשות לבנות לו דלתות, למנוע כניסת בני רשות הרבים.

שדה שיש בה דין חלוקה

שדה שיש בה דין חלוקה, היא שדה שאחר שיחלקו אותה, יהיה לכל אחד

ור"י הקשה על פירושו, משום שלא מצינו שיהיה לאדם 4 אמות כנגד פתחו שבמבוי.

ור"י מפרש, שהכוונה לבן המבוי היושב בסופו הסתום, ורוצה לעשות מחיצה כנגד כל רוח המבוי, ואין בכך מניעה משאר בני המבוי ללכת לביתם, כי הם סמוכים יותר לצד הפתוח של המבוי, אבל הוא ממעט את שטח המבוי, וכשיכנסו בני אדם יהיו דחוקים בו יותר מעכשיו.

לדעת רבי – לכל בן מבוי יש זכות במבוי, מפתח המבוי עד פתחו, ולא יותר, ולכן החיצונים אינם מעכבים על הפנימיים מלסתום כנגד פתחם.

ולדעת רבי שמעון בן אלעזר – לכל בן מבוי יש זכות בכל המבוי, ולכן אפילו החיצונים מעכבים על הפנימיים, מלסתום כנגד פתחם.

דף יב

בית סתום שיש בו מת

אם כשסתמו את פתחו, לא פרצו את פצימיו [=לא סילקו את המזוזות והמשקוף], הרי זה נידון כבית שפתחו פתוח, ואינו מטמא כל סביביו כבית סתום אלא כנגד הפתח בלבד.

ואם פרצו את פצימיו, מטמא הוא כל סביביו. רש"י מפרש, שמטמא 4 אמות מכל צד, כי מאחר שנסתם, הרי זה כקבר, וחכמים טימאו סביבות הקבר 4 אמות, כדי שלא יתקרבו עושי טהרות

חלק שראוי לטרוח בו בעבודת שדה.

במקומו של רבי יהודה היתה קרקע משובחת וטובה, שראוי לטרוח בה **כשיש בה מקום זריעה של 4.5 קבין** (=3/4 סאה, כלומר 37.5 אמה על 50 אמה).

ובמקומו של תנא קמא היתה קרקע משובחת וטובה פחות, שראוי לטרוח בה **רק כשיש בה מקום זריעה של 9 קבין** (=1.5 סאה, כלומר 75 אמה על 50 אמה).

ובבבל שאין הקרקע טובה כל כך, אין ראוי לטרוח בה, אלא **כשיש בה כדי עבודת יום אחד**, [כי ליום אחד יוכל לשכור פועלים ושוורים, אבל למחצית יום לא ימצא]. ונחלקו חכמים איזו עבודה.

רש"י מפרש, שלדעת אחד, הכוונה ליום אחד של חרישה בשעת הניר. [ולגרסא ראשונה, מדובר במקום שהקרקע קשה, שאז גם בשעת הזרע משך החרישה יום אחד. ולגרסא שניה, כן הדין בכל מקום, כי אף שבשעת הזרע שוהים בחרישה אחת פחות מיום אחד, מכל מקום מאחר שחורשים פעם אחת קודם הזריעה, ופעם שניה אחריה, ביחד שוהים בחרישה יום שלם]. **ולדעת אחד הכוונה ליום אחד של חרישה בשעת הזרע,** שאז הקרקע נוחה לחרישה, אחרי שכבר נחרשה בשעת הניר. [ולגרסא ראשונה, בשעת הניר שוהים בחרישה אחת יום ומחצה, וחורשים פעם נוספת עד תשלום היום השני. ולגרסא השנייה, בשעת הניר שוהים בחרישה אחת שני ימים, מחמת רוב הטורח שיש בשעת הניר].

ותוס' מפרשים, שלדעת האחד, הכוונה

ליום אחד של חרישה, [וכשיבוא לזרוע, גם כן יארך הדבר יום שלם, כי בשעת הזריעה חורשים עמה, והדבר נמשך יום שלם]. **ולדעת האחד הכוונה ליום אחד של זריעה,** [ובשעת החריש חורש יום ומחצה פעם אחת, וחורש שוב עד סוף היום השני].

דוולא כרם וגינה שיש בהם דין חלוקה

דוולא – רש"י מפרש, שהוא בור שמשקים ממנו שדה, ויש בו דין חלוקה, אם יש בו די מים כדי להשקות שדה כדי פעולת יום אחד לכל אחד, שאז יוכל כל אחד לשכור פועל למלאכה זו. ור"ח מפרש, שהוא שדה שמשקים אותה בדליים, ויש בה דין חלוקה, אם יש לכל אחד כדי שישכור פועל יום שלם להשקותה.

כרם – לדברי אבוב דשמואל, יש בה כדי חלוקה, אם יש לכל אחד שטח אדמה של **שלושה קבין** [=חצי סאה, כלומר 25 אמה על 50 אמה], וכן אמר סומכוס. אולם רבי יוסי אמר על זה, אין אלו אלא דברי נביאות בלא טעם. ובבבל, שיעור כרם שיש בו כדי חלוקה, הוא שיהיה לכל אחד **36 גפנים**, והטעם לזה כי צריך יום אחד לעדור בהם.

גינה – במקומו של תנא קמא, כדי שיהיה לכל אחד **מקום זריעת 1/2 קב ירק**, ובמקומו של רבי עקיבא, כדי שיהיה לכל אחד **מקום זריעת 1/4 קב ירק**. [דין זה מבואר במשנה]. וכן אפשר להעמיד דבריהם, כשם שהעמידו בגמרא דברי תנא קמא ורבי יהודה בשדה. אולם יתכן שדין זה אינו תלוי בחילוק מקומות, אלא בכל מקום

כן דעתם, ויש כאן מחלוקת בדיון.

כשראה רב אחא שלא נעשה הוא ראש ישיבה, אמר על עצמו, כל המריעים לו, לא במהרה מטיבים לו. מפירוש רש"י משמע, שהתכוון לומר, הואיל ונדחת השעה, שוב לא ימליכוני. אבל התוסי פירשו, שבאותה שעה היה סבור, שלאחר זמן ימלוד, אלא שלא יהיה במהרה, ורק לבסוף, כשראה שלא נעשה ראש ישיבה כלל, אמר, כל המריעים לו, לעולם אין מטיבים לו.

נבואת בת רב חסדא על מי שישאנה

בת רב חסדא כשהיתה תינוקת, ישבה בחיק אביה, ולפניו ישבו רבא ורמי בר חמא. אמר לה אביה, את מי מהם תרצי שיהיה אישך. **ואמרה, את שניהם.** אמר רבא, ואני אחרון. וכך היה.

דעת אחר אכילה ושתייה

אמר רבי אבדימי דמן חיפה, **קודם שיאכל אדם וישתה, יש לו שתי לבבות,** [שאינו מסכים לדעה שלמה], **לאחר שאוכל ושותה,** אין לו אלא **לב אחד,** שנאמר, **"וְאִישׁ יָבוֹב בְּלִבּוֹ"** (איוב יב אומרים י"ב), כלומר, איש חלול, שכרסו ריקה, יש לו שתי לבבות.

ואמר רב הונא בריה דרב יהושע, **הרגיל ביין,** אפילו לבו אטום כבתולה, **יין מפקחו,** שנאמר **"וְתִירוֹשׁ יְנוּבֵב בְּתָלוֹת"** (זכריה ט"ו י"ז), כלומר היין יפתח לב סתום כבתולה.

נבואה מחורבן בית המקדש

אמר רבי אבדימי דמן חיפה, **מיום שחרב בית המקדש, ניטלה הנבואה מנביאים** [שאינם חכמים], **ונותרה רק ביד החכמים,** תדע שכך הוא, שכן פעמים אדם גדול אומר דין מסברא, ונמצא שכן הוא הלכה למשה מסיני.

וחכם עדיף מנביא, שנאמר **"וְיָבֵא לְבַב חֶכְמָה"** (תהילים צ"ב), קטן נתלה בגדול.

ואמר רבי יוחנן, מיום שחרב בית המקדש, ניטלה נבואה מן הנביאים, **וניתנה לשוטים ולתינוקות.**

נבואת השוטה למלכות מר בר רב אשי

שמו של מר בר רב אשי היה טביומי, ונלגרת רבינו גרשום כן היה שמו של רב אשי, ונקרא רב אשי משום שם לווי, יום אחד שמע שוטה שאומר, **"ראש ישיבה שמולך עכשיו במתא מחסיא חותם טביומי"**, אמר אני הוא, אם כן עומדת לי השעה. הלך למתא מחסיא, ושם עמדו להמליך את רב אחא מדפתי, אלא משום שבא לשם, שלחו שני תלמידי חכמים להימלך בו, ועכבם אצלו עד ששלחו לו עוד, ועמדו אצלו עשרה, ואז פתח ודרש להם, ונעשה בכך ראש ישיבה, [וקודם לא דרש, כי אין פותחים בכלה פחות מעשרה].

אינו נוטל אלא כשני אחים, ושני אחים אינם יכולים לכפות על השאר שיתנו להם חלק ביחד, כי עדיין אין להם כלום. א"י הטעם שנאמר פסוק מיוחד בבכור, כי חלק בכורה מתנה הוא, ובמתנה אין כופים על מידת סדום.

ולפירוש ריב"א, כפיה זו תקנת חכמים היא, אבל מדין תורה ודאי אין לכופם, כי לא אמרו אין כופים על מידת סדום, אלא שאם אדם כבר נהנה, וחבירו לא חסר, שלא ישלם לו, אבל לכתחילה אין מחייבים את זה שלא חסר שיהנה את חבירו.

ולדעת רב יוסף, אין כופים את האחים, שיתנו לו את השדה הסמוכה לשדהו.

רבינו תם מפרש שמחלוקת זו אמורה בכל האופנים, כי לדעת רב יוסף, לעולם יכולים לומר לו, שהשדה שווה להם הרבה, ולא ימכרו לו זכות שיש להם בה, אלא בדמים מרובים.

ורש"י מפרש, שלא נחלק רב יוסף עם רבה, אלא כשיש לאחים טעם לחוש שיפסידו, אם יתנו לו את השדה, כגון ששתי השדות הן שדות בית הבעל, ופעמים אחת מתברכת מחברתה, או שהיו כל אחת על יאור [=נגר] אחר, שפעמים זה יבש וזה לא, **אבל כששתי השדות על יאור אחד, מודה רב יוסף,** שאין להם הפסד לתת לו שדה שסמוכה לשדהו, **וכופים אותם על מידת סדום.** [ואב"י אמר, שאף בזה יש להם הפסד, אם יתנו לו את השדה שסמוכה לשדהו, כי טוב להם שיהיו שדותיהם משתמרות בין שדותיו, אולם דבריו דחויים].

כשבכור נוטל פי שנים הוא

נוטל את שני החלקים כאחד

רש"י פירש, **שהרי שניהם חלקו הם,** והרי הם כחלק אחד.

ותוס' פירש, שהדבר למד ממה שנאמר, **"פי שנים"**, להקיש חלק בכורה לחלק פשוט.

היבם נוטל שני חלקים בירושה

אחד שלו ואחד של אחיו המת

לדעת אב"י, היבם נוטל את שני החלקים כאחד, כבכור שנוטל את שני חלקיו כאחד.

ולדעת רבא, מאחר שנאמר ביבם, "ויהיה הבכור", הרי זה בא למעט, שרק לעניין זה שהבכור מייבם, יש כאן דין בכור, אבל לעניין נטילת חלק המת עם חלקו **אינו כבכור.**

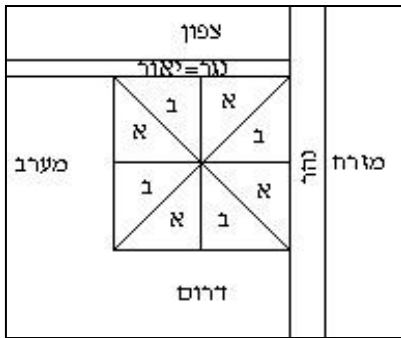
אחים שירשו כמה שדות והיתה אחת

מהן סמוכה לשדה של אחד האחים

לדעת רבא, על זה נאמר כופים על מידת סדום, ונותנים לו את השדה שסמוכה לשדהו, שהרי הוא נהנה שיהיו שדותיו סמוכים, והם לא חסרים כשיטלו שדות אחרות כנגד זו.

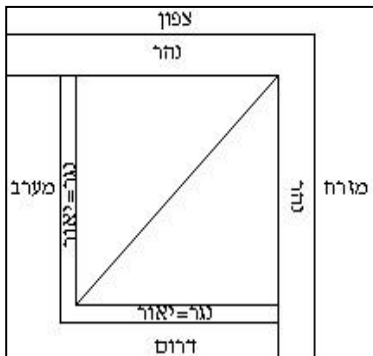
ולפירוש ר"י, כפיה זו דין תורה היא, ומה שהוצרכה תורה לכתוב פסוק מיוחד, ללמד שבכור נוטל שני חלקיו כאחד, ולא למדנו זאת מחמת שכופים על מידת סדום, כי בכור

מאחר שהנהר טוב מהנגר, והסמוך למים טוב מהרחוק מהמים, יש לחלקה לשמונה חלקים, שיהא לשניהם בשווה סמוך לנהר ולנגר.

היתה שדה אחת שבמזרחה וצפונה נהר ובמערבה ובדרומה יאור [לפירוש ר"ח]:

חולקים אותה באלכסון, מקרן מזרחית צפונית, לקרן מערבית דרומית, ויהיה לכל אחד נהר ונגר.

גוד או איגוד [=משוך או אמשוך]

לדעת רב יהודה [הסובר שכן דעת כל התנאים], שותפים בדבר שאין בו כדי חלוקה, אף על פי שאין האחד יכול לכוף

שני אחים [פשוטים] שירשו שדות

אם היו שתי שדות כל אחת על יאור אחר [לפירוש רבינו תם]:

לדעת רבה – אף על פי שיש לכל אחד זכות בשתי השדות, כופים על מידת סדום, וכל אחד נוטל שדה שלמה, כדי שיהיה כל חלקו יחד, ולא יחלקו כל שדה לשני חלקים, ויטלו חצי בכל שדה.

ולדעת רב יוסף – חולקים כל שדה לשתיים, וכל אחד נוטל חצי בכל שדה, ואין כופים לתת לכל אחד שדה שלימה, כי אם יעשו כן עלול האחד להפסיד משום שפעמים יאור זה יבש וזה לא ואין החלוקה שווה.

ואם היו שתי השדות על יאור אחד כל אחת מעבר אחר [לפירוש רבינו תם]:

בזה מודה רב יוסף – אף על פי שיש לכל אחד זכות בשתי השדות, כופים על מידת סדום, וכל אחד נוטל שדה שלמה, כדי שיהיה כל חלקו יחד, ולא יחלקו כל שדה לשני חלקים, ויטלו חצי בכל שדה.

ולדעת אבאי – חולקים כל שדה לשתיים, וכל אחד נוטל חצי בכל שדה, ואין כופים לתת לכל אחד שדה שלימה, כי יש בזה הפסד, לרוצה להרבות האריסים, [ניתן משום שכשהיו לו שתי שדות יוכל לתת כל אחת לאריס אחר ועל ידי שכל אחד ירצה להראות שעובד טוב יותר ירוויח אבל כשתהיה לו שדה אחת לא יוכל לתת אותה לשני אריסים שאין דרך לחלוק שדה אחת לשתי אריסים], ודבריו דחויים בגמרא.

דף יג

היתה שדה אחת שבמזרחה עובר נהר ובצפונה עובר יאור [לפירוש רש"י]:

לכפות זה על זה לבטל שותפות, אלא בדבר שיש בו כדי חלוקה, אבל כשאין בו כדי חלוקה, אין האחד אומר לחבירו גוד או אגוד.

בכור ופשוט שירשו עבד או בהמה טמאה

אם משתמשים בהם בשותפות, בכל שלושה ימים הבכור עובד בהם שני ימים, והפשוט יום אחד.

רבינו תם מפרש, שאף על פי שבכל דבר הבכור נוטל פי שנים, בזה יש חידוש שחולקים כן, כי עבודת שני ימים רצופים, שווה יותר מפי שנים מעבודת יום אחד, שאם יש עיר רחוקה מהלך יום אחד, שמשתכרים בה הרבה, כי יש שם סחורה בזול, לבכור יש שהות ללכת לשם, ולפשוט אין שהות ללכת לשם.

ור"י מפרש, שאף על פי שבכל דבר הבכור נוטל פי שנים, בזה יש חידוש שחולקים כן, כי כששנים קונים בהמה כדי להשכירה לחרישה, חולקים בשכרה בשווה, אפילו אם האחד נתן יותר מחבירו, וכאן כל אחד נוטל כפי חלקו. והטעם לזה, כי כשקונים להשכיר, דעתם שיחלקו בשכר בשווה, אבל כשירשו לא היתה דעתם אלא שכל אחד יטול חלקו.

לדעת רב נחמן, כך יעשו, עד שיתרצו שניהם לבטל את השותפות.

ולדעת רב יהודה, כך יעשו, עד שהאחד ירצה לבטל השותפות, ולומר לחבירו גוד או אגוד.

את חבירו לחלוק את הדבר, יכול הוא לכוף את חבירו להיפרד מהשותפות, על ידי שיאמר לו גוד או איגוד, כלומר או קנה את חלקי, או מכור לי חלקך.

מפירוש רש"י משמע, שהמשלם לקנות את חלק חבירו, הוא קובע את המחיר שישלם. אולם לא מסתבר שכוונתו לכך, אלא שישלם את המחיר שראוי לשלם.

ור"י מפרש, שהאחד יכול לקבוע איזה מחיר שירצה, אפילו הרבה יותר משוויי האמיתי של הדבר, ויאמר לחבירו, או שתקנה ממני במחיר הזה, או שאני אקנה ממך במחיר הזה.

ואין זה נראה לריצב"א, שאם כן, כל עשיר יוכל לסלק את שותפו העני.

ומבואר בגמרא, שאין הדין הזה אמור, אלא כששני השותפים יכולים לקנות, אבל כשרק האחד יכול לקנות, [כגון מי שהוא חצי עבד וחצי בן חורין, שיכול לקנות את חציו המשוועבד מהאדון, אבל האדון אינו יכול לקנות ממנו את חציו המשוחרר, משום שאין בן חורין נעשה עבד], אין כאן דין גוד או אגוד.

עוד מבואר בגמרא, שאין הדין הזה אמור, אלא באומר לשותפו, מה שתחפוץ נעשה, או אתה תקנה, או אני אקנה, אבל כשלו עצמו אין אפשרות לקנות [מחמת ענין], ובא לומר לחבירו אתה תקנה, אין בכך כלום, כי שותפו יאמר לו שמוכן למכור ולא לקנות.

ולדעת רב נחמן [הסובר שכן דעת רבן שמעון בן גמליאל], אין לשותפים דרך

דין חצי עבד וחצי בן חורין

מתחילה אמרו בית הלל, שמי שחציו עבד וחציו בן חורין, [כגון שהיה עבד של שני שותפים, ושיחרר האחד את חלקו], יעבוד מחצית מזמנו לרבו, ומחצית מזמנו לעצמו, [כשם שהיה עובד את שני השותפים עד עתה].

אלא **מכיוון שבמצבו אינו יכול לשאת אשה**, ולקיים הכתוב "לא תהו בְרָאָה לְשִׁבְתַּי יִצְרָה" (ישעיה מ"ה י"ח), הודו לדברי בית שמאי, **שכופים את האדון של החצי המשועבד, לשחררו**, כדי שיוכל לשאת אשה, ולהוליד ילדים.

וכדי שלא יפסיד האדון חנם, מתחייב העבד לשלם לו את שווי חציו, שהיה משועבד לו, וכותב לו שטר חוב על כך.

והסיבה שאינו יכול לשאת אשה:

כי בשפחה הוא אסור בלאו "ולא יהיה קדש מגני ישראל" (דברים כ"ג י"ח), האוסר בן חורין בשפחה, [והאיסור הוא על חציו המשוחרר].

ובבת חורין [ובנתינה] אסור הוא בלאו, "לא תהיה קדשה מגנות ישראל" (דברים כ"ג י"ח), האוסר בת חורין בעבד, [והאיסור הוא על חציו העבד].

ואמנם בממזרת מותר הוא מעיקר הדין, אלא שאין זו תקנה, שיישא ממזרת, כי אין להרבות ממזרים בישראל.

ואין לומר שידחה עשה "פרו ורבו", את

הלאו "לא יהיה קדש", וזאת משלושה טעמים: [א] משום שאין עשה דוחה לא תעשה, אלא כשקיום העשה הוא באותה עשה שעוברים בלאו, אבל כאן הלאו הוא משעת העראה, והעשה אינו אלא בגמר הביאה. [ב] משום שהאשה אסורה בלאו הזה, ואין עשה שידחה אותו אצלה, שהרי אינה מחוייבת ב"פרו ורבו", ואפילו אם היתה מחוייבת בזה, הלא יכולה לקיים עם אחר. [ג] משום שאין עשה דוחה לא תעשה, אם יש אפשרות לקיים את שניהם, ולא לעקור את הלאו, וכאן יש אפשרות לא לעקור את הלאו, על ידי שישחררו את העבד.

ומה שנתנו טעם שיש לשחררו, משום "לא תוהו בראה לשבת יצרה", ולא משום "פרו ורבו". [א] משום שרק מצוות "שבת", מוטלת גם על צד עבדות שבו. [ב] כי רק מחמת מצוות "שבת", שהיא מצווה רבה, כופים את הרב לשחררו, אבל מחמת שאר מצוות, ובכללם פרו ורבו, אין לכפות את הרב לשחרר את העבד לקיימם, כי פטור הוא מלקיימם מחמת שהוא אנוס.

ומה שהתירו לאדון לשחררו, ולעבור על העשה, "לעולם בהם תעבדו", אף שבשאר מקומות אין אומרים לאדם חטא כדי שיוכה חברך, הטעם שכאן התירו, משום מצווה רבה, של יישוב העולם.

שני אחים שירשו מרחץ או בית הבד

אם מוצאים בני אדם להשכיר להם, משכירים, וחולקים בשכר, שהרי לכך הם מיועדים¹. ואם אינם מוצאים בני

הוספות

¹ בדף קע"ב מבואר, שמשתמשים בו, כמו שהשתמש בו אביהם, ולכן אם היו עומדים למרחץ הרבים, הדין כנ"ל. אולם

אדם להשכיר להם, ישתמשו בהם

בעצמם. אבל לחלוק אי אפשר, שאין בהם דין חלוקה.

וכשהאחד אומר לאחיו, גוד או אגוד, אם האומר כן עשיר, שיכול לקיים דבריו ולקנות, בזה נחלקו רב יהודה ורב נחמן, אם יש דין גוד או אגוד, [כמבואר לעיל]. אבל כשהאומר כן עני הוא, שאינו יכול לקיים דבריו ולקנות, הכל מודים שאינו יכול לחייב את אחיו לקנות ממנו, והשותפות קיימת.

שמעון בן גמליאל.
ולדברי רב נחמן דעת רבן שמעון בן גמליאל כך היא – דבר שאין בו דין חלוקה, אין חולקים אותו על כרחו של אחד השותפים, אפילו אומר לו חברו, טול אתה שיעור ואני פחות, כי **יכול לטעון כנגדו, אין לי לשלם** לך על שאני מקבל חלק גדול, **ומתנה אינו חפץ** לקבל, שנאמר "ושונא מתנות יחיה".

חלוקת כתבי הקודש

כתבי הקודש, תורה נביאים וכתובים, שהם **בכרך אחד, אין חולקים** אותם, אפילו אם **כל השותפים חפצים** בכך, כי בזיון לספרים שיפרידו אותם זה מזה לשם חלוקה. [אבל שלא לשם חלוקה, חותכים שני ספרים מחוברים, כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך (תוס' בדף י"ד)].

וכתבי הקדש שהם **בשני כרכים. אם כל השותפים רוצים** לחלוק אותם, **מותר**. אבל כשאין **כולם רוצים** לחלק אותם, **אין אחד כופה את חברו לחלוק**, משום שהם נידונים **כדבר שאין בו דין חלוקה**, כי כל אחד מהשותפים צריך את כל כתבי הקדש.

ולדעת רב יהודה אפשר לבטל את השותפות, על ידי **דין גוד או איגוד**. [שיאמר כך על כל הספרים, או על כל אחד בפני עצמו. אבל האומר טול אתה ספר זה, ואני אחר כנגדו, אין זה גוד או אגוד].

טול אתה שיעור ואני פחות

כבר התבאר בדף יש אומרים, **שדבר שאין בו כדי חלוקה**, כלומר שאם יחלקו אותו לא ישאר ביד כל אחד מהשותפים חלק ששמו הראשון עליו, וראוי לעשות בו מה שהיו עושים בדבר השלם, אין חולקים אותו אלא מדעת כל השותפים.

לדעת התנא של הברייתא – כל זה כשהבא לחלוק על כרחו של חברו, רוצה שיחלקו בשווה, והטעם הוא, כי אין להניח ביד כל אחד דבר שאינו ראוי למלאכתו. אבל **אם הבא לחלוק אומר, טול אתה שיעור ואני פחות**, כגון בחצר שיש בה שש אמות, ואומר לו טול אתה ארבע אמות, ואני שתי אמות, מאחר שמניח ביד חברו חלק ששמו הראשון עליו, **אין ביזו לעכב את החלוקה**. ולדברי רב יהודה, מסתבר שכן דעת רבן

הוספות
אם היו עומדים למרחץ הבעלים בלבד, בכל אופן אין יכולים להשכירם לאחרים.

להחליף בין תורה לנביא]. **אבל מותר לעשות בספר אחד כל התורה, ובספר אחד את כל הנביאים, ובספר אחד את כל הכתובים.**

ולדעת חכמים, אסור לעשות ספר אחד, שיש בו את כל הנביאים, אלא כל נביא בספר בפני עצמו. [והטעם הוא כדי שלא יראה הכל כאילו הוא אותו נביא].

להניח ספר על גבי ספר

לעיל נתבאר, שאין מניחים נביאים או כתובים על גבי ספר תורה.

ולענין נביאים וכתובים, כתבו התוס', שאין איסור להניח נביאים על גבי כתובים, או כתובים על גבי נביאים.

רווח בין ספר לספר

נתבאר שיש מתירים לכתוב בספר אחד כמה כתבי הקודש יחד. אמנם גם לדעתם צריך לעשות רווח בין ספר לספר, ונחלקו המפרשים כיצד יעשה את הרווח.

רש"י מפרש, שיש שני אופנים. [א] כשספר אחד מסתיים באמצע העמוד, יש להניח 4 שורות חלקות, [ובנביאים של תרי עשר 3 שורות חלקות], ולאחר מכן מתחילים את הספר הבא. [ב] כשספר אחד מסתיים בסוף העמוד, מתחילים את הספר הבא בראש העמוד הבא, ולא מניחים 4 שורות חלקות. והטעם לזה, כי מותר לחלוק את הספרים זה מזה, וכשיחלקו, יהיה זה העמוד הראשון של

זה כנגד זה אין זה גוד או אגוד

היו שנים שותפים בשתי שפחות, אחת יודעת לאפות ולבשל, ואחת יודעת לטוות ולארוג, הרי הם כשותפים בדבר שאין בו דין חלוקה, כי אם כל אחד יקבל שפחה אחת, לא יהיה לשניהם שפחה היודעת גם לאפות ולבשל, וגם לטוות ולארוג, כמו שהיה להם בתחילה.

ולדעת רב יהודה יש דין גוד או אגוד, והאומר לחבירו משוך אתה הכל ושלם לי על חלקי, או מכור לי הכל ואשלם לך על חלקך, הדין עמו.

וכל זה כשבא לבטל את השותפות, על ידי מכירת חלקו של אחד לחבירו, אבל אינו רשאי לומר לו טול אתה אחת ואני אחת כנגדה, כי אין זה גוד או אגוד, אלא חלוקת דבר שאין בו דין חלוקה.

חיבור כתבי הקודש זה לזה

[בספר העשוי בגלילה]

לדעת רבי מאיר, מותר לעשות ספר אחד, שיש בו את כל התורה והנביאים והכתובים, ואף על פי שעל ידי זה מונחים נביאים וכתובים על גבי תורה, אין בכך איסור, שרק כשהם בספרים נפרדים, גנאי הדבר להניחם על ספר תורה, אבל כשהכל ספר אחד אין איסור.

ולדעת רבי יהודה, אסור לעשות ספר אחד, שיש בו את כל התורה והנביאים והכתובים. [והטעם הוא כדי שלא יראה הכל כאילו הכל תורה או הכל נביא, ויבואו

חלק כדי שיקיפו בו את כל הספר היקף אחרון.

ור"י מפרש, שעושים את העמוד בסוף הספר, ולכן בסוף הספר מניחים גליון חלק כדי שיעור שיקיפו בו את העמוד, ובתחילת הספר מניחים גליון חלק כדי שיקיפו בו את כל הספר היקף אחרון.

ורשב"א מפרש, שברוב הספרים עושים את העמוד בסוף הספר, ולפיכך מניחים את הגליון חלק כשיטת ר"י. **אולם העושה כל תנ"ך בספר אחד, עושה את העמוד בראש הספר,** כדי שיגללו הנביאים והכתובים סביב התורה ולא להיפך, ובזה מניח את הגליון חלק כשיטת רש"י.

דף יד

ספר תורה יש לעשותו שיהיה גובהו כהיקפו

ספר תורה נאה הוא כשיהיה גובהו כהיקפו כלומר שיהיה עשוי כך שאם יהיה כולו נגלל על עמוד אחד יהיה ההיקף החיצון שווה לגובה הספר.

בגוויל, שהוא עב, והיקפו גדול, כשיכתב בכתב בינוני, רגילות הוא שנגמר להיות היקפו **6 טפחים,** וכך ראוי להיות גבהו.

ובקלף לא התבאר כמה רגילות להיות היקפו.

ואמרו שרב הונא כתב 70 ספרי תורה,

הספר, ואם יהיה בראשו 4 שורות חלקות, גנאי הוא לו שיהיה בכך משונה מחבירו חנם. ומהטעם הזה **כתב ר"י, שהאופן השני אינו אמור אלא בין נביא לנביא, אבל בין חומש לחומש מניח 4 שורות, אפילו כשחומש מסתיים בסוף העמוד,** כי אין לחתוך אותם זה מזה.

וריב"א מפרש, שיש אופן אחד, והוא שיש להניח 4 שורות חלקות בין ספר לספר. אלא שבענין כתיבת סיום הספרים נאמר דין נוסף, והוא, שבתורה אין מסיימים חומש אחד בסוף העמוד, ומתחילים שני בתחילת העמוד, [אפילו אם יש ביניהם 4 שורות], והטעם לזה, שמא יבואו לחתוך את החומשים זה מזה. אבל ספרי נביאים, מותר לסיים אחד בסוף העמוד ולהתחיל שני בתחילת העמוד, [אם יש ביניהם רווח 4 שורות], כי אם בא לחתוך זה מזה, רשאי.

הנחת רווח בתחילת הספר ובסופו

ספר תורה עושים לו שני עמודים, אחד בראשו ואחד בסופו, [כספרי תורה שלנו], ונגלל על שניהם, **ולפיכך** כשכותבים ספר תורה, **מניחים גליון חלק בראשו ובסופו, כדי שיעור שיקיפו בו את עמודי ספר התורה.**

ושאר ספרים עושים להם עמוד אחד, וגוללים את כל הספר על אותו עמוד.

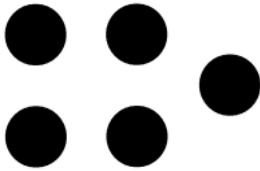
רש"י מפרש, שעושים את העמוד בתחילת הספר, ולכן בתחילת הספר מניחים גליון חלק כדי שיעור שיקיפו בו את העמוד, ובסוף הספר מניחים גליון

אדם אחד לא יוכל להספיק לנטוע בימי חייו 400 כרמים גדולים.

ולא עלה בידו אלא אחד שיהיה גובהו כהיקפו. ורב אחא בר יעקב כתב ספר תורה אחד על עור של עגל, ועלה בידו. נתנו בו חכמים עיניהם, ומת.

עצים מעט הקרויים כרם

חמישה גפנים שתיים כנגד שתיים ואחת יוצא זנב קרויים כרם.

וכשאמרו לו רבא לרבי זירא, שרבי ינאי נטע ארבע מאות כרמים, אמר, שמא הכוונה לכרמים שכל אחד מהם הוא שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב.

גויל קלף ודוכסוסטוס

גויל הוא עור שלא נתקן כלל, אלא שנתלש ונחתך השער שבו, וכותבים בו במקום חיתוך השער.

וקלף ודוכסוסטוס הם שני חלקי עור, כשחולקים אותו בעוביו. החלק החיצון קרוי **קלף**, וכותבים בו כלפי פנים, במקום שהופרד מהחלק הפנימי. והחלק הפנימי הקרוב לבשר קרוי **דוכסוסטוס** [דוך=מקום. סוסטוס=בשר], וכותבים בו כלפי חוץ, במקום שהופרד מהחלק החיצון.

ארון שעשה משה ומה שמונח בו

א. **דעת רבי מאיר.**

מבחוץ היה הארון 15 טפחים על 9 טפחים [=2.5 אמות של 6 טפחים על 1.5 אמה של 6 טפחים], **ועובי דפנותיו חצי טפה, ואם כן מידותיו הפנימיות היו 14 טפחים על 8 טפחים.**

הלוחות היו כל אחת 6 טפחים על 6 טפחים, והיו מונחות זו לצד זו בארכו של ארון, **סך הכל 12 טפחים, ובשני הטפחים הנותרים היה ספר תורה שכתב משה.** ועמודי כסף הרמוזים בפסוק "עמודיו עשה כסף", היו מחוץ לארון, שהם סימן להעמדת ישראל, ולא

כמה ספרי תורה יוכל לכתוב בימי חייו

אדם אחד לא יוכל להספיק לכתוב בימי חייו 400 ספרי תורה.

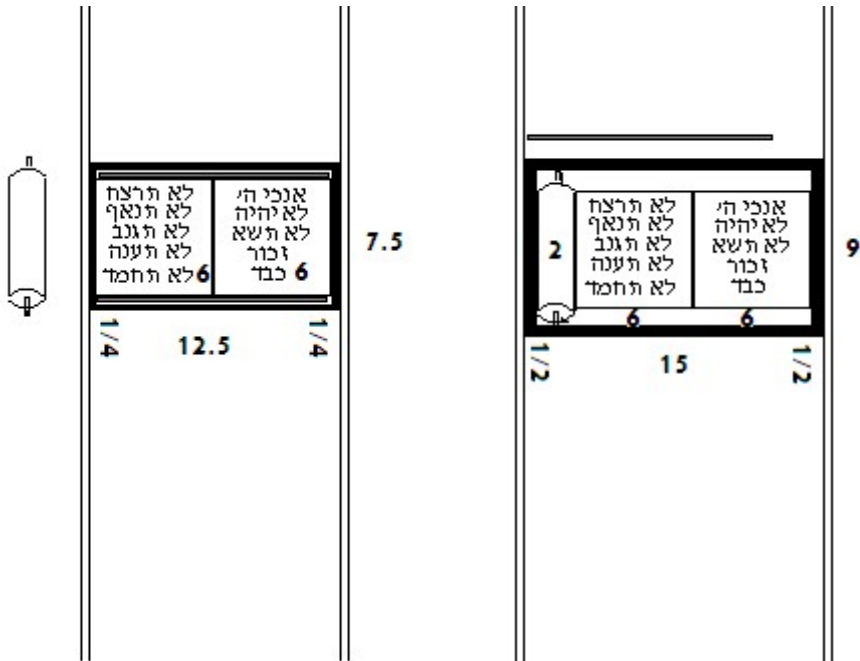
פסוק אחד הקרוי תורה

הפסוק, "תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב" קרוי תורה.

וכשאמרו לרב המנונא, שרב דימי כתב ארבע מאות ספרי תורה, אמר, שמא הכוונה לכך שכתב את הפסוק "תורה צוה לנו משה" ארבע מאות פעם, אבל ארבע מאות ספרי תורה ממש, לא כתב.

כמה כרמים יוכל אדם לנטוע בימי חייו

עשויים זהב, שלא להזכיר חטא העגל. ששלחו פלשתים דורון לאקי ישראל].

נוסף על זה היו בארון שברי לוחות ראשונים, המונחים תחת הלוחות האחרונים.

לדעת רבי יהודה, הדבר למד ממה שנאמר, "אין בארון רק", שני מיעוטים, הבאים לרבות דבר נוסף.

ולדעת רבי מאיר, הדבר למד ממה שנאמר, "אשר שברת ושמתם".

ספר תורה שכתב משה

עמוד אחד היה לו, ונגלל כולו עליו. [רש"י מפרש שהעמוד היה בתחילתו. ור"י מפרש שהעמוד היה בסופו]. וגבהו 6 טפחים. ולפיכך היקפו 2 טפחים.

ב. דעת רבי יהודה.

מבחוץ היה הארון 12.5 טפחים על 7.5 טפחים [=2.5 אמות של 5 טפחים על 1.5 אמה של 5 טפחים], ועובי דפנותיו רבע טפה, ואם כן מידותיו הפנימיות היו 12 טפחים על 7 טפחים.

הלוחות היו כל אחת 6 טפחים על 6 טפחים, והיו מונחות זו לצד זו בארכו של ארון, סך הכל 12 טפחים, וממלאות בכך את כל אורך הארון, ומשני צידיהם חצי טפה פנוי לאורך הארון, שבכל אחת שוכב אחד מעמודי הכסף הרמוזים בפסוק "עמודיו עשה כסף". וספר תורה שכתב משה היה בצד הארון. [מתחילה היה על דף שהיה עשוי לכך, ולבסוף על ארגז

נבואתם בספר סמוך למותם. וזה סדר הנביאים, וכתבתם.

[א] **יהושע** – **יהושע כתבו** עד "וימת שם יהושע בן נון עבד ה'", ואלעזר המשיך עד "ואלעזר בן אהרן מת", ופינחס סיימו.

[ב] **שופטים** – **שמואל הנביא כתבו**.

[ג] **שמואל** – **שמואל כתבו** עד "ושמואל מת", וגד החוזה ונתן הנביא סיימוהו.

[ד] **מלכים** – **ירמיה הנביא כתבו**.

[ה] **ירמיה** – **ירמיה הנביא כתבו**.

[ו] **יחזקאל** – **אנשי כנסת הגדולה כתבוהו**, [חגי זכריה ומלאכי זרובבל ומרדכי וחבריהם], אבל יחזקאל לא כתב בעצמו, מפני שהיה בחו"ל, ולא נתנה נבואה להיכתב בחו"ל.

[ז] **ישעיה** – ישעיה לא כתב ספרו, כי מנשה הרגו, ולא היה לו שהות לכתוב. ובני דורו של חזקיה כתבוהו אחר מות. ונקראו על שם חזקיה, [אף על פי שכבר מת ומלך מנשה בנו], כי חזקיה גרם להם לעסוק בתורה.

[ח] **שנים עשר** – נביאים אלו לא כתבו נבואותיהם בעצמם, כי היו נבואות קטנות, ואנשי כנסת הגדולה צרפו כולם וכתבום.

ואף שהושע קדם לישעיה, הוא נסדר אחריו, כי הוא מצורף לשנים עשר, שיש בהם את אחרוני הנביאים, [חגי זכריה ומלאכי].

ואף שישעיה קדם לירמיה ויחזקאל,

ולדעת רבי מאיר, מאחר שמקומו בארון 2 טפחים, לא גללוהו כולו, כי לא יכלו להכניסו למקומו, אלא מניח קצת, וגוללו לעצמו, ומניח על הספר מלמעלה.

רש"י מפרש, שהספר הזה נקרא ספר עזרה, כי היו קוראים בו בעזרה, **פרשת הקהל** על ידי המלך, ו**פרשת יום כיפורים** על ידי כהן גדול. ור"י מפרש, שבזמן שבית המקדש היה בנוי, לא הוציאו את הספר הזה לקרוא בו אלא לצורכנו, שלא יתעפש, ורק מזמן חרבן שילה עד שבנו את בית המקדש, היו יכולים להוציא אותו מהארון ולעיין בו.

סדר ספרי התנ"ך ומי כתבם

א. תורה.

משה כתב כל התורה, ובכלל זה את **פרשת בלעם** [=נבואתו ומשליו], אף שאין בה צורך משה ותורתו וסדר מעשיו.

ולדעת רבי שמעון, משה כתב גם את **שמונת הפסוקים האחרונים** שבתורה, המתחילים "וימת שם משה עבד ה'", כי לא יתכן שיאמר משה "לקוח את ספר התורה הזה" אם היה ספר התורה חסר אות אחת, ובימי חייו כתבם בדמע מפי הקב"ה. **ולדעת רבי יהודה או רבי נחמיה**, **יהושע בן נון כתב את שמונת הפסוקים האחרונים** שבתורה.

ב. נביאים.

סדר הנביאים ברובו הוא כפי סדר קדימתם בזמן. וכל הנביאים כתבו

שנמנה בפני עצמו.

[ג] **איוב – לדברי האומרים בימי מלכת שבא היה, זה מקומו הראוי, בין זמנו של דוד לזמנו של שלמה.**

אולם **לדברי האומרים בימי משה היה ומשה כתבו, ראוי להקדימו לרות, אלא שאין פותחים בפורענות**, [וזה לא היה לה אחרית טובה לישראל. ויש אומרים שאף לו לא היתה אחרית טובה, שלא כפל הקב"ה שכרו אלא לטורדו מן העולם]. ומאחר שהקדימו לו את רות, סמכו לה תהילים שהוא אחריתה הטובה, וסדרו את איוב אחר תהילים.

ולדברי האומרים בימי עולי בבל היה, ראוי לסדרו לבסוף, אלא שהסמיכו אותו לתהילים ומשלי שכולם דומים בכך שכתובים מעין שירה ומקראות קצרים וניגון אחד. א"י הסמיכו אותו לתהילים כי דומה לו בכך שנכתב על ידי כמה זקנים, [תהילים על ידי עשרה. ואיוב על ידי ארבעה].

[ד-ה-ו] **משלי קהלת שיר השירים – שלמה המלך אמרו, והוא היה אחר דוד. משלי וקהלת דברי חכמה. ושיר השירים לבסוף, שאמרו בעת זקנותו, ובני דורו של חזקיהו כתבו את הדברים בספר.**

[ז] **קנינות – ירמיה הנביא כתבם, והיה אחר שלמה.**

[ח] **דניאל – היה אחר ירמיה בגלות בבל, ואנשי כנסת הגדולה כתבו את ספרו אחר שעלו לארץ.**

[ט] **מגילת אסתר – היתה אחרי דניאל בגלות אחשורוש, ואנשי כנסת הגדולה**

הוא נסדר אחריהם, כי רצו לסמוך פורענות לפורענות ונחמה לנחמה, ומאחר שסוף מלכים הוא פורענות החורבן, נסמך לו ירמיה שכולו פורענות החורבן, ולאחריו יחזקאל שתחילתו פורענות החורבן וסופו נחמה, ולאחריו ישעיה שכולו נחמה.

ג. כתובים.

סדר הכתובים ברובו הוא כפי סדר קדימתם בזמן. וזהו סדרם וכתובתם.

[א] **רות – תחילה לכולם היתה, בימי שפוט השופטים, ואף על פי שאין פותחים בפורענות, וברות יש רעב וגלות ומיתת אלימלך ובניו, פותחים בה, הואיל והיה לפורענות אחרית ותקווה, שיצא ממנה דוד, שריווהו לקב"ה בשירות ותשבחות, ושמואל הנביא כתבה.**

[ב] **תהילים – דוד המלך כתב דברים שאמרו עשרה זקנים.** (א) אדם הראשון. (ב) מלכי צדק. (ג) אברהם [הוא איתן האזרחי]. (ד) משה. (ה) הימן. (ו) ידותון. (ז) אסף. (ח-ט-י) שלושת בני קרח. אבל שלמה לא נמנה עימם, ומה שכתוב בתהילים, "לשלמה אקים משפטיך ... וצדקתך לבן מלך", דוד אמרו כשהתפלל על שלמה בנו.

וי"ג שאסף מבני קרח הוא אביאסף. ומלבדו היו עוד שני בני קרח, ושלמה הוא העשירי.

ויש שאין גורסים אסף, כי הוא נכלל בשלושת בני קרח, ותחת זה גורסים איתן האזרחי, והכוונה בזה ליעקב, ולא לאברהם

איוב מי היה ומתי היה

כתבוה אחר שעלו לארץ.

בגמרא יש תשע דעות מתי היה איוב, ולהלן נסדרו, כפי סדר הזמנים שבהם.

ויש דעה שאיוב **מאומות העולם** היה, [ולא בא לעולם אלא כדי לקבל שכרו, הביא עליו הקב"ה יסורים, התחיל מחרף, כפל לו הקב"ה שכרו בעולם הזה, כדי לטורדו מן העולם הבא]. וכדעה זו יכולים לסבור שלוש הדעות הראשונות המנויות להלן. אבל לדברי האומרים שהיה אחר מות משה [דעות ד-ח], ודאי **מישראל** היה, כי אחר מות משה לא שרתה שכינה על אומות העולם. ולדעה האחרונה לא היה **לא מישראל ולא מאומות העולם**.

א. יש אומרים [תנאים הובאו בגמרא אחרונים], שאיוב **בימי יעקב** היה, ודינה בת יעקב נשא, שנאמר בו "כדבר אחת הנבלות תדברי", ובמעשה שכם נאמר, "נבלה עשה בישראל".

ב. לדעת רבי לוי בר חמא [האמורא, הובא בגמרא ראשון], איוב **בימי משה** היה, שאמר "מי יתן אפו ויפתבון מלי מי יתן בספר ויחקו" (איוב י"ט כ"ג), ומשה הוא הקרוי מחוקק, שנאמר "כי שם חלקת מחוקק ספון", ואם כן רק בזמן משה היתה אפשרות שיוחקו בספר מילותיו של איוב.

ג. לדעת רבא [האמורא, הובא בגמרא שני], איוב **בימי המרגלים** היה, שהרי משה ביקש מהם לראות, אם הוא עדיין חי, ומגן על יושבי כנען, שאמר להם "וראיתם את הארץ מה היא ... היש בה

[י] **עזרא** – אחריה היה בימי דריוש השני, **ועזרא הסופר כתבו**.

[יא] **דברי הימים** – **עזרא כתבו** עד כתיבת ייחוסו בו. [וי"ג עד הפסוק, "ולו אחים בני יהושפט"]. **ונחמיה** בן חכליה **סיימו**.

דף טו

שמונה פסוקים [אחרונים]

שבתורה יחיד קורא אותם

רש"י ורבינו תם מפרשים, שאחד קורא את כולם בלא הפסקה, ולא יקראו שנים, זה ארבעה פסוקים, וזה ארבעה פסוקים.

ורבינו משולם מפרש, שאחד קורא את הפסוקים, ולא יקרא עמו שליח ציבור.

ורבינו תם הקשה על פירושו, שהרי כן הוא עיקר הדין בכל התורה, שאין שנים קוראים יחד. ומה שהיום נהגו לקרוא שנים יחד, אין זו אלא תקנה שתיקנו כדי שלא לבייש את מי שאינו יודע.

והטעם ששונה קריאת פסוקים אלו מקריאת שאר התורה, כי שונה כתיבת פסוקים אלו מכתבת שאר פסוקי התורה. יש אומרים שיהושע כתבם. ויש אומרים שמשה כתבם בדמע, ולא ככל שאר התורה שכתב בדיו.

אלא משל היה, ללמוד ממנו תשובות למקנטרים על מידת הדין, ושאין אדם נתפס בשעת צער. **ודבריו נדחו**, שהרי מפורש בכתוב שמו ושם עירו, "איש היה בארץ עוץ איוב שמו".

שבעה נביאים נתנבאו בעיקר לאומות העולם

- א. בלעם. [גוי].
- ב. בעור. [גוי].
- ג. איוב. [יש אומרים ישראל. ויש אומרים גוי].
- ד. אליפז התימני. [יש אומרים ישראל. ויש אומרים גוי].
- ה. בלדד השוחי. [יש אומרים ישראל. ויש אומרים גוי].
- ו. צופר הנעמתי. [יש אומרים ישראל. ויש אומרים גוי].
- ז. אליהוא בן ברכאל הבוזי. [ישראל].

דורו של איוב

אמר רבי יוחנן, דורו של איוב שטוף **בזמה** היה.

מלכת שבא

אמר רבי יונתן, כל האומר מלכת שבא אשה היתה, **אינו אלא** טועה, שאין הכוונה מלכת שבא, אלא **מלכות שבא**.

עץ אם אין, והכוונה בזה אם איוב קיים, ששנותיו ארוכות כעץ [210], ומגן על דורו כעץ. [ניתכן שדברי רבי לוי ורבא דעה אחת הם].

ד. לדעת רבי אלעזר [התנא, הובא בגמרא חמישין], איוב **בימי שפוט השופטים** היה, שנאמר בו "ולמה זה הבל תהבלו", ודור שפוט השופטים היה כולו הבל, שהטובים שבהם לא היו כלום, והנשפט היה לו פתחון פה לשפוט את שופטו ולהוכיחו.

ה. לדעת רבי נתן [התנא, הובא בגמרא שביעי], איוב **בימי מלכת שבא** היה, שנאמר בו "ותפל שבא ותקחם".

ו. לדעת חכמים [התנאים, הובאו בגמרא דעה שמינית], איוב **בימי כשדים ונבוכדנצר** היה, שנאמר בו "כשדים שמו שלשה ראשים".

ז. לדעת רבי יהושע בן קרחה [התנא, הובא בגמרא ששין], איוב **בימי אחשורוש** היה, שנאמר, "ולא נמצאו נשים יפות כבנות איוב בכל הארץ", ורק בדורו של אחשורוש ניתן לומר כן, כי רק בדורו ביקשו נשים יפות בכל הארץ.

ח. לדעת רבי יוחנן ורבי אלעזר [בן פדת האמוראים, הובאו בגמרא דעה רביעית], איוב **מעולי גולה** היה, ובית מדרשו בטבריה. [ניתכן שדברי רבי יהושע בן קרחה ורבי יוחנן ורבי אלעזר דעה אחת הם].

ט. לדעת ההוא מרבנן [האמורא, הובא בגמרא שלישי], איוב **לא היה ולא נברא**

הורגים עזים, ומקנהו של איוב עזים
הורגות זאבים.

"הבקר היו חורשות והאתונות רועות על
ידיהם" – מלמד שהטעימו הקב"ה
לאיוב מעין עולם הבא, שהיה הזרע
צומח מייד, והאתונות אוכלות חזיו
משורת החרישה.

דף טז

דברי ימי איוב

מתחילה היה איוב שרוי בטובה גדולה,
בבנים, ובבנות, ובעשר. על כן כשאמר ה'
לשטן, "השמת לבך על עבדי איוב כי אין
כמוהו בארץ איש תם וישר ירא אקים
וסר מרע", ענה לו השטן, "החנם ירא
איוב אקים הלא אתה סכת בעדו ובעד
ביתו ובעד כל אשר לו מסביב מעשה ידיו
ברכת ומקנהו פרץ בארץ ואולם שלח נא
ידך וגע בכל אשר לו אם לא על פניך
יברכך".

וה' נתן לשטן רשות לגעת בכל אשר
לאיוב, רק לא בו עצמו, ומיד איבד השטן
את כל ממונו של איוב¹, והרג את כל
זרעו, "ויקם איוב ויקרע את מעילו ויגז
את ראשו ויפל ארצה וישתחו ויאמר
ערם יצאתי מבטן אמי וערם אשוב שמה
ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מברך בכל
זאת לא חטא איוב ולא נתן תפלה

נאמנות אברהם

אמר השטן לפני הקב"ה, שטתי בכל
העולם כולו, ולא מצאתי נאמן כעבדך
אברהם, שאמרת לו "קום התהלך בארץ
לארכה ולרחבה כי לך אתננה", ואף על
פי כן, בשעה שלא מצא מקום לקבור את
שרה, עד שקנה בארבע מאות שקל כסף,
לא הרחרח אחר מדותיך.

גדול הנאמר באיוב

אמר רבי יוחנן, גדול הנאמר באיוב, יותר
ממה שנאמר באברהם, באברהם כתוב
"כי ירא אקים אתה", ובאיוב כתוב
"איש תם וישר ירא אקים וסר מרע".

איוב ותרן בממונו היה

מנהגו של עולם, מי שיש לו מלאכה
מועטת, אומר לפועל, חצי פרוטה אני
נותן לך, ונלך אצל חנווני, ונקנה בפרוטה
ככר, ונחלוק, ואיוב ויתר לפועל כל
הפרוטה, שהיה רע בעיניו לדקדק בדבר
קל שאינו ממון.

ברכות שנתברך איוב

"מעשה ידיו ברכת" – כל הנוטל פרוטה
מאיוב מתברך.

"ומקנהו פרץ בארץ" – מקנהו של איוב
פרץ גדרו של עולם, מנהג העולם זאבים

¹ הוספות

¹ בפירוש רשב"ם ותוס' בדף קט"ז מבואר, שגם אחר שהתיישר, עדיין היו לו כסף וזהב וקרקעות.

לאקים".

ומרגיז את חמת המלך בדברי שטנה עליהם, נוטל ממנו רשות להרוג את החוטא, ונוטל נשמה.

ואמרו הוא שטן, הוא יצר הרע, הוא מלאך המות.

שטן ופנינה לשם שמים התכוונו

שטן, כיון שראה שנוטה דעת הקב"ה אחר איוב, אמר, חס ושלום ישכח את אהבתו לאברהם, ולכן השטין על איוב.

ופנינה, כיעסה את חנה, כדי שתרבה חנה בתפילה.

האם חטא איוב בלבו

כשהתייסר איוב, אמר, "ארץ נתנה ביד רשע פני שופטיה יכסה". ולדברי הכל, דברים אלו נאמרו כלפי השטן, על שהקב"ה נתן לו כח לייסר את איוב.

לדעת רבי יהושע [ורבא] – אף שכן היתה כוונתו הגלויה, ולא חטא בשפתיו לומר דברים שאינם ראויים, [כמו שנאמר "בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו"], מכל מקום בלבו חטא, והיתה לו כוונה של כפירה בדבריו, והיא, שלעולם הארץ ביד הרשע, ואין שום השגחה אלקית על הבריות, ובכך רצה להפוך את הקערה על פיה, ולעקור כל כבוד שכיבד את ה'.

ולדעת רבי אליעזר [ואבינן] – לא חטא איוב כלל, ופיו ולבו שווים כנגד השטן,

ואף על פי כן לא נחה דעתו של השטן, וכשאמר לו ה', "השמת לבך אל עבדי איוב כי אין כמוהו בארץ איש תם וישר ירא אקים וסר מרע ועודנו מחזיק בתומתו ותסיתני בו לבלעו חנם", ענה לו השטן, "עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו אולם שלח נא ידך וגע אל עצמו ואל בשרו אם לא אל פניך יברכך".

וה' נתן לשטן רשות לייסר את איוב עצמו, "אך את נפשו שמור", [ודבר קשה הוא, משל לעבד שאמר לו רבו, שבור חבית ושמור יינה], והשטן ייסר אותו "בשחין רע מכף רגלו ועד קדקדו". "ותאמר לו אשתו עודך מחזיק בתומתך ברך אקים ומות". "ויאמר אליה כדבר אחת הנבלות תדברי גם את הטוב נקבל מאת האקים ואת הרע לא נקבל בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו".

לאחר הדברים האלה באו אליו שלושת רעיו, "לנוד לו ולנחמו", ובאו בוויכוחים גדולים בעניין ההשגחה, ולאחר מכן ענה אליהוא הרביעי את דבריו, ולבסוף ענה אותם ה', כמבואר באורך בספר איוב, ולאחר מכן "ברך ה' את אחרית איוב מראשיתו".

הנהגת השטן

כך דרכו של השטן, יורד למטה ומתעה את הבריות לחטוא, ועולה למעלה

ו. וזו לא. ב. "לא [לו] יש בינינו מוכים ישת ידו על

שנינו" (איוב ט' ל"ג), **שנעשה עבד מוכיח את רבו.**

ג. "ברית כרותה לעיני ומה אתבונן על בתולה", **שאין ראוי להתפאר בזה שלא התבונן בנשים שאינן שלו, כי בכך לא הגיע לדרגת אברהם, שאפילו באשתו לא הסתכל.**

איוב אמר, "כלה ענן וילך כן יורד שאול [=גיהנם] לא יעלה", מכאן **שכפר בתחיית המתים.**

איוב בסערה חרף ובשערה השיבוהו

חרף בסערה – שאמר, "אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרָה יִשְׁפְּנִי וְהִרְבָּה פְּצַעֵי חַנָּם" (איוב ט' י"ז), כלומר כך אמר לפני הקב"ה, **שמא רוח סערה עברה לפניך, ונתחלף לך בין איוב לאיוב.**

ובשערה השיבוהו – שנאמר "וַיַּעַן ה' אֶת אִיּוֹב מִן הַסְּעָרָה וַיֹּאמֶר" (איוב ל"ח א'), כלומר **אין אני טועה בין איוב לאיוב, שהרי בין דברים קרובים מאד אינו טועה.**

ובאו כאן חמישה עניינים דקים, שהקב"ה אינו מחליף בהם את השווים, והראשון שבהם הוא עניין השערות, ואלו הם:

א. הרבה נימין [=שערות] ברא ה' באדם, **וכל נימא ברא לה גומא בפני עצמה, שלא**

איוב ביקש לפטור את כל העולם כולו מן הדין

איוב ביקש לפטור את כל העולם כולו מן הדין, בטענה שאינם חוטאים אלא על ידי אונס יצר הרע.

וענו לו חבריו, ברא הקב"ה יצר הרע, ברא לו תורה תבלין.

מעשים טובים של איוב

איוב אמר, "ברכת אובד עלי תבוא", מלמד שהיה **גוזל שדה מיתומים**, והם סבורים שאובדת מהם, אבל הוא היה **משביחה, ומחזירה להם** משובחת.

ועוד אמר, "ולב אלמנה ארנין", מלמד **שכל אלמנה, שלא היו רוצים לשאת אותה, היה אומר שהיא קרובתו, או מדבר בה להשיאה, והיו נושאים אותה.**

דברים שאמר איוב שלא כהוגן

דברים שאמר איוב שלא כהוגן, **וראוי היה למלא פיו עפר ולא לאומרם** [=עפרא לפומיה].

א. "לו שְׁקוֹל יִשְׁקַל כְּעֵשִׂי יִהְיֶה בְּמֵאזְנִים יִשָּׂאוּ יַחַד" (איוב ו' ב'), **שדיבר לפני השכינה כאדם המתוכח עם חברו, בא נשקול מי חייב למי.**

קשים שאומר בשעת צערו, כי אינו אומרם מדעתו.

או חברותא או מיתותא

אמרי אנשי או חברא חברי דאיוב או מיתותא, כלומר אם אין לאדם אוהבים, נוח לו שימות.

יש אומרים שהיה לכל אחד מהחברים הללו כתר, ובכל כתר שלושה פרצופים, ושמות שלושת חבריו חקוקים עליהם, וכשבאים יסורים על אחד, פרצופו משתנה.

יש אומרים שהיו לכל אחד שלוש אילנות, כנגד שלוש חבריו, וכשבאים יסורים על אחד, האילן שכנגדו נובל.

לידת בת

לדעת ריש לקיש, כשנולדת בת, **מריבה באה לעולם**. [ולא נתבאר אם הבת עצמה דרכה לריב. או שלידת הבת גורמת שאביה יריב עם אמה. או שבני האדם רבים זה עם זה כשחפצים לשאת את אותה הבת]. ודבר זה נלמד מהכתוב, "ויהי כי החל האדם לרוב", [מלשון מריבה], "ובנות יולדו להם", כלומר זה הטעם שהחלו לריב.

ומהטעם הזה, שלידת הבנות גורמת למריבה, כשכפל ה' לאיוב כל הטובות שהיו לו, לא כפל את מניין בנותיו.

ולדעת רבי יוחנן, כשנולדת בת, **רבייה באה לעולם**, לפי שממחרת להביא זרע.

ינקו שתיים מגומא אחת, ויחשיכו מאור עיניו של אדם, ואין הקב"ה מחליף בין הגומות, אלא שעה אחת לכל גומא.

ב. הרבה טיפות ברא ה' בעננים, **וכל טיפה ברא לה דפוס בפני עצמה**, שלא יצאו שתיים מדפוס אחד, ויטשטשו את הארץ, ולא תוציא פירות, ואין הקב"ה מחליף בין הטיפות, אלא כל טיפה מדפוס אחר.

ג. הרבה קולות ברא ה' בעננים, **ולכל קול ברא שביל לעצמו**, שלא יצאו שתי קולות בשביל אחד, ויחריבו את העולם, ואין הקב"ה מחליף בין הקולות, אלא כל קול בשביל אחר.

ד. **יעלת הסלעים** אכזרית על בניה, **בשעה שכורעת לילד**, עולה לראש ההר כדי שיפול ממנה וימות, **והקב"ה מזמין לה נשר**, שמקבלו בכנפיו, ומניחו לפניו, **ואינו מאחר או מקדים אפילו רגע אחד**.

ה. אילה רחמה צר, **ובשעה שכורעת לילד**, **הקב"ה מזמין לה נחש**, שמכיש אותה, ומרפה את רחמה, ויולדת, **ואינו מאחר או מקדים אפילו רגע אחד**, שאם היה מאחר או מקדים היתה מתה מהכשת הנחש.

אין אדם נתפס בשעת צערו

הכתוב אומר, "איוב לא בדעת ידבר ודבריו לא בהשכל", לא נאמר "ברשע ידבר", אלא "בלא דעת ידבר", מכאן שאין אדם נתפס **להתחייב על דברים**

שמה¹.

לדעת רבי אלעזר המודעי, הברכה היא, שזכה לחכמת איצטגנינות [=חווה בכוכבים], **וכל מלכי מזרח ומערב משכימים לפתחו**, ליטול עצה ממנו.

לדעת רבי שמעון בן יוחי, הברכה היא, שהיתה **אבן טובה תלויה בצוארו, וכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא**, [ולאחר מותו תלאה הקב"ה בגלגל חמה]. יש מפרשים שהכוונה לחולי של מכה, כי שאר מחלות לא היו בעולם עד זמנו של יעקב. ורבינו תם ור"י מפרשים, שהכוונה אף לשאר מחלות, כי גם קודם זמנו של יעקב היו מחלות בעולם, אלא שלא היו מחלות שמתים מהן.

דבר אחר, הברכה היא **שלא מרד עשו בימיו**, שנאמר "ויבא עשו מן השדה והוא עיין", זה תחילת יציאתו לתרבות רעה, שעבר חמש עבירות באותו יום. [א] בא על נערה מאורסה, [אין זו עבירה ממש, שלא נאסרה מאורסה לבני נח, אלא שזה דבר מכוער]. [ב] הרג את הנפש. [ג] כפר בעיקר. [ד] כפר בתחיית המתים. [ה] ביזה את עבודת הקרבנות. ואתו יום כבר מת אברהם, שכן הטעם שבשל יעקב תבשיל עדשים, היה לנחם את יצחק אביו. [יש אומרים שעושים עדשים או ביצים לאבל, לרמוז שאבל היושב דומם דומה לעדשה שאין לה פה. ויש אומרים שעושים עדשים לאבלים, להזכיר שאבילות מתגלגלת בעולם, כעדשה

ודבר זה נלמד מהכתוב, "ויהי כי החל האדם לרוב", [מלשון ריבוי], "ובנות יולדו להם", כלומר זה הטעם שהתרבו.

ולדעה זו, מה שלא כפל ה' את מניין **בנות איוב**, כי עדיף לכפול באיכות, ובאיכות כפל ה' את בנותיו, **שנכפלו ביופי. ימימה**, שהיתה מאירה כיום. **קציעה**, שהיה ריחה נודף כבושם הקרוי קציעה. **קרן הפוך**, הוא **כרכום של גינה**, ואם כן גם זה עניין של בשמים. ותוס' גרסו שהוא **נוחל דרישקא**, ובאו בזה שני פירושים. יש מפרשים שהכוונה לכחול שמים בעין, שהוא מאיר משאר כחול, וקרן הפוך מלשון "קרן עור פני משה". ורשב"א מפרש שהוא עניין של בשמים, כמו שתרגם יונתן כרכום רישקא.

"וה' ברך את אברהם בכל"

לדעת רבי מאיר, הברכה היא, **שלא היתה לו בת**. ולפי שיטתו שנה כך, אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אלא אשרי למי שבניו זכרים, אוי לו למי שבניו נקבות, אי אפשר לעולם בלא בסם [=עושה הבשמים שריחם טוב] ובלא בורסי [=מעבד עורות שריחם רע], אשרי מי שאומנותו בוסמי, אוי למי שאומנותו בורסי.

ולדעת רבי יהודה, הברכה שנתברך אברהם, **שהיתה לו בת. אחרים אומרים**, בת היתה לו לאברהם **ובכל**

הוספות

¹ לגרסת הגמרא בדף קמ"א, כל זה דעת רבי יהודה, שכך אמרו שם: רבי יהודה אומר שהיתה לו בת ובכל שמה.

שהיא מתגלגלת].

בנימין בן יעקב. [ח] ויש אומרים אף **דוד**.
[ושאר הצדיקים שולט בהם רמה ותולעה,
אבל אינם נרקבים, שנאמר, "ורקב עצמות
קנאה", וכל שאין קנאה בלבו, אין עצמותיו
מרקיבים].

דבר אחר, הברכה היא **שעשה ישמעאל**
תשובה בימיו, שנאמר בקבורתו,
"ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו",
ללמד שישמעאל הוליך את יצחק לפניו,
וכיבד אותו משום שעשה תשובה.

ארבעה מתו בעטיו [=בעצתו] **של נחש**,
[כלומר לא היו ראויים למות, אלא
שנגזרה גזירת מיתה על כל תולדותיו של
אדם, מחמת ששמעה חוה לעצת הנחש].
[א] **בנימין** בן יעקב. [ב] **עמרם** אבי משה.
[ג] **ישי** אבי דוד. [ד] **כלאב** בן דוד.

דף יז

שלושה הטעימם הקב"ה בעולם הזה
מעין העולם הבא [בכל העניינים]. [א]
אברהם. [ב] **יצחק**. [ג] **יעקב**. [ואיוב טעם
דבר אחד מעין העולם הבא].

סליק פרק השותפין

שלושה לא שלט בהם יצר הרע, [אחר
שראה הקב"ה שהיו דוחקים עצמם כל כך
להתרחק מהעבירה, וסייעם מכאן ולהבא
שלא ישלוט בהם יצר הרע]. [א] **אברהם**. [ב]
יצחק. [ג] **יעקב**. [ד] ויש אומרים אף **דוד**.

ששה לא שלט בהם מלאך המות, אלא
מתו בנשיקה על פי ה'. [א] **אברהם**. [ב]
יצחק. [ג] **יעקב**. [ד] **משה**. [ה] **אהרן**. [ו]
מרים.

שבעה לא שלט בהם רמה ותולעה, [רמה
באה מטפה מרה המטפטפת מסכינו של
מלאך המות]. [א] **אברהם**. [ב] **יצחק**. [ג]
יעקב. [ד] **משה**. [ה] **אהרן**. [ו] **מרים**. [ז]

פרק שני לא יחפור

דף יז

חפירה סמוך לבור חבירו

לא יחפור אדם חפירה העשויה למים, סמוך לבורו של חבירו, אלא אם כן הרחיק ממנו כשיעור שלא יזיק לבור של חבירו, [כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך], וגם אחר ההרחקה צריך לסוד את בורו בסיד. [כן משמע מלשון המשנה. אולם בדף י"ט הסתפקו, האם חייב לעשות שני דברים אלו, הרחקה וסיד, או שדי באחד מהם].

רש"י פירש, שאסור לסמוך את חפירתו לבור חבירו, משום שהחפירה הסמוכה לבור, מחלשת כותלי הבור, ומרפה אותם.

והתוס' פירשו, שאסור לסמוך את חפירתו לבור חבירו, משום שהלחות של המים שבחפירתו מזיקה לבור הסמוך. ומה שאמר רבא בגמרא, שפעולת החפירה מחלשת את הבור הסמוך, אין הכוונה שזה כל ההיזק, אלא שבה מתחיל ההיזק, ומשום שאת תחילת ההיזק עושה בכוחו, מודה רבי יוסי שאסור לסמוך. ומכל מקום לולא לחות המים, לא היה צריך להרחיק את כל השיעור המבואר [של 6 טפחים].

חפירות העשויות למים

(א) בור – עגול. (ב) שיח – ארוך וצר.

(ג) מערה – מכוסה בקירו. (ד) אמת המים – תעלה. (ה-ו) נברכת הכובסים – חפירה מרובעת בעומק אמה או יותר, ומי גשמים מתכנסים בה לכבס בגדים. [ושתים היו, אחת קרויה מחמצן, שבה שורים את הבגדים יום או יומים בצואת כלבים, ודינה כדין החפירות המנויות לעיל. ואחת קרויה נדיין, שבה משפשים את הבגדים, ודינה יתבאר בדף י"ט]. (ז) חריצים. (ח) נעיצים.

שיעור כותל בור [בקרקע] שלושה טפחים

נפקא מינה א' – האומר לחבירו בור וכותליה אני מוכר לך, צריך לתת לו שלושה טפחים סביבות הבור.

נפקא מינה ב' – החופר בור סמוך לבור של אחר, צריך להרחיק את חלל בורו מחלל הבור הראשון 6 טפחים, כדי שיעור כותל לכל אחד מהבורות.

הרחקת המזיק קודם בא הדבר הניזוק

בהמשך הפרק יתבאר בעזה"י, שלדעת חכמים אסור לאדם לעשות דבר אפילו בתוך רשותו, אם יבוא מזה נזק לחבירו. [כגון ליטוע אילן ברשותו, והשורשים ילכו ויזיקו אצל חבירו. או לחפור בור ברשותו, ובכך להזיק לבור סמוך שברשות חבירו]. ולדעת רבי יוסי, הדבר אסור רק אם הנזק בא מכוחו של העושה, אבל אם הוא בא ממילא, אחר גמר פעולת העושה, מותר לו לעשות ברשותו כל דבר, אפילו אם אחר כך יצא מזה נזק לחבירו.

הזה, אלא כשהדבר הניזוק כבר נמצא ברשות חבירו, אבל קודם לכן מותר לראשון לעשות ברשותו דברים, שיכולים להזיק למה שיכניס חבירו לאחר זמן, כי עתה אין כאן דבר הניזוק. ולכן מותר לאדם לחפור בור סמוך לשדה חבירו, כל זמן שאין בה בור, אפילו אם עומדת לחפירת בורות, וכשחבירו יחפור בה בור, הוא ירחיק מהבור הראשון את כל ההרחקה של 6 טפחים, ורק כשבאים לחפור יחד, כל אחד מרחיק 3 טפחים.

ולגרסת רש"י ור"י, יש אופן שאב"י מודה, שהחופר בור אסור לו לסמוך לשדה חבירו, אף כשאין בה בור, והוא כשחופר בור בקרקע הבא בידיים, כלומר בקרקע רך, והטעם הוא, כי כשחופר בקרקע כזו, הקרקע מתבקעת, ונופלת קרקע של שדה חבירו. ולגרסת רבינו תם, אין חילוק בין הקרקעות, ואף בקרקע הבא בידיים, אב"י מתייר לסמוך בור לשדה חבירו כל זמן שאין בה בור.

ושיטת רבינו תם ור"ח, שלמסקנת הסוגיה, רבא מודה לאב"י ברוב הדברים ואין מחלוקת זו אלא לענין חפירת בור סמוך לשדה חבירו, כמו שיתבאר בעזה"י בדף י"ח.

דף יח

דברים המזיקים לכותל

גפת [=פסולת זיתים שנעצרו בבית הבד],
זבל, מלח, סיד, סלעים [=אבנים שהאור

ונחלקו כאן אב"י ורבא, האם האיסור הזה אמור רק אחר שהדבר הניזוק נמצא כבר ברשות חבירו, או אף קודם לכן.

דעת רבא ללשון ראשון, האיסור הזה הוא אף קודם שנמצא הדבר הניזוק ברשות חבירו, ואפילו אם רשות חבירו אינה עומדת לדברים שיכולים להיזק ממנו, מכל מקום, מאחר שיש לחבירו זכות להכניס לשם דברים שינזקו ממה שעושה, אסור לו לעשותם. ולכן אסור לאדם לחפור בור סמוך לשדה חבירו, [אלא אם כן מרחיק ממנה את הבור שלושה טפחים], אף על פי שבשדה חבירו עדיין אין בור, וגם אינה עומדת לחפירת בורות, כי אם ימלך חבירו לחפור בה בור, נמצא ניזוק ממה שסמך זה בורו לרשותו, ובוזה אפילו רבי יוסי מודה, כי הנזק הבא מחפירת הבור, הוא נזק הבא מכח החופר, שבהכאתו מחליש את קרקע חבירו.

ודעת אב"י ללשון ראשון ודעת רבא ללשון שני, אמנם האיסור הזה הוא אף קודם שנמצא הדבר הניזוק ברשות חבירו, אלא שרק כשהיא עומדת לכך, הדבר נחשב לנזק, אבל כשאינה עומדת לכך, אין לחוש שימלך להכניס בה את הדבר הניזוק. ולכן רק כששדה חבירו עומדת לחפירת בורות, אסור לאדם לחפור בור סמוך לה, אף על פי שעדיין אין בה בור, אבל אם אינה עומדת לכך, מותר לזה לסמוך לה בור.

ודעת אב"י ללשון שני, לא נאמר האיסור

לדעת אביי – אין חיוב להרחיק את כל הדברים הללו מרשות חברו, אלא אם חברו כבר בנה כותל, אבל קודם לכן מותר לאדם לסמוך את כל אלו לרשות חברו.

ולדעת רבא – אדם חייב להרחיק את כל ההרחקות הללו מרשות חברו, אף קודם שיש לו כותל, כי הם מזיקים לכותל שיש לחברו רשות לבנות. יש מפרשים שהם מזיקים לכותל שיבנה, אפילו אם יסלק אותם קודם בניית הכותל, כי מקלקלים את הקרקע, שלא תהיה ראויה לבנות עליה כותל כבתחילה, אבל דברים שאין מזיקים לכותל אלא כשהוא קיים, מותר לסמוך לרשות חברו קודם בניית הכותל, ולכשיבנה הכותל יסלק אותם. ור"י מפרש, שאם יסלק אותם קודם בניית הכותל, אינם מזיקים כלל, ואף על פי כן אסור לסמוך אותם לרשות חברו קודם בניית הכותל, כי יש טורח גדול לסלק אותם משם, ויש לחוש שלא ימהר לסלק כשירצה חברו לבנות כותל.

ושיטת רבינו תם ור"ח, שלמסקנת הסוגיה, רבא מודה לאביי בכל אלו, כמו שיתבאר בעזה"י בהמשך.

דברים המזיקים לאוצר [של תבואה ושמן]

חנות של נחתומים ושל צבעים הנמצאת תחת האוצר. רש"י מפרש, שהנחתומים מסיקים אש תמיד, והעשן קשה לתבואה ולשמן. ורבינו תם מפרש, שאין העשן מגיע לאוצר, כי התקרה מפסיקה, אלא ההבל [=החום] שלהם מזיק לאוצר.

יוצא מהם], כל אלו קשים לכותל משום שמוציאים הבל. [ולפירוש ר"ח בדף י"ט, דעת רבא, שסלעים אינם מוציאים הבל, אלא מזיקים בכך שמחלידים את הקרקע]. ודינם להרחיק **שלושה טפחים או לסוד בסיד.**

זרעים [אפילו אם נזרעו בלא מחרישה, כגון במפולת יד, שחופר בקרדום, ואינו מעמיק כעומק המחרישה. ואפילו אין צריך להשקותם, אלא ממטר השמים שותים (כמבואר בדף י"ט)]. **ומחרישה** [אפילו שלא במקום זרעים כגון סביב האילנות (כמבואר בדף י"ט)], מרפים את יסודות הכותל, ודינם להרחיק **שלושה טפחים.**

מי רגלים [אף על פי שאינם קבועים כל שעה], ממסמסים את הלבנים העשויים טיט, ודינם להרחיק **שלושה טפחים** [ובדף י"ט יתבאר אם הכוונה למשתין או לשופך עביט מלא מי רגלים].

ריחים מנידים את הקרקע, [א"י הקול מזיק לכותל כמבואר בדף כ"ו] ודינם להרחיק **שלושה טפחים מן השכב** [=הרחיים התחתונה], שהם ארבעה טפחים מן הרכב [=הרחיים העליונה הרוכבת על התחתונה וקצרה ממנה טפח לכל צד].

תנור הבלו קשה, ודינו להרחיקו מן הכותל. **לפירוש רש"י מרחיקים את גוף התנור ארבעה טפחים** מן הכותל. **ולפירוש ר"ח מרחיקים את גוף התנור שלושה טפחים** מן הכותל.

שמעכבים בה את המחרשה, ונוקבים בורות הנמצאים בה. **אכן אם יש סלע בין השדות, אין לחוש לזה**, כי השורשים לא יחדרו לשדה חבירו דרך הסלע.

אבל כשיש שורשים דרך להתפשט לשדה חבירו.

לדעת אביי – אם יש בור בשדה חבירו, חייב להרחיק ממנה את האילן 25 אמה, אבל אם אין בה בור מותר לסמוך לה אילן.

ולדעת רבא – אף כשאין בה בור, אסור לסמוך לה אילן, כדי שלא יזיק לבור שיחפור בה חבירו לאחר מכן.

ויש אופנים שהכל מודים שהאילן סמוך לשדה חבירו בהיתר. רש"י מפרש **כשאדם נטע אילן בתוך שדהו, ואחר כך מכר חצי שדהו לאיש אחר, ובא הלוקח וחפר בה בור, אין זה צריך לקוץ אילן שנטעו ברשותו.** ורבי"ם מפרש כשהאילן ביד הקונה, והמוכר בא לחפור בור בחצי שנותר בידו. ורבינו תם מפרש כשאדם קנה שדה, שיש בה אילן סמוך לשדה אחר, אף על פי שאינו יודע אם נעשה בהיתר, [כגון שהנטע שילם לשכנו על כך], אנו טוענים ללוקח שהדבר נעשה בהיתר, ואינו צריך לקוץ את האילן.

ומכל מקום לכל הדעות:

כאשר האילן נסמך לשדה אחר באיסור, בעל האילן קוצץ אותו, ובעל השדה הסמוך נותן לו דמים.

ואם נסמך בהיתר, אין קוצצים אותו,

רפת בקר הנמצאת תחת האוצר, ריח הרפת מזיק לאוצר.

באלו מודה רבא, שאף על פי שאין פותחים אותם תחת אוצר חבירו, מכל מקום כל זמן שאין אוצר בעליית חבירו, מותר לפתוח תחתיה את הדברים הללו, שכולם דברים שאדם רגיל לעשות בדירתו, ואין לאסור על אדם לעשות בדירתו דברים כאלו, אלא אם כן ההיזק מוכן.

הרחקת אילן משדה חבירו

הבא לנטוע אילן סמוך לשדה חבירו, צריך להימנע מלהזיקו בכמה עניינים.

א. בעבודת האילן.

מעבודות האילן, שחורשים סביבו, ובוצרים אותו בעגלה, ובכך רומסים סביבותיו רוחב 4 אמות ואם יהיה האילן סמוך לשדה חבירו, הרי זה מזיקו בארבע אמותיו הסמוכות. **וכדי למנוע את הנזק הזה, יעשה גדר בין האילן לשדה חבירו, או ירחיק את האילן משדה חבירו 4 אמות.**

ובחייב הרחקה זה הכל מודים, כי כשלא ירחיק כן, יזיק את שדה חבירו במעשה ידיו, ואין מי שיתיר לאדם להזיק את חבירו בידים.

ב. בשורשי האילן.

שורשי האילן שנטוע בשדה זה, מתפשטים לשדה אחרת, ומזיקים בכך

לדברי חכמים – המזיק השני, שהוא בעל החרדל, ירחיק הכל, כמו לעניין בור, שהראשון סומך, והשני מרחיק את כל ההרחקה.

ולדברי רבי יוסי – אף על פי שמותר לראשון לסמוך דבר המזיק לרשות חבירו, מכל מקום מאחר שאין זה דבר הגון, מעתה גם למזיק השני מותר לסמוך את הדבר המזיק שלו לרשות הראשון, ואין כאן שום הרחקה. [יתכן שהסברא בזה, כי אין ראוי להטיל עליו את כל ההרחקה, ומאחר שחצי הרחקה אין בה תועלת, שוב לא ירחיק כלל]. ואין זה דומה לדין האמור בבור, שהראשון סומך, והשני מרחיק את כל ההרחקה, כי כשהשני חופר סמוך לבורו של ראשון, הוא מזיק לראשון בידים, וזאת אין להתיר.

ולדעת רבא:

א. אפילו כשהדבר הניזוק אינו ברשות חבירו, אסור לסמוך לה דבר המזיק. ומי שסמך דבר המזיק לרשות חבירו, אפילו סמך בהיתר, [כגון שעשה באמצע רשותו, ומכר מקצת רשותו לאחר], עליו להרחיק מה שסמך. [נרק סומך אילן לרשות חבירו יוצא מן הכלל הזה, ואם סמך בהיתר, אינו קוצצו, משום שיש בכך הפסד מרובה].

ב. מה שאמרנו, שהמזיק מרחיק את עצמו אפילו כשסמך בהיתר, אין זה אלא כשרק הוא מזיק, אבל אם גם חבירו מזיק אותו, המזיק השני מרחיק הכל, כי הראשון עשה בהיתר.

אלא שמותר לבעל השדה לקצוץ את השורשים המזיקים לו.

נוק דבורים וחרדל

לדברי הכל, החרדל מזיק לבעל הדבורים, כי כשאוכלים את החרדל, ומחדד את פיהם, אוכלות דבש שלהם.

לדברי רבי יוסי [וכן לדברי חכמים לדעת אביי לפי שיטת רש"י], **גם הדבורים מזיקות לחרדל** שאוכלות לגלוגיו. [רש"י מפרש שאוכלות פרחיו. ובערוך פירש שאוכלות את הגרעין. ור"י מפרש שלגלוגי הם ענפים, וזה כולל כל מה שבהם].

ולדברי חכמים, הדבורים אינן מזיקות לחרדל, את גרעין הזרע אינן אוכלות, כי טמון בשרביט, ואינן מוצאות אותו. והעלים שאוכלות חוזרים וצומחים. והפרחים אינן קיימים אלא מעט זמן, וביום או יומיים שיעמדו אינן יכולות להזיק אותם.

מחלוקת חכמים ורבי יוסי בדין הרחקת חרדל מדבורים

א. שיטת רש"י [כפי שמבוארת בתוס']:

לדעת אביי, כשאין דבר ניזוק ברשות חבירו, מותר לסמוך לה דבר המזיק, ולכן אף על פי שלדברי הכל דבורים מזיקות לחרדל, לראשון מותר לסמוך דבורים לרשות חבירו, ונחלקו חכמים ורבי יוסי מה הדין כשעתה השני רוצה לזרוע חרדל.

חצי רשותו, הסמוכה לדבר המזיק שעשה, מאחר שעשה בהיתר גמור, השני מרחיק את כל ההרחקה.

ולדברי הכל מחלוקת חכמים ורבי יוסי היא, כשהראשון העמיד דבורים סמוך לשדה חבירו, ולאחר מכן בא השני לזרוע חרדל:

לדברי חכמים – דבורים אינם מזיקות לחרדל, ואם כן לא עשה הראשון שום דבר שאינו הגון, ומאחר שחרדל מזיק לדבורים, אסור לשני לסמוך את חרדלו לרשות הראשון, כי הדבר הניזוק [=הדבורים] כבר שם.

ולדברי רבי יוסי – דבורים מזיקות לחרדל, ואם כן הראשון שסמך את דבוריו, עשה קצת שלא כהוגן, ומעתה גם לשני מותר לסמוך את החרדל, ואין כאן שום הרחקה.

דף יט

הרחקת נברכת הכובסים

מכותל בורו של חבירו

מחמצן, [שבה שורים את הבגדים יום או יומים בצואת כלבים], דינה כשאר חפירות העשויות למים ומרחיקים אותה **שלושה טפחים** מכותל בורו של חבירו.

ונדיין, [שבה משפשים את הבגדים], מאחר שהמים שבה נתזים למרחוק, מרחיקים אותה **ארבע אמות** מכותל בורו של חבירו.

אין חילוק בשיעור הרחקת בורות זה מזה בין סוגי הקרקעות, **ובין בקרקע**

ומחלוקת חכמים ורבי יוסי היא, **כשאדם זרע חרדל בתוך שדהו בהיתר**, ומכר חצי שדהו לאחר, **והלוקח בא להעמיד דבורים**.

לדברי חכמים – דבורים אינם מזיקות לחרדל, ואם כן הרי זה כדין א', שהמזיק חייב להרחיק את עצמו, אף על פי שסמך בהיתר, **ובעל החרדל מרחיק את החרדל**.

ולדברי רבי יוסי – דבורים מזיקות לחרדל, ואם כן הרי זה כדין ב', שהמזיק השני חייב להרחיק את כל ההרחקה, **ובעל הדבורים מרחיק את הדבורים**.

ב. שיטת רבינו חננאל ורבינו תם.

רבינא מבטל את מחלוקת אבבי ורבא ברוב הדברים ואומר כך:

א. לא נחלקו אבבי ורבא אם מותר לסמוך דבר מזיק לרשות חבירו, כשאין בה דבר ניזוק, אלא לעניין בור, שרבא אוסר זאת, משום שבשעת החפירה הראשונה, החופר מרפה את קרקע חבירו ומזיקו בידים, אבל בכל שאר הדברים [חוץ מבור], כשאין הדבר הניזוק ברשות חבירו, מודה רבא שמוותר לסמוך לה דבר המזיק, כי אין לה נזק בזה.

ב. אף על פי שכשאין הדבר ניזוק ברשות חבירו, מותר לסמוך לה דבר המזיק [חוץ מבור], מכל מקום, מאחר שאין זה דבר הגון, מעתה גם לשני מותר להעמיד את הדבר המזיק שלו סמוך לרשות הראשון, ואין כאן שום הרחקה.

ודין זה אינו אמור אלא כשהראשון עשה קצת שלא כהוגן, כשסמך לרשות חבירו. אבל אם עשה באמצע רשותו, ולאחר מכן מכר

שאינו שכיח הוא שיטמנו בהם לקלקלה. ויש מפרשים שמאחר שאין זה שכיח, ממילא לא גזרו בהם חכמים איסור הטמנה, ומותר להטמין בהם.

ור"ח מפרש שאין בסלעים שום הבל, ואם כן מותר לטמון בהם, ולכן לא נשנו במסכת שבת, והטעם שאין סומכים אותם לכותל, אינו משום היזק של הבל, אלא שהם מחלידים את הקרקע, ומעלים עפר תיחוח, ומזיקים ליסודות הכותל.

הסומך חול לכותל חבירו

לדעת אביי, חול מוציא הבל כגפת וזבל, שהרי נמנה עמהם במסכת שבת בין הדברים שאסור לטמון בהם [משום שמוסיפים הבל], ואם כן אסור לאדם לסמוך חול לכותל חבירו, אלא אם כן ירחיק שלושה טפחים, או יסוד בסיד, כמבואר במשנתנו לענין גפת וזבל. ומה שלא נשנה בפירוש, כי התנא סמך על מה ששנה במסכת שבת.

ולדעת רבא, חול אינו מוציא הבל, אלא אם כן טמנו בו דבר חס, שכך הוא טבעו, מחמת דברים חמים, ומקרר דברים קרים, ואם כן חול שלא טמנו בו דברים חמים, מותר לסמוך לכותל חבירו, שהרי אינו מזיקו בהבל, [אולם אם החול לח, אסור, כי חול לח מזיק מחמת לחותו, אף על פי שאין בו הבל].

הרחקת אמת המים

מרחיקים אמת המים שלושה טפחים

קשה, ובין בסלע הבא בידים [=קרקע רך ומתכתש מאיליו], שיעור ההרחקה הוא ששה טפחים בין חללי שני הבורות.

במה טומנים ובמה אין טומנים

חכמים אסרו להטמין קדרה [ליום השבת] בדבר המוסיף הבל, שמא יטמינו אותה ברמץ, ויעברו על איסור הבערה בשבת.

ובמסכת שבת מנו חכמים דברים המוסיפים הבל, גפת, זבל, מלח, סיד, חול, [בין לחים בין יבשים].

לדעת רב יוסף – גם בסלעים אין טומנים, כי הם מוסיפים הבל [כמבואר במשנתנו], ומה שלא נשנו בפירוש במסכת שבת, כי אין דרך בני אדם לטמון בסלעים, משום שמחמת קושיים אי אפשר לטמון בהם היטב, וההבל יוצא ביניהם ואינו נשמר.

ולדעת אביי – גם בסלעים אין טומנים, כי הם מוסיפים הבל [כמבואר במשנתנו], ומה שלא נשנו בפירוש במסכת שבת, כי התנא סמך על מה ששנה כאן סלעים בין הדברים המוסיפים הבל, שמזה יש לדעת שאין טומנים בהם.

ולדעת רבא – הסיבה שלא נשנו סלעים במסכת שבת, כי הסלעים משתכי.

רש"י מפרש, שהסלעים משברים את הקדרה. ורבינו תם מפרש שהסלעים מקלקלים את המאכלים בהבלם. ולפי שני הפירושים הללו, יש מפרשים שבאמת אסור לטמון בסלעים, אלא שלא נשנו כי דבר

הבא להשתין סמוך לכותל של אחר

לדעת רבה בר בר חנה, מותר לאדם להשתין מים בצד כותלו של חבירו, שנאמר, "והכרתי לאחאב משתין בקיר", והכוונה בזה לזכרים ממשפחת אחאב, ומתוך שנקרא בן אדם "משתין בקיר", למדנו שדרך בני אדם לעשות כן. ומשנתנו לא אסרה לסמוך מי רגלים לכותל חבירו, אלא כשבא לשפוך עביט מלא.

ובברייתא אמרו, בצד כותל לבנים העשויים טיט, [שהתייבש בחמה, ונימוחים מחמת המים], אסור להשתין אלא בהרחקת שלושה טפחים, וזהו גם דין המשנה. ובצד כותל אבנים, אסור להשתין אלא בהרחקת טפח, [שלא יטשטש את קרקע יסוד הכותל]. ובצד כותל אבנים שעל גבי סלע, מותר להשתין סמוך לו ממש. והפסוק "וכרתי לאחאב משתין בקיר", אינו מדבר בבני אדם אלא בכלבים, שדרכם להשתין בקיר, והכוונה בזה, שאפילו כלבים של בית אחאב לא ישארו.

דיני חלון בקיר שבין בית שיש בו מת לבית שאין בו טומאה כתבם ריב"ם על פי המשניות.

א. חלון העשוי לתשמיש [למעבר של חפצים], אם הוא פותח טפח, טומאה עוברת דרכו. ואם נתמעט משיעור זה אפילו במשהו, הרי זה חוצץ בפני הטומאה.

ב. חלון שנעשה בידי אדם לאורה, אם הוא כמלא מקדח גדול של לשכה [=כמלא פונדיון

מכותל בור של אחר, אף על פי שזורמים בה מים חיים, שאינם מזיקים כמו מים עומדים.

הרחקת נברכת הכובסים

מרחיקים נברכת הכובסים שלושה טפחים מכותל בור של אחר, אף על פי שאינה קבועה עולמית כאמת המים.

הרחקת הזרעים

אף על פי שאין הזרעים שולחים שורשים לצדדים אלא תחתיהם, אסור לסמוך אותם לכותל של אחר, כי אם יסמכו אותם לכותל, כשיחלידו את הקרקע שתחתיהם, ויעליו עפר תיחוח, יתמוטט קרקע יסוד הכותל לצדדים.

הרחקת זרעים מהברכת הגפן

כתבו התוס', שהמבריך את הגפן, מותר לזרוע את הצדדים, אף על פי שאינו מרחיק שלושה טפחים, ויונקים עם הגפן תחת הקרקע, כי אין איסור כלאים אלא כשמעורבבים מעל הקרקע.

ומכל מקום, על גבי ההברכה ממש אסור לזרוע, כי שורשי הזרע נכנסים בגפן, והרי זה מרכיב זרע באילן, שהוא איסור הרכבה. ודווקא על גבי גפן שהוא רך אסור לזרוע, אבל על גבי שאר אילנות שהם קשים, מותר לזרוע, כי אין חשש ששורשי הזרע יכנסו בתוך האילן.

מתבטל מלקבל טומאה, אלא על ידי מעשה של ביטול, ולא על ידי מחשבה בלבד].

ב. קופה [שאינה חוצצת בפני הטומאה, כגון של חרס, כשפיה כלפי הטומאה, או של מתכת בכל אופן], **מלאה תבן** :

אם התבן ראוי לאיזה דבר, אין מבטלים אותו שם, ואינו ממעט את החלון, ואינו חוצץ מפני הטומאה.

אבל כשהוא רקוב, [שאינו ראוי לאכילה], **יש בו קוצים**, [שאינו ראוי לעשיית טיט], **ולח מאוד**, [שאינו ראוי אלא להיסק גדול שאינו שכית], **הוא בטל בחלון. ומעתה אם בלא שהקופה מעמידה אותו, יש בו כדי למעט את החלון משיעורו, החלון מבוטל, וחוצץ בפני הטומאה. אבל אם בלא הקופה לא היה עומד וממעט את החלון, אף עתה אינו ממעט את החלון, ואינו חוצץ בפני הטומאה. [ובטעם הדבר, יש מפרשים משום שכל דבר החוצץ צריך שיוכל לעמוד בפני עצמו. ויש מפרשים משום שכל דבר החוצץ צריך שיוכל לעמוד על ידי דבר שאינו מקבל טומאה, והקופה היא כלי המקבל טומאה].**

ג. חבית [שאינה חוצצת בפני הטומאה כנ"ל] **מלאה גרוגרות** :

אם הגרוגרות ראויות לאיזה דבר, אין מבטלים אותן שם, ואינן ממעטות את החלון, ואינו חוצץ מפני הטומאה.

אבל כשהן מתולעות, הן בטלות בחלון, ומעתה אם בלא שהחבית מעמידה אותן, יש בהן כדי למעט את החלון

האיטלקי, שהוא סלע נירונית, ויותר מסלע סתם], **טומאה עוברת** דרכו. ואם אחר שהיה בו שיעור זה, נתמעט, עדיין טומאה עוברת דרכו, **עד שיתמעט, ויעמוד על פחות מרום אצבעיים על רוחב אגודל.**

ג. חלון שאינו עשוי בידי אדם, [כגון שנעשה על ידי מים או שרצים], אם הוא כמלא אגרוף, טומאה עוברת דרכו, **חישב עליו לתשמיש, דינו כחלון העשוי לתשמיש, חישב עליו לאורה, דינו כחלון שנעשה לאורה.**

ד. חלון העשוי לאוויר, או לראות דרכו גנות ופרדסים ולשומרם, אם הוא כמלא מקדח **בינוני, טומאה עוברת דרכו.**

דברים שממעטים את החלון

ודברים שאינם ממעטים את החלון

א. רקיק [=עוגה דקה ורכה].

אם נילוש במי פירות, [ויש מפרשים שכן הדין אם נילוש במים, והוא פחות מכביצה], מאחר שאינו מקבל טומאה, ראוי הוא לחצוץ בפני הטומאה. **אלא שכל זמן שראוי לאכילה, אפילו נרטב מליחלוח הכותל, ונמאס בזה, אין מבטלים אותו שם, ואינו ממעט את החלון משיעורו, וכל שכן אם היה עבה שאין מבטלים אותו ואינו ממעט את החלון.**

ואם נילוש במשקה, והוא מקבל טומאה, אם כן אפילו אם היו מבטלים אותו בחלון, לא היה חוצץ בפני הטומאה, שכל דבר המקבל טומאה, אינו חוצץ בפניה, [וביטולו שם אינו מבטלו מקבלת טומאה, שאין דבר

לקחתם משם, ואינם בטלים בחלון, ולא ממעטים אותו.

אבל כשאינם ראויים לעשות מהם טלאי, [שהם עבים], וגם אינם ראויים לאומן [=מקיז דם] לקנח בו דם, [שהם שורטים], ודאי לא יקח אותם משם, ובטלים בחלון, וממעטים אותו, מאחר שאין בהם שיעור לקבל טומאה.

ז. אבר ובשר מדולדלים [=תלושים ומעורים במקצת] בהמה ובחיה :

אם הבהמה והחיה שהאבר שלהם בחלון, אינם קשורים, [שעתידים ללכת מהחלון], או שהם טהורים, [העומדים לשחיטה], או שהם טמאים אבל הם בעלי בשר, [העומדים להימכר לגוי], ודאי עתיד לקחתם משם, ואינם בטלים בחלון, ולא ממעטים אותו.

אבל כשהבהמה והחיה קשורים, [שלא ילכו משם מעצמם], וגם טמאים, [שלא ישחטו אותם לאכילת ישראל], וגם כחושים, [שלא ימכרו לאכילת גוי], ודאי לא יקח אותם משם, ובטלים בחלון, וממעטים אותו, אם לא הוכשרו האבר והבשר לקבל טומאה.

ח. עוף ששכן בחלון :

אם הוא אינו קשור, [שיכול לעוף], או שהוא טהור, [העומד לשחיטה], או שהוא בעל בשר טמא, [העומד להימכר לגוי], או שאינו מסרט, [שאפילו אינו ראוי לשאר דברים, נותנים אותו לתינוק לשחק בו], ודאי עתיד לקחתו משם, ואינו בטל

משיעורו, החלון מבוטל, וחוץ בפני הטומאה, אבל אם בלא החבית, לא היו עומדות וממעטות את החלון, אף עתה אינו ממעט את החלון, ואינו חוצץ בפני הטומאה [כנ"ל].

דף כ

ד. עשבים שתלשם והניחם בחלון :

אם ראויים למאכל בהמה, עתיד לטלם משם, ואינם בטלים, ולא ממעטים את החלון.

אבל אם הם סם המות לבהמה, כאפרזתא, ודאי לא יטלם משם, והם בטלים, וממעטים את החלון.

ה. עשבים שעלו מאליהם בחלון :

אם הם מזיקים לכותל, [שמקום יניקתם בתוך שלושה טפחים לכותל], והוא מקפיד על נזק הכותל, [שזהו בית מושבו], ודאי עתיד לקחתם משם, ואינם בטלים בחלון, ולא ממעטים אותו.

אבל כשאינם מזיקים לכותל, [שמקום יניקתם רחוק ממנו שלושה טפחים], או שאינו מקפיד על נזק הכותל, [שזה כותל חורבה], ודאי לא יקח אותם משם, ובטלים בחלון, וממעטים אותו.

ו. מטלניות שאין בהם 3 אצבעות על 3 אצבעות :

אם הם ראויים לעשות מהם טלאי, [שהם דקים], או שראויים לאומן [=מקיז דם] לקנח בו דם, [שאינם שורטים], ודאי עתיד

בחלון, ולא ממעט אותו.

יא. מלח:

אם ראוי לאכילה, [שטעמו גון], או שראוי לעיבוד עורות, [שאינו בו קוצים], או שמונח בלא כלי, [ומזיק בכך לכותל], ודאי עתיד לקחתו משם, ואינו בטל בחלון, ולא ממעט אותו.

אבל כשאינו ראוי לאכילה, [שטעמו מר], וגם לא לעיבוד עורות, [שיש בו קוצים], וגם מונח בכלי, [המונע ממנו להזיק לכותל], ודאי לא יקח אותו משם, ובטל בחלון, וממעט אותו, מאחר שאינו מקבל טומאה כי אינו אוכל בפני עצמו.

יב. כלי חרס:

אם הוא נקי, [שראוי לכל], או שאינו מנוקב, [שראוי לאומן], אפילו אם הוא מלוכלך, ודאי עתיד לקחתו משם, ואינו בטל בחלון, ולא ממעט אותו.

אבל כשהוא מלוכלך, [שאינו ראוי לכל], וגם מנוקב, [שאינו ראוי לאומן], ודאי לא יקח אותו משם, ובטל בחלון, וממעט אותו, כשאחוריו כלפי הטומאה, משום שכלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו.

לפירוש ריב"ם, החילוק בין כלי נקי למלוכלך ומנוקב, הוא בין אם הכלי ממעט את החלון משיעורו, ובין אם הכלי סותם את כל החלון.

ולפירוש רבינו תם ור"י, כשהכלי סותם את החלון לגמרי, הוא חוצץ בפני הטומאה, אפילו אם הוא נקי וראוי לכל, ואינו בטל בחלון.

אבל כשהעוף קשור, [שאינו יכול לעוף], וגם טמא, [שאינו עומד לשחיטה], וגם כחוש מאוד, [שאינו עומד להימכר לגו], וגם מסרט, [שאינו ראוי לתינוק לשחק בו], ודאי לא יקח אותו משם, ובטל בחלון, וממעט אותו, מאחר שעוף חי אינו מקבל טומאה.

ט. גוי [חי] שישב בחלון:

אפילו אם הוא כפות ומצורע, ודאי יבואו להתיר אותו, ועתיד ללכת מהחלון, ולכן אינו בטל בחלון, ולא ממעט אותו.

אולם אם הוא מחבוי מלכות, שהמלכות חבשה אותו בחלון, ודאי ישאר במקומו, וממעט את החלון, מאחר שאינו מקבל טומאה כשהוא חי.

י. בן שמונה [=הנולד לשמונה ירחים]

המונח בחלון:

בימות החול ודאי לא ישאירו אותו שם, כי אמו תטלנו משם, ולכן אינו בטל בחלון, ולא ממעט אותו.

אבל בשבת אסור לטלטל, ואם הוא גוסס, שימות קודם צאת השבת, ושם תהא קבורתו, בטל בחלון, וממעט אותו, משום שאינו מקבל טומאה, [רש"י פירש שאינו מקבל טומאה, כי הוא כאבן, לא חי ולא מת, והתוס' פירשו, שאינו מקבל טומאה, כי אינו נקרא אדם, ובפרשת טומאה נאמר "אדם", וכל זה כשהוא חי, אבל אחר מותו הוא מטמא].

יג. ספר תורה :

אך עושים מחיצה ממלח סדומית בפני

עצמו, מפני שהוא עב וקשה כאבן, ואינו מתפזר.

אם הוא **ראוי לקריאה**, או שהוא בלוי, ועתידים לגונזו במקום אחר, ודאי עתיד לקחתו משם, ואינו בטל בחלון, ולא ממעט אותו.

טעם הרחקת ריחים מכותל של אחרים

מתחילה אמרו שהריחים מזיקות בכך שמרעידות את הקרקע. [יש גורסים שכן הוא האמת אף למסקנה בשאר רחיים שאינם של חמור].

אבל אם הוא בלוי, ושם תהא גניזתו, בטל בחלון, וממעט אותו, מאחר שאינו מקבל טומאה.

וברחיים של חמור שאין בהם רעד, יש בהם נזק מחמת הקול.

מפירוש רש"י משמע, שריחים של חמור הם ריחים שחמור מסובב אותם, ואינם מרעידים את הקרקע, כי הם קטנים וקלים¹.

יד-טו-טז-יז-יח. שלג, ברד [=שאנו קוראים לו קרח], גליד [=קרח לבן שאינו שלג], כפור [=שאנו קוראים לו ברד], מים [שבכלי]:

כל אלו אינם ממעטים בחלון, אפילו אם לא עתיד לקחתם משם, כי הם נמסים מאליהם. ואפילו כשהם בכלי אינם ממעטים, כי אינם יכולים לעמוד בפני עצמם.

והתוסי' פירשו, שריחים של חמור הם רחיים שאדם מסובב, ניש מפרשים ברגליו ויש מפרשים בידיו]. וקרויים רחיים של חמור, כי אינם עומדים על הקרקע, אלא על גבי בניין, ולכן אינם מרעידים את הקרקע.

מדיני מחיצות

והנזק שגורמים בקול. יש מפרשים שהכוונה לקול הנהגת החמור. ויש מפרשים שהכוונה לקול הריחים.

אין עושים מחיצה מרבב [=שומן או שמן], אפילו כשהוא קשה, מפני שכשהוא מתחמם הוא ניתך.

הרחקת תנור וכירה

הבא להעמיד תנור או כירה בבית [או בעלייה], מחויב להעמידם במקום שאין

ואין עושים מחיצה ממלח איסתרונקית בפני עצמו, מפני שהמלח מתפזר, **אולם כשמניחים עליו קורות, עושים מהם מחיצה עם המלח**, כי הם המלח והקורות מעמידים זה את זה.

הוספות

¹ יתכן שריחים שאדם מסובב עשו אותם כבדים, כדי שבמעט סיבובים יטחנו היטב. אבל כשנתנו לחמור ריחים, עשו אותם קלות, ונתנו לו לסובב אותם הרבה פעמים.

בו חשש שידלק הבית מהאש שבהם. בדף י"ח].

ולכן :

והסתפקו בגמרא, האם מותר לעשות דברים אלו תחת רשות חבירו בזמן שאין בה אוצר, אבל נעשית בה הכנה לאוצר, כגון כיבוד וריבוע, או ריבוי בחלונות, או בניית עלייה לשם אוצר.

וכן הסתפקו בגמרא אם מותר לעשות דברים אלו תחת אוצר של תמרים ורימונים.

חנות של נחתומים ושל צבעים, אינן מזיקות לאוצר של יין, ולכן מותר לעשותן תחתיו.

ורב יוסף אמר, שלאותו יין שהיה בזמנו אפילו נר מזיק, [לרש"י עשן הנר, ולתוס' חום הנר], ואם כן, בזמנו היה אסור לעשות חנויות אלו גם תחת אוצר של יין.

דף כא

דברים שאין לבן חצר רשות

לעשות בחצר ויכולים לעכב עליו

כל אומנות או מלאכה [חוץ ממלמד תינוקות], שרגילים בני אדם לבוא הרבה אל העוסק בה, ומתוך כך נשמע קול הנכנסים והיוצאים, ומונע משאר בני החצר את מנוחתם, הרי הם מעכבים על הבא לעסוק בהם, שלא יעשה זאת בחצר המשותפת. ובגמרא פורטו כמה מן הדברים הללו :

- אין להעמיד שום תנור או כירה בבית [או בעלייה], אלא אם כן יש על גביו חלל של 4 אמות עד התקרה, שלא תאחו האש בקורות.

- ואין להעמיד שום תנור או כירה בעלייה, אלא אם כן יש תחתיה מעזיבה בשיעור הראוי למנוע דליקה בתקרה שתחתיה. בכירה שלנו – טפח. בתנור שלנו ובכירה של נחתומין – שלושה טפחים. ובתנור של נחתומים – ארבעה טפחים. [הטעם שנחתומים צריכים הרחקה יתרה, כי הם מסיקים את האש תמיד].

לדברי חכמים - אין ההרחקה הזו פוטרת מלשלם, ואם הזיק אחר שהרחיק כדין, משלם מה שהזיק.

ולדברי רבי שמעון - אם הרחיק כדין, פטור מלשלם מה שהזיק אחר כך.

חנות של נחתומין ושל צבעים ורפת בקר

חנות של נחתומים ושל צבעים, [משום העשן או ההבל], ורפת בקר ואספסתא [משום הריח], מזיקים לאוצר של תבואה ושמן. [ורפת מזיקה גם לאוצר של יין]. ולכן אסור לאדם לעשות דברים אלו תחת אוצרו של חבירו.

אולם קודם שעשה חבירו אוצר ברשותו, מותר לזה לעשות את הדברים הללו תחת רשות חבירו, [מהטעם שנתבאר

א. חנות.

ב. רופא [=מוהל].

ג. אומן [=מקיז דם].

ד. גרדי [העושה לאחרים. אבל עושה לעצמו מותר].

ה. מלמד תינוקות גויים.

ו. סופר העיר היהודי. [רש"י מפרש שהכוונה למלמד תינוקות העיר, ומושיב מלמדים תחתיו, והוא מורה את כולם איך יעשו, ויש שם קול גדול.]ובמסכת בבא מציעא פירש, שהכוונה לספר המספר אנשי העיר]. ור"ח מפרש שהכוונה לסופר הכותב שטרות העיר].

ז. סופר (העיר) גוי.

ודינים אלו שווים כשבן חצר רוצה לעשותם בעצמו, או שרוצה להשכיר את רשותו לשם הדברים הללו.

ובכל אלו, דווקא בני חצרו מעכבים עליו, אבל בני חצר אחרת לא.

דברים שיש לבן חצר רשות לעשות בחצר ואין יכולים לעכב עליו

- כל אומנות או מלאכה, שבני אדם אינם רגילים לבוא הרבה אל העוסק בהם, בני חצר אינם מעכבים על הבא לעסוק בהם, שלא יעשה זאת בחצר המשותפת. ובגמרא פורטו כמה מן הדברים הללו:

א. יוצר כלים ומוכר בשוק. והדבר מותר אף על פי שמכה בפטיש למלאכתו.

ב. טוחן בריחים. והדבר מותר אף בריחים המשמיעות קול. יש מפרשים שהדבר מותר דווקא בעושה לעצמו, וכן הדין גם בגרדי העושה לעצמו. ויש מפרשים שהדבר מותר אף בעושה לאחרים, כי מלאכת הריחים שונה ממלאכת הגרדי, שאצל הריחים אין כל כך נכנסים ויוצאים, כי בכל פעם שנכנסים אליו, נותנים בבת אחת הרבה לטחון, מה שאין כן גרדי, שיש הרבה נכנסים ויוצאים, המביאים לו מטווה.

- מלמד תינוקות של בית רבן, אף על פי שיש בזה קול גדול של תינוקות היוצאים ונכנסים, הבא ללמד תינוקות בחצר, בני חצר אינם מעכבים עליו, ודבר זה הוא מתקנת יהושע בן גמלא, שתיקן תקנות שלא תשכח תורה מישראל, ולא יעכבו על הבא ללמד תינוקות.

תלמוד התורה במשך הדורות

א. בתחילה כל אחד היה מלמד את בנו, שנאמר "ולמדתם אתם את בניכם".

אולם יש בזה פגם, כי באופן הזה, מי שלא היה לו אב [היכול ללמדו], לא היה לומד תורה.

ב. התקינו שיהיו מלמדי תינוקות יושבים בירושלים, כדי שגם מי שאין לו אב [היכול ללמדו], יוכל ללמוד תורה. והטעם שהושיבם בירושלים, משום שנאמר, "כי מציון תצא תורה".

אולם תקנה זו לא הועילה אלא למי שהיה לו אב להעלותו לירושלים. אבל מי

כי מציון תצא תורה

כתבו התוס', "כי מציון תצא תורה", לפי שהבא לציון, היה רואה קדושה גדולה, וכהניס בעבודה, ועל ידי זה היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה.

דברים שאמר רב לרב שמואל בר שילת בעניין לימוד תינוקות של בית רבן

א. **עד שש שנים לא תקבל, מכאן ואילך תקבל. וספי ליה כתורא,** [=האכילהו והשקהו תורה בעל כורחו, כשור שנותנים לו עול על צוארו].

ב. **כשאתה בא להכות את התלמידים, אל תכה אלא בערקתא דמסנא** [=רצועות של מנעלים], כלומר מכה קלה שלא יוזקו.

ג. **מי שאינו לומד, אינך זקוק לייסרו יותר מדאי, ולא לסלקו מלפניך, אלא ישב עם האחרים, וסופו לתת לב.**

כמה פרטים מתקנת יהושע בן גמלא

א. מאחר שהשטן מקטרג בשעת סכנה, ודרך שבין הערים, וכן מעברי הנהרות שאין בהם גשר רחב, מקום סכנה הם, **אין מוליכים את התינוקות ללמוד תורה מעיר לעיר, ואף באותה העיר אין מוליכים אותם מעבר לנהר שאין על גביו גשר רחב.**

ב. **כמות התלמידים שמעמידים להם מלמד וריש דוכנא** [=שומע עם התינוקות מפי המלמד, וחוזר ומשגירו בפי התינוקות,

שלא היה לו אב [להעלותו לירושלים], לא היה עולה, ולא היה לומד.

ג. **התקינו שיהיו מושיבים מלמד תינוקות בכל פלך ופלך,** [פלך אחד כולל כמה מדינות], **והיו מכניסים את הנערים ללמוד כשהם כבני 16 או כבני 17.** [אפשר שהכניסום ללמוד רק בגיל זה, משום שלא היו מלמדים בכל עיר, וטורח להוליך קטנים ממדינה למדינה ללמוד תורה].

אולם גם תקנה זו לא היתה טובה כל כך, כי מאחר שנכנסו ללמוד בגיל מאוחר, לא היו מקבלים את מרות המלמדים, ומי שהיה רבו כועס עליו, היה מבעט ברבו ויוצא.

ד. **התקין יהושע בן גמלא, שיהיו מושיבים מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה, ובכל עיר ועיר, ומכניסים את הקטנים ללמוד כשהם כבני 6 כשהם בריאים או כבני 7 כשהם כחושים, ובריאים מאד מכניסים כבני 5, כמו ששינוי בן 5 למקרא.**

מינוי יהושע בן גמלא לכהונה גדולה

יהושע בן גמלא היה כהן גדול, על ידי שמרתא בת בייתוס [אשתו], שילמה ממון רב לינאי המלך.

ולא היה הדבר ראוי, כי היו אחרים חשובים ממנו, ולכן אמר רב יוסף על העניין הזה בלבד, קשר רשעים הוא, אבל לא התכוון לומר שיהושע בן גמלא עצמו רשע, שהרי בסוגיה זו מוכח שהיה צדיק גמור.

ונוטל שכר מבני העיר].

התינוקות שלא ישתבשו, ואחד מדקדק

שלא ישתבשו, אבל אינו לומד הרבה :

לדעת רבא – שוכרים את הלומד הרבה, כי יש תועלת בכך שילמדו הרבה, ואין פגם בכך שאינו מדקדק עמהם, כי **שבשתא ממילא נפקא**, כלומר הטעויות שיהיו להם, יתוקנו מעצמם במשך הזמן.

ולדעת רב דימי – שוכרים את המדקדק, כי **שבשתא כיון דעל על**, כלומר כל טעות שיטעו, תקבע בלימודם לעד, ואם ילמד עימהם מי שאינו מקדקד בלימודם, יש בזה חסרון גדול, ונאמר "ארור עושה מלאכת ה' רמיה". וכן מצינו ביואב, שלמד בפני מלמד שלא דקדק עמו, ומתוך כך, כשטעה בפסוק, "תמחה את זכר עמלק", שהכוונה לזכרים בלבד, לא תיקן אותו שהכוונה לזכרון עמלק, שהוא אפילו הנשים והטף והבהמות. וכשהכה את אדום, הכרית רק את זכריהם, וכשהתברר לו טעותו, על ידי שהוכיחו דוד, ביקש להרוג את רבו. יש אומרים שבאמת הרגו, ולא הניח לו, כי נאמר "ארור מונע חרבו מדם". ויש אומרים שלא הרגו, והניח אותו בקללת, "ארור עושה מלאכת ה' רמיה".

כל פסידא דלא הדר כמותרים ועומדים דמי

כל אלו, אם טעו במלאכתם, יש בכך הפסד שאין לו תקנה, ולכן אינן צריכים התראה לסלקם, וכמותרים ועומדים הם שלא יקלקלו, ואם קלקלו מסלקים אותם מיד :

לפי שיטת התוס', כשיש פחות מ-25 תינוקות, **כלל אין כופים את בני העיר** להעמיד להם מלמד. **וכשיש בין 25 ל-39,** מעמידים להם **מלמד אחד. וכשיש בין 40 ל-49,** מעמידים להם **מלמד אחד וריש דוכנא אחד** לסייעו. **וכשיש 50** תינוקות, מעמידים להם **2 מלמדים.**

ולפי שיטת רבינו יונה, **כשיש בין 1 ל-25** תינוקות, מעמידים להם **מלמד אחד. וכשיש בין 26 ל-40,** מעמידים להם **מלמד אחד וריש דוכנא אחד. וכשיש בין 41 ל-50,** מעמידים להם **שני מלמדים.**

1	24	25	26	39	40	41	49	50
תוס'	אין מעמידים כלום	מלמד אחד	מלמד אחד וריש דוכנא אחד	מלמד אחד וריש דוכנא אחד	מלמד אחד וריש דוכנא אחד	מלמד אחד וריש דוכנא אחד	שני מלמדים	שני מלמדים
ר' יונה	מלמד אחד	מלמד אחד וריש דוכנא אחד	מלמד אחד וריש דוכנא אחד	שני מלמדים	שני מלמדים	שני מלמדים	שני מלמדים	שני מלמדים

יש מלמד טוב יותר מהראשון ששכרו

לדעת רבא, אין מעבירים את הראשון, כדי לשכור את השני, כי כשיעשו כן, יתפאר השני בלבד, שאין כמותו, ויתרשל מלמד כראוי, ולא יירא שיסלקוהו.

ולדעת רב דימי, מעבירים את הראשון, ושוכרים את השני, ואין לחוש שיתרשל, כי ודאי יתן לב ללמוד יפה, משום שדואג מקנאת חברו שסלקוהו מלפניו, שיביישנו בבני העיר.

חד גריס ולא דייק וחד דייק ולא גריס

שני מלמדים, אחד לומד עם התינוקות הרבה, אבל אינו מדקדק בלימוד

באומנותו [כשאותו אחד אינו בן העיר].
אבל אם אחד מבני המבוי עצמו רוצה לירד לאומנותו, אינו מעכב עליו, מפני שזה אומר לו, אתה עושה בתוך שלך, ואני עושה בתוך שלי. [וספק בגמרא, אם בן מבוי זה מעכב על בני מבואות אחרים שבעיר, שלא ירדו לעסוק באומנותו במבואו, או שאינו מעכב אלא על בני עיר אחרת].

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל רוב הונא, בעל אומנות מעכב על בני מבואו, אף כשרוצים לעסוק בעצמם באומנותו, כי אומר להם, שבכך הם פוסקים חייו, על ידי שממעטים את פרנסתו. [והדין הזה הוא אף לדברי חכמים, המתירים לחנווני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות, ואינם אוסרים מטעם שבכך יבואו התינוקות אל המחלק ולא אל האחרים, כי כשאחד מחלק לתינוקות איזה דבר, יש תקנה לשאר החנוונים, שיעשו גם הם כמותו, אבל זה שהיה כאן לבדו, ובא אחר לגזול פרנסתו, אין לו תקנה להציל את עצמו מהנזק, ולכן אין לחבירו רשות לירד לאומנותו].

ר"י מפרש, שמתקנת יהושע בן גמלא יש יוצא מן הכלל, והוא אומנות של מלמד תינוקות ישראל, שבה אין מעכבים על בני המבוי מלהשכיר רשותם לכך, אף על פי שכבר יש ביניהם מלמד תינוקות.

ורשב"א מפרש, שאם כבר יש במבוי זה מלמד תינוקות, הרי זה מעכב על שאר בני המבוי מלהשכיר רשותם לכך. ורק כשאחד מבני המבוי עצמו רוצה ללמד תינוקות, אין

א. מקרי ינוקא [=מלמד תינוקות] – במסכת בבא מציעא פירש רש"י, שאם לימד טעות, שוב אינה יוצאת מלב התלמידים, והרי הם לעולם בטעותם [=שבשתא כיון דעל על]. ור"י אומר, שאף לדעת האומרים שבשתא ממילא נפקא, והטעות שלימד יוצאת מלב התלמידים, ומכל מקום אותו הזמן שלימד אותם טעות, נתבטלו מלימודם, ואין להשיבו.

ב. שתלא – כרם שאינו נטוע כראוי, אין לו תקנה שלא יגדלו הנטיעות כמו שהיו ראויות לגדול.

ג. טבחא [=שוחט] – אם התנבלה הבהמה תחת ידו, אין לה תקנה.

ד. אומנא [=מקוץ דם] – אם הרג, אין למעשה הזה תקנה.

ה. סופר מתא [=סופר סת"ם] – אם קלקל בכתיבתו, אין לו תקנה [בתפילין ומזוזות. ואף בספר תורה, אם לא ימצא הקלוקל, הכל פסול. ואף אם ימצא, אותו הזמן התבטל]. ור"ח מפרש שהכוונה לכותב שטרות, ואם נכתב השטר שלא כדין, ולאחר מכן נודע הדבר, אין לו תקנה, שאפילו אם יכתבו שטר חדש, אין כאן שיעבוד מהזמן הראשון אלא מהזמן השני].

זכות שיש לבעל אומנות לעכב על אחרים מליירד לאומנותו באותו מבוי

לדעת תנא קמא של הברייתא, [שכמותו פסק רב הונא בריה דרב יהושע], בעל אומנות מעכב על בני מבואו, שלא ישכירו רשותם למי שרוצה לעסוק

בעירים, [ומי שמשלם מסים בעיר זו, בכלל בני עיר זו הוא, ולא בכלל בני עיר אחרת].

הראשון מעכב עליו, וזוה אף רבן שמעון בן גמליאל מודה.

אולם יש כמה יוצאים מן הכלל הזה :

א. רוכלים המחזרים בעירות – עזרא תיקן לישראל, שיהיו רוכלים [מוכרי בשמים] מחזרים בעירות, כדי שיהיו תכשיטים [=בשמים שנשים מתקשטות בהם] מצויים לבנות ישראל. ולפיכך **אין בני העיר מעכבים** על הרוכלים הבאים מעיר אחרת, **מלחזר** בעיר זו למכור בשמים. **אולם מעכבים** עליהם **מלקבוע** עצמם במקום אחד. **ואם הם תלמידי חכמים** הטרודים בגרסתם, אין ראוי שיחזרו בעירות, **ואין מעכבים** עליהם **אף מלקבוע** עצמם במקום אחד. [ויליע אם מהטעם הזה רק למכור בשמים אין מעכבים עליהם, או שכל דבר מותר להם לקבוע עצמם למכור חוץ למקומם].

ב. הבאים למכור ביום השוק – מאחר שביום השוק באים קונים משאר מקומות, מותר גם למוכרים לבוא משאר מקומות, **ואין בני העיר מעכבים עליהם מלמכור בשוק**, אבל מעכבים עליהם **מלמכור בשאר העיר**.

ג. הבאים לגבות חובם מבני העיר – הבאים לעיר לגבות חובות שחייבים להם בני העיר, ואין להם ממה להתפרנס, **מוכרים בעיר כפי צורך חיותם כל זמן שמתעכבים בה לגביית החוב**, ואין בני העיר מעכבים עליהם.

מרחיקים מצודת הדג מן הדג כמלוא מרוצת הדג

צייד שנתן עיניו בדג, עד שהכיר את חורו, על שאר הציידים להרחיק את מצודותיהם משם עד פרסה, אף על פי שעדיין לא זכה בו הראשון. והכל מודים לדין הזה, כי כשהצייד מכיר את חורו של הדג, ומכין לו מזונות בסמוך כדי ללכודו, דבר ברור הוא שיצוד אותו, כי כן טבעו של הדג, ואינו משנה את טבעו, והבא לצוד את הדג תחתיו, הרי זה כמזיקו.

מה שאין כן בפותח חנות ליד חנותו של חבירו, [שלדעת תנא קמא אין בכך איסור], משום שאין שום ודאות שיגיעו הקונים לראשון דווקא, ואם כן כשבאים לשני, אינו כמזיק את הראשון.

דף כב

זכות שיש לבני העיר לעכב על בני עיר אחרת מלירד לאומנותם

אף לדעת האומרים, שאין בני העיר מעכבים זה על זה מלירד לאומנותם, מודים הם, שבני העיר מעכבים על בני עיר אחרת מלבוא ולירד לאומנותם

רבא, **זלזל בו** רב אדא בהכאה קלה על סנדלו, ואמר לו, ביני לרבא יש הרבה, ומיהו אנא רבך ורבא רבה דרבך [=אני רבך ורבא רבו של רבך].

ומכל מקום מאחר שרב דימי לא ידע לענות, **לא נקטו לו את השוק**, והפסיד את סחורתו, **ובא להתלונן לפני רב יוסף** על כך. **ואמר רב יוסף, מי שלא איחר מלענוש על שביזו את מלך אדום**, [כמו שנאמר, "כה אמר ה' על שלשה פשעי מואב ועל ארבעה לא אשיבנו על שרפו עצמות מלך אדום לשׂידי"], **הוא לא ימנע מלענוש על שציערו אותך, ומת רב אדא**.

מדוע מת רב אדא בר אבא

רב יוסף אמר, על ידי מת רב אדא, כי קללתיו. כפי שנתבאר לעיל.

רב דימי אמר, על ידי מת רב אדא, כי הפסיד את הגרוגרות שלי.

אביי אמר, על ידי מת רב אדא, כי היה אומר לתלמידים, אדמגרמיתו גרמי בי אביי תו אכלו בישראל שמינא בי רבא [=עד שאתם הולכים אצל אביי לגרם עצמות, כלומר ללמוד שלא בשובע, בואו ולימדו הלכות מאירות ומרווחות אצל רבא].

רבא אמר, על ידי מת רב אדא, כי כשהיה הולך לקנות בשר, היה אומר אני אטול לפני שמשו של רבא, כי אני עדיף ממנו, [אפשר שהתכוון לומר, שהוא עדיף משמשו של רבא, והיה סבור, מאחר שרבא עצמו אינו כאן, אין להקדים את שמשו לפני. אבל האמת אינה כן, ויש להקדים את שמשו של רבא, משום כבודו של

פיל שבלע כפיפה מצרית] [=סל נצרים]

רש"י פירש שרב אדא שאל את רב דימי מה דין **כפיפה מצרית, שבלעה פיל, והוציאה עם גלליו**, האם בכך נחשבת ככלי גללים, שאין מקבלים טומאה, או שלא בטלה מתורת כלי כשהיתה, ומקבלת טומאה.

והתוס' כתבו, שבאופן הזה ברור שהכפיפה מקבלת טומאה כבתחילה, כי אין כלי מתבטל מהיות כלי, אלא במעשה, ומאחר שכבר היתה ראויה לקבל טומאה, ולא השתנתה ממה שהיתה, עדיין היא מקבלת טומאה.

אבל כשפיל בלע נצרים, **והוציא עם גלליו, ועשו מהם כפיפה מצרית**, יש להסתפק האם הנצרים נחשבים כגללים, ואם כן הכלי הוא כלי העשוי מגללים, שאינו מקבל טומאה, או שהכלי הוא ככלי העשוי מנצרים ומקבל טומאה.

מעשה רב דימי ורב אדא בר אבא

רב דימי הביא גרוגרות בספינה כדי למכור, אמר ריש גלותא לרבא, צא ותהה על קנקנו [=הרח לו בקנקנו אם יין הוא או חומץ], כלומר בדוק אותו אם הוא תלמיד חכם, שאם כן נקיט ליה שוקא [=החזיק לו את השוק], כלומר הכרז שלא ימכור איש בעיר גרוגרות אלא הוא, [עד שימכור כל סחורתו].

שלח רבא את רב אדא בר אבא לבודקו, ולא ידע לענות לו על מה ששאל ממנו. וכשחשב רב דימי שהשואל אותו הוא

[רבא].

המשנה לדעת רבי יהודה]. ואף מי שהיה כותלו רחוק ארבע אמות מכותל חבירו, ונפל, לא יבנה כותל אחר אלא בריחוק ארבע אמות מכותל חבירו, אף על פי שכשעמד הראשון ימים רבים, והיה המקום צר בין הכתלים, הוצרכו העוברים לדוש סמוך להם, ונידוש הרבה יותר ממה שהיה נידוש אם לא היה שם כותל, מכל מקום, כשבונה כותל חדש, צריך להרחיקו כראשון, [וזה דין המשנה לדעת רבא].

ודין זה אינו אמור אלא בכותל חצר בעיר חדשה, ובכותל גינה בכל מקום, מאחר שלא נידוש סביבם כל צורכם. אבל כותל חצר בעיר ישנה, מאחר שכבר נידוש הרבה, אין צריך לכך, ואין צריך להרחיק ממנו כותל אחר מהטעם הזה.

ואף בחצר של עיר חדשה ובגינה, אין צריך להרחיק ארבע אמות, אלא **כשבא לבנות כותל לאורך הכותל הראשון**, אבל כשהראשון עומד ממזרח למערב, ובא לסמוך לו כותל אחר מצפון לדרום, מאחר שאין מונע בכך דישה סמוך לראשון אלא במקום מועט, אין צריך להרחיק את הכותל שבונה מהכותל הראשון מחמת הטעם הזה.

ב. משום היזק ראייה – הבא לבנות כותל סמוך לכותל ביתו של חבירו שיש בו חלונות, צריך להרחיק את הכותל שבונה, באופן שלא יוכל לעמוד עליו ולראות לתוך ביתו של חבירו. ולכן או יגביה אותו לפחות ארבע אמות, [שלא יוכל לעמוד על הכותל ולהציץ בחלונות], או ינמיך אותו לפחות ארבע אמות תחת

רב נחמן בר יצחק אמר, על ידי מת רב אדא, שהיה רב נחמן ריש כלה [=דורש לרבים בשבתות], והיה דרכו לחזור על הדברים עם רב אדא ואחר כך לדרוש. יום אחד כשעמד אב אדא ללכת, כדי לעבור עם רב נחמן על דרשתו, עכבוהו רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, שיאמר להם כמה הלכות שאמר רבא. [יש אומרים שעכבוהו כי לא היו בעצה כשמינו את רב נחמן לריש כלה. ויש אומרים שעכבוהו כי לא היו כשדרש רבא את אותם הלכות]. ובתוך כך איחר רב נחמן את דרשתו. ואמרו בגמרא שמסתבר שזהו הטעם האמיתי.

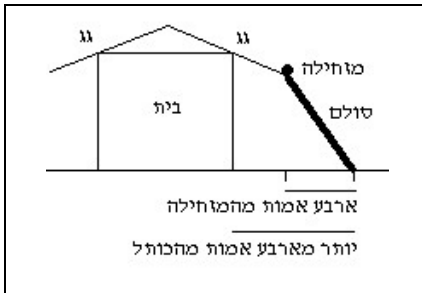
וכתבו התוס', שכל אחד מהם היה מתאונן שעל ידו מת רב אדא, משום שכל מי שחבירו נענש על ידו, אין מכניסים אותו במחיצתו של הקב"ה.

הרחקת כותל מכותל חבירו

שלושה טעמים נאמרו בסוגיה, שמפניהם הבא לבנות כותל סמוך לכותלו של חבירו, חייב להרחיק ממנו ארבע אמות.

א. משום דוושא [=דישה] – מה שדשים ברגל סמוך לכותל, מועיל לו להקשות קרקעית יסודותיו שלא יתמוטט. ולכן **הבא לבנות כותל סמוך לכותל חבירו, חייב להרחיק את הכותל שבונה מכותל חבירו ארבע אמות, שלא ימנע מעבר בני אדם סמוך לכותל הראשון**, [וזהו דין

גגו מעל חצר חבירו, וקנה חבירו זכות להעמיד סולם בחצירו, כדי שיוכל לנקות את המעזיבה, אם בא בעל החצר לבנות כותל בחצירו, צריך להרחיק את הכותל מן המזחילה 4 אמות, כדי שיהיה לבעל המעזיבה מקום להעמיד סולמו בשיפוע, ולנקות את המזחילה.

ואין אנו צריכים לדין זה, אלא כשהגג והמזחילה נכנסים לתוך חלל החצר, אבל כשהם נמצאים בגבול החצר, אין אנו צריכים לזה, כי גם בלא הדין הזה, היה בעל החצר מחויב להרחיק את כותלו מכותל הבית 4 אמות משום דוושא, [אלא אם כן היתה זו עיר ישנה].

גרמא וגרמי

כלל בידנו שגרמא בניזקין פטור. והכוונה בזה, שנזקים שלא עשה אותם האדם, אלא גרם להם, אינו חייב לשלם עליהם. כגון זרק חבירו כלים [של אדם שלישי] מראש הגג, והיו עומדים ליפול על כרים וכסתות, ובכך לא היו נשברים בנפילה, וקדם הוא וסילק את הכרים והכסתות, נמצא שלא שבר את הכלים, אבל גרם להם שישברו.

אולם יש אופנים שהגורם לחבירו נזק, חייב

החלונות, [שלא יוכל לעמוד על הכותל ולראות בחלונות].

ודין זה אמור בבונה כותל שראשו רחב, ואפשר לעמוד עליו, או להישען עליו. אבל כשעושה ראש הכותל מדרון, עד שאינו ראוי לא לעמוד עליו, ולא להישען עליו, אין כאן חשש היזק ראייה, ואין צריך להרחיק מהטעם הזה.

ג. כדי שלא יאפיל – הבא לבנות כותל סמוך לכותל ביתו של חבירו שיש בו חלונות, צריך להרחיק את הכותל שבונה, באופן שלא יאפיל את הבית וימנע ממנו אורה.

ולכן מהטעם הזה, כשבונה את הכותל לאורך הכותל של הבית, מרחיק ממנו את הכותל ארבע אמות.

וכשבונה את הכותל כשרק קצהו מגיע לכותל של בית, [שכותל הבית ממזרח למערב וכותל זה מצפון לדרום], די בהרחקה של רוחב חלון.

וכל זה כשבונה כותל אחד, אבל בונה שני כתלים משני צידי החלון, אף על פי שרק קצותיהם מגיעים לכותל של הבית, לא די להרחיק כל כותל כמלא רוחב חלון, אלא צריך לעשות רווח של 4 אמות בין שני הכתלים שבונה.

מרחיקים את הכותל

מן המזחילה 4 אמות

מי שיש לו מזחילה [=מרזב] לאורך סוף

ואף על פי שאם יארע הדבר הזה, אין זה אלא גרמא בנזקים, שהוא רק הניח סולם, והנמייה היא שהזיקה, וגרמא בנזקים פטור, מכל מקום אף על פי שפטור אם הזיק, אסור לעשות כן לכתחילה [=גרמא בנזקים אסור], וכשבא להעמיד דבר שיגרום היזק לחבירו, חבירו מעכב עליו.

ודין זה של הרחקת סולם מהשובך, אינו רק כדברי חכמים, האומרים שאין לאדם רשות לעשות בתוך שלו מה שיזיק לחבירו [=על המזיק להרחיק את עצמו], אלא **אף כדברי רבי יוסי**, האומר שמוותר לאדם לעשות בתוך שלו מה שיזיק לחבירו [=על הניזק להרחיק את עצמו], כי כשהנזק בא מכוחו של המזיק [=גירי דידיה], מודה רבי יוסי שהדבר אסור. ופעמים בא הנזק מכוחו של המניח, כשהנמייה קופצת על הסולם בשעה שמניח אותו, ונמצא שבכוחו הביא את הנמייה לשובך.

פירש ר"ח, **שכל ההרחקות המבוארות במשניות שבפרק עד כאן, כולם אף כדעת רבי יוסי**, כי הנזק מתחיל בשעה שמניח את הדבר המזיק, ונחשב כגירי דידיה, ואינו חולק עם חכמים אלא לעניין הרחקת אילו, שהנזק בא אחר זמן.

אולם רש"י כתב, שרוב המשניות שבפרק אינם כדעת רבי יוסי, שאין נחשב גירי דידיה, אלא נזק הבא מכוחו של המזיק עצמו.

לשלם אף על פי שרק גרם לנזק ולא עשה את הנזק עצמו, ואופנים אלו קרויים **גרמי בנזקים**. ונחלקו המפרשים מהו גרמי שחייבו אותו לשלם:

ללשון ראשון של ר"י – **כשעושה את פעולת ההיזק בעצמו**, חייב לשלם, אף על פי שאינו אלא גורם לנזק. כגון שורף שטרות חבירו, שבכך לא איבד את חובו באמת, אבל מעתה לא יוכל לתבוע את החוב, והרי זה גורם לו לאבד את חובו, וחייב לשלם, כי שרף את השטר בידי.

ולשון שני של ר"י – **כשהנזק בא מיד בשעה שעושה את הדבר שגורם לו**, חייב לשלם, אף על פי שאינו אלא גורם לנזק, כגון שורף שטרות חבירו, שבכך לא איבד את חובו באמת, אבל מיד משעה ששרף, לא יוכל לתבוע את החוב, והרי זה גורם לו לאבד את חובו, וחייב לשלם, כי בא הנזק מיד בשעה שגרם לו.

לפירוש ריצב"א – כל גרמא שמצוי ורגיל לבוא, קנסו חכמים את הגורם שישלם, אף על פי שמעיקר הדין הוא פטור, וכל הדברים שנקראו גרמי, הם **דברים שמצויים ורגילים לבוא**.

מרחיקים את הסולם מן השובך ארבע אמות

כשיש לאחד שובך יונים בחצירו סמוך לכותל, וחבירו בא להעמיד סולם בחצירו אצל הכותל, ירחיק את הסולם מהשובך ארבע אמות, כדי שלא תקפוץ נמייה מהסולם לשובך, ותהרוג את היונים.

דף כג

גמור אינו מועיל להם, שאין זה אלא קניין בטעות, שהיה סבור שיכול לסבול השתמשות זו של חברו, ואינו יכול.

ולפירוש התוס' – דברים אלו אין להם דין חזקה, שהבא להוכיח שהדין עמו, מתוך שלא מחה בו חברו, אינו כלום, אבל אם יש לאדם ראיה גמורה שקנה תשמישים אלו מחברו, אין חברו מעכב עליו.

דרך מעוף היונה

- מלא שגר היונה [=מרוצת פריחתה בפעם אחת], כאורך בית כור שהוא מעט פחות מ-274 אמות.

- והמרחק שתתרחק מהשובך שלה [על ידי כמה פריחות] 30 ריס [4 מיל = 8000 אמה].

- ויש אופנים שתתרחק מהשובך אפילו 100 מיל [=200,000 אמה]. לדעת רב יוסף כשיש בדרכה ישוב של כרמים. ולדעת רבא כשיש בדרכה ישוב של שובכים.

ומאחר שכן דרך היונה לעוף, הבא לפרוס מצודות ליונים, מחויב להרחיק את המצודות, באופן שלא ילכדו בהם יונים שיש להם בעלים. ולפיכך:

- בכל מקום מרחיק 30 ריס משובכי הישוב.

- ולדעת רב יוסף, כשיש בדרכם ישוב של כרמים, מרחיק משובכי העיר אף 100 מיל, [עד שירחיק מסוף הכרמים 30 ריס].

אין חזקת תשמישים לנזקין

עיקר דין חזקת תשמישים כבר התבאר בדף ו'.

לפירוש רש"י ותוס', המשתמש בשל חברו שעה אחת בלא שימחה בו חברו, נאמן לומר, מכר לי, או נתן לי במתנה זכות זו של השתמשות, ואין חברו נאמן להכחישו. שאם האמת עמו, היה מוחה בפעם הראשונה שהשתמש שם.

ולפירוש ריב"ם, המשתמש בפני חברו שלוש שנים, ושותק, זכה המשתמש בתשמיש ההוא, אפילו אינו אומר שקנאו או קיבלו במתנה מבעליו.

ומבואר כאן בגמרא, שלא נאמר דין זה בתשמישים שיש בהם היזק גדול לבעלים, כגון:

א. קוטרא. כלומר, עשן של כבשן שהוא גדול ומזיק ביותר.

ב. בית הכסא. שעל גבי קרקע שהוא מסריח ביותר.

ג. מעשה דרב יוסף. שהיו לו דקלים קטנים, והיו מקיזי דם עושים מלאכתם תחתיהם, והיו עורבים באים, ואוכלים את הדם, ועולים לדקלים, ומפסידים את התמרים, ומאחר שהיה רב יוסף אנין דעת [=איסטניס], היה הדבר נחשב אצלו לנזק גדול.

לפירוש רבינו תם – דברים אלו, אפילו קניין

טוענים ליורש וטוענים ללוקח

א. **יורש [או לוקח]** שערער אדם על הקרקע שבידם, והביא עדים שמעידים שהיתה הקרקע שלו, **אם יביא היורש עדים שאביו החזיק בקרקע שלוש שנים**, [וכן אם הלוקח יביא עדים שהמוכר לו החזיק בקרקע שלוש שנים], אף על פי שאינם טוענים שהאב [או המוכר] קנו את הקרקע מהמערער, וכלל בידנו שכל חזקה שאין עמה טענה אינה כלום, **בית דין טוענים** זאת **עבור היורש [או הלוקח]**, ואומרים **האב [או המוכר] קנו את הקרקע** מיד המערער, ומאחר שהחזיקו בה שלוש שנים, אין המערער מוציא את הקרקע מידם.

ב. בפרק חזקת הבתים מבואר, שאדם הבונה בית, לא יוציא ראשי קורות תקרתו לרשות הרבים, ואם רוצה שיהיו קורותיו בולטות לחוץ, כונס ובונה בתוך שלו. **ומי שקנה [או ירש] בית שקורותיו בולטות לרשות הרבים**, אף על פי שאינו יודע אם נעשה הדבר בהיתר, על ידי כניסת הבניין לתוך הרשות, **בית דין טוענים לו, שהראשון כנס לתוך שלו, או נתפייס עם הרבים**.

ג. בסוגיה זו מבואר, שאין לאדם לעשות שובך, במקום שיגיע מזה נזק לגינות ולשדות שסביבו, אלא ירחיק אותו מהם באופן שהתבאר. **אולם מי שקנה שובך, הוא סמוך לגינות ולשדות שסביבו, אינו חייב להרחיקו, ובית דין טוענים עבורו, שהמוכר שהניח שם את השובך,**

- ולדעת רבא, כשיש בדרכם ישוב של שובכים, מרחיק משובכי העיר אף 100 מיל, [עד שירחיק מהשובך האחרון 30 ריס]. **ודין זה אינו נצרך, אלא כשיוני ישוב השובכים מותרים לבעל המצודה, ואינו צריך לחשוש אלא שלא יגזול את יוני העיר, [כגון שהיה ישוב השובכים שלו, או של גויים, או של הפקר].** אבל כשיוני ישוב השובכים אסורים לו, יש לו להרחיק מחמתם 30 ריס וממילא מרוחק משובכי העיר אפילו 100 מיל.

וכל זה לעניין המרחק שהיונה מתרחקת מהשובך במעופה. אבל הכל מודים שאינה אוכלת אלא סמוך לשובך, ולכן **הבא להעמיד שובך, שהוא מחויב להרחיקו ממקום שהיונים יכולות להזיק,** [בעיר הם מזיקות כשאוכלות זרעוני הגינות, או תבואות הנשטחות בגגות או בחצירות. ובשדות הם מזיקות את התבואות הנזרעות], לדברי הכל אינו מחויב להרחיק את כל המרחק שהיונה יכולה להתרחק מהשובך. אלא מרחק אחר:

לדברי חכמים – די בהרחקה של 50 אמה, כי היונה ממלאת את כריסה ב-50 אמה הראשונים של מעופה.

ולדברי רבי יהודה – צריך להרחיק כאורך בית כור, מעט פחות מ-274 אמות, כי בכל המרחק הזה, של מעוף היונה בפעם אחת, היא יכולה להזיק.

קרוב לחנות המוכרת נבילה, אם נלך אחר הרוב, הבשר כשר, ואם נלך אחר הקרוב הוא נבילה]. **לדעת רבי חנינא** [שהתוס' פוסקים כמותו] **הולכים אחר הרוב**.

לפירוש ריב"ם, מהברייתא המובאת במסכת כתובות, תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה ... ובנמצא הלך אחר הרוב, יש ללמוד דין זה שהולכים אחר הרוב אפילו כנגד הקרוב. אלא שאפשר להעמידה כשיש שני עניינים שהרוב אומר להכשיר. [א] רוב חנויות העיר מוכרות בשר כשר. [ב] וגם רוב חנויות המדינה מוכרות בשר כשר. אבל אם יש רק רוב אחד להכשיר, כגון שדלתות העיר נעולות, ואין לומר שבא הבשר משאר המדינה, אין הולכים אחר הרוב כנגד הקרוב. **ורבי חנינא חידש**, שאפילו כשיש **רוב אחד**, הולכים אחריו ולא אחר הקרוב.

ולפירוש ראשון של ר"י, מהברייתא הנ"ל המובאת במסכת כתובות, אין ללמוד דין זה שהולכים אחר הרוב אפילו כנגד הקרוב, כי אפשר להעמידה כשנמצא הבשר במרחק שווה לכל החנויות, ורק משום שאין לילך אחר הקרוב, הולכים אחר הרוב, אבל כשיש קרוב כנגד הרוב, יתכן שהולכים אחר הקרוב. **ורבי חנינא חידש**, שאפילו כשיש **קרוב, הולכים אחר הרוב** ולא אחר הקרוב.

ולפירוש שני של ר"י, מהברייתא המובאת במסכת כתובות, תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה ... ובנמצא הלך אחר הרוב, יש ללמוד דין זה שהולכים אחר הרוב אפילו כנגד הקרוב, אלא שאין זה אלא כשהקרוב אינו מוכח. **ורבי חנינא חידש**, שאפילו כשהקרוב הוא מוכח,

עשה זאת בהיתר, על ידי שנתפייס עם סביביו.

אמר רבי חנינא רוב וקרוב הולכין אחר הרוב

מדין התורה, כשבא דבר לפנינו, ואין אנו יודעים מניין בא, [כגון נמצא בשר, ואין ידוע אם בא מהחנויות המוכרות בשר כשר, או מהחנויות המוכרות בשר נבילה], **ישנן כמה דרכים שעל פיהן יש לקבוע מניין הוא בא**:

א. רוב – רש"י פירש, שדין זה, שיש לילך אחר הרוב, מבואר בכתוב "אחרי רבים להטות". אולם התוס' כתבו, שאין ללמוד מהכתוב הזה אלא כשהרוב הוא רוב מני וידוע, כרוב דיינים של סנהדרין שידועים כמה מחייבים וכמה מזכים. ומכל מקום האמת היא, שיש לילך גם אחר רוב שאינו מנוי, כגון דבר שכן דרך העולם, [כרוב דמים של כל אשה מהמקור הם ולא מהעלייה, אף על פי שלא בדקנו את האשה שאנו דנים את דמיה, אם גם אצלה רוב דמיה מהמקור, אנו מסתמכים על הרוב הידוע בדרך כלל].

ב. קרוב – דין זה שיש לילך אחר הקרוב, מבואר בכתוב לעניין עגלה ערופה, "והיה העיר הקרובה אל החלל וגו'".

והנה כשהדבר בספק, ואין לנו לברור אלא על ידי אחת מהדרכים הללו, ברור מה הדין. **אולם כשהרוב אומר דבר אחד, והקרוב אומר דבר אחר**, [כגון עיר שיש בה 9 חנויות מוכרות בשר כשר, וחנות אחת מוכרת בשר נבילה, ונמצא בשר

שאינו מירושלים. ומכל מקום גם כשנמצא הרוג במקום שאין באים לשם אלא בני ירושלים, או בזמן חזקיה שהיו כל ישראל בירושלים, ולא היו באים לשם ממקומות אחרים, לא היתה מביאה עגלה ערופה, כמבואר בסוף פרק מרובה.

דין ניפול [=גוזל] הנמצא

מבואר בסוגיה, שגוזל שאינו יכול לעוף, אלא לדדות מעט מעט, מתרחק משוכו עד 50 אמה ולא יותר, ואפילו רגל אחת אינו מוציא חוץ לתחום הזה, אלא אם כן נמצא השובך בשביל של כרמים, שעל ידי הכרמים הוא מדדה יותר מחמישים אמה. ומכל מקום גם באופן הזה לעולם לא יתרחק מהשובך, אלא באופן שיוכל לראותו ממקומו, ולכן אף בשביל של כרמים לא יפנה למקום שלא יוכל לראות ממנו את שוכו. ועל פי זה יתבארו הדינים הבאים.

א. גוזל הנמצא בתוך 50 אמה לשובך אחד בלבד, [והוא הדין כשנמצא בשביל של כרמים חוץ לחמישים אמה, ורואה ממקומו שובך אחד בלבד], דין פשוט הוא, שמהשובך הזה הוא בא, אפילו אם יש שוכים אחרים, שיש בהם גוזלים רבים יותר, כי ודאי לא בא מהם, אלא מזה, שהרי מהם לא היה מדדה למקומו, ולכן הגוזל שייך לבעל השובך. ואין לומר שנפל מעוברי דרכים, כי אין לתלות את מציאותו כאן בנפילה, כל זמן שיש לתלות שבה לכאן מעצמו, משום שבני אדם נוהרים שלא יפלו מהם יונים.

הולכים אחר הרוב ולא אחר הקרוב.

והיה העיר הקרובה

מבואר בתורה, שאם נמצא אדם הרוג [באופנים המבוארים במסכת סוטה], ולא נודע מי הכהו, העיר הקרובה אל החלל מביאה עגלה ערופה.

ולדעת הסוגיה הזו, הטעם שהעיר הקרובה מביאה עגלה ערופה, הוא משום שמתוך שהיא קרובה מוכח שממנה בא הרוצח.

ולדעת רבי חנינא, לא נאמר שהעיר הקרובה מביאה עגלה ערופה, אלא כשאין רוב האומר שהרוצח בא ממקום אחר, כגון שהעיר הזו [ומקום החלל וערים הסמוכות לה] מוקף הרים, ואין רוצחים באים לשם ממקומות אחרים, ובאותו מקום אין עיר אחרת גדולה ממנה [אלא שווה לה], ולכן יש ללכת אחר העיר הקרובה.

אבל אם היתה שם עיר אחרת גדולה ממנה, העיר הגדולה מביאה עגלה ערופה, ולא הקרובה.

וכן אם אין המקום מוקף הרים, ויש לתלות שבא הרוצח משאר מקומות, מאחר שהרוב אומר שלא בא הרוצח מערים אלו, לא יביאו הערים עגלה ערופה.

ולפי זה, מאחר שלעיר ירושלים היו באים בני אדם מכל העולם, אם נמצא בה הרוג, אינה מביאה עגלה ערופה, כי אין לתלות את הרוצח בבני ירושלים, אלא ברוב העולם

ועל דא אפקוהו לרבי ירמיה מבי מדרשא¹. רש"י מפרש, שהיה מטריח עליהם. ויש מפרשים ששאל דבר שאינו שכיח כלל. ורבינו תם מפרש ששאל דבר שלא יתכן, כי כל מידות חכמים מדויקות הם, ואם אמרו חמישים אמה, לא יתכן שגוזל מדדה יצא יותר אפילו רגל אחת.

דף כד

דם שנמצא בפרוזדור

משל משלו חכמים ברחם האשה, החדר, והפרוזדור, והעלייה. החדר הוא המקור, מבפנים בעובי גופה לצד אחוריה, והוא פתוח לפרוזדור. והפרוזדור מבחוץ לצד פניה, ודרכו דמים יוצאים חוץ לגופה. והעלייה בנויה על גבי שניהם, ולול פתוח בה לפרוזדור. דם הבא מהמקור טמא, ודם הבא מהעלייה טהור.

נמצא דם בפרוזדור [בגג פרוזדור מן הלול ולפנים], ואין ידוע אם מהמקור בא והוא טמא, או מהעלייה בא והוא טהור, אף על פי שהעלייה קרובה, מכל מקום מאחר שהדמים של המקור מרובים, הרי הדם הזה בחזקת טמא גמור, ככל דם הבא מהמקור.

מתחילה אמר רבא, שהטעם שמטמאים את הדם בחזקת שבא מהמקור, אף על פי שדמי העלייה קרובים יותר, כי דם

גוזל הנמצא חוץ לחמישים של שובכים, [שלא בשביל של כרמים במקום שרואה את שובכו], לדעת משנתינו, הגוזל שייך למוצאו, כי מאחר שהרחיק משובכו יותר מחמישים אמה, שוב אין לתלות אותו בשובך הקרוב, אלא בשאר שובכים או בעוברי דרכים, ומאחר שרוב יוני העולם שייכים לגויים, הרי זה כאבידה בעיר שרובה גויים, שהיא של מוצאה. ויש אומרים, שאף שכן הוא דין התורה, תקנת חכמים היא, שאם יש בו סימן, המוצאו חייב להכריז.

ג. גוזל הנמצא בתוך חמישים אמה של שני שובכות, או בשביל של כרמים חוץ לחמישים אמה משתיהן, אבל רואה את שתיהן. לדעת רבי חנינא, אם בשובך אחד יש יותר יונים, הולכים אחר הרוב, והגוזל שייך לבעל השובך הזה אפילו נמצא קרוב לשובך השני. ואם בשני השובכים יש מספר שווה של יונים, הולכים אחר הקרוב, והגוזל שייך לבעל השובך הקרוב אליו. ואם בשני השובכים מספר שווה של יונים, והגוזל נמצא בין שני השובכים בשווה, חולקים אותו ביניהם.

על מה הוציאו את רבי ירמיה מבית המדרש

רבי ירמיה שאל, מה הדין אם רגלו אחת של הגוזל בתוך חמישים אמה, ורגלו אחת חוץ מחמישים אמה.

¹ הוספות

¹ ובדף קס"ה יתבאר בעזה"י על מה החזירוהו לבית המדרש.

חבית יין שנמצאת בכרם של ערלה

חבית יין שנמצאת בכרם של ערלה, וניכר שגנבים החביאו אותה שם, הכל מודים שאין לתלות את היין בענבי הכרם הזו הקרובה, כי מי שגונב יין אינו מחביא אותו במקום שמשם גנבו, ואם כן אין לנו אלא ללכת אחר רוב הכרמים שאינם ערלה. ואם במקום זה רוב הגנבים הם ישראל, אין לאסור משום יין נסד, והיין מותר.

אבל אם נמצאו ענבים חבויים בכרם של ערלה, יתכן שמהכרם הזה נגנבו, ויש לאסור משום ערלה. [וילייע אם כוונת הגמרא שוודאי מהכרם הזה נגנבו, ואם כן אף לדעת רבי חנינא, אין להתיר אותו, אף על פי שרוב הכרמים אינם ערלה, או שכוונת הגמרא שמי שהולך אחר הקרוב, יש לו לילך כאן אחר הקרוב, כי בזה לא נאמר שאין הגונב מצניע במקום שגונב, אבל לדעת האומרים רוב עדיף, יש להתיר מטעם רוב].

נמצאו טמונים נודות גדולים של יין, ודאי שלא באו ממקומות אחרים, אלא ממקום זה, כי אין עוברי דרכים נוטלים עימם נודות גדולים. ולכן אם רוב מוכרי היין במקום זה ישראלים, היין מותר. ואם רוב מוכרי היין במקום זה גויים, היין אסור.

אבל אם נמצאו טמונים נודות קטנים של יין, יתכן שנפלו או נגנבו מעוברי דרכים, ומאחר שרוב העולם גויים, היין אסור.

ואם נמצאו נודות קטנים עם נודות גדולים, דין הקטנים כדין הגדולים, שבוודאי ממקום זה באו, שכן דרך

המקור מרובה ומצוי, ולכן מסתבר שהדם הזה בא מהמקור.

אבל למסקנה, די בכך שדם המקור **מרובה**, כדי שנטמא את הדם שנמצא בפרוזדור, כי רוב לבד גם עדיף מקרוב].

ומשום כך:

א. חייבים עליו על ביאת מקדש, שאם נכנסה בשוגג לעזרה קודם שנטהרה, מביאה קרבן כנדה גמורה שנכנסה לעזרה, ואינה כספק טמאה, שאינה מביאה קרבן מספק.

ב. שורפים עליו את התרומה, שאם נגעה בתרומה קודם שנטהרה, הרי התרומה טמאה בוודאי, ונשרפת, ואינה כתרומה שהיא ספק טמאה, שאין שורפים אותה.

חבית יין שצפה בנהר

לדעת רב, ודאי ממקום זה נפלה, כי חביות שנפלו במקומות אחרים לא היו מגיעות לכאן, אלא טובעות קודם לכן בנהר. ומאחר שנפלה במקום זה, אם רוב העיר הזו גויים, היין אסור כיון נסד, ואם רוב העיר הזו ישראל, היין מותר.

ולדעת שמואל, יתכן שנפלה ממקומות אחרים, וזרימת הנהר הביאה אותה לכאן. ולכן אם רוב המקומות של מהלך הנהר הם גויים, היין אסור, אף על פי שרוב העיר הזו ישראל.

תקנו שיקבל את נזקו, משום שהנוטע סמוך לעיר, מזיק את הרבים ואין ראוי [לתקן] שיקבל את נזקו.

אם האילן קדם ואחר כך נבנית העיר – **קוצצים את האילן** המקלקל את נוי העיר, **ואחר כך משלמים לבעל האילן את נזקו**, אבל אין מעכבים את הקציצה עד התשלום, כי אם לא יקצצו עד שישלמו, יתעכב הדבר זמן מרובה, משום שכל דבר המוטל על הרבים, כל אחד סומך על חבירו שיעשהו, ואינו נעשה במהרה, [כמו שאמרו, קדרת השותפים לא חמה ולא קרה], ולכן תחילה יקצצו את האילן ואחר כך יבוא בעל האילן ויתבע את נזקו.

ואם אין ידוע מי קדם – האילן יקצץ ממה נפשך, **ובעל האילן לא יקבל את נזקו, עד שיביא ראיה** שהאילן קדם.

הרחקת גורן

דרך בני אדם לזרות את התבואה בגורן [=זורק את התבואה כלפי מעלה ברחת, והרוח מנשבת ודוחפת את המוץ למרחוק].

ומשום כך יש להרחיק את הגורן **50 אמה מהעיר**, כדי שהמוץ לא יזיק לבני העיר.

וכן יש להרחיק את הגורן **50 אמה מנטיעות של קישואים או של דלועים או מזרעים של חבירו**, כדי שהמוץ לא ייבש אותם.

וכן יש להרחיק את הגורן **50 אמה מנירו**

המוכרים המעמיסים את הגדולים על החמור משני צידיו, וכשאחד כבד מחבירו, מוסיפים בצד הקל נוד קטן להשוות את משא החמור, ולשם כך יש להם נודות קטנים עם הגדולים.

מדיני נוי העיר

נוי לעיר, שיהיה מרחב פנוי לפנייה, ולכן הבא לזרוע או לנטוע סמוך לעיר, מרחיק ממנה כשיעורים הבאים.

הרחקת אילנות:

לדעת תנא קמא – רוב האילנות מרחיקים **25 אמה, וחרוב ושקמה** מרחיקים **50 אמה**.

ולדעת אבא שאול – כל אילן סרק מרחיקים **50 אמה**.

והרחקת זרעים:

1000 אמה.

לדברי חכמים, כן הדין בכל מקום. אבל לדברי רבי אליעזר, דווקא בערי הלוויים נאמר החילוק בין הרחקת זרעים להרחקת אילנות, אבל בערי ישראל לא נאמרה הרחקת 1000 אמה לזרעים כלל, ואין מרחיקים את הזרעים אלא כשיעור הרחקת האילנות.

אם העיר קדמה ואחר נטעו אילן בסמוך לה – **קוצצים את האילן, ואין משלמים לנוטע את נזקו**. [אף על פי שתקנו שהנוטע סמוך לבור באיסור, מקבל את נזקו כשיקצצו את אילנו, כי נזקו מרובה, בזה לא

ובטעם הדבר פירש רש"י, משום שרוח מזרחית מנשבת בנחת, [אלא אם כן באה לפורענות, אבל כדרכה היא חמה ומנשבת בנחת], ולפיכך אינה מביאה את הריח לעיר. **והתוס' פירשו,** שהטעם שעושים בורסקי דווקא למזרח העיר, **כי רוח מערבית היא קשה,** ותוליד את הריח מן העיר.

ולדעת רבי עקיבא – על ידי הרחקת 50 אמה **עושים בורסקי בכל רוחות העיר חוץ מרוח מערבית,** [ולא משום שברוח מערבית לא די בהרחקת 50 אמה למנוע ריח רע, אלא] **משום שהשכינה במערב,** ואין ראוי לעשות בורסקי לצד השכינה.

רוחות המנשבות בכל יום

ארבע רוחות מנשבות בכל יום [כל אחת שולטת 6 שעות].

רוח צפונית מנשבת עם כל אחת מהרוחות, לפי שהיא **רכה ומתוקה וצלולה** וממתקתן, ואילמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת.

ורוח דרומית קשה מכולן, ואילמלא בן נץ [=מלאך העשוי בדמות נץ] שמעמידה, מחרבת את העולם.

היכן מקום השכינה ולהיכן מתפללים

לדעת רבי עקיבא ורבי יהושע בן לוי ורבי אבהו, השכינה במערב, שכן אמרו אנשי כנסת הגדולה, "וצבא השמים לך משתחווים", וצבא השמים עומדים במזרח ומשתחווים למערב. **וזהו שאמר רבי אבהו, מאי אוריה, אוויר יה. יש**

של חבירו, [נמר היא חרישה שחורשים בימי הקיץ, כדי שימותו שרשי הקוצים והעשבים, קודם ימות החורף שזורעים בהם], וטעם הרחקה זו, משום שהמוץ המגיע לשדה חבירו נעשה זבל, וכשיעשה גורן סמוך לנירו של חבירו, יתרבה הזבל יותר מדי, ויזיק בכך לזרעים שיזרעו בו.

ולדעת אב"י, לא נאמרו שיעורים אלא בגורן קבוע, [שזורים בו ברחת], אבל בגורן שאינו קבוע, שאין הכרי גדול, ואין צריך לזרות בו ברחת, אלא הרוח מנשבת בכרי והמוץ נדף מאליו, **אין צריך הרחקה של 50 אמה, ודי בהרחקה שעל ידה לא יגיע נזק המוץ לניזק.**

ודעת רב אשי לא נתבארה בזה, ויתכן שסובר שגורן שאין קבוע אינו צריך הרחקה כלל, ויליע בזה.

דף כה

הרחקת נבילות קברות ובורסקי

מבואר במשנתנו, **שיש להרחיק את הנבילות, הקברות, והבורסקי** [=מקום עיבוד העורות] **מהעיר חמישים אמה.** ומתוך פירוש רש"י משמע, שטעם הרחקתם שווה, והוא **משום שריחם רע.** ועל פי זה כתבו המפרשים, שגם בשאר הפרטים שבמשנה דיניהם שווים, אף על פי שלא נתפרשו אלא לעניין בורסקי.

לדעת תנא קמא – אף בהרחקת 50 אמה, **אין עושים בורסקי אלא למזרח העיר.**

ויש מפרשים עורף מלשון אחור, משום שמערב קרוי אחור.

יש מפרשים שהמערב קרוי אחור כי שכינה במערב, ואם כן פניה למזרח ואחוריה למערב. ואף לדעת האומרים, שכינה בכל מקום, המערב קרוי אחור, משום שבבית המקדש היו ישראל במזרח, ושכינה כלפיהם במערב, ואם כן פניה למזרח ואחוריה למערב. ויש מפרשים שהמערב קרוי אחור, משום שכשנברא אדם הראשון, היו פניו למזרח ואחוריו למערב.

ב. תזל כטל אמרתי – זו רוח צפונית, שמזלת את הזהב, כלומר שמחממת ומביאה שרב, והרעב בא, והזהב נעשה זול.

ג. כשעירים עלי דשא – זו רוח מזרחית, שכשבאה לפורענות, מסערת את כל העולם.

ד. וכרביבים עלי עשב – זו רוח דרומית, שמעלה רביבים [=גשמים] הבאים בנחת, ומגדלת עשבים. אבל גשמים הבאים בכח [=בשפיכותא] באים מרוח מזרחית. ובהמשך יתבאר בעזה"י, שמיום שחרב בית המקדש, לא באו הגשמים על ידי רוח דרומית.

למה העולם דומה

לדעת רבי אליעזר, עולם לאכסדרה [שאיין לה דופן רביעית] הוא דומה, שרוח צפונית אינה מסובבת במחיצה.

ולדעת רבי יהושע, עולם לקובה [=אהל

מפרשים שבלשון פרס **המערב** נקרא אוריה, ואמר רבי אבהו שנקרא כן, כי הוא אויר [=רוח] י-ה, כלומר **צד השכינה**. ויש מפרשים שבלשון לעז **המזרח** נקרא אוריה, ואמר רבי אבהו שנקרא כן, כי הוא אויר [=רוח] י-ה, כלומר הצד **שכנגד השכינה**. ולדעת **החכמים הללו יש להתפלל לצד מערב**.

ולדעת רבי ישמעאל ורבי אושעיא, שכינה בכל מקום, ומשום כך רב ששת שסבר כמותם, אמר **שאפשר להתפלל לכל צד, חוץ מצד מזרח** שאין להתפלל לשם, משום שהמינים אומרים להתפלל למזרח [כי הם מתפללים לשמש].

ולדעת המשנה במסכת ברכות ורבי חנינא, מתפללים לצד ירושלים ובית המקדש וקדש הקדשים. [ולא נתבאר, אם סוברים ששם הוא מקום השכינה, או שמודים הם שהשכינה בכל מקום, אלא שיש להתפלל לצד ירושלים, משום שנאמר, "והתפללו אליך דרך ארצם וכו'"].

ובהמשך יתבאר שיש מעלה לצדד לצפון או לדרום.

משה רבינו זימה את התורה לארבע רוחות וכשם שאי אפשר בלא הם כך אי אפשר לעולם בלא תורה

א. יערף כמטר לקחי – זו רוח מערבית, שבאה מעורפו של עולם. יש מפרשים עורף מלשון חוזק, ונקראת רוח זו באה מחוזקו של עולם, כי השכינה במערב.

בחכמי התורה, "אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד". **ולדעתו** אין הכוונה שיחזיר פניו לדרום ממש, כי לדעתו שכינה במערב, ולשם יש לכוון פניו, אלא הכוונה **שמצדד פניו מעט לדרום, אבל עיקרו עומד לצד מערב.**

הרחקת אילן מבור

לדעת חכמים, אסור לאדם לנטוע אילן בתוך שלו, סמוך לבורו של חבירו, אם יכול להגיע לבור נזק משורשי האילן, ולכן רוב האילנות יש להרחיקם מבורו של חבירו 25 אמה, וחורב ושקמה ששורשיהם מרובים יש להרחיקם 50 אמה.

ולא רק כשהאילן גבוה מהבור או בשווה לו, שהנזק של השורשים יבוא על ידי שיחדרו לבור, אלא אף כשהאילן נמוך מהבור, ולא יגיעו השורשים לבור עצמו, מכל מקום גם כשיגיעו תחת הבור, הם מזיקים לו, כי מחלידים את הקרקע שתחת הבור.

ומכל מקום, אף על פי שצריך להרחיק כן, אם נטע אדם אילן, ולא הרחיקו מבורו של חבירו, מאחר שאין הנזק בא אלא לאחר זמן מרובה, לא חייבו אותו חכמים לקצוץ את האילן משום נזקו של חבירו, אלא אם ישלם לו על מה שנפסד בקציצת האילן.

וכל זה כשהבור קדם לאילן, אבל אם האילן קדם לבור, אין בעל האילן חייב

שכולו מוקף] הוא **דומה**, שרוח צפונית מסובבת.

חמה כשמיגיעה לקרן מערבית צפונית

לדעת רבי אליעזר, כיון שהגיעה חמה אצל קרן מערבית צפונית, **נכפפת ועולה למעלה מן הרקיע, ומהלכת את רוח צפון בגגו של עולם.**

ולדעת רבי יהושע, כיון שחמה מגעת לקרן מערבית צפונית, **מקפת וחוזרת אחורי כיפה דרך חלון.**

מיום שחרב בית המקדש

אמר רב חסדא, מיום שחרב בית המקדש, **לא הוגשמה רוח דרומית.**

ואמר רב חסדא, מיום שחרב בית המקדש, **אין גשמים יורשים מאוצר טוב.**

לצדד התפילה לדרום או צפון

לדעת רבי יצחק, הרוצה שיחכים, ידרים [בתפילתו, כלומר יחזיר פניו לצד דרום], והרוצה **שיעשיר, יצפין** [בתפילתו, כלומר יחזיר פניו לצד צפון]. **וסימנך, שלחן** [שהוא סימן לעשירות] **בצפון** המקדש, **ומנורה** [שהיא סימן לחכמה] **בדרום** המקדש.

ולדעת רבי יהושע בו לוי, לעולם ידרים [בתפילתו, כלומר יחזיר פניו לצד דרום], **שמתוך שמתחכם, מתעשר, שנאמר**

לקצוץ אפילו תמורת דמים. לעניין העושה רפת בקר קודם שעשה חבירו את עלייתו אוצר].

ומכל מקום, עושי השומשמן חויבו להרחיק את מלאכתם, אף על פי שסמכו בהיתר, כי אין תשמישם קבוע.

א"נ הם סמכו באיסור, כי מתחילת מלאכתם, היתה ההכאה מחלישה את הקרקע.

דף כו

המנפצים פשתן והנעורת הולכת ברוח ומזיקה

לדעת חכמים, על המזיק להרחיק את עצמו, ולכן צריכים לעשות זאת באופן שלא תזיק הנעורת לאחרים.

אולם בדעת רבי יוסי נחלקו אמוראים, האם יש לחייבם להרחיק את עצמם מלהזיק על ידי הנעורת, או שאין זה נחשב כגירי דיליה, ואינם חייבים להרחיק.

לדברי מר בר רב אשי ומרימר – כשם שמצינו לעניין איסור זורה בשבת, שאף על פי שהמלאכה נעשית על ידי הרוח, מכל מקום, מאחר שהזורה גורם לרוח להוליך את המוץ, הרי זה כבורר אותו בעצמו וחייב, כך גם לעניין נזקין, **אף על פי שהנעורת הולכת על ידי הרוח, מאחר שהמנפצים גורמים לרוח להוליך את הנעורת**, הרי זה כמו שהם עצמם מוליכים אותה, ולכן **חייבים להרחיק את הנזק, ככל נזק שבא מכח המזיק**

ואם אין ידוע מי קדם, על בעל הבור להביא ראיה שהבור קדם, כדי שיוכל לחייב את בעל האילן לקצוץ.

ולדעת רבי יוסי [שהלכה כמותו], **מותר לאדם לנטוע אילן ברשותו, אף על פי שהוא סמוך לבורו של חבירו**, שזה חופר בתוך שלו, וזה נוטע בתוך שלו, וכל אחד יש לו רשות לעשות ברשותו כרצונו.

ומודה רבי יוסי בגירי דידיה

רש"י פירש, שכשהנזק בא מתוך ידי של המזיק, אף על פי שעושה ברשותו, **הדבר אסור**, וחייב להימנע מלהזיק.

ובדף כ"ב פירש ר"ח, שכל ההרחקות המבוארות במשניות שבפרק עד כאן, כולם **כדעת רבי יוסי**, כי הנזק מתחיל בשעה שמניח את הדבר המזיק, ונחשב כגירי דידיה, ואינו חולק עם חכמים אלא לעניין הרחקת אילן, שהנזק בא אחר זמן.

שיעור ההרחקה של עוצרי שומשמן

מי שסמוכים לביתו עוצרי שומשמן, העושים מהם שמן, **ומרעידים את הקרקע במכותיהם, חייבים להימנע מכך, אם על ידי הרעדה ינוע מכסה של כד**. רש"י מפרש שהכוונה לכד המונח על חומת הבית. ור"י מפרש שהכוונה לכד שאדם אוטו בידו.

וכתבו התוס', שמי שסומך בהיתר, אינו חייב להרחיק אפילו בגירי דיליה, [כמו שהתבאר

[=גירי דיליה].

ולחזיק, מודה רבינא שחייב להרחיק את הנזק, ואין זה כרוח המזיקה.

הרחקת אילן משדה חבירו

מקצת מהמובא בסוגיה זו כבר התבאר בדף י"ח, והוא, שיש להרחיק אילן משדה חבירו משני טעמים.

א. משום עבודת האילן. וכאן נוסף פרט לדין הזה, והוא שלא נאמר שיעור 4 אמות אלא במקום שרוחב המחרשה 4 אמות, אבל במקום שרוחב המחרשה 2 אמות די בכך.

ב. משום התפשטות שרשי האילן. ושם כבר נכתבו פרטי הדינים הללו.

וכאן בסוגיה נתבאר **דבר נוסף**, והוא, שהאמור לעיל הוא בהרחקת אילן משדה אילן, או גפן משדה גפן, אבל **הבא לסמוך אילן** [גבוה] **לשדה גפנים**, **צריך להרחיק יותר**, כי על ידי האילן הגבוה באים ציפורים לשבת בו, ומאחר שבסמוך לו יש גפנים, הם באות ואוכלות את הגפנים.

ומבואר מדברי התוס', שלהלכה לא נאמר דין זה, אלא בנוטע את האילן כשהוא כבר גבוה אבל הנוטע גרעין קטן שרק בעתיד יהיה גבוה, אינו צריך להרחיקו מהטעם הזה, כי עתה אינו מזיק, ומה שיזיק אחר שיגדל אינו גירי דיליה.

קציצת אילן מאכל

כבר נתבאר [בדף י"ח ובדף כ"ה],

ולדברי רבינא – מאחר שהרוח מוליכה את הנעורת, ואינה הולכת מחמת כוח המנפצים, אין זה כגירי דיליה, ולכן אינם חייבים להרחיק את הנזק. ואין זה דומה להלכות שבת, שהזורה חייב אף על פי שהמלאכה נעשית על ידי הרוח, כי לעניין שבת, כל שמתקיימת מחשבתו על ידי מה שעשה, הרי זה בכלל האיסור, אף על פי שלא נעשה כולו בכוחו [=מלאכת מחשבת אסרה תורה]. אבל לעניין נזקין אין נחשב גירי דיליה אלא אם נעשה בכוחו ממש. וכל זה כשלולא הרוח לא היתה הנעורת יוצאת מרשות המנפצים כלל, ואם כן הם עצמם לא עשו שום דבר מזיק, אבל אם היו מתכוונים לנפץ בכוח, עד שגם לולא הרוח היתה הנעורת יוצאת מרשותם ומזיקה, מעתה הם חייבים לשלם את הנזק של הנעורת, אף במקום שהרוח הולכה אותה. [וחיובם הוא כחיוב אש, שאדם עושה במקום אחד דבר מזיק, וחייב לשלם על מה שהזיק במקום אחר על ידי שהרוח הולכה אותו לשם].

רבינו תם פוסק כבר בר רב אשי ואמימר, שכל נזק הבא על ידו, נחשב כגירי דיליה אף על פי שבא על ידי דבר אחר. ומטעם זה אמר רב יוסף [בדף כ"ג], שהאומנים המקיזים דם, וגורמים לעורבים לבוא ולהזיקו, חייבים להרחיק את הנזק, אף על פי שאין הנזק בא מכוחם של האומנים, אלא על ידי העורבים.

ור"י אומר, שדינו של רב יוסף אינו תלוי במחלוקת זו, כי כשגורם לבעל חי לבוא

טפחים שלא יעכב את המחרישה, ואם בא לחפור בור שיח ומערה קוצץ את השורשים המעכבים אותו, וכבר התבאר בדף י"ח, שדינים אלו נאמרו לעניין אילן שנסמך בהיתר, אבל אם נסמך באיסור, קוצצים את כל האילן, ואם כן ממה נפשך מבואר במשנה, שמותר לרב הונא לקצוץ את השורשים המעכבים עליו. ולא מסתבר שרב יהודה, שאמר, מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקל, חולק על המשנה.

ושמא יש ליישב זאת, על פי פירוש רבינו גרשום, שכתב שאבות אבותיו של רב פפא החזיקו כך בדקלים הרבה שנים, ואם כן מאחר שטוענים ליורש, הרי אנו טוענים לרב פפא, שאבותיו קנו את הזכות שינקו הדקלים מקרקעו של רב הונא, ומאחר שיש לרב פפא חזקה עם טענה, הדין עמו, אלא מאחר שאין האילן יונק אלא 16 אמה, אין כאן חזקה אלא על מקום יניקת האילן, אבל מעבר לזה אין כאן שום חזקה, וחוזר הדין למשנתנו, שמותר לקצוץ את השורשים.

וכל זה בחזקה עם טענה, אבל אם רב פפא עצמו היה נוטע את הדקלים, מאחר שאינו טוען שקנה או קיבל את הזכות שינקו מקרקעו של רב הונא, מותר לרב הונא לקצוץ את כל השורשים המעכבים אותו, אף בתוך 16 אמה לאילן, כדין משנתנו.

ולפירושו ר"ח וריב"ם כך היה המעשה, לרב פפא היו דקלים סמוך לשדהו של רב הונא, ובשדה זו של רב הונא סמוך לרשותו של רב פפא, החזיקו הרבים ללכת דרכה בהסכמתו של רב הונא, ובא רב הונא לחפור בור בשדהו, ולקצוץ את השורשים המעכבים אותו.

ומסקנת הסוגיה, מאחר שהחזיקו הרבים בשדהו, אסור לו לחפור בורות במקום שעוברים, כי מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו.

ומכל מקום, מאחר שדרך הרבים היא 16

שהנוטע אילן סמוך לשדה חבירו באופן אסור, קוצץ את האילן [ומקבל דמים].

אולם מסוגיה זו משמע, שלא נאמר הדין הזה אלא באילן סרק, אבל אילן מאכל אסור לקוצצו כל זמן שעושה קב פירות, ולכן אף על פי שניטע באיסור, אין קוצצים אותו.

רב הונא בריה דרב יהושע קצץ שורשי דקלים של רב פפא

מתוך דברי הגמרא ורש"י משמע שכך היה המעשה: לרב פפא היו דקלים סמוך לשדהו של רב הונא בריה דרב יהושע, ושורשיהם התפשטו לתוך שדהו של רב הונא ובא רב הונא לחפור בור בשדהו ולקצוץ את השורשים המעכבים אותו.

ומסקנת הסוגיה, שאת השורשים המתפשטים עד 16 אמה מהאילן, שמהם האילן יונק, אסור לרב הונא לקצוץ, אבל את השורשים המתפשטים יותר, שאין האילן יונק מהם, מותר לרב הונא לקצוץ. והטעם שאסור לקצוץ את השורשים שהאילן יונק מהם, הוא מחמת דינו של רב יהודה, שמיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו, ומאחר שהחזיק רב פפא ברשותו של רב הונא לעניין יניקת דקליו, אסור לרב הונא לקלקל את חזקתו.

ועל פירוש זה קשה, שהרי מפורש במשנה, שאם היו השורשים נכנסים לשדה אחר, מעמיק שלושה

האילן שהוא ממון הדיוט, נורק מדרבנן אסורים בהנאה בלא פדיון]. ואם כן, דין השורשים כדין האילן, ולא כדין הקרקע שגדלים בו.

יש מפרשים שהגמרא דוחה את ראייתו, משום שכמו כן שנינו, שאם התפשטו שורשי אילן של הקדש לקרקע של הדיוט, אין בהם מעילה, כדין הקרקע שהוא ממון הדיוט, [נורק מדרבנן אסורים בהנאה בלא פדיון]. ומזה יש ללמוד שדין השורשים כדין הקרקע ולא כדין האילן, ועל כורחך שלא יהיו שני דינים אלו סותרים זה את זה, יש לומר שהטעם שאין מעילה בשורשים, כי כל דבר הגדל אחר שנעשה הקדש [=גידולים הבאים לאחר מכן], אין בו מעילה, ולכן אפילו אם השורשים הם ממון הקדש, אין בהם מעילה, מאחר שגדלו אחר שהוקדש, וממילא אין ללמוד ממה שאין בהם מעילה שהם ממון הדיוט, ואין ללמוד מהדין הזה, אם השורשים שייכים לבעל הקרקע או לבעל האילן.

ויש מפרשים שלא נדחית ראייתו, כי רק טעם הדין השני האמור במעילה, כלומר שאם התפשטו שורשי אילן של הקדש לקרקע של הדיוט אין בהם מעילה, הוא מטעם שהם גידולים הבאים לאחר מכן, אבל טעם הדין הראשון האמור במעילה, כלומר שאם התפשטו שורשי אילן של הדיוט לקרקע של הקדש אין בהם מעילה, הוא משום שדין השורשים כדין האילן.

ולדעת רבינא, השורשים המתפשטים **עד שש עשרה אמה מהאילן,** האילן יונק

אמה, אם החזיקו לילך בשדהו בדרך רחבה משיעור זה, **רשאי לצמצם להם את הדרך עד רוחב 16 אמה,** כי כל זמן שנותר ביד הרבים דרך הרבים, אין זה נחשב כמקלקל את המיצר שהחזיקו בו, אף על פי שמצמצם להם את הדרך, **ולכן כל 16 אמה שמגבול שדהו ולפנים אסור לו לחפור בורות,** וממילא אינו רשאי לקצוץ שם את שורשי הדקלים של רב פפא, [אף על פי שמרוחקים מהדקלים עצמם יותר מ-16 אמה]. **אבל מעבר ל-16 אמה מגבול שדהו ולפנים מותר לו לחפור בורות, וממילא אם שורשי הדקלים של רב פפא מעכבים עליו, רשאי לקוצצם.**

ולפירוש רבינו תם כד היה המעשה, לרב פפא היו דקלים סמוך לשדהו של רב הונא בריה דרב יהושע, ושורשיהם התפשטו לתוך שדהו של רב הונא, ובא רב הונא לחפור בור בשדהו, ולקצוץ את השורשים המעכבים אותו, כדין המבואר במשנה, **ולא היה לרב פפא טענה על כך, אלא שרצה לקבל את שורשי העצים שקוצץ רב הונא.**

ומסקנת הסוגיה, שאת השורשים המתפשטים עד 16 אמה מהאילן, שמהם האילן יונק, **יקבל רב פפא, אבל את השורשים המתפשטים יותר,** שאין האילן יונק מהם, **יקבל רב הונא,** כפי דעת רבינא לקמן.

למי שייכים שורשי אילן

המתפשטים לשדה אחר

לדעת רב חסדא, השורשים שייכים לבעל האילן, שכן שנינו לעניין מעילה, שאם התפשטו שורשי אילן של הדיוט לקרקע של הקדש אין בהם מעילה, כדין

השורשים.

ולפירוש ר"ח, לא אמר עולא את הדין הזה אלא לדברי חכמים, האומרים שאסור לסמוך אילנות לשדה אחר, שלדבריהם מאחר שסמך את האילן באיסור, הרי זה גזלן, ואין מביאים גזל על גבי המזבח, שנאמר "אני ה' שונא גזל בעולה", ומאחר שהלכה כרבי יוסי ולא כחכמים, ממילא אין הלכה כעולא.

ולדעת רבין אמר רבי יוחנן [בדף כ"ז], אילן היונק משדה אחרת, מביאים ממנו ביכורים, שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ, שלא יקפידו על כך.

לפירוש רש"י, יהושע התנה, שבעל השדה מקנה לבעל האילן את מקום יניקת האילן, כדי שיחשב האילן כבא מארצו של בעל האילן.

ולפירוש ר"ח, יהושע התנה, שמותר לסמוך אילנות לשדה אחרים, ולכן אין הסומך נחשב לגזלן.

חרישה ערב שביעית

שדה לבן [של תבואה] – אין חורשים אותו אלא עד הפסח, אבל מהפסח והלאה אסור בחרישה בערב שביעית עד מוצאי שביעית.

שדה של אילנות גדולים – חורשים אותו עד העצרת, ובלבד שיש בו אילנות, באופן שבכל בית סאה [50 אמה על 50 אמה], מפוזרות בו שלושה אילנות, כך שהם יונקות בשווה מכל הבית סאה. אבל אם

מהם, והם שייכים לבעל האילן, והשורשים המתפשטים יותר משש עשרה אמה מהאילן, אין האילן יונק מהם, והם שייכים לבעל הקרקע.

וכן הדין גם לעניין הקדש, שאם התפשטו שורשי אילן של הדיוט לקרקע של הקדש, אין בהם מעילה כדין האילן שהוא ממון הדיוט, רק ב-16 אמה הראשונים, אבל לאחר מכן יש בהם מעילה, כדין הקרקע שהוא ממון הקדש.

וכן אם התפשטו שורשי אילן של הקדש לקרקע של הדיוט, יש בהם מעילה כדין האילן שהוא ממון הקדש, רק ב-16 אמה הראשונים, אבל לאחר מכן אין בהם מעילה, כדין הקרקע שהוא ממון הדיוט.

דין ביכורים מאילן ששורשיו

יונקים משדה אחרת

לדעת עולא ורב דימי אמר רבי יוחנן, אילן היונק [את עיקר יניקתו] משדה אחרת, נקרא גזלן, ואין מביאים ממנו ביכורים.

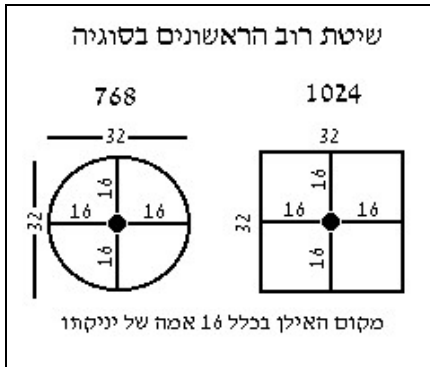
לפירוש רש"י אין צריך להביא ממנו ביכורים, משום שבחוב ביכורים נאמר "אשר תביא מארצך", ופירות אילן זה אינם באים מארצו של בעל האילן, אבל אין בעל האילן נחשב כגזלן לשאר דינים, כי ההלכה היא כדעת רבי יוסי, שמותר לאדם לסמוך את אילנו לשדה אחרת [בהרחקת 4 אמות או בהפרדת גדר], ואינו צריך להימנע מחמת התפשטות

אמה, בין אם היה האילן עבה, ובין אם היה דק.

מתחילה אמרו, שלפי זה כל אילן צריך לקרקע שהיא 32 אמה על 32 אמה, שהם 1024 אמות רבועות. אולם למסקנה, כל אילן צריך לקרקע שהיא 768 אמות רבועות, כי כשיקיפו את האילן בעיגול שאלכסונו 32 אמה, יהיה שטח העיגול $\frac{3}{4}$ משטח הריבוע של 32 אמה על 32 אמה, והם כן שטח העיגול הוא 768 אמות רבועות.

היו בבית סאה אחרים או יותר משלושה אילנות, אין חורשים בו עד העצרת, אלא תחתיהם וחוצה להם רוחב אורה (=המלקט מהאילן) וסלו, אבל שאר בית סאה דינו כשדה לבן שאין חורשים אותו אלא עד הפסח].

שדה של נטיעות קטנות – חורשים אותו עד ערב ראש השנה של שביעית, ובלבד שיש בו נטיעות, באופן שבכל בית סאה מפוזרות בו עשר נטיעות, כך שהם ונקות בשווה מכל הבית סאה.

דף כז

שיעור יניקת אילנות גדולים

לדעת עולא שיעור יניקת האילן הוא 16 אמה לכל צד.

ולגרסת ספרים אחרים בתוס' וכן לשיטת רבינו משולם, 16 אמה אלו הם חוץ לגזע האילן.

אלא שלגרסת ספרים אחרים עולא דיבר

ושיטת רש"י ורבינו תם ור"י ודרכים נוספות בתוס', ששש עשרה אמה אלו הם מהנקודה האמצעית של האילן, ואם כן שטח יניקת האילן הוא 32 אמה על 32

הוספות

* כל החשבונות בסוגיה, מבוססים על הכלל המובא בדברי חז"ל, שמרובע יתר על העיגול רביע, אמנם אין החשבון הזה מדויק, כפי שהעירו התוס' בכמה מקומות, [ענין עירובין דף י"ד תוד"ה והאיכא, ודף נ"ז תוד"ה כל], ומה שחז"ל נקטו כלל שאינו מדויק, לא נקטו כן אלא במקומות שאין נפקא מינה מהדיוק, ומאחר שיותר נקל לחשב על פי הכלל שהעיגול $\frac{3}{4}$ מהריבוע, לא דקדקו לחשב כפי שהוא באמת [3.14/4]. וכך מצינו בדברי חז"ל לענין שנת החמה וחישוב 4 תקופות השנה שני חישובים, תקופת רב אדא ותקופת שמואל, שתקופת שמואל אינה בדקדוק אלא בקירוב, אבל נקט שמניין ימות השנה 365.25 יום, וכל תקופה 91 יום ו-7.5 שעות, כי נקל לעשות חישובים לפי החשבון הזה, בדבר שאין נפקא מינה מהדיוק, ותקופת רב אדא מדויקת יותר, ואינה נצרכת אלא למה שיש נפקא מינה מהדיוק. וכך כתב הרמב"ם בפרק יש אומרים מהלכות קידוש החודש ה"ה, שמה יתבונן חכם מחכמי האומות ... בדרכים אלו שאני מחשב ... ויראה קירוב מעט במקצת הדרכים [כלומר שאין החישוב מדויק], ויעלה על דעתו שנתעלם ממנו דבר זה, ולא ידענו שיש באותה הדרך קירוב [כלומר דיוק], אל יעלה זה על דעתו, אלא כל דבר שלא דקדקו בו, מפני שידענו בעיקרי הנימטריאות בראיות ברורות, שאין דבר זה מפסיד בידיעת הראייה, ואין חוששין לו, לפיכך לא דקדקו בו.

צריך לקרקע של 833 אמות, שזה שליש של בית סאה. ומסקנת הגמרא שאכן זהו השיעור האמיתי, והוא גדול מ-16 אמה לכל צד, ומה שנקט עולא 16 אמה, לא דק בדבריו, [ולחומר לא דק], כי כוונתו לומר, שכל אילן שהוא סמוך 16 למיצר, אין מביאים ממנו ביכורים, ודין זה אמת, אלא שגם כשהוא מרוחק מעט יותר, עדיין אין מביאים ממנו ביכורים:

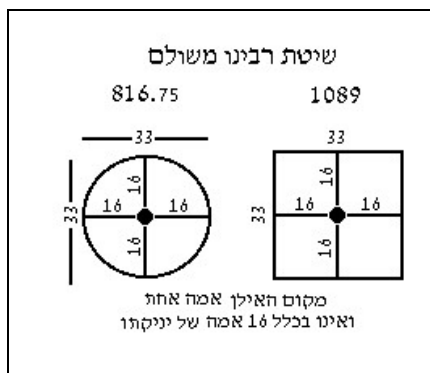
שיטת רש"י ורבינו תם ור"י ודרכים אחרות בתוס' – לפי האמת כל אילן יונק 16 אמה ושני שלישי סביבותיו, [ומקום הגזע בכלל המידה הזו] ואם כן לפי האמת אלכסון העיגול של היניקה הוא 33 ו-1/3 אמה ולא 32 אמה.

רש"י ורבינו תם ור"י מוכיחים זאת, על ידי שמראים שאם נקיף את שטח יניקת האילן לדברי עולא ברצועה ברוחב 2/3 אמה, יהיה שטח הרצועה הזו, כהפרש שבין שטח יניקת האילן לדברי עולא, לבין שטח יניקת האילן כפי שהוא באמת, [שטח יניקת האילן לדברי עולא הוא 768 אמות רבועות, ושטח יניקת האילן לפי האמת הוא 833 אמות ו-1/3 אמה, וההפרש ביניהם הוא 65 אמות ו-1/3 אמה, ואם נוסף סביב השטח של יניקת האילן לדברי עולא, רצועה ברוחב 2/3 אמה נקבל שטח של 65 ו-1/3 אמה נוספים סביב].

רש"י מבאר זאת כך – אם נקח את השטח הזה של 65 אמות רבועות, ונעשה ממנו

באילן שעוביו 1/3 אמה, ואם כן שטח יניקת האילן הוא 32 ו-1/3 אמה על 32 ו-1/3 אמה. ומתחילה אמרו, **שלפי זה האילן צריך לקרקע שהיא 32 ו-1/3 אמה על 32 ו-1/3 אמה**, שהם 1045.444 אמות רבועות. אולם למסקנה, **האילן צריך לקרקע שהיא 784.083 אמות רבועות**, [כי כשיקיפו את האילן בעיגול שאלכסונו 32 ו-1/3 אמה, יהיה שטח העיגול ¼ משטח הריבוע של 32 ו-1/3 אמה על 32 ו-1/3 אמה, והם כן שטח העיגול הוא 784.083 אמות רבועות].

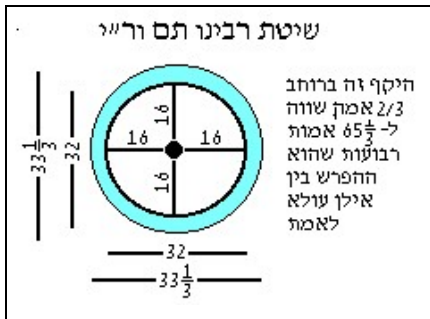
ולפירוש רבינו משולם עולא דיבר באילן שעוביו אמה אחת, ואם כן שטח יניקת האילן הוא 33 אמה על 33 אמה. ומתחילה אמרו, **שלפי זה האילן צריך לקרקע שהיא 33 אמה על 33 אמה**, שהם 1089 אמות רבועות, אולם למסקנה, **האילן צריך לקרקע שהיא 816.75 אמות רבועות**, [כי כשיקיפו את האילן בעיגול שאלכסונו 33 אמה, יהיה שטח העיגול ¼ משטח הריבוע של 33 אמה על 33 אמה, והם כן שטח העיגול הוא 816.75 אמות רבועות].

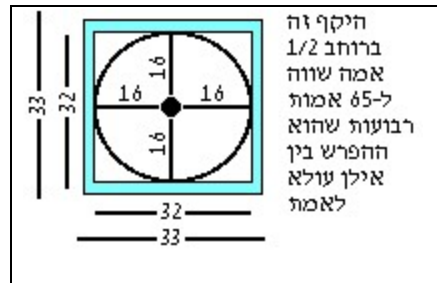
ומתוך הדין האמור לעניין חרישת אילנות בערב שביעית, מבואר שבית סאה הוא מקום יניקת 3 אילנות גדולים, ואם כן מאחר שבית סאה הוא 2500 אמות [=50 אמה על 50 אמה], אילן אחד

אילן עולא בחוטים, עד רוחב $2/3$ אמה, ונפשוט את החוטים, יהיה רוחב החוטים $2/3$ אמה, אבל אורכם לא יהיה שווה, כי החוט הקצר יהיה באורך 96 אמה [ההיקף הוא 3 פעמים האלכסון של 32], והחוט הארוך יהיה 100 אמה, [3 פעמים אלכסון של 33], ואם ניטול מכל החוטים הארוכים מ-98 אמות, את היתרה הזו, ונמלא בהם את כל החוטים הקצרים מ-98 אמות, יהיו כל החוטים באורך 98 אמות, ורחב כולם יחד $2/3$ אמה, וכבר התבאר בדברי רבינו תם, שזה שיעור ההפרש בין אילן עולא לאמת.

<<<<

רצועה של 130 אמות על רוחב חצי אמה, ונקיף בו את שטח יניקת האילן של עולא, [כלומר בכל 4 רוחות נניח רצועה של 32 אמה, סה"כ 128 אמות, ושתי אמות הנותרות ברוחב חצי אמה, נחלק ל4 הקרנות], נמצא שהוספנו על השטח חצי אמה סביב, אלא שכך הוא החשבון אם היינו מקיפים את שטח האילן כשהוא מרובע, אבל מאחר שאנו באים להקיף את שטח העגול, יש תוספת של יותר מחצי אמה לכל צד, והתוספת היא $2/3$ אמה לכל צד.

רבינו תם מבאר זאת כך – אם היינו באים להקיף 32 אמה על 32 אמה ברצועה ברוחב $2/3$ אמה, היינו צריכים לכל צד רצועה שאורכה 128 אמה, ולמלא את הקרנות היינו צריכים עוד 4 רצועות באורך $2/3$ שהם $8/3$, סה"כ 130 ועוד $2/3$ אורך, על רוחב $2/3$, ומאחר שהמרובע יתר על העיגול רביעי, כשבאים להקיף עיגול שאלכסונו 32 אמות, די ברצועה שאורכה 98 אמות על רוחב $2/3$ אמה, וזהו שיעור ההפרש בין אילן עולא לאילן האמת, שהוא 65 אמות ו- $1/3$ אמה ברוחב אמה, שהרי אם תיקח שיעור זה, ותעשה ממנו רצועה אחת ברוחב $1/3$ אמה, יהיה אורכה 196 אמה, ואם תחזור ותחלק אותה לשנים, לעשות מהם רצועה ברוחב $2/3$ אמה, תהיה הרצועה באורך 98 אמה.

ור"י מבאר זאת כך – אם נבוא להקיף את

ודרכים אחרות בתוס' מוכיחים זאת, על ידי שמראים, שכשנוסיף $2/3$ אמה על שטח יניקת האילן לדברי עולא, יהיה כל השטח הזה שהוא עיגול שאלכסונו 33 אמה ו- $1/3$ אמה, כשטח יניקת האילן כמו שהוא באמת כלומר 833 אמות ו- $1/3$ אמה רבועות.

יש מוכיחים זאת כך – 33 אמות על 33 אמות, עולה 1111 אמות רבועות, וכשתחסר מהם רביעי, כדי לקבל את שטח העיגול שאלכסונו 33, תקבל 833 ו- $1/3$ אמה רבועות.

ויש מוכיחים זאת כך – בית סאה הם 100 אמה על 25 אמה, ואם כן יניקת אילן אחד, שהיא שליש בית סאה, היא 33 על 25 אמה,

לשלושה אילנות שטח של בית סאה שלם [50] אמה על 50 אמה], ודי בבית סאה פחות חצי אמה לאורך ולרוחב, כי כשנחסר לאורך ולרוחב חצי אמה, יעלה החסרון 50 אמה פחות רביעי, וכשנחלק זאת לשלושה אילנות, יעלה לכל אחד 16 אמה ו-7/12.

קרקע כלשהו ניזונית

כקרקע גדולה לדברים הבאים

א. חייבת בפהא. [כגון שגדל בה קנה אחד, ובו כמה שיבולים]. [שנאמר "פאת שדך", לחייב בכל קרקע שהיא, (רשב"ם בדף ק"ט)].

ב. חייבת בביכורים. [שנאמר "ראשית פרי האדמה אשר נתת לי", לחייב ביכורים מכל קרקע שהיא (רשב"ם בדף ק"ט)]. יש אומרים אף ביכורי אילן. ולדעת עולא, מאחר שאין מביאים ביכורים אלא מדבר שיונק מקרקע בעליו, אין מביאים ממנה אלא ביכורי חטים ושעורים, שעיקר נייתם תחתיהם ודי להם בקרקע הזו.

ג. אדם כותב פרוזבול על חוב שהלווה למי שיש קרקע כזו, כשם שכותב פרוזבול על חוב שהלווה, למי שיש קרקע גדולה, [שלא תקנו פרוזבול, אלא בחובות שיש ללווה קרקע, כי אין רגילים להלוות למי שאין קרקע, מחשש שלא יהיה מהיכן לגבות, ולא תקנו פרוזבול אלא בהלוואות שכוחות, כלומר כשיש ללווה קרקע, ומאחר שתקנו באופן הזה, לא חלקו בין קרקע גדולה לקטנה, אף על פי שאי אפשר לגבות חובות מקרקע קטנה כזו. ורשב"ם פירש שקרקע כלשהו יש בה כדי לגבות כל חוב משום ששווה הרבה כי אין אונאה לקרקעות.

וכשהו שטח העיגול, שטח הריבוע הוא שלישי נוסף, כלומר נוסף על האורך של 25 שלישי של 25, שהם 8, ונקבל אורך של 33, ומאחר שגם הרוחב הוא כך, נמצא ששטח הריבוע הוא 33 אמות על 33 אמות ואם כן אלכסון שטח האילן שהוא העיגול של הריבוע הזה 33 אמות.

ולכל הפירושים הקודמים, כשאמר עולא שאילן יונק 16 אמה סביבו, הכוונה מאמצע מקום האילן, ואם כן שטח נייתת האילן הוא עיגול שאלכסונו 32 אמה, ומאחר שהשטח האמיתי של היניקה הוא עיגול שאלכסונו 33 ו-1/3 אמה, נמצא שלפי האמת היניקה היא 2/3 אמה יותר מכל צד. אולם לספרים הגורסים שכשאמר עולא שאילן יונק 16 אמה סביבו, הכוונה חוץ ממקום האילן, וכשמקומו 1/3 אמה, נמצא ששטח נייתת האילן הוא עיגול שאלכסונו 32 אמה ו-1/3, ולפי זה נמצא שלפי האמת היניקה היא רק 1/2 אמה יותר מכל צד כלומר 16.5 אמות חוץ ממקום האילן.

וגם רבינו משולם מפרש, שכשאמר עולא שאילן יונק 16 אמה סביבו, הכוונה חוץ ממקום האילן, והוא מפרש שלדעת עולא מקום האילן הוא אמה שלימה, ואם כן שטח נייתת האילן לדעתו הוא 33 אמה על 33 אמה, ואם היה השטח מרובע, היה עולה 1089, וכשתחסר מזה הרביעי, תקבל שטח העיגול שהוא מקום היניקה 816%8, נמצא שכל ההפרש בין האמת לדברי עולא הוא 16 אמה ועוד 7/12 אמה רבועות [ולא 65 אמה רבועות כפירושים הראשונים] ואם כן לפי האמת האילן יונק רק מעט יותר מ-16 אמה סביבותיו, ומה שאמרה הגמרא שההפרש ביניהם הוא חצי אמה, אין הכוונה להיקף חצי אמה, אלא שלדברי עולא אין צריך

על עולא כי רק לעניין ביכורים מועיל תנאו של יהושע שיביאו ביכורים אף מאילן היונק מקרקע של אחרים אבל לפטור קרקע ארץ ישראל ממעשרות לא מועיל שום תנאי.

אילן שמקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל

לדעת רבי, כל פירותיו מעורבים בחיוב מעשרות [כפירות ארץ ישראל], ובפטור מעשרות [כפירות חו"ל].

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל, הגדלים בארץ חייבים במעשרות, והגדלים בחו"ל **פטורים** ממעשרות.

מתחילה העמידו את המחלוקת, באופן שכל השורשים יונקים יחד, ואם כן האילן יונק בתערובת מהארץ ומחו"ל, ונחלקו האם יש ברירה.

אולם למסקנת הגמרא, ברוב האילנות לא נחלקו, ולדברי הכל טבל וחולין מעורבים בהם, ונחלקו רק באילן שמפסיק סלע בין שורשיו שבארץ לשורשיו שבחו"ל, שלדעת רבי אף בזה מאחר שהגזע אחד, כל הפירות יונקים דרכו מכל השורשים, ויש כאן תערובת של פטור וחיוב. ולדעת רבן שמעון בן גמליאל, בזה כל צד מהאילן יונק מהשורשים שתחתיו, ולכן הגדל בארץ חייב במעשרות, והגדל בחו"ל פטור.

אילן הנוטה לשדה אחרת

אם הוא נוטה לשדה בית השלחין שהצל

והתוסי' כתבו, שאפשר לגבות כל החוב מקרקע קטנה, כי הלווה יחזור ויקנה אותה ממנו, מחמת חביבותה אצלו, ויחזור ויגבה ממנו, וחוזר חלילה, עד שיגבה כל חובו. ורשב"ם פירש בדף ק"נ שאם יש ללווה קרקע הוא משתעבד למלווה ודומה למלווה שיש עליה משכון שאין השביעית משמטת אותה].

ד. קונים מטלטלים אגב קרקע זו, כשם שקונים אותם אגב קרקע גדולה.

ה. התוסי' כתבו, שמי שיש לו קרקע כלשהו, חייב בוידוי מעשרות, כמי שיש לו קרקע גדולה. ורש"י כתב שאף מי שאין לו שום קרקע, חייב בוידוי מעשרות, על פירות טבלים שקנה, והתחייב במעשרותיהם [וכן פירש רשב"ם בדף ק"נ].

אילן עומד בחו"ל סמוך לארץ ישראל

מתוך מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל [המובאת להלן], יש ללמוד שבזה הכל מודים, **שפירות האילן פטורים ממעשרות** כפירות חו"ל.

ולכאורה משמע, שכן הדין אף על פי שהאילן יונק מא"י, על ידי ששורשיו מתפשטים לתוכה.

אולם עולא יאמר, שלא נאמר הדין הזה, אלא כשיש סלע המונע מהשורשים מלהיכנס לארץ ישראל, אבל אם הם נכנסים לארץ ישראל, מאחר שהאילן יונק גם מארץ ישראל, פירותיו מעורבים בחיוב ופטור, [ויתכן שבזה אין מי שחלוק

תחלש הקרקע ולא יתקן בזמן, ויפלו בבור, אבל דבר הניכר לכל, כאילן שניכר כשהענפים גדלים, די לקצוץ בשיעור שיעבור הגמל עם רוכבו, וכל זמן שיגדלו הענפים מעט, ישוב ויקצוץ].

ולדעת רבי יהודה, אין צריך לקצוץ כל כך הרבה, כדי שיעבור הגמל עם רוכבו, כי הרוכב יכול להתכופף כשעובר תחת האילן, אבל צריך לקצוץ כדי שיוכל לעבור גמל טעון פשתן או חבילי זמורות.

ולדעת רבי שמעון, צריך לקצוץ את כל מה שנוטה מהאילן לרשות הרבים, שמא תהא טומאה תחתיו, והעובר יטמא בה, על ידי האילן שמאחיל עליו ועל הטומאה.

דחליל

פירש ר"ח, דחלולי הוא לשון יראה, שעושים צורה של עץ, ונראין כבני אדם, ואין העוף רשאי להישאר שם.

סליק פרק לא יחפור

רע לה – כל אילן קוצצים אותו עד שלא יהיה ממנו כלום על גבי אותה השדה.

אם הוא נוטה לשאר שדות – לדעת תנא קמא, חרוב ושקמה שצילם מרובה, קוצצים אותם עד שלא יהיה מהם כלום על גבי אותה השדה, ושאר אילנות אין קוצצים אותם, אלא עד הגובה שהחורש מניף את המרדע [=מלמד הבקר], כדי שלא יעכבו אותו מלחרוש, אבל למעלה מזה אין קוצצים אותם. ולדעת אבא שאול כל אילן סרק דינו כחרוב ושקמה, וקוצצים אותו עד שלא יהיה ממנו כלום על גבי אותה השדה.

אילן הנוטה לרשות הרבים

לדעת חכמים, קוצצים אותו עד גובה שיוכל לעבור גמל ורוכבו, ולא יפריעו אותו הענפים. [ריש לקיש אומר, שדעה זו דעת רבי אליעזר היא, המתיר לעשות חלל תחת רשות הרבים, אם העגלה הטעונה אבנים עוברת עליו ואינה נופלת, אף על פי שלאחר זמן יחלש המקום, ויעשה בו בור, אבל חכמים שחולקים עליו, ואומרים שאסור לעשות כן, כי לאחר זמן לא תוכל העגלה לעבור, חולקים גם כאן, ואומרים שלא די לקוץ את האילן בשיעור שיוכל לעבור גמל ורוכבו, כי לאחר זמן יגדלו הענפים, ולא יוכל לעבור. ורבי יוחנן אומר, שבדין זה לא נחלקו חכמים על רבי אליעזר, כי רק בדבר שאין ניכר קלקולו יש לחוש, כגון לעניין חלל תחת רשות הרבים, שמא

פרק שלישי חזקת הבתים

בשנה אחת.

דבר שעושה פירות תדיר, כמו בתים, שדרים בהם כל השנה, וכמו בורות של מים, שמשתמשים בהם תדיר, וכמו שדה בית השלחין, שמתוך שהמעין בתוכה, ומשקים אותה תדיר, עושה פירות תדיר, רק השתמשות של שנה שלימה מיום ליום נחשבת כאכילת יבול של שנה אחת, ולכן חזקתם שלוש שנים מלאות.

ודבר שעושה פירות פעם אחת בשנה, כמו שדה בית הבעל המסתפקת במי גשמים, ואין עושה אלא יבול אחד בשנה, די באכילת יבול אחד בשנה, כדי להחשיב את המחזיק כאוכל יבול של שנה, אף על פי שבפועל לא החזיק זמן של שנה.

ולדעת חכמים החולקים על משנתנו [כמבואר בדף ל"ו], אין החזקה תלויה באכילות, אלא בשיחוי זמן של שלוש שנים שלמות, ובכל הנכסים, רק **כשיחזיק בהם כדרך בעלים במשך זמן של שלוש שנים** בלא שיערערו עליו שמחזיק בהם בגזל, הרי זו חזקה. ומעתה נאמן לומר שהם שלו, אף בלא להביא ראיה על הקניין.

ולדעת רבי יהודה [המובא במשנה בדף ל"ח], אם החזיק בנכסים **אפילו שעה אחת בפני הבעלים** הראשונים, ולא ערערו עליו,, ולא מחו בו לומר שגזל מהם, הרי זו חזקה, ומעתה נאמן לומר שהם שלו, אף בלא להביא ראיה על הקניין. ורק כשמחזיק בנכס שלא בפני הבעלים הראשונים, אין כאן חזקה עד

דף כח

דיני המשנה יתבארו בעזרה"י על סדר הגמרא.

חזקת נכסי דלא נידי

המחזיק בבית או בשדה או בשאר נכסי דלא נידי, [ולעניין זה עבדים נחשבים כקרקעות], אם ידוע, שקודם להחזקתו בהם היו שייכים לאדם אחר, [או שהעדים מעידים כן], יש זמן שהמחזיק אינו נאמן, לומר שקנה [או קיבל] אותם מהבעלים הראשונים, אלא אם כן יש בידו שטר על הקניין, או שעדים מעידים כן. ויש זמן שהמחזיק נאמן לומר שקנה [או קיבל] אותם מהבעלים הראשונים, אף בלא שתהא בידו ראיה על הקניין.

ונחלקו חכמים, כמה זמן תהא הקרקע ביד המחזיק, ותהא מוחזקת בידו, בלא שיוצרך להביא ראיה שהיא שלו:

לדעת התנאים הנזכרים במשנתנו, [רבי ישמעאל ורבי עקיבא], **כשיאכל שלושה יבולים** של הנכסים, בלא שיערערו עליו שאוכל בגזלה, הרי זו חזקה, ומעתה נאמן לומר שהנכס שלו, אף בלא להביא ראיה על הקניין.

ויבול אחד, הוא מה שראוי הנכס לעשות

הרי זה כמודים לו שהם שלו, ששתיקה כהודאה, ולכן נכנסים הנכסים לרשותו. וכן כששור נוגח שלוש פעמים, אין זה מגלה שהיה נגחן עד עתה, אלא שמעתה והלאה נעשה נגחן.

ומאחר שדין חזקה נלמד מדין העדאה של שור המזיק, ותלוי בשלוש אכילות של היבול, כשם ששור נעשה מועד בשלוש נגיחות אף ביום אחד, כך יש חזקה בשלוש אכילות אף בזמן קצר, ולא צריך שלוש שנים מלאות, ובלבד שיהיו שלוש אכילות גמורות.

ונתבאר בסוגיה כמה פרטים בזה:

חזקה באכילת תאנים – אף על פי שאין כל התאנים מתבשלות בזמן אחד, המלקט שחרית תאנים שבשלו בבקר, וערבית תאנים שבשלו בערב, אין כאן אלא אכילה אחת, אף על פי שבבקר לא היו התאנים האחרונות בשלות, כי מכל מקום כבר היו קיימות, **ואין נחשב לאכילה אחת עד שילקט את כל התאנים הקיימות בזמן אחד.**

חזקה באכילת צלף – אף על פי שאין כל הפירות מתבשלים בזמן אחד, ופרי שאינו ניכר היום כלל, נגמר בסוף שלושה ימים, המלקט פירותיו בשלושה ימים, אין כאן אלא אכילה אחת, אף על פי שכשליקט את הראשונים לא היו האחרונים ניכרים כלל, כי מכל מקום כבר היו קיימים, **ואין נחשב לאכילה אחת, עד שילקט את כל הפירות הקיימים בזמן אחד.** ור"ח מפרש, שאף על פי שיש בצלף שלושה מיני פירות, אין

שיחזיק כשיעור זמן שידעו, ויוכלו לבוא למחות בו, ושיעור זה אינו יותר משלוש שנים, אפילו הבעלים במקום רחוק כאספמיא.

בסוגיה שלנו מוזכרות ומבוארות רק שתי הדעות הראשונות:

דעה א.

לדעת התנא של המשנה, החזקה תלויה באכילת שלושה יבולים של הנכסים. ודבר זה נלמד ממה שמצינו לעניין נזקין, ששור שנגח שלוש פעמים הוחזק לנגחן.

מתוך דברי הגמרא, היה נראה לפרש דבריהם כך, בשלמא מטלטלים, חזקה היא שכל מה שתחת יד אדם הוא שלו, ונאמן על כך, והבא להוציא ממנו עליו הראיה, אבל קרקע שאינה יכולה להיות תחת יד אדם, במה תחשב כאילו היא בחזקתו, שיהא התובע נחשב כבא להוציא ממנו ועליו יוטל להביא ראיה. והתשובה היא, שכשם שמצינו שאם שור נגח שלוש פעמים הוחזק נגחן, [כלומר בזה התברר שהוא נגחן], כך האוכל שלושה יבולים של הנכסים הוחזק בהם, [כלומר בזה התברר שהם שלו], ומעתה הוא נאמן לומר שהם שלו בלא ראיה, והבא להוציא ממנו אינו נאמן בלא ראיה, כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

אולם התוסי' מפרשים, שאכילת שלושה יבולים של הנכסים אינה מוכיחה שהנכס היה שלו עד עתה, אלא שבה שאכל שלושה יבולים בלא שימחו בו הבעלים הראשונים, הוחזקו הבעלים הראשונים להיות שתקנים מלמחות בו מעתה והלאה, ולכן נכנסים הנכסים לרשותו, אפשר שאם הוחזקו לשתוק,

אכילת שלושתם נחשבת כשלוש אכילות, אלא כאכילה אחת, כי **כל פירות הצלף נחשבים כיבול אחד**.

חזקה באכילת אספסתא [=מין זרע לעשב בהמות, ולסוף 30 יום נגמר, ועוקרים אותו, וזורעים אחר במקומו, ובתוך 30 יום גוזזים אותו 3 פעמים] – אף על פי שגוזזים אותו בתוך 30 יום 3 פעמים, אין זה נחשב אלא כאכילה אחת, כי אין בכל גזיזה אכילת כל הפרי. אבל בשלושה חודשים יש כאן 3 אכילות, כי בכל חודש עוקרים אותו לגמרי.

אמנם בגמרא משמע, שעניין זה תלוי במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה, כי רק רבי מאיר סובר ששור שנגח 3 פעמים ביום אחד נעשה מועד, אבל לדעת רבי יהודה, שור אינו נעשה מועד אלא בשלושה ימים, ואם כן גם אכילת 3 יבולים, אינה מועילה אלא בשלוש שנים.

דעה ב.

לדברי חכמים, בכל דבר החזקה תלויה בהשתמשות של שלוש שנים מלאות בנכסים. ונאמרו בזה כמה טעמים:

לדעת רב יוסף – דבר זה נלמד ממה שעמד ירמיה בשנה העשירית למלכות צדקיה, והזהיר על החורבן שיהיה בשנה אחת עשרה, ואמר שלוקחי השדות ישמרו שטרותיהם ימים רבים, כי לא תהא בידם שהות להחזיק בקרקע שלוש שנים. ורי"ח גורס, שהדבר נלמד ממה שעמד ירמיה בשנה התשיעית, והזהיר על החורבן שיהיה בשנה האחת עשרה, ויאבדו השטרות, ויסמכו על חזקת שלוש שנים, [תשיעית

עשירית ואחת עשרה].

ואביי דחה דבריו, שלא בא ירמיה אלא לתת עצה טובה, שעל ידה תישאר הקרקע בידם היטב, אבל יתכן שחזקה מועילה גם בפחות משלוש שנים.

ומתחילה אמר רבא – שדבר זה נלמד מסברא, שעד שלוש שנים אדם מוחל לחבירו המחזיק בשדהו, ואין מחזקתו ראייה שהשדה שלו, אבל שלוש שנים אין אדם מוחל, ומתוך ששתק למחזיק שלוש שנים, מוכח שהשדה של המחזיק ולא של בעליה הראשונים.

ואביי דחה דבריו, כי לפי זה, מי שהחזיק בקרקע שתי שנים, ומחו בו אחר כך, ונמצא שהקרקע יוצאת מתחת ידו כי אין לו חזקה, לא יתחייב להחזיר את הפירות שאכל, כי הבעלים מחל לו עליהם, ואין הדין כן.

ולאחר מכן אמר רבא – שדבר זה נלמד מסברא, שעד שלוש שנים אין אדם מקפיד על חבירו המחזיק בשדהו, ואין מחזקתו ראייה שהשדה שלו, אבל שלוש שנים אדם מקפיד, ומתוך ששתק למחזיק שלוש שנים, מוכח שהשדה של המחזיק ולא של בעליה הראשונים.

ואביי דחה דבריו, כי לפי זה מי שדרכו להקפיד אף על זמן קצר שמחזיקים בנכסיו, המחזיק בשדהו זמן קצר, יש לו חזקה, ולא מסתבר שאין החזקה קצובה בשווה לכל אדם, [שאם כן נתת דבריך לשיעורים].

בעלים 3 שנים, והוחזקו לשתוק, ודאי מחלו לו עליה, ורק כשטוען שקנה מהם, יש במה שהוחזקו לשתוק ראייה שהדין עמו.

מחאה שלא בפני המחזיק

מועילה לבטל חזקתו

מי שהחזיק אדם בשדהו, אינו צריך למחות בפני המחזיק כדי לבטל חזקתו, ודי שימחה בפני אחרים, [יש אומרים בפני שנים. ויש אומרים בפני שלושה כמבואר בדף ל"ט]. ואין המחזיק יכול לומר, היה לך לבוא למחות בפני, כדי שאדע לשמור שטרי, ולא לסמוך על החזקה, **כי גם כשמחה בפני אחרים, תגיע המחאה לאוזני המחזיק**, משום דחברך חברא אית ליה, וחברא דחברך חברא אית ליה, ומאחר שמחו בו, ומגיעה המחאה לאוזניו, עליו לשמור שטרו ולא לסמוך על החזקה.

ואף לדעת האומרים, שדין חזקה נלמד מדין שור המועד, אין ללמוד ממנו שכשם שלעניין העדאה אין שור נעשה מועד אלא בפני בעליו, [שצריך להתרות בפני הבעלים לשמור שורם], כך אין מחאה מועילה אלא בפני המחזיק, [שצריך להתרות בו בפניו להיזהר בשמירת שטרו]. כי אין הדברים דומים, העדאת שור באה לחייב את בעליו ממון הנגיחות, ולכן צריך שתהא בפניו, כדי שיוכל לטעון כנגד העדים, לבטל דבריהם, אבל מחאה באה להתרות בו שישמור שטרו, ויכול לעשות זאת גם שלא בפני המוחה. ותוס'

ולמסקנה אמר רבא – שדבר זה נלמד

מסברא, שעד שלוש שנים דרך בני אדם לשמור שטרותיהם, ולכן מי שמחו בו בתוך שלוש שנים, ולא היה שטרו בידו, מוכח מזה שלא היה לו שטר כלל, ולא קנה את השדה כמו שטוען. אבל כשמחו בו אחר שלוש שנים, ולא היה שטר בידו, אין בכך ראייה שלא היה לו שטר, וממילא נאמן לומר שהשדה שלו. נולפי זה משמע, שמעיקר הדין היתה החזקה מועילה מיד, משום שאין אדם רואה את חברו משתמש בשלו אפילו שעה אחת ושותק, ומתוך ששתק שעה אחת, מוכח שהשדה של המחזיק, אלא שכל שלוש שנים ראשונות, אם אין שטרו בידו, יש פגם בחזקתו, ולכן אין לו חזקה].

חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה

אין חזקה מועילה למחזיק בקרקע 3 שנים, אלא אם כן אומר שקנה אותה, שאין החזקה אלא ראייה לדבריו. אבל המחזיק בקרקע 3 שנים, ובאו הבעלים הראשונים להוציאו, ואומר שלא יצא, כי עד עתה לא אמרו לו לצאת, [אבל מודה שלא קנה מהם את הקרקע], אין בכך כלום, ומחזירים את הקרקע לבעליה הראשונים.

ואף לדברי האומרים שדין חזקה נלמד

מחזקת שור נגחון, מודים הם שאין הקרקע נעשית של המחזיק בה שלוש שנים, אלא כשטוען שקנה אותה, אבל בלא טענה אין לומר מתוך שלא מחו בו

כשיחזיק בהם שלוש שנים רצופות יומם ולילה, **מי שהעדים מעידים שדר בבית שלוש שנים בימים**, אף על פי שאומרים שאינם יודעים אם היה בו גם בלילות, **מן הסתם כשם שהיה בו בימים, כך היה בו גם בלילות, ויש לו חזקת שלוש שנים על פי העדים הללו.**

אולם אם הבעלים הקודמים טוענים בבירור, שידוע להם שלא היה המחזיק בבית בלילות, [ולכן לא מחה כי אין זו חזקה], או שהיו הבעלים הראשונים רוכלים המחזרים בעירות, שאינם נמצאים תדיר בביתם, **בזה אין חזקת המחזיק ראייה, עד שיביא עדים שיעידו בפירוש, שדר בבית שלוש שנים יומם ולילה.**

שיטת רבינו תם:

אף כשהמערער טוען בבירור, ידוע לי שלא היה המחזיק בבית שלוש שנים יומם ולילה, **אם יאמר המחזיק הייתי בבית שלוש שנים יומם ולילה, מאחר שיש למחזיק עדים שראו אותו בבית פעמים ביום ופעמים בלילה, די בכך, ואין צריכים להעיד על כל השלוש שנים יומם ולילה.**

ואם היה המחזיק רוכל המחזר בעירות, שאין דרכו להיות בביתו תדיר, אף שאינו אומר שהיה בבית שלוש שנים יומם ולילה, **די שיעידו שהיה הבית בחזקתו כל אותו הזמן.**

עדות על חזקת הבתים

שלוש שנים יומם ולילה

לדעת אב"י, השכנים מכירים אם

כתבו, שטעם שניהם שווה, שגם העדאה באה כדי להתרות בו לשמור שורו, ויכול לעשות זאת גם שלא בפני העדים, ואף על פי כן אין ללמוד דין מחאה מדין העדאה, כי לעניין העדאה גזרת הכתוב היא, שאף על פי שידוע לו ששורו נגחן וצריך לשומרו, אין השור נעשה מועד עד שיעידו עליו בבית דין בפני הבעלים, אבל לעניין מחאה לא נאמרה גזרת הכתוב בזה, ומאחר שנודע לו שצריך לשמור שטרו די בכך.

דף כט

שנות חזקה רצופות

חזקת שלוש שנים שאמרו, מועילה רק כשהחזיק שלוש שנים רצופות זו אחר זו. אבל אם החזיק שנה, והניח שנה, וחזר והחזיק שתי שנים, אין זו חזקה.

ואם כן מנהג המקום לעשות כן, כגון במקום שרגילים לזרוע שנה, ולהוביר שנה, שלא להכחיש את הקרקע, אם החזיק כמנהג המקום שלוש שנים של תבואה, אף על פי שהיו ביניהם שנים שלא היתה זרע אלא חרש חרישה שעושים אחר הקציר בלבד, יש כאן חזקה.

חזקת הבתים שלוש שנים רצופות

יומם ולילה [כי תשמישם יומם ולילה]

שיטת הרשב"ם:

אף על פי שאין חזקת הבתים אלא

הרי זו חזקה.

מפירוש הרשב"ם משמע, שחזקתם שלוש שנים ממש, אף על פי שהשתמש רק מחצית הזמן דהיינו בימים בלבד.

אולם התוס' כתבו, מאחר שבני אדם שאינם חנווניים דרים בהם יום ולילה, גם לחנווניים אין חזקה אלא כשיחזיקו בהם זמן של שלוש שנים. ומאחר שאין משתמשים בלילות, אין להם חזקה אלא אחר שש שנים, [כמו במקום שמובירים את השדות, שאין השנה הזו מצטרפת, וצריך שלוש שנים של יבול].

שני שותפים שהחזיקו בדבר שש שנים כשכל אחד מחזיק שלוש שנים לסירוגין

מאחר שאין חזקה מועילה אלא שלוש שנים רצופות, שני שותפים שהחזיקו בדבר אחד במשך שש שנים, כשכל אחד מחזיק שלוש שנים לסירוגין, אין להם חזקה לא זה על זה, ולא על הבעלים הראשונים, כי אין לאחד מהם חזקה של 3 שנים רצופות.

אולם אם עשו שטר חלוקה על הדבר, שיהיה שנה ביד זה ושנה ביד זה, יש להם חזקה:

- יש מפרשים מאחר שעשו שטר, הדבר מתפרסם, ויש לבעלים הראשונים למחות מיד, שלא יעשו שטר על נכסיו, ומתוך שלא מחה, מוכח שמכר להם את הנכס, ויש להם חזקה לאלתר.

- ויש מפרשים שיש לכל אחד מהשותפים חזקה אחר שיחזיק שלוש

המחזיק נמצא בבית ביום ובלילה, ויכולים להעיד על חזקת הימים וחזקת הלילות.

ולדעת רבא, כשיבואו שני עדים, ויאמרו, דרנו בבית זה שלוש שנים יומם ולילה על ידי ששכרנו את הבית מהמחזיק, הרי זה כמעידים שהחזיק בבית שלוש שנים יומם ולילה, ובלבד שלא יהיו נוגעים בעדותם. שאם כבר שילמו לו את השכירות, אינם רוצים שיהיה הבית בחזקת הבעלים הראשונים, שלא יתחייבו לשלם להם שנית. ולכן עדותם מועילה רק כשתשלום השכירות בידם, ויכולים לתת אותו למי שיאמרו להם בית דין שהוא הבעלים. אי"נ כשכבר אינם דרים בבית, והמערער לא ידע שדרו בו, ולכן לא חששו שיתבע מהם את השכירות.

ולפירוש ר"ח, אם העדים הללו הם רוכלים המחזרים בעיירות, מועילה עדותם אף על פי שלא היו בבית אלא בזמן שהיו בעיר. ונלכאורה כן הדין לדעת אב"י אם המחזיק בעצמו החזיק בבית על פי עדות השכנים, והיה רוכל המחזר בעיירות, די שיעידו השכנים שהיה בבית כל זמן שבא לעיר].

חזקת חנויות

לא אמרו שחזקת הבתים יומם ולילה, אלא בדבר שמשתמשים בו כך, אבל דבר שמשתמשים בו רק בימים, כגון חנויות שמוכרים בהם ביום בלבד, כשיחזיק בהם אדם בימים שלוש שנים רצופות

ומשתמשים בה עמו, אף על פי שהוא היה הדייר העיקרי באותה דירה חיזונית, **אין זו חזקה**, כי מאחר שהיו הבעלים עוברים דרך דירתו כל אימת שרצו, אין להם סיבה למחות בו על שדר בדירתם, ואין בשתיקתם שום ראיה שהדירה שלו.

ונחלקו חכמים מה הדין, כשיש למחזיק עדים שהחזיק בדירה שלוש שנים, [אבל אינם יודעים אם היו הבעלים הראשונים יוצאים דרך דירתו או לא], **והבעלים הראשונים אומרים, שהיו יוצאים דרך דירתו**, ולכן לא מחו בו, **אבל אין עדים על כך** :

לדעת רב נחמן [שרשב"ם ורבינו חנינא¹ איש רומי פוסקים כמותו], אם ידוע [בעדים] שהיה הבית תחילה של הבעלים הראשונים, אין המחזיק זוכה בבית, **עד שתהא לו ראיה ברורה** שהוא שלו. ומאחר שבא לזכות על ידי ראיה של חזקה, והם אומרים שאין חזקתו חזקה, עליו להביא ראיה **שהחזיק בבית כראוי**, בלא שיעברו דרכו. וכל זמן שלא יביא ראיה, הבית בחזקת בעליו הראשונים. וכתבו התוס', שלא נאמר דין זה, אלא כשעדים מעידים שהבעלים הראשונים היה דר בחדרים הפנימיים, אלא שאין ידוע אם יצא דרך הדירה שהחזיק זה או דרך מקום אחר, אבל כשאין ידוע שהיה דר בחדרים בפנימיים, אינו נאמן לומר שהיה דר שם, והיה יוצא דרך הדירה שהחזיק זה.

ולדעת רבא – מאחר שהעדים מעידים,

שנים, [לראשון אחר 5 שנים, ולשני אחר 6 שנים], כי השטר מגלה שמה שכל אחד אינו מחזיק ברציפות, אינו מחמת שאינו שלו, אלא מחמת השותפות, ולכן כשיחזיק שלוש שנים לסירוגין יש לו חזקה.

- **ויש מפרשים** שיש לשני השותפים חזקה אחר שלוש שנים, כי השטר מגלה שהם שותפים, וחזקת שניהם אחת היא.

[בזריעה וקצירה]

חוץ מבית רובע שבה

לדעת רב הונא בריה דרב יהושע, אם אותו בית רובע ראוי לזריעה ולא זרעו, לא החזיק בו. ואם אינו ראוי לזריעה, החזיק בו אגב שאר השדה.

ולדעת רבא ורב ביבי בר אבבי, בכל אופן לא החזיק באותו בית רובע, כי כשאינו ראוי לזריעה, יש לו להשתמש בו בדברים אחרים, כגון להעמיד שם בהמות או לשטוח פירות, ומתוך שלא עשה כן לא החזיק בו.

היו הבעלים בשכונני

גוואי [=בחדרים פנימיים]

מי שהחזיק בדירה שלוש שנים [יומם ולילה], **אבל באותו הזמן היו הבעלים הראשונים דרים בחדרים פנימיים, ויוצאים דרך הדירה שהחזיק,**

הוספות

¹ י"ג חננאל.

מועילה גם כאשר הבעלים אינו נמצא במקום שמחזיקים בנכסיו, כי מאחר שהשיירות מצויות, נודע לו שמחזיקים בנכסיו, ועליו למחות על כך כדי שלא תועיל החזקה למחזיק, ואינו יכול לומר, לא מחיתי כי לא היה הדבר מגיע לאוזני המחזיק, משום שעל ידי השיירות היתה המחאה נשמעת למחזיק.

אולם כל זה כשהיו הבעלים במקום אחר באותה מלכות עם המחזיק, אבל היו במלכות אחרת, ובשעת חירום אף באותה מלכות, מאחר שאין שיירות מצויות, אין החזקה נשמעת לבעלים, ואין ראייה משתיקתם שהקרקע של המחזיק, ולכן אין חזקתו חזקה, ואפילו שמעו הבעלים שהחזיק ולא מיחו בו במקום, אין חזקתו של המחזיק חזקה, כי יאמרו הבעלים הראשונים, לא מחינו במקומנו, משום שהמחאה לא היתה נשמעת למחזיק, ואין בה טעם. ומאחר שאין למחזיק ראייה שהקרקע שלו, עליו לשמור שטרו אף יותר משלוש שנים, ואם לא שמר הפסיד.

וכשבמשך שלוש שנות החזקה היו הבעלים במקום שאין שיירות מצויות ממנו למקום המחזיק, אין כאן חזקה, **אפילו היו מגיעים למקום 30 יום בכל שנה, אם באותם ימים היו באים לצורך מסחרם בשוק, והיו טרודים במסחרם,** [והיה להם מקום אחר ללון בו]:

יש מפרשים שאין כאן חזקה, כי אומרים שמחמת טרדתם בשוק, לא

שהדירה ביד המחזיק שלוש שנים, הרי זה מוחזק בה, ועל המערער להביא ראייה לבטל חזקתו, אם בא להוציאו מהדירה.

דף ל

המוכר לחבירו כל נכסים של בר סיסין

האומר לחבירו, הנני מוכר לך את כל נכסי בר סיסין, כוונתו למכור את כל הנכסים שקנה מאדם ששמו בר סיסין. ואם היו למוכר נכסים שקרויים בפי כל נכסי בר סיסין, אבל לא קנה אותם מבר סיסין, אלא היו לו מאבותיו, אינם בכלל המכירה, ולא זכה בהם הקונה.

ולדעת רב נחמן [שרשב"ם ורבינו חנינא איש רומי פוסקים כמותו], כל זמן שלא יוכח אחרת, **כל נכסים ששם נכסי בר סיסין, הרי הם בחזקת שקנה אותם המוכר מבר סיסין, וזכה בהם הקונה.**

ולדעת רבא – אם המוכר אומר על נכסים הקרויים נכסי בר סיסין, שלא קנה אותם מבר סיסין, אלא כך שם מעולם, מאחר שהוא מוחזק בנכסים והקונה בא להוציא ממנו, על הקונה להביא ראייה שהמוכר קנה אותם מבר סיסין, ובכלל המכירה הם.

היו הבעלים בשוקי

בראי [=בארץ מרחקים]

בהמשך הפרק יתבאר בעזה"י, שהחזקה

שמעו שהחזיק זה בנכסים, ויתכן שיהיה אדם טרוד במסחרו 30 יום, ולא ישמע שמחזיקים בנכסיו.

ויש מפרשים שאין כאן חזקה, כי אומרים שמחמת טרדתם בשוק לא היה להם פנאי למחות במחזיק.

קניתי מפלוני שאמר לי שקנה ממך

המחזיק בקרקע שלוש שנים, וטוען, קניתי מפלוני, שאמר לי שקנאה מהבעלים הראשונים, הרי זה כחזקה שאין עמה טענה, מאחר שמודה שהקרקע היתה שייכת לבעלים הראשונים, ואינו טוען שקנה מהם אלא מפלוני, ואינו יודע אם באמת היתה הקרקע של פלוני, אלא על פי מה שאמר לו אותו פלוני, [שאין לסמוך על דבריו בלא ראייה], ואם כן הרי זה כקונה קרקע ממי שאינו בעליה, שהבעלים מוציאים ממנו, והוא יחזור ויתבע את מי שמכר לו.

ודין זה אמור, אף כשאין עדות שהיתה הקרקע של הבעלים הראשונים, כי מאחר שהמחזיק מודה שהיתה שלהם, הודאתו כמאה עדים היא¹, ומאחר שאין לו שום טענה להוציא מהם, הרי היא

בידם.

ואף על פי שאם היה אומר שקנה מהם, היה זוכה בקרקע, כדין חזקה עם טענה, אין הדבר מועיל לו לחזק דבריו, מיגו שהיה טוען שקנה מהם והיה זוכה בקרקע, כי אין מיגו מועיל אלא לחזק טענות, אבל זה אין לו שום טענה, אחרי שמודה שהקרקע היתה שלהם, ואינו טוען שקנה מהם.

וכן המחזיק בקרקע פחות משלוש שנים, וטוען קניתי מפלוני, והנה שטר על המכירה, ואותו פלוני אמר לי שקנה את הקרקע מבעליה הראשונים, מאחר שמודה שהקרקע היתה שייכת לבעלים הראשונים, ואינו טוען שקנה מהם אלא מפלוני, ואינו יודע אם באמת היתה הקרקע של פלוני, אלא על פי מה שאמר לו אותו פלוני, [שאין לסמוך על דבריו בלא ראייה], הרי זה כקונה קרקע ממי שאינו בעליה, שהבעלים מוציאים ממנו, והוא יחזור ויתבע את מי שמכר לו.

ודין זה אמור, אף כשאין עדות שהיתה הקרקע של הבעלים הראשונים, כי מאחר שהמחזיק מודה שהיתה שלהם, הודאתו כמאה עדים היא², ומאחר שאין לו שום טענה להוציא מהם, הרי היא בידם.

הוספות

¹ לכאורה הדין הזה אמור, כשהמחזיק יודע מעצמו שהיתה הקרקע של הבעלים הראשונים, ויש כאן הודאת בעל דין של המחזיק עצמו, אבל אם כל הודאתו בזה היא מחמת פלוני שמכר לו, ואמר לו שקנה מהבעלים הראשונים, לא מסתבר להחשיב זאת כהודאה, להעמיד את הקרקע ביד הבעלים הראשונים, כי אם אנו סומכים על דברי פלוני, שאמר שהיתה שלהם, הלא הוא אמר שקנה מהם, ואם כן יש להעמידה ביד המחזיק שקנה ממנו, ואם אין אנו סומכים על דברי פלוני, אין כאן שום עדות או הודאה שהיתה הקרקע של הבעלים הראשונים, ואין להוציאה מיד המחזיק, וילייע בזה.

² כנ"ל בהערה הקודמת.

הראשונים.

קניתי מפלוני שקנה ממך בפני

אולם התוס' כתבו, שאם אין עדות שהיתה הקרקע של הבעלים הראשונים, אף על פי שהמחזיק לא החזיק בה שלוש שנים, נאמן לומר שקנה מפלוני, אחרי שראה שפלוני קנה מהבעלים הראשונים, מיגו שהיה אומר, לא היתה של הבעלים הראשונים מעולם.

ומכל מקום, כל זה כשבתחילת טענתו אמר, האמינו לי שקניתי מפלוני, ופלוני קנה מהבעלים הראשונים, מיגו שהייתי אומר, לא היתה שלהם מעולם. אבל אם בתחילת דבריו לא חיזק אותם במיגו, שוב אינו יכול לומר האמינו לי, מיגו שלא הייתי מודה שהיתה הקרקע שלהם, אלא הייתי אומר מתחילה, שלא היתה הקרקע שלהם מעולם, משום שמיגו למפרע אינו מיגו.

המחזיק בקרקע שלוש שנים, וטוען, קניתי מפלוני, שקנה את הקרקע מהבעלים הראשונים בפני, הרי זה כחזקה שיש עמה טענה, שהרי לפי דבריו הקרקע בידו כדין, ומאחר שהחזיק שלוש שנים, **הדין עמו בלא** שיראה שטר מכירה.

והרשב"ם כתב, שהדין עמו, משום מיגו, שאם היה טוען, מהבעלים קניתי, היה נאמן על ידי חזקת שלוש שנים, ולכן גם עתה נאמן. אלא שלא זכיתי להבין דבריו, מדוע אנו צריכים כאן למיגו, ובמה עדיפה הטענה ממך קניתי על טענת מפלוני קניתי ובפני הוא קנה ממך.

אבל אם לא החזיק בקרקע שלוש שנים, וטוען קניתי מפלוני, והנה שטר על המכירה הזו, ואותו פלוני קנה את הקרקע מבעליה הראשונים בפני, ושטר מכירה על זה אין לו, מוציאים את הקרקע מיד המחזיק, כי אין לו חזקת שלוש שנים עם טענתו, ואין בידו שטר מכירה מהבעלים הראשונים, אלא מפלוני, ואם כן אין לו שום הוכחה על טענתו, שאותו פלוני שמכר לו היה בעל הקרקע אחר הבעלים הראשונים¹.

ומדברי הרשב"ם משמע, שכן הדין אף כשאין עדות שהיתה הקרקע של הבעלים

קניתי מפלוני ויש עדות שדר בה פלוני יום אחד

המחזיק בקרקע שלוש שנים, וטוען, קניתי מפלוני, שאמר לי שקנאה מהבעלים הראשונים, ויש עדות שדר בה אותו פלוני יום אחד, הרי זה כחזקה שיש עמה טענה, כי מאחר שיש עדות שדר בה אותו פלוני יום אחד, אנו טוענים ללוקח מה שהיה אותו פלוני יכול לטעון, ואם כן מאחר שהיה יכול לטעון אני קניתי מהבעלים הראשונים, הרי זה כיש טענה ברורה שאותו פלוני קנה מהבעלים הראשונים, ויש כאן טענה טובה עם החזקה.

הוספות

¹ והנה לפי מה שכתבנו בדף כ"ח, שמעיקר הדין חזקה היתה מועילה מיד, משום שאין אדם רואה את חברו משתמש בשלו אפילו שעה אחת ושותק, אלא שכל שלוש שנים ראשונות יש בה פגם אם אין השטר ביד הקונה, כאן לכאורה מאחר שהשטר שנכתב על המכירה שלו בידו אין פגם בחזקתו ויש להעמיד את הקרקע בידו. ומכל מקום נראה שיש פגם בחזקתו, בכך שאין בידו שטר המכירה, שקנה פלוני מהבעלים הראשונים, כי היה לו לדרוש ממנו את השטר, מאחר שידוע שלא החזיק בה פלוני שלוש שנים.

עדות שהיתה השדה ביד אותו פלוני, אבל אם יש עדות שאותו פלוני דר בשדה יום אחד, טוענים ללוקח, שאותו פלוני קנה את השדה מהבעלים, והרי זה כחזקה שיש עמה טענה, [כפי שהתבאר לעיל].

והתוס' כתבו, שאם הבעלים טוען, שאותו פלוני גזלן הוא, [כלומר לא שגזל את שדהו בלבד, אלא שידוע כגזלן, שכבר העידו בבית דין על גזל שעשה], מעתה אפילו יש עדות שדר בה יום אחד, אין בכך כלום, כי הגזלנים אין להם חזקה, [כמבואר בדף מ"ז], ואם כן אפילו היה טוען בפירוש, שקנה את השדה מהבעלים, והיה לו עם טענתו חזקת שלוש שנים, לא היה זוכה בקרקע, וכן דין הלוקח הבא מכוחו.

אמרו לו בעלים ראשונים מכור לי

מי שקנה מפלוני שדה, שהיתה ידועה כשל אחר, ובא בעלים ראשונים אל הקונה, וביקש שימכרו לו את השדה, אין בכך ראייה שהיתה השדה של פלוני, ואם כן עתה היא של הקונה, כי יתכן שאף על פי שגזלה אותו פלוני מהבעלים, התרצו לשלם על השדה שלהם, ולא לטרוד להוציאה בדיינים, משום שעשוי אדם לקנות את דינו [=עביד איניש דזבין דיניה].

יש מפרשים שהכוונה לכך היא, שאדם תם שאינו רוצה להתקוטט אפילו על שלו, עשוי להוציא מעות ליטול את שלו בלא דין ומחלוקת.

אבל אם לא החזיק בקרקע שלוש שנים, וטוען קנייתה מפלוני, והנה שטר על המכירה הזו ואותו פלוני אמר לי שקנאה מהבעלים הראשונים, ויש עדות שדר בה אותו פלוני יום אחד, אין בכך כלום, כי אין לו חזקת שלוש שנים עם טענתו, ואין בידו שטר מכירה מהבעלים הראשונים אלא מפלוני, ואם כן אין לו שום הוכחה על טענתו, שאותו פלוני שמכר לו, היה בעל הקרקע אחר הבעלים הראשונים.

ואף בדין זה נחלקו הרשב"ם והתוס', אם נאמן במיגו, כשאין עדות שהיתה הקרקע של הבעלים הראשונים, כמבואר בדין הקודם.

נמלך בבעלים הראשונים ואמרו לו קנה

מי שעמד לקנות מפלוני שדה, שהיתה ידועה כשל אחר, ונמלך בבעלים הידועים אם לקנותה מפלוני, ואמרו לו שיקנה, אין בכך ראייה שהשדה באמת שייכת עתה לאותו פלוני, כי יתכן שאף על פי שגזלה מהבעלים, הם אומרים לקונה לקנות ממנו, כי רוצים שתבוא ליד הקונה, שממנו קל להם להוציאה, ממה שיוציאו אותה מהגזלן האלים.

והדין הזה אמור אפילו אם הקונה החזיק בקרקע שלוש שנים, כי חזקה בלא טענה אינה כלום, ומאחר שקנה את השדה מפלוני, ואין לו שום ראייה שהיה אותו פלוני בעל השדה, הרי זה כקונה שדה ממי שאינה שלו, שאין חזקה מועילה לו.

וכתב הרשב"ם, שכל זה כשאין שום

חזקתו קודם המכירה שמכר פלוני לאחר, ונתקיים הקניין בידו בלא שיצטרך לשמור את שטרו, ואין פלוני יכול למכור לאחר שדה השייכת למחזיק.

אבל אם אין לו עדות חזקה אלא 3 שנים, נמצא שהחל להחזיק בקרקע שטוען שקנאה מפלוני, בזמן שכבר היתה של המערער, והרי זה כמחזיק בלא טענה שקנה מהבעלים.

וכן אם יש לו עדות חזקה של 6 שנים, אף על פי שכשטוען שקנה את הקרקע מפלוני, באמת היתה של פלוני, [שהרי לא מכרה לאחר אלא אחר 2 שנים], מכל מקום חזקתו אינה כלום, כי משעה שפלוני מכר את השדה לאחר, קודם גמר חזקתו של זה, [לפני 4 שנים], היה לו לשמור את שטרו לעולם, שהרי מכירה כמחאה היא, ומי שמחו בו, אין חזקתו מועילה לו בלא שטר, [עד שתבטל המחאה, ובכאן עליו לשמור שטרו עד שיוציא את השטר מיד השני ויקרענו].

דף לא

לזה עדות חזקה ולזה עדות אבות

אחד אומר, ירשתי את השדה מאבותיי, ויש עדות שהחזיק בה שלוש שנים, וזה אומר ירשתי את השדה מאבותיי, ויש עדות שהיתה השדה של אבותיו.

ויש מפרשים שהכוונה לכך היא, שאדם עשוי לקנות את המריבות שלו, כלומר מאחר שאינו זוכה בשלו בלא מריבות ודינים, עשוי **שלם על כך שלא יהיו מריבות**, ואין התשלום על עצם הקניין שהוא שלו, אלא שלא יהיו מריבות.

עשוי אדם לקרוא לשנים

מרבובות שני חזקה

אף על פי שחזקת הבתים שלוש שנים היא, ואם כן שני חזקה הם שלוש שנים, עשוי אדם לומר שהחזיק שני חזקה, גם כאשר החזיק שנים מרבובות, כי לכל מה שהחזיק קורא שני חזקה.

ונפקא מינה לעניין מי שלא יועילו לו שלוש שנות חזקה לזכות בקרקע אלא שנים מרבובות, ואמר מתחילה שהחזיק שני חזקה, ולאחר מכן טען שהחזיק שנים מרבובות, שאין זה כחוזר מטענתו הראשונה, שאינו נאמן, [כמבואר בדף ל"א], אלא כמבאר טענתו הראשונה שהוא נאמן.

והאופן שלא יועילו לאדם שלוש שנים של חזקה, ויועילו לו שנים מרבובות, כגון שאומר שקנה מפלוני את השדה שמחזיק בה, ואדם אחר מביא שטר שכתוב בו שהוא קנה את השדה מפלוני לפני 4 שנים.

אם יש למחזיק עדות שהחזיק בשדה 7 שנים, הרי היא בחזקתו, כי כבר תמה

ויש עדות שהחזיק בה שלוש שנים, ואחד אומר, ירשתי את השדה מאבותיי, ויש עדות שהיתה השדה של אבותיו.

הכל מודים שבעל עדות החזקה זוכה בשדה, כי יש לו חזקה עם טענה טובה, ואין עדים מכחישים אותו, שהרי מודה לעדי בעל דינו, שהיתה השדה של אבות בעל דינו, אלא שאומר שקנה מהם את השדה.

ואם מתחילה אמר בעל עדות החזקה, שירש את השדה מאבותיו, ולאחר מכן כשראה שמפסיד, אמר אני קניתי את השדה מאבותיך, וכשאמרתי מתחילה שירשתי את השדה מאבותיי, התכוונתי שהיא שלי כמו שדה שירשתי מאבותיי, בזה נחלקו חכמים.

לדעת עולא ואמימר [שהלכה כמותם] – **הטענה האחרונה מתקבלת**, [שאינה סותרת את מה שאמר תחילה, אלא מתקנת אותה], ובעל עדות החזקה זוכה בשדה.

ולדעת נהרדעי – **הטענה האחרונה אינה מתקבלת**, [שהמחליף טענותיו בבית דין אינו נאמן בטענותיו האחרונות], ובעל עדות האבות זוכה בשדה.

דיני טוען וחוזר וטוען

א. כשעוקר דבריו הראשונים, [כגון שאמר תחילה של אבותיי ולא של אבותיך, וחוזר ואמר, של אבותיך אלא שקניתי מהם, והרי זה כאילו היה של אבותיי].

רבה אמר – **אם בעל עדות החזקה היה טוען שקנה את השדה מבעל עדות האבות, היה זוכה בשדה**, כי יש לו חזקה עם טענה, ומגו שהיה נאמן לזכות בשדה בטענה שקנה אותה מבעל דינו, נאמן לזכות בשדה בטענה שירש אותה מאבותיו.

ואבבי אמר – בעל עדות החזקה אינו נאמן לומר שירש את השדה מאבותיו, אף על פי שהמיגו מסייעו, כי עדים מעידים שהיתה השדה של אבות בעל דינו, ומיגו אינו מסייע טענה שעדים מכחישים אותה, שאין מיגו אלא הוכחה שאומר אמת, ומאחר שעדים אומרים שמשקר, איך יוכח המיגו שאומר אמת, ואם כן **בעל עדות האבות נאמן** שהיתה השדה של אבותיו. [ואף על פי שעדים אומרים שהחזיק זה שלוש שנים, אין חזקתו כלום, כי חזקה בלא טענה היא, שהרי אינו טוען שקנה את השדה, אלא שירשה מאבותיו].

והלכה כאבבי משום שרבה הודה לו. וכתבו התוס', שהדין הזה הוא **כשבעל עדות החזקה אומר, שהיתה השדה של אבותיו מעולם**, אבל אומר שאבותיו החזיקו בה יום אחד, אין העדים סותרים דבריו, כי יתכן שהיתה של אבות בעל דינו, כדברי העדים, ואחר כך אבותיו קנו אותה מאבות בעל דינו, ולכן הוא זוכה בשדה, מיגו שהיה אומר אני קניתי ממך.

לזה חזקה עם טענה ולזה טענה

אחד אומר, קניתי את השדה מאבותיך,

בעדות אחת, כגון שנים אומרים פלוני לווה מפלוני, ושנים אחרים מכחישים אותם, ואומרים עמנו היה פלוני באותו זמן, ולא לווה כלום, אין להאמין לעדי כת אחת יותר מעדי חברתה, **והרי זה ספק מי מהם מעיד שקר.**

ואין להאמין לאחרונים מגו שהיו מזימים את הראשונים, כי יראים להזימם שמא יוזמו בעצמם. ואין להאמין לאחרונים מגו שהיו פוסלים את הראשונים, על ידי שהיו אומרים שהם גזלנים, משום שמוגו אינו עדיף מעדים, ואם היו מאה עדים מסייעים לאחרונים, לא היו נאמנים יותר מהראשונים, והוא הדין כשיש לאחרונים מגו, אינם נאמנים יותר מהראשונים. א"צ אין להאמין לאחרונים על ידי מגו, כי אין טענת מיגו לשנים, משום שאין דעת שניהם שווה, ולא היו מכוונים את שקרם היטב.

ולדעת רב הונא, מאחר שאין ידוע מי מהם משקר, יש להעמיד כל אחד בחזקת כשרות, ולכן כל כת כשרה לשאר עדויות שבתורה, ואין לפוסלה מספק. [נרק כשיבוא אחד מכת זו עם אחד מכת זו להעיד, אין כאן עדות, כי ברור שאחד מהם פסול, מחמת שהעיד שקר, ואין כאן שני עדים אלא עד אחד].

ולדעת רב חסדא, מאחר שכל כת ספק פסולה, אין לנו להוציא ממון על פיהם בשום עדות, כי מספק אין מוציאים ממון מחזקתו. [ולכאורה דווקא כשבאים להוציא ממון מיד מי שמוחזק בו, אין להאמין אותם, אבל אם באים לקיים ממון ביד המוחזק, כנגד עדים כשרים שרוצים להוציא ממנו, יש להאמינם לענין זה, שמא

אם דבריו הראשונים היו בפני בית דין [או עדים] – אינו חוזר וטוען.

ואם דבריו הראשונים היו חוץ לבית דין – חוזר וטוען, [כי מתחילה לא גילה טענותיו האמיתיות].

ב. כשאינו עוקר דבריו הראשונים, אלא מתקן ומפרש אותם, באופן שלא הובנו בתחילה, [כגון שאמר תחילה של אבותיי, ולאחר מכן אמר אני עצמי קניתי קניין גמור, והרי זה כאילו שהם שלי מאבותיי].

לדעת עולא – אם היה מתחילה ועד הסוף בפני בית דין, חוזר וטוען, כי ודאי זו היתה כוונתו תחילה, אבל אם יצא בינתיים חוץ לבית דין, אינו חוזר וטוען, כי לא התכוון לכך מתחילה, וקרובו למדוהו לומר כן.

ולדעת נהרדעי – אפילו לא יצא מבית דין, אינו חוזר וטוען.

ג. כשאינו משנה דבריו הראשונים כלל, אלא מוסיף עליהם, [כגון שאמר תחילה של אבותיי, ולאחר מכן אמר של אבותיי שקנו מאבותיך].

לדברי הכל חוזר וטוען. ור"י הסתפק אם נאמן דווקא כשהיה מתחילה ועד סוף בפני בית דין, או אף כשיצא בינתיים חוץ לבית דין. [ומתוך פירוש הרשב"ם (בד"ה ומודי נמי עולא) מבואר, שלשיטתו דעת עולא שנאמן בזה, אף על פי שיצא בינתיים חוץ לבית דין].

שתי כתות עדים המכחישות זו את זו

שתי כתות עדים המכחישות זו את זו

להכשיר עדים שהוכחו, אלא לעדויות אחרות, אבל **באותה עדות שהוכחו בה, אין נאמנים לגמרי**, אף כשהוכחו רק לקצת דבריהם.

יש מפרשים שלא אמר כן רבא, אלא ללשון אחד במסכת בבא קמא, הסוברת שמה שאמר שם רבא שעד זומם נפסל מכאן ולהבא, משום חידושו הוא, אבל בהכחשה אין הדין כן. ויש מפרשים שלכל הלשונות אמר כן רבא, ואף על פי שכל עדים מוכחשים נפסלים רק מכאן ולהבא, אותה עדות שהוכחו בה נפסלת לגמרי, אף על פי שהיתה קודם שהוכחו.

נפסק הדין כנגדו וחזר והביא עדי

אבות האם חיישינן לזילותא דבית דין

אם בדין הקודם, אחרי שנפסק הדין לטובת בעל עדי האבות, [כדעת רב נחמן], חזר בעל דינו, והביא גם הוא עדי אבות:

לדעת רב נחמן – מאחר שבזה נעשו שניהם שווים גם בעדות האבות, [כלומר שגם בזה עדי שניהם מוכחשים], **מחזירים את הדין שפסקו מתחילה**, [אם קודם הדיון הראשון היה מוחזק בעל עדי החזקה שלא היו לו עדי אבות, ועל ידי הדין הראשון הוציאו ממנו, על ידי הדין השני ישיבו לו. ואם קודם הדיון הראשון אף אחד מהם לא היה מוחזק, ועל ידי הדיון הראשון נתנו לבעל עדי האבות, על ידי הדין השני יוצאו ממנו, ויחזור הדין לכל דאליים גבר]. **ואין להימנע מכך מטעם שיש בזה בזיון לבית דין**, שסותרים מה שפסקו תחילה. [=לזילותא דבית דין לא חיישינן].

כשרים הם, ולכן מקיימים את הממון ביד המוחזק, וילייע בזה].

לזה עדי אבות וחזקה ולזה עדי חזקה

שנים מתדיינים על השדה, וכל אחד אומר, אני ירשתי שדה זו מאבותי, וגם החזקתי בה אחר ירושה שני חזקה. זה מביא עדים שמעידים, שהיתה השדה של אבותיו, וגם החזיק בה אחר ירושה שלוש שנים. וזה מביא עדים שמעידים, שהוא החזיק בשדה שני חזקה, באותם השנים שהראשון טוען שהחזיק בה.

לפי דברי רב חסדא, שאמר, שני כתות עדים המכחישות זו את זו פסולות לכל עדויות, **מאחר שהכתות מכחישות זו את זו לעניין עדות החזקה, ממילא פסולות לגמרי**, ואין לקבל את עדות הראשונים אף לעניין עדות האבות שלא הוכחו בה, **והרי זה כאין לשניהם שום עדות**.

ולפי דברי רב הונא שאמר, שני כתות עדים המכחישות זו את זו כשרות לשאר עדויות, **נחלקו רב נחמן ורבא** אם יש לקבל את עדות הראשונים, לעניין מה שמעידים שהיתה השדה של אבותיו:

לדעת רב נחמן [שהלכה כמותו] – **כשם שבשאר מקומות**, עדים שהוכחו בדבר אחד **לא נפסלו לשאר עדויות, כך הדין גם כאן**, ואם כן עדות החזקה שהוכחו בה כמי שאינה, **והרי זה כיש כאן רק עדות אבות לאחד**, וזוכה בשדה.

ולדעת רבא – **אף לדברי רב הונא**, אין

שחיישינן לזילותא דבית דין, ומאחר שנישאת על פיהם, אין לומר שתצא.

ומסוגיית הגמרא מבואר, שנחלקו תנאים בדין זה:

דף לב

על פי מה מעלים ומורידים מהכהונה

א. בן כהן שיצא עליו קול שהוא פסול
[כגון שהוא בן גרושה].

מיד – בית דין מורידים אותו מהכהונה, עד שיתברר אם יש אמת בקול, או שהוא שקר, ואין זו הורדה גמורה אלא הורדה זמנית. שאף לדעת האומרים חיישינן לזילותא דבית דין, אין זילותא כשישבו ויעלו אותו כשיתברר שהוא כשר. ומפירושו הראשון של התוס' משמע, שלדעת האומרים חיישינן לזילותא דבית דין, אם בית דין מורידים אותו, יש להם זילותא להכשירו, אף על פי שמתחילה לא הורידוהו אלא מספק, ולכן אין בית דין מורידים אותו, אלא יורד מעצמו עד שיתברר דינו.

בא עד אחד והכשירו – לדברי הכל הוא כשר. וכל שכן אם באו שני עדים והכשירוהו שהוא כשר. [מתוך פירוש הרשב"ם והפירוש הראשון בתוס' משמע שכשר לגמרי, לאכילת תרומה, ולעבודה, ולנשיאות כפיים. אולם לפירוש השני בתוס' אינו כשר אלא לאכילת תרומה דרבנן].

וכתבו התוס', שעל הענין הזה אמר רבי יוחנן, שלדברי הכל אין ערער פחות משנים, כלומר מעתה אין לפסול אותו, אלא אם

לדעת רבי מנחם ברבי יוסי – אין לבית דין לחזור בהם ממה שפסקו תחילה, משום שחיישינן לזילותא דבית דין, [שמא ילגלו הבריות על בית דין שסותרים את דיניהם, ודמי לחוכא ואיטלולא].

ולדעת רבי יהודה ורבי אלעזר ורבן שמעון בן גמליאל – יש לבית דין לחזור בהם ממה שפסקו תחילה, ואין לבית דין לחוש לזילותא דבית דין.

שני עדים מתירים אשת איש ושנים מכחישים אותם

שנים שבאו ואמרו, מת בעלה של פלונית, או נתגרשה פלונית מבעלה, ושנים אחרים מכחישים אותם.

לדעת חכמים – לכתחילה לא תינשא לשום אדם, מאחר שהעדים מכחישים זה את זה, יש לנו להעמידה בחזקת אשת איש כבתחילה. **אולם אם נישאת** [לאחד מהעדים שהתירו אותה, ואומרת שיודעת שבאמת הותרה כדבריו], **לא תצא ממנו**.

ולדעת רבי מנחם ברבי יוסי – אפילו נישאת, תצא, משום שנישואין אסורים הם. אלא שכן הדין כשנישאת אחר שבאו האחרונים, שמחמת עדותם אסרה בית דין להינשא, אבל אם נישאת כשבאו רק הראשונים, ועל פיהם התירו לה בית דין להינשא, שוב לא תצא, אפילו כשבאו האחרונים, משום

אלעזר פוסלים אותו, ולדעת רבן שמעון בן גמליאל מכשירים אותו. אולם למסקנה כל התנאים הללו מודים שמכשירים אותו, ולכאורה רק לדעת רבי מנחם ברבי יוסי יש לפוסלו.

בא עד אחד והכשירו – לדברי האומרים חיישינן לזילותא דבית דין, פשוט שאין מכשירים אותו. ולדברי האומרים לא חיישינן לזילותא דבית דין נחלקו תנאים אם מכשירים אותו או לא, לדעת רבי יהודה ורבי אלעזר אין מכשירים אותו, כי אין בית דין מחשיבים עדות שני עדים, אלא כשבאים להעיד כאחד, ואם כן זה שבא להכשיר לבסוף, אינו מצטרף אם זה שבא להכשיר תחילה, ואם כן יש כאן עדות של שנים לפסול, ועדויות של יחיד להכשיר, וכל עד אחד במקום שנים אינו כלום. ולדעת רבן שמעון בן גמליאל ורבי נתן מכשירים אותו, כי מצרפים את עדות המכשיר שבא ראשון, עם המכשיר שבא אחרון, והרי זה כשנים המכשירים ושנים פוסלים, וכשר מחמת חזקת כשרות שלו, כמו שבאו שנים מכשירים לבסוף.

דין שטרא זייפא

מי שמחזיק קרקע פחות משלוש שנים, וטען שקנאה מבעליה הראשונים על ידי שטר שבידו, וכן מי שתובע את חברו ממון, וטען שהלווה לו את הממון בשטר שבידו, ובעל הדין אומר שהשטר מזויף, אבל אינו יכול להוכיח זאת.

יעידו שנים שהוא פסול, [כמו שיתבאר בעזה"י בסמוך], אבל אם יבוא עד אחד לפוסלו, אין מקבלים אותו.

ב. בן כהן שהעיד עליו עד אחד שהוא כשר, ובאו שני עדים ופסלוהו.

מיד – בית דין מורידים אותו מהכהונה, משום שעד אחד במקום שנים אינו כלום, והרי יש לנו עדות גמורה שהוא פסול, ואין לעורר בדבר. [ולא נתבאר מדוע אין לחוש בזה לזילותא דבית דין, שפוסלים אותו אחר שהכשירוהו על פי העד. אולם יתכן שאף לדעת האומרים חיישינן לזילותא דבית דין, אין זה אלא כשלא יהיה איסור ודאי מחמת כן, כגון להוריד כהן שהוא באמת כשר, אבל להכשיר כהן שהוא באמת פסול הכל מודים שאסור, אף כשיש בזה זילותא דבית דין, ויל"ע בזה].

באו שני עדים והכשירוהו – לדברי האומרים חיישינן לזילותא דבית דין, אין מכשירים אותו, כי כבר פסקו תחילה פסק גמור שהוא פסול, [על פי שני העדים הפוסלים], ואין מחזירים אין הדין. ולדברי האומרים לא חיישינן לזילותא דבית דין, בית דין מכשירים אותו, כי מאחר ששנים מכשירים, [כלומר שלושה שדינם כשנים, שאף מאה עדים הם כשני עדים, ואין עדיפות לריבוי עדים], ושנים פוסלים, יש לנו להעמידו בחזקת כשרות כמו שהיה מתחילה. [א] חזקת כשרות של אביו שהיה כהן. [ב] חזקת כשרות שלו, כמו שנפסק על פי העד המכשיר הראשון.

ומתחילה אמרו, שלדעת רבי יהודה ורבי

אמת, זה שכבר הוכיח שהוא שקרן, אין לנו להאמינו שעתה אינו שקרן]. **ויש מפרשים שאין נאמן, כי מתחילה טען שקנה או הלווה בשטר הזה, ועתה חוזר וטוען שקנה או הלווה שלא על ידי השטר הזה, אלא על ידי דבר אחר, ואין אדם חוזר וטוען.**

ואמר רב אידי בר אבין, הלכה כרבה לעניין מחזיק קרקע, והלכה כרב יוסף לעניין תביעת חוב ממון.

רשב"ם מפרש – שרב אידי היה מסופק בדין זה, ומאחר שבכל דין שאנו מסופקים בו, המוציא מחבירו עליו הראיה, מי שמוחזק בדבר זוכה בו.

ותוס' מפרשים – שרב אדא לא היה מסופק בזה, אלא כך הוא עיקר הדין, מאחר שהמחזיק בקרקע נחשב מוחזק, המיגו מועיל לו, כי מיגו מועיל למוחזק. ומאחר שהתובע ממון מחבירו אינו מוחזק בממון, אין המיגו מועיל לו, כי מיגו להוציא לא אמרינן.

מסוגיית הגמרא מבואר, שמחלוקת רבה ורב יוסף אמורה לעניין שטר, שבעליו טוען, שמתחילה היה שטר כשר, אלא שנפרע החוב הכתוב בו ונמחל שעבודו, וחזר ולווה בו, ורוצה לזכות בדין, מיגו שהיה אומר שעדיין שעבודו קיים.

ר"ח מפרש, שרק בכגון זה נחלקו, [והוא הדין בשטר אמנה שנכתב בעדי אמת], אבל בשטר מזויף ממש, מודה רבה שאין כאן מיגו.

והרשב"ם מפרש שאף בזה נחלקו, אבל גם בשטר מזויף ממש, [כמו שנכתב לעיל].

יש מפרשים כגון שהיה השטר שטר אמנה, כלומר שנכתב ונחתם בעדים כשרים, על ידי שרצה שיהיה מוכן בידו אם ימכור שדהו או ילווה ממון, אבל לבסוף לא מכר ולא לווה. ויש מפרשים כגון שטר מזויף שזייף החתימה היטב, עד שהעדים יאמרו שזו חתימתם. ויש מפרשים כגון שטר מזויף שאפשר לקיימו בעדים שקרנים.

לדעת רבה – אף על פי שבעל השטר מודה שהשטר מזויף, הוא נאמן בטענותיו, [שהקרקע שלו ושהלווה ממון], מיגו שלא היה מודה שהשטר מזויף, והיה זוכה בדין על ידי השטר.

ולדעת רב יוסף – אין כאן מיגו, ולכן מעמידים את הקרקע בחזקת מרא קמא [בעלים הראשונים], ואת הממון בחזקת הנתבע, ואין לבעל השטר כלום.

רשב"ם מפרש שאין כאן מיגו, מאחר שהודה שהשטר מזויף, והודאת בעל דין כמאה עדים, הרי זה כבאו עדים ואמרו שהשטר מזויף, וכשיש עדות שהשטר מזויף, אין מיגו שהיה יכול לזכות בדין על ידו. וריב"ם מפרש שאין כאן מיגו, כי אין מיגו מועיל לטענה הבאה להוציא ממון מחבירו, ומאחר שחבירו מרא קמא של הקרקע, או מוחזק בממון שתובע ממנו, אין מוציא אותם ממנו על ידי מיגו. ורי"י מפרש שאין כאן מיגו, כי כל המיגו בא לו על ידי ששיקר תחילה, ואמר שהשטר אמת, [ומאחר שכל כח המיגו הוא על ידי שטוען, אם הייתי שקרן הייתי טוען טענה טובה, ומתוך שלא עשיתי זאת מוכח שאני דובר

**שטר שנפרע במעות
שלא נתקבלו למלווה**

המלווה ממון בשטר, ונפרע החוב, נמחל שעבוד השטר, ואין להלוות בו פעם שניה.

אולם אם המלווה החזיר ללווה מה שפרע לו, כי היו מעות גרועות, אין זה כהלוואה חדשה, אלא **כאילו לא נפרעה ההלוואה כלל, ושעבוד השטר עדיין בעינו.**

שטר שנפרע על ידי הערב

ערב על הלוואה בשטר, שפרע את החוב תחת הלווה, נוטל את השטר מהמלווה, וגובה בו **מהלווה** מה ששילם תחתיו, **כדין מלווה בשטר.**

דף לג

**רבא בר שרשום החזיק
בקרקע של יתומים**

רבא בר שרשום הלווה ממון לאדם אחד, ונטל ממנו את **שדהו במשכון**, [במשכנתא דסורא, שכל שנה תחת מקצת החוב, ובסוף הזמן חוזרת לבעלים], והיתה השדה תחת ידי רבא בר שרשום **יותר משלוש שנים**

**קודם מותו של בעל השדה ואחר כך מת,
והמשיך רבא בר שרשום להחזיק בה.**

- **אם היה טוען, קניתי אותה** מבעליה, ואבד שטרי, כי כבר החזקתי בה שלוש שנים בחיי המוכר:

לפירוש רשב"ם – **לא היה זוכה בקרקע בלא שטר**, כי יש קול ועדות שהשדה של היתומים, שהרי מפורסם שעתה תמו שני המשכנתא, ומאחר שידוע שבתורת משכון באה השדה לידו, ולא בתורת קניין, הרי זה כמחאה שעל ידה היה לו לשמור שטרו, ומאחר שאין שטרו בידו, יחזיר את הקרקע ליתומים.

והתוס' כתבו – **שכן הדין כשהיה ידוע שבתורת משכנתא באה השדה לידו, אבל אם לא היה הדבר ידוע, אלא שהיה על כך קול בעלמא**, אין זה נחשב כמחאה, ונאמן **לומר שקנה את השדה**, ולא שמר שטרו, כי כבר החזיק בה שלוש שנים בחיי המוכר¹.

- **ואם היה טוען, מחזיק אני בשדה** אחר שתמו ימי המשכנתא, **כי בעל הקרקע שמת היה חייב לי ממון נוסף**, ובאכילתי אני גובה חובי, לכל הפירושים אינו נאמן:

לפירוש רשב"ם – **דין פשוט הוא שאינו נאמן**, שהרי אין שום טענה אחרת שהיה

הוספות

¹ וי"ל"ע אם לפירוש הרשב"ם גם קול בעלמא נחשב כמחאה, ואם כן הוא חולק על התוס' בדין. או שגם לפירוש הרשב"ם רק קול גמור על ידי עדות נחשב למחאה, ואם כן אינו חולק בדין זה על התוס', אלא שמעמיד את מעשה רבא בר שרשום באופן שהיה קול גמור הנחשב כמחאה. והעירוני שיסוד החילוק בין פירוש רשב"ם ופירוש התוס' הוא, שלפירוש הרשב"ם, הקול שירד לשדה בתורת משכון נחשב כמחאה, ולכן הוא מבטל את החזקה, רק אם יצא קודם שהחזיק שלוש שנים. ולפירוש התוס', הקול שירד לשדה בתורת משכון מבטל את עצם החזקה, שהרי בכך אין חזקתו אלא כאריס, שאין לו חזקה [כמבואר בדף מ"ב], ואם כן, אפילו יצא הקול אחרי שהחזיק שלוש שנים, אין חזקתו כלום.

לא היה לאחד מהם שום ראיה על כך.

האחד היה רב אידי בר אבין, והשני היה אדם אלים יותר ממנו, ומאחר שכשאינן לאחד מהם ראיה, ואין אחד מהם מוחזק, הדין הוא כל דאליים גבר, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ל"ד], החזיק אותו אדם בדקל.

ובמה שהיה אחר כך מצינו כמה גרסאות במפרשים:

לגרסת רשב"ם – לבסוף הודה אותו אדם שרב אידי קרוב ממנו, ולו משפט הירושה. רב חסדא סבר, שבאמת אין כאן הודאה, אלא שהתרצה לוותר לרב אידי, ולתת לו את הדקל במתנה, אבל מה שאכל עד עתה אינו חייב לשלם, כי באמת לא הודה שאין הדקל ראוי לו, ואם כן לדבריו בדין אכל עד עתה, ואין להוציא ממנו בלא ראיה. ואביי ורבא סבורים שיש כאן הודאה גמורה, שרב אידי קרוב ממנו, והדקל ראוי לרב אידי מעיקר הדין, ואם כן כל מה שאכל עד עתה, משל רב אידי אכל, וחייב לשלם לו.

ולגרסת התוס' – לבסוף אותו אדם נתן את הדקל לרב אידי בלא להודות שרב אידי קרוב ממנו. ובה סבר רב חסדא, מאחר שאין כאן הודאה שהדקל של אידי, אלא שהתרצה לוותר לרב אידי, ולתת לו את הדקל במתנה, אינו חייב לשלם לו מה שאכל עד עתה. ואביי ורבא סבורים שיש כאן הודאה גמורה, שרב אידי קרוב ממנו, שאם לא היה קרוב ממנו לא היה מוותר לו על הדקל, ומאחר שהודה שהודה שהדקל ראוי לרב

נאמן בה להחזיק בשדה, כי אם היה טוען שקנה את השדה, גם כן לא היה נאמן, ואין לו שום מיגו.

ואף לפירוש התוס' – אינו נאמן לומר שאוכל את השדה בחובו, מיגו שהיה טוען שקנה אותה, אף על פי שאם היה טוען שקנה היה נאמן, כי אין זה מיגו, משום שכנגד הטענה שקנה, יש קול המכחישו, וכנגד הטענה שאוכל בחובו אין קול המכחישו, ומאחר שאדם מעדיף לטעון טענות שאין להם הכחשות, הטוען טענה שאין לה הכחשה, אינו נאמן במיגו שהיה טוען טענה שיש לה הכחשה, אף על פי שהיה נאמן בה כנגד ההכחשה.

וכתבו התוס', שמה ששמע מסוגיה זו, שאם היה לו מיגו היה גובה חובו מהיתומים, אין זה אלא לדעת רב הונא בריה דרב יהושע, האומר שמה שאין גובים חובות מיתומים, הוא מחשש שכבר קיבל חובו מאביהם, ואם כן כשנאמן שלא קיבל חובו, יגבה. אבל לדעת רב פפא האומר שאין גובים חובות מיתומים, כי פריעת בעל חוב מצווה, וקטנים אינם בני מצוות, אין המיגו מועיל לעשותם בני מצוות, ואי אפשר לגבות את החוב.

אין שבועת היסת על טענת ספק

כתבו התוס' [בד"ה מיגו] שאין נשבעים שבועת היסת על טענת שמא.

דין הדקל שהניח קרובו של רב אידי בר אבין קרובו של רב אידי בר אבין מת, והניח דקל, ובאו שנים ואמרו שהם קרובי המת יותר מכל, ולהם דין הירושה, אבל

ובזה אין כאן מיגו להאמינו שהוא קרוב יותר, ממילא חייב לשלם גם הפירות שאכל.

לזה עדות אבות ולזה עדות חזקה

אחד אומר ירשתי את השדה מאבותיי, ויש עדות שהיתה של אביו עד מותו, וזה אומר ירשתי את השדה מאבותיי, ויש עדות שהחזיק בה שלוש שנים.

לדעת רב חסדא [ורבה בדף ל"א], אם **בעל עדות החזקה** היה טוען שקנה את השדה מבעל עדות האבות היה **זוכה בשדה**, כי יש לו חזקה עם טענה, ומגו שהיה נאמן לזכות בשדה בטענה שקנה אותה מבעל דינו, נאמן לזכות בשדה בטענה שירש אותה מאבותיו.

ולדעת אבבי ורבא [שהלכה כמותם], בעל עדות החזקה אינו נאמן לומר שירש את השדה מאבותיו, אף על פי שהמיגו מסייעו, כי עדים מעידים שהיתה השדה של אבות בעל דינו, ולא מכרו מעולם לאבותיו של המחזיק, ומיגו אינו מסייע טענה שעדים מכחישים אותה [=מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן], שאין מיגו אלא הוכחה שאומר אמת, ומאחר שעדים אומרים שמשקר, איך יוכיח המיגו שאומר אמת, ואם כן **בעל עדות האבות נאמן** שהיתה השדה של אבותיו, [ואף על פי שעדים אומרים שהחזיק זה שלוש שנים, אין חזקתו כלום, כי חזקה בלא טענה היא, שהרי אינו טוען שקנה את השדה, אלא שירשה מאבותיו].

אידי מעיקר הדין, כל מה שאכל עד עתה, משל רב אידי אכל, **וחייב לשלם** לו. [ולפי הגרסא הזו, אם היה מודה בפירוש שרב אידי קרוב ממנו, הכל מודים שמשלם גם את הפירות שאכל].

ולגרסה דחוויה בתוס' – **לבסוף הודה אותו אדם שרב אידי קרוב ממנו**, ולו משפט הירושה, **ואם כן יש לרב אידי לקבל את הדקל, ואת הפירות שאכל עד עתה, אלא שהיה טוען שלא אכל פירות**, ולכן אינו חייב לשלם, **ולרב אידי היו עדים שאכל פירות**. רב חסדא סבר שהוא נאמן לומר שלא אכל פירות, ואינו חייב לשלם, מיגו שלא היה מודה לרב אידי שהוא קרוב יותר, והיה הדקל כולו בידו, ולא היה חייב לשלם כלום. **ואבבי ורבא סבורים שאין מיגו מועיל כנגד עדים**, ומאחר שעדים אומרים שאכל פירות, אינו נאמן אף על ידי המיגו.

ולגרסת ר"ח – **לבסוף באו עדים**, והעידו **שרב אידי קרובו של המת**, אבל על המחזיק לא ידעו אם הוא קרובו או לא, ובה זכה רב אידי בדקל, אף על פי שיתכן שגם אותו אדם היה קרובו של המת, ואף יתכן שהיה קרוב יותר מרב אידי, כי על כל פנים לא היה לו שום הוכחה שהוא קרוב של המת, ומאחר שרב אידי היה קרובו בוודאי, ואותו אדם היה ספק קרוב, רב אידי זכה בדקל, ומאחר שזכה בו, **רצה שישלם לו אותו אדם כל מה שאכל עד עתה**. רב חסדא סבר שאינו חייב לשלם את הפירות שאכל עד עתה, כי לענין זה נאמן לומר שאכל כדין, מחמת שהוא קרוב יותר מרב אידי, מיגו שהיה אומר לא אכלתי כלל, ואין עדים מכחישים אותו לא במה שטוען שהוא קרוב יותר, ולא במה שהיה יכול לטעון שלא אכל כלל. **ואבבי ורבא סבורים מאחר שגוף הדקל יוצא ממנו בדין**,

דין הפירות כשהחזיק

בקרקע בלא עדות על חזקה

מחזיק בקרקע בלא שטר, ואומר שקנה והחזיק בה כבר שלוש שנים, ואין לו עדים על כל אותם שלוש שנים.

אם אין לו עדי חזקה כלל, הקרקע חוזרת לבעלים הראשונים, כי אין שום עדות שהחזיק בקרקע, והרי זה כמי שאין לו חזקה כלל.

אבל פירות שאכל [על פי דבריו], **ישבע שבעת היסת שאכל כדיון**, על ידי שקנה את הקרקע, **ולא ישלם**. ואף על פי שהקרקע יוצאת ממנו, והודה שאכל פירותיה, ואם כן הרי זה כמודה שאכל פירות שאינן שלו. והטעם לזה, כי אם היה אומר לא אכלתי אלא מעט, היה נאמן, ולא היה משלם פירות כפי שאכל באמת, ולכן גם עתה שטוען שאכל הרבה, ושלו אכל, נאמן, ואינו חייב לשלם מה שאכל. ואין זה מיגו במקום עדים, שהרי אין עדות המכחישה את טענתו, שקנה את הקרקע. [אלא לפי שאין לו עדות חזקה, אין הקרקע נשארת בידו].

ואם יש לו עדים על מקצת שני החזקה [הדרא ארעא, כלומר], **הקרקע חוזרת לבעלים הראשונים**, כי אין שום עדות שהחזיק בקרקע, שלוש שנים שלמות, והרי זה כמי שאין לו חזקה כלל.

[והדרי פירי, כלומר], **ופירות אותם שנים שהעדים מעידים שאכל, ישלם**,

שהרי אכל שלא כדיון. ואינו נאמן לומר, שאכל כדיון, על ידי שקנה, במיגו שהיה אומר לא אכלתי אלא מעט, כי העדים מעידים שאכל, ומבטלים טענת מיגו שלו.

לא חציף איניש למיכל פירי זלאו זיליה

מי שהחזיק בקרקע בלא שטר או חזקת שלוש שנים, ואכל פירותיה, על ידי שאמר שהוא אריס בה, או שקנה אכילת פירות של מספר שנים, נאמן בשבעת היסת, ואינו חייב לשלם פירות שאכל.

ואף על פי שעדים מעידים שאכל את הפירות, [ואם כן אין כאן מיגו שהיה אומר לא אכלתי]. וגם עדים מעידים שהקרקע של בעליה הראשונים, [ואם כן שלהם ראויים להיות הפירות].

והטעם לכך שהוא נאמן, **כי דבר ידוע הוא שאין אדם חצוף לאכול פירות חבירו שלא ברשות, ואם עשה זאת, ודאי ברשות עשה.**

ובאמת מטעם זה היה לנו לומר שכל המחזיק בקרקע חבירו נאמן לומר שהיא שלו מיד, שהרי אין אדם חצוף להחזיק בשל חבירו בלא רשות, אלא מאחר שרגילים לכתוב שטרות על מכירת קרקעות, וזה אין לו שטר, יש פגם בחזקתו, אבל אכילת פירות אין רגילים לכתוב עליה שטר, ואין פגם בזה שאין שטר בידו, ולכן נאמן לומר שקנה את הפירות שאכל, [ואפילו אינו מוחזק בהם,

כגון שמונחים ברשות שאינה שלו].

וכשאינן עדות על החטיפה – החוטף נאמן לומר ששלו חטף, מיגו שהיה אומר לא חטפתי כלל, אלא מעולם היה בידי, ובטענה זו היה נאמן, שהרי הוא מוחזק בפנינו.

כשיש עד אחד על החטיפה – אם היה אומר לא חטפתי, כנגד דברי העד, היה **נשבע** שלא חטף, ומבטל בכך את דברי העד, **וזוכה בממון**, [כדין מי שעד מכחישו, שהוא נשבע ונפטר מלשלם]. **אבל כשאומר חטפתי את שלי, אינו יכול להישבע להכחיש את דברי העד ולבטלו**, שהרי מודה לדברי העד שחטף, ומאחר שהעד קיים, אינו נאמן לומר שלי חטפתי, מיגו שהייתי אומר לא חטפתי, כי העד מכחיש טענה שלא חטף, ומבטל את טענת המיגו שלו. **ולדעת רבי אבא מתוך שאינו יכול להישבע לבטל את דברי העד, חייב לשלם**, [וכן ההלכה. אבל רב ושמואל חולקים, ואומרים שרק מי שיכול להישבע להכחיש עד אחד ואינו נשבע, משלם על פי עד אחד, אבל מי שאינו נשבע להכחיש עד אחד כי אינו יכול להישבע, אינו חייב לא להישבע ולא לשלם, והרי זה כמי שאין שום עדות כנגדו, וממילא נאמן לומר שלי חטפתי].

והקשו התוס' על דברי רבי אבא, מדוע לא יהיה נאמן לומר ששלו חטף, מיגו שהיה אומר לא חטפתי, אם משום שבטענת המיגו העד מכחישו והיה מתחייב שבועה, ובטענתו שאין עד מכחישו פטור משבועה, ואין מיגו אלא בטענות שוות, יש לזה תקנה, **שנשביע אותו על טענתו**, ששלו חטף, **ושוב יש להאמינו בזה, מיגו שהיה אומר לא חטפתי**, שהרי הטענות שוות.

ומהטעם הזה, הבא בפנינו ואומר, פלוני מכר לי פירות דקלו, אלך ואלקטם, אם אין ידוע שהבעלים מוחים בו, בית דין מתירים לו לעשות זאת בלא ראייה שהדין עמו, כי ודאי אינו חצוף ללקט פירות שאינם שלו. [ר"י וריב"ם מפרשים, שדין זה אמור רק באומר רק ללקט פירות, אבל אומר לקצוץ את ענפי האילן אינו נאמן לומר שברשות עושה, שאין רגילות למכור דברים כאלה].

וכל זה לעניין מה שכבר אכל, **אבל משעה שהבעלים אומרים שלא מכרו לו אכילת פירות, שוב לא יאכל בלא ראייה שקנה מהם את הפירות, שאם לא כן, כל אדם ירד לקרקע חבירו ויאכל פירותיה**, ויאמר לפירות ירדתי, ולא נחוש לערעורו של בעל הקרקע.

דף לד

חטף דבר מחבירו ואמר שלי הוא

[נסכא דרבי אבא]

כשעדים מעידים על החטיפה – חייב לשלם מה שחטף, כי מאחר שיש עדים שהיה ביד הנחטף, הרי הנחטף מוחזק, ואין אדם נאמן לחטוף דבר מיד חבירו בלא ראייה שהוא שלו, שהמוציא מחבירו עליו הראייה. [וכן אם היה אומר, לא חטפתי, לא היה נאמן להכחיש את העדים].

ואמר שעד זה ודאי בא לטובת המחזיק, שהרי אם היו מקבלים דבריו על ידי עד נוסף עמו, יש כאן חזקה גמורה, ומכל מקום הדין אמת שמחזירים את הקרקע לבעלים הראשונים, כי לא די בעד אחד המסייע למחזיק.

ולפירוש השני של רשב"ם ולפירוש התוס' – [דין פשוט הוא שהקרקע חוזרת לבעלים הראשונים, כי אין למחזיק עדות של שניים על חזקתו. אבל] לעניין הפירות היו סבורים שחייב לשלם על פי עדות העד, שהרי הטעם שהמחזיק בשדה שלוש שנים בלא עדות, פטור מלשלם מה שאכל, [אף על פי שמחזיר את הקרקע], הוא משום מיגו, שהיה אומר לא אכלתי, [כמו שנתבאר בדף ל"ג], אבל זה אינו יכול לומר שלא אכל, כי העד מכחישו, ומתוך שאינו יכול להישבע לבטל את העד, אין לו מיגו, וחייב לשלם מה שאכל, כדינו של רבי אבא, שכל שאין יכול לבטל את העד, אינו נאמן במיגו שהיה טוען טענה שהעד מכחיש אותה. ואבבי דחה את דבריהם, כי רק כשעדות העד כנגדו, חייב לשלם, כשאינו יכול להישבע לבטל את העד, אבל כאן העד מעיד שאכל כדין, שהרי אומר שאכל שלוש שנים, ואם נקבל את דברי העד, גם הקרקע שייכת למחזיק, ולכן אין לקבל דברי העד לחייבו לשלם מה שאכל.

אבל האומר שהחזיק בשדה שלוש שנים, ועד אחד אומר כדבריו בשתי שנים, בזה הכל מודים שהעד מחייבו לשלם את הפירות של שתי השנים

תירוץ רבינו תם – אם נשביע אותו על טענתו, אין זה אלא שבועה דרבנן, ובטענת המיגו יש שבועת תורה [של עד אחד], ואין זה נחשב לטענות שוות לומר מיגו, [ויש חולקים בזה על רבינו תם].

תירוץ ר"י – אין זה מיגו, כי אינו דומה נשבע להכחיש את בעל דינו למכחיש עד, כי יש יותר עזות להכחיש עד, ומאחר שמחמת זה אין הטענות שוות, אין כאן מיגו.

תירוץ ריב"ם – אמנם יש כאן מיגו, אלא שכן הוא הדין, שמיגו אינו מועיל כנגד עד אחד, כי כשיש עד אחד, דין התורה או ישבע ויבטלו, או ישלם כאילו יש שני עדים.

האומר שהחזיק בשדה שלוש שנים ועד אחד אומר כדבריו

סבור רבנן למימר היינו נסכא דרב אבא, ואבבי דחה דבריהם :

לפירוש הראשון של רשב"ם – לעניין דין הקרקע היו סבורים כן, כלומר שהטעם שמחזיר את הקרקע לבעלים הראשונים הוא מחמת עדות העד, [ודומה דין זה לדין נסכא דרבי אבא, שגם שם היה צריך להחזיק את הנסכא על ידי עדות עד אחד], שהיו סבורים, שעד אחד מאחר שאינו מועיל לעניין חזקה, אינו בא לטובת המחזיק, לומר שהחזיק כדין, אלא לטובת בעל הקרקע, לומר שאכל שלא כדין, ומאחר שהמחזיק אינו יכול להישבע לבטל דברי העד, כי מודה שאכל, הרי עד זה כשני עדים האומרים שאכל את הקרקע של הבעלים, ולכן חייב להחזירה. ואבבי דחה דבריהם,

בעזה"י בהמשך].

- אמרו שניהם לבית דין, תפסו את הספינה **עד שיביא אחד מאתנו ראיה** :

לדברי הכל – בית דין **תופסים** את הספינה שיביא האחד את עדיו.

- **תפסו בית דין** את הספינה, [כשביקש האחד כדעת רב הונא, או כשביקשו שניהם כדברי כולם]:

לדעת רב יהודה – **אין מוציאים אותה מיד בית דין**, עד שתהא לאחד ראיה שהיא שלו, ואפילו חזרו ואמרו שאין להם ראיות, אין מוציאים אותה מיד בית דין להפקירה בין שניהם כבתחילה, להיות כל דאלים גבר, כי מאחר שבא ממון ישראל ליד בית דין, אינם רשאים להפקירו, ומעכבים אותו עד שידעו למי ישיבו.

ולדעת רב פפא – **מוציאים אותו מידם** להיות כל דאלים גבר כבתחילה שלדעת כן תפסוהו תחילה שאם לא יבואו עדים יוציאוהו מידם.

רשב"ם מפרש, שהמחלוקת הראשונה [אם בית דין תופסים], **תלויה במחלוקת השניה**, [אם מוציאים]. שלדעת האומרים, אם תפסו אין מוציאים, ממילא אין להם לתפוס, כי בכך עלולים להפסיד את הבעלים, שכשבעל דינו יבקש שיתפסו, ולא יביא ראיה, תישאר הספינה ביד בית דין, ולא יוכל בעליה להתגבר ולקחתה מיד בית דין, מה שאין כן אם לא היו תופסים, והיה כל דאלים

שמעיד, משום שבזה העד אינו בא לסייע למחזיק, שהרי אינו מעיד על חזקת שלוש שנים אלא על שתיים, ואם כן בא לחייבו מה שאכל משל הבעלים, ואין המחזיק נפטר מיגו שהיה אומר לא אכלתי, כי העד מכחישו בטענה זו.

ההוא ארבע דהווי מינצו עלה בי תרי

מבואר בגמרא, ששנים, שכל אחד מהם טוען על ספינה שבנהר שהיא שלו, ואף אחד מהם אינו מוחזק בה, הדין **כל דאלים** [בין בראיות בין בכח], **גבר**, אבל בית דין אינם נותנים את הספינה לאחד מהם.

יש מפרשים שכן הדין **משום שלא היה אחד מהם מוחזק**, אבל אם היה אחד מוחזק, המוציא מחבירו עליו הראיה, ואם שניהם מוחזקים בשווה חולקים בשווה. **ורשב"א מפרש**, שכן הדין **משום שאחד מהם רמאי**, אבל אם לא היה אחד מהם רמאי, בית דין היו חולקים את הספינה ביניהם, אף על פי שאף אחד מהם אינו מוחזק בה.

- **אמר האחד לבית דין, תפסו את הספינה עד שאביא עדים** שיעידו שהיא שלי, ולא יתפסנה בינתיים בעל דיני, וימכרנה לאחרים [שייקחוה מכאן]:

לדעת רב הונא – בית דין **תופסים** את הספינה עד שיביא את עדיו, [וטעמו יתבאר בעזה"י בהמשך].

ולדעת רב יהודה – בית דין **אינם תופסים** את הספינה, [וגם טעמו יתבאר

ולפירוש התוס' [שנכתב לעיל], אין אומרים כל דאלים גבר אלא **כשאינם מוחזקים**.
ולפירוש הריב"א [שנכתב לעיל] אין אומרים כל דאלים גבר אלא **כשיש ביניהם רמאי**.

דף לה

ומה הדין בשני שטרות

היוצאים ביום אחד

שני בני אדם, שיש ביד כל אחד מהם שטר קניין [מתנה או מכר] על שדה אחת, ושני השטרות כתובים ביום אחד, נמצא שאין אחד מוחזק יותר מחבירו, ונחלקו חכמים בדינם:

לדברי רב – בית דין חולקים את השדה

ביניהם. יש אומרים שאמר כן לדעת רבי

מאיר, האומר עדי חתימה כרתי, כלומר אין קניין השטר אלא על ידי חתימת העדים, ואין הקניין מועיל אלא למה שמפורש בשטר, ואם כן מאחר שבשני השטרות הזמן שווה, אפילו אם היה ניתן לאחד קודם, לא היה זוכה יותר מחבירו, אלא היו זוכים בשווה בזמן המפורש בשטר, ולכן **מעיקר הדין** ראוי שיחלקו, כי זכו בשדה בשווה, ואין כאן שום ספק של מי השדה. **ויש אומרים שאמר כן לדעת רבי אלעזר** האומר עדי מסירה כרתי, כלומר אין קניין השטר מועיל אלא על ידי מסירתו בפני עדים, ואם כן **מאחר** שאין ידוע אם נמסר לשניהם כאחד, או לאחד קודם חבירו, הרי זה ספק למי שייכת השדה, ולדעת רב **כשיש ספק** בדבר **ראוי לחלוק** ביניהם את השדה. **אבל אין לומר כל דאלים גבר, כי אין הדבר הזה**

גבר. ולדעת האומרים מוציאים מיד בית דין, אם כן אין הפסד בכך שתופסים, כי כשלא יבואו עדים יחזירו את הדבר לקדמותו, ויוכל כל דאלים לגבור.

ותוס' מפרשים, שהמחלוקת הראשונה אינה תלויה במחלוקת השניה. ולדעת רב הונא בית דין תופסים אף על פי שלא יוכלו להוציא מידם, ולהחזיר את הדבר לקדמותו, כי כשאומר שיש לו עדים, יש להאמינו, ולתפוס כדי שבינתיים לא יפסידו בעל דינו. ולדעת רב יהודה אין לבית דין לתפוס, אף אם היו יכולים לחזור ולהוציא מידם, כשלא יבואו עדים, משום שאין זה דבר שראוי לעשותו, להוציא דבר מיד בית דין בלא לברר למי הוא שייך באמת, ורק בדיעבד אם תפסו מותר להוציא, אבל לכתחילה ראוי שלא לתפוס ולא להוציא.

מותי הדין כל דאלים גבר

מבואר בגמרא, שכשבית דין פוסקים כל דאלים גבר, אין זה פסק דין, אלא הסתלקות מהדין, ואין להם לעשות זאת אלא **במקום שהדבר יוכל להתברר בעתיד**, ואם יחליטו עתה לתת לאחד או לחלוק ביניהם, יש לחוש שמא לבסוף יתברר שעוותו את הדין, ולכן מניחים אותם, וכל דאלים גבר, עד שיבואו עדים ויתברר הדבר.

וכל זה **כשאין דררא דממונא**, אבל כשיש דררא דממונא, אין לבית דין לומר כל דאלים גבר, [ובעזה"י בדף ל"ה יתבאר מעט מהו דררא דממונא].

היו בפנינו, אבל ידוע שקודם לכן היו מעוברות, ולאחר מכן כבר ילדו, ואם כן ספק של מי הוולד, כי אם בשעת הקניין עדיין לא ילדו, הוולד של הקונה, ואם בשעת הקניין כבר ילדו, הוולד אינו של הקונה. [לעניין פרה יתכן שיהיה קניין כשאינה בפנינו רק בחליפין, כי אינה נקנית בכסף, אבל שפחה נקנית אף בכסף כשאינה בפנינו]:

לדעת סומכוס – חולקים את הוולד ביניהם. [ואף לדעת שמואל אין לומר בזה שודא דדייני, כי אין הדיין יכול לאמוד עם מי האמת].

ולדעת חכמים – הוולד שייך למוכר שהוא מרא קמא. [ודווקא משום כך אינם חולקים, אבל במקום שאין מרא קמא, מודים חכמים שחולקים ביניהם].

ואף על פי שהדבר יכול להתברר, על ידי עדים שיאמרו מתי נולד הוולד, אין לומר כל דאלים גבר, כי יש דררא דממונא.

מפירוש הרשב"ם משמע, שהכוונה בזה, שאם ידוע לבית דין שיש בסיס ממוני לטענות שניהם, כגון בזה שידוע שהיתה האם של שניהם, של זה קודם הקניין, ושל זה אחריו, אין לבית דין לומר כל דאלים גבר, ורק כשלאחד מהם אין בסיס ממוני לתביעתו, כגון בזה שאין הספינה אלא של אחד, אומרים כל דאלים גבר.

והתוס' מפרשים, שבדבר שיש לבית דין ספק אף בלא טענותיהם, כגון בזה שיש וולד, וספק ביד מי נולד, אין להם להסתלק מהדין,

עמיד להתברר, ולכן אין לבית דין להסתלק מהדין, אלא לפסוק אותו להם.

ולדברי שמואל – אין חולקים את השדה ביניהם, אלא יינתן לאחד מהם, על ידי שודא דדייני. [רש"י מפרש, שהדיין יתן למי שנראה בעיניו שהאמת עמו. ורבינו תם מפרש, שהדיין יתן למי שירצה]. ושמואל אמר דין זה לדעת רבי אלעזר, האומר עדי מסירה כרתי, שלפי זה יש ספק למי השדה שייכת באמת, [כמו שהתבאר בדעת רב], ולדעת שמואל כשיש ספק בדבר, אין ראוי לפסוק שיחלקו ביניהם, כי מאחר שמסתבר שהשטר ניתן לאחד קודם חבירו, והשדה שייכת באמת לאחד בלבד, כשנפסוק לחלוק ביניהם, בוודאי נעשה עוולה עם האחד שהיא באמת שלו, ולכן עדיף לפסוק שודא דדייני. אבל אין לומר כל דאלים גבר, כי אין הדבר הזה עמיד להתברר, ואין לבית דין להסתלק מהדין, אלא לפסוק אותו.

פרטים נוספים בדין שודא דדייני

א. באלו דברים אומרים שודא דדייני - ר"ח מפרש, שאין אומרים שודא דדייני אלא בקרקעות. ור"י מפרש, שגם בשאר דברים אומרים שודא.

ב. מי ראוי לעשות שודא דדייני - פירש ר"ח, שרק דיין מומחה עושה שודא.

ומה הדין במחליף פרה בחמור וילדה או קונה שפחה וילדה

הקונה שפחה או פרה, ובשעת הקניין לא

על פי שאמרו שתקנתו לעשות צרכי ציבור, אין זו השבה מעולה.

אי דלי ליה צנא דפירי לאלתר הוי חזקה

לפירוש רשב"ם, אם יש עדים שהבעלים הראשונים סייע למחזיק, להוליך את פירות השדה לביתו של המחזיק, יש בזה הוכחה שהמחזיק אוכל את הפירות כדין.

ולכן אם הבעלים הראשונים אומר, שהמחזיק גזל ממנו את השדה, אינו נאמן, והרי השדה בחזקת המחזיק מיד, אף על פי שאין שטרו בידו. אולם כשהבעלים הראשונים מודה שהמחזיק אכל את הפירות כדין, אבל טוען שלא מכר לו את גוף השדה, אלא את הפירות, הבעלים נאמן, [אלא אם כן כבר החזיק זה שלוש שנים].

ואף על פי שהבעלים נאמן לקבל את הקרקע על ידי טענה זו, שמכר למחזיק רק את הפירות, כשטוען שהמחזיק גזל ממנו את הקרקע, אינו זוכה בה מיגו שהיה זוכה בה בטענה שמכר לו רק את הפירות, משום שעדים מכחישים את טענתו, שאומר שהמחזיק גזל, ומיגו אינו מסייע טענה שעדים מכחישים. א"נ אין זה מיגו, כי אין הטענות שוות, שהרי לפי מה שטוען, רוצה לקבל גם את הפירות, ובטענת המיגו לא היה זוכה בפירות.

ולפירוש ר"ח, אם יש עדים שהמחזיק נתן לבעלים הראשונים סל פירות מהשדה כמתנה, [והוא קבלו בשתיקה],

ולומר כל דאלים גבר, אבל כשכל הספק בא מחמת טענות בעלי הדין, כגון ספינה, שלולא באו לדון בה, לא היה כאן שום ספק, מאחר שיתכן שיתברר הדין לאחר זמן, בית דין יכולים להסתלק מהדין, ולומר כל דאלים גבר.

גזלן של רבים אינו נקרא גזלן

שניים שכל אחד מהם אמר על דבר מסוים שאינם מוחזקים בו שלי הוא, ונפסק דינם כל דאלים גבר, ובא אדם שלישי והחזיק בו.

לדעת נהרדעי, בית דין אינם מוציאים מידו, אף על פי שאינו טוען שהוא שלו, כי גם השניים הראשונים לא הוכיחו שהוא שלהם, ואין לבית דין להוציא מזה מחמת תביעתם, כל זמן שלא הוכיחו שהם בעלים. וכתבו התוס', שאפילו אם יכתבו הרשאה זה לזה, אין נזקקים להם, הואיל ורשעים הם.

ולדעת רב אשי, בית דין מוציאים מידו, ומעמידים אותו בפני אותם השניים שטוענים שהוא שלהם, וכל דאלים גבר כבתחילה, אלא שבכך אין כפרה לגזלן, כי מאחר שבה לידו בגזל, צריך להשיב לבעלים, ולא להפקירה בפני שניים. שרק אחד מהם הבעלים האמיתיים. ורק אם ישלם לשניהם, יצא ידי חובה.

ויש אופן שהגוזל את הרבים אינו יכול לקיים השבה כהוגן כלל, והוא הגוזל שאינו יודע למי להשיב, כגון חנווני שמכר לרבים במידה שאינה ישרה, ואף

יש בזה הוכחה שהמחזיק אוכל את הפירות כדין.

לשמור שטרו יותר משלוש שנים.

חזקת גוי וחזקת ישראל הבא מכוחו

גוי אין לו חזקה – סתם גויים גזלנים הם, וכשהם מחזיקים בקרקע של ישראל, הבעלים יראים למחות בהם, ולפיכך, אין ראייה ממה שהבעלים שותקים, שהקרקע שלהם, ואין מועילה להם חזקת שלוש שנים לראיה שהקרקע שלהם, אלא או שטר או עדים.

ישראל הבא מחמת הגוי – שדה שהכל יודעים שהיתה של ישראל, ולאחר מכן החזיק בה גוי שלוש שנים, ולאחר מכן החזיק בה ישראל אחר שלוש שנים, וטוען המחזיק האחרון שקנה את השדה מהגוי. **אם טוען שהגוי קנה את השדה מהישראל הראשון בפניו, או שהגוי הראה לו את שטר הקניין על המכירה שמכר לו הישראל הראשון, הרי הקרקע בחזקת הישראל האחרון, כי יש לו חזקה עם טענה גמורה, שטוען קניתי את השדה מיד בעליה, שהרי ידוע לי בבירור שהיתה שייכת לגוי. אבל אם אינו יודע בוודאות שהגוי קנה את השדה מהישראל הראשון, אף על פי שהגוי אמר לו כן, מאחר שלגוי אין החזקה מועילה, הרי השדה בחזקת הבעלים הראשונים, וזה שאומר שקנה מהגוי, הרי זה כאומר שקנה ממי שאינו בעל השדה, ואם כן חזקתו חזקה בלא טענה היא, והבעלים הראשונים נוטל את השדה.**

ולכן אם הבעלים הראשונים אומר שהמחזיק גזל ממנו את השדה, אינו נאמן, והרי השדה בחזקת המחזיק מיד, אף על פי שאין שטרו בידו.

אולם כשהבעלים הראשונים מודה שהמחזיק אכל את הפירות כדין, אבל טוען שלא מכר לו את גוף השדה, אלא את הפירות, הבעלים נאמן, [אלא אם כן כבר החזיק זה שלוש שנים].

כיצד יבטלו הבעלים חזקת

מי שאוכל פירות שדותיהם כדין

מי שהוריד אחרים לשדותיו לאכילת פירות, כגון שמכר להם את אכילת הפירות, או שהורידם באריסות, או שמשכן את השדה על חובו, ימחה בהם קודם שיעברו שלוש שנים, כדי שלא יוכלו לטעון קנינו את השדה, ויהיו נאמנים בלא שטר, על ידי חזקת שלוש שנים.

ומחאתו שונה ממחאה של מי שירדו לשדהו בגזל, שמי שירדו לשדהו בגזל, מחאתו היא, 'פלוני גזלן הוא, שאוכל שדי בגזלה', ואלו שהורידו את המחזיק לאכילת פירות, מחאתם היא, 'דעו שפלוני אוכל פירות שדי על ידי שהורדתי לכך וכך שנים, אבל גוף הקרקע שלי הוא', ודי במחאה זו לבטל החזקה, שלא יוכל המחזיק לומר קניתי ואיבדתי שטרי, כי מאחר שמחו בו, עליו

שראו לאכול בשדה, יש לו חזקה.

דף לו

אכילת שחת

החזיק בשדה שלוש שנים, אבל לא היה קוצר התבואה אחר גמר גידולה, אלא כשהיא שחת, [נראויה למאכל בהמה בלבד]:

ברוב המקומות – אין זו חזקה, כי בעל השדה אומר, לא מחיתי במחזיק, כי ניכר ממעשיו שאין הקרקע שלו, שהרי אינו מחזיק בקרקע כדרך בני אדם, אלא חוטף ואוכל כגזלן, ולכן לא הוצרכתי למחות בו, ואין ראייה משתיקתי, שהשדה שייכת למחזיק.

ובבקעת מחוזא – יש בזה חזקה, לפי שעשירים הם, ובהמות להם הרבה, ודרכם להאכיל השדות לבהמות כשהן שחת.

ולפירוש התוס' [בדף כ"ח], לא נאמר דין זה, אלא לעניין אכילת התבואה שחת, באופן שאין התבואה חוזרת לבוא, אבל אכילת שחת שאינה מקלקלת את התבואה, בעוד שהיא ירק, ולא בא הגבעול שלה, יש בה חזקה בכל מקום.

אכילת תפתיחא אינה חזקה

רשב"ם מפרש, אין חזקה בקרקע פתוחה ומלאה בקעים, שאינה מוציאה פירות. והטעם שאין בה חזקה, כי מפני רעתה אין הבעלים מקפידים כשמחזיקים בה, ולכן אינם מוחים ולא

מגודא דערודי ולבר לא הוי חזקה

[=מכותל החיות ולחוץ אין חזקה]

כשעושים גדר לשדה הסמוך ליער, רגילים לכנוס מעט, ולהניח קרקע חוץ לגדר סמוך ליער, ומשליכים שם זרעים, ומה שצומח אוכלות החיות ואינן נכנסות לשדה.

ואם בא אדם והחזיק באותו קרקע, אינה חזקה, **משום שבעל השדה אומר, לא מחיתי בו, משום שזרע במקום שיאכלו החיות, ולא במקום שרגילים בני אדם להחזיק**, ולכן אין ראייה משתיקתי שמכרתי לו את המקום הזה.

אכילת ערלה וכלאים

מי שהחזיק בשדה שלוש שנים, והיתה **אפילו רק אחת מהשנים**, ערלה או כלאים, [שפירותיהם אסורים בהנאה], או שביעית [שפירותיה הפקר לכל], **אין זו חזקה**, כי בעל השדה אומר, מה שלא מחיתי בו, כי לא אכפת לי שאכל, משום שבין כך לא הייתי יכול לאכול בעצמי, ואם כן אין ראייה משתיקתי, שהשדה שייכת למחזיק.

והתוס' כתבו, שאם החזיק בשדה באכילת הזמורות שמוותרות בהנאה בערלה, ואף בכלאיים כשלא הוסיפו מאתים, והן שייכות לבעלים אף בשביעית, מאחר שאכל את מה

מפני שמכרו.

חזקה לאחרים בנכסיהם, כי מתוך שעסוקים בצרכי ציבור, אינם יודעים מי מחזיק בנכסיהם, וכל שאין החזקה נודעת לבעלים אין חזקה, [כפי שהתבאר כבר בדף ל'].

ור"ח מפרש, אין חזקה כשזרע בשדה על ידי שנתבקה מאליה, ולא על ידי שחרש בה, [כגון שנתבקה, על ידי שייבשה החמה את הקרקע אחר הגשם].

חזקת מטלטלים

רוב המטלטלים, [אף על פי שהיו ידועים כשייכים לאדם אחר], המחזיק בהם שעה אחת, נאמן לומר קניתי אותם, הואיל וישנם ברשותו, ואין דרך שיגיעו לרשותו בלא שיקנה אותם.

אולם יש יוצאים מכלל זה, משום שיש דרך שיגיעו למחזיק בלא שיקנה אותם מבעליהם:

א. דברים העשויים להשאל ולהשכיר – יש דרך שיגיעו לרשות המחזיק בלא קניין, על ידי שישאל או ישכור אותם מהבעלים, ולכן אין ראייה ממה שהם ברשותו שהם שלו, [ואם היו ידועים כשייכים לאדם אחר, אותו אדם נוטל אותם מהמחזיק].

ב. גודרות צאן – (א) כבשים שרגילים לתת להם לצאת לרעות בעצמם, ויוצאים בבקר מבית בעליהם, והולכים בדרכים ובשווקים, ובערב חוזרים. (ב) עזים שרגילים לתת להם ללכת בעצמם עד מקום הרועה, ורק בזמן המרעה עצמו אינם לבדם אלא עם הרועה. ומאחר שהולכים בעצמם, יתכן שייכנסו לרשות אחרים, או שאחרים יכניסו

אפיק כורא [=הוציא כור] ועייל

כורא [=והכניס כור] אינה חזקה

מי שהחזיק בשדה, ולא צמח בה תבואה יותר ממה שזרע, אין לו חזקה, כי כשאין רווח ביבול השדה, אין הבעלים מקפידים אם מחזיקים בה, ואין ראייה משתיקתם שמכרו את השדה.

אין דין חזקה לבי ריש גלותא

אין חזקה לבני בית ראש הגולה בנכסי אחרים – כי מחמת שיראים מהם, אין מוחים בהם, ואין ראייה משתיקת הבעלים, שמכרו להם את הנכסים.

ואין חזקה לאחרים בנכסי בית ראש הגולה – ובטעם הדבר כתב רשב"ם, שמתוך רוב עושרם, שיש להם בתים ושדות הרבה, מניחים לבני אדם לדור בהם ושותקים, ושמחים שאין נכסיהם שוממים, ולכן אין ראייה משתיקתם שמכרו את הנכסים. וגם מאחר שידועים שיטלו את שלהם בזרוע בכל זמן שירצו, אין חוששים למחות במחזיקים, [ואפשר שזהו טעם נוסף מדוע אין ראייה משתיקתם שמכרו את הנכסים]. ויש מפרשים שאין

אלא כפי הצריך לאכילת יבול של שלוש שנים.

במשנה מבואר, שכן הוא לעניין אכילת השנה הראשונה והאחרונה, אבל שנה אמצעית יש להחזיק בה בכולה. ולכאורה היה נראה, שאף על פי שאין יבולה אלא מקצת השנה, כפי השיעור שצריך לחזקת השנה הראשונה והאחרונה, מכל מקום צריך להחזיק בכל השנה, כדי שתהא כל החזקה רצופה. אולם התוס' כתבו בדף כ"ח טעמים אחרים. לפירוש הקונטרס כתבו, שצריך אכילה חשובה של י"ב חודש באמצע. ולפירושים המובא להלן ביארו, שבאמת אכילה שלימה אורכת שנים עשר חודש, אלא שבשנה הראשונה והאחרונה אין צריך אכילה שלימה, ודי במקצת ממנה:

לדעת רבי ישמעאל – די בשמונה עשר חודש, כי בשנה הראשונה ובשנה האחרונה די להחזיק שלושה חודשים.

ולדעת רבי עקיבא – די בארבעה עשר חודש, כי בשנה הראשונה והאחרונה די להחזיק חודש אחד.

- ומתוך הפירוש השני של רשב"ם משמע, שלדברי הכל אין נחשב כאכילת יבול של שנה, אלא כשיזרע ויקצור אותו לגמרי. ובזה נחלקו.

לדעת רבי ישמעאל אין חזקה אלא בדבר שגידולו לכל הפחות שלושה חודשים, כגון שעורים ושיבולת שועל ועדשים.

ולדעת רבי עקיבא יש חזקה אף בפרי שגידולו חודש אחד, כגון ירק.

- ומתוך הפירוש הראשון של רשב"ם

אותם לרשותם, בלא שיקנו אותם, ולכן אין ראייה ממה שהם ברשותו של אדם, שהם שלו, נואם היו ידועים כשייכים לאדם אחר, אותו אדם נוטל אותם מהמחזיק]. וכל זה באופן שאכן הולכים לבדם, אבל במקום שיש גנבים, ומחמת כן רגילים למסור אותם לרועה, ולקבלם ממנו מיד ליד, ואינם הולכים לבדם כלל, יש להם חזקה לאלתר, כשאר מטלטלים.

ג. עבדים – עבדים גדולים רגילים ללכת בעצמם בדרכים ובשווקים, ולכן דינם כגודרות, שאין להם חזקה לאלתר, אולם לאחר שלוש שנים יש להם חזקה, כמבואר במשנה, כי אם לא מכרו אותם הבעלים הראשונים, היה להם למחות במחזיק, ומתוך שלא מחו, מוכח שהם באמת שייכים למחזיק, [ולפירוש רשב"ם, גם לגודרות יש חזקה אחר שלוש שנים. אבל יש מפרשים שלגודרות אין חזקה גם אחר שלוש שנים]. ועבד קטן שאינו יכול ללכת ברגליו, דינו כשאר מטלטלים שיש להם חזקה לאלתר, שהרי אינו הולך בעצמו, ואין רגילים להשאלו.

חזקת שדה בית הבעל

לדעת התנאים של המשנה

כבר התבאר בתחילת הפרק, שלדעת רבי ישמעאל ורבי עקיבא, החזקה תלויה באכילת שלושה יבולים של השדה, ובשדה בית הבעל שאינה עושה פירות אלא פעם אחת בשנה, אין צריך שתהא החזקה שלוש שנים מלאות מיום ליום,

חזקה על ידי חרישת השדה [=ניר]

לדעת רבי אחא וכל גדולי הדור, חזקת שלוש שנים נחשבת, גם על ידי שחורש בשדה בלא לזרוע.

וכתבן התוס', דווקא כשחורש שנה, וזורע בשנה שאחריה, שיש בחרישה הראשונה תועלת ליבול השנה הבאה, אבל כשחורש שתי שנים רצופות בלא לזרוע, אין בכך תועלת, ואין זו חזקה, ולכן לעולם לא תהיה חזקה על ידי שלוש שנות חרישה, אלא או שתי שנות זריעה ואחת חרישה, (ראשונה או שניה או שלישית), או שתי שנות חרישה ואחת זריעה, (ראשונה ואחרונה חרישה, ושניה זריעה).

וטעם הדבר, כי אין אדם עשוי לשתוק כשחורשים את שדהו, ומתוך ששתקו הבעלים הראשונים, מוכח שמכרו את השדה.

ולכאורה היה נראה, שלדעתם טעם חזקת שלוש שנים הוא משום שעד שלוש שנים אדם נוהר בשטרו, כמבואר בדף כ"ח, ולא משום שצריך שלוש אכילות של יבול השדה, שהרי בחרישה אין שום יבול. אולם מדברי הגמרא משמע, שאף לדעת האומרים שחזקה היא שלוש אכילות של יבול השדה, יש להחשיב את החרישה כאכילת יבול של שנה, ויהיה די להחזיק שנה אחת אמצעית ושני ימים, אחד לשנה ראשונה, ואחד לשנה אחרונה, וי"ל.

ולדעת תנא קמא של שתי ברייתות ורבי ישמעאל ורבי עקיבא ורב ושמואל, שנה שחורש בה ואינו זרוע, אינה נחשבת למניין שנות החזקה, כי כשאדם רואה שחורשים את שדהו ואין זורעים, אינו

משמע, שאמנם לדברי הכל אין נחשב כאכילת יבול שנה אלא כשיזרע ויקצור אותו, אלא שנחלקו אם קצירת היבול קודם שנגמר נחשבת כאכילה.

לדעת רבי ישמעאל, אין נחשבת קצירת שעורים כאכילת יבול השנה, אלא כשנגמר גידולם בסוף שלושה חודשים.

ולדעת רבי עקיבא קצירת השעורים כשהם שחת בסוף שלושים יום, גם כן נחשבת כאכילת יבול השנה, אף על פי שלא נגמר גידולם.

- אולם התוס' בדף כ"ח כתבו, שלדברי הכל, אם זורע וקוצר את הפרי, יש כאן אכילת יבול של שנה, אפילו כשהפרי גדל בזמן מועט ביותר, כמו שנתבאר בדף כ"ח, שאפילו לדעת רבי ישמעאל, אכילה של אספסתא נחשבת לאכילה בחודש אחד, כשזורע וקוצר בו את האספסתא. אלא שלדעתם, גם כשעושה רק אחת מהפעולות הללו, [קצירה בשנה ראשונה, וזריעה בשנה אחרונה], הדבר נחשב כאוכל יבול של שנה, ובלבד שעם אותה פעולה יחזיק בשדה שיעור זמן חשוב. ובהו בלבד נחלקו.

לדעת רבי ישמעאל צריך להחזיק שיעור זמן של שלושה חודשים עם הפעולה שעושה.

ולדעת רבי עקיבא די להחזיק שיעור זמן של חודש אחד עם הפעולה שעושה. [ואף על פי שעושה רק זריעה או רק קצירה שאינן אלא יום אחד, מכל מקום ניכרת חזקתו כל אותו זמן שצריך להחזיק, על ידי שאוכל שחת, או נועל את השדה].

לבית, אלא מניחים אותם בשדה לייבש, ורק אחר הבציר מכניסים אותם לבית.

חושש למחות, כי אומר הלוואי שיחרשו אותה הרבה, ואני אבוא ואזרע*, ולכן אין ראייה משתיקתו שמכר את השדה.

חזקת שדה האילן

א. דעת התנא של המשנה [רבי ישמעאל ורבי עקיבא]:

כבר התבאר שלדעת משנתנו, חזקה נעשית על ידי שלוש אכילות של יבולי השדה, ולא נאמרו שלוש שנים לחזקה, אלא במקום ששלוש אכילות נעשות בשלוש שנים, אבל כשניתן לאכול שלוש אכילות גמורות בפחות זמן, יש חזקה בפחות זמן, [כגון מה שמבואר בדף כ"ח, אספסתא לרבי ישמעאל, בשלושה חדשים יש חזקה], ולכן, **שדה אילן שמפוזרים בה על פני כולה בשווה אילנות משלושה מינים**, מאחר שכל אילן נלקט בזמן אחר, יש להחשיב כל לקיטה כאכילה בפני עצמה, וכשילקוט לביתו את שלושת מיני האילנות בשנה אחת, יש לו חזקה בכל השדה, [וזהו ששנינו, כנס את תבואתו של יין, ומסק את זיתיו, וכנס את קייצו של תאנים כלומר ליקט וייבש את התאנים לקציעות והכניסם לבית הרי זו חזקה].

ב. דעת חכמים [כפי שסובר שמואל]:

אמנם החזקה נעשית על ידי שלוש אכילות של יבולי השדה, אבל כל מה שאוכל בשנה אחת, אף על פי שמלקט

כמי משנתנו דעת החולקים

אמר רב יהודה אמר רב, מה ששנינו במשנתנו, ששדה בית הבעל חזקתה שלוש שנים שאינם מלאות, דעת רבי ישמעאל ורבי עקיבא היא, [האומרים שחזקה היא אכילת שלושה יבולים של השדה]. אבל חכמים חולקים, ואומרים שכל דבר חזקתו שלוש שנים מלאות. וטעמיהם נתבארו בדף כ"ח.

זמני הקציר הבציר והקיץ

[המבוארים בתוסי' בדף כ"ח]

בפרק המקבל מבואר, שזמן הקציר [של תבואה] הוא מאמצע ניסן עד אמצע סיון, וזמן הקיץ [של התאנים] מאמצע סיון עד אמצע אב, ובמסכת ברכות מבואר שזמן [הבציר של ענבים] הוא בתשרי.

- לפירוש ר"ח, בזמן קיץ התאנים, קוצצים אותם מהאילן, ומכניסים אותם לבית.

- ויש מפרשים שבזמן הקיץ אין קוצצים את התאנים מהאילן, אלא שזהו הזמן שמתייבשים באילן, אבל קוצצים אותם אחר הבציר.

- ויש מפרשים שבזמן הקיץ קוצצים את התאנים מהאילן, אבל אין מכניסים אותם

הוספות

* ובדף ל"ח כתב רש"י, אמרינן בגמרת ארץ ישראל... רב אמר עיקר חזקה הכנסת פירות, דאפילו ראהו חורש וקוצר ומעמר ודש וזורה ובורר, ולא ראהו מכניס פירות, אינה חזקה עד שיראהו מכניס פירות.

זמן של שלוש שנים אדם נזהר בשטרו, ואינו נאמן לומר שקנה בלא שיראה את שטרו, אבל אחר הזמן הזה הוא נאמן בלא להראות את שטרו, [כפי שהתבאר בדף כ"ח], ואם כן גם שדה אילן חזקתה **שלוש שנים מיום ליום**.

חזקה על ידי אכילת מקצת אילנות השדה

מתוך דברי רבי ישמעאל, שאמר לעניין חזקת שדה אילן, 'כנס את תבואתו, מסק את זיתיו, וכנס את קייצו', הרי אלו שלוש שנים, **למדנו שני דינים** :

א. כשאוכל שלוש אכילות בשנה אחת, יש לו חזקה, כאוכל שלוש אכילות בשלוש שנים.

ב. **אכילת מקצת אילנות השדה, נחשבת כאכילת כל אילנות השדה**, שהרי כשיש בשדה שלוש מיני אילנות, הוא מחשיב את אכילת כל אחד מהמינים כאכילה של חזקה לכל השדה, אף על פי שכל מין אינו אלא שלישי מהאילנות שבשדה.

והנה אף שחכמים חולקים על רבי ישמעאל בדין הראשון, כמו שנתבאר לעיל, בדין השני לא מצינו שנחלקו, ואם כן גם לדברי חכמים, אכילת מקצת האילנות נחשבת כאכילת כל האילנות, וכשיאכל כל שנה במשך שלוש שנים מקצת מאילנות השדה, יש לו חזקה בכל השדה, **ובלבד שיתקיימו התנאים הבאים** :

משלושה מיני אילנות בזמנים שונים, נחשב הכל כאכילה אחת, **ורק כשיאכל מכל מין שלוש פעמים, יש להחשיב זאת כשלוש אכילות של חזקה**.

יתכן שלדעת שמואל, מחלוקת חכמים אלו עם התנא של המשנה, היא מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה לעניין שור המועד. שלדברי הכל החזקה תלויה בשלוש אכילות, ונלמדת משור המועד שנעשה נגחן בשלוש נגיחות. אלא שהתנא של המשנה סובר כרבי מאיר, ששור נעשה נגחן בשלוש נגיחות אפילו ביום אחד, ולכן יש חזקה בשלוש אכילות בשנה אחת. וחכמים סוברים כרבי יהודה, ששור נעשה נגחן בשלוש נגיחות רק בשלושה ימים, ולכן אין חזקה בשלוש אכילות, אלא כשהם בשלוש שנות תבואה.

ואמנם אף שבדרך כלל אכילה אחת ממין אחד היא שנה שלימה, **ואם כן בדרך כלל יהיו שני החזקה שלוש שנים שלימות. מכל מקום אם שלוש אכילות ממין אחד אינן נמשכות שלוש שנים, גם החזקה לא תהיה שלוש שנים**, כגון בדקל נערה. יש מפרשים שהוא דקל צעיר, שטוען פירות שלוש פעמים בפחות משלוש שנים, ואם כן גם חזקתו בפחות משלוש שנים. ויש מפרשים שהוא דקל המשיר פירותיו קודם גמרן, ולפי זה לא תהא חזקתו אפילו בשלוש שנים, כי המחזיק אינו לוקט את הפירות.

ג. **דעת חכמים [כפי שסובר רב]** :

אין החזקה תלויה במספר האכילות כלל, ובכל דבר שמחזיק כדרך בני אדם שלוש שנים מיום ליום יש חזקה, כי עד

שהחזיק באילנות שצריכים לקרקע פחותה מכל השדה, ואין לו חזקה בכל השדה.

ולפי זה למדנו, שבשאר אילנות אין שכיח שתהא חזקה על ידי אכילת מקצת אילנות השדה, אלא כשהוציאו מקצת האילנות פירות בשנה אחת, ובשאר השנים הוציאו כל האילנות פירות, אבל כשבכל שנות החזקה הוציאו רק מקצת האילנות פירות, אין שכיח שתהא חזקה על ידי אכילת מקצת הפירות.

המחזיק בעשר נטיעות

א. כשהיו מפוזרות בבית סאה.

- **לכל הפירושים יש לו חזקה בכל הבית סאה**, [בין אם אכל את כל הנטיעות בכל שנה. ובין אם אכל רק מקצתם בכל שנה, כפי המבואר לעיל], כי בית סאה הוא מקום הראוי לעשר נטיעות, והרי זה מחזיק בכל הבית סאה.

כשיש עשר נטיעות בבית סאה (=2500 אמות רבועות), יש לכל נטיעה 250 אמות רבועות, וכשיהיה לכל אילן 250 אמות רבועות בשטח עגול סביבו, יהיה אלכסון העיגול כ-17.84 אמה, וזהו גם המרחק בין נטיעה לנטיעה.

ב. וכשהיו מפוזרות בפחות מבית סאה.

- **לפירוש רשב"ם אין לו חזקה כלל**, כיון שהנטיעות צפופות כיער, ואין דרך בני אדם לנטוע כן, ומאחר שלא החזיק בדרך המחזיקים, גילה שאין זה שלו, ואין הבעלים חוששים למחות.

א. **שיהיו האילנות שאוכל כל שנה מפוזרים בשווה בכל השדה**, אבל אם הם בפני עצמם, אין זו חזקה, אלא למקום האילנות שהחזיק.

ב. **שיאכל את כל האילנות המוציאות פירות בשדה**, אבל אם גם אותם אילנות שלא אכל הוציאו פירות, אין כאן חזקה על ידי שאכל את אלו, כי כשלא אכל את כל מה שהוציא פירות, גילה על עצמו שהשדה אינה שלו, וירא להחזיק חזקה גמורה, ולפיכך לא חשש המערער למחות בו.

ג. מתוך סוגיית הגמרא משמע, שהחזקה מועילה, רק אם בצירוף שלוש שנות החזקה, יאכל מכל האילנות, אבל אם בכל שלוש השנים אכל את אותם אילנות, אף על פי שהם מפוזרות בכל השדה, ושאר האילנות לא הוציאו פירות, אין כאן חזקה של שלוש שנים. והדבר צריך ביאור. ואפשר שהגמרא נקטה כן, משום שבמציאות לא יתכן שבמשך שלוש שנים רצופות, מתוך אילנות טובים יוציאו פירות רק שליש מהאילנות ושני שלישים לא יוציאו, אלא **בבנות שוח**, שמוציאים פירות פעם בשלוש שנים, ואז בכל שנה אילנות אחרים מוציאים פירות, אבל באילנות טובים אחרים לא יארע הדבר הזה, ואם יארע בשאר שדות האילן, ששליש מהאילנות הוציאו פירות ושני שלישי לא הוציאו במשך שלוש שנים רצופות, אין להחשיב את האילנות העקרים במניין אילנות השדה, כי מאחר שאין מוציאים פירות עומדים להיעקר, ולקמן מבואר שאילן העומד להיעקר אינו נחשב במניין האילנות, וכשהחזיק באילנות שהוציאו פירות, נמצא

הוספות

* בדף ל"ז מבואר, שכן דעת נהרדעי, משום שאין דרך בני אדם לקיים אילנות צפופים, [ואם כן עומדים האילנות לעקירה או לפיזור]. אבל לדעת רבא יש חזקה אף כשהאילנות צפופים.

ולאחד מכר את גוף הקרקע, וכל אחד עשה קניין חזקה בשלו, [והוא הדין אם קנו בכסף או שטר].

לדעת רב זביד, [אף על פי שבדרך כלל הקונה שלושה אילנות מחבירו, קונה עימם את הקרקע, בנידון דידן, שזה קונה אילנות, וזה קונה קרקע, אפילו אם היו שם שלושה אילנות], **זה שהחזיק באילנות קנה את האילנות לפירותיהם בלבד בלא הקרקע, ואם יבשו לא ייטע אחרים במקומם, וזה שהחזיק בקרקע קנה את כל הקרקע.**

והטעם לכך, כי המחזיק בקרקע אומר, כשם שאין לי כלום באילנות, כך אין לך כלום בקרקע.

ולדעת רב פפא, [אף על פי שבדרך כלל הקונה שני אילנות מחבירו, אינו קונה עימם את הקרקע, בנידון דידן, שזה קונה אילנות, וזה קונה קרקע, אפילו היו שם רק שני אילנות], **זה שהחזיק באילנות קנה את האילנות, וגם את הקרקע הצריך לאילנות**, [תחתיהם, וביניהם, וחוצה להם כמלוא אוֹרָה וסלו], אלא אם כן כל הקרקע צריך לאילנות, שאז אינו קונה את כל הקרקע אלא חולק הוא בקרקע עם המחזיק בקרקע. **והמחזיק בקרקע נוטל את שאר הקרקע.**

כן פירש רשב"ם. אולם התוס' פירשו, שבכל מקרה, אפילו אם היו שם שלושה אילנות, אין למחזיק באילנות חלק בגוף הקרקע, אבל יש לו זכות ליטוע אחרים תחתיהם לכשייבשו.

- **ולפירוש רשב"א**, כשיש נטיעות צפופות, עתידים לקצוץ מקצתם ולהניח את השאר, עד שיישארו נטיעות כפי חשבון עשרה לבית סאה, ולכן **אם בכל שנה הוציאו מקצת מהנטיעות פירות, והחזיק בהם**, אין לו חזקה, ואין להחשיב אכילה זו כאכילת כל הפירות, כי אין להחשיב אכילת המקצת כאכילת הכל, אלא כשאותו מקצת שאכל עתיד להתקיים בוודאי, אבל בזה שיתכן שיקצו אותם, ונמצא שלא החזיק בנטיעות השדה הזה כלל, אין לו חזקה באכילת המקצת, **אבל כשהחזיק כל שנה בכל הנטיעות, יש לו חזקה**, שהרי בוודאי אכל את אלו העומדים להתקיים.

- **ולפירוש התוס'**, **דרך בני אדם ליטוע עשר נטיעות אף בפחות מבית סאה**, ואפילו צפופים כל כך שאין בין נטיעה לנטיעה אלא 8 אמות, ולכן החזיק בעשר נטיעות אף בקרקע פחות מבית סאה **יש חזקה, אלא אם כן היו צפופים וקרובים זה לזה פחות מ-8 אמות.**

ג. וכשהיו מפוזרות ביותר מבית סאה.

- **לפירוש רשב"ם**, מאחר שאין האילנות צריכים לכלל הקרקע, אין כאן חזקה לכולה, אלא כנגד הצריך לאילנות.

- **ולפירוש התוס'**, לא קנה קרקע כל עיקר.

דף לו

זה החזיק באילנות וזה החזיק בקרקע מי שהיה לו שדה אילן, ומכר אותו לשני בני אדם, **לאחד מכר את האילנות,**

מכר אילנות ושייר קרקע

א. מכר שני אילנות.

לפירוש רשב"ם – נחלקו חכמים ורבי עקיבא, במי שהיה לו שני אילנות בשדהו, ומכרם לאדם אחר. **לדעת רבי עקיבא** מוכר בעין יפה מוכר, **וזכה הקונה** בקרקע של מקום האילנות, **לנטוע אחרים במקומם כשייבשו. ולדעת חכמים לא זכה** הקונה בקרקע, ואם ייבשו האילנות לא ייטע אחרים במקומם.

ולפירוש ר"י – **הכל מודים שלא זכה** הקונה בקרקע, ואם ייבשו האילנות לא ייטע אחרים במקומם.

ב. מכר שלושה אילנות.

הכל מודים שזכה הקונה בכל הקרקע הצריכה לאילנות, [תחתיהם וביניהם וחוצה להם כמלוא אורה וסלון], **ואם ייבשו ייטע אחרים במקומם.**

ור"י פירש, שבמקום שאין שם קרקע אלא לצורך האילנות, או שהיתה קרקע גדולה, אבל המוכר פירש שמשייר את כל הקרקע לעצמו, לא זכה הקונה בגוף הקרקע כלל. **אלא שלדעת רבי עקיבא, אם ייבשו האילנות ייטע אחרים במקומם. ולדעת חכמים, אף זה אינו קונה.**

ג. מכר אילן אחד.

לדעת נהרדעי – אף שלא זכה הקונה בקרקע הצריכה לאילן סביבותיו, **זכה בקרקע שתחת האילן עד לתהום. ואם ייבש האילן, ייטע אחר במקומו. וגם אין**

והטעם לכך, כי המחזיק באילנות אומר, כשם שלך מכר בעין יפה כך לי מכר בעין יפה.

וכתבו התוס', שאמנם דין זה אמת הוא כפי שפירש הרשב"ם, את דברי רב זביד ורב פפא לעניין קניין חזקה של שני לקוחות, אולם עיקר **דברי רב זביד ורב פפא נאמרו לעניין חזקת שלוש שנים**, שאם היו שנים טוענים שקנו את השדה, זה החזיק באילנות, וזה החזיק בקרקע, לדעת רב זביד זה החזיק באילנות ולא בקרקע, וזה החזיק בכל הקרקע, ולדעת רב פפא המחזיק באילנות החזיק גם בחצי הקרקע.

מכר קרקע ושייר אילנות לפניו

מי שהיה לו שדה אילן, ומכר את גוף הקרקע לאחרים, ושייר לעצמו את האילנות, **אפילו לא היו שם אלא שני אילנות**, [ומבואר להלן שהקונה שני אילנות אינו קונה את הקרקע עימהם], זה שמשייר את האילנות לעצמו, **משייר לעצמו את כל הקרקע הצריך להם, וגם שאם ייבשו ייטע אחרים במקומם.**

ואף על פי שלעניין מכירת בית ושדה, אמר רבי עקיבא מוכר בעין יפה מוכר, ואינו משייר לעצמו כלום בבית ובשדה אף לא דרך ללכת אל בורו, [שאינו בכלל מכירת הבית והשדה], בנידון זה **מודה רבי עקיבא**, שהמוכר משייר לעצמו את הקרקע הצריך לאילן, כי מעלה על דעתו, שאם לא ישייר זאת לעצמו, הקונה יסלק אותו, אחר שייבש האילן.

לחבירו. (תוס' בסוף דף ל"ו).

אבל מכר לחבירו אילנות שאינם עומדים לקיום בקרקע כמו שהם, לא קנה את הקרקע כלל.

לדעת חכמים, כן הדין כשמכר שלושה אילנות בלבד, אבל אם מכר אילנות מרובים, באופן שכשיעקרו מקצתם, יישארו לכל הפחות שלושה כדרך שבני אדם רגילים ליטוע, **אנו רואים את העומדים להיעקר כמי שאינם, וכאילו שאין כאן אלא שלושה הנתועים כדרך בני אדם, ואם כן מכר לקונה את הקרקע.**

ולדעת רבי שמעון, אף בזה, מאחר שכפי שהאילנות עומדים עתה, אינם עומדים להתקיים, הרי כולם בחזקת שעומדים להיעקר, **ולא מכר לקונה את הקרקע.**

דף לה

חזקה בנכסי אדם שאינו נמצא כאן

לדעת תנא קמא, כשהבעלים אינו נמצא במקום שהחזיקו בנכסיו הדין כן. **אם שיירות מצויות ממקומו למקום נכסיו, החזקה מועילה, כי מאחר שהשיירות מצויות, נודע לו שמחזיקים בנכסיו, ועליו למחות על כך**, כדי שלא תועיל החזקה למחזיק. ואינו יכול לומר, לא מחיתי כי לא היה הדבר מגיע לאוזני המחזיק, משום **שעל ידי השיירות היתה המחאה**

לבעל הקרקע לחפור תחת האילן, אפילו למטה מאלף אמה.

כן פירש רשב"ם. ור"י פירש, שאף לדעת נהרדעי, אם ייבש האילן, לא ייטע אחר תחתיו, כמו שמפורש במשנה לקמן, ולא זכה הקונה בקרקע, אלא לעניין שאין לבעל הקרקע לחפור תחתיו. ורשב"א יישב פירוש רשב"ם, ואמר שנהרדעי סוברים מוכר בעין יפה מוכר, והמשנה כדעת הסוברים מוכר בעין רעה מוכר.

ולדעת רבא [בדף ל"ח] – **לא זכה הקונה בקרקע כלל**, ואם ייבש האילן לא ייטע אחר תחתיו. אולם כל זה במכירה של אילן סתם, **אבל אם הקונה טוען, שהמוכר מכר לו את הקרקע עם האילן בפירוש, הקונה נאמן על ידי חזקת שלוש שנים, ולכן מי שמוכר אילן סתם, וחושש שהקונה יחזיק בו שלוש שנים, ויטען שקנה גם את הקרקע, ימחה בו קודם שיעברו שלוש שנים, ויודיע שלא מכר לו את הקרקע.**

מכר אילנות רצופים

דין זה שהמוכר לחבירו שלושה אילנות קנה עימהם את הקרקע, הוא רק כשהאילנות נטועים כדרך שבני אדם רגילים לקיימם בקרקע.

יש אומרים כשהמרחק בין אילן לחבירו לא פחות מ-8 אמות ולא יותר מ-16 אמה. ויש אומרים כשהמרחק בין אילן לחבירו לא פחות מ-8 אמות ולא יותר מעשרה לבית סאה שהוא שיעור של כ-17.84 בין אילן

נשמעת למחזיק. ואם אין השיירות מצויות ממקומו למקום נכסיו [כגון שהיו במלכות אחרת, או בשעת חירום אף באותה מלכות], מאחר שאין שיירות מצויות, אין החזקה נשמעת לבעלים, ואין ראייה משתיקתם שהקרקע של המחזיק, ולכן אין חזקתו חזקה, ואפילו שמעו הבעלים שהחזיק, אין חזקתו חזקה, כי יאמרו, לא מחינו משום שהמחאה לא היתה נשמעת למחזיק, ואין בה טעם. ומאחר שאין למחזיק ראייה שהקרקע שלו, עליו לשמור שטרו אף יותר משלוש שנים, ואם לא שמר הפסיד.

ובדעת רבי יהודה נחלקו אמוראים בגמרא, האם סובר שאין מחאה מועילה אלא בפני המחזיק, ולכן האריכו את זמן החזקה, עד שיוכל לבוא ולמחות בפניו, או שהמחאה מועילה גם כשתגיע לאוזני המחזיק על ידי אחרים.

חזקה בנכסי בורח

לדעת האומרים שאין מחאה מועילה אלא בפני המחזיק [=דעת רב לשון הראשון], מי שהוצרך לברוח ממקומו, והחזיק אדם בנכסיו, אינו יכול למחות במחזיק, כי כשימחה במקום גלותו, אין זו מחאה, משום שאינה בפני המחזיק, ולשוב למחות בפני המחזיק אינו יכול, כי רודפים אותו שם, ומאחר שאינו יכול למחות, אין ראייה ממה שלא מחה שמכר את הנכסים למחזיק, ואין חזקתו כלום. [ודווקא בנכסי בורח אין חזקה, אבל בנכסי מי שהלך ממקומו מרצונו, יש חזקה, כי יש לו אפשרות לשוב ולמחות בפני המחזיק, ומתוך שלא מחה, מוכח שמכר לו את הנכסים].

ולדעת האומרים שמחאה מועילה אף שלא בפני המחזיק [=דעת רב לשון השני, ודעת שמואל לכל הלשונות], מי שהוצרך לברוח ממקומו, והחזיק אדם בנכסיו, יכול למחות בו במקום גלותו, כי מחאה מועילה גם כשהיא נשמעת על ידי בני

ולדעת רבי יהודה, החזקה מועילה אפילו אם היו הבעלים בסוף העולם, משום שלדעתו כל מה שאמרו שחזקת הבתים שלוש שנים, לא אמרו אלא מפני אלו הנמצאים רחוק מנכסיהם, כי מעיקר הדין יש לחזקה להועיל מיד, שהרי אין אדם רואה שאוכלים את נכסיו ושותק אפילו שעה אחת, ולכן כשמחזיקים בנכסי אדם בפניו, ואינו מערער, יש כאן חזקה מיד, אלא שכשהבעלים אינו במקומו, האריכו את זמן החזקה עד שלוש שנים, כי בשיעור זמן זה, ודאי ישמע שהחזיק בנכסיו, אפילו הוא באספמיה, [שהוא המקום הרחוק ביותר שרגילים להגיע אליו], ויוכל לבוא למחות.

ואם צריך למחות בפני המחזיק לדעת תנא קמא, אין המערער צריך

ומאחר שאינו יכול למחות, אין בשתיקתו ראייה שמכר את הנכסים, ואין חזקת המחזיק כלום, [ואם באמת הדין עמו, ישמור שטרו ולא יפסיד].

דף לט

נוסח מחאה [שלא בפני המחזיק]

שיטת ר"ח - "פלוני גזלן הוא, שאוכל את ארצי בגזלה, ולמחר אתבע אותו לדין, ואוציאה ממנו" [=פלוני גזלנא הוא, דקאכיל לארעאי בגזלותא, ולמחר תבענא ליה לדינא]. ודווקא כשאומר כל זאת, יש כאן מחאה, אבל אם המערער לא פירש בדבריו שמתכוון לתבוע את המחזיק לדין, אין זה כמוחה בו, שידע להיזהר בשמירת שטרו, אלא כנותן פגם בחבירו בלבד, ואין זו מחאה. וכל שכן כשאינו אומר אלא "פלוני גזלן הוא", ואינו מפרש במה הוא גזלן, שאין כאן מחאה, אלא נתינת פגם בלבד.

שיטת רבי יעקב בר יקר ור"י - "פלוני גזלן הוא, שאוכל את ארצי בגזלה" [=פלוני גזלנא הוא דקאכיל לארעאי בגזלותא], אף על פי שאינו מפרש שמתכוון לתבוע אותו לדין על כך, יש כאן מחאה, כי דבר פשוט הוא, שמי שגוזלים אותו מתכוון לתבוע את הגוזלנים, ואם כן, אם יש למחזיק שטר, ידע להיזהר בשמירתו. ומכל מקום צריך להזכיר במחאתו שהוא גזלן מחמת שאוכל את הקרקע של

אדם אחרים, ומאחר שיכול למחות, אם לא מחה, יש ראייה שמכר את הנכסים למחזיק, **ויש לו חזקה**. [וכן הדין כשמחזיקים בנכסי מי שהלך ממקומו מרצונו, כי יש לו אפשרות למחות ממקומו, ומתוך שלא מחה, מוכח שמכר את הנכסים]. אלא שללשון השני, נחלקו רב ושמואל האם מחאה מועילה, כשמוחה במקום גלותו בפני מי שאינם יכולים ללכת לומר למחזיק, [כגון חיגרים או שהולכים למקום אחר]. **לדעת רב, המחאה הזו מועילה, אף על פי שמוחה בפני מי שאינם יכולים ללכת לומר למחזיק, כי על ידיהם ישמע הדבר לאחרים, והם יאמרו למחזיק, ואם כן, כשמחה בפניהם, ביטל את חזקת המחזיק. ולדעת שמואל, המחאה הזו אינה מועילה, ואינו מבטל את חזקת המחזיק, עד שימחה בפני בני אדם שיכולים לומר למחזיק.**

ורבא פסק, שמחאה מועילה אף שלא בפני המחזיק, ומהטעם הזה המחזיק בנכסי מי שהלך ממקומו, או שברח מחמת חובות, יש לו חזקה, כי הבעלים יכולים למחות ממקום גלותם. [ואין לבורח לחשוש שכשישמעו היכן הוא ירדפו אחריו, כי מאחר שאנוס הוא, ואין לו מה לפרוע, אין רודפים אחריו]. ומתוך שלא מחו, הפסידו.

אבל המחזיק בנכסי מי שברח ממקומו מחמת שרצה, וירא מפני גואל הדם, אין לו חזקה, כי הבורח הזה אינו יכול למחות ממקום גלותו, מאחר שירא שידוע מקומו לגואל הדם, וירדוף אחריו.

לדברי הכל – מאחר שציוה אותם שלא יאמרו את המחאה לשום אדם, לא תשמע המחאה כלל, והרי זה כמי שלא מחה כלל.

ד. אמרו העדים למערער, "לא יצא דבר המחאה מפינו" [=לא מפקינן שותא].

לדעת רב פפא – מאחר שאמרו לו שלא יגלו את המחאה לשום אדם, לא תשמע המחאה כלל, והרי זה כמי שלא מחה כלל.

ולדעת רב הונא בריה דרב יהושע [שהלכה כמותו] – מאחר שלא ציוה אותם שלא יאמרו זאת, אלא מעצמם אמרו כן, ואין להם איסור לפרסם את המחאה אם ירצו, אף על פי שאמרו שלא יפרסמו אותה, מן הסתם יפרסמו אותה, שכל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש, אמר לה ולא אדעתיה [=כל דבר שאין מוטל על האדם להסתירו, אלא מעצמו אמר שלא יגלה, סופו שאומרו לבני אדם, ואינו נותן אל ליבו שקיבל עליו להסתירו], ולכן יש כאן מחאה.

מילתא דמתאמרא באפי תלתא

אמר רבה בר רב הונא, כל מילתא דמתאמרא באפי תלתא לית בה משום לישנא בישא [=כל דיבור שנאמר בפני לוושה אין בו משום לשון הרע]

רשב"ם פירש, כל דיבור, אפילו הוא דיבור של גנאי גמור, אם נאמר בפני שלושה, מאחר שהוא מתפרסם על ידם,

המוחה, אבל אם לא הזכיר מפני מה קורא למחזיק גזלן, אין זו מחאה, כי כשישמע זאת המחזיק, לא ידע שקורא אותו גזלן משום שרוצה לערער על חזקתו, אלא כנותן פגם בחבירו בעלמא הוא, ולא ידע להיזהר בשמירת שטרו. ולא זו בלבד, אלא אפילו מזכיר במחאתו שהמחזיק גזלן מחמת שגזל את הקרקע הזו, אין זו מחאה, אלא אם כן מפרש שגזל את הקרקע מהמערער עצמו, כי כשלא מפרש שגזל ממנו, הרי הוא כאומר שגזל מאחרים, ולפוגמו בלבד הוא בא, ולא לערער על חזקתו.

אופנים שיש לחוש שלא

ישמע המחזיק את המחאה

א-ב. אמר לעדים, "אל תאמרו למחזיק את המחאה", או שאמרו העדים למערער, "לא נאמר למחזיק את המחאה".

לדעת רב זביד – מאחר שהעדים לא יאמרו את המחאה למחזיק, אין זו מחאה, כי כל מחאה שאינה נשמעת למחזיק אינה מחאה.

ולדעת רב פפא [שהלכה כמותו] – אף על פי שהעדים עצמם לא יאמרו למחזיק עצמו את המחאה, חבריהם או חברי חבריהם יאמרו לו, ואם כן יש כאן מחאה, כי היא נשמעת למחזיק.

ג. אמר לעדים, "לא יצא דבר המחאה מפיכם" [=לא תיפוק לכו שותא].

כי רק כשנאמר בפני שלושה הוא כבר מפורסם]. **והאומר מחאה בפני שנים, סובר, שגם דבר הנאמר בפני שנים מתפרסם**, [וכמו כן לעניין לשון הרע, גם דבר הנאמר בפני שנים מתפרסם, והחוזר ואומר, אחרי שנאמר בפני שנים, אין בו משום לשון הרע].

ויש מפרשים – אין מחאה מועילה, אלא כשאינה נחשבת לשון הרע, אבל כשהיא נחשבת לשון הרע, לא יספרו אותה, ולא תישמע למחזיק. ובזה נחלקו. **האומר מחאה בפני שלושה, סובר, שרק דבר הנאמר בפני שלושה, אינו נחשב ללשון הרע, אבל כשנאמרת המחאה בפני שנים, אינה נאמרת לשם מחאה, אלא לשם אמירת לשון הרע על המחזיק הגזלן, ומאחר שאמירתה היא לשון הרע, לא יספרו אותה השומעים, ולא תישמע למחזיק. והאומר מחאה בפני שנים, סובר, שגם דבר הנאמר בפני שנים, אינו נחשב ללשון הרע, ומאחר שאין המחאה לשון הרע, יספרו אותה השומעים, ותישמע למחזיק.**

ב. נחלקו האם מחאה מועילה שלא בפני המחזיק.

לדברי הכל אין דבר מתפרסם אלא כשנאמר בפני שלושה [או יותר]. ובזה נחלקו.

האומר מחאה בפני שנים, סובר, שאין מחאה מועילה אלא בפני המחזיק, ואם כן אין צורך שתתפרסם, משום שכשמוחה בפני המחזיק, הוא יודע

מעשה אם יחזרו ויאמרו אותו [לזה, כך אמר פלוני עליך], **אין באמירה האחרונה איסור של לשון הרע, כי כל דבר גנאי שהתפרסם, אין איסור לשון הרע באמירתו.**

ותוס' פירשו, האומר דברים בפני שלושה, מאחר שידוע לו שהדברים מתפרסמים על ידיהם, ואף על פי כן אינו נמנע מלומר דבריו, מן הסתם אין באמירתו לשון הרע, כי האומר לשון הרע, חושש שישמעו דבריו למי שסיפר עליו את דברי הגנות, ואינו מספר באופן שיתפרסמו דבריו.

בפני כמה בני אדם צריך

המערער להשמיע מחאתו

רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, בפני שנים. וכן פסק רבינו חננאל. ורבי אבהו אמר רבי יוחנן: בפני שלושה.

ובאו בגמרא שלושה ביאורים בטעם המחלוקת הזו.

א. נחלקו בדין המבואר לעיל, [כל דבר הנאמר בפני שלושה אין בו משום לשון הרע].

לפירוש הרשב"ם – הכל מודים שאין מחאה מועילה, אלא כשהיא נעשית באופן שתתפרסם. ובזה נחלקו. **האומר מחאה בפני שלושה, סובר, שדבר מתפרסם רק כשנאמר בפני שלושה, [ומטעם זה רק דבר הנאמר בפני שלושה, אין בו משום לשון הרע, לחוזר ואומר,**

בפני אחד, כי בני אדם מספרים זה לזה, ורק לשון הרע אינו מתפרסם בפחות משלושה, כי מעלימים אותו יותר, ומכל מקום צריך למחות בפני שנים, כדי שתהיה עדות על המחאה, ולא יוכל המחזיק לומר לא מחית], ולכן די בשני עדים.

והאומר מחאה בפני שלושה, סובר, שמחאה אינה מועילה, אלא אם כן מתפרסמת לכל, [כפרסום האמור לעניין לשון הרע], בפני שלושה, ולכן אין מחאה אלא בפני שלושה.

זמני המחאה

סברת גידל בר מניומי, צריך למחות שלוש פעמים, **פעם אחת בשנה ראשונה, פעם אחת בשנה שניה, ופעם אחת בשנה שלישית,** אבל מי שמחה שנה ראשונה ושניה, ולא מחה בשנה השלישית, התגלה שלא כדין מחה בשנים הראשונות, ולסוף שנה שלישית יש חזקה, ואין צריך להיזהר בשטרו עוד*.

מהמחאה אף כשאינה מתפרסמת לאחרים, אבל שני עדים צריך על המחאה, כדי שלא יאמר המחזיק שלא מחו בו, ולכן די בשנים.

והאומר מחאה בפני שלושה, סובר, שמחאה מועילה אף שלא בפני המחזיק, ובלבד שתתפרסם, ותוכל להישמע לו, ואם כן כשמוחה שלא בפני המחזיק, אין המחאה מועילה אלא בפני שלושה, כי רק בפני שלושה היא תתפרסם.

ג. נחלקו האם צריך שתהא מחאה מפורסמת, [סהדותא או גילוי מילתא].

לדברי הכל אין דבר מתפרסם אלא כשנאמר בפני שלושה [או יותר]. ולדברי הכל מחאה מועילה שלא בפני המחזיק. ובזה נחלקו.

האומר מחאה בפני שנים, סובר, שמחאה שאינה מפורסמת מועילה לבטל את החזקה, כי כל מחאה שיתכן שתגיע לאוזני המחזיק, מועילה, אף על פי שאין ברור שתישמע לו, [והתוסי' כתבו, שלדעה זו ודאי תישמע המחאה, אפילו ימחה

הוספות

* כן ביאר רשבי"ם דבריו, ולכאורה מתוך מה שכתב בתחילת דבריו, שלסברת גידל צריך למחות בכל שנה, יוצא, שאם לא מחה בשנה הראשונה, יש כאן חזקה בסוף השנה הראשונה, ואם כן יליע איך הדין הזה עולה בקנה אחד, עם מה שאמרו חזקת הבתים שלוש שנים. ואפשר שבאמת אף לסברת גידל, לעולם אין חזקה בתוך שלוש שנים, אלא שלדעתו מחאה מועילה רק בשנה השלישית של החזקה, וטעם הדבר הוא על פי מה שנתבאר לעיל, שאף שהיה לחזקה להועיל מיד, הסיבה שהחזקה מועילה רק אחר שלוש שנים, כי כל שלוש שנים שדרך בני אדם לשמור שטרותיהם, זה שאין שטרו בידו, יש פגם בחזקתו, ומי שמחו בו, יש פגם בחזקתו אף כשאין שטרו בידו אחר שלוש שנים, כי כשמוחים במחזיק יש לו לשמור שטרו אף אחר שלוש שנים. וסבר רב גידל, שמהטעם הזה, המחאה המבטלת את החזקה על ידי שצריכה לגרום למחזיק לשמור שטרו אחר שלוש שנים, היא המחאה של השנה השלישית, ואפילו אם לא היתה מחאה בשנים הראשונות, כי כשמוחים בו בשנה השלישית, יש לו לשמור שטרו אחריה, אבל כשהיתה מחאה בשנה ראשונה ושניה ולא בשנה השלישית, הרי זה כמו שהתברר שלא כדין היתה המחאה בשנים הראשונות, ושוב לא ישמור שטרו אחר שלוש שנים יותר משאר בני אדם. ואפשר שזהו שנקט רשבי"ם, וזאם מחה ראשונה ושניה ולא מחה שלישית, ולא נקט וזאם לא מחה באחת משלוש השנים, כי העיקר הוא המחאה של השנה השלישית. והדבר צ"ע.

לומר, שטר היה לי ואבד, אף על פי שעברו הרבה שנים מהמחאה.

רשב"ם ור"ח פסקו, הלכה **כבר קפרא**. וכתב רשב"ם, שרבי יוחנן אינו חולק על בר קפרא בדין, אלא שמצד הסברא היה נראה לו, שאין צריך למחות אלא פעם אחת.

ותוס' כתבו שאין הלכה כבר קפרא, אלא **כסברת רבי יוחנן**, שכן סוגיית הגמרא בדף ל"א.

ערער וחזר וערער

מי שמחה כמה פעמים, [בין שהוצרך לעשות כן, כגון לדעת בר קפרא, בסוף כל שלוש שנים. ובין שארע שעשה כן, אף על פי שלא היה צריך, כגון בתוך שלוש שנים לדברי הכל, ולדעת רבי יוחנן אף אחר שלוש שנים].

- אם היו **כל מחאותיו מאותה סיבה**, [כגון שבכל הפעמים אמר פלוני גזל את שדי], הרי זו **מחאה**.

- אבל אם **שינה את סיבות המחאה**, [כגון שאמר תחילה, פלוני גזל את שדי, ואחר כך אמר, משכנתי שדי לפלוני, ולכן אוכל פירותיה, אבל לא מכרתי לו את גוף השדה], משעה שמחה מחאה שניה, הודה שהמחאה הראשונה אינה אמת, ואם כן המחאה הראשונה בטלה, כי הודאת בעל דין כמאה עדים היא, והמחאה השניה גם כן אין בה כלום, משום שהחזיק לומר שקר, ומאחר שאין כאן **שום מחאה**, כשיחזיק המחזיק שלוש שנים יש לו חזקה.

לדעת ריש לקיש משום בר קפרא, צריך למחות פעם אחת בכל שלוש שנים, כלומר, אין צריך למחות כל שנה, ומשמחה פעם אחת, דיו בכך לבטל חזקת שלוש שנים, אולם המחאה אינה מועילה לבטל חזקה לעולם, אלא עד שלוש שנים שאחריה, אבל אם החזיק זה שלוש שנים שלימות אחר המחאה הראשונה, יש כאן חזקה, ולכן צריך למחות פעם אחת בכל שלוש שנים. **יש מפרשים שכל מחאה מועילה לכך שהמחזיק ישמור שטרו שלוש שנים אחר המחאה**, אבל לאחר מכן אינו שומר את השטר, ולכן אם עברו שלוש שנים אחר מחאה ראשונה, ולא היתה מחאה שניה, נאמן לומר היה לי שטר ואבד, ומועילה חזקתו. **ויש מפרשים שמי שקנה שדה, ומחו בו פעם אחת, מעתה שומר את שטרו לעולם**, וממילא אף לאחר שלוש שנים אינו נאמן לומר אבדתי שטרי, **ומה שצריך למחות פעם שניה**, הוא **כדי שלא יאמר**, אמנם מתחילה גזלתי את השדה, אבל **לאחר המחאה קניתי אותה, והחזקתי בה שלוש שנים, ולא שמרתי שטרי, כי אחר שקניתי באמת, לא היתה שום מחאה**.

סברת רבי יוחנן, צריך למחות פעם אחת בשלוש השנים הראשונות, ומחאה זו מועילה לעולם, כי משעה שמחה במחזיק, ופרסם שגזל את שדהו, יש למחזיק להיזהר בשטרו כל הימים, עד שירד עם זה לדין, או שיראה שטרו לבית דין אחר המחאה, ובלא זה, אינו נאמן

כתיבת שטר על הדברים הללו

א-ב. מחאה ומודעה – העדים שמחה בפניהם, או שמסר מודעה בפניהם, **כותבים** למערער שטר, להיות בידו לעדות, שמחה בתוך שלוש שנים, או שמסר בפניהם מודעה, **אף על פי שלא צוה אותם לכתוב. משום** שמן הסתם רוצה שיכתבו לו, וכל דבר שהוא זכות לאדם, **זכין לו שלא בפניו** ושלא ברשותו.

וכתבו התוס', ששטר זה אין דינו כשאר שטרות, שהרי אין שטר נכתב אלא מדעת מי שהוא חובתו, (מוכר, נותן, ולוה). ומכל מקום אף שאין דינו כשטר, **נחשב הוא כעדות.**

לשיטת רש"י נחשב כעדות **מתקנת חכמים**, אבל מהתורה אין עדות מועילה בכתב אלא מפי העדים.

ולשיטת רבינו תם השטר הזה נחשב לעדות **מהתורה**, כי עדות בכתב אינה עדות רק ממי שאינו יכול להעיד בפיו, כגון אילם, אבל מי שיכול להעיד בפיו, יכול להעיד גם בכתב. אלא שיתכן שדווקא כשחתמו שנים בשטר הדבר נחשב כעדות, אבל כשאחד כותב עדותו בשטר, אין בכך כלום.

עוד כתבו התוס', שהשטר כשר כשכתבו בלא ציוויו, אפילו אם כתבו בו שצוה אותם לכתוב.

ג. קניין סודר – העדים שנעשה הקניין בפניהם **כותבים לקונה שטר** על הקניין. [והרי זה כשטר **גמור** הנעשה מדעת המוכר].

כמה דברים שאין צריך בית דין של

שלושה לעשייתם [ודי בעדות של שנים]

א. מחאה – כדעת רבי חייא בר אבא. ומהטעם שהתבאר בדף ל"ט. [וכבר כתבו שם התוס', שהמחאה מועילה אף בפני אחד, אלא שצריך שנים שיעידו, שאכן היתה מחאה].

ב. מודעה – מי שאונסים אותו למכור או לתת משלו איזה דבר, ולכתוב על כך שטר בעל כורחו, צריך להודיע קודם לכן לשני עדים, שעומד לעשות כן באונס ולא ברצון, ולא יהיה ממש באותו שטר, ובכך השטר אינו מועיל לעשיית הקניין שאונסים אותו לעשות. [ודווקא קודם שכותב את השטר, המודעה מבטלת אותו, אבל אחרי שנעשה, אי אפשר לבטלו, שאם כן כל שטרות שבעולם, כשיתחרט אחר שנעשו בכשרות, יבוא לפוסלם].

ג. הודאה – מי שהודה לחבירו בפני שנים, שחייב לו ממון, הרי זו הודאה גמורה, וכשיחזור המודה ויכפור, יביא זה את העדים, ועל פיהם יוציא ממנו את החוב בבית דין.

ד. קניין סודר – אין צריך לעשות את הקניין בפני בית דין, כי הקניין נעשה על ידי מעשה הקניין בלבד, ואינו צריך שום עדות לקיומו, ומכל מקום כדי שלא יוכלו להכחיש את הקניין, יעשוהו בפני שני עדים, שיוכלו

ולדעת אביי ורבא, על כל אדם כותבים מודעא, אפילו הוא מציית לבית דין, כי לא בכל שעה בית דין מזומן לדון, ופעמים כשיבוא לאנוס את זה, לא יהיה בידו לפנות לבית דין, ואין לו תקנה אלא במסירת מודעא.

ידיעת העדים מהאנוס שעליו נכתבת המודעא

גט ומתנה – מי שאומר לעדים, שאונסים אותו לתת גט לאשתו, או לתת מתנה למישהו, העדים כותבים לו מודעא, לבטל את הגט והמתנה, **אף על פי שאינם יודעים אם באמת הוא אנוס,** כי הסברא אומרת שאינו משקר, משום שאין לאדם סיבה לשקר שאונסים אותו לעשות דברים אלו, שהרי אם באמת לא אונסים אותו, ודאי עושה מרצון, וכשעושה מרצון, אין לחוש שמוסר מודעא של שקר, כדי שיוכל לבטל מה שעשה.

מכירה – מי שאומר לעדים, שאונסים אותו למכור, אין העדים כותבים לו מודעא לבטל את המכר, אלא **אם כן יודעים שאומר אמת,** אבל כשאינם יודעים אם אומר אמת, יש להם לחוש שמשקר, ובאמת לא אונסים אותו למכור, אלא מוכר מעצמו מחמת דוחקו שלא מרצונו, ולכן מוסר מודעא, כדי שיוכל לבטל את הקניין, כשיהיו לו מעות. [ובהמשך יתבאר בעזה"י, שגם כשהעדים יודעים שהיה אנוס, לא בכל אופן

כי מאחר שהמוכר הקנה על ידי סודר, שחל בכך הקניין מיד, ולא עיכב את הקניין עד שהקונה ימשוך או יחזיק, **גילה שמתכוון להקנות בעין יפה, ומן הסתם רוצה שיכתבו שטר על כך.** ומכל מקום, אם אומר לעדים בפירוש, שלא יכתבו, אין רשאים לכתוב.

ד. הודאה – **העדים** שהודה בפניהם, **אינם רשאים לכתוב שטר על ההודאה,** **שלא ברשות המודה, כי השטר הזה חוב הוא לו,** שעל ידו נעשה החוב, מחוב על פה, [שהלווה נאמן לומר כנגדו פרעתין], לחוב בשטר, [שאיין הלווה נאמן לומר כנגדו פרעתין], ואין חבין לאדם שלא מדעתו.

קיום שטרות בשלושה

קיום שטרות צריך שלושה, [אף לדעת האומרים שנים שדנו דיניהם דין]. כי אם יהיה הקיום בשנים, אין עדיפות בחתימות המקיימים, על חתימות העדים עצמם. אבל כשהמקיימים שלושה, ניכר שבת דין קיימו את חתימות העדים.

על אלו בני אדם כותבים מודעא

לדעת רבה ורב יוסף, אין כותבים מודעא אלא אמאן דלא ציית דינא [=אין כותבים מודעא אלא על סרבן בדין], כי אם הבא לאנוס את זה שימכור לו, שומע לדברי בית דין, מדוע האנוס פונה לעדים, ומוסר להם מודעא, יפנה לבית דין, והם יושיעו אותו מיד האנס.

כותבים מודעה על המכירה]. כאן מכר כלל, לבין אונס של פחד הפסד ממוני, שאם לא ימכור ייקחו ממנו חנם, שבזה אם לא מסר מודעה, יתכן שהתרצה בלב שלם, והדבר צ"ב].

כתיבת מודעה על אונס מכירה

לדעת רבא, אין כותבים מודעה על אונס של מכירה, כי כשאונסים אדם למכור שדה מסוימת דווקא, המכר בטל אף בלא מודעה, וכשאונסים אדם למכור שדה, והוא בוחר את השדה שימכור, אין זה נחשב כאונס, ואפילו ימסור מודעה המכר קיים.

ולדעת רב הונא, כותבים מודעה על אונס של מכירה, שאם לא יכתבו, המכר קיים, אף כשאונסים אותו למכור שדה מסוימת.

ובמעשה דפרדיסא, הכל מודים שכותבים מודעה על המכירה, שאחד משכן פרדסו לחבירו, והחזיק בה שלוש שנים [בלא מחאה], ובא לבעל הקרקע ואמר לו, אם תמכור לי את השדה, אשלם לך עליה, אבל אם לא תרצה למכור, אטען שהיא שלי משעה שבאה לידי, ואהיה נאמן, מאחר שהחזקתי בה שלוש שנים, והרי זה אונס אותו למכור את השדה, על ידי שמפחידו, שאם לא ימכור יפסיד אותה לגמרי בלא דמים, ומשום כך מודה רבא, שכותבים מודעה לבטל את המכירה. [ולא נתבאר בדברי רשב"ם, במה חלוק האונס הזה משאר אונסים, שלדעת רבא המכר בטל בהם, אף בלא מסירת מודעה. ואפשר שיש חילוק בין אונס של ייסורי הגוף, שבוודאי לא אמר שמסכים למכור, אלא להינצל מהם, ואין

מתנתא טמירתא [=מתנה טמונה]

הנותן לחבירו מתנה בשטר, ואומר לעדים לכתוב את השטר באופן שלא יתפרסם [כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך], יש לחוש שהנותן כבר נתן את הדבר הזה למישהו אחר, ולכן אינו רוצה לפרסם את הנתינה של עכשיו, ומשום החשש הזה המקבל אינו זוכה לגבות את המתנה בשטר הזה.

ונחלקו בגמרא מהו האופן שהשטר נחשב לשטר מתנה טמירתא.

לשון הראשון – שטר מתנה פסול, רק כשאומר לעדים, זילו אטמורו וכתבו ליה [=לכו החביאו עצמכם וכתבו לו את השטר].

ולשון השני – גרסת רשב"ם ששטר מתנה כשר, רק כשאומר לעדים תיתבו בשוקא וכתבו ליה, ובברא וחיתמו ליה [=שבו בשוק וכתבו ובוחוץ וחתמו], כלומר בפרסום לעיל כל. אבל לא אמר כן, אלא 'כתבו בלבד, אף על פי שלא ציוה אותם להחביא עצמם, השטר פסול. [ומהטעם הזה, נהגו לכתוב בשטרי מתנה, 'ואמר לנו, מתנה זו, כתבוה בשוקא וחתמוה בברא']. וגרסת ר"ח ששטר מתנה שאמר 'כתבו בלבד, כשר לדברי הכל. [ומה שנהגו לכתבו בשטרות 'ואמר לנו, מתנה זו, כתבוה בשוקא

דף מא

כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה

בין לעניין חזקת שלוש שנים של נכסי דלא ניידי, (המבוארת בפרק זה), בין לעניין חזקת תשמישים (המבוארת בדף ו' ובדף כ"ג), אין החזקה אלא הוכחה לטענתו, שאומר הנכסים שלי והתשמישים ברשותי, ולכן רק כשלפי טענתו הם באמת שלו, החזקה מועילה, אבל כשלפי טענתו אין הנכסים והתשמישים שלו, הבעלים מסלקים אותו מהם למרות חזקתו.

ונתבארו כאן בגמרא עם אלו טענות החזקה מועילה, ועם אלו טענות אינה מועילה:

- **לא אמר לי אדם דבר מעולם** ואם כן מתוך שלא מחו הבעלים מן הסתם מחלו, **אין זו טענה**. כי מודה שלא זכה בנכסים מהדין בקניין או ירושה, ומשתיקת הבעלים אין ראייה שמחלו לו.

אמנם אם אחר שטען, לא אמר לי אדם דבר מעולם, **יחזור ויטען שקנה את הנכסים, הוא נאמן, ואין זה כחוזר וטוען**, כי אין בטענה הזו הכחשה לטענה הראשונה, משום שיתכן שמתחילה רצה לומר שקנה, אלא שחשש לומר זאת משום שאבד שטרו, ולכן טען שלא אמרו לו דבר מעולם, שהוא דבר אמת, אלא שלא פירש שהסיבה שהקרקע שלו היא

וחתמוה בברא', אינו אלא לשופרא דשטרא (=ליפות את כח השטר), אבל אינו מעיקר הדין]. **והלשון השני לא בא** [להוסיף] **לפסול** [יותר מהלשון הראשון הפוסל שטר שאמר בו 'החביאו עצמכם'], אלא **שטר שאמר לעדים 'אל תכתבו בשוק'**.

ולהלכה, לכתחילה חיישינן ללשון השני. ולכן, לגרסת ר"ח אין גובים שטר מתנה, שאמר לעדים, 'אל תכתבו בשוק'. ולגרסת רשב"ם אין גובים שטר מתנה, אף כשאמר לעדים 'כתבו'. **אולם אם גבה אין מוציאים ממנו**.

שטר מתנה מפורסם [וכשר]

שאחר שטר מתנה טמירתא

אם יש הוכחה שלא היה מעונין לתת את המתנה האחרונה, אלא מתוך אונסו, [כגון שחפץ לשאת אשה ולא התרצית עד שיתן לה כל נכסיו], **נעשה השטר הראשון כמודעא על כד**, כלומר כשם שאין מתנה מועילה לאחד אחר שכבר ניתן הדבר לאחר, כך המתנה האחרונה אינה כלום, אחר שנעשית הראשונה, [ואף שהראשונה אינה מועילה לעצמה, שהרי היא מתנה טמירתא, מועילה היא לפסול את המתנה שאחריה].

אולם כשאין הוכחה שהמתנה האחרונה נעשית מאונס, הרי היא מתנה גמורה, שהרי נעשית בהכשר, ואין לפסול מתנה שנעשית בהכשר, משום שקודם לה נתן מתנה טמירתא.

לעניין מוכר פירות דקל קודם שצמחו, אין מוציאים את הפירות מהקונה, אף שעל פי דין לא חל הקניין, כי יש סברא שאין כאן טעות, אלא מחילה מדעת, כי מסתבר שהמוכר רוצה להיות נאמן בעיני הקונה, ומאחר שהבטיח לו שימכור לו, מקיים את הקניין.

טענות רב ענן

שיטפון נטל את מחיצות שדהו של רב ענן, ולא נודע מקומם, והעמיד מחיצות אחרות בתוך קרקע שכינו.

לפירוש רשב"ם, טענה אחת היתה לו, לומר שבדין הרחיב גבולו, והיא שעשה כן משום ששכנו מחל לו על כך, שהרי אמר לו לבנות כן. אלא שמתחילה אמר שהראיה על כך ששכנו מחל לו היא חזקה, שהחזיק בקרקע של שכינו. [וראיה זו נדחית, כי לא החזיק שלוש שנים, ואין הלכה כרבי יהודה האומר שחזקה מועילה ביום אחד]. **ולבסוף אמר שהראיה על כך ששכנו מחל לו היא עדים,** שראו שסייע אותו שכנו לבנות את הכותל במקומו החדש. [וטענתו נדחית, כי המחילה היתה בטעות, שהרי שכנו לא הכיר בכך, שאין הכותל במקומו הישן].

ולפירוש תוס', שתי טענות היו לו לרב ענן, מתחילה טען שקנה את הקרקע משכנו, והיה סבור שיש לו חזקה עם הטענה. [וטענתו נדחית, כי לא היה לו חזקת שלוש שנים]. **ולבסוף טען ששכנו מחל לו על הקרקע,** והראיה לכך היתה, ששכנו סייע לו בבניית הכותל במקומו החדש, ובזה הודה לו שכנו, או

שקנה אותה, כי היה סבור שיפסיד בכך, וטען שמשתיקת הבעלים יש ראייה שמחלו לו.

וכל זה כשיטען כן בפירוש, אבל כשאינו מפרש דבריו שבאמת קנה, אין אנו טוענים לו זאת, ומאחר שטענת לא אמר לי אדם דבר מעולם אינה טענה, הבעלים הראשונים מסלקים אותו.

- **קניתי** מהבעלים, [מהמערער או מאבותיו], **הרי זו טענה,** כי לפי דבריו הנכסים שלו.

- **קבלתי במתנה** מהבעלים [מהמערער או מאבותיו], **הרי זו טענה,** כי לפי דבריו הנכסים שלו.

- **מחלו לי הבעלים בפירוש,** מתוך פירוש רשב"ם [בעניין רב ענן] משמע, שגם זו טענה כי לפי דבריו הנכסים שלו.

- **ירשתני** את הנכסים מאבותיי, אם ידוע שהיו שלהם יום אחד, **הרי זו טענה,** אף על פי שאינו יודע אם באו ליד אבותיו כדין או לא.

מחילה בטעות

שיטת רש"י, שלדעת רב נחמן, בכל מקום מחילה בטעות מועילה, ואין המוחל יכול לתבוע מה שמחל בטעות, [אלא שלעניין הלוואה, אם הדבר נראה כריבית הוא אסור ויש להחזירו].

ושיטת רבינו תם, שלדעת רב נחמן בכל מקום מחילה בטעות אינה כלום, והמוחל מוציא מחבירו מה שמחל לו בטעות. [ורק

בעדות על מנה, ובעדות על גזלת שתי שורות קרקע]. כי במה שמכחישים זה את זה, מסתבר שהאחד לא דייק בדבר וטעה, אבל אינו משקר, ואם כן יש כאן שני עדים נאמנים.

-

לדברי רבי שמעון בן אלעזר [שהלכה כמותו], כל הדינים הנ"ל הם כדעת בית הלל בלבד. אבל לדעת בית שמאי, בכל האופנים נחלקה עדותם של העדים, ואין להכשיר כי בוודאי האחד משקר.

ודוקא בשני עדים המכחישים זה את זה נחלקו בית שמאי ובית הלל. אבל כשהיו שני כתי עדים המכחישים זה את זה באופנים הנ"ל, הכל מודים שבמה שאינם מכחישים זה את זה הם נאמנים, כי ממה נפשך יש שני עדים כשרים על הדבר.

ולדברי תנאים אחרים, כל מחלוקת בית שמאי ובית הלל היא, בשני כתות עדים המכחישות זה את זה באופנים הנ"ל. אבל כששני עדים מכחישים זה את זה באופנים הנ"ל, הכל מודים שנחלקה עדותם, כי האחד משקר.

-

הדינים היוצאים מסוגיית ההוא דדר בקשתא [=שם מקום] בעיליתא [=בעלייה], כבר מבוארים לעיל בדף ל'.

א. החזיק בקרקע שלוש שנים, ואמר, קניתי מפלוני שקנה ממך בפני, הרי זו חזקה עם טענה.

שעדים העידו כן. [נטענתו נדחית, כי המחילה היתה בטעות, שהרי שכנו לא הכיר בכך, שאין הכותל במקומו הישן].

שני עדים הבאים להעיד עדות אחת ומכחישים זה את זה במקצתה

- אחד מעיד שלוה החייב חבית יין, ואחד מעיד שלוה החייב חבית שמן:

לדברי הכל נחלקה עדותם, שהרי אינם מעידים אותה עדות. ואם שניהם מעידים על אותו המעשה, כלומר שבאותה שעה ראו את הדבר, הרי אלו מכחישים זה את זה, ואין כאן שום עדות.

- אחד מעיד שלוה החייב מנה שחור, ואחד מעיד שלוה החייב מנה לבן:

לדעת רב יהודה – נחלקה עדותם כמו הדין הקודם, כי בגוף הדבר אין לתלות את ההכחשה בחוסר דיוק וטעות, אלא בשקר של אחד מהם.

ולדעת נהרדעי – מאחר ששניהם מעידים על מנה, עדותם קיימת, ומה שמכחישים זה את זה בצבעו של המנה, אין לומר שהאחד משקר, אלא שלא דייק בדבר, וטעה, אבל אינו עד שקר.

- אחד מעיד שלוה החייב מנה בארנק שחור, ואחד מעיד שלוה החייב מנה בארנק לבן. או שהאחד מעיד שלוה החייב מנה, ואחד מעיד שלוה החייב מאתים. או שהאחד מעיד גזל זה שתי שורות קרקע, והאחד מעיד גזל זה שלוש שורות קרקע:

לדברי הכל עדותם קיימת, [על כל פנים במה שאינם מכחישים זה את זה, כלומר

אף על פי שאבד השטר שהיה לשמעון, ואין לראובן לטעון, לא מחיתי, כי לא החזיק בה אדם אחד שלוש שנים, משום שעל ידי השטרות שעשו על המכירות של כל שנה, התפרסם שבאו כולם מכח אחד, והיה לו למחות.

ג. **מכירה בשטר הרי היא כמחאה**, כלומר כשהחזיק אדם בקרקע, וקודם שעברו שלוש שנים לחזקתו, עמד הבעלים הראשונים ומכרה לאחר בשטר, מאחר שעל ידי זה התפרסם לכל, שנהג בה כבעליה, הרי זה כמוחה במחזיק, ואומר, גזלן הוא, ומעתה אף אחר שלוש שנים יש למחזיק להיזהר בשטרו, ובלא שטר אינו נאמן לומר, קניתי את השדה ואבד שטרי.

ומכל מקום דין זה הוא רק **כשמוכר את השדה הזו בפירוש**, אבל עמד הבעלים הראשונים, ומכר את כל שדותיו לאחר, ולא פרט את השדות במכירתו, אף שהתפרסמה המכירה, לא התפרסם שהקרקע הזו בכלל המכירה, ואין כאן מחאה, ומעתה כשיחזיק המחזיק שלוש שנים, יש לו חזקה, אף על פי שלא היתה כל החזקה בפני אותם הבעלים, [כפי שיתבאר להלן, שחזקה מועילה גם כשמקצתה בפני האב, ומקצתה בפני הבן], (דין זה מבואר בדף מ"ב).

כמה דינים במכר בעדים

מכר הנעשה בעדים אינו מתפרסם כל כך, אבל הרוצה לדעת יוכל לדעת, כי אין

ב. החזיק בקרקע שלוש שנים, ואמר, קניתי מפלוני, ויש עדים שדר בה יום אחד, הרי זו חזקה עם טענה.

וכאן בסוגיה נוסף פרט אחד בדין ב', שלא נתבאר לעיל. והוא, שלדעת אב"י, אין צריך עדות שממש דר שם המוכר יום אחד, ודי בעדות שראוהו שם מודד את מידת הקרקע. ולדעת רבא צריך עדות שדר בה ממש יום אחד.

כמה דינים במכר בשטר

מכר הנעשה בשטר מתפרסם לכל, כי כל דבר הנעשה בשטר מתפרסם. ולכן:

א. אם הוציאו את הקרקע מהקונה מחמת המוכר, **הקונה גובה את אחריותו מנכסים משועבדים** של המוכר, [כלומר מנכסים שהיו ביד המוכר, ונשתעבדו למכירה הזו, ולאחר מכן מכרם לאחרים], ואין ללקוחות למנוע מהקונה לגבות מהם, כי אומר להם, היה לכם להיזהר שלא לקנות קרקע משועבדת לי, שהרי הדבר מפורסם שהיא משועבדת לי.

ב. **שלוש לקוחות בשטר מצטרפים לחזקה**, כלומר קרקע שהיתה שייכת לראובן, והחזיק בה שמעון שנה, ומכרה ללוי בשטר, והחזיק בה לוי שנה, ומכרה ליהודה בשטר, והחזיק בה יהודה שנה, מעתה אם יבוא ראובן ויאמר שלא מכר את השדה כלל, כשיטען יהודה ששמעון קנה ממנו את הקרקע, והוא בא מכח שמעון, [דרך לוי], הרי זו חזקה עם טענה,

לכל, כי כל דבר הנעשה בשטר מתפרסם. **ולכן, המלווה בשטר גובה את חובו מנכסים משועבדים**, ואין ללקוחות למנוע ממנו לגבות מהם, כי אומר להם, היה לכם להיזהר שלא לקנות קרקע משועבדת לי, שהרי אם הייתם מבררים היה נודע לכם שהקרקע משועבדת.

מדיני הלוואה בעדים

הלוואה הנעשית בעדים אינה מתפרסמת כלל, כי הבא ללוות מצניע את הדבר, כדי שאם יבוא למכור קרקע, לא יבינו הכל שהוא דחוק לפרוע מעות, ולא ייקחו ממנו ביוקר.

ולכן, המלווה בלא שטר גובה חובו מנכסים בני חורין בלבד, [כלומר נכסים שתחת יד הלווה, ולא מה שמכר לאחרים], משום שאין ראוי לגבות מהלקוחות, מאחר שאין בידם להיזהר מלקנות ממי שהלווה בלא שטר, שהרי הדבר אינו מתפרסם כלל.

אב ובנו מצטרפים לחזקה

אם החזיק האב מקצת שלוש שנים ומת, והחזיק בנו אחריו, והשלים שלוש שנות חזקה, הרי זו חזקה. ואין לבעלים הראשונים לטעון, לא מחינו, כי לא החזיק בה אדם אחד שלוש שנים, משום שישורש כרעיה דאבוה הוא [=יורש רגל האב הוא], והכל יודעים שבן יורש את

מסתירים את הדבר, אלא עושים את המכירה בפרהסיא, שיקפצו הקונים עליה. **ולכן:**

א. אם הוציאו את הקרקע מהקונה מחמת המוכר, **הקונה גובה את אחריותו מנכסים משועבדים** של המוכר, ואין ללקוחות למנוע מהקונה לגבות מהם, כי אומר להם, היה לכם להיזהר שלא לקנות קרקע משועבדת לי, שהרי אם הייתם מבררים היה נודע לכם שהקרקע משועבדת.

ב. שלוש לקוחות בלא שטר אין מצטרפים לחזקה, כלומר קרקע שהיתה שייכת לראובן, והחזיק בה שמעון שנה, ומכרה ללוי בלא שטר, והחזיק בה לוי שנה, ומכרה ליהודה בלא שטר, והחזיק בה יהודה שנה, אם יבוא ראובן ויאמר שלא מכר את השדה כלל, כשיטען יהודה ששמעון קנה ממנו את הקרקע, והוא בא מכח שמעון, [דרך לוי], אין זו חזקה, כי ראובן טוען, לא מחיתי, כי לא החזיק בה אדם אחד שלוש שנים, ואף שבאו כולם מכח אחד, מאחר שלא נעשה שטר על המכירות של כל שנה, לא היה לו לדעת שבאו כולם מכח אחד, ולא היה לו לדעת שעליו למחות.

ג. **מכירה בלא שטר אינה כמחאה**, כי אין המחזיק יודע ממנה, ואינו נוהר לשמור שטרו. (תוס' בדף מ"ב).

דף מב

מדיני הלוואה בשטר

הלוואה הנעשית בשטר מתפרסמת

אביו ובא מכוחו. ושני אלו, אם יש עדים שהדבר שמוחזק

בו היה של אדם אחר, מוציאים מהמוחזק ונותנים לאותו אדם.

ובדף מ"ה יתבארו בעזה"י פרטי הדין הזה, שאומן אין לו חזקה במטלטלים.

ולא רק לעניין מטלטלים אין לאומן חזקה, כי גם חזקת קרקעות אין לאומן, כגון בנאי שבונה בית, אין לו חזקה אחר שלוש שנים, (תוס' בדף מ"ז).

שאר דיני המשנה יתבארו בעזה"י על סדר הגמרא.

חזקה לשותף בחלק חבירו

לדעת אבוא דשמואל ולוי, שנים שהיו שותפים בקרקע, והחזיק האחד בחלק חבירו שלוש שנים, **אין לו חזקה**, שכן דרך השותפים, שהאחד אוכל את כל הפירות כמה שנים, ואחר כך חבירו אוכל את כל הפירות כמה שנים.

כן פירש רשב"ם במשנה, וזה יתכן כשהאחד החזיק לבדו בכל הקרקע שלוש שנים. אולם מדברי הגמרא נראה, שלדעת אבוא דשמואל ולוי, אין לשותפים חזקה גם לעניין חלוקה, כשבמשך שלוש שנים האחד החזיק בחלק אחד, וחבירו בחלק אחר, והטעם לזה, כי גם כך דרך השותפים לעשות, שכמה שנים אוכל האחד את החלק המשובח, וחבירו את הגרוע, ואחר כך מחליפים.

ולדעת שמואל, יש אופן שיש לשותף חזקה על חבירו, ויש אופן שאין לשותף

חזקה על אב ובנו מצטרפת

אם החזיק אדם בפני הבעלים הראשונים מקצת שלוש שנים, ומתו הבעלים הראשונים, והחזיק אחר מותם, והשלים שלוש שנות חזקה, הרי זו חזקה, ואין לבן לטעון, לא מחיתי כי לא ידעתי שזו היתה קרקע של אבי.

וכל זה **כשהיה הבן גדול בשעת מות אביו**, אבל אם בשעת מות אביו היה קטן, אף על פי שהגדיל מיד אחר כך, אינו בקי בנכסי אביו, ואין ראייה משתיקתו שהקרקע של הקונה, ולכן אין לקונה חזקה.

מטלטלים שאין בהם חזקה

במטלטלים, מי שהוא מוחזק בשל חבירו אפילו שעה אחת, אף על פי שיש לחבירו עדים שהיה שלו, נאמן המוחזק לומר קניתי, והוא שלי, כי סתם לוקח מטלטלים מחבירו, בלא עדים ובלא שטר הוא קונה.

ואלו יוצאים מהכלל הזה:

א. מוחזק בדברים העשויים להשאל ולהשכיר.

ב. אומן המוחזק בדבר שעשוי להינתן לו לתקנו, [אפילו אינו עשוי להשאל ולהשכיר].

חזקה על חבירו.

לבדו, וזה שהניח לחבירו להחזיק שלוש שנים בכל השדה, ודאי מכר לו חלקו. אבל בשדה שאין בה דין חלוקה, מאחר שאינה ראויה לשניהם, רגילים שהאחד אוכל ממנה כמה שנים לבדו, ואחר כך חבירו אוכל ממנה כמה שנים לבדו, ואין לאחד מהם חזקה כשאוכלים לבדם כמה שנים, **[וכתב רשב"ם שהלכה כרבינא]**.

שותף כיורד ברשות

לדעת שמואל, **שותף שירד ועיבד את חלק חבירו שלא ברשות**, [ואינו טוען שקנה ממנו, או שטוען כן אבל אינו נאמן, כגון במקום שאין לו חזקה], **מקבל שכר מחלק חבירו, על מה שעבד בו, כדין אריס היורד ברשות הבעלים לעבוד בשדותיהם**, [שנוטל בשבח המגיע לכתפים בשדה שאין עשויה ליטע כשדה העשויה ליטע].

שיטת רבינו תם, דין אחד נאמר כאן, בעניין תשלום שכרו של שותף היורד שלא ברשות לחלק חבירו, והוא, **שכל דבר שבא על ידי טרחתו, נוטל בו חלק בשכרו, כדין אריסי העיר, אף על פי שירד שלא ברשות, ונטע שדה שאינה עשויה ליטע**. [ועדיף הוא בכך על שאר בני אדם, שירדו בה שלא ברשות, שאין נוטלים אלא הוצאותיהם עד שיעור השבח]. אולם בשבח הבא מאליו, ולא על ידי טרחתו, אינו נוטל ממנו חלק בשכרו. [ולשיטת רבינו תם, כל עדיפות השותף היא בשדה שאינה עשויה ליטע, אבל בשדה העשויה ליטע, כל אדם שיוורד לעבדה בלא רשות, נוטל בה חלק בשכרו, כדין אריסי

- **יש אומרים שכשהאחד מחזיק בכל השדה שלוש שנים**, יש לו חזקה, כי מנהג השותפים ליהנות בכל שנה מהשותפות. [או על ידי שעושים יחד, וחולקים הפירות. או על ידי שעושים לחוד, כל אחד בחצי השדה], וזה שהניח לחבירו להחזיק שלוש שנים בכל השדה, ודאי מכר לו חלקו. אבל החזיק כל אחד בחצי הקרקע שלוש שנים, אין להם חזקה במה שהחזיקו, כי דרך השותפים לעשות כן.

- **יש אומרים שכשהאחד מחזיק בחצי השדה** [המובחר] **שלוש שנים**, יש לו חזקה על אותו חלק, לומר חלקנו את הקרקע, וזה בא לחלקי, שאם אין האמת אתו, ולא חלקו את הקרקע, אלא שעשו כן [שכל אחד אכל חצי השדה], כדי שיהיה לכל אחד חלק מהשותפות בכל שנה, היה להם לעשות יחד ולחלוק את הפירות, ולא היה לאחד להניח לחבירו להחזיק לבדו בחצי המובחר של השדה. אבל החזיק האחד בכל השדה שלוש שנים, אין לו חזקה, כי יש שותפים שעושים כן, שהאחד מחזיק לבדו כמה שנים, ואחר כך חבירו מחזיק לבדו כמה שנים.

- **ורבינא אמר, בשדה שיש בה דין חלוקה, אם החזיק בה האחד לבדו שלוש שנים**, יש לו חזקה, כי מאחר שראויה לשניהם, רגילים לאכול ממנה יחד כל שנה, ולא להניח לאחד לאכול

מתחילה, אפשר שקנה גם חלק חבירו.

[העיר].

דף מג

עדות שותפים זה לזה

- **שדה השייכת לשני שותפים**, שלא חלקו אותה, אלא קבעו שבשנה זו יעבוד האחד בצפונה והאחד בדרומה, **ובא אדם אחר וערער על מה שביד אחד השותפים**, וטען שהוא שלו, [כגון שאומר שגזולה ממנו], **השותף השני** אינו כשר להעיד, שבדין השדה תחת חבירו, כי הוא **נוגע בעדותו**, שהרי אם תצא השדה מתחת יד חבירו, ההפסד הוא גם שלו.

- וכשהיתה שדה שייכת לשני שותפים, **ונתן האחד לחבירו את חלקו בקניין גמור**, יש **אופנים** שאם תצא השדה מיד המקבל, יש לנותן הפסד, ולכן אינו יכול להעיד כנגד המערער, להחזיק את השדה ביד המקבל, משום **שהוא נוגע בעדותו**. **יש אופנים** שאם תצא השדה מיד המקבל, אין לנותן הפסד, ולכן יכול להעיד כנגד המערער להחזיק את השדה ביד המקבל **ואינו נוגע בעדותו**, [ואם יצטרף עמו עד נוסף, תתקבל עדותם].

האופנים שהנותן נוגע בעדותו הם, **כשיש לו רווח ממה שהשדה נשאת ביד המקבל**, ואלו הרווחים שיכולים לבוא לו מכך:

רווח א. מעמידו בפני בעל חובו – כלומר

שיטת הקונטרס, [בשדה העשויה ליטע, כל אדם שיורד לעבדה בלא רשות, אינו נוטל בה חלק בשכרו, כדן אריסי העיר אלא כקבלן בלבד, (וששכרו פחות מאריס), מאחר שהאריס עוסק בשדה לתקנה, מה שאין כן שכיר יום קבלן, שאין צריך לתקן אם יתקלקל)]. ושני דינים נאמרו כאן, בעניין תשלום שכרו של שותף היורד שלא ברשות לחלק חבירו. [א] שותף **היורד שלא ברשות לחלק חבירו בשדה העשויה ליטע, נוטל בו חלק בשכרו כאריס**, אף על פי שכל יורד שלא ברשות לשדה העשויה ליטע, נוטל כקבלן בלבד, [ב] שותף **היורד שלא ברשות לחלק חבירו, בשדה שאין עשויה ליטע, נוטל בו חלק בשכרו כאריס**, כאילו היא עשויה ליטע, ובה עדיף הרבה על שאר בני אדם, שאם ירדו בה שלא ברשות, אינם נוטלים אלא את ההוצאות שהוציאו.

שבח המגיע לכתפים

לפירוש רבינו תם, הוא שבח הבא על ידי טורח, הנקרא עבודת כתפיים.

ולפירוש הקונטרס, הם פירות שסופם להיתלש בידים ולשאת בכתפיים.

אומן או שותף

מסוגיית הגמרא מבואר, **שיותר מסתבר שלאומן אין חזקה, ממה שלשותף אין חזקה**, כי כשבא דבר ליד האומן, אין לו שום חלק בו, אלא שניתן לו לתקן, ולהשיב לבעלים, אבל כשבא דבר ליש השותף, מתוך שהיה לו חלק בזה

מחמת חובותיו, יתחייב לשלם למקבל תחת מה שטרפו ממנו.

ביטול רווח ב. על ידי שאינו מקבל עליו אחריות אם יטרפו את השדה בטענה שהיא גזולה, ומעתה אין לו רווח בכך שלא יטול אותה המערער, כי גם כשייטול אותה, לא יתחייב לשלם למקבל כלום.

לתירוץ השני בתוס' פעמים שהנותן נוגע בעדותו, אף כשבטלו שני הרווחים הנ"ל, וזאת, במקום שאם יזכה המערער בשדה, יהיה למקבל תרעומת על הנותן, שמכר לו שדה גזולה. ורק כשהמקבל יודע שבאמת השדה אינה גזולה, ולא יתרעם על הנותן, אף אם המערער יזכה בה, הנותן מעיד לו עליה, [ובלבד שבטלו שני הרווחים הנ"ל].

ולתירוץ הראשון בתוס', די בביטול שני הרווחים הנ"ל, להכשיר את הנותן להעיד למקבל, אף על פי שיש לו רווח בעדותו, בכך שהמקבל לא יתרעם עליו, משום שאין לחוש שיעיד שקר כדי להרוויח תרעומת, ורק כשיש לו רווח ממוני מעדותו, הוא פסול משום נוגע.

והנה אף שהדין הזה שווה, בין אם היה הנותן מתחילה שותפו של המקבל, ובין אם לא היו שותפים, אלא הכל היה של הנותן. מכל מקום יש חידוש בזה שאף כשהיו שותפים תחילה, כשאין לנותן רווח בכך שתהא הקרקע ביד המקבל, הוא מעיד לו. והחידוש הוא, שאין חוששים שעשו קנוניא ביניהם להעמיד השדה ביד המקבל, ואחר כך יחזרו לשותפותם.

אם יש לנותן חובות מזמן היותו שותף בשדה, מאחר שחלקו שלו השתעבד לחובות, אף לאחר שייתנו למקבל, רוצה הוא שיהיה השדה בחזקת המקבל, כי כשהוא בחזקת המקבל הוא בחזקת משועבד לחובו, אבל אם יהיה בחזקת הטוען שגזולה ממנו, לא יהיה משועבד לחובו. [ובדף מ"ה מבואר, שאין הרווח הזה אלא כשאין לנותן קרקעות תחת ידו, אבל כשיש לו קרקעות תחת ידו, בעל חובו יגבה מהם, ולא מזו שמכר, ואם כן אין לו רווח במה שהיא נשאתר ביד המקבל].

רווח ב. אינו מתחייב לשלם אחריותו – כלומר אם הנותן מכר את חלקו למקבל באחריות, רוצה שיהיה בחזקת המקבל, כי אם יינתן לטוען שגזולה ממנו, יתחייב הנותן לשלם למקבל מה שמכר לו.

ומעתה אם יש לו חובות שחלקו השתעבד להם, או שמכר את השדה למקבל באחריות, מאחר שיש לו הפסד אם המערער יוציא אותה מהמקבל, אין מעיד לו עליה להעמידה בידו, משום שהוא נוגע בעדותו.

והאופנים שהנותן אינו נוגע בעדותו הם, כשאין לו רווח ממה שהשדה נשאתר ביד המקבל, וזה יתכן כשיתבטלו שני הרווחים הנ"ל:

ביטול רווח א. על ידי שמקבל עליו אחריות, אם בעלי חובותיו יטרפו את החלק שנתן למקבל, ומעתה אין לו רווח מכך שתהא השדה בחזקת שעבודה לחובותיו, כי אם יטרפו את השדה

האומר שיתן מנה לעניי העיר

יש אומרים שרק עניי העיר נוגעים בדבר, ואינם יכולים לדונו, ולהעיד עליו שהתחייב כן.

ויש אומרים שאם אין קצבה כמה ייתן כל אחד מבני העיר לצדקה, אף עשירי העיר שגובים מהם צדקה נוגעים בדבר, כי רוצים שייתן זה את המנה, כדי שעל ידי זה הם יתנו פחות, [אבל כשיש קצבה כמה ייתן כל אחד, אינם נוגעים בעדותם, כי בכל אופן יתנו כפי שנקצב להם לתת].

ויש אומרים שאף אם יש קצבה כמה ייתן כל אחד מבני העיר לצדקה, עשירי העיר שגובים מהם צדקה נוגעים בעדותם, כי אם ייתן זה את המנה שדנים אותו, יפחתו מקצבת שאר הנותנים.

כמה דינים מהתוספתא

המובאים בפירוש רשב"ם

א. האומר תנו [מאה מנה או ספר תורה או דבר אחר] **לכנסת** – ייתן לכנסת הרגיל בה. ואם היה רגיל בשנים, ייתן לשניהם.

ב. האומר תנו לעניים – יש אומרים שיינתן לעניי אותה העיר. ורבי אחא אומר שיינתן לעניי כל ישראל.

ג. בן האוכל משל אביו, ועבד האוכל משל רבו, **נותן פרוסה לעניים**, או לבנו של אוהבו, ואינו חושש משום גזל, שכך נהגו בעלי בתים.

שותף האומר לחבירו דין ודברים

אין לי על שדה זו לא אמר כלום

רשב"ם מפרש, לשון "אין לי" הרי הוא כלשון "לא יהא לי" בעתיד, ומכל מקום אין הדבר מועיל להפקיע חלקו [בלא קניין סודר], כי מאחר שכבר זכה בחלקו, אין זה אלא כמתפלל, הלוואי שלא יהיה לי חלק בו. ורק אם יאמר, "יהא נתון לך", זכה חבירו בחלקו. [כלומר בלשון שלילית עליו, אינו מועיל, ובלשון חיובית על חבירו, מועיל].

ויש מפרשים, לשון "אין לי" הוא לשון הווה, ולכן האומר "אין לי דין ודברים" לא אמר כלום, שאינו מקנה כלום לעתיד, אלא כמשקר לומר שאין לו, והרי יש לו. אבל אם יאמר, "לא יהא לי דין ודברים על שדה זו" בלשון עתיד, זכה חבירו בחלקו. [כלומר בלשון הווה, אינו מועיל, ובלשון עתיד, מועיל].

בני עיר שנגנב ספר תורה שלהם

בני עיר שנגנב ספר תורה שלהם, כולם נוגעים בדבר, ואם נמצא ביד אדם, אין יכולים לא לדונו כגנב, ולא להעיד עליו.

ואף אם יאמרו מקצתם, שמקנים חלקם בספר התורה לאחרים, עדיין נוגעים הם בדבר, כי יש להם הנאה משמיעת הקריאה, אף כשלא יהיה הספר שלהם.

ורק מי שיעזוב את העיר יוכל לדון ולהעיד, [אף על פי שמתחילה היה נוגע, כי בדבר שתלוי בממון, אין צריך תחילתו וסופו בכשרות].

דין שמירה בין שותפים

- **אם בשעה שקנו אותנו, שמרו אותנו יחדיו**, מאחר שבתחילת השמירה, ששמר כל אחד על חלק חבירו עם חלקו, גם חבירו היה שומר עבורו, **הרי זו שמירה בבעלים**, [שבשעת קבלת השמירה לחבירו, היה חבירו עושה לו עבודה], והשומר בבעלים פטור מגנבה ואבדה [ופשיעה], כמבואר במסכת בבא מציעא.

- וכן אם האחד החל לשמור קודם לחבירו, מאחר שבשעה שהתחיל השני לשמור, היה הראשון שומר עבורו, נעשית שמירת השני כשמירה בבעלים.

- **אולם אם קבעו שכל אחד ישמור בזמן אחר**, נמצא שבשעה שהאחד שומר, אין חבירו שומר עבורו, ואין כאן פטור של שמירה בבעלים, ואז **דינם כשומרי שכר**, ולא כשומרי חנם, כי כל אחד שומר לחבירו תחת מה שגם הוא שומר עבורו.

מכר לו בית או שדה אין מעיד לו עליה

מכר לו פרה או טלית מעיד לו עליה

רב ששת מעמיד דין זה באופן הבא:

ראובן גזל משמעון ומכר ללוי, ובא יהודה להוציא מלוי, בטענה שזה שלו, [ויש לו עדות על כך], **ושמעון רוצה להעיד [עם עד נוסף] לבטל את עדות ערעורו של יהודה, כדי שיישאר הדבר ביד לוי, ולאחר מכן יבוא שמעון ויוציא את הדבר מלוי.**

וזה יתכן רק כשבאים לבטל את עדות ערעור יהודה על ידי אחת משתי העדויות הללו. [א] שיעידו שעדי יהודה גזלנים. [ב] שיעידו שיהודה הודה בפניהם שהדבר אינו שלו.

אבל אם יבוא לבטל את עדות ערעור יהודה, על ידי שיעידו שהדבר שייך ללוי, הודאת שמעון כמאה עדים היא, ולא יוכל לשוב ולהוציא מלוי.

לעניין בית ושדה, שמעון עלול להיות נוגע בעדותו, משני טעמים.

א. כגון שלוי אדם נוח וכשיביא עדים יאמרו שראובן גזל ממנו, ייתן לו לוי את הדבר בלא קושי, **ויהודה אדם קשה**, ובקושי יוכל להוציא ממנו את הדבר [=הראשון נוח לי והשני קשה הימנו].

ב. כגון שיש לשמעון עדים שהקרקע שלו, [וכעת אינם כאן], **וליהודה יש עדים שהקרקע שלו**, ומעתה **אם** יכחיש את עדות יהודה, הבא להוציא מלוי, **לא יחזיק יהודה בדבר**, וכשיבוא שמעון עם עדיו, **יוציא מלוי**, [ויהודה לא יוכל להוציא ממנו, אפילו לא נפסלו עדיו], כי כבר החזיק בה שמעון, [ואם נפסל עדי יהודה עצמם, אין ליהודה שום עדות להוציא ממנו]. **אבל אם** לא יכחיש את עדות יהודה, **יהודה יוציא מיד לוי ויחזיק**, וכשיבוא שמעון עם עדיו, לדון כנגד יהודה ועדיו, מאחר שיהודה כבר מוחזק, **לא יוכל לזכות** בדבר בלא ראייה.

וכל זה לעניין בית ושדה שהם קרקעות,

שמוציאים ממנו מה שקנה, מאחר שיקבל מראובן מה ששילם.

ואם כן מה שאמרנו ששמעון אינו נוגע בעדותו לעניין פרה וטלית, הוא רק **בהתקיים שני תנאים** :

א. כשראובן הגזלן מת, ושמעון לא יוכל לתבוע ממנו את דמי הגזלה, גם כשיוכח שהגזלה היתה שייכת לו.

ב. כשמכירת הגזלה שמכר ראובן ללוי, היתה שלא באחריות, ואין לשמעון להוציא מלוי את הגזלה.

דף מד

ולבסוף העמידו את הדין הזה כך :

אדם שעבד את אחד מהדברים הללו לחובותיו. ואחר כך מכרם בלא אחריות, [כלומר שאם יטרפום מהלקוחות, לא ישלם להם אחרים תחתיהם]. **ולאחר מכן בא אדם אחר, וטען שהדברים הללו שלו הם, וגזלו ממנו, והמוכר רוצה לבוא ולהעיד כנגד עדי המערער.**

וכלל בידנו, שאין שעבוד חל אלא על דבר שמתפרסם שעבודו, כגון בית ושדה שהם נכסי שלא נייד, אבל שעבוד מטלטלים כפרה וטלית אינו מתפרסם, ואינו חל כלל, [אלא אם כן משתעבדים אגב קרקע, כפי שיתבאר להלן].

ומעתה **בית ושדה, מאחר שחל שעבודם, יש למוכר רווח בכך שיישארו ביד הקונה, כי כשהם בחזקת הקונה מכוח המוכר, הם גם בחזקת שעבודם לחוב**

ולא זכה בהם מי שקנאם מהגזלן, [שלא כדין מי שקונה מטלטלים מגזלן, אחר יאוש הבעלים, שאין הבעלים מוציאים ממנו את הגזלה, על פי הדין שנתבאר במקום אחר, שיאוש עם שינוי רשות מוציאים את הדבר מיד בעליו], **כי בקרקעות אין יאוש ושינוי רשות.** [רשב"ם מפרש שאין דין יאוש ושינוי רשות בקרקע. ור"י מפרש שאין רגילים להתייאש מקרקעות]. ואם יישארו ביד לוי שמעון יוציא ממנו.

אבל לעניין פרה וטלית, שמעון אינו נוגע בעדותו, כי אין לו שום תועלת ממה שיישארו ביד לוי, משום שאחר יאוש [בעלים] ושינוי רשות [שקנה לוי מראובן], זכה בהם לוי להיות שלו, אפילו האמת עם שמעון, ושוב אין שמעון מוציא אותם מלוי.

ומיהו לא בכל אופן שמעון אינו נוגע בעדותו לעניין פרה וטלית, ויש פעמים שגם לעניין פרה וטלית שמעון נוגע בעדותו :

א. כשהגזלן חי – אם יישארו ביד לוי, הגזלן ישלם לשמעון דמי הגזלה שגזל ממנו, אבל אם יינתנו ליהודה, הגזלן יאמר לשמעון, לא גזלתי דבר ששייך לך, שהרי התברר שהוא שייך ליהודה, ואיני חייב לך כלום.

ב. כשראובן מכר ללוי באחריות – בזה תקנת חכמים, שאף על פי שלוי קנה את הדבר להיות שלו, מכל מקום מחזירו לשמעון הנגזל, כי אינו מפסיד בכך

עדות המערער, הרי הוא נוגע בעדותו, שמה שעבד אותם אנב קרקע, ורוצה לקיימם ביד הקונה שיישארו בחזקת שעבודם לחובו.

ומה שנתבאר שהמוכר פרה וטלית אינו נוגע בעדותו, אינו אלא כשנודע על פי עדים, שלא היתה לו קרקע מעולם.

וכתבו התוס', שבזמן הזה שרגילים לכתוב בהרשאות, "והקניתי לו ארבע אמות בחצירי", ויש בכך הודאת בעל דין שיש לו קרקע, אם כן, אפילו יעידו עדים שלא היתה לו קרקע, אין בכך כלום, ונידון כמי שיש לו קרקע, והרי הוא נוגע בעדותו אף לענין מכירת פרה וטלית.

דין ב. לדעת רב פפא, המוכר שדה [או דבר אחר] לחבירו, ונמצאת גזולה, שאינה של מוכר, הקונה חוזר וגובה מהמוכר מה ששילם, אף על פי שהיתה המכירה שלא באחריות, אלא אם כן הקונה מודה למוכר, שהשדה אינה גזולה, ועדי המערער שקרנים או טועים. [ולדעת רב זביד כשמכר בלא אחריות, אין גובים ממנו, אף כשהקונה אינו מודה לו שהמערער שקרן].

ואם כן לדעת רב פפא, מה שנתבאר, שהמוכר פרה וטלית בלא אחריות, ואחר כך בא לבטל את עדות המערער, אינו נוגע בעדותו, אין זה אלא כשהקונה מודה למוכר שהם שלו, אבל כשאינו יודע אם מי האמת, מאחר שאם יטרפו ממנו, יגבה מהמוכר כדין מכירה באחריות, המוכר נוגע בעדותו. [ולדעת

המוכר, אבל אם יינתנו למערער, בעל חובו של המוכר לא יפרע מהם, ומאחר שיש למוכר רווח בכך שיישארו ביד הקונה, אם הוא בא לפסול את עדי המערער, הוא נוגע בעדותו.

ובדף מ"ה מבואר, שאין הדין הזה אלא כשאין למוכר קרקעות תחת ידו, ואף שבכל אופן לא יגבו ממנו את החוב, כי אין לו מהיכן לשלם זולת הקרקע הזו, נוגע הוא בעדותו, כי יש לו רווח בכך שיוכל בעל חובו לגבות ממנה, כי בזה לא יחשב הוא "לווה רשע ולא ישלם". אבל כשיש למוכר קרקעות תחת ידו, בעל חובו יגבה מהם, ולא מזו שמכר, ואם כן אין לו רווח במה שהיא נשארת ביד הקונה.

אבל פרה וטלית, מאחר שלא חל שעבודם, אין למוכר רווח בכך שיישארו ביד הקונה, כי גם כשהם בחזקת הקונה מכוח המוכר, לא יפרע מהם בעל חובו של המוכר, ומאחר שאין למוכר רווח בכך שיישארו ביד הקונה, אם הוא בא לפסול את עדי המערער, אינו נוגע בעדותו.

ולהלן יתבארו כמה דינים, שעל פיהם יתברר, שהחילוק הנ"ל בין בית ושדה לפרה וטלית, אינו קיים בכל המקרים :

דין א. מה שאמרנו שמטלטלים אינם משתעבדים לחוב, אינו אלא כשרוצה לשעבדם בפני עצמם, אבל הבא לשעבדם אנב קרקע חל שעבודם.

ואם כן, כשאדם מוכר פרה או טלית, ואחר כך רוצה להעיד כדי לבטל את

אגב קרקע, וכותב בהרשאה "ונתתי לו ארבע אמות בחצרי", ונהגו לכתוב כן **אף מי אין לו קרקע**.

- יש מפרשים משום שאין אדם שאין לו ארבע אמות בארץ ישראל.

- ויש מפרשים משום שאין לך אדם שאין לו ארבע אמות לקברו.

- ורבינו תם מפרש, שאף על פי שידוע שאין לאדם קרקע, מאחר שמודה שיש לו קרקע, הודאת בעל דין כמאה עדים, ומחמת הודאת בעל דין, מועיל הקניין אגב הקרקע שהודה שיש לו.

דף מה

כתבו התוס', שמי שאין לו כעת רווח ממון בעדותו, אינו נחשב נוגע בעדות, אף על פי שאם יתעשר יהיה לו רווח ממון מעדותו, משום שאינו נפסל אלא לפי מצבו כעת.

ישראל מכר חמור

לישראל ובא גוי ואנסו

ישראל שמכר חמור לישראל, ובא גוי והחזיק בו בכח, בטענה שהוא שלו, ואין לגוי עדים על כך]:

לדעת רבא או רב פפא – כשהקונה אינו יודע אם האמת עם הגוי או לא, **אם מוכח שהאמת עם הגוי**, כגון שהחזיק בחמור בלבד, והניח את האוכף, ובכך ניכר שאינו מחזיק בכל אשר ימצא אצל

רב זביד בכל אופן שהיתה המכירה בלא אחריות, המוכר פרה וטלית אינו נוגע בעדותו].

דברים הכתובים בשטר שעבוד

מבואר בגמרא שהמשעבד מטלטלים אגב קרקע, כותב בשטר, **"ודלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרא"**.

טעם כתיבת "דלא כאסמכתא" – כיון שאין זו מכירה גמורה, ולא משכון, אלא שעבוד בעלמא, שאינו מתממש אלא אם לא יפרע החוב עד זמן מסוים, ודומה הוא בכך לאסמכתא [=האומר אם יארע כך וכך אתן לך], ומאחר שאסמכתא אינה קונה, צריך לחזק את השעבוד, ולכתוב שאינו כאסמכתא.

טעם כתיבת "ודלא כטופסא דשטרא" – טופסי שטרות הם דוגמאות של שטרות שביד הסופר, שלא נכתבו לגבות בהם, אלא להעתיק מהם נוסח השטרות, וכדי שיהא ברור שנכתב שטר זה לגבות בו, יש לציין בו שאינו טופס.

והסתפקו התוס', האם רק בשטר שמשעבד בו מטלטלים אגב קרקע, יש לכתוב "ודלא כאסמכתא", או אף בשטר שמשעבד בו קרקעות בלבד.

מה שכותבים בהרשאות

"ונתתי לו ארבע אמות בחצרי"

כשאדם כותב הרשאה לחבירו, ליפות את כוחו שיעסוק בממונו, מקנה לו את הממון

אומן אין לו חזקה

לדעת רבה [קודם שחזר בו]:

א. המפקיד אצל חבירו בפני עדים, צריך להחזיר לו בפני עדים.

ב. כשנמצא כלי ביד אומן, הרי הוא מוחזק בו, אף על פי שידוע [בעדים] שהיה שייך לאחר, ואין זה ככלים העשויים להשאל ולהשכיר, שאין להם חזקה, כשהיה ידוע ששייכים לאחר.

רשב"ם מפרש, משום ששאלה ושכירות לכל שכניו אדם משאל ומשכיר, ואין המוחזק יכול לומר לו, אינך רגיל להשאל לי, ולא בא לידי אלא בקניין. אבל דבר הניתן לאומן, אין אדם נותן אלא לאומן שהוא רוצה, והאומן יכול לומר לו, אינך רגיל לתקן אצלי, ולא בא לידי אלא בקניין.

ור"י מפרש, שאפילו כשידוע שרגיל לתקן אצל האומן, יש לו חזקה, ואין זה ככלים העשויים להשאל, משום שדרך בני אדם להשאל לשכניו בלא עדים, אף כשאינו מכירים כנאמנים, כדי שלא להשיא עצמו שם רע, אבל כשנותן לאומן, יכול לתת בעדים, ולכן יש לו חזקה כשלא ניתן לו בעדים, שיכול לומר לבעלים, אם לא מכרת לי אלא נתתי לי לתקן, היית מעמיד עדים על כך.

ולפי זה, מה ששינוי שאומן אין לו חזקה, אין זה אלא כשנמסר לו בפני עדים, ולא מטעם שהוא אומן, אלא מטעם שצריך להחזיר בפני עדים, וכשנמסר לו בפני עדים חייב להחזירו, אפילו עתה לא ראינו את הדבר בידו.

הישראל, אלא במה שסבור באמת שהוא שלו, המוכר חייב לפצות את הקונה מיד הגוי. רשב"ם מפרש שחייב להביא עדים לדון עם הגוי, אולי יוציאנו מהגוי בדין, שהגויים מציינים לדין, [נדווקא כשהאנס גוי, אבל כשהאנס ישראל, אין צריך לטרוח להביא עדים שהחמור היה של הקונה, כי אין צריך אלא לעדות שחטף מהקונה, וממילא אינו מוחזק בחמור, ועדות זו הקונה יכול להביא לבדו, ומעתה בית דין יוציאו מהחוטף עד שיביא הוא ראיה שהחמור שלו]. ותוס' מפרשים שהמוכר חייב לשלם לקונה מה שהגוי הוציא ממנו [על פי דיני הגויים, אף על פי שלפי דיני ישראל לא היה מוציא ממנו. ודווקא כשהאנס גוי, אבל כשהאנס ישראל, אין המוכר משלם לקונה, עד שהקונה יביא ראיה, שהדין עם האנס בדיני ישראל]. ואם אין הוכחה שהדין עם הגוי, כגון שחטף את החמור עם האוכף, מסתבר שאינו אלא גזלן, ואין על המוכר חיוב לפצות את הקונה מיד הגוי.

וכל זה כשהקונה אינו יודע אם האמת עם הגוי או לא, אבל כשהקונה יודע שהאמת עם המוכר, בכל אופן המוכר אינו חייב לפצות מיד הגוי.

ולדעת אמימר [רשב"ם פוסק כמותו] – בכל אופן המוכר אינו חייב לפצות את הקונה מיד הגוי, ואפילו הגוי אינו נוטל את האוכף, והקונה אינו יודע עם מי האמת, כי סתם גוי אנס הוא, שנאמר "אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר".

אבל כשעתה אין אנו רואים את הדבר ביד האומן, הוא נאמן לומר שקנה אותו, אפילו אם יש עדים שבעליו הראשונים מסרוהו לו, כי העדים אינם מחייבים אותו להחזיר בעדים, והיה נאמן לומר החזרתי בלא עדים, ומגו שנאמן לומר החזרתי בלא עדים, נאמן לומר שהוא שלו.

לדעת רבה [לאחר שחזר בו]:

א. המפקיד אצל חבירו בפני עדים, אין צריך להחזיר לו בפני עדים.

ב. כשנמצא כלי ביד אומן, הרי הוא מוחזק בו, אף על פי שידוע [בעדים] שהיה שייך לאחר, ואין זה ככלים העשויים להשאיל ולהשכיר [כפי שהתבאר לעיל], ודווקא כשאין ידוע איך בא לידו, אבל אם ידוע בעדים שבא לידו בתורת אומן, כדי שיתקנו, אינו נאמן לומר שקנה אותו.

ולפי זה, מה ששנינו שאומן אין לו חזקה, אין זה אלא בהתקיים שני תנאים. [א] ראינו את הדבר בידו עתה, [ואינו יכול לומר החזרתי אותו בלא עדים]. [ב] נמסר לו בעדים לתקן, [ואינו יכול לומר ניתן לי בקניין].

אבל אם עתה אין אנו רואים אותו בידו, נאמן לומר שהוא שלו, מיגו שהיה אומר החזרתי. וכן אם לא נמסר לו בפני עדים, נאמן לומר שקנה, ולא קיבל כדי לתקנו בתורת פיקדון.

לסיכום, מה ששנינו אומן אין לו חזקה:

לדעת רבה [קודם שחזר בו] – כשיש

ואף שכל אדם שהפקידו אצלו בפני עדים חייב להחזיר בפני עדים. אומן יש לו דין מיוחד, שאם נמסר לו בפני עדים בלא שישמעו אם נמסר לשם פיקדון או לשם קניין, הרי זה כידוע שנמסר לשם פיקדון, שיתקן את הדבר. אבל שאר בני אדם, רק כששמעו העדים שנמסר להם לשם פיקדון, חייבים להחזיר על פי העדים הללו.

אבל כשנמסר לו שלא בעדים, נאמן לומר שקנה, מיגו שהיה אומר החזרתי, [כשעתה לא ראו אותו בידו], או מיגו שהיה אומר לא היה שלך מעולם, [אפילו ראו אותו בידו עכשיו].

ויש מפרשים שאף לדעה זו, המפקיד אצל חבירו בפני עדים, אם ישבע שהחזיר, נאמן, אף כשהחזיר שלא בפני עדים. ואם כן, מה ששנינו, שאומן אין לו חזקה, והעמדנו זאת כשנמסר לו בפני עדים, הכוונה שאין לו חזקה בלא שבועה, אבל אם ישבע, יש לו חזקה, ונאמן שהדבר שלו, מיגו שהיה אומר החזרתי בלא עדים, והיה נאמן בשבועה.

לדעת אביי [שהלכה כמותו]:

א. המפקיד אצל חבירו בפני עדים, אין צריך להחזיר לו בפני עדים.

ב. כשנמצא כלי ביד אומן, אם ידוע [בעדים] שהיה שייך לאחר, האומן אינו מוחזק בו, כדין כלים העשויים להשאיל ולהשכיר, שאין להם חזקה, כשהיה ידוע ששייכים לאחר.

ולפי זה, מה ששנינו שאומן אין לו חזקה, אין זה אלא כשעתה אנו רואים בידו דבר השייך לאחר, [ואפילו אין עדים שמסרו לאומן], כי אומן אין לו חזקה.

עדים שהבעלים מסרו לו לתקן.

ולדעת אביי – כשעתה הדבר נראה ביד האומן.

ולדעת רבה [אחר שחזר בו] – כשיש עדים שהבעלים מסרו לו לתקן, וגם עתה הדבר נראה בידו.

-

אף במקום שאין חזקה לאומן, מי שאינו אומן ומחזיק בדבר שניתן לאומן לתקן, ואומר שקנה מהבעלים, ונטל מהאומן על ידי שהבעלים אמרו לאומן לתת לו, יש לו חזקה, מיגו שהיה אומר אני קניתי וקבלתי ישירות מהבעלים.

יכול לומר שלי הוא, לא נתבאר בגמרא מה הדין, [ומסתבר שלדעת האומרים, שכיר בזמנו נשבע ונוטל כפי מה שאומר, גם זה נשבע ונוטל כפי מה שאומר].

ואחר שקיבל בעל הבית את הדבר :

אם תובע את שכרו בזמן חיובו [כלומר בעונה הראשונה אחר שגמר את מלאכתו], לדעת רבי יהודה תקנת חכמים היא, שהשכיר נאמן בשבועה. ולדעת חכמים אינו נאמן בזה, ולא תקנו חכמים אלא שבשבעה נאמן לומר לא קיבלתי שכרי כלל, אבל על גובה שכרו אינו נאמן אף בשבועה.

ואם תובע את שכרו אחר זמנו, אינו נאמן בלא ראיה.

דף מו

נתחלפו כליו בשל אחרים

- מי שנתחלפו כליו בשל אחרים, בבית האבל או בבית המשתה, לא ישתמש במה שנטל בטעות, כי אינו שלו, והמשתמש בשל חבירו בלא רשותו, גזלן הוא.

- ומי שנתחלפו כליו בשל אחרים בבית האומן, מותר לו להשתמש בכלי שקיבל מהאומן, אף על פי שאינו שלו, ובלבד שיתקיימו שני התנאים הבאים :

א. האומן עצמו נתן לו את הכלי, [ולא אשתו ובניו של האומן, או שנטל בעצמו].

ב. האומן אמר לו "טול טלית זו", [ולא אמר לו "טול טליתך זו"].

אומן אומר קצצת לי 2 בשכרי ובעל הבית אומר קצצתי 1

הנותן טלית לאומן לתקנה, האומן אומר, שבעל הבית קצץ לתת לו 2 בשכרו, ובעל הבית אומר לא קצצתי אלא 1.

כל זמן שהדבר ביד האומן :

אם הוא ביד האומן באופן שהאומן יכול לומר שלי הוא, [כגון שלא ראינו אותו עתה בידו כדעת אביי], מתוך שנאמן לומר שלי הוא, נאמן לומר ששכרו 2.

ואם הוא ביד האומן באופן שהאומן אינו

את הטלית של בעל הבית ביד האומן, האומן נאמן לומר, שכל מה שאצלו אינו של בעל הבית.

וכתבו התוס', שבאופן זה, **שעדים ראו טלית ביד האומן, והיא דומה לטלית של התובע, האומן נאמן רק כשאומר טלית אחרת היא. אבל כשאומר שלי היא**, שקנייתה מבעל הבית, **אינו נאמן**, ואינו כשאר אומן שלא ראו בידו את הדבר, שנאמן לומר קניתי, מגו שהיה אומר לא קבלתי כלל, כי זה שראו בידו איזה טלית, ירא לטעון אין בידי כלל, ואין לו מגו.

אריסים אין להם חזקה

מתוך לשון המשנה **משמע, שכל האריסים**, מאחר שתחילת ירידתם לעבודת השדה היה באריסות, [לחלוק עם הבעלים בפירות], מעתה **אין להם חזקה**, אף על פי שהחזיקו בשדה שלוש שנים לבדם.

והטעם שאין להם חזקה הוא משום שהבעלים הראשונים יכול לומר, גם בשנים אלו שאכל לבדו את כל הפירות היה אריס שלי, ומה שהנחתי לו לאכול את כל הפירות, הוא משום ששילם לי עליהם, או שזקפתים עליו במלווה.

אולם למסקנה לרוב האריסים יש חזקה, כי הרגילות היא שחולקים את הפירות עם הבעלים, וזה ששינה ואכל את כל הפירות לבדו, החזיק בשדה.

ומה ששינו אריסים אין להם חזקה, הכוונה לאריסי בתי אבות [=אריסים

והטעם שמותר לו להשתמש בכלים הללו, כי בני אדם עשויים לומר לאומן, שימכור את הכלי שנתנו לו, ופעמים טועה ומוכר את של זה שנתן לו לתקן ולא למכור, וכשבא לבקש את שלו, נותן לו אחר, שישתמש בו עד שיוציא מהלוקח את מה שמכר לו בטעות, ואם כן, זה שקיבל את הכלי מהאומן, שואל מדעת הוא, שהרי האומן נתן לו את מה שבידו מדעת, ולא על ידי טעות, ולכן מותר לו להשתמש בכלי.

וכל זה בהתקיים התנאים הנ"ל, אבל כשאשתו או בנו של האומן מסרו לו את הכלי, מסתבר שטעו בזה, ולא מדעת האומן נתנו לו כלי אחר. וכן כשאומר לו האומן "טול טליתך", מסתבר שטעות טעה האומן לחשוב שזו טליתו, ולא נתן לו מדעת טלית אחרת.

מעשי רמאי פומבדיתא

כשבעל הבית אומר לאומן, החזר לי טליתי, האומן מכחיש ואומר, לא נתתי לי מעולם.

וכשבעל הבית אומר לו, והלא עדים ראו אצלך טלית כטליתי, האומן אומר, אינו שלך, אלא אחר הדומה לשלך.

וכשבעל הבית אומר לו, הוצא אותו ואמת דבריך, האומן עונה לו, לא אוציא ממון של אחרים, בשביל טענות הבל שלך.

והדין עם האומן, כי כל זמן שלא ראינו

השדה, ומבקש מהאריס שיעיד, [שראובן החזיק בשדה שלוש שנים על ידו]:

אם בשעה שבה להעיד, כבר טרח בעבודת השדה של שנה זו, **ועדיין לא נטל שכרו כאריס, יש לו הפסד אם יזכה שמעון בשדה**, כי מראובן יטול על מה שטרח כאריס, ומשמעון יטול רק מה שהוציא, כדין יורד לשדה חבירו שלא ברשות, **ולכן נוגע הוא בעדותו** ופסול להעיד.

ואם בשעה שבה להעיד, עוד לא טרח בעבודת השדה של שנה זו כלל, **או שטרח וכבר קיבל את שכרו כאריס, אין לו הפסד אם יזכה שמעון בשדה, ולכן אינו נוגע בעדותו**, וכשר להעיד. [ואין לפוסלו מטעם שאם תישאר השדה ביד ראובן, יהא אריס בה גם בשנה הבאה, כי אין שום בטחון שראובן יניח אותו באריסות בשנה הבאה, ומלבד זאת גם אם לא יהא אריס של ראובן, ימצא אריסות אחרת, ואם כן אינו נעשה נוגע מחמת מה שלא יהיה אריס בשדה בשנה הבאה, אלא רק מחמת שעלול להפסיד שכרו על מה שכבר טרח].

שהיו הם ואבותיהם שומרי שדות של משפחה זו, ולא היו יכולים להחליפם באחרים, כל זמן שעושים מלאכתם נאמנה], ודרך אריסי בתי אבות שאוכלים כל הפירות כמה שנים, ואחר כך הבעלים אוכלים כל הפירות כמה שנים, ומאחר שכן דרך אריסות זו, אין להם חזקה כשאכלו לבדם כל הפירות שלוש שנים.

ויש אופן שיש חזקה גם לאריס של בתי אבות, והוא כשהוריד אריסים תחתיו באותם שלוש שנים שהיה לו לאכול, ולא עשה עימהם כלום. והטעם שיש לו חזקה, הוא משום שאין דרכו של בעל הבית לשתוק, כשמוריד זה אריסים אחרים בלא רשותו, שמא יקלקלו שדותיו, ומתוך ששתק ולא מחה, מוכח שאין השדה שלו.

וכל זה כשהוריד אריסים תחתיו, ולא עשה עימהם, **אבל אם עשה עימהם, אין לו חזקה**, כי כשהוא עצמו נמצא בשדה, אין בעליה מקפיד אם יהיו בה עוד פועלים, מאחר שסומך עליו שישגיח עליהם, ואין ראייה משתיקתו שמכר את השדה.

עדות [חזקה] על פי אריס

ראובן שהוריד אריס לעבוד בשדה, [והחזיק בה שלוש שנים על ידי האריס]. ולאחר מכן בא שמעון, [שהיה בעליה הראשונים], ואמר, [עדיין] שלי היא, [ולא מכרתיה לראובן]. וראובן אומר שקנה את

סתם רב נחמן

כתבו התוס', שרב נחמן המוזכר בשי"ס בלא שם אביו, הוא **רב נחמן בר יעקב**. ומפירושו רש"י במסכת גיטין משמע, שהוא **רב נחמן בר יצחק**.

עדות על פי לוקח ראשון

שנים לקחו קרקעות מאדם אחד בזה אחר זה, ובא מערער וערער על זו שביד השני, ואמר שלא היתה הקרקע הזו של המוכר, אלא בגזלה היתה בידו, ומבקש המחזיק בה, שהלוקח הראשון יעיד על כך שהיתה שייכת למוכר בדין, ולא בגזלה:

לפירוש רשב"ם – הדין הזה תלוי, בחששו של הלוקח הראשון, מכך שבעלי חובות של המוכר יטרפו ממנו את הקרקע, ומאחר שתחילה הם גובים מבעל החוב עצמו, ורק אחר כך מהקרקעות המשועבדות שמכר, וכשגובים מהמשועבדות, תחילה גובים מהלוקחים האחרונים, ורק אחר כך מהמוקדמים, אם יש ביד הלוקח קרקע נוספת שקנה מהמוכר, או שיש קרקע אחרת ביד המוכר עצמו, לא יטרפו מהלוקח הראשון, ואינו נוגע בעדותו, אבל אם אין קרקע נוספת ביד הלוקח השני, או ביד המוכר עצמו, הלוקח הראשון נוגע בעדותו.

ולפירוש התוס' – הדין הזה תלוי, בחששו של הלוקח הראשון, מכך שאם לא תישאר הקרקע הנידונית ביד הלוקח השני, לא יהיה לו מהיכן לגבות אחריותו מהמוכר, כשתמצא גם זו שקנה הראשון, גזולה, ולכן אם יש קרקע נוספת ביד הלוקח השני, או ביד המוכר, שיוכל לגבות ממנה אחריותו, אינו נוגע בעדותו, ואם אין קרקע נוספת שיוכל לגבות ממנה אחריותו, הוא נוגע בעדותו.

עדות חזקה על פי מלווה שהלווה

לו או על פי מי שערב להלוואה

החזיק בקרקע שלוש שנים, וזקוק לעדות על כך, כדי לבטל ערעור הבעלים הראשונים, ומבקש שיעידו על חזקתו מלווה שהלווה לו, או ערב על הלוואה שלוה, [שיש להם הפסד אם לא ישלם את חובו]:

אם אין למחזיק קרקע אחרת – נוגעים הם בעדותם, כי חוששים, שאם לא תישאר הקרקע הזו ביד הלווה, לא יהיה לו מהיכן לשלם את החוב, ויגרם להם הפסד.

ואם יש למחזיק קרקע אחרת – אינם נוגעים בעדותם, כי אפילו אם לא תישאר בידו הקרקע שדנים עליה, אין להם הפסד בכך, משום שאפשר לגבות ממנו את החוב מהקרקע הנוספת, וואין לחוש שישקרו להעמיד את זו בידו, שמא יטרפו ממנו גם את הקרקע הנוספת.

יש מפרשים שלא נאמר דין זה להכשיר את המלווה, אלא כשהקרקע הנוספת דומה לקרקע שדנים עליה, אבל אם הקרקע הנוספת היא זיבורית, והקרקע שדנים עליה היא בינונית, המלווה נוגע בעדותו, משום שאם לא תישאר הבינונית ביד הלווה, יגבה ממנו רק זיבורית, ורוצה הוא לגבות ממנו בינונית.

ויש מפרשים שמחמת הפסד זה שיקבל זיבורית תחת בינונית לא ישקר, כי על כל פנים יגבה את חובו, ואינו נוגע בעדותו. (ושני הפירושים הנ"ל מובאים בתוס' בדף מ"ז).

עדות על פי לוקח שני

שנים לקחו קרקעות מאדם אחד בזה אחר זה, ובא מערער וערער על זו שביד הראשון, ואמר שלא היתה הקרקע הזו של המוכר, אלא בגזלה היתה בידו, ומבקש המחזיק בה, שהלוקח השני יעיד על כך שהיתה שייכת למוכר בדין, ולא בגזלה.

אם יתקיימו שני תנאים. [א] הראשון **קנה באחריות.** [ב] **אין קרקע אחרת ביד המוכר** – כשיוציאו את הקרקע מהראשון, הוא יוציא את הקרקע מהשני, ולכן **השני נוגע בעדותו**, ואינו מעיד לראשון.

אבל כשהראשון קנה בלא אחריות, או שקנה באחריות ויש ביד המוכר עצמו קרקע לגבות ממנו את אחריותו – השני אינו נוגע בעדותו, ומעיד לראשון.

ומי שהחזיק בקרקע שלוש שנים, וזקוק לעדות על כך, כדי לבטל ערעור הבעלים הראשונים, ומבקש שערב קבלן שלו יעיד על חזקתו:

- **יש אומרים שדינו בזה ככל שאר ערבים, שאם יש ללווה קרקע נוספת, אינם נוגעים בעדותם ומעידים ללווה על זו** [כמבואר בדף מ"ו].

- **ויש אומרים** שאף בזה **דינו שונה משאר ערבים**, שדווקא שאר ערבים אינם נוגעים בעדותם, בשעה שיש קרקע נוספת ביד הלווה, כי כשיש ביד הלווה קרקע אחת, כבר אין גובים מהם אלא ממנו, אולם ערב קבלן גובים ממנו אף כשיש ללווה קרקע, ולכן רוצה הוא שיהיו ביד הלווה כמה שיותר קרקעות, שעל ידי זה יש סיכוי טוב יותר, שהמלווה ילך לגבות מהלווה ולא מהקבלן, ולכן הוא **נוגע בעדותו**.

דף מז

אריס ואומן אין להם חזקה כמבואר במשנה בדף מ"ב.

עדות על פי ערב קבלן

ערב קבלן, הוא ערב שמקבל את המעות מידו של המלווה, ונותן אותם ללווה, ושונה דינו משאר ערבים, ששאר ערבים אין המלווה תובע אותם אלא אחר שתבע את הלווה עצמו, וחייבוהו לשלם, ואין לו מה לפרוע, אבל ערב קבלן, ממי שהמלווה רוצה לתבוע תחילה הוא תובע.

גזלן אין לו חזקה

מי שהוחזק בשדה מסוימת בגזלנות, מעתה חזקת שלוש שנים אינה מועילה באותה שדה.

ומי שהוחזק לרצוח על עסקי ממון, אין חזקה מועילה לו בשום שדה שמחזיק בה.

ד. כשהעדים אומרים, בפנינו הודו

הבעלים הראשונים לאביהם, שמכרו להם:

בן אומן ובן אריס – יש להם חזקה.
[לכאורה אין הכוונה כאן לחזקה דווקא אחר שלוש שנים, אלא מיד הם מוחזקים, כי יש עדות ברורה שהשדה של אביהם].

בן גזלן – אין לו חזקה, כי אפילו אם נאמין להם, שהבעלים הראשונים הודה לאביו הגזלן, שמכר לו, אין בכך כלום, כי ודאי לא הודה אלא מפחדו ממנו, ואין כאן עדות על הודאת אמת.

ה. כשאומרים ירשנו מאבינו, שירש מסבינו, אבי [האריס או האומן או] הגזלן:

לכולם יש חזקה, כי הסב אינו אריס, או אומן, או גזלן, ויש לו דין חזקה, וכן דין הנכדים הבאים מכוחו, [ומגו שהיו אומרים שהם עצמם קנו, נאמנים לומר שירושה היא להם מהסב], ויש להם חזקה.

חזקת נכד הגזלן [או האומן או האריס]

א. כשאומר ירשתי מאבי:

יש לו חזקה, כי אביו לא היה גזלן, ויש לו דין חזקה, וכן דין בנו הבא מכוחו.

ב. וכשאומר ירשתי מאבי שירש מסבי הגזלן:

לפירוש רשב"ם ופירוש אחרון בתוס' – אין לו חזקה, כי אומר שבא מכח מי שאין לו חזקה.

חזקת בן אריס בן אומן ובן גזלן

א. כשאומרים ירשנו מאבינו:

לכולם אין חזקה, כי באו מכח מי שאין לו חזקה, ואינם עדיפים עליו.

ב. כשאומרים אנחנו קנינו:

לכולם יש חזקה, כי הם עצמם אינם אריסים, או אומנים, או גזלנים, ודינם כשאר בני אדם, שכשיש להם חזקה בדבר מסוים, הם נאמנים לומר שהדבר שלהם, על ידי שקנו אותו.

והנה לעניין חזקת קרקעות, כשאומרים שקנו את הקרקע, ויש להם חזקת שלוש שנים, אין חילוק בינם לשאר בני אדם. אולם בן אומן שהחזקה האמורה בו היא גם לעניין מטלטלים, שחזקתם לאלתר (כמבואר בדף מ"ב), בן אומן שאומר אני קניתי, אין לו חזקה לאלתר, כשאר בני אדם, ורק כשישהה בידו אחר מות אביו, כשיעור שאומנים רגילים להחזיר לבעלים, יש לו חזקה.

ג. כשאומרים ירשנו מאבינו, אבל יודעים אנו שקנה מהבעלים הראשונים, כי בפנינו הודו לו הבעלים הראשונים שמכרו לו:

בן אומן ובן אריס – יש להם חזקה. כי נאמנים על כך שהבעלים הראשונים הודו לאביהם על המכירה, מיגו שהיו אומרים אנחנו קנינו, והיו נאמנים על ידי החזקה, [כמבואר בדיון הקודם].

בן גזלן – אין לו חזקה, כי אפילו אם נאמין לו, שהבעלים הראשונים הודה לאביו, שמכר לו את הדבר, אין בכך כלום, כי ודאי לא הודה אלא מפחדו ממנו, ואין כאן הודאת אמת.

על שולחנו, כגון שנשא אשה, ואין משתדל עוד בנכסי אביו, מאחר שהופלגו זה מזה, כשהחזיק האחד בנכסי קרובו **יש לו חזקה.**

ואין האחד יכול לומר, לא מחיתי, כי מחמת שהוא קרובי, מחלתי לו על מה שנהנה מנכסיי, אבל אין מכך ראייה שמכרתי לו. כי בוודאי אין הדבר כן, ואם לא היה הדבר של המחזיק, לא היה מוחל לו על השתמשותו.

ובדף נ"ב מבואר, שלדעת רב יוסף, אף כשהופלגו זה מזה, אין להם חזקה זה על זה, כי אינם מקפידים כשהאחד משתמש בשל זולתו. אולם אין הלכה כמותו.

חזקת איש בנכסי אשתו

חזקת אשה בנכסי בעלה

איש האוכל פירות נכסי מלוג של אשתו, אין לו חזקה בכך, כי גם בלא שיקנה אותם ממנה, דינו לאכול מהם, ואם כן אין ראייה מאכילתו שהם שלו.

ובדף מ"ט מבואר, שכן הדין גם במקום שמהדין אין לו לאכול פירות נכסי מלוג שלה. משום שגם באופן הזה אינה מקפדת אם יאכל מהם.

ואשה האוכלת פירות נכסי בעלה, אין לה חזקה, כי כל איש חייב במזונות אשתו, ומחמת חיובו, רגילות הוא שמייחד לה קרקע, שתתפרנס ממנה, ואם כן אין ראייה ממה שאוכלת, שהקרקע שלה.

ולפירוש ראשון בתוס' – אם אומר שאביו אמר לו שירש מהסב, אין לו חזקה, כי ברור שבא לזכות בדבר מכח הסב הגזלן. **אולם כשאומר בסתם שירש מאביו שירש מהסב, אנו טוענים ליורש,** שהאב חזר וקנה בעצמו, [שהרי אם היה אומר כן היה נאמן, מאחר שאינו גזלן], **ויש לנכד הגזלן חזקה.**

אומן שירד מאומנותו יש לו חזקה

יש מפרשים שיש לו חזקה רק בדברים שניתנו לו אחר שירד מאומנותו, אבל מה שניתן לו בעודו אומן, אין לו חזקה, אף אחר שירד מאומנותו.

ויש מפרשים שיש לו חזקה גם בדברים שניתנו לו בעודו אומן. אלא שאין חזקתו לאלתר כשירד מאומנותו, אלא אחרי שישנה בידו אחר כך, כשיעור זמן שרגילים להחזירים לבעליהם.

חזקת האב בנכסי הבן

וחזקת הבן בנכסי האב

שנינו (בדף מ"ב), שהאופוטרופסים אין להם חזקה. והטעם לכך, כי ידוע שמחזיקים בנכסים, ועוסקים בהם לצורך בעליהם, ומשום כך אין ראייה מחזקתם שהנכסים הם שלהם.

- ומחמת הדין הזה, **אב ובנו המשתדלים זה בנכסי זה, אין להם חזקה על הנכסים,** כי ידוע שעוסקים בהם לצורך קרובם, ולא מחמת שהם בעליהם.

- **אולם אם חלק הבן מאביו, ואין סמוך**

ג. ואין לאב חזקה בנכסי הבן בחיי הבן, אבל לאחר מיתת הבן יש לו חזקה.

ד. ואין לבן חזקה בנכסי האב בחיי האב, אבל לאחר מיתת האב יש לו חזקה.

ויש לדמות דינים אלו, למה שמבואר לעיל, שכן שחלק, ואשה שנתגרשה, הרי הם כשאר כל אדם, ויש להם חזקה.

מתי מעמידים קרקע ביד הגזלן

א. לדעת רב הונא רב ושמואל :

מי שאנסוהו [=הכריחוהו] **למכור את נכסיו**, [בין על ידי שייסרו את גופו, ובין על ידי שאיימו עליו שיפסידו את ממונו], ומכר על ידי האונס הזה, **המכר קיים, ובלבד שיקבל מעות כפי שווי הדבר** [=תליוהו וזבין זביניה זביניה].

אבל מי שאנסו אותו לתת מתנה, ונתן על ידי האונס הזה, אין כאן מתנה אלא גזל, וחייבים להשיבו לבעליו [=תליוהו ויהיב לא הוי מתנה].

וכל זה באונס ייסורים או ממון, אבל אם איימו עליו שיהרגוהו, ומכר או נתן על ידי האונס, הקניין מועיל.

ומעתה מי שאנס אדם למכור לו את שדהו, ויש עדות ששילם עליה, הקניין מועיל, שהרי תליוהו וזבין זביניה זביני.

אבל כשאין עדות ששילם עליה, **אפילו אם יש עדות שהבעלים הראשונים אמרו לו שיחזיק בקרקע ויקנה אותה, אין בכך כלום, כי וודאי לא אמרו לו שיחזיק בה, אלא מיראתם ממנו** [=אי לאו דאודי ליה

ובדף נ"א מבואר, שכן הדין **אפילו אם ייחד לה קרקע אחרת לאכילת מזונות, כי דרך האיש לתת לאשתו מזונות ברווח, ואינו מקפיד אם אוכלת גם את זו, ולכן לא מחה בה.**

וכל זה כשהיא תחתיו, אבל אם נתן לה גט, יש לה חזקה בנכסיו, אפילו אם עדיין חייב לה מזונות. [כגון זרק לה את הגט, ספק קרוב לו ספק קרוב לה, שהיא ספק מגורשת, ומכיוון שמספק אסורה להינשא לאחר, עד שיתן לה גט נוסף, חייבוהו חכמים לזונה]. לפירוש רשב"ם, מאחר ששונא אותה, לא ייתן לה שום קרקע לאכילת מזונותיה, כדי שלא תאכל ברווח, ורק בצמצום נותן לה מה שחייב, ואם כן כשמחזיקה בקרקע שלו, יש לה חזקה, כי וודאי לא היה שותק לה, אם לא היתה הקרקע שלה. **ולפירוש תוס'**, כשאוכלת מהקרקע שלו כפי חיובו לזונה, אין לה חזקה, כי אף זו ששונא אותה יתכן שייתן לה קרקע שתאכל במזונותיה, אולם ברווח ודאי לא ייתן לה, ולכן **אם כבר יש בידה קרקע אחרת כדי סיפוק מזונותיה, כל קרקע נוספת שתחזיק בשלו, יש לה חזקה, כי וודאי לא היה שותק לה בזו, אם לא היתה שלה.**

כתב רשב"ם בדף נ"ב :

דינים שנשדדו בבבא בתרא ירושלמית :

א. אין לאיש חזקה בנכסי אשתו בחיי אשתו, אבל לאחר מיתתה יש לו חזקה.

ב. ואין לאשה חזקה בנכסי בעלה בחיי בעלה, אבל לאחר מותו יש לה חזקה.

הוה ממטי ליה לדידיה ולחמריה לשחזור].

ג. ולדעת רבא בדף מ"ח:

מי שאנסוהו למכור את נכסיו, ומכר על ידי האונס הזה, [וקיבל מעות], **אם היה האונס אונס גמור, אין המכר חל.** ואם לא היה האונס אונס גמור, וגילה בדעתו שמתרצה במכר, המכר חל.

ואונס גמור שאין בו גילוי דעת של התרצות, הוא אונס שמתקיימים בו שלושת התנאים הבאים:

א. אנסוהו למכור שדה מסוימת, [אבל אנסוהו למכור שדה אחת משדותיו, ובחר הוא את מה שמכר, גילה שאינו חושש בה, אם תהיה של האנס, והמכר חל].

ב. כשקיבל את המעות לא מנה אותם, [וגילה בכך שאינו חפץ בהם, אלא בקרקע, אבל אם מנה אותם, חל המכר].

ג. אנסוהו באופן שלא נתנו לו שום אפשרות להשתמש, [אבל אם היתה לו אפשרות לדחות את האנס באיזה דיחוי, ולא דחה, המכר חל].

ואין הלכה כרבא, אלא אפילו באונס גמור, שהתקיימו בו שלושת התנאים הנ"ל, אם קיבל מעות, חל המכר, כדעת רב הונא ורב שמואל.

הטעם שתליוהו וזבין זביניה זביני

- **מתחילה אמרו שדין זה אינו שונה משאר מכר,** שהרי רוב חפצים וכלי ביתו שאדם מוכר, אם לא היה אונס מחמת

וכשיש ביד הגזלן שטר מכירה שאין בו אחריות.

לדעת רב, יש בזה הוכחה שהוא שילם לבעלים, כי ודאי לא היו כותבים שטר מכירה בלא תשלום, ואם כן הדבר שייך לגזלן.

ולדעת שמואל ורב הונא אין בכך ראיה ששילם, כי מחמת יראתו היה כותב שטר כזה.

וכשיש ביד הגזלן שטר מכר שיש בו אחריות, ודאי מוכח מזה שהגזלן שילם על הקרקע, כי שטר כזה ודאי לא היו כותבים בלא שישלם, ויש להעמיד את הקרקע ביד הגזלן.

ב. לדעת רב ביבי אמר רב נחמן:

מי שאנסוהו למכור את נכסיו, ומכר על ידי האונס הזה, המכר אינו קיים, אפילו אם מקבל מעות כפי שווי הדבר [=תליוהו וזבין לא הוי זביניה זביניה].

ומעתה מי שאנס אדם למכור לו את שדהו, אין המכר חל, אפילו כשיש עדות שהגזלן שילם עליה, ובכל אופן השדה חוזרת לבעליה הראשונים.

אלא שאם אין עדות שהגזלן שילם על השדה, הוא מחזיר לבעלים את השדה, ואינו נוטל מהם כלום.

אבל אם יש עדות שהגזלן שילם לבעלים על השדה, כשמחזיר להם את השדה, חוזר ונוטל מהם מה ששילם עליה.

על ידי כפייה, נחשב כעושה ברצון, והטעם משום שוודאי התרצה שתהא לו כפרה, אבל בשאר מקומות העושה על ידי כפייה אינו נחשב כעושה ברצון.

ולמסקנה, בכל דבר שמקבל תמורה למעשהו, [כגון בזה, שעל ידי ההקרבה משלם חובו], **כשמתרצה על ידי כפייה, הרי הוא כעושה ברצון, ומה שכתבה תורה "יקריב אותו לרצונו", משום שלולא הכתוב היינו סבורים, שאף על פי שנחשב כעושה מרצון, מכל מקום מאחר שנתרצה על ידי כפייה, הקרבן פסול למזבח כזבח רשעים.**

גט מעושה

מי שאנסוהו ישראל לתת גט:

- **אם העישוי הוא על פי דין,** [כגון שהיה מאותם שכופים אותם להוציא את נשותיהם], **הגט כשר.**

- **ואם העישוי שלא על פי דין, הגט פסול.**

מתחילה רצו לומר, שהטעם שהגט המעושה על פי דין כשר, הוא משום שבדבר שיש מצווה לעשותו, כגון גט שחיבוהו חכמים לתת, כשמתרצה על ידי כפייה, נחשב הוא לעושה מרצון, אבל דברים שאינו מצווה לעשות, המתרצה על ידי כפייה, אינו נחשב כעושה ברצון.

אולם **למסקנה,** גם דבר שאין בו מצווה, המתרצה לעשותו על ידי כפייה, נחשב כעושה ברצון, ובלבד שמקבל תמורה על כך, כגון מי שאנסוהו למכור, שהמכר חל

שדחוק למעות, לא היה מוכר, ואף על פי שמוכר מחמת אונסו, על כורחו המכר קיים, שהרי לא חילקה תורה בין מוכר דברים הצריכים לאדם, לבין מוכר דברים שאינם צריכים לו, ובכולם, כשמקבל מעות, המכר חל בשווה, והוא הדין כשמוכר מחמת אונס אחר, אם מקבל מעות חל המכר.

ודחו זאת, כי אפשר שיש לחלק בין אונס הבא ממנו, שצריך למעות, ומתוך כך מוכר מדעתו, לבין אונס שאחרים מכריחים אותו למכור.

- **ולבסוף אמרו שאף על פי שאין זה דומה לשאר מכר הנעשה מדעת המוכר, מכל מקום הסברא אומרת, שמתוך שרוצה להינצל מהייסורים, גמר בדעתו למכור, הואיל ומקבל מעות, ואינו מפסיד במכירה.**

דף מח

מי שנדר להביא קרבן ואינו רוצה לקיים כופים אותו להביא עד שיאמר רוצה אני

מתחילה אמרו, שדין זה, שהמתרצה לעשות על ידי כפייה נחשב כעושה ברצון, הוא דין מיוחד שהתחדש רק לעניין נדר להביא קרבן, ונלמד מהכתובים "יקריב אותו לרצונו", שהמתרצה על ידי שכופים אותו לקיים, דינו כעושה מרצונו, ורק בזה ובדומה לו, שיש בעשיית הדבר כפרה, נתחדש שהמתרצה

כדי שיכפה את בעלה לגרשה.

יש מפרשים שגט מעושה בגוי פסול, אפילו אם הדיין אמר לו לעשות, והוא אומר למעושה, שהדיין ציווה אותו לעשות.

יש מפרשים שאם הדיין ציווה לגוי לעשות, והוא אומר למעושה, שהדיין ציווה אותה לעשות כן, הגט כשר.

הכופה אשה להתקדש לו

[וקידש כשאמרה רוצה אני]

לדעת אמימר, דין אשה, שכפו אותה לקבל קידושין, ונתרצית לכך מתוך הכפייה, שווה לדין השדה, כשכפו אדם למכור שדה מסוימת, ומתוך הכפייה נתרצה, [שהאשה המתקדשת מוכרת עצמה למקדש], וכשם שלעניין השדה, הלכה היא שהמכר חל, כך לעניין האשה **הקידושין חלים**.

ולדעת מר בר רב אשי, אף שמעיקר הדין יש לקידושין לחול מהטעם הנ"ל אמרו חכמים מאחר שעשה שלא כהוגן וכפה אותה להתקדש יִעָשֶׂה עמו שלא כהוגן ויפקעו קידושיו.

הפקעת הקידושין על ידי חכמים

בסוגיה זו מבואר, שקידושין שנעשו **שלא כהוגן**, יש **כח ביד חכמים להפקיעם**, אף על פי שמהתורה הם חלים. בין כשנעשו בכסף, [שחכמים הפקיעו את הכסף מהיות כסף קידושין, ועשוהו כסף מתנה]. בין כשנעשו הקידושין

כשמקבל תשלום, ואף לעניין גט, **הנותן מחמת שהתרצה על ידי כפייה, מועיל רק כשמקבל תמורה על כך, וכשהעישוי על פי דין**, נמצא שכשנותן את הגט, **מקיים בכך חובתו**, ונפטר ממנה, והרי זה **כמקבל תמורה**, ולכן נחשב כעושה מרצון, אבל כשהעישוי אינו על פי דין, נמצא שאינו נפטר בגט מחובה המוטלת עליו, ולכן אינו נחשב כעושה מרצון, והגט פסול.

מי שאנסוהו גויים לתת גט :

- **אם העישוי שלא על פי דין**, דין פשוט הוא שהגט פסול, שהרי אפילו כשישראל אונסים אותו לתת גט, שלא על פי דין, **הגט פסול**.

- **ואף כשהעישוי על פי דין**, [כלומר שהאיש הזה הוא מאותם שכופים אותם להוציא את נשותיהם], **הגט פסול**. יש **אומרים משום שגויים אינם בני עישוי**, [כלומר שלא נאמר בהם דין זה, שכופים את ישראל לגרש], ומאחר שכפייתם שלא כדין, אין בגט הזה קיום חובת נתינת גט כפי שחייבו אותו חכמים, ונמצא שהנותן לא מקבל תמורה לגירושין, ואם כן אין להחשיב את מה שהתרצה על ידי כפייה, כעשייה מרצון. **ויש אומרים שמעיקר הדין הגט הזה כשר**, שהרי חכמים חייבו אותו לגרש את אשתו, וכשיגרש על ידי כפיית הגוי, יקיים את חובתו, ויקבל תמורה לגירושין, ואם כן יש להחשיבו כעושה מרצון, אף על פי שהתרצה בכפייה, **ומכל מקום גזרו חכמים שהגט פסול**, כדי שלא תלך כל אשה, ותתלה עצמה בגוי,

ראוי שיחולו.

אולם רשב"ם דחה פירוש זה, כי קידושי כסף חלים מהתורה, כקידושי שטר וביאה.

דיני מודעא נתבארו בדף מ'.

דף מט

העדים שאמרו אמנה

היו דברינו אין נאמנים

שטר חוב שחתומים בו שני עדים, ובאים לבטלו, באומרם שלא היתה הלוואה כלל, אלא נכתב לכך, שאם ירצה הלווה ללוות, יהיה השטר מזומן, אינם נאמנים באמירתם, והשטר בחזקת שטר כשר, והמלווה גובה את החוב הכתוב בו.

ולא רק כשהשטר מקוים בלא עדותם, המלווה גובה את החוב הכתוב בו, אלא **אף כשהחתימות מקוימות על פי עדותם**, והיה לנו להאמינם שלא היתה הלוואה, מיגו שלא היו מקיימים את השטר, מכל מקום אינם נאמנים, והמלווה גובה את החוב הכתוב בשטר.

- **יש אומרים** שהטעם לכך שאינם נאמנים, כי מאחר שהודו שבכשרות נכתב השטר, על פי עדים כשרים, מעתה כל הכתוב בשטר, הרי הוא כאילו העידו אותו בבית דין, וכלל הוא בידינו **כיון**

בביאה, [שחכמים הפקיעו את הביאה מהיות ביאת קידושין ועשו אותה ביאת זנות].

ובמקומות אחרים מבואר, שחכמים הפקיעו קידושין, רק במקום שנעשו הקידושין על דעתם, [שאמר המקדש, "כדת משה וישראל"], מאחר שנעשו על דעתם, והם אינם חפצים בהם, הרי הם בטלים, [והכסף מתנה, והביאה זנות].

וכתבו התוס', שנקטה סוגיה זו [של מקדש אשה בכפייה], שהקידושין בטלים משום שיש כח ביד חכמים להפקיעם, ולא נקטה **במקומות אחרים, שהקידושין בטלים כי נעשו על דעת חכמים, משום שהמקדש הזה לא עשה כהוגן, ולא קידש על דעת חכמים**, ורק משום שיש כח ביד חכמים לבטל את הקידושין, הם בטלים.

ומה שנקטו במקומות אחרים, שהקידושין בטלים משום שנעשו על דעת חכמים, ולא נקטו משום שיש כח ביד חכמים להפקיע קידושין. **יש מפרשים שאותם מקומות חולקים על סוגיה זו**, ולדעתם הכופה אשה לקדשה, מקודשת לו. **ויש מפרשים שאותם מקומות אינם חלוקים על סוגיה זו**, אלא **שרק כשעשה שלא כהוגן, יש כח ביד חכמים להפקיע קידושין**, אבל כשעשה כהוגן, איזו כח להפקיע קידושין, אלא אם כן נעשו על דעת חכמים.

ויש מפרשים שלעניין קידושי כסף, יש טעם נוסף לכך שחכמים יכולים להפקיע אותם, והוא שקידושי כסף אינם קידושין מהתורה, אלא מדברי חכמים, ומאחר שהם תקנו את הקידושין הללו, הם יכולים להפקיעם, כשסבורים שאין

מפרש שהם נאמנים אפילו כשהשטר מקוים בלא עדותם. ותוסי' מפרשים שהם נאמנים רק כשהשטר מקוים על פי עדותם], **שאינו זה** נחשב כחוזרים בהם מעדותם הראשונה, **אלא כמוסיפים עליה**, שאמנם היה מכר, אבל קדמה לו מודעא.

ואף לדעת רב נחמן, דווקא כשמעידים בעל פה, שהיתה מודעא על המכר, אינם נאמנים, משום שאין בכוחם לחזור בהם באמירתם, ממה שהעידו בשטר המכירה, שנחשב כעדות שהעידו בבית דין, **אבל כשהם חתומים בשטר מודעא שקדם לשטר המכר, שטר המודעא מבטל את שטר המכר**, אף על פי שאותם עדים חתומים בשני השטרות.

נכסי מלוג שבעל אינו אוכל פירותיהם

חכמים תקנו שהבעל אוכל את הפירות של נכסי אשתו, [כנגד חיובו לפדותה אם נשבת]. אולם יש אופנים שהבעל אינו אוכל את הפירות הללו. או משום שמוותר על התקנה הזו. או בנכסים שהתקנה הנ"ל לא נתקנה בהם.

- ואלו האופנים שמוותר על זכות אכילת הפירות:

א. כשכתב לה בעודה ארוסה, "דין ודברים אין לי בנכסיד ובפירותיהם".

ודווקא בעודה ארוסה מועיל שטר כזה, שלא יזכה בפירותיה בנישואין. אבל אחר הנישואין, שכבר זכה בפירות, אם יכתוב לה שטר בנוסח הזה, לא יפקע

שהגיז העד עדותו בבית דין, שוב אינו חוזר ומגיז, ומאחר שהשטר נחשב כאילו העידו שהיתה הלוואה, אינם נאמנים לחזור בהם, ולומר שלא היתה הלוואה.

- ויש אומרים שהטעם לכך שאינם נאמנים, כי אסור לאדם להשהות שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר "אל תשכן באהלך עולה", וכיון ששטר אמנה הוא עוולה, החותמים על שטר אמנה רשעים הם, וכלל הוא בדינו, **שאינו אדם נאמן להעיד עדות, שמרשיע בה את עצמו**, ולכן אינם נאמנים לומר שחתמו על שטר אמנה.

העדים שאמרו מודעא היו דברינו

שטר מכר, שחתומים בו שני עדים, ובאים לבטלו, באומרם, שקודם המכירה, המוכר מסר בפניהם מודעא, שאינו מוכר אלא מחמת אונסו, וראו והכירו באונסו:

לדעת רב נחמן – אינם נאמנים, [אפילו

כשהשטר מקוים רק על פי עדותם], כי מאחר שהודו שבכשרות נכתב השטר, על פי עדים כשרים, מעתה כל הכתוב בשטר, הרי הוא כאילו העידו אותו בבית דין, וכלל הוא בדינו כיון שהגיז העד עדותו בבית דין, **שוב אינו חוזר ומגיז**, ומאחר שהשטר נחשב כאילו העידו שהיה מכר, אינם נאמנים לחזור בהם, ולומר שלא היה מכר.

ולדעת מר בר רב אשי – נאמנים, [רשב"ם

חכמים, מאחר שכל התקנה נעשית לטובתו, אם אינו חפץ בה, אינו זוכה. ולכן:

א. איש שאומר קודם הנישואין, "לכשאשא את אשתי לא יהא לי חלק בפירות נכסי מלוג שלה", אינו זוכה בהם, משום שהיה ראוי לזכות בהם בשעת הנישואין, וקודם לכן מחל על הזכות הזו, שתקנו לו חכמים.

ואם תקנו לבעל פירות תחת מה שחייבוהו לפדותה, ועיקר התקנה היה חיובו לפדותה, לא הפקיע בכך את חיובו לפדותה, אלא את זכותו בפירותיה בלבד (וכן כתבו התוס').

אולם אם עיקר התקנה היה שזיכו אותו בפירותיה, וחיובו לפדותה נתקן תחת זכותו בפירותיה, כשהפקיע את זכותו בפירותיה, פקע גם חיובו לפדותה (וכן משמע מפירוש הקונטרס).

ב. אשה שאומרת, "לא אהיה ניזונית מבעלי". מאחר שחיוב מזונות הוא בכל יום, ועדיין לא זכתה במזונות העתידיים, כשאומרת כן, אינה זוכה במזונות מבעלה, שהרי מוחלת על הזכות שתקנו לה חכמים קודם שזוכה בה.

ומאחר שמוחלת על זכותה למזונות, ממילא מפקיעה מבעלה את זכותו במעשי ידה, שניתקנו לו תחת חיובו לזונה.

- **ואם עתיד לזכות בו מהתורה, אינו יכול לבטל את הזכייה. ולכן האומר קודם מיתת אביו, לא יהא לי חלק בירושת אבי, לא הועילו דבריו, ויורש את אביו.**

ממנו זכות אכילת הפירות, שלשון "אין לי" (=לא יהא לי), אינו לשון נתינה של דבר השייך לו, אלא לשון ויתור שלא יזכה בדבר שראוי לזכות בו, ועדיין אינו שלו].

ב. כשכתב לה אחר הנישואין, "אכילת הפירות נתונה לך".

- **ואלו הם נכסי מלוג שאין לבעל זכות אכילת פירות:**

א. [יש אומרים] נכסים שנתנו לה אחרים על מנת שלא יהא לבעלה רשות בהם.

ב. נכסים שבעלה נתן לה.

ובכל הנכסים הללו, אף על פי שאין לבעל זכות לאכול מהם, אם החזיק בהם ואכל מהם שלוש שנים, אין לו חזקה, כי גם כשמצד הדין אין לו לאכול משל אשתו, אין אשתו מקפדת עליו אם יאכל משלה, ואין ראייה משתיקתה שהנכסים שלו.

הכותב לחברו "לא יהא

לי חלק בדבר פלוני שלי"

אין זה שטר מתנה לחבירו, משום שלשון זה מתייחס על עצמו, "לא יהא לי חלק", ואינו מתייחס לחבירו. ורק כשיכתוב לחבירו "דבר פלוני שלי נתון לך", יש כאן לשון מתנה לחבירו, וזכה בו חבירו.

האומר "לא יהא לי חלק בדבר

פלוני שעתיד אני לזכות בו"

- **אם עתיד לזכות בו על ידי תקנת**

לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה

א. נכסי מלוג.

נכסי מלוג הם הנכסים ששייכים לאשה, וחכמים תקנו שהבעל אוכל את פירותיהם. וכשהאיש מכר נכסי מלוג של אשתו, [לעניין זכותו בהם, כלומר לעניין אכילת פירות], ולאחר מכן מכרה האשה את הנכסים לאותו אדם שמכר בעלה, [לעניין זכותה בהם, כלומר לעניין גוף הקרקע], המכירה הזו **מכירה גמורה היא, ואין האשה יכולה לומר**, לא התכוונתי להקנות לקונה את חלקי, ומה שמכרתי לו, לא עשיתי אלא שלא יכעס עלי בעלי [=נחת רוח עשיתי לבעלי]. כי מאחר שהשדה שלה, אין לה לוותר עליה, כדי לעשות נחת רוח לבעלה, ואם אינה חפצה למכור, יש לה להימנע מכך.

ובהמשך יתבאר בעזה"י, שרבי אלעזר חולק על הדין הזה, כי לדעתו כל דבר שיש לאדם בו קניין חלקי בלבד, כלומר קניין פירות או קניין הגוף, אין האדם נחשב כבעליו, ואינו יכול למוכרו כלל, ואם כן לדעתו, לא האיש ולא האשה יכולים למכור נכסי מלוג.

ב. בשאר נכסי הבעל [חוץ משלוש שדות המבוארות בהמשך].

כל נכסי הבעל שייכים לבעל, ומשועבדים לאשה לגבות ממנה את כתובתה. וכשהאיש מכר את נכסיו, ולאחר מכן מכרה האשה את הנכסים לאותו אדם, [לעניין זכותה בהם, כלומר שלא תוכל לגבות מהם את כתובתה]. **מכירת האשה בטלה היא, כי יכולה לומר**, לא התכוונתי

להקנות לקונה את חלקי, ומה שמכרתי לו, לא עשיתי אלא שלא יכעס עלי בעלי, על שאני מעכבת עליו מלמכור את נכסיו [=נחת רוח עשיתי לבעלי].

ג. באותם שלוש שדות.

רשב"ם מפרש, שיש שלוש שדות משועבדות לה לכתובתה יותר משאר נכסיו, ואלו הן: [א] שדה שפירש בשטר כתובתה, שתגבה ממנה את הכתובה. ואף שכל נכסיו משועבדים לה, פעמים מפרש שדה אחת, ולא לגרע כוחה בשאר שדות, אלא לחזק כוחה בשדה זו. [ב] שדה שייחד לה על פי עדים, שתגבה ממנה את הכתובה. ועושה זאת לחזק כוחה באותה שדה כנ"ל. [ג] שדה שהכניסה לו בנדונייתה [=נכסי צאן ברזל], בוטחת עליה שתגבה ממנה יותר משאר שדות, משום שהכניסה אותה מבית אביה.

ור"ח מפרש, שפעמים יש שלוש שדות שמפורשות בכתובה, ואלו הן: [א] שדה שתגבה ממנה את עיקר הכתובה, כלומר מנה לאלמנה ומאתים [ב] שדה שתגבה ממנה את הנדוניה שהכניסה לו. [ג] שדה שתגבה ממנה את תוספת הכתובה, שמוסיף כמה שרוצה. ומסתבר שכל אלו אינם כתובות בכתובה לגרע כוחה, שלא תוכל לגבות משאר נכסים, אלא לחזק כוחה בשדות אלו לתשלום כתובתה, וכולם כלולים באות א' לפירוש רשב"ם.

רשב"ם מפרש שדין שדות אלו, הוא כדין שאר נכסי הבעל המשועבדים לאשה, ולכן איש שמכר אחת משדות אלו, ולאחר מכן מכרה אותם האשה

בו קניין חלקי בלבד, כלומר קניין פירות או קניין הגוף, אין האדם נחשב כבעליו, ואינו יכול למוכרו כלל, ואם כן לדעתו, האשה אינה יכולה למכור לבעלה נכסי מלוג שאין קנויים לה לפירותיהם.

דף נ

בעל או אשה שמכרו נכסי מלוג לאחרים

זכות הבעל בנכסי מלוג, שאוכל את הפירות בחיי אשתו, ואם מתה תחתיו, [כלומר בעודה נשואה לו], זוכה גם בגוף הקרקע.

וזכות האשה בנכסי מלוג, שהגוף שייך לה, ואם מת בעלה בחייה, [או שגירשה], זוכה גם בפירות.

ומעתה כשאחד מהם מוכר נכסי מלוג, אינו יכול למכור אלא את חלקו בהם, אבל אינו יכול למכור את חלק זולתו. ולכן:

- **כשהבעל מוכר נכסי מלוג**, המכירה מועילה לעניין שהקונה אוכל את הפירות מיד. ואם מתה האשה תחת בעלה, הלוקח זוכה גם בגוף הקרקע. אבל אם **הבעל מת בחיי אשתו**, האשה מוציאה את הקרקע מהקונה, כי אינו עדיף על בעלה שמכר לו.

- **וכשהאשה מוכרת נכסי מלוג**, המכירה מועילה רק לכך שאם ימות בעלה בחייה,

לאותו אדם, [לעניין זכותה בהם, כלומר שלא תוכל לגבות מהם את כתובתה], **מכירת האשה בטלה היא**, כי יכולה לומר לא התכוונתי להקנות לקונה את חלקי, ומה שמכרתי לו, לא עשיתי אלא שלא יכעס עלי בעלי, על שאני מעכבת עליו מלמכור את נכסיו [=נחת רוח עשיתי לבעלי]. ואף על פי שכשהם משועבדות לה ביותר, היה ראוי לה שתמחה, ולא תסכים למכירה, מכל מקום מאחר שהם שייכות לבעל, דרכה להסכים ולא למחות.

ולפירוש רש"י, דין שדות אלו חמור משאר נכסי הבעל המשועבדים לאשה, כי אותם שדות מכירתם בטלה לגמרי, ואין הבעל יכול למכור אותם אף עד שתגבה מהם האשה את כתובתה.

אשה שמכרה נכסי מלוג שלה לבעל

אף על פי שבעל המחזיק בנכסי מלוג של אשתו אין לו חזקה, [כמבואר לעיל], אם יש עדות שהאשה מכרה לו את השדה, או שיש בידו שטר מכר, הרי **השדה שלו**. ואין האשה יכולה לומר, לא התכוונתי להקנות לבעלי את השדה, ומה שמכרתי לו, לא עשיתי אלא שלא יכעס עלי בעלי [=נחת רוח עשיתי לבעלי]. כי מאחר שהשדה שלה, אין לה לוותר עליה, כדי לעשות נחת רוח לבעלה, ואם אינה חפצה למכור, יש לה להימנע מכך.

ובהמשך יתבאר בעזה"י, שרבי אלעזר חולק על הדין הזה, כי לדעתו כל דבר שיש לאדם

כי הוא נחשב לעניין זה כרבו להיפטר ממיתה, [שנאמר "כספו"].

לדעת רבי יוסי – ספק אם קניין פירות כקניין הגוף, ולכן שניהם פטורים ממיתה, כי בכל אחד יש להסתפק שמא זה הוא רבו, לעניין פטור של יום או יומיים, וספק נפשות להקל. [רשב"ם מפרש, משום שנאמר "והצילו העדה". והתוסי' כתבו, שבלא הפסוק יש לפטור אותם ממיתה, שהרי אפילו ממון אין מוציאים מספק, וכל שכן שאין להרוג מספק].

ולדעת רבי אלעזר – אף אחד מהם אינו נפטר ממיתה מדין זה, כי נאמר בפרשה "כי כספו הוא", ללמד שאין אדם נחשב לרבו של העבד להיפטר ממיתה מהדין הזה, אלא מי שהעבד "כספו", כלומר מיוחד רק לו, אבל זה שאין מיוחד לאחד מהם, אלא קניין פירות של אחד וקניין גוף של אחר, אין אף אחד מהם פטור ממיתה. [ומכאן למד רבי אלעזר, שכל דבר שיש לאדם בו קניין חלקי, כלומר קניין גוף בלבד, או קניין פירות בלבד, אינו נחשב לבעליו, ואפילו למוכרו אינו יכול].

המחזיק בנכסי אשת איש פעמים יש לו חזקה [וצריכה למחות בתוך שלוש כדי לבטל חזקתו] **ופעמים אין לו חזקה**

א. כשהבעל מחזיק בהם.

אם מחזיק בהם **בדבר שראויה הקרקע לעשות** – אין לו חזקה, כפי שכבר התבאר, שאין האשה מקפידה על בעלה

הקונה יזכה בקרקע. אבל בחיי בעלה אין הקונה אוכל פירות, **ואם מתה תחת בעלה, בעלה מוציא את הקרקע מהקונה.**

[ובהמשך יתבאר בעזה"י, שרבי אלעזר חולק על הדינים האלו, כי לדעתו כל דבר שיש לאדם בו קניין חלקי בלבד, כלומר קניין פירות או קניין הגוף, אין האדם נחשב לבעליו, ואינו יכול למוכרו כלל, ואם כן לדעתו, לא האיש ולא האשה יכולים למוכרו נכסי מלוג].

דין יום או יומיים בעבד

כנעני הקנוי לתשמיש בלבד

עבד כנעני שהכהו רבו ולא מת אלא אחרי **יום שלם, רבו פטור ממיתה.** אבל הכה עבד כנעני של אחרים, אפילו מת לאחר זמן מחמת מכתו, חייב המכה מיתה.

ומי שמכר עבד כנעני, ופסק עם הקונה, שהעבד ישמש את המוכר שלושים יום קודם שימסור אותו לקונה, ואם כן באותו זמן היה העבד קנוי קניין פירות למוכר וקניין הגוף לקונה, **ובתוך כך הכהו אחד מהם, ועמד יום או יומיים, ומת:**

לדעת רבי מאיר – קניין פירות כקניין הגוף, ולכן המוכר פטור ממיתה כי הוא נחשב לעניין זה כרבו להיפטר ממיתה, [שנאמר "תחתיו"].

לדעת רבי יהודה – קניין פירות אינו כקניין הגוף, ולכן הקונה פטור ממיתה

[=שמאל וקרנא], **יש לו חזקה**, ועל האשה למחות בתוך שלוש שנים כדי לבטל חזקתו.

ואם מחזיק בהם קצת בחיי הבעל ושלוש שנים אחר מותו – לדברי הכל יש לו חזקה. [לדעת דייני גולה הדין הזה פשוט, שהרי אפילו בחיי הבעל יש לו חזקה], ואף לדעת רב יש לו חזקה, אף שמתחילה כשירד לקרקע לא היה לו חזקה, [שהרי קנה מהבעל, ולא יכול לקנות ממנו את גוף הקרקע, אלא את אכילת הפירות, ודומה הוא לאריס, שאין לו חזקה, משום שתחילת ירידתו לקרקע היה באופן שירד לאריסות בלבד], מכל מקום כשהחזיק שלוש שנים אחר מות הבעל, יש לו חזקה, ונאמן לומר שקנה מהאשה אחר מות בעלה. [ואינו כאריס, שאינו נאמן לומר קניתי אחר שירדתי לאריסות, משום שסתם אריס אין זמן לאריסותו, אבל זה שקונה מהאיש, לימי חיי האיש בלבד הוא קונה, וכשמת, הרי זה כירד עכשיו מחדש לשדה של האשה, וכשחזקת שלוש שנים, יש לו חזקה]. ומגו שנאמן לומר קניתי מהאשה, נאמן אף אם יאמר קניתי מהאיש, וידוע לי שהוא קנה מהאשה.

חזקה על ידי חפירת בורות בשדה שאינה עשויה לכך

המחזיק בשדה על ידי שמקלקל אותה, כגון שחופר בורות בשדה שאינה עשויה

באכילת פירות נכסי מלוג. [אפילו במקום שאינם ראויים לו מהדין], ואין ראייה משתיקתה שמכרה לו.

אם מחזיק בהם **בדבר שאין ראוי לעשות בקרקע**, [כגון חופר בורות בשדה שאינה עשויה לכך, שהדבר נחשב כקלקול לקרקע] – **לדעת רבא, יש לו חזקה**, כי ודאי יש לה להקפיד על קלקול השדה ומתוך ששתקה מוכח שמכרה את הקרקע. **[יש אומרים שחזקה זו מיד היא, שאין אדם רואה שמקלקלים שדהו ושותק אפילו שעה אחת. ויש אומרים שחזקה זו היא אחר שלוש שנים כשאר חזקות]. ולדעת רב יוסף אף בזה אין לבעל חזקה** בנכסי אשתו. [אפשר משום שאינה מקפידה על בעלה בכל מה שיעשה בנכסיה. ואפשר משום שבאופן הזה אין חזקה כלל, כי אינה כדרך המחזיקים].

ב. כשאחר מחזיק בהם :

אם מחזיק בהם בחיי הבעל – לדעת רב, אין לו חזקה, כי אין ראייה משתיקת האשה, שמכרה את הנכסים, משום שסומכת על בעלה שישמור עליהם. אי"נ הסיבה שאינה מוחה, כי כשרואה שאוכל את הפירות, אומרת, פירות בלבד קנה זה מבעלי, ולא את גוף הקרקע השייך לי, ואין ראייה משתיקתה שמחלה. [הטעם הראשון קיים גם באופן שהפירות אינם שייכים לבעלה, כי בכל אופן סומכת עליו שימחה, משום שגם כשאין הפירות שלו, יש לו זכות בכך שעתיד לרשת את הקרקע. אבל הטעם השני קיים רק באופן שהפירות שייכים לבעל]. **ולדעת דייני גולה**

לבורות.

ידי המכירה תתן לו אותם, ונטלם בחזקת שהם שלו, ולא בתורת תשלום על השדה, ומאחר שאין כאן מתן דמים על מכירת השדה, שטר המכר אינו מועיל להקנות.

ובמקום שנהגו לקנות את השדות בשטר מכירה, אף קודם מתן הדמים, [ואינם מעכבים את הקניין, אלא שהקונה חייב לשלם] – **יש סברא קטנה שהמוכר שדה לאשתו בשטר, לא התכוון להקנות לה את השדה, אלא לגלות על ידי המכירה מעות שהטמינה ממנו [=לגלויי זווי בעי],** כי לשם כך אין לו לכתוב את השטר, שהרי השטר מועיל בפני עצמו, אפילו לא תתן לו מעות.

לדעת רב נחמן – בשני האופנים הללו, שאדם מוכר שדה לאשתו בשטר, **האשה קנתה את השדה,** ואין לומר שלא התכוון אלא לגלות מעות שהטמינה ממנו, ואף על פי שבאופן הראשון יש סברא גדולה שלא התכוון למכור לה, אלא לגלות מעות שהטמינה, [וכן משמע מדיוק דברי המשנה 'הא ראייה יש'].

ולסברת רב הונא – באופן הראשון האשה אינה קונה את השדה, כי מסתבר שלא התכוון להקנות לה, אלא לגלות מעות שהטמינה, אבל באופן השני היא קונה את השדה, [ודיוק דברי המשנה יש ליישב, 'הא ראייה בשטר מתנה יש'].

ב. סברת "במתנה ביקש לתת לה".

יש אומרים יש לו חזקה מיד, משום שאין אדם רואה שמזיקים את הקרקע שלו ושותק, אלא מוחה מיד, ומתוך שהבעלים הראשונים לא מחו בו מיד, מוכח שמכרו לו את השדה. [כן הוא דעת רבא לתירוץ הראשון בגמרא]

ויש אומרים יש לו חזקה אחר שלוש שנים, ככל מחזיק בשדה שהיתה שייכת לאדם אחר. [כן הוא דעת רבא לתירוץ השני בגמרא]

ויש אומרים שלעולם אין לו חזקה, כי כשמחזיק בשל חברו, על ידי שמזיק במה שמחזיק, אין ראייה משתיקת הבעלים הראשונים שמכרו לו, משום שאומרים לו, לא החזקת כדרך בני אדם, ומאחר שלא החזקת כדרך בעלים, לא חששנו למחות. [כן משמע מקושיית הגמרא וכן נראה שדעת רב יוסף]

דף נא

המוכר שדה לאשתו בשטר

א. סברת לגלויי זווי בעינא.

במקום שנהגו, שאין קונים את השדות בשטר מכירה, אלא במתן דמים – יש סברא גדולה שהמוכר שדה לאשתו בשטר, לא התכוון להקנות לה את השדה, אלא לגלות על ידי המכירה מעות שהטמינה ממנו [=לגלויי זווי בעי], שעל

והנה מבואר בסוגיה, שלדעת רב ורב הונא ורבי אלעזר ורבי יוחנן האשה קנתה את השדה, אלא שנחלקו האמוראים הללו מי אוכל את פירות השדה:

לדעת רב ורב הונא בר אבין – אף על פי שהאשה קנתה את השדה, אינה אלא כשאר נכסי מלוג שלה, והבעל אוכל את הפירות. [ואם כן מסתבר שדבריהם כדעת רב נחמן, שאין זכיית האשה בשדה במתנה, אלא במכר, וקנתה משום שאין לומר לגלויי זוזי בעי].

ולדעת רבי אלעזר ורבי יוחנן – האשה קנתה את השדה לגמרי, אף לאכילת הפירות, והבעל אינו אוכל פירות. [והנה לא מציינו מי שיאמר כן, אלא לפירוש רשב"ם וכסברא האחרונה לעיל, שאין זה מכר אלא מתנה, ואם כן מסתבר שלא אמרו את הדין הזה אלא כשלא ראינו מתן מעות, אבל כשראינו מתן מעות, המוכיח שהיה כאן מכר, לא נתבאר אם לדעתם קנתה, משום שאין לומר לגלויי זוזי בעי, או שלא קנתה, כי אומרים לגלויי זוזי בעי, אבל פירות ודאי של הבעל. ויל"ע בכל זה].

ולעניין הלכה פסק רבא:

כשהאשה שלמה על השדה במעות, שהיו גלויים לבעל, קנתה את השדה, ואין לומר שלא התכוון הבעל למכור אלא לגלויי זוזי, שהרי היו גלויים לו אף קודם המכירה, ומכל מקום אין השדה אלא כשאר נכסי מלוג, ולכן הבעל אוכל פירות.

מתוך דברי רבי אבא ורבי אבהו וכל גדולי הדור למדנו, שיש טעם נוסף לומר שהמוכר שדה לאשתו בשטר, קנתה את השדה, והוא כי ודאי אין זה מכר, אלא מתנה גמורה. [שאין בה את הסברא שלא התכוון לתת לה אלא לגלות מעות שהטמינה, כי במתנה אינה נותנת לו מעות].

ומה שכתב את שטר המתנה בלשון מכר ולא בלשון מתנה, לשם ייפוי כוח כתב כן. רשב"ם גורס שעשה זאת ליפות את כוחה, לעניין שאם יטרפו ממנה את השדה, יהיה לה אחריות כמכר. ורבינו תם גורס שעשה זאת ליפות את כוחו, לעניין שיאכל את הפירות כשאר נכסי מלוג שלה, ולא כנכסים שנתן לה במתנה שאינו אוכל את הפירות [כמבואר בהמשך].

ולכאורה יש חילוק בין הסברא האחרונה [שאין זה מכר אלא מתנה] לבין דברי רב נחמן [שאין לומר שלא התכוון למכור אלא לגלויי זוזי]. שהסברא האחרונה קיימת, רק כשלא ראינו שהאשה שילמה על השדה, אבל כשראינו ששילמה עליה, אי אפשר לומר שיש כאן מתנה אלא מכר, ואם כן לולא סברת רב נחמן, יש לומר שלא קנתה, כי לא התכוון אלא לגלויי זוזי. אולם לדעת רב נחמן היא קונה את השדה, אף כשראינו ששילמה עליה.

ומאידך גיסא לדעת רב נחמן אף על פי שקונה את השדה, מכל מקום אין סיבה שתקנה אותה יותר משאר נכסי מלוג שלה, ולכן מסתבר שהבעל אוכל את הפירות, אולם לסברה האחרונה, לפי פירוש רשב"ם הבעל אינו אוכל את הפירות.

לדברי הכל, ותלוי בדין מוכר שדה לאשתו בשטר המבואר לעיל

דין לווה מאשתו או מעבדו

מי שלוה מעות מעבדו או מאשתו, וכתב על זה שטר חוב, **לא התכוון להשתעבד להם**, ולהחזיר להם את החוב, **אלא לגלות מעות שהטמינו**.

ואף רב נחמן, [האומר שמוכר שדה לאשתו מתכוון למכור, ולא לגלות מעות שהטמינה], **מודה לדין זה**, כי דבר ידוע הוא, ששום אדם לא ילווה מעות מרצונו, אם אינו חייב לעשות כן, **משום שעבד לווה לאיש מלווה**, ואם כן ודאי כוונתו לגלות מעות שהטמינו, ולא להתחייב להם ממון.

במתנה לא נאמר דינא דבר מצרא

במתנה לא נאמר דינא דבר מצרא, כי רק כשמוכר את השדה, יש לומר לקונה, מאחר ששדה זו עדיפה למצרן שלה, עשה הישר והטוב, וקנה במקום אחר במקום לקנות כאן, וכאן תניח את השדה למצרן, אבל כשמקבל במתנה, אין לומר לו, עשה הישר והטוב ותקבל במקום אחר, שהרי כאן רוצים לתת לו.

מתי שטר מכר מועיל לקנות לבדו [אף]

במקום שנהגו שאין שטר מכר קונה בלא דמים]

א. כשמוכר את שדהו מפני רעתה, כלומר מחמת שהיא קרקע גרועה, שמהטעם הזה חפץ שייגמר הקניין מיד,

וכשהאשה שלמה על השדה במעות שהיו טמונים מהבעל, **לא קנתה את השדה כלל**, כי ודאי הבעל לא התכוון למכור לה את השדה אלא לגלויי זוזי.

ולכאורה כל זה כשראינו מתן מעות אבל כשלא ראינו מתן מעות יש כאן את הסברא האחרונה לומר שקנתה משום שאין זה מכר אלא מתנה ובזה לא נתבאר האם הלכה כסברא זו או לא.

דין נותן שדה לאשתו [בשטר מתנה]

לדברי הכל, כשהבעל נותן לאשתו שדה במתנה, **קנתה את השדה**, שהרי אין כאן את הסברא שלא התכוון לתת לה אלא לגלות מעות שהטמינה, כי במתנה אינה נותנת לו מעות.

ומאחר שזכתה בשדה במתנה מבעלה, הרי היא שלה יותר משאר נכסי מלוג, כי נותן מתנה בעין יפה נותן, וכשהבעל נותן לה מתנה, נותן לה שתהא לגמרי שלה, **ולא יאכל את הפירות**.

הא ראייה יש

אף על פי שכשהאשה מחזיקה בנכסי בעלה אין לה חזקה, כי כן דרכו להניח לה ליוזון מנכסיו, אם תביא ראייה שהנכסים שלה, הרי הם שלה:

- **שטר מתנה** [או הודאה], **לדברי הכל** נחשבים כראייה שהשדה שלה.

- אבל **שטר מכר אינו נחשב כראייה**

דין שטר הכתוב על החרס

א. לפי פירוש רבינו תם :

לדעת רבי מאיר עיקר מעשה השטר הוא חתימת העדים שבו [=עדי חתימה כרת], ולכן אין השטר כשר, אלא כשאפשר לסמוך על החתימות שבו, באופן שאין להסתפק כלל, ומהטעם הזה כשהשטר נכתב על דבר שאפשר לזייפו, השטר פסול, ומאחר שדבר הנכתב על חרס אפשר לזייפו, **שטר הכתוב על חרס פסול.**

ולדעת רבי אלעזר עיקר מעשה השטר הם העדים שנמסר בפניהם, ושטר כשר אף כשלא חתמו בו שום עדים, ולכן **השטר כשר אף כשנכתב על חרס**, [ודווקא שטר קניין כשר על חרס, אבל שטר הנעשה לראיה, פסול אף לדעת רבי אלעזר].

ב. ולפי התירוץ השני :

יש שטר שלדברי הכל כשר על החרס, והוא שטר שאינו צריך לעדים, כי **כתוב כולו בכתב ידו של המתחייב**, ובזה הכל מודים שכשר, כי אי אפשר לזייף את כתב ידו בשטר שלם.

דין פיקדון האשה

א. לכתחילה אין מקבלים פיקדון מהאשה, כי יש לחוש שגנבה אותו מבעלה, ואסור לסייע ידי עוברי עבירה, וכשלא יקבל ממנה, תחזיר למקום שגנבה.

ב. עבר וקיבל ממנה פיקדון, אין להחזיקה כגנבת מספק, ולכן **יחזיר לה ולא לבעלה.**

ולא יוכלו לחזור ממנו, אף קודם שיקבל את המעות, והמעות יהיה כמלווה ביד הקונה עד שישלם.

ב. כשאין כאן מתן מעות, וכוונתו לתת את השדה במתנה, ולא כתב בשטר לשון מכר, אלא כדי ליפות את כח המקבל :

רש"י מפרש, שהכוונה לכותב שני לשונות בשטר אחד, 'שדי נתונה לך שדי מכורה לך', לשון מכר כתב ליפות את כוחו שיהיה לו אחריות אם יטרפו ממנו, ולשון מתנה כתב לו כדי שלא יהיה בזה דינא דבר מצרא. [ועל פירושו הקשה רבינו תם, ממה שאמרו חכמים, כל מתנה שיש בה אחריות, יש בה דינא דבר מצרא, ואם כן אין כאן ייפוי בלשון המתנה].

ורבינו תם מפרש, שהכוונה לכותב לשון אחד בשטר אחד, כלומר, או שכותב בלשון מתנה 'שדי נתונה לך', לייפות את כוחו לעניין דינא דבר מצרא, או שכותב בלשון מכר 'שדי מכורה לך', לייפות את כוחו לעניין שיש במתנה הזו אחריות.

א"נ כותב שני שטרות, בכל אחד לשון אחר, ואז יש לו ייפוי כח של מכר ושל מתנה בצירוף שני השטרות.

ויש מפרשים שהכוונה לכותב שני לשונות בשטר אחד, 'שדי נתונה לך שדי מכורה לך', לשון מכר כתב לו כדי ליפות את כוחו שיהיה לו אחריות אם יטרפו ממנו, ולשון מתנה כתב לו כדי ליפות את כוחו בדברים שמקבל מתנה עדיף על קונה, מחמת שנותן מתנה בעין יפה נותן, ומוכר בעין רעה מוכר, כפי שיתבאר בעזה"י בדף ע"א, אבל לעניין בר מצרא, אין כאן ייפוי כוח, כי יש במתנה הזו אחריות

היה של בעלה, ורק מחמת הבושה אינה מודה לומר שהוא של בעלה, **יחזיר לבעלה**.

- **ויש מפרשים שלדעת התנא של הברייתא, ייתן לאותו פלוני**, [ולא נאמר בזה חילוק, בין נאמנת לנפקד על כך או לא נאמנת לו].

- **ויש מפרשים שנחלקו בזה תנאים בברייתא, לדעת תנא אחד ייתן לאותו פלוני, ולדעת תנא שני ייתן לבעל**, [ולא נאמר בזה חילוק, בין נאמנת לנפקד על כך או לא נאמנת לו].

- וללשון ראשון דעת רב, שאם נאמנת לנפקד כשאומרת כן, ייתן לאותו פלוני, אבל אם אינה נאמנת לו בכך, כי נראה לו שבאמת היה של בעלה, ורק מחמת הבושה אינה מודה לומר שהוא של בעלה, יינתן לבעלה [כדעת הברייתא לפירוש הראשון].

- **ויש מפרשים שללשון שני דעת רב, שאם אותו פלוני שאומרת לתת לו, עשיר באופן שראוי הפיקדון להיות שלו, ייתן לאותו פלוני, ואם לאו יינתן לבעל**.

- **ויש מפרשים שללשון השני דעת רב, שאם יש לאשה אוהבים, שיתנו לה ממון על מנת, שלא יהא לבעלה רשות בו, ואם כן ראוי הפיקדון להיות שלה, ייתן לאותו פלוני במצוותה, ואם לאו יינתן לבעלה**.

דין פיקדון העבד

ברוב הדברים דין פיקדון העבד כדין

וכתבו התוס' שכן הדין אפילו כשבעלה אומר שזה שלו, וכן אם אומרת לנפקד, תן לפלוני שהם שלו, נאמנת, מיגו שהיתה נוטלת מהנפקד בעצמה, ונותנת לאותו פלוני. ומיהו מאחר שרק מספק אנו מחזיקים את הדבר כשל האשה, אם תקף הבעל והוציא מידה בכח, שוב אינה יכולה להוציא ממנו, ולא לומר של פלוני הוא. וכל זה בדבר שהיה טמון אצלה, אבל דבר שהיה אצלה בגלוי, מאחר שקיבל ממנה, אנו מחזיקים אותו כשלה בוודאי, ואפילו תקף ממנה בעלה, מוציאים ממנו.

עוד כתבו התוס', שכל זה באשה שאינה נושאת ונותנת בתוך הבית, וממון בעלה אינו מצוי לה, אבל כשממון בעלה מצוי לה, ספק אם אנו מחזיקים את מה שבידה כשלה, וכשהיא נושאת ונותנת בתוך הבית, ודאי שאין מחזיקים את מה שבידה כשלה.

ג. **מתה האשה כשהפיקדון בידו, יחזיר לבעלה**, שהרי הוא יורש אותה, וממה נפשך [בין גנבה ממנו ובין היה שלה] עתה זה שלו.

וכתב רשב"ם, שכן הדין דווקא **כשמתה בעודה נשואה** לו, אבל אם נתגרשה תחילה, ואחר כך מתה, יחזיר את הפיקדון ליורשיה, ולא לבעלה, שמשעה שנתגרשה אין הבעל יורשה, ומאחר שאין להחזיקה כגנבת, הרי הפיקדון שלה, ולא של בעלה, ויינתן ליורשיה.

ד. **אמרה בשעת מיתתה, של פלוני הוא:**

- **יש מפרשים שלדעת התנא של הברייתא, אם נאמנת לנפקד, במה שאומרת כן, ייתן לאותו פלוני, אבל אם אינה נאמנת לו בכך, כי נראה לו שבאמת**

- **לדעת רב חסדא קונה לו ספר תורה ללמוד בו, הספר תורה קיים והלימוד בו הם הפירות.**

- **ולדעת רבה בר רב הונא קונה לו דקל העושה פירות.**

בדף מ"ב שנינו, שאב ובנו אין להם חזקה זה על זה, ובדף מ"ז התבאר, שכן הדין כשמשתדלים זה בנכסי זה, אבל כשחלקו זה מזה, יש להם חזקה זה על זה.

ומבואר כאן בסוגיה, שכן הלכה, ולא כדעת רב יוסף, האומר, שאף כשחלקו זה מזה, אין להם חזקה זה על זה, מפני שאינם מקפידים כשהאחד משתמש בשל זולתו.

אחד מהאחים שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו שטרות יוצאים על שמו

אחים שירשו נכסים מאביהם, ולא חלקו אותם, והיה אחד מהם נושא ונותן בהם עבור כולם, אם יצאו שטרות הלוואה ומכר על שמו, [כלומר שטרות שכתוב בהם שהלווה ממון לאחרים, ושטרות שכתוב בהם שקנה נכסים מאחרים], והוא אומר שטרות אלו הכתובים על שמי, שלי הם, וממון שירשתי מאבי אמי הלווייתי וקניתי, ואין לאחי חלק בהם.

א. **אם האחים חלוקים באיזה דבר, [אפילו רק חלוקים בעיסתם, כלומר שכל**

פיקדון האשה, אולם לפירוש רשב"ם בדין ג' יש חילוק ביניהם.

שאם מתה האשה, מחזיר את הפיקדון לבעלה, רק כשהוא שייך לו ממה נפשך. [כלומר כשמתה בעודה נשואה, ועתה בעלה יורשה, וממה נפשך, בין גנבה ממנו, בין היה שלה, עתה הוא שייך לבעלה].

אבל כשהעבד מת, מחזיר את הפיקדון לרבו, אפילו כששייך לו רק על הצד שהעבד גנב ממנו, ולא ממה נפשך, כגון שנשתחרר העבד, ואחר כך מת, והטעם לזה, כי סתם עבדים הם גזלנים, ומאחר שאי אפשר להשיב לעבד עצמו, יש להשיבו לרבו.

דף נב

דין פיקדון הקטן

ברוב הדברים דין פיקדון הקטן כדין פיקדון האשה, אולם בדין ב' יש חילוק ביניהם.

שפיקדון האשה מחזירים לה בכל שעה שתבקש, אבל פיקדון הקטן אין מחזיקים לו כל זמן שהוא קטן, שהרי אינו יודע לשמור, והמחזיר לו כמשליך לאיבוד, ולכן אין מחזיר לו, **אלא עושה ממנו סגולה**, כלומר דבר שהקרן קיימת לו עד שיגדל, ובינתיים מאכילו את הפירות.

האחים ראייה שהיה הממון שלהם.

ג. אם מת, ויש לו בנים שיורשים אותו, [כשלא היו חלוקים בשום דבר]:

לדעת שמואל [שרבינו חננאל פסק כמותו] – **בזה רב מודה, שאין להטיל על היתומים להביא ראייה**, כי מעיקר הדין מודה רב שיש להעמיד את השטרות בחזקת האח, שהרי יוצאים על שמו, אלא שסובר, שכשהוא חי, נקל לו להביא ראייה שהם שלו, ולכן לא ייטול עד שיביא ראייה, אבל כשמת, אין הבנים יודעים להביא ראייה, ואין להטיל עליהם זאת, ומעמידים את השטרות בחזקתם, בלא שיביאו ראייה.

ולדעת [רב] פפא [שרבי ישראל גאון ורשב"ם פסקו כמותו] – מאחר שכשהאח קיים, אין מעמידים את השטרות בחזקתו בלא ראייה, גם כשמת אין מעמידים אותם בחזקת בניו בלא ראייה.

החילוק בין תיובתא לקשיא

רבינו חננאל מפרש, שבמקום שאמרו בגמרא **תיובתא** דרבי פלוני, **בטלו דבריו** לגמרי. אבל במקום שעלו דבריו בקשיא, לא **בטלו דבריו**, אלא שבאותה שעה לא נמצא תירוץ לקושיא.

ורשב"ם מפרש, שאין חילוק בין תיובתא לקשיא, ובשניהם, כשנאמרו על דברי האמוראים, **בטלו דבריהם** מחמת הקושיא שלא נמצא לה תירוץ. אלא שכשהקשו עליהם ממשנה או ברייתא, אמרו לשון **תיובתא**, וכשהקשו עליהם מדברי חבריהם,

אחד מקבל דבר קצוב למזונותיו, ויעשה בו מה שחפץ], **הכל מודים שמאחר שהשטרות כתובים על שמו, ודאי מממונו הלווה וקנה**, שהרי יש לו ממון משלו בלא אחיו, ויתכן שמחלקו קימץ וקנה והלווה. [ומגו שנאמן לומר שקימץ מחלקו, נאמן לומר מממון שירשתי מאבי אמי הלוויתי וקניתי].

ב. ואם האחים אינם חלוקים בשום דבר, אף לא בעיסתם, ואין לאחד ממון משלו בלא אחיו:

לדעת רב [שהלכה כמותו] – **על האח הזה להביא ראייה שהממון שלו**, אף על פי שהשטרות כתובים על שמו, כי כל זמן שלא נודע שיש לו ממון משלו, חוץ מהירושה המשותפת לו ולאחיו, אין לתלות את השטרות אלא בממון הירושה, שהיה נושא ונותן בו, ואינו יכול להוציא את הממון מחזקת הירושה בלא ראייה. ונחלקו אמוראים איזו ראייה מסייעת אותו, **לדברי רבה** [שרבינו חננאל פסק כמותו], אין מעמידים את השטרות בידו, עד **שיעידו עדים שהיה לו ממון משלו**, [על ידי שקימץ מעיסתו, או ירש את אבי אמו]. **ולדברי רב ששת**, די בכך **שיהיה השטר מקוים בבית דין**, כי כשבית דין קיימו את חתימות השטר, בדקו וחקרו שכל הכתוב בשטר הוא אמת.

ולדעת שמואל – מאחר שהשטרות כתובים על שמו, סומכים על הכתוב בהם, והרי הם בחזקתו, עד שיביאו

אמרו לשון קשיא.

להשאל אותם, אינו נאמן לומר שהם

שלו, כי יתכן שקיבל אותם בהשאלה, ומאחר שידוע שהיו של חבירו, ואין לו ראייה שקנה ממנו, חייב להחזירם, אף על פי שאין לחבירו ראייה שנתנם לו בהשאלה.

ואפילו אם מת המחזיק, ועתה הכלים ביד היתומים, מוציאים אותם מהם.

ואם הם **דברים שאין רגילים להשאל אותם, נאמן לומר שהם שלו,** כי אינו חשוד לגזול, ואין דרך אחרת שיבואו לרשותו, אלא על ידי קניין. אולם אם יתקיימו הפרטים הבאים, אף בזה אינו נאמן לומר שהם שלו, א. ראו שהטמינם תחת בגדו, ב. ואין אלו כלים שרגילים להטמינם, ג. והיו תחילה של אדם שאינו רגיל למכור כליו.

דף נג

קניין חזקה

עד עתה נתבאר בפרק זה דין חזקת שלוש שנים בקרקעות, הנצרכת במקום שיש טענה כנגד המחזיק. אולם כשאין טענה כנגד המחזיק, והבעלים הראשונים מודים, שיש לו לזכות בקרקע, כשיעשה בה פעולה כלשהי של בעלות, זכה בה, ופעולה זו נקראת קניין חזקה, ועל ידה נכנסה הקרקע לרשותו. ובמשתנו נשנו **שלושה אופנים לחזקה זו:**

א. **נעל כלשהו – רשב"ם מפרש שהכוונה לבניית מנעול או דלת, אבל**

האשה שהיא נושאת ונותנת בתוך

הבית והיו שטרות יוצאים על שמה

אלמנה שנושאת ונותנת בממון היתומים, אם יצאו שטרות הלוואה ומכר על שמה, [כלומר שטרות שכתוב בהם שהלוותה ממון לאחרים, ושטרות שכתוב בהם שקנתה נכסים מאחרים], והיא אומרת שטרות אלו הכתובים על שמי, שלי הם, ומממון שירשתי מאבי הלוויתי וקניתי, ואין ליתומים חלק בהם.

עליה להביא ראייה שהממון שלה, אף על פי שהשטרות כתובים על שמה, כי כל זמן שלא נודע שיש לה ממון משלה, אין לתלות את השטרות אלא בממון בעלה, שהיתה נושאת ונותנת בו, ואינה יכול להוציא את הממון מחזקתו בלא ראייה.

ואף על פי שכשממנים אותה אפורופסית על ממון היתומים, חשיבות היא לה, שמאמינים אותה בית דין, וגם משבחים אותה בני אדם על כך, ובקושי גדול תאמר על שלהם שהוא שלה, מכל מקום אינה נאמנת בלא ראייה. [כי מצד שני יש סברא שתבוא להקל לקחת לעצמה מהממון שלהם, מאחר שטורחת עבורם].

דברים העשויים להשאל ולהשכיר

מי שנמצא בידו דברים שידוע שהיו של חבירו. אם הם דברים שרגילים

וכשהבעלים נותנים לו את הקרקע במתנה:

לסברת רב – יש להסתפק אם קונה את הקרקע בחזקה, אף שלא בפני הבעלים, ובלא שיאמרו לו "לך חזק וקניי", כי נותן מתנה בעין יפה נותן, שמחמת חיבה נתן, ובוודאי רוצה שיחזיק בה המקבל, וכאילו אמר לו "לך חזק וקניי".

ולדעת שמואל – דין פשוט הוא שאין קונה את הקרקע בחזקה, אלא אם יאמרו לו הבעלים "לך חזק וקניי", [או שיחזיק בפניהם], שהרי אפילו במכר שמשלם לבעלים, אין קונה בלא שיאמרו לו לקנות, וכל שכן במתנה, שאינו משלם לבעלים, שאינו קונה עד שיאמרו לו בפירוש לקנות. [ואף שנותן מתנה בעין יפה נותן, אין זה אלא אחר שברור שנתן את המתנה, אבל כל זמן שלא אמרו לו לקנות, ספק אם בכלל נתנו לו מתנה, ומספק לא נאמר שוודאי נתנו].

קניין מסירת מפתח

לפירוש רשב"ם, הקונה בית מבעליו, מאחר שיש דעת מקנה, בשעה שהמוכר נתן את המפתח לקונה, נעשה הבית של הקונה, ורק בקונה בית מההפקר, אין בתפיסת המפתח בכדי שיעשה הבית שלו.

ולפירוש ר"י, אף במקום שיש דעת מקנה, אין מסירת המפתח מועילה, אלא כאמירת "לך חזק וקניי". [ורק לעניין בדיקת חמץ, חיוב הבדיקה תלוי במי שהמפתח בידו, כי הוא יכול להיכנס ולבדוק].

נעילה גרידא אינה חזקה, שאין זה אלא כשומר את ביתו של חברו מפני המזיקים [=מבריה ארי מחבירו], ואין זו פעולה של בעלות. **ור"י מפרש שהכוונה לנעילה עצמה,** ואין זה דומה למה שיתבאר בסמוך, שפעולה של שמירה אינה נחשבת לחזקה, כי רק שמירה שמונעת ממזיקים בלבד להיכנס, אינה נחשבת לפעולת בעלות, אבל נעילה שמונעת מכל אדם להיכנס, נחשבת לפעולת בעלות. [ולכל הפירושים, נעילה זו מועילה, אף כשאינה נעילה גמורה, אלא שתחילה יכלו להיכנס ברווח, ועל ידי הנעילה אפשר להיכנס רק בדוחק].

ב. גדר כלשהו – אפילו אין הגדירה מעולה, אלא שתחילה יכלו להיכנס ברווח, ועתה אפשר להיכנס רק בדוחק.

ג. פרץ כלשהו – אפילו מתחילה לא היה סתום לגמרי, אלא שתחילה יכלו להיכנס בדוחק, ועתה אפשר להיכנס אף ברווח.

וכשהבעלים מוכרים לו את הקרקע:

במקום שנהגו שאין הקרקע נקנית בכסף, אלא בשטר או חזקה, **אינו קונה את הקרקע בקניין חזקה,** [שלא יוכלו לחזור מהקניין], אפילו כשנתן את הכסף, **אלא אחר שיאמרו לו הבעלים, "לך חזק וקניי".**

ואם מחזיק בפני הבעלים, מאחר שנתרצו למכור, ולא מחו בו כשהחזיק, הרי זה כאילו אמרו לו "לך חזק וקניי", **וקנה את הקרקע בחזקה, אף בלא שיאמרו לו בפירוש, "לך חזק וקניי".**

אלא בחזקה], **די שיחזיק באחת מהן, כדי לקנות את כולן**, משום שסדנא דארעא חד הוא, [כלומר כל קרקעות העולם גוף אחד הן], וכשהחזיק בשדה אחת, כאילו החזיק בכולן. ומכל מקום רק כששילם על כולן, ועל ידי זה כולן משועבדות לו, מועילה חזקה אחת לכולן, אבל כשלא שילם על כולן, אינו קונה אלא כנגד מה ששילם.

ומי שבא לקנות שדות הפקר, [כגון נכסי גר שמת בלא יורשים, וכן מי שבא לקבל שדות במתנה], **כשמחזיק בשדה אחת** [על מנת לקנותה], **אינו קונה אלא אותה בלבד** [עד מצריה¹], **אבל את שאר השדות שמעבר למצר אינו קונה בחזקה זו**, [בין אם מתכוון לקנות רק אותה, ובין אם מתכוון לקנות עם זו שהחזיק בה], שהרי אינן משועבדות לו, וחזקה בשדה אחת אינה מועילה לקנות שדות אחרות, אלא כשהן משועבדות לו לכך.

ונסתפקו בגמרא בדין זה כמה ספיקות:

ספק א.

- **האם הטעם שמחזיק בשדה אחת, אינו קונה את השדה שמעבר לגבולה, משום שלא התכוון לקנות את הגבול**, [כדרך בני אדם שאין דעתם על כך], ומאחר שלא התכוון לקנות את הגבול, **יש הפסק** קרקע בין השדות שרוצה לקנות, ולכן אין חזקה אחת מועילה לשניהם. [נלפי זה, אם יתכוון לקנות את הגבול עם השדה

השבחת הנכס נחשבת כחזקה אבל

הרחקת נזקים ממנו לא נחשבת כחזקה

מאחר שחזקה היא פעולה המראה בעלות בקרקע, כשיעשה בקרקע דבר שהוא משביח ומתקן אותה, יש לו חזקה, כי כן דרך הבעלים לעשות בנכסיהם. אבל כשיעשה דבר שמונע ממנה נזק, אין זו פעולה של בעלות, אלא כמשיב אבדה לבעליה, שכל ישראל מצווים להציל את חבריהם מהחזק, ואין כאן חזקה.

ולכן, אם היו מים באים לתוך שדה, באופן שיכולים להזיק לה, וסתם פרצה בגדר בפניהם, כדי שלא יכנסו, אין זו חזקה, אלא מציל מהחזק. אבל אם היו מים באים, באופן שיועילו להשקותה, ופרץ את הגדר בפניהם, כדי שיכנסו לתוכה וישקוה, יש כאן חזקה.

וכן, אם היו מים בתוכה, יותר מן הראוי לה, באופן שמזיקים לה, ופרץ את הגדר בפניהם, כדי שיצאו, אין זו חזקה, אלא מציל מהחזק. אבל אם היו מים בתוכה כראוי לה, באופן שמועילים להשקותה, וסתם פרצה בגדר, כדי שלא יצאו, יש כאן חזקה.

החזיק בזה לקנות גם את זה

מי שבא לקנות מחבירו כמה שדות, ושילם על כולן, [במקום שאין קונים בכסף

הוספות

¹ בדף נ"ד יתבאר בעזה"י, שכל זה כדעת רב, שהלכה כמותו. אולם לדעת שמואל, המחזיק בנכסי הפקר, לא קנה אלא מקום מכושו, ואם כן, הספיקות המבוארים כאן הם לדעת רב, ולא לדעת שמואל.

שמעבר לו, יקנה גם את הגבול ואת השדה
[שמעבר לו].

- או שהטעם שמחזיק בשדה אחת אינו קונה שדה אחרת, כי כל חזקה מועילה למקומה בלבד, ולא למקום אחר, ומאחר שדרך הגבול להיות גבוה [או נמוך] מהשדה, נחשב הוא כמקום אחר, [ושדה שמעבר לו הוא מקום שלישי]. ואם כן אפילו יתכוון לקנות את הגבול, לא יקנה אותו, וכל שכן שלא יקנה את השדה שמעבר לו, המופלגת יותר משדה שהחזיק בה.

ספק ב.

אם נאמר שהטעם האמיתי הוא משום שאין חזקה מועילה אלא למקומה, ולכן כשמחזיק בשדה, והתכוון לקנות עמו את גבולו, לא קנה, כי הגבול נחשב כמקום אחר.

עדיין יש להסתפק, אם כשהחזיק בגבול עצמו, קנה את השדה עמו [כשהתכוון לכך, והוא הדין שקנה את שתי השדות שמשני צדדי הגבול, כשהתכוון לכך], משום שהגבול משועבד לשדה, וכל מהותו לשמור עליה, ואם כן יש להחשיבו כדבר אחד עם השדה, ולא בפני עצמו. או מאחר שלמעשה הוא מופלג מהשדה, נחשב כמקום אחר, ואין השדה נקנית עמו.

דיני חזקה בשני בתים זה לפנים מזה

שני בתים, אחד פנימי ואחד חיצון, והפנימי יש לו דריסת הרגל בחיצון,

לצאת דרכו לרשות הרבים :

א. החזיק באחד מהם כדי לקנות את מה שהחזיק בו בלבד – קנה את מה שהחזיק בו.

ב. החזיק באחד מהם כדי לקנות את זולתו בלבד – לא קנה.

ג. החזיק באחד מהם כדי לקנות את שניהם – מאחר שהחיצון משועבד לפנימי, כשהחזיק בפנימי, קנה עמו את החיצון. אבל הפנימי אינו משועבד לחיצון, ולכן כשהחזיק בחיצון, לא קנה עמו את הפנימי.

זה בנה וזה העמיד דלתות

הבונה בניינים בנכסי הפקר, כל זמן שלא העמיד בהם דלתות, אין זו חזקה, כי כל זמן שאין בהם דלתות, אינם ראויים לדירת קבע, ולא תיקן כלום.

ואף על פי שעל ידי הגג ראוי להיכנס שם מפני החמה והגשמים, אין זה שבת, כי כנגד זה פגם בקרקע יותר, שאינה ראויה לזריעה.

ורק כשיעמיד דלתות, נחשב כמתקן את הקרקע, שיהיה לו חזקה.

ולכן אם האחד בנה בניינים בנכסי הפקר, ובא אחר והעמיד בהם דלתות, **הראשון לא קנה, והשני קנה.**

עוד מדיני קניין חזקה

מצא בניין של הפקר, אם סד בו בסיד,

נקבים, ואינו מכסה אותם בעפר, אין בזה שום תיקון לקרקע, ואינו קונה בחזקה. [ואף על פי שלבסוף גדל הזרע, והשביח את הקרקע, אין זה אלא שבח שבא ממילא, ולא הוא עשאו].

אכילת הפירות – האוכל את הפירות אינו משביח ומתקן בכך את הקרקע, ואינו קונה בחזקה זו, ואף על פי שנהנה מהקרקע, אין זה כמציע מצעות ושוכב עליהם, שקונה בחזקה זו, משום שבאכילת הפירות לא נהנה גופו מגוף הקרקע, ואינה משמשת אותו כתשמיש עבד לרבו, כמו שוכב עליה.

ארבע דינים שביאר שמואל

מתי נחשבים תיקון ומתי לא

א. פשיחת הדקל [=זמירת הדקל כלומר נטילת מקצת ענפיו]. יש הנוטלים את ענפי הדקל מחמת שהם מרובים, ומעכבים את גדילתו, ודרכם ליטול מעט מכל צד, ונטילה זו תיקון היא לדקל, כזמירה המועילה לכרם. ויש הנוטלים את ענפיו להאכילם לבהמותיהם, ואלו אינם מקפידים מהיכן נוטלים ופעמים נוטלים הכל מצד אחד, ואין זה תיקון לדקל.

ב. כיבוד השדה מקסמים ועשבים רעים [=זכי זכיא]. יש המכבדים את השדה כדי שתהא נוחה לחרישה, ודרכם ליטול כל הקסמים והעשבים שיש בה, וכיבוד זה הוא תיקון לשדה. ויש המכבדים את השדה כדי שיהיה להם עצים להדלקה,

או צייר בו ציור, אמה על אמה כנגד הפתח, קנאו בחזקה, כי הדבר הזה נחשב כתיקון לבית.

ודווקא כנגד הפתח, ששם נראה יותר לנוי, די באמה על אמה, אבל במקום אחר, אין נחשב תיקון בסידור או ציור של אמה, אלא ביותר מאמה.

ובדף נ"ד מבואר, שכל זה **בציור בעלמא,** [כגון מעשה צעצועים ופרחים], **אבל צורת חיה או עוף** תיקון חשוב הוא, אף כשאינו אמה על אמה, ואינו כנגד הפתח, והמצייר צורת חיה או עוף, **קנה, אף שאינו אמה על אמה, ואינם כנגד הפתח.**

מצא קרקע של הפקר, והציע עליה מצעות, ושכב שם, אף על פי שלא תיקון את הקרקע בכך, אלא שנהנה ממנה, **קנה את הקרקע בחזקה.**

וכתבו התוס', דווקא כשהציע את המצעות, יש לו חזקה, אבל מצא מיטות מוצעות, ושכב עליהם, אין זו חזקה. ואפשר שהטעם לכך כי פעמים אדם שוכב אצל חבירו, ואם כן שכיבה לבדה אינה פעולה של בעלות, אבל כשאדם מציע מצעות ושוכב עליהם, זו פעולה של בעלות, ויש לו חזקה.

דף נד

חרישה והשקאה – נחשבים תיקון ושבח לקרקע, ולכן החורש מעט או משקה מעט, קונה בחזקה זו.

זריעה – הזורע ומכסה את הזרעים **בעפר,** נחשב מתקן ומשביח את הקרקע, וקונה בחזקה זו. אבל כשזורע לתוך

בהם פעולה שהיא תיקון להם, [כגון נוטל את הענפים מהדקל באופן המועיל לו, כלומר מעט מכל צד], ומתכוון לקנות בחזקה זו, עדיין הדבר תלוי בדעתו, שאם כוונתו בפעולה כדי לתקן, [כגון שמתכוון לתקן את הדקל בנטילת הענפים היתרים שבו], קנה בחזקה זו. אבל אם כוונתו בפעולתו לדבר שאינו תיקון, [כגון שמתכוון ליטול את הענפים כדי להאכיל לבהמות], לא קנה בחזקה זו, אף על פי שלמעשה תיקן [את הדקל], והתכוון לקנות. כי יש שני תנאים לקניין חזקה, [א] שיתקן את הקרקע. [ב] שיתכוון לאותו תיקון, אבל כשתיקן את הקרקע בלא להתכוון לכך אינו קונה.

אמנם כשיש ספק אם התכוון לתקן או לדבר אחר, אם היתה פעולתו באופן שיש בו תיקון, אנו אומרים שהתכוון לכך, אף על פי שראינו שהתכוון גם לדבר אחר. [כגון שנטל ענפים באופן המועיל לדקל כלומר מעט מכל צד, והאכיל לבהמות, אנו אומרים שכוונתו היתה גם לתקן את הדקל, שהרי נטל את הענפים באופן המועיל לו]. וקנה בחזקה הזו. ורק כשהיתה פעולתו באופן שאין בו תיקון, אין לו חזקה. [כגון שנטל את כל הענפים מהדקל מצד אחד].

- ומדברי התוס' משמע, שאם עושה פעולה של תיקון, ומתכוון לקנות בה, קונה בחזקה הזו, אף על פי שאינו מתכוון לפעולה של התיקון, אלא לדבר אחר. [כגון שנוטל ענפים מעט מכל צד, על מנת להאכיל לבהמות, ולא

ודרכם ליטול רק את הגדולים, ואין בזה תיקון לשדה.

ג. הסרת המכשולות ויישור פני הקרקע [=אתקיל תקלי]. יש המיישרים את פני השדה, כדי שתהא קלה לחרישה, ולא תיכשל המחרשה ותישבר, ודרכם ליישר את כל השדה במישור אחד, ויישור זה הוא תיקון לשדה. ויש המיישרים את פני השדה כדי שיוכלו לדוש בקרקע חלקה, ואין מקפידים ליישר את כל השדה במישור אחד, ופעמים מיישרים את המקומות הגבוהים לעצמם, ואת הנמוכים לעצמם, שכל מקום בפני עצמו ראוי לדישה, וכשעושים כן בשדה העומדת לחרישה, אין זה תיקון לה, כי אינה ראויה לחרישה באופן הזה, וכשיעבור הדיש יצטרכו לחזור וליישר כולה למישור אחד.

ד. פתיחת דרך לכניסת מים – יש הפותחים פתח למים שיכנסו לשדה להשקותה, ודרכם לעשות פתח אחד, כדי שיכנסו בו, ופתח זה תיקון הוא לשדה. ויש הפותחים פתח למים שיכנסו לשדה עם הדגים שבהם, כדי שיצודו את הדגים, ודרכם לעשות שני פתחים, אחד שיכנסו בו המים עם הדגים, ואחד שיצאו ממנו המים, שהרי אינו חפץ בהם, וכשעושים כן אין בזה תיקון לשדה.

ולעניין קניין חזקה על ידי אלו:

- מדברי רשב"ם מבואר, שגם כשעושה

לתקן את הדקל]. את הקרקע בכסף אלא בשטר, המנהג

הזה מועיל רק לישראלים, אבל גויים אינם קונים ומוכרים אלא בכסף, משום שלא נאמר בהם קניין שטר. ולכן כשישראל קונה קרקע מגוי, [במקום שנהגו לקנות קרקעות בשטר, והקונה לא פירש שמתכוון לקנות בכסף], בשעה שהגוי מקבל את הכסף, הקרקע יוצאת מרשותו, שהרי אינו יכול למכור אלא בקניין כסף, והישראל אינו קונה עד שיקבל את השטר, ואם כן בין שעת נתינת המעות לשעת מסירת השטר, הנכסים אינם ברשות אחד מהם, והרי הם הפקר כמדבר, וכל הקודם לזכות בהם, הרי הם שלו.

- יש מפרשים שאף על פי שהנכסים שייכים למחזיק, ולא לקונה, מכל מקום מאחר שהמחזיק הפסיד מהקונה את הקרקע, המחזיק חייב לשלם לקונה מה ששילם לגוי.

- ורשב"ם מפרש שהמחזיק אינו חייב לשלם לקונה כלום, אלא שנקרא רשע. וכן נראה מפירוש התוס'. והוסיפו התוס', שהקונה רשאי לתבוע את הגוי מה ששילם לו, אף על פי שעל ידי זה הגוי ילך ויגזול את המחזיק שלא כדין, כי תביעת הקונה מהגוי על פי דין היא, שהרי לא נתן מעותיו אלא על מנת שתבוא הקרקע לידו, וכל זה כשהמחזיק אינו רוצה לשלם לקונה, אבל אם רוצה לשלם לקונה, ואין לקונה שום הפסד מתפיסת המחזיק, אם ילך ויתבע מהגוי את הקרקע עצמה, ויגזול את הקרקע מהמחזיק על ידו, הרי זה מסור ממנו.

המחזיק בנכסי הפקר

לדעת רב:

- שדה שיש לה גבולות ברורים – כשיחרוש בה כלשהו, [=מכוש אחד], יקנה את כולה.
- ושדה שאין לה גבולות ברורים – כשיחרוש בה שתי שורות לאורכה, או שתי שורות לרוחבה, יקנה כולה. [כן פירש רשב"ם. ותוס' פירשו, שכשיחרוש בה כלשהו, יקנה בה כשיעור מידת תלם, שהיתה מידה ידועה בזמן חז"ל, כמה אורך התלם, ואין זה כמידת אורך השדה שבשדה גדולה לא היו חורשים במענה אחד כל אורכה].

ולדעת שמואל:

- בכל אופן, בין שדה שיש לה גבולות ברורים, ובין שדה שאין לה גבולות ברורים, כשחרש בה כלשהו [=מכוש אחד], אינו קונה אלא מקום מכושו בלבד. אולם מדברי רשב"ם בדף נ"ו משמע שכשיחרוש בה שתי שורות לאורכה, או שתי שורות לרוחבה, יקנה כולה.

נכסי גוי הרי הם כמדבר

כל המחזיק בהם זכה בהם

אף במקום שנהגו ישראל שאינם קונים

ונחלקו אמוראים בדין הזה¹:

לדעת אביי – כן הוא עיקר הדין, אבל למעשה הגויים קונים ומוכרים בשטר, וכשישראל קונה מגוי, אין הנכסים יוצאים מהגוי אלא בשעת מסירת השטר, ומיד נכנסים לרשות ישראל, ואם כן אין אחר יכול לזכות בהם, והטעם לזה, כי דין המלכות הוא שהגויים קונים בשטרות, ואמר שמואל דינא דמלכותא דינא, [כלומר דין המלכות דין גמור הוא, אף על פי שאין לו עיקר בתורה]. וכן פוסק רבינו חננאל.

אולם לדעת רב יהודה ורב יוסף ורב נחמן ורב הונא בר אבין ורבי אבין ורבי אילעא – **כן הדין גם למעשה, כי לא מצינו שדין המלכות לקנות בשטר, ואם כן הגוי אינו מוכר אלא בכסף, וכשישראל קונה ממנו, הנכסים הם הפקר עד שיקבל את השטר.** וכן פוסקים רשב"ם ותוס'.

דף נה

שלושה דינים אמר עוקבן בר נחמיה ריש גלותא לרבה משמו של שמואל

א. דינא דמלכותא דינא.

ב. חזקת הפרסים 40 שנה.

יש מפרשים שאף על פי שנתבאר לעיל

[בדף ל"ה], שגויים אין להם חזקה כלל, [משום שסתם גויים גזלנים הם, וכשהם מחזיקים בקרקע של ישראל, הבעלים יראים למחות בהם, ולפיכך אין ראייה ממה שהבעלים שותקים שהקרקע של המחזיקים, ואין מועילה להם חזקת שלוש שנים לראיה שהקרקע שלהם, אלא או שטר או עדים, מכל מקום] **לגויים בארץ פרס יש חזקה אחר 40 שנה, שכן דין מלכות הפרסים, שהמחזיק בקרקע 40 שנה, נעשית שלו, אפילו אם באה לידו בגזלה. ומחמת הדין הזה, הקונה קרקע מגוי שהחזיק בה 40 שנה, הרי היא של הקונה, ולא יוכל בעליה הראשונים להוציא ממנו, בטענה שהגוי גזלה ממנו.**

ויש מפרשים שאף על פי שבכל מקום יש לישראל חזקה בשלוש שנים, בארץ פרס אין לישראל חזקה אלא ב-40 שנה, שכן דינא דמלכותא שם.

ג. הני זהרורי דזבין ארעא לטסקא זבינייהו זביני [=עשירים הקונים קרקעות, על ידי שמשלמים את מס הקרקע למלך, קניינם קניין גמור הוא].

- **טסקא הוא מס קרקעות** שהיה המלך מטיל את בעלי השדות, וכך היה דין המלכות, **מי שמשלם מס על הקרקע שלו, נשארת היא בידו, אבל מי שאינו משלם מס על הקרקע שלו, מופקרת היא לכל החפץ לשלם את המס תחתיו, ומי שיכנס תחתיו לשלם את המס, תהיה הקרקע שלו**

הוספות

¹ כפי שהוא למעלה כך הבנתי את הסוגיה, אולם העירוני שיש לפרשה באופן אחר, והוא שנחלקו אם דין המלכות שלא יקנו בחזקה, לדעת אביי דין המלכות שלא יקנו בחזקה, ואם כן לא יתכן שאמר שמואל את הדין הנייל, וממילא לא נאמר דין זה כלל, ולדעת רב יהודה אין כזה דין מהמלכות, ואין הכרח שלא אמר שמואל את הדין זה.

שחיובם מבואר בדף ח'].

ואף על פי שהמלך מטיל מס כללי על העיר, באופן שחיובו מוטל על כולם, ויש לגבות מכל אחד כפי מה שיש לו, ומזה לא נטלו, כי היו סבורים שאין לו, או ששכחו, ועל ידי שלא נתן זה את חיובו, הכביד המס על שאר בני העיר, מכל מקום פטור מלשאת בעול הקהל, כי רווח זה לא בא לו על ידי בני העיר, אלא מידי שמים.

אולם אם בני העיר הם שהצילו אותם מגביית המס, על ידי שאמרו לגובים שאין לו ממון, מאחר שבא לו רווח מבני העיר, נושא עימהם בעול הקהל.

כן היה נראה לי ביאור הדין הזה, אולם מתוך דברי המפרשים לא משמע כן, ולא זכיתי להבין את דבריהם. [שכפי הנראה מדבריהם, נשיאת עול הקהל היא בעניין גביית המס האמור, ואם כן כאשר בני העיר מסייעים לפרדכת, הם שבים ונוטלים ממנו מה שסייעוהו, ואם כן מה רווח יש לו בסיוע שלהם, ולא יזה צורך סייעהו אותו, והדבר צ"ב].

ואלו מפסיקים לפאה

ממתנות עניים שישיר אדם מקצת מתבואת שדהו בקרקע לעניים, [בין בשדה תבואה ובין בשדה אילן], וחייב זה הוא בכל שדה משדותיו. וכשיש לו שתי שדות סמוכות זו לזו, אם יש ביניהן הפסק, חייב להניח פאה בכל שדה בפני עצמה¹, ואם אין ביניהם הפסק, רשאי

כל זמן שישלם את המס, ולא יוכלו הבעלים הראשונים להוציאה ממנו, אפילו כשיהיה בידם לשלם את המס.

- כרגא הוא מס גולגולת, שהיה המלך מטיל על כל היהודים, [בין אם יש להם קרקע ובין אם לאו]. יש אומרים שבזה לא היה דין המלכות לגבות את הקרקע ממי שלא היה משלם, [אלא תופסים אותו עד שישלם, או יברח מהמקום], ולכן אם מכרו עבדי המלך קרקע של אחד שלא פרע את המס, אין זה אלא גזל, ואין הקרקע שייכת לקונה. ויש אומרים שדין המלכות לגבות כל דבר עבור המס הזה, ואם מכרו עבדי המלך קרקע של אחד שלא שילם, אין זה גזל אלא דינא דמלכותא, והקרקע שייכת לקונה. [ולדעה זו, מי שמת קודם ששילם את המסים למלכות, מאחר שאף כשהמס מועט משועבדים כל נכסיו למלכות שעבוד חמור, הרי הם כמי שבאו ליד המלך, ואינם כנכסים השייכים לו, אלא כנכסים הראויים לו אם ישלם את המסים, ולכן אין הבכור נוטל בנכסים פי שנים, כי אין הבכור נוטל פי שנים בראוי לבוא ליד האב אלא במוחזק לו, כפי שיתבאר בעזה"י בפרק יש נוחלין].

חייב פרדכת בנשיאת עול הקהל

פרדכת [=אדם בטל ממלאכה ומלימוד ומדרך ארץ ואין עוסק בישובו של עולם כלל], מאחר שאין לו שום רווח בעיר, אין עליו לשאת בעול הקהל [כשאר בני העיר,

הוספות

¹ העירוני, ששדה הוא לשון נקיבה, ואכן כך הוא בכל סוגיית הגמרא, אולם במקרא השדה הוא בלשון זכר, "השדה והמערה אשר בו".

כנגדו, ואינו יונק לא מכאן ולא מכאן], **דעת רב אסי** אמר רבי יוחנן **שאינם מפסיקים**. **ודעת רבין** אמר רבי יוחנן **שמפסיקים** לזרעים.

מחלוקת רבי אליעזר וחכמים

לעניין ספק טומאה ברשות היחיד

מפרשת סוטה אנו למדים, שספק טומאה ברשות היחיד טמא, [כסוטה שנסתרה, ויש ספק אם נטמאה, שהיא אסורה לבעלה כמי שנטמאה]. ושנינו בברייתא, שהנכנס לבקעה [=מקום שיש בו כמה שדות] בימות הגשמים, [שאיז דין הבקעה כרשות היחיד לענין טומאה, שהרי אין מהלכים בה בני אדם], ויש טומאה באחת השדות, אבל ספק אם נכנס זה באותה שדה אם לאו. לדעת רבי אליעזר [וי"ג אלעזר], הנכנס הזה טהור. ולדעת חכמים הנכנס הזה טמא. ונחלקו המפרשים בביאור המחלוקת הזו:

רשב"ם מפרש – **הכל מודים**, שכשיש **ספק טומאה ברשות היחיד**, דין הספק להיות **טמא**. וכשיש **ספק ספיקא**, הכל מודים שהוא **טהור**. ובזה נחלקו, **לדעת רבי אליעזר**, כל שדה שבבקעה נחשבת כמקום בפני עצמו, ואם כן יש כאן ספק ספיקא, ספק ראשון הוא, האם נכנס לשדה שיש בה טומאה, ספק שני הוא, אפילו אם נכנס לשדה שיש בה טומאה, עדיין יש להסתפק אם נגע בטומאה או לא, ומאחר שיש כאן ספק ספיקא רבי אליעזר מטהר. **ולדעת חכמים כל**

להניח פאה אחת על שתי השדות. והדברים הבאים נחשבים הפסק בשדה **תבואה ולא בשדה אילן**:

א. נחל – קרקע קשה מלאה צרורות ואבנים, שאין ראויה לזריעה, [כן מפרש רשב"ם. אולם יש מפרשים שנחל הוא מקום זרימת מים].

ב. שלולית – יש אומרים מקום קיבוץ מי גשמים, [ונקרא מקום זה שלולית, משום שלוקח מי גשמים שלל]. ויש אומרים אמת מים שמשקים ממנה שדות שבצדדיה, [ונקראת שלולית, כי מחלקת שלל לאגפיה].

ג. דרך הרבים – רוחבה 16 אמה, והולכים שם רבים בעגלות וסוסים. [ומתוך דברי התוס' משמע, שהוא מפסיק לזרעים, אפילו אם אינו קבוע בימות החמה ובימות הגשמים].

ד. דרך היחיד – רוחבה 4 אמות. [ובתוס' מבואר, שהוא מפסיק לזרעים, אפילו אם אינו קבוע בימות החמה ובימות הגשמים].

ה. שביל הרבים – שהולכים שם רבים ברגליהם. [ובתוס' מבואר, שהוא מפסיק לזרעים, רק כשהוא קבוע בימות החמה ובימות הגשמים כמו שביל היחיד].

ו. שביל היחיד הקבוע בימות החמה ובימות הגשמים – שאין חורשים וזורעים אותו כלל, ובכל השנה הוא פנוי להילוך בני אדם.

ולעניין מצר [=גבול], **וחצב** [=אילן או עשב שבו תיחם יחושע את הארץ, לפי שירד ויונק

שדה, האם נגע בטומאה שבה. ולכן רבי אליעזר מטהר, וחכמים מטמאים.

ומכל מקום, [לכל הפירושים], **הטעם שרבי אליעזר מטהר את הנכנס לבקעה, כי הוא מחשיב כל שדה כמקום בפני עצמו**. ולכן כשאדם נכנס לבקעה, יש להסתפק האם נכנס לשדה הטמאה או לא. אבל אם כל הבקעה היתה שדה אחת, אין כאן ספק אם נכנס לשדה הטמאה, ומודה רבי אליעזר שהנכנס טמא.

וכדי שיחשבו כל שדה כמקום בפני עצמו, צריך שיהיה הפסק בין השדות, ופרטי דין הפסק זה לא נתבארו בגמרא, אלא לעניין הפסק מצר וחצב. **שלדעת רב אסי אמר רבי יוחנן שאינם מפסיקים. ולדעת רבין אמר רבי יוחנן שמפסיקים**.

ולפירוש התוס' [בדף נ"ו], כשאין הפסק מצר או חצב בין השדות, כל שנקרא בלשון בני אדם בשם שדה פלוני, הרי הוא מקום בפני עצמו, וחלוק משאר הבקעה.

מכלל מלאכת הוצאה בשבת. (א) **מוציא מרשות היחיד לרשות הרבים**. (ב) **מכניס מרשות הרבים לרשות היחיד**. (ג) **מעביר ארבע אמות ברשות הרבים**. וכל העושה אחד מהדברים הללו **בדבר שהוא חשוב לבני אדם**, חייב [חטאת בשוגג ומיתה במזיד]. **ושיעור חשיבות בכל דבר מבואר במסכת שבת**. ולעניין **אוכלים** שיעור חשיבותם הוא **בכגורגרת**.

הבקעה נחשבת כמקום אחד, ואם כן וודאי נכנס למקום שיש בו טומאה, **ואין כאן אלא ספק אחד**, האם נגע בטומאה או לא, ולכן הם מטמאים.

ורש"י מפרש [במסכת עבודה זרה] – **הכל מודים, שכשיש ספק מגע טומאה ברשות היחיד, דין הספק להיות טמא**, כפי שיש ללמוד מפרשת סוטה. **אולם לדעת רבי אליעזר** כל זה כשבוודאי נכנס למקום שיש בו טומאה, והספק הוא האם נגע בטומאה, [כסוטה שוודאי נסתרה, וספק אם נטמאה], אבל כשהספק אינו אם נגע בטומאה, אלא אם נכנס למקום הטמאה [= **ספק ביאה**], אפילו אין כאן אלא ספק אחד, כגון שיש מקום שכל הנכנס בו נטמא בוודאי, והספק הוא האם נכנס בו, עניין זה אין ללמוד מפרשת סוטה, ולכן **יש לטהר את הספק, ולדעת חכמים אין חילוק** מחמת מה הספק, וכל שיש ספק טומאה ברשות היחיד, **בין אם הספק האם נגע בטומאה, ובין אם הספק האם נכנס למקום הטמאה**, דין הספק להיות טמא. **ובקעה זו שנחלקו בה, יש בה שדה אחת מלאה טומאה, שאם נכנס באותה שדה, ודאי נטמא, אלא שזה גופא הספק, האם נכנס באותה שדה או לא, ומאחר שהספק הוא ספק ביאה, רבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאים**.

ורבינו תם מפרש - הכל מודים, שכשיש ספק טומאה ברשות היחיד, דין הספק להיות טמא. וכשיש ספק ספיקא, נחלקו. לדעת רבי אליעזר ספק ספיקא טהור. ולדעת חכמים ספק ספיקא טמא כספק אחד. ובקעה זו שנחלקו בה, יש בה ספק ספיקא, ספק ראשון, האם נכנס לשדה שיש בה טומאה, וספק שני, אפילו אם נכנס באותה

שוונות, אינן מצטרפות.

ונחלקו האמוראים איזה דבר מחלק את רשות הרבים, שתחשב כשני רשויות שוונות, [והמוציא שני חצאי גרוגרת, אחד לזה ואחד לזה, פטור]:

לדעת רבה – רק **רשות היחיד** מחלקת את רשות הרבים לשנים.

לדעת אביי – **אפילו כרמלית** מחלקת את רשות הרבים לשנים. [ומתוך פירוש התוסי' משמע, שרק כרמלית קבועה מחלקת את רשות הרבים, אבל כרמלית קטנה ומטלטלת כפיסלא, אינה מחלקת].

ולדעת רבא – **אפילו פיסלא** [=חתיכת עץ] מחלקת את רשות הרבים לשנים. רשב"ם מפרש, שפיסלא מחלקת את רשות הרבים לשנים, אף כשאינה גבוהה עשרה טפחים, ולא רחבה ארבעה, שדינה כמקום פטור, ומותר לטלטל ממנה לרשות הרבים, ואף על פי כן היא מחלקת את רשות הרבים לשנים. [ומתוך פירוש התוסי' משמע, שאמנם פיסלא היא כרמלית, אלא שהיא קטנה ומטלטלת, ולכן יש בה חידוש יותר משאר כרמלית]. **ומצר וחצב דינם כפיסלא**.

דף נו

כל העיירות המנויות בספר יהושע, הם העיירות העומדות על הגבולים שבין שבט ושבט.

שגג והוציא חצי גרוגרת לרשות הרבים והניחה וחזר והוציא חצי גרוגרת אחרת

אם היו שתי ההוצאות בשתי העלמות, כלומר אחר שהוציא את הראשונה בשוגג, נודע לו שהוציא, ואם כן אף על פי שהיו שתי ההוצאות בשוגג, לא היתה כאן שגגה אחת, אלא בכל פעם שגג שגגה אחרת, **הכל מודים שאין ההוצאות מצטרפות לחיוב אחד, ופטור [מחטאת בשוגג]**, כי בכל פעם לא הוציא גרוגרת שלימה.

ואם היו שתי ההוצאות בהעלם אחד, כלומר שלא נודע לו בין שתי ההוצאות שעבר באיסור הוצאה על הראשונה, ואם כן בצירוף שתי הפעמים הוציא גרוגרת שלימה בהעלם אחד:

לדברי חכמים – כל מה שמוציא בהעלם אחד מצטרף, ומאחר ששני החצאים מצטרפים לגרוגרת אחת, **חייב חטאת**.

ולדעת רבי יוסי – אף כשמוציא כמה פעמים בהעלם אחד, **אין ההוצאות מצטרפות לשיעור אחד, אלא אם כן היו כל ההוצאות ברשות אחת**, [כלומר שהוציא שני חצאי גרוגרת מרשות היחיד לרשות הרבים אחת], אבל אם היו שתי ההוצאות לשתי רשויות שוונות, אינן מצטרפות, ופטור מחטאת. כן גרסת רשב"ם. אולם גרסת ר"ח, שאין ההוצאות מצטרפות, אלא אם כן היו כולם מרשות אחת, כלומר שהוציא שני חצאי גרוגרת מרשות אחת, ואפילו לשתי רשויות שוונות, אבל היו שתי ההוצאות משתי רשויות

חלוקות יש בעבר הירדן:

א. ארץ סיחון ועוג המקורית, ודין ארץ זו כשאר ארץ ישראל, שהרי כבשה משה, ולכן **יש בה שביעית ויש בה מעשרות.**

ב. ארץ עמון ומואב שטהרו בסיחון, כלומר חלקי עמון ומואב שכבשם סיחון מעמון ומואב, ועל ידי זה כבשם ממנו משה. ומאחר שמתחילה לא היו ראויים לישראל בשעת הכיבוש הראשון, (שהרי לא הובטחו לישראל אלא לעתיד), ורק על ידי שכבשם סיחון הותרו לישראל, אין דינם כשאר ארץ ישראל, ואין **שביעית** נוהגת בהם. **אולם מדברי חכמים, המעשרות נוהגים** בהם אפילו בשנה השביעית.

ג. ארץ עמון ומואב שלא טהרו בסיחון, וממילא לא נכבשו על ידי משה, ודינם כחור"ל, ואין בהם **לא שביעית ולא מעשרות.**

- ולפירוש השני של רבינו תם, שני חלוקות יש בעבר הירדן:

א. ארץ סיחון ועוג, [ובכלל זה ארצו המקורית, ומה שכבש מעמון ומואב]. ודין ארץ זו כשאר ארץ ישראל, שהרי כבשה משה, ולכן **יש בה שביעית ויש בה מעשרות.**

ב. ארץ עמון ומואב שלא טהרו בסיחון, ולא נכבשו על ידי משה, ומעיקר הדין דינם כחור"ל גמור, ואין בהם **לא שביעית ולא מעשרות,** אבל **חכמים תקנו** בהם **מעשרות** מחמת קרבתם לארץ ישראל.

עדי חזקה שהוזמו

היו שנים מעידים באחד שהחזיק בקרקע שלוש שנים, ועל ידי עדותם

ארץ ישראל למעשרות

בברית בין הבתרים הבטיח הקב"ה לאברהם, שיתן לזרעו את ארצות עשרת עמי כנען. [א] קיני. [ב] קניזי. [ג] קדמוני. [ד] חתי. [ה] פריזי. [ו] רפאים. [ז] אמרי. [ח] כנעני. [ט] גרגשי. [י] יבוסי. (בראשית ט"ו י"ח-כ"א).

את ארצות שבעה עמי כנען ירשו ישראל בעלותם ממצרים. ואת ארצות שלושה עתידים להיות ירושה רק לעתיד, והם קיני קניזי וקדמוני.

וחילוק הלכתי יש בין שתי קבוצות ארצות אלו לעניין חיוב מעשרות, שאת אלו שירשו בעלותם ממצרים, **יש בהם חיוב מעשרות,** [ואותם הראה ה' למשה בשעת מיתתו, כמו שנאמר ויראהו ה' את כל הארץ]. **אבל אלו שהם ירושה רק לעתיד, לא יהיה בהם חיוב מעשרות,** גם כשירשו אותם.

ונחלקו חכמים מה הן קיני קניזי וקדמוני:

לדעת רבי מאיר – אלו הם **נפתוחא ערבאה ושלמאה.**

לדעת רבי יהודה – אלו הם **הר שעיר עמון ומואב.**

ולדעת רבי שמעון – אלו הם **ערדיסקיס אסיא ואספמיא.**

דין עבר הירדן לעניין שביעית ומעשר

- לפירוש ראשון של רבינו תם, שלוש

כי לא הפסידו אותם.

החזיק בשדה שלוש שנים והביא

לכל שנה כת עדים אחרת לעדות חזקתו

לדעת רבי עקיבא, אין כאן חזקה, כי כל כת עדים מעידה על מקצת מהחזקה, ואין מקבלים עדים, אלא כשמעידים על דבר שלם, ולא על מקצתו, שנאמר, "על פי שני עדים יקום דבר", ללמד שהעדים מתקבלים רק כשעל פיהם מתקיים כל הדבר.

ולדעת חכמים, יש כאן חזקה, כי כולם מעידים שהיה זה מוחזק בשדה, והפסוק "על פי שנים עדים יקום דבר", לא בא למעט, אלא כגון שהיו שתי כתות עדים מעידות על סמני גדלות של נערה, אלו אומרים שיש לה שערה אחת בגבה, ואלו אומרים שיש לה שערה אחת בכרסה [=אותו מקום], שאין לצרף את שני חצאי העדות.

רשב"ם מפרש שהחילוק בין עדות חזקה לעדות גדלות הוא, שבעדות חזקה כל כת מעידה כל מה שהיה אפשר לראות באותה שעה, מה שאין כן בעדות גדלות, שהעידו רק על מקצת מה שהיה באותה שעה, עדותם נחשבת לחצי דבר.

ורשב"א מפרש, שעדות חזקה אינה נחשבת לחצי דבר, כי היא מועילה לעניין אכילת פירות של השנה שהם מעידים עליה, שאם לא יביא עדי חזקה לשאר השנים, ישלם לבעלים הראשונים את הפירות שאכל בשנה זו, על פי עדות הכת שראתה אותו אוכל

פסקו בית דין להעמידה בידו, ולא ביד בעליה הראשונים. **ולאחר מכן נמצאו** העדים **זוממים**, [שבאו שנים והעידו שהיו עימם באותו זמן במקום אחר]:

א. עדות החזקה בטלה, והקרקע חוזרת לבעליה הראשונים.

ב. ומלבד זאת, העדים הזוממים משלמים לבעלים, את שווי הקרקע שרצו להפסידם, שנאמר בעד זומם, ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו.

היו שנים מעידים באחד שהחזיק בקרקע **שנה ראשונה, ושנים אחרים** מעידים שהחזיק בה **שנה שניה, ושנים אחרים** מעידים שהחזיק בה **שנה שלישית**, ועל ידי שלושת העדויות הללו פסקו בית דין להעמידה בידו, ולא ביד בעליה הראשונים, [כדעת חכמים החולקים על רבי עקיבא כמבואר בהמשך], **ולאחר מכן נמצאו העדים זוממים:**

א. עדות החזקה בטלה, בין אם הוזמו כל העדים, ובין אם הוזמו מקצתם, כי משעה שבטלה עדות אחת, בטלה כל החזקה, והקרקע חוזרת לבעליה.

ב. ומלבד זאת, אם הוזמו כל העדים, משלמים לבעלים את שווי הקרקע שרצו להפסידם, וכל כת משלמת שליש מכל השווי הזה. אולם אם הוזמו רק מקצת העדים, מאחר שאלו שהוזמו לא יכלו להפסיד את הבעלים לבדם, שהרי לא העידו לבדם על חזקה שלימה, אין משלמים לבעלים מה שרצו להפסידם,

בשנה זו. שאמרו איזה שנה החזיק, ובאמת האחד

ראה חזקה בשנה ראשונה שלישית וחמישית, והאחד ראה חזקה בשנה שניה רביעית ושישית, ואין כאן שום עדות של חזקה, אלא **ודאי מעידים הם על אותם שלוש שנים שאמרו, ומה שסותרים זה את זה בעדותם**, שזה אומר חטים, וזה אומר שעורים, **יש לתלות בזה שהאחד מחליף בין חטים לשעורים**.

ודוקא בין חטים לשעורים בני אדם מחליפים, ואין עדותם בטלה. אבל כשזה אומר אכלה חטים, וזה אומר אכלה קטנית, עדותם בטלה, כי אף בלא דקדוק אין אדם טועה בין חטים לקטנית.

שלושה אחים ואחד מצטרף עימהם

שלושה אחים מעידים באחד שהחזיק בקרקע, האחד מעיד על השנה הראשונה, והשני על השניה, והשלישי על השלישית, ואדם נוסף מצטרף עימהם, ומעיד על חזקת שלוש השנים.

יש כאן עדות כשירה של שני עדים בכל שנה, שהרי בכל שנה מעידים שנים שאינם קרובים זה לזה. ואף על פי שבעדות של השנים האחרות, מעיד הקרוב לזה שמעיד בשנה זו, אין בכך פסול קורבה, שהרי

אחד אומר אכלה חטים ואחד אומר אכלה שעורים

מנהג עובדי אדמה שזורעים את השדות לסירוגין, שנה אחת חטים, ושנה אחת שעורים.

ומי שהעידו בו שנים, שהחזיק את השדה, על ידי שזרע בה חטים שנה ראשונה שלישית וחמישית כפי המנהג, אבל לא העידו בו אם החזיק גם בשנה השניה, אין כאן שלוש שנים רצופות של חזקה, ואין זו עדות של חזקה.

וכן מי שהעידו בו שנים, שהחזיק את השדה, האחד מעיד שהחזיק בה באכילת חטים בשנה ראשונה שלישית וחמישית, והאחד מעיד שהחזיק בה באכילת שעורים בשנה שניה רביעית וששית, מאחר שאין כאן שום עדות על חזקה רצופה של שלוש שנים, אין לו חזקה*.

אולם כשהעידו שנים על אותם שלוש שנים של חזקה, אחד אומר אכלה שלוש שנים חטים, ואחד אומר אכלה שלוש שנים שעורים, אין לומר מאחר שהמנהג שאוכלים את השדה חטים ושעורים בדילוג, מסתבר שטעו בעדותם במה

הוספות

* אמנם לדעת רבי יהושע בן קרחה, אם עד אחד אומר אכלה ראשונה שניה ושלישית, ועד אחד אומר אכלה רביעית חמישית וששית, יש כאן חזקה, כי שני עדים מעידים על חזקה רצופה של שלוש שנים, ולדעת רבי יהושע בן קרחה, כשעד אחד מעיד על הלוואה של יום ראשון, ועד שני מעיד על הלוואה של יום שני, עדותם מצטרפת, אף על פי שאינם מעידים על אותה הלוואה, כי יש שני עדים שלווה, וכמו כן כאן, אף על פי שאין שני עדים על אותה חזקה, הם מצטרפים, כי יש שני עדים שהחזיק.

קביעות, [שדוך בני אדם להקפיד, שלא יעשו אותו אחרים בשלהם], הרי זה כמחזיק בגוף הקרקע לעניין התשמיש הזה. ואם החזיק כן שלוש שנים בלא שימחה בו חברו, יש לו חזקה, ונאמן לומר, "נתתי ליי", או "מכרת ליי", זכות השתמשות זו בשלך, ככל מחזיק בקרקע של חברו שלוש שנים.

ודוקא בתשמיש של קביעות, שרגילים להקפיד עליו, יש למשתמש חזקה, אבל המשתמש בשל חברו תשמיש שאין רגילים להקפיד עליו, אף על פי שהשתמש כן יותר משלוש שנים, בלא שימחה בו חברו, אין לו חזקה, כי אין ראייה משתיקת חברו, שנתן לו או מכר לו השתמשות זו.

ובמשנה מבואר, שבדברים הבאים, יש אופן שיש בהם חזקה כשמשתמש בשל חברו, כי בני אדם רגילים להקפיד שלא יעשו כן בשלהם. **ויש אופן שאין בהם חזקה** כשמשתמש בשל חברו, כי בני אדם אינם מקפידים שלא יעשו כן בשלהם:

א. העמדת בהמה או תנור או כירים או ריחים המטלטלים בשל חברו – אם עושה מחיצה למקום העמדתם, יש חזקה. ואם מעמידם בלא מחיצה, אין חזקה.

ב. גידול תרנגולים – אם מגדל בתוך ביתו של חברו, יש חזקה. ואם מגדל בחצרו של חברו, אין חזקה.

האדם עצמו גם כן כשר להעיד על השנים האחרות של החזקה, ואינו נפסל להעיד בהן מחמת עדותו בשנה הראשונה, [אף על פי שאדם קרוב אצל עצמו], ואם כן הוא הדין שקרובו כשר להעיד על השנים האחרות של החזקה.

דף נז

קיום שטרות בעדות שווה

שטר שהיו חתומים עליו שני עדים, והם קיימים, כל אחד בא לבית דין ומעיד שזו חתימתו, והשטר מקוים.

ואם מתו העדים, או שאינם כאן, אין השטר מתקיים אלא כשיעידו שני עדים אחרים על כל חתימה, שהיא חתימת העד, [או שיהיה ביד בית דין שטר אחר, שחתם בו העד כחתימתו בשטר הזה, ואותו שטר כבר נתקיים בבית דין].

ואם עד אחד מת, ועד אחד חי, כשהעד החי מעיד על חתימתו, אינו מצטרף לקיים את חתימת העד השני [עם אחר], כי אם יעשה זאת, נמצא שרוב השטר מקוים על פי עד אחד. וכשם שהוא אינו מעיד לקיים את חתימת העד המת, כך קרובו אינו מעיד על כך.

תשמישים שיש להם חזקה

ותשמישים שאין להם חזקה

המשתמש בשל חברו תשמיש של

ולדעת רב פפא ורבינא – אמנם סתם

חצר שלפני הבתים, לכניסה ויציאה היא עשויה, ולא להעמדת בהמות וחפצים זמן מרובה, ולפיכך בני אדם רגילים להקפיד על העמדתם אף בלא עשיית מחיצה, ואם אחד החזיק בתשמישים אלו בשל חבירו, יש לו חזקה, אף בלא עשיית מחיצה על מקום הבהמה והכלים. אולם כל זה כשהמחזיק אינו שותף בחצר, אבל כשהוא שותף בחצר, אין דרך השותפים להקפיד זה על זה, כשמעמידים תשמיש שאינו קבוע, כי אומרים, עתה כשאיני צריך את המקום, ישתמש חברי, וכשאצטרך את המקום, אשתמש אני, ורק כשהאחד עושה מחיצה, וקובע את תשמישו, דרכם להקפיד, וכשהאחד עושה כן בלא שימחה בו חבירו, יש לו חזקה, והחילוקים הנ"ל המבוארים במשנה **אמורים לעניין חצר השותפים.**

ומה שיש להקשות על דברי רב פפא ורבינא, ממה ששנינו, ששותפים שנדרו הנאה זה מזה, אסורים להיכנס בחצר, שמשמע מזה שמקפידים זה על זה אף על העמדה קלה, שאם לא כן, היה מותר למודר להיכנס לחצר, כי מאחר ששותפים אינם מקפידים על כך, הרי זה כהפקירו את החצר לכל בני החצר לעמוד בו, ולגבי עמידה אין לחבירו שהדירו חלק בו, ואינו נכנס בשלו. וכאן נתבאר שאין השותפים מקפידים בה.

- רב פפא מיישב זאת, שבאמת יש

ג. נתינת זבל בשל חבירו – אם עושה

לזבל מקום עמוק שלושה טפחים, או מחיצה גבוהה שלושה טפחים, לשמור הזבל שלא יתפזר, יש חזקה. ואם מניח את הזבל בלא לעשות לו מקום, אין חזקה.

ובגמרא מבואר שחילוקים אלו [כגון בין עושה מחיצה סביב מקום הבהמה לבין אינו עושה מחיצה] **אינם אמורים בכל מקום :**

לדעת רב נחמן אמר רבה בר אבנה –

סתם חצר שלפני הבתים, לכניסה ויציאה היא עשויה, ולא להעמדת בהמות וחפצים זמן מרובה, ולפיכך בני אדם רגילים להקפיד על העמדתם אף בלא עשיית מחיצה, ואפילו שותפים מקפידים זה על זה בדברים אלו, ואם האחד החזיק בתשמישים אלו, יש לו חזקה, אף בלא עשיית מחיצה על מקום הבהמה והכלים. ולא נאמרו החילוקים הנ"ל אלא לעניין רחבה שאחורי הבתים, שבני אדם אינם מקפידים בה כל כך, ומניחים לאחרים להניח בה בהמות וכלים בלא קביעות של מחיצה, ורק כשעושים שם מחיצה הם מקפידים.

ולא נתבאר אם חלוקה זו אמורה רק בשותפים, כי רק על שותפו אין אדם מקפיד כשמעמיד בהמות וכלים ברחבה, אבל שאר בני אדם יש להם חזקה ברחבה אף בלא מחיצה, כי אדם מקפיד עליהם, שלא יעמידו בהמה וכלים ברחבה שלו אפילו בלא מחיצה, או שאף על אחרים אין אדם מקפיד, כשמעמיד בהמה וכלים ברחבה שלו בלא מחיצה.

בכביסה על הנהר, משום שבשעת הכביסה עומדות יחפות, ומגלות שוק.

**המסתכל על הנשים בשעה
שעומדות על הכביסה [בנהר]**

אם יש לו דרך אחרת ללכת [=אי דאיכא דרכא אחרינא], והלך בזו, אפילו יעצום את עיניו, ולא יסתכל בהן, הוא רשע, שלא היה לו להתקרב אלא להתרחק מהעבירה, [וכל שכן שהוא רשע כשמסתכל בהן].

ואם אין לו דרך אחרת ללכת [=ואי ליכא דרכא אחרינא], ולכן הלך בזו, [אם התכוון להסתכל בהן, מסתבר שהוא רשע]. ואם הסתכל בהן דרך הילוכו, אנוס הוא, ואינו לא צדיק ולא רשע. ואם מתאמץ ועוצם עיניו מלראותו, ומטה עיניו לצד אחר, הרי זה חסיד, ועליו הכתוב אומר, "וְעָצַם עֵינָיו מִרְאוֹת בָּרָע. הוּא מְרוֹמֵם יִשְׁכֵּן מִצְדוֹת סִלְעִים מְשֻׁבָּב" (ישעיה ל"ג ט"ו-ט"ז).

מהנהגות תלמידי החכמים

[שלימד רבי בנאה את רבי יוחנן]

חלוק [=בגד תחתון] של תלמידי חכמים. כל שאין בשרו נראה תחתיו, כלומר שהוא ארוך עד פיסת רגלו, וכך בשרו אינו נראה, כשהוא הולך יחף.

טלית [=בגד עליון] של תלמידי חכמים. כל שאין חלוקו נראה מתחתיו טפח,

שותפים שמקפידים אף על העמדה קלה של חבריהם, ויש שותפים שאינם מקפידים על העמדה קלה של חבריהם. ולכן לעניין דיני ממונות שהמוציא מחבירו עליו הראיה, אין לאחד חזקה, עד שיוכיח שחבירו הוא מהקפדנים, שאז יש הוכחה משתיקתו שמכר או נתן, אבל כל זמן שלא יוכיח זאת, אין כאן חזקה, כי יתכן שחבירו שתק משום שהוא מאינם קפדנים. אבל לעניין דיני נדרים, שהם דיני איסור, יש להחמיר, ולהחשיב אותם כמקפידים, ולאסור אותם להיכנס.

- **ורבינא מיישב זאת, שבאמת שותפים אינם מקפידים** זה על זה בהעמדה קלה, ולכן כשאחד מחזיק בהעמדה בעלמא, אין לו חזקה על חבירו, וכשהם מודרים הנאה זה מזה, מותרים להיכנס לחצר. אלא שלדעת רבי אליעזר, המודר הנאה מחבירו, אסור אף בדבר שאין מקפידים עליו, והמשנה האוסרת את השותפים שנדרו הנאה זה מזה להיכנס לחצר, היא כדעת רבי אליעזר.

אמר רבי יוחנן משום רבי בנאה, בכל [תשמישים שתופסים מקום בחצר כהעמדת בהמות וכלים], השותפים מעכבים זה על זה שלא יעשו בחצר, חוץ מהכביסה, שתקנו חכמים ששותף עושה בחצר על כורחם של שאר השותפים, משום שאם לא יוכלו לכבס בחצר, יכבסו על הנהר, ואין ראוי לבנות ישראל להתבזות

וכשהגדול אוכל לבדו, אם אוכל בלא שמש, גם כן יש לכוון את הטבעת לצד החיצון, פן יוזק בה האוכל. (ג) וכן כשהגדול אוכל ביום לבדו, אפילו כשהשמש משמשו, יש לכוון את הטבעת לצד החיצון, כי ביום השמש יוכל להיזהר מהטבעת, ואין טעם לכוון את הטבעת כלפי פנים, ולהצר מקום האוכל. (ד) אבל כשהגדול אוכל בלילה לבדו, והשמש משמשו, אז יכוון את הטבעת לצד הפנימי, כדי שלא יתקל בה השמש, ויניזק בה.

מטה של תלמידי חכמים. אין תחתיה אלא סנדלים בימות החמה, [שאינו צריך להם עד ימות הגשמים], **ומנעלים בימות הגשמים**, [שאינו צריך להם עד ימות החמה]. אבל מאכלים אינו מניח תחת המטה, משום שמאכלים המונחים תחת המטה, אפילו מחופים בכלי ברזל, רוח רעה שורה עליהם.

ומטה של עם הארץ. דומה לאוצר בלוס, כלומר כל דבר מניח תחת מטתו, אוכלים וכלים.

דף נח

רבי בנאה הוה קא מציין מערתא

[=רבי בנאה היה מסמן מערות]

בזמן האבות ובזמן חז"ל היו קוברים את המתים במערות, [כפי שיתבאר בעזה"י

כלומר שארוך ומכסה כמעט את כל חלוקו, ולא נותר גלוי מחלוקו טפח. וכל שכן אם הוא ארוך ומכסה את כל חלוקו, שיש בכך יותר צניעות.

סידור השולחן של תלמיד חכמים. שני שלישי גדיל [=מפה], **ושליש גלאי** [=מגולה]. יש מפרשים ששני שלישי רוחב השולחן הפנימיים, שמצד האוכלים, מכוסה במפה, לקנח בה את פיהם, ולתת עליה את הפת, ושליש החיצון מגולה, להניח עליו קערות וכוסות, שלא ילכלכו את המפה, ויתבזו האוכלים. ויש מפרשים ששליש האמצעי של השולחן מגולה, וסביבו כל השולחן מכוסה במפה.

וסידור שולחן של עם הארץ. דומה למדורה, כשם שמדורה מוקפת קדרות והאש באמצע, כך השולחן הזה מוקף בקערות, והמפה עם הלחם באמצע.

מקום טבעת השולחן של תלמידי חכמים. בשפת השולחן היו רגילים לעשות טבעת לתלות בה את השולחן, [שהיו רגילים לאכול בהסבה על מיטות, ולכל אחד שולחן קטן לפניו, ואחרי האוכל מסלקים אותו ותולים אותו על ידי הטבעת במקום המיוחד לכך]. וכשהשולחן עומד, הטבעת בולטת ממנו, וראוי להעמיד את השולחן באופן שתבלוט הטבעת, לצד שלא תגרום בו לתקלה. ולכן (א) **כשתינוק יושב לאכול עם אביו**, יש לכוון את הטבעת לצד החיצון, פן ישחק התינוק בטבעת, וינענע את השולחן. (ב)

רשב"ם מפרש, שדמות דיוקני הוא יעקב, שהוא מעין שופריה דאדם הראשון, כמבואר בסמוך, ודיוקני עצמה הוא אדם הראשון, שנאמר בו, "בצלם אקים ברא אותו". אולם בסוגיה לא נתפרש שראה רבי בנאה את יעקב, ואף מדברי התוס' משמע, שלא היה צורך לציין מהקדמונים אלא את אברהם ואדם הראשון. ובפירוש הנקרא פירוש רבינו גרשום מבואר, שדמות דיוקני הוא אברהם, שדמות אברהם היתה כדמות אדם הראשון. אמר רבי בנאה, שצריך הוא להיכנס, כדי לסמן את המערה. וענו לו, שדי לו למדוד את מערת אברהם.

יש אומרים שנקראת מערת המכפלה, כי היתה כפולה שני חדרים, אחד פנימי ואחד חיצוני. ולדעה זו אמרו לו, כמידת החיצונה, [שבה שלושה אבות ואמהות], כך מידת הפנימית, [שבה אדם וחיה].

ויש אומרים שנקראת מערת המכפלה, כי היתה כפולה שני חדרים זה מעל זה. ולדעה זו ענו לו, כמידת העליונה [שבה קבורים האבות], כך מידת התחתונה [שבה קבורים אדם וחיה], ואין אתה צריך להעמיק למדוד את התחתונה, ודי לך בסימון העליונה.

לדעת רבי שמעון, קברי גויים אינם מטמאים באהל, משום שגויים אינם קרויים אדם. [ואינם בכלל הכתוב המלמד טומאת אוהל, משום שנאמר בו לשון "אדם"].

ואף לדעת חכמים, רק קברי גויים שאחר

בפרק המוכר פירות], ומאחר שהטומאה בוקעת מהקבר כלפי מעלה, יש צורך לסמן מעל הקרקע את מקום הקברים, שלא ילכו שם עם טהרות. ולשם כך היו מודדים את מידת הקבר בתוך המערה, וחוזרים ומסמנים זאת מעל הקרקע, בציון של סיד.

ורבי בנאה אדם גדול וחשוב היה, לפיכך ניתן לו רשות להיכנס אף בקברי צדיקים, כדי לצינם. [אבל אחר אינו רשאי להיכנס, כמו שאמרו בעניין אלישע הנביא, שלא היה רשות להניח רשע בקברו, משום שגדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם].

וכאשר בא להיכנס למערה של אברהם אבינו, מצא את אליעזר עבד אברהם עומד בפני השער, [שהוא אחד משבעה צדיקים שלא מתו, כמבואר במסכת דרך ארץ]. אמר לו רבי בנאה, מה עושה אברהם. ענה לו, גאני [=שוכב] בכנפה דשרה [=בין זרועותיה של שרה], וקא מעיינא ליה ברישיה. אמר לו רבי בנאה, לך אמור לאברהם, בנאה עומד בשער, ותן לו רשות להיכנס. ענה לו, ייכנס, ואין כאן חוצפה, שהדבר ידוע, שאין יצר הרע באותו עולם, ואין צריך להצטנע ממנו. נכנס רבי בנאה, ונסתכל מידת אורך המערה, ויצא, ואחר כך סימן מבחוץ.

וכאשר בא להיכנס למערה של אדם הראשון, יצתה בת קול ואמרה, נסתכלת בדמות דיוקני, בדיוקני עצמה אל תסתכל.

להפשיטם בגדיהם, **כשהגיע למערה של רב טובי** בר מתנה, תפסו רב טובי, עד שבא אביי וביקש ממנו להניח לו, [משום שהיה הגוי אוהבו]. לשנה אחרת חזר המכשף למערה, **ותפסו רב טובי בזקנו, ולא הניח לו, עד שגזזו את זקנו.**

חילק נכסיו בחביות

אדם אחד נטה למות, וצווה את נכסיו לבניו דרך חכמה, שלא יבינו השומעים שהוא עשיר ובעל נכסים, וכך אמר, חבית עפר לאחד מבני, חבית עצמות לאחד מבני, וחבית מוכין¹ לאחד מבני.

וביאר רבי בנאה את דבריו, **חבית עפר** אלו **הקרקעות** שהניח. **חבית עצמות** אלו **הבהמות** שהניח. **וחבית מוכין** אלו **הבגדים** והבדים שהניח.

הוריש נכסיו לבנו האמיתי

אדם אחד שמע את אשתו אומרת לבתה, מדוע אינך מסתירה את הדברים האסורים שאת עושה, יש לך ללמוד ממני, **שילדתי עשרה בנים, ורק אחד מהם מאביך,** [ואין הדבר ידוע, כי עשיתי זאת בהסתר].

ומאחר שנודע לו, שרק אחד מהם בנו, **אמר בשעת מיתתו, שיהיו כל נכסיו לבן אחד.**

הדיבור [=מתן תורה] מטמאים באוהל, אבל קברי גויים שקודם הדיבור, אינם מטמאים באוהל.

ומכל מקום אברהם שנקרא "האדם הגדול", (יהושע י"ד ט"ו), וכן אדם הראשון שנקרא "אדם", הם בכלל דין טומאת אוהל, שהרי קרויים אדם, והם בכלל הכתוב שנאמר בו "אדם".

עקיביו של אדם הראשון

אמר רבי בנאה, נסתכלתי בשני עקיביו של אדם הראשון, **ודומים לשני גלגלי חמה.**

יופי שרה חוה ואדם

הכל בפני שרה כקוף בפני אדם. **שרה** בפני חוה כקוף בפני אדם. **חוה** בפני אדם כקוף בפני אדם. **אדם** בפני שכינה כקוף בפני אדם.

יופי רב כהנא רבי אבהו יעקב ואדם

שופריה [=אור פנים] **דרב כהנא** (מעין שופריה דרב. שופריה דרב) מעין שופריה דרבי אבהו. שופריה **דרבי אבהו** מעין שופריה דיעקב אבינו. שופריה **דיעקב אבינו** מעין שופריה **דאדם הראשון.**

מכשף שנכנס למערת רב טובי

מכשף אחד היה חופר המתים

¹ הוספות

¹ כתב רש"י במסכת שבת דף מ"ז ע"ב - כל דבר רך קרוי מוכין, כגון צמר גפן, ותלישי צמר של בהמה, וגרירת בגדים בלויים.

מים, ושותים.

וכשראו את חכמתו, אמרו שישב בשער, וידון דינים.

דין שאינו ראוי

ראה רבי בנאה, שהיה כתוב על שער העיר, "כל דין שנקרא לדין, אינו דיין, ופסול לדון", כי מאחר שאוהב בצע, יקבל שוחד.

אמר להם, אם כן, כל הרוצה לפסול דיינים, יקרא אותם לדין, ויפסלו, אף על פי שאין הדין עמו. ועל פי דברי רבי בנאה, הוסיפו על השער, "ברם זקני היהודים אומרים, כל דין שנקרא לדין, ומוציאים ממנו ממון בדין, אינו דיין ופסול לדון", כי גזלן הוא, וגזלן פסול לדון, משום שיעוות את הדין בשביל שוחד. [נדווקא כשכפר והוציאו ממנו ממון בעדים, אבל אם חייבוהו שבועה, ושילם ולא רצה להישבע, אינו נפסל לדון].

הקזת דם ושתיית יין

ראה רבי בנאה שהיה כתוב, "בראש כל מותא אנא דם, בראש כל חיין אנא חמר", [כלומר ראש לכל המיתות הוא ריבוי הדם שבאדם, על ידי שלא הקיז בזמנו. והיין מחייה כל שותיו].

אמר להם, וכי המת מנפילה, ריבוי הדם גרם לו? וכי אם ישתה הגוסס יין יחיה? ועל פי דברי רבי בנאה, הוסיפו, "ברם

ומאחר שלא ידעו מי יירש את המת, הלכו לשאול רבי בנאה. ואמר להם רבי בנאה, שיכו את קבר האב, עד שיגלה להם למי הוריש את נכסיו, [ורב בנאה התכוון לנסות אותם בכך, שאותם שהם ממזרים, הם עזי פנים, וילכו להכות את הקבר].

ואכן כולם עשו זאת חוץ מאחד, ולפיכך פסק רבי בנאה לתת לו את הירושה.

ויפה דן רבי בנאה לפי ההלכה, שבספק כזה ראוי להיות הדין שודא דדייני, שייתן הדיין למי שנראה בעיניו שהדין עמו, ומסתבר שזה שלא רצה להכות מחמת צניעותו, היה אהוב על אביו יותר.

רבי בנאה יוצא ממאסרו

אותם תשעה שהפסידו את הירושה, **הלשינו למלכות**, שרבי בנאה מוציא ממון בלא עדים וראיה, **ואסרו אותו.**

הלכה אשתו של רבי בנאה לצעוק אל בית המלך בלשון חכמה, כדי שלא יבינו אלא על ידי בעלה, וכך אמרה, **עבד אחד היה לי, חתכו את ראשו, והפשיטו את עורו, אכלו את בשרו, ומלאו אותו מים, והשקו בו לחברים** [בני הישיבה], ולא שלמו לי דמיו, ולא שכרו.

ומאחר שלא הבינו מה אמרה, הביאו את רבי בנאה שיבאר דבריה. ואמר, כוונתה לחמת של עור, וכך אמרה, תיש היה לי, וגזלוהו ממני, ושחטוהו, ואכלו את בשרו, ומן העור עשו חמת, ושואבים בו

הגג, ומי גשמים נופלים מהגג לתוכו, וממשיכים לזרום בו עד המרזב.

מרזב הוא צינור קטן התלוי בסוף המזחילה, כדי להרחיק את קילוח המים מן הכותל, והמים נכנסים בו מהמזחילה, ומקלחים דרכו הרחק מהכותל. ומרזב זה אינו קבוע במזחילה, וניתן להניחו פעם בקצה זה, ופעם בקצה זה. [ובכל פעם מטים את המזחילה כלפי המרזב. א"נ המזחילה לעולם שווה, אלא שבכל פעם פותחים אותה בצד המרזב, וסותמים אותה בצד שכנגד].

א. חזקת מזחילה.

לדברי הכל, אדם מקפיד שלא יעמיד חבירו מזחילה, באופן שישפכו ממנה מים לתוך חצירו.

ולכן מי שהחזיק במזחילה שלוש שנים, ואומר שקנה את הזכות להעמידה באופן שישפכו ממנה מים לחצר חבירו, יש לו חזקה, ואי אפשר לסלקו.

וכמו כן אי אפשר לומר לו, להעבירה לצד אחר. וכן אי אפשר לומר לו לקצרה. ואין לבעל החצר רשות לבנות בחצירו תחתיה, כי על ידי קול המקבות והגרזן וכל כלי ברזל שבונה, תינזק המזחילה.

ב. חזקת מרזב.

לדברי הכל, אדם מקפיד שלא יעמיד חבירו מרזב, באופן שישפכו ממנו מים לתוך חצירו.

ולכן מי שהחזיק במרזב שלוש שנים,

זקני היהודים אומרים, בראש כל מרעין אנה דם, בראש כל אסוון אנה חמר". [כלומר כל תחלואי האדם באים על ידי ריבוי הדם שבו, והשותה יין כהלכה וכראוי, לא יבוא לידי חולי]. באתר דלית חמר, תמן מתבעו סמנין [=במקום שאין יין, שם צריך סממנים של רפואות].

כתוב על פתח קפוטקיא

"אנפק אנבג אנטל"

רשב"ם מפרש – שלושה שמות הללו, הם שלושה שמות של מידה אחת, והיא רביעית הלוג [=ביצה ומחצה], ונפקא מינה ממה שכתבו זאת, שמי שהתנה למכור לחבירו מלא מידה זו, באיזה לשון שיאמר, ייתן שיעור אחד.

והר"ר חיים מפרש – אנבג ואנפק הם משקים של רפואה, [הנקרא במקום אחר איספרגוס], ואנטל הוא שם מידה, וכוונת הכתב הוא, שהרפואות הנקראות אנבג ואנפק, צריך לשתות כשיעור אנטל, כלומר רביעית.

מרזב

'מרזב' פירושו 'טיפה של מים זבה' כלומר נוטפת. כי "מר" פירושו "טיפת מים", כמו שנאמר "הן גויים כמר מדללי", ו"זב" פירושו "נוטף".

חזקה למרזב ומזחילה

מזחילה היא צינור גדול, הקבוע לאורך

דף נט

מי שהחזיק בצינור

לקלח מי גגו לחצר חבירו

לדעת שמואל ורבי ביסא ורבי אושעיא, כשם שהמחזיק זכה בזכות לקלח את מימיו לחצר, כך זכה בעל החצר בזכות להשתמש במי הגג, ומאחר ששניהם משועבדים זה לזה, אין רשות לאחד מהם לסלק את הצינור בלא הסכמת חבירו. בעל החצר אינו רשאי לסלק את הצינור, כי החצר משועבדת לשפוך לתוכה את המים. **ובעל הגג אינו רשאי לסלק את הצינור, כי המים משועבדים לבעל החצר להשתמש בהם.**

ולדעת רבי חמא, בעל החצר לא זכה בזכות להשתמש במי הגג, אלא בזמן שיקלחו לחצרו, אבל אם בעל הגג רוצה לסלק את הצינור, הרשות בידו.

החוט המשולש

"והחוט המְשַׁלֵּשׁ לא בְּמִהְרָה יִנְתֵּק" (קהלת ד' י"ב), זה רבי אושעיא בנו של רבי חמא בנו של רבי ביסא.

- רשב"ם מפרש, שכוונת הפסוק, ללמד, שכל שהוא תלמיד חכם, ובנו תלמיד חכם, ובן בנו תלמיד חכם, מכאן ואילך התורה מחזרת על אכסניא שלה. ומה שדרשו את הפסוק על החכמים הללו דווקא, משום שבסוגיה זו אמר רבי

ואומר שקנה את הזכות להעמידו באופן שישפכו ממנו מים לחצר חבירו, יש לו חזקה, ואי אפשר לסלקו.

אולם חזקת מרזב אינה חזקה גמורה כחזקת מזחילה:

לדעת רב יהודה אמר שמואל – אם החזיק במרזב שלוש שנים על ידי שהעמידו בצד אחד של המזחילה, בעל החצר אומר לו שיעבירונו לצד אחר, ואין לו חזקה להעמידו בצד שהחזיק בו.

ורבי חנינא ורבי ירמיה בר אבא חולקים על כך, ואומרים, שיש חזקה על כך.

ולדעת רבי חנינא – אם החזיק במרזב שלוש שנים, והוא ארוך מכדי צורכו, אין לו חזקה להעמדת מרזב ארוך, ובעל החצר אומר לו שיקצר אותו, עד שיהיה כפי צורכו בלבד.

ורבי ירמיה בר אבא חולק על כך, ואומר, שיש חזקה על כך.

ולדעת רבי ירמיה בר אבא – אף אם החזיק במרזב שלוש שנים, בעל החצר רשאי לבנות תחתיו.

יש מפרשים שהדבר מותר, אף על פי שהמרזב הוא של בניין, וניזוק מחמת קול המקבות והגרזן וכל כלי ברזל שבונה זה בחצר. ויש מפרשים שטעם ההיתר כי סתם מרזב אינו של בניין, ואינו ניזוק מבניינו של בעל החצר.

אולם בעל החצר אינו רשאי לעקור את המרזב לצורך בניינו.

לו אור ממקור אחר], **בכל גודל שהוא, ובכל גובה שהוא, נעשה החלון להיות קבוע**, שהרי אי אפשר בלעדיו, ולכן אם נפתח לחצר, שלא ברשות בעל החצר, יש לבעל החצר למחות, **ואם לא מחה** והחזיק זה בחלון שלוש שנים **יש לו חזקה**.

ב. חלון העשוי לראות דרכו לשמור רכושו.

אם הוא חלון צורי [לדברי חכמים, הוא חלון שראשו של אדם יכול להיכנס בתוכו. ולדברי יהודה, אפילו קטן מזה, אם יש לו מלבן, כלומר מסגרת].

לפירוש רשב"ם, כשנעשה פחות מגובה 4 אמות, מאחר שיש בו שתי מעלות, (א) גדול, (ב) נמוך, יכולים להסתכל דרכו בנקל, ולשמור, והרי זה **חלון העשוי להיות קבוע**, ולפיכך אם נפתח לחצר, שלא ברשות בעל החצר, יש לבעל החצר למחות, **ואם לא מחה**, והחזיק זה בחלון שלוש שנים, **יש לו חזקה**. אבל אם הוא גובה מ-4 אמות, אינו עשוי להיות קבוע, כי אינו ראוי לשמור דרכו, ולכן אף כשנפתח לחצר שלא ברשות, אין רגילים למחות בפותח, ואפילו אם החזיק בו שלוש שנים בלא מחאה, **אין לו חזקה**.

ולפירוש רבינו תם, דין חלון צורי כדין חלון העשוי לאורה, כי בכל גובה שהוא חלון צורי עשוי להיות קבוע.

ואם הוא חלון המצרית [שאינו חלון צורי]. **לפירוש רשב"ם**, אפילו הוא פחות מארבע אמות, אינו עשוי להיות קבוע, כי

אושעיא השלישי כדעת זקנו רבי ביסא, ולא כדעת אביו רבי חמא.

- והתוס' כתבו, שאף שהיו עוד שושלות של תלמידי חכמים, לא אמרו עליהם "והחוט המשולש לא במהרה ינתק", אלא על אלו, מפני שאלו השלושה ראו זה את זה.

חזקה להעמדת סולם

המעמיד סולם המצרי [=שאין לו 4 שלבים] בחצר חבירו, לעלות בו לגג או לשוכו, אפילו הניחו שם שלוש שנים בלא שימחה בו, **אין לו חזקה**, כי סולם קטן כזה אינו דבר קבוע, ואין מקפידים למחות במעמיד אותו.

אבל המעמיד סולם צורי [=גדול] בחצר חבירו, אם הניחו שם שלוש שנים בלא שימחה בו, **יש לו חזקה**.

חזקה לחלונות הפתוחים לחצר חבירו

זה הכלל, **כל חלון העשוי להיות קבוע**, אם נפתח לחצר, שלא ברשות בעל החצר, **יש לבעל החצר למחות בפותח**. **ואם לא מחה** בו והוא החזיק בחלון שלוש שנים, **יש לו חזקה**. **וכל חלון שאינו עשוי להיות קבוע**, אף כשנפתח לחצר שלא ברשות, **אין רגילים למחות בפותח**, ולכן אפילו אם החזיק בו שלוש שנים בלא מחאה, **אין לו חזקה**.

א. חלון העשוי לאורה.

הפותח חלון כדי שייכנס אור לבית, [ואין

הבא להוציא זיו מכותלו

לתוך חצר חבירו

א. כשהזיו רחב טפח.

הכל מודים שבעל החצר יכול למחות בו, [שלא יוציא, ואם הוציא ולא החזיק יכול למחות בו שלא ישתמש בו], ואין זו מידת סדום, [זה נהנה וזה לא חסר. כי לבעל החצר יש חסרון בכך], **משום שיש לו נזק מהזיו,** שכאשר בעל הזיו ישתמש בו, הוא יראה את חצירו, ויש כאן **היזק ראייה.** [וכן חושש שיפלו עליו ועל חצירו דברים שיהיו תלויים על הזיו].

ומאחר שהבא להוציא זיו רחב טפח לחצר חבירו, בעל החצר **יכול למחות בו, ודרך בני אדם להקפיד על המוציא זיו** כזה לחצר, **אם הוציא אדם זיו רחב טפח, והחזיק בו שלוש שנים, יש לו חזקה,** כי אם לא היה לו זכות לעשות זאת, בעל החצר היה מוחה בו.

ומבואר בגמרא, שאם היה הזיו בולט מהכותל 4 טפחים או יותר, אף על פי שרוחבו טפח, רשאי להרחיבו עד 4 טפחים, כי מאחר שהחזיק באורכו כמידת מקום חשוב, מן הסתם התרצה לו בעל החצר גם ברוחבו כמידת מקום חשוב של 4 טפחים.

ב. וכשהזיו פחות מטפח.

לדעת רב הונא, בעל החצר יכול למחות בו, [שלא יוציא, ואם הוציא יכול למחות בו שלא ישתמש בו], ואין זו מידת סדום, [זה נהנה וזה לא חסר, כי לבעל החצר יש חסרון

אינו ראוי לשמור דרכו. **ולכן אף כשנפתח לחצר שלא ברשות, אין רגילים למחות בפותח, ואפילו אם החזיק בו שלוש שנים בלא מחאה, אין לו חזקה.**

ולפירוש רבינו תם, כשנעשה פחות מגובה 4 אמות, יכולים להסתכל דרכו בנקל ולשמור, והרי זה חלון העשוי להיות קבוע, ולפיכך אם נפתח לחצר, שלא ברשות בעל החצר, יש לבעל החצר למחות, **ואם לא מחה והחזיק זה בחלון שלוש שנים יש לו חזקה.** אבל אם הוא גבוה מ-4 אמות, **אינו עשוי להיות קבוע,** כי אינו ראוי לשמור דרכו, **ולכן אף כשנפתח לחצר שלא ברשות, אין רגילים למחות בפותח, ואפילו אם החזיק בו שלוש שנים בלא מחאה, אין לו חזקה.**

ואותו חלון שאין לו חזקה.

לדעת רבי זירא – מאחר שאין הפסד לבעל החצר בפתיחת החלון, אינו יכול לעכב על הפותח, משום שכופים על מידת סדום, [שלא היו מהנים את אחרים, אף בדבר שלא היו חסרים בו], ואומרים לזה, מאחר שחברך נהנה, ואתה לא חסר, אל תעכב עליו.

ולדעת רבי אילעא – בעל החצר יכול לעכב על הפותח, כי אף בזה יש לבעל החצר הפסד בפתיחה, משום שאף על פי שאין החלון ראוי לראות דרכו בנקל, פעמים הפותח יראה בחלון, ויש היזק ראייה.

זיו הוא כעין נסר, או ראש קורה, הבולט מן הכותל לחוץ, וראוי לתלות בו חפצים.

בכך], משום שיש לו נזק ראייה מהזיז כנ"ל.
חזקה, הוא מעכב על בעל החצר מלהשתמש בו, משום שהזיז שלו, והוא רוצה להשתמש בו כל הזמן.

ב. כשהזיז פחות מטפח:

בעל הזיז אינו מעכב על בעל החצר מלהשתמש בזיז, משום שאין לבעל הזיז שום נזק מכך, לא היזק ראייה, ולא היזק לכותל, שהרי אי אפשר להניח שם דברים כבדים, ואינו יכול לעכבו, בטענה שמונע ממנו מלהשתמש בזיז, כי אין לו חזקה, ובעל החצר יכול לסלק את הזיז לגמרי, אם יצטרך.

לא יפתח אדם חלונות

לחצרו כשיש לו בה שותפים

אף על פי שהשותפים בחצר רגילים להשתמש בה, באופן שחבריהם יכולים לראותם, שהרי לכולם יש רשות להיות בה, מכל מקום יש חילוק בין חצר שפתחי בתי השותפים בלבד פתוחים לה, לחצר שגם חלונותיהם פתוחים לה.

- יש מפרשים שכשהפתחים בלבד פתוחים לחצר, אין לאחד להיזהר מחבריו בתשמיש של צניעות אלא כשהוא בחצר, אבל כשהוא בביתו, לא יראוהו מבתיהם, שהרי הפתחים אינם מכוונים זה כנגד זה (כמבואר בדף ס"ז), ויוכל להשתמש בביתו תשמיש של צניעות בלא להיזהר מהם, אבל כשגם החלונות פתוחים לחצר, יש לכל אחד להיזהר מחבריו בתשמיש של צניעות, גם כשהוא

בכך], משום שיש לו נזק ראייה מהזיז כנ"ל.

ולדעת רב יהודה, בעל החצר אינו יכול

למחות בו, משום שזיז קטן אינו ראוי לעמוד עליו, אלא לתלות בו בלבד, ודבר זה אפשר לעשות על ידי הוצאת היד בלא לראות בחצר, ומאחר שיכול להשתמש בלא לראות בחצר, אינו רואה בה, ואין כאן היזק ראייה.

ומכל מקום לדברי הכל, אם הוציא אדם זיז פחות מטפח, והחזיק בו שלוש שנים, אין לו חזקה, כי אין דרך בני אדם להקפיד על כך, ולכן אף לדעת רב הונא, שבעל החצר היה יכול למחות בו, אין ראייה ממה שלא מחה, שנתן לו זכות זו, ובכל עשה שירצה בעל החצר לבנות כנגד הזיז רשאי לסותרו.

וכשבעל החצר בא להשתמש

בזיז שהוציאו לחצירו

א. כשהזיז רחב טפח:

יש מפרשים שבעל הזיז מעכב על בעל החצר, אפילו כשאין לו חזקה, [ויש לבעל החצר רשות למחות בו על עצם הוצאת הזיז].
 כי מכל מקום כשבעל החצר משתמש בזיז, הוא מכביד על הכותל, שהרי ניתן להניח על הזיז הזה דברים גדולים, וגם יש חשש שיניח שם מים, וישפכו על הכותל ויקלקלו אותו.

ויש מפרשים שכל זמן שאין לבעל הזיז חזקה, אינו מעכב על בעל החצר מלהשתמש בו, שהרי אם ירצה בעל החצר לסתור את הזיז לגמרי, רשאי, אבל כשיש לבעל הזיז

בביתו, שמא יראוהו מחלונותיהם.

- ויש מפרשים שכשהפתחים בלבד פתוחים לחצר, אין לאחד להיזהר מתבריו בתשמיש של צניעות, אלא כשהם בחצר, אבל כשהם בבתיהם לא יראוהו, אבל כשגם החלונות פתוחים לחצר, יש לכל אחד להיזהר מתבריו בתשמיש של צניעות, גם כשהם בבתיהם, שמא יראוהו מחלונותיהם.

ולכן, חצר השותפים שהיו בתי השותפים בלבד פתוחים לה, אין לאחד מהם רשות לפתוח לה את חלונו. אולם מי שפתח חלון והחזיק בו שלוש שנים יש לו חזקה.

דף ס

ולסתום לאלתר יש חזקה

אם החזיק אדם בחלון שלוש שנים בחצר השותפים, ובא חבירו וסתמו, [כגון שבנה כותל כנגדו], והוא שתק, לאלתר יש חזקה לסותם, שלא יפתח חבירו את החלון אלא ברשותו, וחזקת שלוש שנים שהיה החלון פתוח אינה כלום, כי מאחר ששתק כשתמו אותו, מוכח שלא כדין היתה החזקה, שאין אדם עשוי לשתוק כשסתמים את חלונו.

ריבוי הנכנסים לבית דרך חצר השותפים

לכל אחד מהשותפים בחצר, יש רשות

להכניס לביתו בני אדם דרך החצר, וזכות זו היא כפי גודל ביתו כמו שהוא, ואם יש לו בית גדול, שיש בו מקום להרבה בני אדם, אין שאר השותפים מעכבים עליו מלהכניס בני אדם רבים לביתו דרך החצר.

אולם כפי שהתבאר זכות זו היא רק לפי גודל ביתו שבחצר, אבל יותר מזה, אין לו רשות להכניס בני אדם דרך החצר. ולכן אם יש לו בית בחצר אחרת, לא יפתח אותו לחצר זו שיש לו בה שותפים, כי על ידי הפתח הזה, מתרבים הנכנסים דרך החצר. וכן לא יגדיל את ביתו, כגון לבנות עלייה על גביו, כי בכך יש בבית מקום ליותר בני אדם, ומתרבים הנכנסים דרך החצר.

ומכל מקום רק להגדיל את שטח ביתו הפתוח לחצר הזו אסור לו, אבל כשאינו מגדיל את השטח, אלא מחלקו מתוכו לחדרים ועליות, אף על פי שעל ידי זה יתרבו דיורי ביתו, ויתרבו הנכנסים לביתו, אין השותפים מעכבים עליו, משום שהיה יכול למלא ביתו בבני אדם גם בלא זה.

פתחים וחלונות לחצר השותפים

לא יפתחו השותפים פתח כנגד פתח, או חלון כנגד חלון, משום צניעות, שלא יראו זה לתוך זה. כמו שמצינו בדור המדבר, שהיה מחנה ישראל כחצר השותפים, [שהרי לא היתה רשות הרבים אלא במחנה לוויה], ולא היו פתחי ישראל זה כנגד זה.

פתחים וחלונות לרשות הרבים

פותח אדם פתח וחלונות לרשות הרבים, אף כנגד פתח וחלונות של אחרים. ואם היה לו פתח קטן רשאי להגדילו, ואם היה לו פתח אחד רשאי לעשות שנים, ואין חושש.

כי אין הוא מונע בכך מחבירו מלעשות דברי צניעות בביתו, משום שגם לולא פתחיו היה לחבירו להישמר מבני רשות הרבים, ההולכים ורואים דרך הפתח, ורוכבים ורואים דרך החלונות.

עשיית חלל [=בורות שיחין

ומערות] **תחת רשות הרבים**

לדברי חכמים, אסור לאדם לעשות חלל תחת רשות הרבים, אפילו אם מכסה אותו בכיסוי חזק, שלא יפלו בו, ומקבל עליו לשלם כל נזק, אם יארע שבכל זאת נפלו בו, כי דרך הכיסויים להיחלש עם הזמן, והוא לא ייתן אל לבו שנחלשו, ויפלו שם בני אדם, ואין רצונם של בני אדם להינזק, אף על פי שישלמו להם את הנזק.

ולדברי רבי אליעזר, מותר לאדם לעשות חלל ברשות הרבים, אם מכסהו בכיסוי חזק שלא יפלו בו, [שעגלה טעונה אבנים מהלכת עליו ואינה נופלת], ואין לחוש למה שיחלש עם הזמן, כי עתה הוא חזק.

וזהו שנאמר בבלעם, "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו", שאין פתחיהם מכוונים זה לזה, ואמר, "מה טובו אהלך ישראל", ראויים הם שתשרה שכינה בתוכם.

היה לאחד השותפים פתח קטן, לא יעשנו גדול, [אף על פי שאינו מרוויח בכך מקום בחצר, כגון שהיה הקטן שתי אמות, שיש לו כנגדו 4 אמות בחצר, (כמבואר בדף יש אומרים), ורצה להגדילו ל-4 אמות, שגם כן לא יהיה לו כנגדו אלא 4 אמות בחצר], כי מפתח קטן קל להישמר בדברי צניעות מאשר מפתח גדול, [וכל שכן שאם היה הפתח 4 אמות, שיש לו כנגדו 4 אמות בחצר, לא יגדילנו ל-8 אמות, כי בכך יקבל 8 אמות בחצר, ויפסיד את השותפים האחרים].

היה לאחד השותפים פתח אחד, לא יעשנו שנים, [אף על פי שאינו מרוויח בכך מקום בחצר, כגון שהיה הפתח 8 אמות, שיש לו כנגדו 8 אמות בחצר, (כמבואר בדף יש אומרים), ורצה לעשות שני פתחים של 4 אמות, שאז גם כן יהיה לו 8 אמות בחצר, 4 אמות לכל פתח], כי מפתח אחד קל להישמר בדברי צניעות מאשר משני פתחים, [וכל שכן שאם היה הפתח 4 אמות, שיש לו כנגדו 4 אמות בחצר, לא יעשנו שני פתחים של שתי אמות, כי בכך יקבל 8 אמות בחצר, 4 אמות לכל פתח, ויפסיד את השותפים האחרים].

זיזים וגזוזטראות הבולטות לרשות הרבים

ובונה אותו עם הזיזים הבולטים
כבתחילה.

א. אופן העשייה.

אסור להוציא זיזים [=קורות קטנות]
וגזוזטראות [=קורות גדולות] הבולטות
מהבית לרשות הרבים, **פן ייכשלו בהן
בני רשות הרבים.**

ואפילו אם רבים מוחלים למוציא, אסור
לו, כי רשות הרבים שייכת לכל העולם,
ואין כולם מוחלים. אבל כשבני מבוי
מוחלים לאחד שיוציא זיזים
וגזוזטראות למבוי, רשאי להוציא, כי כל
מי שהמבוי שייך להם מוחלים לו.

**והרוצה להוציא זיזים וגזוזטראות
לרשות הרבים, כונס לתוך שלו ומוציא.
וכשכנס את הכותל, ושהה מלהוציא את
הזיזים, רשאי להוציאם גם אחר זמן,
ואין אומרים, מתוך ששהה ויתר על
זכותו ואיבד את כוחו.**

ב. טענה לקיימם.

**מי שהיו זיזים וגזוזטראות בולטות
מכותלו לרשות הרבים, עליו להביא
ראיה שכנס לתוך שלו והוציאן, או
שהחזיק בהן שלוש שנים ויטען כן, אבל
אם אין לו ראיה או חזקה יסתור אותן.**

**ומי שקנה כותל שזיזים וגזוזטראות
בולטות ממנו לרשות הרבים, אנו
טוענים לו שהמוכר כנס לתוך שלו,
והוציאן.**

ומי שהיו לו זיזים בולטים לרשות
הרבים על פי דין, ונפל הכותל, חוזר

כנס את כותלו ורוצה לחזור בו

לדעת רבי יוחנן, מי שכנס את כותלו
הסמוך לרשות הרבים, [כגון על מנת
להוציא זיזים], **אינו רשאי לחזור בו,
ולהחזיר את הכתלים למקומם,** כי
כשכנס את כותלו, החזיקו הרבים
במקום הכותל ללכת בו, ומצר שהחזיקו
בו רבים אסור לקלקלו.

ולדעת ריש לקיש, מי שכנס את כותלו
הסמוך לרשות הרבים, [על מנת להוציא
זיזים], **רשאי לחזור בו, ולהחזיר את
הכתלים למקומם,** אף על פי שהחזיקו
הרבים ללכת במקום הכותל, כי
כשמחזיר את הכותל למקומו, אינם
ניזוקים, שהרי יש להם מקום ללכת
כבתחילה.

לפירוש ר"ח וריב"ם בדף כ"ו, המחלוקת
הזו היא רק במקום, שאם יחזיר את
הכתלים למקומם, תהא רשות הרבים פחות
מרוחב 16 אמה, אבל אם יהיה בה רוחב 16
אמה, הכל מודים שרשאי להחזיר את
הכתלים למקומם.

קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים

**אילנו של רבי ינאי היה נוטה לרשות
הרבים,** וכמו כן אילנו של אדם נוסף היה
נוטה לרשות הרבים.

שנאמר "שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה". **ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר**, שאין גוזרים גזרה על הציבור אלא אם כן רוב ציבור יכולים לעמוד בה.

וכדי לקיים מה שנאמר, "אם אשכחך ירושלים תשכח מימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי", **אמרו חכמים לעשות את הדברים הבאים**:

א. כשאדם **סד את ביתו** בסיד, (א) **ישייר אמה** על אמה **כנגד הפתח**. (ב) ובברייתא אחרת מבואר, שאף מה שסד, **לא יסוד בסיד לבן**, אלא יכהה אותו על ידי שיערב בו דבר נוסף. [על ידי עירוב תבן מותר לדברי הכל. ועל ידי עירוב חול, חכמים מותרים, ורבי יהודה אוסר, כי כך נעשה הבניין חזק וטוב]. (ג) **וכן אסור לכייר**, [יש מפרשים צורות שצרים בסיד, ויש מפרשים סיד לבן מאד]. (ד) **וכן אסור לפיח** [=צורות של מיני צבעוניים].

וכל זה לעניין עשייה, אבל אם קנה כך, הרי זה בחזקת שנעשה בהיתר [כגון בזמן הבית], וכל זמן שקיים, אין צריך להסיר, אבל אם נפל אינו עושה.

ב. כשאדם **עושה כל צרכי סעודה**, ישייר **דבר מועט**, שלא תהא הסעודה מושלמת, כגון שלא יעשה כסא דהרסנא [=קערה של מאכל דגים מטוגנים בשמנם בסולת].

ג. כשאשה **עושה כל תכשיטיה**, תשייר **דבר מועט**, כגון בת צדעא [=שהיו רגילות לסוד את הצדדים בסיד להשיר את השער].

וכן לשים לחתנים אפר במקום תפילין,

באו בני אדם לחייב את אותו אדם לקצוץ את אילנו, [כפי המבואר בדף כ"ז, שאילן הנוטה לרשות הרבים, קוצץ כדי שיהא גמל ורוכבו עוברים תחתיו]. וכשבא אותו אדם לפני רבי ינאי לשאול אם חייב לעשות זאת, הבין רבי ינאי שגם האילן שלו מזיק לבני רשות הרבים, ואינם צריכים לו לשבת בצילו, ורק מפני כבודו לא באו למחות בו. מה עשה? דחה את אותו אדם עד למחר, ובינתיים קצץ את אילנו, כדי לקשוט את עצמו תחילה, [כדרשת ריש לקיש, "התקוששו וקושיו" (צפניה ב' א'), קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים]. וכשחזר אותו אדם לפניו למחרת, אמר לו, שיקוץ גם הוא את אילנו.

דברים שעושים משום אבילות החורבן

כשחרב הבית בשניה, רבו פרושים בישראל. (א) **שלא לאכול בשר**, שממנו היו מקריבים קרבנות שעכשיו בטלו. (ב) **ולא לשתות יין** שממנו היו מנסכים על גבי המזבח שעכשיו בטל.

אמר להם רבי יהושע, אם כן, (ג) לא נאכל לחם מפני שבטלו מנחות. (ד) **ולא נאכל משבעת המינים**, מפני שבטלו ביכורים. (ה) **ולא נשתה מים**, מפני שבטל ניסוך המים. [ואף שלא היו מנסכים אלא ממי מעיינות, לא נשתה שום מים, כי כל מים שבעולם מין אחד הוא].

אלא שלא להתאבל כלל אי אפשר, מפני שנגזרה גזרת [החורבן, וחייבים להתאבל,

שנאמר, "אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי".

גזרה על הציבור

אין גוזרים גזרה על הציבור, אלא אם כן רוב ציבור יכולים לעמוד בה, שנאמר בעניין הגזרה, שגזרו בבית שני, להביא את כל המעשר אל בית האוצר, "הגוי כולו", כלומר שכל הקהל קיבל על עצמו את הגזירה, ומכאן שאם אין רוב הציבור יכול לעמוד, אין גוזרים עליו גזרה.

-

אמר רבי ישמעאל בן אלישע, **מיום שפשטה מלכות הרשעה, שגזרת עליו גזירות רעות וקשות, ומבטלת ממנו תורה ומצוות, ואין מנחת אותנו להיכנס לשבוע הבן [=מילה]. ויש אומרים לישוע הבן [=יש מפרשים פדיון הבן. ויש מפרשים סעודה שעושים כשנולד בן, על שם שהולד נושע ונמלט ממי אמו]. דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים**, [אלא כדי חיוב פרו ורבו ולא יותר, כלומר בן ובת בלבד], ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה. **אלא הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגים, ואל יהיו מזידיים.**

סליק פרק חזקת הבתים

לדירה כתשמיש הבית. **ויציע העשוי לדירה**, מאחר שתשמישו כתשמיש הבית, הרי זה **בכלל מכירת הבית**.

ואמר מר זוטרא שכל החילוקים הללו, הם ביציע גדול, שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות לכל הפחות, אבל כשהוא קטן משיעור זה, בכל אופן אינו חשוב בפני עצמו, ובטל לבית, ונמכר עמו.

ג. **החדר** – מאחר שאין תשמישו לדירה כתשמיש הבית, אלא לאכסון חפצים, חשוב הוא לעצמו, ואינו **בכלל מכירת הבית**, אפילו כשהוא פתוח לבית, ונכנסים לו דרך הבית.

ד. **הגג** – **לדברי חכמים, אם יש לגג מעקה גבוה עשרה טפחים**, הוא חשוב לעצמו, ואינו **בטל לבית**¹. ואם אין לו מעקה כזה, הוא **בטל לבית**, ונמכר עמו. **ולדברי רבי יהודה, אם יש לגג בכניסה אליו צורת הפתח**, הוא חשוב לעצמו, אף על פי שאין לו מעקה גבוה עשרה טפחים, ואינו נמכר עם הבית.

ובעזה"י בהמשך הפרק יתבארו פרטים נוספים של הדין הזה, מה נכלל במכירת הבית, ומה לא.

היציע של בית המקדש

כותלי בית המקדש מצד צפון ומערב ודרום היו רחבים מאוד, [על כל פנים

פרק רביעי המוכר את הבית

דף סא

יציע וחדר

יציע של בית האמור במשנה, הוא בניין נמוך שאצל הבית, מצידו או מאחוריו. אם בנוי כראוי לדירה, [שאינו פרוץ], נקרא אפתא. ואם הוא מלא חלונות, אינו ראוי לדירה, אלא עשוי לנוי, ונקרא בדקא חלילה.

חדר של בית האמור במשנה, הוא חדר שבנוי בצמוד לבית, ונכנסים אליו דרך הבית, אבל אינו עשוי לדור בו, אלא לאכסן בו חפצים.

המוכר בית לחבירו ולא פירט אלו חלקים מהבית בכלל המכירה

א. **הבית עצמו** – **בכלל המכירה**, שהוא עיקר המכירה.

ב. **היציע** – **יש אומרים שכל יציע חשוב לעצמו, ואינו בכלל מכירת הבית**, ואפילו הוא עשוי לדירה כמו הבית, [וגם פתוח לבית]. **ורב יוסף אומר, שיציע העשוי לנוי**, [אפילו אם הוא פתוח לבית], אינו **בכלל מכירת הבית**, כי אין תשמישו

הוספות

¹ ובדף ס"ג מבואר, שלפירוש רשב"ם ור"י, כל זה בעוד הבית קיים, אבל אם נפל הבית, אין לבעל הגג כלום, אף כשיחזור בעל הבית ויבנהו. אולם לפירוש רבינו תם, גם אם ייפול הבית, כשיחזרו ויבנו אותו, הגג של המוכר.

פנים ההיכל	כותל ההיכל	חלל התא	כותל התא	חוץ ההיכל
	5.5	7	4.5	
	כותל ההיכל	חלל התא	כותל התא	
	6	6	5	
	כותל ההיכל	חלל התא	כותל התא	
	6.5	5	5.5	

בתחילת גובהם], והיו בתוכם שלוש קומות של חדרים.

במסכת מידות מבואר שבצפון ובדרום היתה בכל קומה שורה של חמש חדרים, סה"כ חמישה עשר חדרים. ובמערב היתה שורה של שלושה חדרים בשתי הקומות התחתונות, ושני חדרים בקומה העליונה, סה"כ שמונה חדרים.

ושלושה שמות יש לחדרים הללו:

א. יציע – כמו שנאמר בספר מלכים, "היציע התחתונה חמש באמה רוחבה".

ב. צלע – כמו שנאמר בספר יחזקאל, "והצלעות צלע אל צלע שלוש ושלשים פעמים".

ג. תא – כמו שנאמר בספר יחזקאל, "והתא קנה אחד אורך וקנה אחד רוחב ובין התאים חמש אמות", וכן שנינו במסכת מידות "כותל ההיכל שש והתא שש כותל התא חמש".

ושלושה פירושים יש בתוס' איך היו בנויים הכתלים והתאים:

המוכר בית לחבירו ופרט בשטר המכירה מְצָרִים [=גבולות] חיצונים

כבר התבאר לעיל, שהמוכר בית לחבירו, אין החדר בכלל מכירת הבית. ודין זה אמור, אפילו אם כשפירט המוכר בשטר המכירה את גבולות הבית, כלל את מקום החדר בתוך הגבולות.

כגון, הנני מוכר את הבית, שביט ראובן ממערבו, ובית שמעון מדרומו, ובית לוי ממזרחו, ובית יהודה מצפונה, והיה חדרו של הבית הנמכר במערב הבית, ובית ראובן מערבית לו, ונמצא שהחדר בתוך הגבולות המפורטים.

פנים ההיכל	כותל ההיכל	חלל התא	כותל התא	חוץ ההיכל
	5	7	5	
	כותל ההיכל	חלל התא	כותל התא	
	6	6	5	
	כותל ההיכל	חלל התא	כותל התא	
	7	5	5	

שבאמצע אינו עשוי לתשמיש או לדירה, אלא לישיבה והילוך של כל הבתים.

וכשהיה עומד בבירתו באחד מהבתים [העשויים לדירה], ואמר לחבירו, "בית זה אני מוכר לך", יש להסתפק אם כוונתו לבית שעומדים בו בלבד, או לכל הבירה.

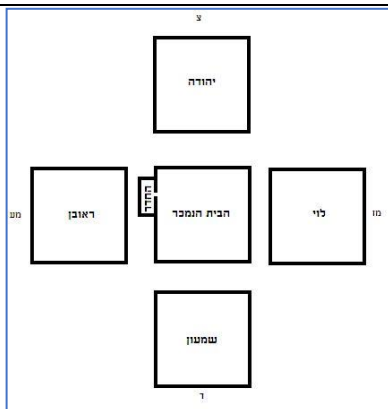
יש מפרשים שספק זה, והדינים הבאים, הם רק לדעת חכמים. אבל לדעת רבי יהודה, הדמים מודיעים, אם סיכמו על תשלום של שווי בית, קנה בית, ואם סיכמו על תשלום של שווי בירה, קנה בירה.

ויש מפרשים שבמכירת בתים וקרקעות מודה רבי יהודה שאין הדמים מודיעים. רשב"ם מפרש, משום שאין אונאה לקרקעות. ותוסי' מפרשים משום שפעמים אדם קונה קרקע הרבה יותר ממה שהיא שווה.

- האופנים שקנה את הבית בלבד :

א. כשרק לבית רגילים לקרוא "בית", ורק לבירה רגילים לקרוא "בירה", אפילו ציין לו בשטר את הגבולות החיצוניים של הבירה, לא קנה אלא בית שעומדים בו, שהרי מכר בית ולא בירה.

ב. ואפילו כשיש שקוראים לבירה "בירה", ויש הקוראים לבירה "בית", מכל מקום מאחר שאין הכל קוראים לבירה "בית", אין ראייה שמכר את כל הבירה, אף על פי שציין את הגבולות החיצוניים, ורק אם פירש בשטר, "ולא שיירתי לעצמי בתוך הגבולות הללי כלום", קנה את כל הבירה.

כי כשפירט את הגבולות, לא התכוון לכלול במכירה כל מה שבתוכם, אלא לציין את מקום הבית, על ידי דברים הניכרים לכל. [שאם היה כותב הבית שהחדר במערבו, לא היו יודעים את מקומו]. ואין בכלל המכירה אלא הבית שבתוך הגבולות שפרט, ולא חדר, שהרי מכר בית ולא חדר.

ור"י הסתפק, אם גם לעניין מכירת היציע, ציון הגבולות החיצוניים אינו מועיל לכלול אותו במכירה, או מאחר שתשמיש היציע לדיוור, כתשמיש הבית, כשמציין את הגבולות החיצוניים, היציע בכלל המכירה.

והבא לציין גבולות, על מנת למכור את כל מה שבתוכם, עליו לכתוב בשטר המכירה, "ולא שיירתי לעצמי במכירה זו שבתוך ארבעה גבולות אלו כלום".

המוכר בית לחבירו בבירה גדולה

בירה היא בניין שיש בו הרבה חדרים [=חדרים] העשויים לדירה, ופתוחים כולם לבית [=חדר] גדול באמצע. ובית זה

- האופנים שקנה את כל הבירה :

א. לפירוש רשב"ם וריב"ם, כשרק לבירה רגילים לקרוא "בית", אבל לבית שבתוכה קוראים "בית שבתוך הבירה", אפילו לא ציין את גבולות הבירה, קנה את כל הבירה, כי מכר בירה, ולא בית שבתוך הבירה.

ב. ולפירוש ר"י, כשגם לבירה וגם לבית שבתוכה רגילים לקרוא "בית", אם ציין את הגבולות החיצוניים של הבירה, קנה את כל הבירה, ואם לא ציין את הגבולות החיצוניים של הבירה, קנה רק את הבית שבתוכה.

המוכר שדה בבקעה גדולה

בקעה היא מקום שיש בו הרבה שדות. וכשאחד עומד בבקעתו באחת השדות, ואומר לחבירו, "שדה זו אני מוכר לך", יש להסתפק אם כוונתו לשדה שעומדים בה בלבד, או לכל הבקעה.

ומאחר שהדין הזה שווה לדין הקודם, ניתן ללמוד מהכתוב לעיל, ולכן לא נכפל כאן.

**הכותב שטר מכר לחבירו
באחד מהלשונות הבאים**

א. ארעא אני מוכר לך. אין משמעות השטר אלא למכירת **קרקע אחת**, ויטול הלוקח קרקע הפחותה של מוכר, כי יד בעל השטר על התחתונה.

ב. ארעתא אני מוכר לך. משמעות השטר

למכירת קרקעות רבים. אלא מאחר שלא פירט כמה קרקעות, אין לקונה אלא **מיעוט רבים, כלומר שתי קרקעות.**

יש מפרשים שדוקא לעניין מכר בלשון רבים, אין לקונה אלא מיעוט רבים, כלומר שנים. אבל השואל מחבירו קרדום לעזור בו ארעתא, רשאי לעזור בו כל קרקעותיו, ולא רק שתי קרקעות. וטעם החילוק בין מכר לשאלה. (א) או משום שדרך משאיל להשאיל לכל צורכו של שואל, ומן הסתם כוונתו לכל הקרקעות, מה שאין כן במכר, שאין שום סברא שמכר כל קרקעותיו. (ב) או משום שבשאלה השואל מוחזק, ולכן על המשאיל להביא ראיה שהתכוון רק למיעוט רבים, ובמכר המוכר מוחזק, ולכן על הקונה להביא ראיה, שקנה יותר ממיעוט רבים.

יש מפרשים שאין חילוק בין שאלה למכר, והשואל קרדום לעזור ארעתא, לא יעזור אלא שתי קרקעות, וכל זה בלשון ארעתא, אבל לשון ארעתאי משמעותו לכל הקרקעות.

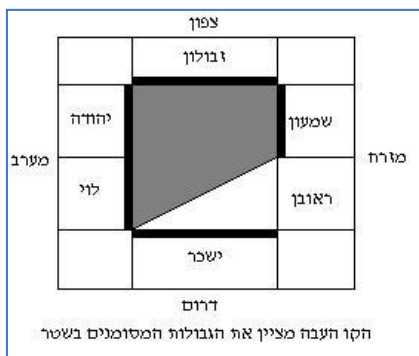
ג. כל ארעתא אני מוכר לך. משמעות השטר למכירת כל הקרקעות של תבואה, כלומר **לכל השדות**, אבל בוסתנים [=גינות] ופרדסים [=כרמים] אינם מכורים.

ד. זיהרא אני מוכר לך. משמעות השטר לכל הקרקעות שמעבדים אותם, כלומר **כל השדות, הבוסתנים, והפרדסים**, אבל בתים ועבדים אינם מכורים.

ה. נכסי אני מוכר לך. משמעות השטר למכירת כל נכסי דלא נידי, כלומר **שדות, בוסתנים, פרדסים, בתים,**

- ורב כהנא ורב אסי אמרו לו, שגבולו הדרומי של הקונה, הוא האלכסון שמדרום שדה שמעון, לדרום שדה יהודה. [בציור גבול דרומי ב'].

ב. והמוכר שדה שבמזרחה שתי שדות, אחת של ראובן [הדרומית], ואחת של שמעון [הצפונית], ובמערבה שתי שדות, אחת של לוי [הדרומית], ואחת של יהודה [הצפונית], [ובדרומה שדה אחת של ישכר, ובצפונה שדה אחת של זבולון].

וציין בשטר המכירה, שמוכר את השדה, שבמזרחה שדה שמעון, ובמערבה שדות לוי ויהודה, [ובדרומה שדהו של ישכר, ובצפונה שדהו של זבולון]:

לדברי הכל, גבולו הדרומי של הקונה, הוא האלכסון, שמדרום שדה שמעון לדרום שדה לוי*.

ג. והמוכר שדה שחצי מזרחה [הדרומי] הוא קרקע עולם [=הפקר ללא בעלים], וחצי מערבה [הצפוני], שדה אחת של שמעון, ובמערבה שתי שדות, אחת של לוי

ועבדים שנחשבים כקרקעות, אבל מטלטלים אינם מכורים.

יש מפרשים שכן הזין רק בשטר מכר, אבל בשטר מתנה שכתב בו "נכסי נתונים לך", כל הנכסים בכלל, **אפילו המטלטלים**.

ויש מפרשים שכל זה בלשון 'נכסי', אבל לשון 'נכסי', משמעותו לכל הנכסים, אפילו המטלטלים, ואפילו בשטר מכר.

ו. כל נכסי. לפירוש רשב"ם משמעות השטר למכירת **כל הנכסים כולם**, אפילו המטלטלים.

דף סב

מצר אחד ארוך ומצר אחד קצר

א. המוכר שדה שבמזרחה שתי שדות, אחת של ראובן [הדרומית], ואחת של שמעון [הצפונית], ובמערבה שדה אחת של יהודה, [ובדרומה שדה אחת של ישכר, ובצפונה שדה אחת של זבולון].

וציין בשטר המכירה, שמוכר את השדה, שבמזרחה שדהו של שמעון, ובמערבה שדהו של יהודה, [ובדרומה שדהו של ישכר, ובצפונה שדהו של זבולון]:

- מתחילה אמר רב, שאין לקונה אלא כנגד שדהו של שמעון, כלומר גבולו הדרומי של הקונה, שווה לגבולו הדרומי של שמעון. [בציור גבול דרומי א'].

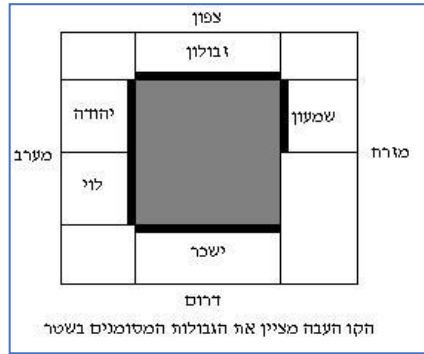
הוספות

* אמנם הדוגמא שכתובה בסוגיה לדין זה היא כשהגבול המזרחי ראובן ושמעון, והגבול המערבי הוא, לוי או יהודה, אלא שכאן נכתבה הדוגמא הנייל, כי כך נקל להשוותה לדין הקודם.

- אם כותב לו, 'אני מוכר לך שדה, שבין שדות ראובן ושמעון', לא קנה אלא חצי השדה, אחר שתחלקנה באלכסון, [באיזה אופן שירצה המוכר, כי יד בעל השטר על התחתונה], שהרי חצי השדה הזו, היא שדה הנמצאת בין שדות ראובן ושמעון.

- ואם כותב לו, 'אני מוכר לך שדה, ששדות ראובן משני מצריה, ושדות שמעון משני מצריה', [או שכותב בפירוש, 'ראובן ממזרח וממערב, ושמעון מצפון ודרום'], קנה את כל השדה שבין שדות ראובן ושמעון.

[הדרומית], ואחת של יהודה [הצפונית], [ובדרומה שדה אחת של ישכר, ובצפונה שדה אחת של זבולון].

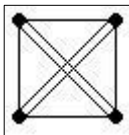

וציין בשטר המכירה, שמוכר את השדה, שבמזרחה שדהו של שמעון, ובמערבה שדות לוי ויהודה, [ובדרומה שדהו של ישכר, ובצפונה שדהו של זבולון]:

משמע מדברי התוס', שקנה את כל השדה, שגבולה הדרומי שווה לגבול הדרומי של שדה לוי.

שלושה ספיקות בעניין סימון הגבולות

א. סיים לו את הקרנות – כלומר, כשכתב בשטר את גבולות השדה, לא ציין אלא ארבעה מקומות שהן ארבע פינותיה. והספק האם כלל את כל הריבוע שבין ארבעה מקומות אלו, או שיש לקונה רק תלם אחד באלכסון מקרן לקרן, שתי וערב.

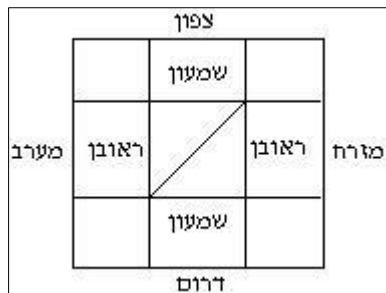

ב. כמין גאם [אות יוונית כמין "ד"]- רשב"ם מפרש, שציין שתי פינות רחוקות זו מזו, ומכל פינה ציין מעט לשתי הרוחות הסמוכות לה, והספק אם בזה קנה כל השדה שבין ארבע הרוחות המסומנות, או שלא קנה אלא בין שני

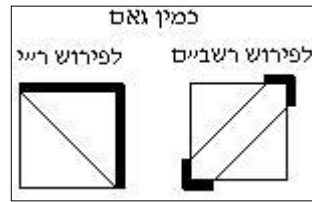
מצר ראובן מזרח ומערב

ומצר שמעון צפון ודרום

המוכר לחבירו שדה, שבמזרחה ומערבה שדות של ראובן, ובצפונה ודרומה שדות של שמעון:

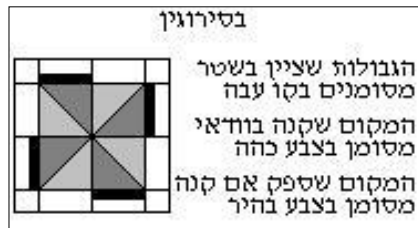
הפינות המסומנות. ור"י מפרש שהספק הזה הוא כשציין שתי רוחות סמוכות.

ולדעת שמואל – קנה הלוקח את כל השדה המובלעת בין שלושת הגבולות המצוינים, ובכלל זה התלם של הגבול הרביעי. ואין הלוקח מפסיד כלום, ממה שלא צוין הגבול הרביעי בשטר בפירושו, כי מאחר שצוינו שלושה גבולות, הרי זה כאילו צוינו כל הגבולות, ואין צורך לציין גם את הרביעי.

ולדעת רב אסי – מתוך שלא צוין הגבול הרביעי, יש ללמוד שלא התכוון למכור את כל השדה, אלא את מה שציין בלבד, ולכן לא קנה הלוקח אלא את שלושת התלמים המקיפים את השדה לאורך שלושת הגבולות שצוינו בשטר.

ג. בסירוגין – כלומר שהיו מקיפים את השדה שדות של שמונה בני אדם, שתי שדות מכל רוח, וסימן שדה אחת מכל רוח לסירוגין, והספק אם קנה רק את מה שסמוך למה שציין, או שקנה הכל, ומה שכתב שדה אחת בכל רוח, כי סמך על השדה שברוח שכנגדו, ולא טרח לציין כל השדות.

ולעניין הלכה, פסק רבא, שאת כל המובלע בתוך שלושת הגבולות המצוינים, [חוץ מהגבול הרביעי], ודאי קנה הלוקח, [ואין ללמוד ממה שלא צוין הגבול הרביעי בשטר, שהתכוון למכור רק את שלושת התלמים המקיפים את השדה משלוש הרוחות המצוינות], ולעניין הגבול הרביעי הדין הוא כדלהלן:

ציין שלושה מצרים [=גבולות] בלבד

המוכר שדה לחבירו, וציין בשטר המכירה שלושה מגבולותיה, ואת הגבול הרביעי לא ציין:

א. [בתרתי לגריעותא, דהיינו] כשהגבול הרביעי אינו מובלע בתוך שאר הגבולות, וגם יש בו דבר חשוב, [כגון שנטעו שם הרכבת דקלים, או שיש בו שיעור של 9 קבין, הנחשבים שדה בפני עצמה], לא קנה הלוקח את הגבול הרביעי.

לדעת רב – קנה הלוקח את כל השדה המובלעת בין שלושת הגבולות המצוינים, חוץ מהתלם של הגבול הרביעי, שלעניין זה מפסיד הלוקח, מחמת שלא צוין הגבול הרביעי בשטר

פי שלא נפסק כן בפירושו, [וגם לא נפסק כדעה החולקת], רשאי לפסוק כפי דעתו. [ויל"ע אם לכתחילה רשאי לפסוק כדעתו, או שרק בדיעבד, אם פסק כן, אין הדין בטל].

שנים שיש להם שדה בשותפות ומכר האחד חלקו לאדם שלישי

- אם כתב בשטר המכירה, 'פלגא דאית לי בארעא [=חצי שיש לי בקרקע] אני מוכר לך', מכר את כל חלקו, שהוא חצי הקרקע.

- ואם כתב בשטר המכירה, 'פלגא בארעא דאית לי [=חצי בקרקע שיש לי] אני מוכר לך', מכר חצי חלקו, שהוא רבע הקרקע.

הדין זה הוא כדעת רבה. אולם אביי הקשה על דברי רבה, ואמר שבשני הלשונות מכר את כל חלקו שהוא חצי הקרקע.

מכר מקצת שדה ולא פירט כמה ממנה

מי שמכר את החלק המערבי של שדה לחבירו, ולא פירט בשטר כמה מוכר וכמה משייר, ניתן ללמוד זאת מהנוסח שבו ציין את גבולות החלק שמכר.

לדעת רבה:

- אם ציין שהגבול המזרחי של השדה הנמכרת, הוא השדה שממנה נחלקה השדה הנמכרת, מכר חצי שדה, כי חלוקה הוא לשון מחצה.

ב. [בתרתי לטיבותא, דהיינו] כשהגבול הרביעי מובלע בתוך שאר הגבולות, וגם אין בו דבר חשוב [כנ"ל], קנה הלוקח את הגבול הרביעי.

ג. [בחדא לטיבותא וחדא לגריעותא, דהיינו] כשהגבול הרביעי אינו מובלע בתוך שאר הגבולות, אבל אין בו דבר חשוב. או שהגבול הרביעי מובלע בתוך שאר הגבולות, אבל יש בו דבר חשוב. ללשון הראשון, קנה הלוקח את הגבול הרביעי. וללשון השני, לא קנה הלוקח את הגבול הרביעי. ומאחר שלא נאמרה בזה הלכה ברורה, אמרו חכמים שיעשה הדיין שודא, [לפירוש רשב"ם הכוונה שיראו הדיינים, ויכירו המוכר, אם עינו יפה או רעה, הכל לפי אומד דעתם, ולפירוש התוס' (במקומות אחרים), הכוונה שיעשה הדיין מה שירצה].

כשציין את שלושת הגבולות על ידי שדות ראובן שמעון ולוי			הגבול הרביעי מובלע		
לוי	שדה מכר	ראובן	לוי	שדה מכר	ראובן
	שמעון			שמעון	

פסק דין במקום שיש ספק

ברוב המקומות, כשיש ספק בדין, או ספק איך היה המעשה, המוציא מחבירו עליו הראיה. אולם יש מקומות, שהיה נראה לחכמים שיחלקו, או יעשו שודא, אף על פי שיש ספק בדין.

ומה שבספק בדין, המוציא מחבירו עליו הראיה, הוא כשיש לדיין עצמו ספק. אולם אם נראה לו שהלכה כדעה מסוימת, אף על

פלוגי עם שאר הבנים, כאחד מהם.

ואם אין לו בנים, [אפילו יש לו יורשים אחרים], **יש להסתפק אם כוונתו לתת לפלוגי מחצה מנכסיו, או לתת לו מנכסיו דבר הנחשב כנתינה,** כלומר שווה פרוטה. **ובכל ספק ממון כגון זה, נחלקו חכמים וסומכוס.**

לדברי חכמים [שהתוס' פסקו כמותם], המוציא מחבירו עליו הראיה, ולכן אין לפלוגי אלא שווה פרוטה.

ולדברי סומכוס [שרשב"ם פוסק כמותו], ממון המוטל בספק **חולקים** אותו, **ואין למקבל פחות מרבע הנכסים.**

שהרי פרוטה וודאי יש למקבל. והספק הוא על ההפרש שבין פרוטה לחצי הנכסים. וכשיחלקו את הממון המסופק הזה, יהיה מחציתו רבע מהנכסים פחות חצי פרוטה, ועם הפרוטה שיש למקבל בוודאי, יקבל רבע מהנכסים ועוד חצי פרוטה.

ופירוש רבינו חננאל שהביא רשב"ם, לא זכיתי להבין במה הוא שונה מפירוש רשב"ם עצמו, אולם יתכן שלדעתו לעולם לא יקבל אלא חצי מהסכום הגדול שאנו מסתפקים בו, כלומר חצי מחצי הנכסים, שהוא רבע הנכסים ותו לא, ויל"ע בזה¹.

לפירוש ב'

אם אמר, **יתנו חלק לפלוגי בנכסי,** כוונתו לתת למקבל חלק כשאר בניו

- ואם ציין שהגבול המזרחי של השדה הנמכרת, הוא השדה שממנה נפסקה השדה הנמכרת, לא מכר אלא קרקע של תשעה קבין, שלשון זה משמעותו מעט הראוי להיחשב שדה לעצמו.

ולדעת אביי:

שני הלשונות הנ"ל סובלים את שתי המשמעויות, הן חצי השדה, והן תשעה קבין. ולכן **אם** כשציין את הגבולות **הוסיף את המילים "ואלין מצרנהא"** [=ואלו גבולותיה], מאחר שניתן לציין את הגבולות בלא להקדים "ואלין מצרנהא", ולהתחיל "גבולה המזרחי כך וכך וכי", נמצא שהלשון הזה מיותר, וכלל בדינו, ששטר שנכתב בו לשון מיותר, הדבר הזה נעשה לייפוי כח השטר, ולכן **מכר את חצי השדה** כמשמעות היפה של לשון השטר. **ואם לא כתב "ואלין מצרנהא"**, לא ייפה את כח השטר, ולא **מכר אלא תשעה קבין,** כמשמעות הרעה של לשון השטר.

דף סג

האומר **יחלוק פלוגי בנכסי** – נוטל פלוגי חצי מנכסיו.

האומר **יתנו חלק לפלוגי בנכסי'**

לפירוש א':

אם לאומר כן יש בנים, כוונתו שיירש

¹ הוספות

¹ והעירוני שמא רשב"ם הביא את דברי ר"ח לסייע לשיטתו כנגד שיטת אית דמפרשי המובאת בסוף הדיבור.

אין כאן שום ספק. ושמה ליישב קושיה זו יש לומר, שאכן לדברי הכל יש להסתפק בלשון זה, 'תנו חלק לפלוני', אם הכוונה לחצי הנכסים, או לדבר הראוי להינתן מתוכם, אלא שיש חילוק בין נותן מתנה לחבירו, שאז הדבר הנחשב כראוי להינתן מתוך הנכסים, הוא שווה פרוטה, לבין מחלק נכסים לבניו, שאז הדבר הנחשב כראוי להינתן, הוא חלק ככל היורשים. ובשני האופנים הללו לדעת חכמים המוציא מחבירו עליו הראיה, כשנותן מתנה לחבירו, יקבל שווה פרוטה ולא חצי נכסים, וכשמחלק נכסיו לבנים, יקבל חלק ביניהם ולא חצי נכסים. ולכן בברייתא המדברת במחלק נכסיו לבניו, אמרו חכמים שיקבל זה כשאר הבנים. ולדעת סומכוס, בשני האופנים יחלקו את הממון המוטל בספק, ולכן בברייתא המדברת בנותן לחבירו, אמר סומכוס שאין לו פחות מרביע.

האומר 'תנו לפלוני חלק בבור' – סומכוס אומר, מאחר שיש להסתפק אם כוונתו לחצי הבור, או למשהו הראוי להינתן מהבור [=רביע הלוג], אין למקבל פחות מרביע הבור, שהוא חצי הספק.

האומר 'תנו לפלוני חלק למלאות חביתי', [להשקות בהמות], ששיעורה חצי בור – סומכוס אומר, מאחר שיש להסתפק אם כוונתו לחצי שיעור חבית [=1/4 מהבור], או למשהו הראוי להינתן מהבור [=רביע הלוג], אין למקבל פחות משמינית הבור, שהיא חצי הספק.

האומר 'תנו לפלוני חלק למלאות קדרה',

החולקים בנכסים, ולכן יירש עם שאר בני הנותן כאחד מהם.

ואם אמר, 'תנו חלק לפלוני [בני] בנכסי והשאר נתונים לפלוני', אין כוונתו להשוות נתנית הראשון עם האחרון, שהרי נתן להם בלשון שונה, ובוזה יש להסתפק אם כוונת הנותן לתת לראשון מחצה מנכסיו, או לתת לו מנכסיו דבר הנחשב כנתינה, כלומר שווה פרוטה. ובכל ספק ממון כמו זה נחלקו חכמים וסומכוס כ"ל.

לפירוש ג':

[מתוך דברי רשב"ם, משמע שנחלקו חכמים וסומכוס בדין זה]. לדברי חכמים, כוונת האומר כן, לתת למקבל חלק כשאר בניו החולקים בנכסים, ולכן יירש עם שאר בני הנותן כאחד מהם.

ולדברי סומכוס, ספק אם כוונת האומר כן, לתת לפלוני מחצה מנכסיו, או לתת לו מנכסיו דבר הנחשב כנתינה, כלומר שווה פרוטה, ומאחר שכל ממון המוטל בספק חולקים, יקבל פלוני רבע מהנכסים.

והנה רשב"ם פסק כסומכוס, כי הוכיח מפרק הפרה, שבממון המוטל בספק הלכה כמותו. והקשו המפרשים על פסק זה, כי לכאורה מה שחכמים חולקים על דברי סומכוס, אינו מחמת שחולקים איך הלכה בספק ממון, אלא שסוברים שאין כאן ספק, כי ודאי כוונת הנותן לתת למקבל חלק כשאר הבנים, ואם כן אף שלעניין ספק ממון הלכה כסומכוס, כאן יש לפסוק כחכמים, שלדעתם

שהתנה זה, שיהיה המעשר שלו, ואין התנאי מועיל לכך שיזכה בו כשיבוא לעולם, על כורחך **כוונתו לשייר לעצמו מקום בקרקע, באופן שיהיה המעשר הגדל בה שלו**, בלא שיצטרך לזכות בו כשיגדל, ועל ידי זה נעשה כאומר לקונה, 'שדה שלי אני מוכר לך לאריסות, על מנת שתיטול אתה תשעה חלקים, ואני אטול חלק עשירי'.

ומאחר שמקום המעשר שייך למוכר, המעשרות שלו **אפילו אם יחזור הקונה, וימכור את השדה לאחרים**, כי את מה ששייך למוכר הראשון אינו יכול למכור. **ורק אם המוכר הראשון יאמר בפירוש**, 'השדה מכורה לך על מנת שהמעשרות שלי כל זמן שהיא בידך, כשהקונה ימכור את השדה לאחרים, תפקע זכות המוכר הראשון, ואפילו יחזור הקונה ויקנה אותה, אין המעשרות של הראשון'.

ומכל מקום, מאחר שהמוכר לא משייר לעצמו זכות זו על ידי אמירה מפורשת, אלא על ידי יתור לשון של תנאי שאינו יכול להתקיים לולא שמשייר, **אין זכות זו משויירת אלא לו עצמו**, אבל אם מת, אין המעשר שייך לבניו. **ורק אם יאמר בפירוש**, 'השדה מכורה לך על מנת שהמעשרות שלי ושל בניי', **המעשר שייך גם לבניו של המוכר**.

המוכר בית על מנת שדיוטא העליונה שלו

מהדין הקודם למדנו, שמכירה שיש בה

[לתקן מאכל], ששיעורה שליש בור – סומכוס אומר, מאחר שיש להסתפק אם כוונתו לחצי שיעור קדרה [=1/6 מהבור], או למשהו הראוי להינתן מהבור [=רביע הלוג], **אין למקבל פחות מחלק אחד משנים עשר מהבור**, שהוא חצי הספק.

האומר 'תנו לפלוני חלק למלאות טפיח', [שהוא כלי קטן שותים בו בני אדם], ושיעורו רבע בור – סומכוס אומר, מאחר שיש להסתפק אם כוונתו לחצי טפיח [=1/8 מהבור], או למשהו הראוי להינתן מהבור [=רביע הלוג], **אין למקבל פחות מחלק אחד מששה עשר בבור**, שהוא חצי הספק.

ויש מפרשים שכל השיעורים הללו שיש למקבל, אינם מחמת הספק, אלא שכך אמדו חכמים את דעת הנותן בלשונות הללו.

המוכר את השדה על מנת שהמעשרות שלו

לוי [או ישראל] שמכר שדה לישראל, ואמר לו, 'השדה מכורה לך, על מנת שמעשר ראשון [או שאר מעשרות] שלי'. **המעשר ראשון שייך למוכר**, [אם לוי הוא, נוטלו לעצמו, ואם ישראל הוא, נתן למי שירצה].

ואף על פי שבשעת המכירה, המעשר אינו בעולם, שהרי אפילו לא נורעה התבואה שעתיד הקונה לזרוע, וכלל בידו, שאין אדם קונה דבר שלא בא לעולם, מכל מקום, **מאחר**

ייפול הבית.

ומיהו לדברי הכל, בלא תנאי, אם ייפול הבית, אין המוכר חוזר ובונה את הדיוטא.

ופירש רשב"ם שאין זה דומה למה ששינוי במסכת בבא מציעא, שבית ועליה של שנים שנפלו, חוזרים ובונים אותם. כי שם מדובר בשנים, שמתחילה היה הכל של שניהם בשותפות, וחלקו, והתנו להשתעבד זה לזה לעולם, ואפילו לא התנו, מן הסתם על מנת כן חלקו, מה שאין כן בזה, שאינו משתעבד למוכר, בלא שיתנה עמו בפירוש.

ור"י פירש, שכל בית משועבד לעליה שעל גביו, שאם יפלו יחזרו ויבנו שתייהן, אולם רק לעליה גמורה הבית משועבד, אבל דיוטא, שאינה עליה אלא גג שיש לו מחיצה, אינו חשוב שישתעבד לו הבית בלא תנאי מפורש על כך.

וכל המבואר עד עתה הוא כשיטת רשב"ם, המפרש, שדיוטא הוא גג. אולם רבינו תם מפרש שדיוטא היא שורת אבנים, ומה שאמרו כאן, שהאומר לחבירו, 'הנני מוכר לך בית זה, על מנת שדיוטא העליונה שלי, דיוטא העליונה שלו, הכוונה ששייר במכירה את שורת האבנים העליונה של הבית עצמו.

לדעת רב זביד רשאי להוציא ממנה זיזים, ולבנות, אף על פי שמכביד על הבית.

ולדעת רב פפא אינו רשאי להכביד על הבית, אבל רשאי לבנות עלייה על גבי השורה העליונה של הבית, ובלבד שיבנה אותה על עמודים. ואם ייפול הבית, והקונה לא ירצה לחזור ולבנותו, בעל העלייה בונה בית ועליה על גבי עמודים ככתחילה, ויושב בה, עד שיתן

תנאי, שאינו מעלה ואינו מוריד, אלא אם כן שייר המוכר במה שמכר, התנאי הזה מגלה שאכן יש שיור במכירה, אף על פי שלא נתפרש השיור.

ומעתה המוכר לחבירו בית, שיש לגגו מעקה גבוה עשרה טפחים, ואמר, 'הנני מוכר לך בית זה, על מנת שדיוטא העליונה שלי', [כלומר על מנת שהגג שלי], מאחר שגם לולא התנאי אין הגג מכור, התנאי הזה מגלה, שהמוכר שייר במכירה דבר נוסף:

לדעת רב זביד – המוכר משייר לעצמו זכות בהוצאת זיזים.

רשב"ם פירש, שיש למוכר זכות להוציא זיזים מהגג כנגד רשותו של הקונה, [וכגון שהחצר של הקונה].

ורבינו תם פירש, שאם המוכר ירצה לבנות בניין בחצר, ולהניח על גבי זיזים היוצאים מהדיוטא, רשאי, אף על פי שמכביד על הבית, [וכגון שהחצר של המוכר].

ורב פפא חולק על רב זביד, ואומר, שאין הזכות הזו משוירת למוכר, כי אין לו שיור זכויות אלא במה שראוי לו, כגון בגג עצמו, ולא בדברים אחרים שאינם ראויים לו, כגון בחצר או בבית.

ולדעת רב פפא – המוכר משייר לעצמו את הזכות לחזור ולבנות את הדיוטא אם ייפול הבית.

ורב זביד חולק עליו, ואומר, שאין דעתו לשייר לעצמו זכויות שאינן מועילות לו עתה, אלא לעתיד, ובספק, שמא לא

עם עומקו ורומיו – קנה אף מה שחוץ למחיצות, לעומק, ולגובה.

לעומק, לעניין שרק לו יש זכות לחפור תחת הבית.

ולגובה, לעניין שרק לו יש זכות לבנות על גבי הבית.

ולעניין הגג עצמו. רשב"ם מפרש שקנה אף גג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. ור"י מפרש שגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים אינו נחשב כגובהו של בית, אלא דבר חשוב הוא לעצמו ולא קנאו.

וכל זה לעניין מה **שהוא כתשמיש הבית**, כלומר לדירה, **אבל בור** [=חפירה בקרקע קשה שמחזיקה מים], **ודות** [=חפירה בעפר תיחוח שבונים לה כותל אבנים סביב לשמור מימיה], מאחר שאין תשמישם כתשמיש הבית, אלא לשאוב מהם מים, **אינם קניינים**.

ג. והכותב לחבירו, **'בית זה אני מוכר לך עם עומקו ורומו מקרקע התהום ועד לרקיע'** – **קנה גם את הבור והדות שבתוך התחום הזה**, בין שהם תחת קרקע הבית, ובין שהם מעל גבי הגג.

ולפירוש ר"י, קנה גם את הגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים.

דף סד

למי שייכת הדרך לבור והדות

המוכר בית או שדה, שיש בהם בור או

לו יציאותיו. ונפקא מינה ממה שבונה את הבית תחתיו, שיש בזה הצלה עבורו שלא ייפול לארץ אם תפחת העלייה, וכן יש בזה שמירה מפני הרוח, שלא תנשב תחתיו.

ולפי פירוש רבינו תם, אין לדחוק ולומר, שדין בית ועלייה של שנים שנפלו, מדבר רק בשותפים שחלקו, או בעלייה גמורה, אלא אף בכל גג השייך לאחד על גבי ביתו של אחר, כי תמיד הבית משועבד לגג. ואין קושיא מהדין המבואר כאן, שאין למוכר זכות בגג בלא שישיר, כי דין זה מדבר בגג שאין לו מעקה, שבו אין למוכר כלום בגג עצמו, ורק כשמשייר יש לו זכות כדעת רב זביד או כדעת רב פפא.

מכירת בית ועומקא ורומא ומארעית

תהום ועד רקיע [כדעת רב דימי]

א. הכותב לחבירו, **'בית זה אני מוכר לך'** – **לא קנה אלא מה שבין מחיצות הבית, והמחיצות עצמן בכלל המכירה**. **אבל מה שחוץ למחיצות, שייך למוכר**, בין לעומק, ובין לגובה, **ובין לצדדים**. **ורשאי המוכר לחפור בורות שיחין ומערות תחת קרקע הבית**, באופן שלא יזיק לבית. **וכן רשאי לבנות מעל גבי הבית עד לרקיע**, באופן שלא יכביד על הבית. **ואף הגג עצמו, אם יש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, שייך למוכר, ורק אם אין לו מעקה גבוה עשרה טפחים, שייך לקונה להשתמש בו**, משום שגג כזה אינו זה נחשב כדבר שמעל גובה הבית, אלא כתשמיש הבית עצמו.

ב. הכותב לחבירו, **'בית זה אני מוכר לך**

או בשדה, רוצה לקנות עימהם את הדרך אליהם. והמוכר בית או שדה ומשייר לעצמו את הבור והדות, רוצה לשייר לעצמו גם את הדרך אליהם.

ואם כן בכל האופנים הנ"ל, הקונה רוצה לקנות את הדרך לבור והדות, והמוכר אינו רוצה למכור את הדרך. ומחלוקת רבי עקיבא וחכמים היא, דעת מי קובעת.

רבי עקיבא אומר, שדעת הקונה היא הקובעת, שהרי אין אדם נותן מעותיו חנם, ולא יקנה אלא מה שחפץ בו, ומאחר שהמוכר יודע זאת, הוא מתכוון להקנות לו לפי דעתו של הקונה, ולכן בכל האופנים הנ"ל הדרך שייכת לקונה.

וחכמים אומרים, שדעת המוכר היא הקובעת, משום שבכל מקום יד בעל השטר על התחתונה, ולכן בכל האופנים הנ"ל הדרך שייכת למוכר.

- **ולמסקנה, הכל מודים שהמכירה תלויה בדעת המוכר בלבד.** ובזה נחלקו.

רבי עקיבא אומר, כל מוכר, בעין יפה הוא מוכר, ואינו משייר לעצמו כלום במכירה, אלא מקנה לקונה כל הצריך לו. ולכן בכל האופנים הנ"ל, הדרך לבור והדות שייכת לקונה. [כשקנה את הבית והשדה, הדרך נצרכת לו, שלא ידרסו ברשותו, וכשקנה בור ודות, הדרך נצרכת לו להגיע אליהם].

וחכמים אומרים, כל מוכר, בעין רעה הוא מוכר, ואינו מוכר אלא מה שמוכר,

דות, הבור והדות אינם מכורים עם הבית והשדה, [אלא אם כן מכרם בפירושו].

ונחלקו חכמים ורבי עקיבא, במי שמכר לחבירו בית או שדה, שהבור והדות של המוכר. וכן במי שמכר לחבירו בור או דות, ושייר את הבית והשדה לעצמו. האם יש לבעל הבור והדות דרך בבית ובשדה להגיע לבורם ודותם, או שצריכים לקנות לעצמם דרך להגיע אליהם.

לדעת רבי עקיבא – הדרך לבור והדות שייכת לקונה, [כלומר מי שמכר בית ושדה, לא שייר לעצמו דרך לבורו ודותו, ומי שמכר בור ודות, מכר עימהם דרך לבור והדות].

ולדעת חכמים – הדרך לבור והדות שייכת למוכר, [כלומר מי שמכר בית ושדה, שייר לעצמו דרך לבורו ודותו, ומי שמכר בור ודות, לא מכר עימהם דרך לבור והדות].

ובטעם מחלוקתם:

- **מתחילה אמרו, שהכל מודים, שאין אדם רוצה לקנות או למכור דבר, על מנת שידרסו את רשותו,** [בין בשדה, שהדריסה עצמה מזיקה לגידולים, ובין בבית, שהמעבר בו מונע מבעליו לעשות דברי צניעות]. ולכן המוכר בור ודות שבביתו או בשדהו, אינו רוצה למכור עימהם את הדרך בתוך ביתו ושדהו. והקונה בית או שדה בלא בור ודות, אינו רוצה שתהא הדרך לבור והדות של המוכר. **וכמו כן, הכל מודים שאין אדם רוצה לקנות או למכור דבר, על מנת שלא יוכל להגיע לדבר השייך לו, ולכן הקונה בור ודות שבבית חבירו**

לעצמו דרך להיכנס לחלקו.

ולדעת רב, יש לפנימי זכות להגיע לחלקו דרך החיצון. וזאת משני טעמים. [א] מאחר שהפנימי מכר לחיצון את חלקו בחיצון, ומוכר בעין רעה מוכר, אם כן שייר לעצמו דרך להיכנס לחלקו. [ב] מאחר שאביהם היה נכנס לפנימי דרך החיצון, גם לבן יש זכות להיכנס כן, שרצונו להשתמש במה שירש מאביו כמו שאביו היה משתמש, וטענה זו מעוגנת בכתוב, "תחת אבותיך יהיו בניך".

שני בתים זה לפנימי זה ונכנסים לפנימי דרך החיצון

מכר שניהם יחד, כל אחד לאדם אחר, או נתן שניהם יחד במתנה, כל אחד לאדם אחר – אין לפנימי זכות לעבור דרך החיצון, משום שכמו שמכר ונתן לפנימי בעין יפה, כך מכר ונתן לחיצון בעין יפה, שהרי מכר או נתן לשניהם באופן שווה, וממילא לא שייר במכירה ובנתנה של החיצון זכות לעבור דרכו.

ואין זה נחשב כמוכר ונותן לפנימי בעין רעה, כי רק כשמשייר לעצמו במה שמוכר ונותן, הדבר נחשב לעין רעה. אבל כשאינו משייר לעצמו כלום, עין יפה היא, אלא שלכל אחד מכר ונתן את חלקו באופן מושלם, ואין לאחד זכות בשל חבירו.

וכל שכן כשמכר את הפנימי לאחד, ונתן את החיצון לאחר במתנה – אין לפנימי

אבל מה שנצרך לו, הוא משייר לעצמו, **ולכן בכל האופנים הנ"ל, הדרך לבור והדות שייכת למוכר,** [כשמכר את הבית והשדה, שייר לעצמו דרך להגיע לבורו ודוהו, וכשמכר בור ודוהו, שייר לעצמו את הדרך כדי שלא ידרסו ברשותו].

ויש אופן, שבו מודה רבי עקיבא, שהמוכר בית או שדה, משייר לעצמו את הדרך לבורו ודוהו, אף על פי שלא אמר זאת בפירוש, **והוא כשאומר, 'בית זה אני מוכר לך חוץ מהבור והדות'.**

והטעם לכך הוא, כי אמירת 'חוץ מהבור והדות' מיותרת היא, שהרי בלא שום תנאי, אין בור ודוהו בכלל מכירת הבית, והוספת תנאי זה, באה ללמד שמשייר לעצמו גם את הדרך.

דף סה

ולעניין הלכה. רב פוסק כחכמים, שמוכר בעין רעה הוא מוכר. **ושמואל פוסק כרבי עקיבא,** שמוכר בעין יפה הוא מוכר. **והלכה כדברי שמואל.**

אחים שחלקו את שדה אחד נטל חלק פנימי ואחד נטל חלק חיצון

לדעת שמואל, אין לפנימי זכות להגיע לחלקו דרך החיצון. משום שכשאחים חולקים את השדה, הרי כל אחד כמוכר זכותו לאחיו בחלק שאחיו נוטל, ואם כן הפנימי מכר לחיצון את חלקו בחיצון, ומאחר שמוכר בעין יפה מוכר, לא שייר

כשבדרך כלל הוא תקוע בדלת, משום שתשיש קל הוא, ונוח לטלטלו מהדלת, ופעמים הוא מטלטל ממנה, ואינו קבוע בה תדיר.

ה. מכתשת – אם היא מחוברת בקרקע, היא **קבועה בבית ומכורה עמו**, ואם היא אינה מחוברת בקרקע, היא **מטלטלת**, ופעמים משאילים אותה, ואינה מכורה עם הבית.

ו. אצטרוביל [=עגול שסביב הרחיים] – **מכור עם הבית**, כי הוא מחובר בבית, ואין מזיזים אותו ממקומו.

ז. קלת [=אפרכסת, כלומר משפך, שדרכו מכניסים לרחיים את מה שטוחנים] – **אינו מכור עם הבית**, כי הוא מטלטל.

ח-ט-י. תנור וכיריים ורחיים – **לגרסת רשב"ם אינם מכורים**, כי הם מטלטלים. ורשב"א מפרש שאינם מכורים, אף כשהם מחוברים, כי אין זה חיבור חשוב, שכן מציינו לעניין טומאה, שלמרות חיבורם מקבלים טומאה כאינם מחוברים. **ולגרסת סדר המשנה תנור וכיריים מכורים**, ותנאי שהם מחוברים לקרקע. ואף על פי שלעניין טומאה, אין נחשבים כמחוברים, לעניין מכר נחשבים כמחוברים. ומכל מקום דווקא תנור וכיריים נחשבים כמחוברים לעניין מכר, אבל רחיים לא, ואינם מכורים עם הבית.

התנא של הברייתא מחמיר על דברי רבי אליעזר לעניין מכתשת, וסובר שאינה מכורה עם הבית, אפילו כשהיא מחוברת לו באופן קבוע. כי לעניין מכתשת אין די

זכות לעבור דרך החיצון, שבוודאי במתנה נותן בעין יפה יותר ממכר.

אבל כשנתן את הפנימי במתנה לאחד, ומכר את החיצון לאחר – הכל מודים שיש לפנימי זכות לעבור דרך החיצון.

לדברי חכמים הדין הזה פשוט, שהרי לחיצון מכר, ומוכר בעין רעה מוכר, ולפנימי נתן במתנה, ומודים חכמים שנותן מתנה בעין יפה נותן.

אלא שבזה גם רבי עקיבא מודה, שאף על פי שגם מוכר וגם נותן, שניהם מקנים בעין יפה, מכל מקום במתנה מקנה בעין יפה יותר ממכירה, ולכן הפנימי שקיבל במתנה, יש לו זכות לעבור דרך החיצון שקנה במכר.

תשמישי הבית הנמכרים עם הבית מן הסתם

לדעת התנא של המשנה, [שהוא רבי אליעזר], **כל תשמישי הבית המחוברים לבית באופן קבוע, נמכרים עם הבית מן הסתם. ועל פי הכלל הזה יבואו הפרטים הבאים:**

א. הדלת – **מכורה עם הבית**, כי היא מחוברת לו באופן קבוע.

ב. הנגר [=בריח] – **מכור עם הבית**, כשהוא מחובר לכותל באופן קבוע.

ג. המנעול – **מכור עם הבית**, משום שהוא מחובר בדלת באופן קבוע.

ד. המפתח – **אינו מכור עם הבית**, אף

מה שבתוכו מכורים', **נמכרו עם הבית כל תשמישיו**, אף על פי שהם מטלטלים.

ומכל מקום רק התשמישים **המיוחדים לבית הזה**, ואין רגילים להשאלם, מכורים עם הבית, כגון מכתשת המטלטלת, ותנור וכיריים, שאין משאילים אותם מפני כובדם, וכגון מפתח שאין רגילים להשאילו, כי מיוחד לבית זה.

אבל שאר תשמישי בית שרגילים להעבירם לבית אחר, אין מכורים עם הבית. יש מפרשים משום שאינם בטלים לבית. ויש מפרשים משום שהמוכר עדיין צריך להם, שהרי אינו מתרחק מהמקום, ויכול לקחתם עמו לבית אחר.

וכל שכן שדברים שאינם תשמישי בית, כבור דות ויציע, **אינם מכורים**.

דין צינור המוליך מים למקווה

מים שאובים, [כלומר מים שהיו בכלי], פוסלים את המקווה, [כשנופלים לתוך המקווה ישירות מהכלי. אבל כשנופלים על הקרקע, וממנה למקווה, הם מוכשרים בהמשכה זו, ואינם פוסלים את המקווה, שיש בו 21 סאה מי גשמים].

וצינור תלוש שחקקו אותו, [כלומר שעשו בו באמצעו מקומות עמוקים, כדי שיעצרו בהם צרורות שבמים, ולא יצאו בו עם המים], על ידי חקיקה זו, **הצינור נחשב לכלי**. ואם הביאו מים למקווה על ידי **הצינור הזה**, המים פוסלים את

בחיבור, ורק כשהיא חקוקה בבית, [כגון שיצא סלע מהכותל, וחקק בו מכתשת], היא מכורה עם הבית.

ולפירוש רשב"ם בדף ס"ו, יש ספק בגמרא, אם טעם התנא הזה הוא משום שמוכר בעין רעה הוא מוכר, או משום שסובר שדבר המחובר לקרקע אינו כקרקע. [ומכל מקום לעניין אצטרוביל ודלת, מודה הוא שמכורים עם הבית, כי אף על פי שאינם נחשבים כמחוברים לקרקע, מקום מכל תשמיש קביעות הם לבית יותר ממכתשת, ובכלל מכירת הבית הם].

ורבי מאיר מיקל על דברי רבי אליעזר, ואומר, שכל תשמישי הבית מכורים עם הבית.

ומתחילת הסוגיה היה נראה, שלדעת רבי מאיר, כל התשמישים הנ"ל מכורים עם הבית מן הסתם, ולא רק המחוברים בו באופן קבוע, אלא אף המטלטלים. אולם ממסקנת הסוגיה, משמע שלא נחלק רבי מאיר עם רבי אליעזר אלא **לעניין מפתח**, שלדעת רבי מאיר הוא מכור עם הבית, אף על פי שאינו מחובר בו באופן קבוע, אבל בדברים המטלטלים לגמרי, מודה רבי מאיר שאינם מכורים עם הבית.

תשמישי הבית הנמכרים עם הבית

כשאמר 'הוא וכל מה שבתוכו מכורים' לדברי הכל, כשהמוכר מפרש, 'הוא וכל

על פי שהיא כלי, דינה כקרקע. ולכן. [א]
נקנית בכסף שטר וחזקה כקרקע. [ב]
קונים מטלטלים אגב הכוורת כקרקע.
[ג] כותבים עליה פרוזבול כקרקע. [ד]
אינה מקבלת טומאה במקומה כקרקע.
[אבל אם נטלה ממקומה, מקבלת טומאה,
מטעם שיתבאר בעזה"י בהמשך]. [ה]
הרודה ממנה דבש בשבת, חייב חטאת,
כתולש מהקרקע.

- מתחילה אמרו, שהדינים הללו
אמורים בכוורת שחיברו אותה לקרקע
בטיט, ומהטעם הזה דינה כקרקע. כי
לדעת רבי אליעזר, כלי המחובר לקרקע
בטל מתורת כלי, ונעשה כקרקע, והדבש
שבתוכה בטל לה. [ולכן גם הוא אינו
מקבל טומאה. ומכל מקום כשנטלוה
משם, מקבלים טומאה, כדעת
האומרים, אין צריך מחשבה לקבלת
טומאה].

- ולמסקנה, הדינים הללו אמורים אף
בכוורת שאינה מחוברת לקרקע. והטעם
שדינה כקרקע, משום שנאמר "ויטבול
אותה ביערת הדבש", שמכאן לומד רבי
אליעזר, שמקום גידול הדבש, דינו
כיער, כלומר כקרקע לכל דבר.

ומעיקר הדין, מהטעם הזה הכוורת אינה
מקבלת טומאה גם כשאינה במקומה, אלא
שחכמים גזרו עליה טומאה כשהיא
מטלטלת, כי דומה בכך לשאר כלים
המקבלים טומאה.

ולדעת חכמים: כוורת דבורים שהיא
כלי דינה כמטלטלים, ולכן. [א] אינה

המקווה, אפילו אם אחר החקיקה
חיברו את הצינור לקרקע, כי מאחר
שהיה עליו תורת כלי בתלוש, שוב אינו
בטל בחיבורו לקרקע.

ואם חיברו את הצינור לקרקע, ורק אחר
כך חקקו אותו, אין המים פוסלים את
המקווה, כי אין חקיקה זו מחשיבה את
הצינור לכלי, שאין זה אלא כעושה חריץ
בקרקע, שאין הדבר מחשיב את המים
שבתוכו כשאובים.

- ולמסקנת הסוגיה, הדין הזה הוא
כדברי חכמים, האומרים שברוב
הדברים יש לדבר תורת כלי, אפילו אם
חיברו אותו לקרקע קודם שנעשה כלי,
ורק אחר כך חקקו אותו, ורק לעניין
פסול מקווה על ידי מים שאובים, שהוא
מדברי חכמים [באופן שיתבאר בעזה"י
בהמשך], הקלו חכמים, ואמרו שאם
חיברו לקרקע, ואחר כך חקקו אותו,
הוא בטל לקרקע.

- אולם לדעת רבי אליעזר, כל המחובר
לקרקע הרי הוא כקרקע, לכל דיני
התורה, ואם כן אפילו חקקו אותו,
ולבסוף חיברו אותו, אין המים נחשבים
כשאובים, ואינם פוסלים את המקווה.

דף סו

דין כוורת דבורים

לדעת רבי אליעזר: כוורת דבורים, אף

דין. ותקנה זו נתקנה רק על הלוואות שיש ללווה קרקע.

יש מפרשים שהטעם שתיקנו פרוזבול רק על הקרקע, כי כשיש ללווה קרקע, ויש למלווה לסמוך עליה, הרי זה **זומה להלוואה שיש עליה משכון**, והלוואה שיש עליה משכון, אינה משמטת מהתורה, ורצו חכמים לתקן פרוזבול באופן שדומה לדין תורה, ולא תראה התקנה כעקירת הדין.

יש מפרשים שהטעם שתיקנו פרוזבול רק על הקרקע, כי סתם אדם אינו מלווה אלא למי שיש לו קרקע, ולא תיקנו חכמים פרוזבול אלא **להלוואות שכיחות**, שכן דרך חכמים לתקן תקנות לדבר שכיח, ולא לדבר שאינו שכיח.

דף של נחתומים

יש מפרשים שדף של נחתומים הוא נסר רחב שעורכים עליו, וְלָשִׁים עליו. **יש מפרשים** שהוא מדף שמניחים עליו את הפת למכור. וגמר עשיית הכלי, בדבר זה שאין לו בית קיבול, הוא החלקתו שיהיה ראוי למה שהוא.

דין טומאה בכלים שאין

להם בית קיבול [=פשוטי כלים]

א. פשוטי כלי עץ.

אם ראויים למדרס, [כלומר לשיבת אדם או שכיבתו או עמידתו], **מקבלים טומאה**

נקנית בכסף שטר וחזקה. [ב] אין קונים מטלטלים אגבה. [ג] אין כותבים עליה פרוזבול. [ד] מקבלת טומאה במקומה. [ה] הרודה ממנה דבש בשבת פטור.

- **מתחילת הסוגיה מבואר**, שהדינים הללו אמורים אף בכורות שחיברו אותה לקרקע בטיט, כי לדעת חכמים, כלי המחובר לקרקע אינו בטל מתורת כלי.

- **אולם לא מבואר האם כן גם מסקנת הסוגיה**, או שלמסקנה, אם יחברו את הכוורת בקרקע דינה כקרקע. ורק כשאינה מחוברת לקרקע דינה ככלי, משום שאין ללמוד מהפסוק "ויטבול אותה ביערת הדבש", שמקום עשיית הדבש דינו כקרקע.

ואם חכמים אלו, הם אותם חכמים של דין דף נחתומים, טעמם למסקנת הסוגיה הוא כטעם המבואר בתחילה, שלדעתם כלי המחובר לקרקע אינו בטל מתורת כלי. ולא עוד, אלא אפילו אם חיברו אותו לקרקע, ורק אחר כך עשו ממנו כלי, דינו ככלי ולא כקרקע.

תקנת פרוזבול

כשראה הלל, שנמנעים מלהלוות מחמת שהשביעית משמטת את החובות, תיקן פרוזבול [=תקנה לעשירים], שלא יפסידו את ההלוואות בשביעית, ולא ימנעו מלהלוות. והתקנה היא, שימסרו את החובות לבית הדין שיגבו אותם, ושוב אין הלווה גובה מחמת עצמו ועובר משום "לא יגוש", אלא גובה מחמת בית

מהתורה.

אבל כשאננס ראויים למדרס, אלא לדברים אחרים, כדף של נחתומים, אינם מקבלים טומאה מהתורה, משום שנאמר, "כלי עץ או בגד או עור או שק", להקיש כלי עץ לשק, וללמד, שכשם שהשק המקבל טומאה יש לו בית קיבול, כך העץ המקבל טומאה הוא עץ שיש לו בית קיבול. לפירוש רשב"ם כלים אלו אינם מקבלים טומאה אף מדברי חכמים. ויש מפרשים שכשהם משמשי אדם, הם מקבלים טומאה מדברי חכמים.

ב. פשוטי כלי מתכות.

מקבלים טומאה מהתורה, שבפרשת טומאתם לא הוקשו לשק.

דף של נחתומים [ממתכת] שקבעו בכותל

לדעת רבי אליעזר, אינו מקבל טומאה, אפילו אם תיקנו להיות כלי, ואחר כך חיברו, שכל המחובר לקרקע בטל לקרקע, ואינו כלי.

ולדעת חכמים, מקבל טומאה, אפילו אם חיברו, ואחר כך תיקנו להיות כלי, כי חיבורו אינו מבטלו מתורת מטלטלים, וכשנגמר תיקונו, מקבל טומאה, ככל כלי שנגמרה מלאכתו.

פסול מקווה של מים שאובים

א. מקווה בתוך כלי – פסול מהתורה לכל הפירושים.

ב. מקווה שכולו מים שאובים בקרקע –

לפירוש רשב"ם ורבינו תם פסול מהתורה, [מה "מעייין" בידי שמים אף "מקווה" בידי שמים]. ולפירוש ר"י כשר מהתורה, ופסול רק מדברי חכמים, גזרה משום מקווה שבתוך כלי.

וכן דין מקווה שיש בו ארבעים סאה מים, ורובו מים שאובים, כי רובו ככולו.

ג. מקווה שיש בו פחות מארבעים סאה מים כשרים [שאינו בו שיעור מקווה שלם], ונתנו לתוכו שלושה לוגין מים שאובים, אף על פי שהם מיעוט, המקווה נפסל מדברי חכמים, גזרה משום מקווה שרובו מים שאובים.

ד. מקווה של ארבעים סאה מים כשרים, כל מים שאובים שבעולם שיוסיפו לו, בלא לקחת ממנו, אינם פוסלים אותו.

ה. מקווה של ארבעים סאה מים כשרים, שנתן לתוכו סאה מים שאובים, ונטל סאה מים מתוכו, כמה פעמים – מהתורה המקווה כשר אפילו יהיו השאובים רוב, כי מתחילה כל סאה שנתן במים בטלה במקווה. אולם מדברי חכמים אם רוב המים הם שאובים המקווה פסול.

תלוש שחיברו לעניין הכשר טומאה

אוכל אינו מוכשר לקבל טומאה, אלא אחר שייפול עליו אחד משבעה משקין.

ומי גשמים אינם נחשבים משקה להכשיר אוכל לטומאה, אלא אם נפלו על דבר תלוש לרצון בעליו. ומעתה

עד כאן ביאור הסוגיה הזו כפי שפירשה רשב"ם. אולם ר"י מפרש, ששתי הדעות האחרונות, דעה אחת היא, שכל החולקים על רבי אליעזר, סוברים שדבר המחובר לקרקע אינו כקרקע. ואף על פי כן, לענין מכירה, דברים שהם קבועים בבית, כאצטרובל ודלת, מכורים עמו.

אלא שמצינו בזה מחלוקת במסכת חולין, יש אומרים שבאמת כל דבר המחובר דינו כתלוש אף לענין הכשר טומאה, ואפילו כותל בניין, שהוא קבוע מאד. ויש אומרים, שכותל בניין אינו נחשב כתלוש לענין הכשר טומאה, ולדעה זו יש להסתפק, אם אצטרובל נחשב מחובר ככותל, או שהוא נחשב תלוש כמדף של נחתומים.

דף סז

גביית עישור נכסים

מי שמת, והניח בת קטנה, כשנשאת, נותנים לה מנכסיו, שתכניס נדונה לבעלה.

אם אפשר לעמוד דעת האב, כמה היה נותן לה, נותנים לה כפי האומד. ואם אי אפשר לאמוד את דעת האב, נותנים לה עישור נכסים.

ועישור זה נוטלת מהקרקעות שהניח האב, אבל לא מהמטלטלים שהניח. ואף על פי שתקנו הגאונים, שאשה גובה כתובתה אף ממטלטלים, נדוניית הבת אינה מתנאי כתובת האם, ואינה נגבית

כשנפלו מי גשמים לרצון על אצטרובל המחובר לבית:

לדעת רבי אליעזר – כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, ולכן מי גשמים שירדו על האצטרובל המחובר, לא נעשו משקה להכשיר אוכל לטמא.

ולדעת חכמים המטמאים דף של נחתומים מחובר כתלוש – אף האצטרובל המחובר נחשב כתלוש, ולכן מי גשמים שנפלו עליו לרצון בעליו, נעשו משקה להכשיר אוכל לטמא.

ולדעת חכמים האומרים שמכתשת מחוברת אינה מכורה עם הבית – יש להסתפק אם טעמם משום שמוכר בעין רעה מוכר, ולכן אף על פי שלדעתם דבר המחובר לקרקע דינו כקרקע, המכתשת אינה מכורה, אבל לענין טומאה כמחוברת היא נחשבת, והוא הדין לאצטרובל, ומי גשמים שנפלו עליו, לא נעשו משקה להכשיר אוכל לטמא. או שהסיבה שלדעתם המכתשת המחוברת אינה מכורה עם הבית, כי דבר המחובר לקרקע אינו כקרקע, נומכל מקום לענין אצטרובל ודלת, מודים הם שמכורים עם הבית, כי אף על פי שאינם נחשבים כמחברים לקרקע, מקום מכל תשמיש קביעות הם לבית יותר ממכתשת, ובכלל מכירת הבית הם], ואם כן מאחר שדבר המחובר לקרקע דינו כתלוש, מי גשמים שנפלו על האצטרובל [או על המכתשת המחוברת], נעשו משקה להכשיר אוכל לטמא.

אלא מקרקעות האב.

לרשות הרבים.

ואמר רב נחמיה בריה דרב יוסף, מאחר שהלכה כרבי אליעזר, שכל המחומר לקרקע נידון כקרקע, נותנים לבת עישור נכסים, אף מהאצטרובל [=עגול שסביב הרחיים] המחומר לבית, [וכן פסק רבינו חננאל].

ולא זו בלבד שמכר את הבתים ותשמישי הבתים הקבועים בהם, [שהם כלולים במכירה גם כשמוכר בתים בפני עצמם], אלא מכר אף בורות שיחין ומערות שבבתים, [שאינם בכלל מכירת בתים בפני עצמם], וכן מכר בתי חולסאות [=קרקע שמוציאים מעפרו זכוכית], אף על פי שהוא מקום חשוב לעצמו.

ולעניינת גביית עישור נכסים משכירות בתים של האב. אם כבר נגבית השכירות, דין המעות שקיבלו הבנים כמטלטלים, ואינה גובה מהם. אבל כל זמן שלא נשלמה השכירות, יש לה ליטול את כל תשלום השכירות, אף על פי שבאה לתבוע באמצע זמן השכירות, כי שכירות משתלמת בסופה, וכל שהיא באה לתבוע קודם סיום השכירות, משתעבד לה כל תשלום השכירות לגביית עישור נכסים.

אבל תשמישי הבתים שאינם קבועים בהם, אינם בכלל המכירה, [כשם שאינם בכלל מכירת בתים בפני עצמם].

ב. ואם אמר שמוכר גם 'כל מה שבתוכה'.

לא זו בלבד שמכר את תשמישי הבתים שאינם קבועים בהם, [שהם כלולים במכירת בתים בפני עצמם, כשנמכרים עם כל מה שבתוכם], אלא מכר אף כל כלי הבית, [שאינם מכורים עם הבית בפני עצמו, גם כשנמכר עם כל מה שבתוכו]. אבל חטים ושעורים שבחצר אינם מכורים עמה.

מכירת חצר

המוכר חצר לחבירו בלשון 'דירתא', [שאומר 'דירתא זו אני מוכר לך', או 'דירה זו אני מוכר לך', או 'מדור זה אני מוכר לך']:

והטעם שבמכירת חצר עם מה שבתוכה, כלולים גם הכלים שאינם נמכרים במכירת בית עם כל מה שבתוכו. יש מפרשים משום שמוכר חצר, מסתלק מכל השכונה, וטורח לו ליטול כליו, ומתכוון למכור אותם. ויש מפרשים משום שלגבי חצר הגדולה מבית, כלים אלו בטלים.

א. לדברי הכל, כל הבתים הפתוחים לחצר בכלל המכירה הם, שהרי אין דרים בחצר, אלא בבתים שבה, והחצר בלא הבתים אינה נקראת דירה. ובכלל זה החנויות הפתוחות לחצר, או הפתוחות בעיקר לחצר, אף שפתוחות גם

המוכר חצר לחבירו בלשון 'דרתא' [=תרגום חצר]:

אלו, לשני תשמישים שונים הן עשויות, אף על פי ששתיהן נקנות בקניין חזקה כדין קרקע, **קניין חזקה באחת, אינו מועיל לקנות את חברתה,** ואפילו כשהן סמוכות זו לזו.

והטעם לכך, כי קניין חזקה נלמד מהכתוב, "וירשתם אותה וישבתם בה", כלומר על ידי שתשבו בה, תרשו אותה, ומכאן יש ללמוד, שדווקא קרקע שיושב בה, יורש אותה, אבל לא יורש קרקע אחרת.

ואמנם כשבא לקנות שתי קרקעות שתשמישן שווה, קונה את שתיהן בחזקה אחת, כי כל הקרקעות שבעולם גוף אחד הן, ואם כן כשעושה קניין חזקה באחת, כאילו עושה בכולן, ומאחר שפעולת החזקה שווה בכולם, יש לה להועיל לקנות את כולן. אבל אלו שתשמישן שונה, קניין חזקה שעושה באחת, אינו נחשב קניין חזקה בחברתה, ולכן קניין חזקה באחת, אינו מועיל לקנות את חברתה.

וללשון השני, אף על פי ששתי הקרקעות הללו עשויות לשני תשמישים שונים, מכל מקום מאחר ששתיהן קרקע, וכל הקרקעות שבעולם גוף אחד הן, ושתיהן נקנות בחזקה, **חזקה שעושה באחת מועילה לקנות את חברתה.**

מכירת בית הבד

תהליך עשיית השמן בזמן חז"ל היה

ללשון הראשון – דעת תנא קמא, שלשון דרתא משמעותו דירה, **והדין כנ"ל. דעת רבי אליעזר,** שלשון דרתא משמעותו תרביצא, כלומר מקום פנוי שבחצר, ואם כן **לא מכר אלא אוירה של חצר.**

וללשון שני – הכל מודים שלשון דרתא משמעותו דירה, **והדין כנ"ל,** [וכן פוסק רבינו חננאל].

המוכר חצר לחבירו בלשון 'חצר':

ללשון הראשון – הכל מודים שאין משמעות חצר אלא המקום הפנוי שבה, ואם כן **לא מכר אלא אוירה של חצר.**

וללשון שני – דעת תנא קמא, שגם לשון חצר כולל את בתי החצר, כמו שנאמר במשכן, "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמישים בחמישים", וחצר זו האמורה במשכן, כוללת את המשכן עצמו שהוא בית, ואם כן **הדין כנ"ל,** [וכן פוסק רבינו חננאל]. **ודעת רבי אליעזר,** שלשון חצר משמעותו מקום פנוי שבה בלבד, **ולא מכר אלא אוירה של חצר.**

קניין חזקה בחולסית ומצולה

חולסית הוא מקום, שעפרו חול שמוציאים ממנו זכוכית, ולשם כך קונים אותו.

ומצולה היא קרקעית הנהר. יש מפרשים שקונים אותו כי מוצאים בו כסף וזהב. ויש מפרשים שקונים אותו כדי לדוג דגים.

ללשון הראשון, מאחר ששתי קרקעות

מורכב משלושת השלבים הבאים:

א. פירוך [=מעיקה] – היו מכניסים את הזיתים לתוך אבן נקובה, ומועכים אותם על ידי עץ העשוי לכך. יש מפרשים שהאבן הזו קרויה בלשון המשנה ממל, ובלשון הגמרא מפרכתא. ויש מפרשים שהעץ העשוי למעוך בו קרוי כן.

ב. טחינה – היו נוטלים את הזיתים הפרוכים, וטוחנים אותם ברחיים.

ג. עצירה [=סחיטה] – היו נוטלים את הזיתים הטחונים, ועוצרים [=סוחטים] אותם בבית הבד, על ידי שהיו מונחים תחת קורה כבידה העשויה לכך.

והמוכר בית הבד לחבירו, [כלומר בית שהבד מונח בו, ועשוי רק לתשמיש הבד], מן הסתם מכר עמו את כל תשמישי בית הבד הקבועים בו, אבל את תשמישי בית הבד המטלטלים לא מכר.

ואלו הדברים שמן הסתם מכורים עם בית הבד, [כי קבועים בו]:

א. ים. זהו הבד עצמו, כלומר עריבה עגולה כעדשה, שמניחים בה את הזיתים, וקרויה בברייתא יקב, ובגמרא טלפחא.

ורבינו תם מפרש, שהים הוא עגול של טיט, כעין רחיים עגולות, שנותנים אותו על הזיתים, כדי שיצא שומן. והיקבים הם סלים, שמביאים בהם זיתים. ולפירושם הם מכורים, אף על פי שהם מטלטלים, משום שאינם חשובים, ובטלים לבית הבד. א"י משום שאין עומדים אלא לתשמיש זה.

ב. ממל. יש מפרשים שזו האבן שבה מפרכים את הזיתים. ויש מפרשים שזהו העץ שבו מפרכים אותם. [ולפירוש זה היא מכורה עם בית הבד, אף על פי שהיא מטלטלת, כי היא מעיקר תשמישי בית הבד]. והממל הזה קרוי בברייתא מפרכתא, ובגמרא מפרכתא.

ג. אבן הרחיים התחתונה.

ד. בתולות. הן כלונסאות של עץ שמעמידים בהם את הקורה.

ה. נסרים. אלו הנסרים, הם נסרים שנתונים סביב הזיתים, שלא יתפזרו בהכביד הקורה עליהם, ומחוברים הם במקום לעולם.

ו. ולדעת רבי אליעזר גם הקורה מכורה, שלא נקרא בית הבד אלא על שם קורה.

ואלו הדברים שמן הסתם אינם מכורים עם בית הבד [כי הם מטלטלים]:

א. אבן הרחיים העליונה.

ב. עבירים [וי"ג העכירים]. אלו הם נסרים שנותנים על גבי הזיתים, כשמורידים עליהם את הקורה לכובשם, וקרויים בגמרא כבשי.

ג. גלגל. זה הגלגל שעל ידו מגלגלים את הקורה להעלותה ולהורידה, וקרוי בגמרא חומרטא.

ד. ולדעת תנא קמא גם הקורה אינה מכורה עם בית הבד.

וכל זה במוכר בית הבד סתם, אבל אם פירש 'הוא וכל מה שבתוכו מכור':

- מכר גם את תשמישי בית הבד המטלטלים.

- אבל לא מכר את השקים [מצמר] ואת המרצופים [מעור] העשויים לשאת בהם את הזיתים, וכל שכן שלא מכר שאר דברים שהניח שם לשמור, ואינם תשמישי בית הבד.

- ולעניין עבירים, מן המשנה (לפי הגרסא שלפנינו) משמע שהם מכורים, ובברייתא מבואר שאינם מכורים].

מכירת בית מרחץ

המוכר בית מרחץ לחבירו, מן הסתם מכר עמו את כל תשמישי המרחץ הקבועים בו. אבל את תשמישי המרחץ המטלטלים לא מכר.

ואלו הדברים הקבועים במרחץ שמן הסתם מכורים עמו:

א. הבית [=החדר] הפנימי, שרוחצים בו.

ב. הבית [=החדר] האמצעי, שמתפשטים בו.

ג. הבית [=החדר] החיצון, שעומדים בו מלובשים.

ד. בית הנסרים, שמניחים בו את הנסרים.

ה. בית היקמים. יש מפרשים שמניחים בו יגיות. ויש מפרשים שמניחים בו סודרים, העשויים לעטיפת הראש מפני חום המרחץ.

ו. בית הווילאות, שמניחים בו את הווילאות.

ואלו הדברים המטלטלים במרחץ שמן הסתם אינם מכורים עמו:

א. הנסרים. רשב"ם מפרש, שאלו נסרים שנותנים על גבי קרקע המרחץ, והרוחצים עומדים עליהם. [יש מפרשים שעומדים עליהם שלא ייכוו מקרקע המרחץ. ויש מפרשים שעומדים עליהם שלא יטנפו רגליהם]. ור"י מפרש, שאלו נסרים שמכסים בהם את המים החמים, [בזמן שאין רוחצים בהם], כדי שלא יתקררו.

ב. הספלים. אלו ספלים שנותנים בהם מים לרחוץ.

ג. הווילאות. יש מפרשים מסך כנגד הפתח, ויש מפרשים מגבות. [הווילאות היא גרסת רשב"ם, אולם גרסת המשנה לפנינו בלגיות].

ד. וי"ג בברייתא הספסלים. אלו ספסלים שיושבים עליהם בבית המרחץ.

וכל זה במוכר בית מרחץ סתם, אבל אם פירש 'הוא וכל מה שבתוכו מכור':

- מכר גם את תשמישי בית המרחץ המטלטלים.

- אבל לא מכר מגורות [=בריכות] של מים, ששופכות מים למרחץ. ולא אוצרות של עצים, שהיו לחמם בהן את המרחץ, [ואפילו אם ציין בשטר המכירה את גבולות המרחץ והיו הברכות והאוצרות בתוכם], כי דברים אלו אינם מיוחדים

לתשמיש המרחץ, שהרי יכול להשתמש בהם גם בביתו, להסיק לאפות ולצלות.

ואם אמר 'הוא וכל תשמישיו מכורים':

לפירוש רשב"ם – אם ציין בשטר המכירה את הגבולות של המרחץ, והיו ברכות המים ואוצרות העצים בתוכם, הרי הם מכורים עם המרחץ. אבל כשלא ציין את הגבולות החיצוניים של המרחץ, אין אלו מכורים עם המרחץ.

ולשון אחר – אפילו כשציין את הגבולות של המרחץ בשטר, והיו הברכות והאוצרות בתוך הגבולות, לא מכר אותם עם המרחץ, אלא אם כן כתב בלשון שמשמע ממנו, שמציין את גבולות המרחץ וגבולות תשמישיו, [כגון 'אלו גבולות בית המרחץ וכל תשמישיו...']. אבל כשמשמע מלשונו שמציין את גבולות המרחץ, אינו קונה את הבריכות והאוצרות, אף כשהם בתוך הגבולות, [כגון, 'הנני מוכר לך את בית המרחץ וכל תשמישיו, ואלו גבולותיו...'].

דף סח

מכירת עיר

הדברים הבאים, לדברי הכל, מכורים

עם העיר מן הסתם:

א. חצרות העיר [שזהו עיקר העיקר שכן משמעות עיר היינו אויר העיר].

ב. בתי העיר.

ג. בורות שיחין ומערות.

ד. בתי מרחץ.

ה. שובכות.

ו. בתי הבד.

ז. יש מפרשים שחלק העיר שבים נמכר עם חלקה שביבשה, כי הכל נחשב כעיר אחת.

ח. יש מפרשים שחלק העיר המופלג משאר חלקי העיר נמכר עם כל העיר כשהכל נקרא בשם אחד.

ט. ביברים [=מקומות גדולים מוקפים מחיצות], של חיה עופות ודגים, הפתוחים לעיר.

י. חורשות הפתוחות לעיר.

יא. גינונייתא [=גינות הסמוכות לעיר ושתוך העיר], לדברי הכל מכורות עם העיר.

בבבא אמרו שאינן נזכרות במשנה, אבל למדות בקל וחומר מבתי השלחין המוזכרים במשנה.

ושמעון בן אבטולמוס אומר, שגינות אלו הן בתי השלחין המוזכרים במשנה, וגינות קרויות בתי שלחין, שנאמר "שלחיד פרדס רמונים". [רשב"ם מפרש שקרויות כן, כי משלחות פירות בכל שנה. ותוס' מפרשים שקרויות כן על שם שעושה בדים (=ענפים גדולים) ושולח פארות (=ענפים דקים ורבים היוצאים

ג. אנקולמוס [=סופר המלך לכתוב מספר מהענפים הגדולים].

השדות והבתים והאנשים לתת מס של כל אחד לשר העיר.

לפי הגרסא הראשונה של רשב"ם, בבבל יאמרו, שלדעת רבי יהודה, אנקולמוס מכור עם העיר. ושמעון בן אבטולמוס יאמר, שלדעת רבי יהודה, אנקולמוס אינו מכור עם העיר.

ולשאר הגרסאות, הכל מודים, שלדעת רבי יהודה, אנקולמוס אינו מכור עם העיר.

ד. בנות העיר [=כפרים הסמוכים לה]. לדעת רבי יהודה אינם מכורים עם העיר. ולדעת רבן שמעון בן גמליאל הם מכורים עם העיר.

והדברים הבאים, לדברי הכל, אינם מכורים עם העיר מן הסתם:

א. פסקי באגי הם חתיכות בקעה גדולה הסמוכה לעיר אלא שמופלגת ממנה קצת כגון על ידי הפסק של סלע.

ב. ביברים [=מקומות גדולים מוקפים מחיצות], של חיה עופות ודגים, שאינם פתוחים לעיר.

ג. חורשות שאינן פתוחות לעיר.

ד. מטלטלים. כלומר כלי תשישיו, כגון תנור וכיריים, וכל שכן חטים ושעורים, וכל שכן בהמה ועבדים.

אולם אם מכר את העיר ואת כל מה שבתוכה, מכר את כל המטלטלים שבה, אפילו בהמות ועבדים, שיכולים לצאת

ובדברים הבאים מצינו מחלוקת, אם הם

מכורים עם העיר מן הסתם:

א. באגי [=שדות שסביב המדינה].

בבבל אמרו שאלו הן בתי שלחין המוזכרים במשנה, שאפילו לדברי תנא קמא הם מכורים עם העיר, ונקראים בתי שלחין, על שם שצריכים למים, ובמים נאמר ושולח מים על פני חוצות".

ולדעת שמעון בן אבטולמוס, זהו סנטר המוזכר במשנה, ואם כן לדעת תנא קמא אינו מכור עם העיר, ולדעת רבן שמעון בן גמליאל הוא מכור עם העיר.

ב. בר מחווניתא. [רשב"ם מפרש שהוא עבד הממונה לומר ולהראות גבולות השדות של כל אחד, והוא עבד לשר העיר, ואי אפשר לעיר בלעדיו. ורבינו חננאל מפרש, שהוא שומר העיר].

בבבל אמרו, שזהו סנטר המוזכר במשנה. ואם כן לדעת תנא קמא אינו מכור עם העיר. ולדעת רבן שמעון בן גמליאל הוא מכור עם העיר. [ולדעה זו, לגרסת רשב"ם, רבי יהודה סובר כתנא קמא, שסנטר אינו מכור עם העיר. ולגרסת רבינו חננאל, רבי יהודה סובר כרבן שמעון בן גמליאל, שסנטר מכור].

ושמעון בן אבטולמוס אומר, שאפילו לדברי רבן שמעון בן גמליאל, רק דברים המחוברים בעיר מכורים עמה, אבל זה שיכול לצאת מהעיר, אינו מכור עם העיר.

אם לא סדרו אותם לכך, אף על פי שתקנום לכך, אינם מכורים.

ממנה בכוחות עצמם, וכל שכן שאר מטלטלים שאינם הולכים בעצמם.

ב. קנים שבכרם.

לדעת רבי מאיר, קנים שתקנו אותם להעמיד עליהם את הגפנים, מכורים עם השדה, אף על פי שעוד לא העמידום בקרקע. וקנים שלא תיקנו אותם לכך, אינם מכורים.

ולדעת חכמים, קנים שתיקנו אותם להעמיד עליהם את הגפנים, וגם העמידום בקרקע, מכורים עם השדה. אבל אם לא העמידום בקרקע, אינם מכורים, אף על פי שתקנו אותם לכך.

ג. תבואת השדה.

תבואה המחוברת לקרקע, מכורה עם השדה, אפילו אם הגיע זמנה להיקצר.

ותבואה שאינה מחוברת לקרקע, אינה מכורה עם השדה, אפילו אם לא נגמרה מלאכתה בשדה, כגון שצריך לשטחה בשדה להתייבש.

← ומה שאמרנו שבשלושת הדברים הנ"ל, [אבנים. קנים. ותבואה], יש אופן שמכורים עם השדה, ויש אופן שאינם מכורים עמו, אין זה אלא כשהמוכר אמר לקונה, "שדה זו אני מוכר לך". אבל אם אמר לו, "שדה זו וכל מה שבתוכה אני מוכר לך", כולם מכורים.

ד. שומרה [=סוכת השומרים].

לפירוש רשב"ם, אם לא טחו אותה בטיט, אינה חשובה, ובטלה לשדה,

דף סט

מכירת שדה

המוכר שדה לחבירו, יש דברים המכורים עמה, ויש דברים שאינם מכורים עמה.

א. אבנים שבשדה.

בבבא אמרו, שלדעת רבי מאיר, אבנים שתקנו אותם להניחם על גבי העומרים, [שלא תפזרם הרוח], מכורים עם השדה, אף על פי שעדיין לא הניחו אותם בשדה. [ור"י מפרש, אף על פי שלא הניחו אותם מעולם על גבי העומרים]. אבל אבנים שלא תקנו אותם לכך כלל, אינן מכורים. ולדעת חכמים, אבנים שתקנו אותם להניחם על גבי העומרים, וגם הניחו אותם בשדה, מכורים עמה. [ור"י מפרש, שהניחו אותם פעם אחת על גבי העומרים]. אבל אם לא הניחו אותם בשדה, [או על גבי העומרים], אף על פי שתקנו אותם לכך, אינם מכורים.

ועולא אמר, שלדעת רבי מאיר, אבנים שתקנו אותם לעשות מהם גדר לשדה, מכורים עמה. ואבנים שלא תקנו אותם לכך, אינם מכורים עמה. ולדעת חכמים, אבנים שתקנו אותם לעשות מהם גדר, וגם סדרו אותם לכך, מכורים עמה. אבל

בשמים, ויש לה שם בפני עצמה, אינו מכורה אם השדה.

אלא שלרוב הדברים אין שיעור קבוע בכמה הם נחשבים כשדה בפני עצמה, ולחיצת הקנים יש לה שיעור קבוע בכמה תיחשב כשדה בפני עצמה, ולכן פירשו במשנה דווקא את דין חיצת הקנים.

ז. חרוב.

החרוב כשהוא צעיר, אינו חשוב להיות כשדה בפני עצמה, ובטל הוא לשדה שהוא בה, [אפילו כשהוא עבה], ולכן הוא מכור עמה.

אבל כשהוא מזקין ומתגבר, מרכיבים אותו, ויש לו שם לעצמו, [חרוב מורכב], ואינו בטל לשדה שהוא בה, [אפילו כשהוא דק], ולכן הוא אינו מכור עמה.

ח. שקמה.

השקמה בבחורותה קודם שקצצו אותה, נקראת בתולת השקמה, ואינה חשובה כשדה בפני עצמה, ובטלה לשדה שהיא בה, [אפילו כשהיא עבה], ולכן היא מכורה עמה.

אבל כשהיא מזקינה, וגדלה הרבה, קוצצים את ענפיה, וגדלים אחרים במקומם, ואז היא נקראת סדן השקמה, ויש לה שם לעצמה, ואינה בטלה לשדה שהיא בה, [אפילו כשהיא דקה], ולכן היא אינה מכורה עמה.

ודווקא בחרוב ושקמה יש חילוק בין זקנותם לבחורותם. אבל שאר אילנות,

ונמכרת עמה, [אפילו אם היא מטלטלת, ואינה מחוברת לשדה]. ואם טחו אותה בטיט, היא חשובה לעצמה, ואינה בטלה לשדה, ואינה נמכרת עמה, [אפילו אם חברו אותה לשדה].

ולפירוש ר"ח, אם טחו אותה בטיט, מוכח מזה שרוצים לקיימה בשדה, ולכן היא מכורה עם השדה, [אפילו אם לא חיברו אותה לשדה בטיט]. ואם לא טחו אותה בטיט, אינה עומדת לקיום, ואינה מכורה עם השדה, [אפילו אם היא מחוברת לשדה].

← ובדין זה, אין חילוק בין אומר "שדה זו אני מוכר לך", או אומר, "שדה זו וכל מה שבתוכה אני מוכר לך", ובאופן שהשומרה חשובה, אינה בטלה לשדה, ואינה נמכרת עמה.

ה. חיצת [=אגודת] קנים שגדלים בקלח אחד.

אם אינם תופסים מקום בית רובע, אינם חשובים להיות כשדה בפני עצמה, ובטלים לשדה שהם בה, [אפילו כשהם עבים], ולכן הם מכורים עמה.

ואם הם תופסים מקום בית רובע, חשובים הם להיות כשדה בפני עצמה, ואינם מכורים עם השדה שהם בה.

ו. כל שיש לו שם לעצמו.

הדין המבואר לעיל, [חיצת הקנים], אינו אלא פרט אחד, של הכלל, שכל שיש לו שם בפני עצמו, נחשב כשדה לעצמו, ואינו נמכר עם השדה שהוא בתוכו. ואפילו ערוגה קטנה שאינה בית רובע, אם היא חשובה, כגון שהיא ערוגת

אברהם לעפרון, "נתתי כסף השדה", ונאמר "וישקול אברהם לעפרון את הכסף ... ויקם שדה עפרון ... וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבולו סביב לאברהם", כלומר אף על פי שאברהם לא ביקש לקנות אלא שדה, קנה עמה את כל העץ אשר בתוכה. אלא שהכתוב, "אשר בכל גבולו סביב" מיותר, שהרי לולא הוא גם כן יש ללמוד שכל העץ אשר בשדה מכור עמה, ולא נכתב אלא ללמד, שרק דברים שאינם ידועים של מי הם אלא על ידי הגבול אשר סביבם, בטלים לשדה ומכורים עמה. אבל דבר שהוא ידוע מחמת חשיבותו בלא גבול, כחרוב המורכב וסדן השקמה, אינו מכורים עם השדה שהוא בה, ונחשב כשדה בפני עצמה.

ט-י-יא. בדף ע"א מבואר, שיש דברים נוספים שאינם מכורים עם השדה, אפילו אם אמר המוכר, "שדה זו וכל מה שבתוכה מכור לך", והם בור, גת, ושובך, בין חרבים בין ישובים.

מלבנות של פתחים

מלבנות של פתחים, [שעושים סביב לכל פתח מלבן להקיפו, מן הצדדים, ומלמעלה, ומלמטה, והדלת שוקף עליו]:

אם מחוברות לכתלים בטיט – כשמוכר את הבית, מן הסתם מוכר עמו את המלבנות, כי הן מחוברות לו, ונחשבות חלק ממנו. ולפירוש תוס', המוכר את השדה, באופן שמכר עמה את השומירה

אף בזקנותם אינם חשובים, ואין להם שם לעצמם, ונמכרים עם השדה שהם בה, ולכן המוכר שדה, מכר את הכרם שבה, שהגפנים דינם כשאר אילנות, שהם מכורים עם השדה.

ומכל מקום, אף על פי שמן הסתם כל שאר האילנות, [חוץ מחרוב מורכב וסדן השקמה], מכורים עם השדה, לייפוי כח שטר המכירה, שלא יוכל המוכר לומר לא מכרתים, יש לפרש בשטר, שמוכר עם השדה את האילנות אשר בה.

לפירוש הראשון בתוס' (בע"ב), רק כשמפרטים את הדברים שבשדה בשטר, יש בכך ייפוי כח. אולם כשאומר זאת בעל פה, הדבר מגרע מהמכירה, כלומר רק מה שמפרט בכלל המכירה, ושאר דברים שבשדה אינם בכלל המכירה.

ולפירוש השני בתוס', אף בשטר, רק כשמפרט את כל סוגי האילנות שבשדה, הדבר נחשב ייפוי כח, אבל כשמפרט מקצת מסוגי האילנות שבשדה, הדבר מגרע מהמכר את סוגי האילנות שלא פירט.

← והטעם של **הדינים האחרונים [ה-ח]**, שכל שיש לו שם בפני עצמו, ונחשב כשדה בפני עצמה, אינו נמכר עם השדה שהוא בה, כי המוכר לחבירו שדה, ויש לו שדה אחרת סמוך למכירתו, אין לקונה אלא שדה שקנה, ולא את הסמוכה לה.

ולכן **אפילו אם יאמר המוכר לקונה, "שדה זו וכל מה שבתוכה אני מוכר לך"**, לא קנה את מה שנחשב כשדה לעצמו.

ודבר זה אנו למדים, ממה שאמר

הסתם הרי הן חלק מהמטה, ומכורות עמה.

ואם אינן מטלטלות עם המטה – ספק בגמרא אם נמכרות עם המטה.

ארעא ודיקלי

האומר לחבירו, "שדה ודקלים מכורים לך", משמעות הדבר לשתי מכירות, מכירה אחת היא מכירה של שדה, ובמכירה זו כלולים כל הדקלים שבשדה, ומכירה שניה היא מכירה של דקלים (כלומר שני דקלים) במקום אחר, כי בלשון זה אין משמעות "ודקלים", לדקלים שבשדה, אלא לדקלים אחרים. **ולכן:**

אם יש למוכר שני דקלים במקום אחר – קנה אותם הקונה. ואם היו משועבדים להלוואת שלוה המוכר, עליו לפדותם מהשעבוד.

ואם אין למוכר דקלים במקום אחר – יקנה שני דקלים, כדי לתת אותם לקונה, שכוונתו בשטר היא, שמוכר לו דקלים שיקנה עבורו. ואם אינו קונה עבורו שני דקלים, יחזיר לו מעות בשווי שני דקלים.

כן מפרש רשב"ם דין ארעא ודיקלי, שמשמעות האמירה "ודקלים" להוסיף שני דקלים חוץ למכירת השדה.

אולם יש מפרשים לאידך גיסא, שמשמעות השטר למעט מהמכירה של השדה, שאם היו בשדה הרבה דקלים, לא מכר מהדקלים

שבה, מכר עמה גם את מלבנות הפתחים המחוברים לשומירה בטיט.

ואם מחוברות לכתלים ביתדות – ספק בגמרא אם הן מכורות עם הבית, [או השומירה].

מלבנות של חלונות

מלבנות של חלונות, [שעושים לכל חלון מלבן, להקיפו מן הצדדים ומלמעלה ומלמטה]:

אם מחוברות לכתלים בטיט – המוכר את הבית, מן הסתם מכר עמו את המלבנות, כי הן מחוברות לו, ונחשבות חלק ממנו. ולפירוש תוס', המוכר את השדה, באופן שמכר עמה את השומירה שבה, מכר עמה גם את מלבנות החלונות המחוברים לשומירה בטיט.

ואם מחוברות לכתלים ביתדות – אפילו אם נאמר שמלבנות הפתחים המחוברות באופן הזה, נחשבות מחוברות לבית, עדיין יש להסתפק עם גם מלבנות החלונות מכורות עם הבית, [או השומירה], או שאינן עשויות אלא לנוי ואינן חלק מהבית.

מלבנות של כרעי המטה

מלבנות של כרעי המיטה, [שנותנים חתיכות עץ תחת רגלי המטה, כדי שלא ירקבו מהקרקע]:

אם הן מטלטלות עם המטה, [כגון שמחוברות לו במסמרות או יתידות] – מן

שבה אלא שנים.

ואם הוא דקל רע שאינו טוען קב פירות

– **שייר אותו ואת כל הטובים ממנו**, כי כוונתו לומר אפילו את הדקל הזה הוא משייר, וכל שכן את הטובים ממנו, אבל את הגרועים ממנו לא שייר, ומכורים עם השדה.

ב. אמר "חוץ מהאילנות":

כשיש בשדה מיני אילנות חוץ מדקלים וגפנים – אם היו בה אילנות גדולים וקטנים **שייר את כל האילנות** הגדולים שבשדה, והם אלו שאינם נכפפים על ידי עול המחרשה, אבל האילנות הקטנים, הנכפפים על ידי המחרשה, מכורים עם השדה, כי נטיעות קטנות אינן קרויות אילנות. ומכל מקום אם היו בה רק נטיעות קטנות, שייר את כולם. [אף על פי שבדרך כלל אינן קרויות אילנות, כשם שאם היו בה רק דקלים, שייר אותם, אף על פי שבדרך כלל אינם קרויים אילנות].

וכן הדין כשיש בשדה רק גפנים או רק דקלים, כי אף על פי שבדרך כלל מתוך חשיבותם אין קוראים להם אילנות סתם, מכל מקום מאחר שהם לבדם בשדה, להם התכוון, ושייר אותם. ולעניין שיור דקלים, אין נקראים דקלים אלא הגדולים, שצריכים לעלות אליהם בחבל כדי ללקט את פירותיהם.

אבל כשהיו בשדה שאר אילנות ועימהם גם דקלים וגפנים – **הדקלים והגפנים אינם משוירים**, שאינם קרויים אילנות עם השאר, והוא לא שייר אלא את שאר האילנות.

ארעא בדיקלי

הכותב לחבירו שטר מכר, "שדה בדקלים מכורים לך", משמעות השטר למכירה אחת של שדה עם דקלים שבתוכה. ולכן:

אם היו בתוך השדה דקלים – כולם מכורים.

ואם לא היו בשדה דקלים – אף השדה אינה מכורה, כי **מקח טעות יש כאן**, שהרי הקונה בא לקבל שדה שיש בה דקלים, ונמצא שאין בה דקלים.

ארעא בי דיקלי

הכותב לחבירו שטר מכר, "שדה בית דקלים מכורים לך", משמעות השטר למכירה אחת, של שדה במקום הראוי לדקלים, ולכן המכר חל, אפילו אם אין בשדה דקלים, [ומכל מקום אם היו בשדה דקלים, הם מכורים עם השדה].

המוכר שדה ומפרש

שמשייר בה דבר מסוים

א. אמר "חוץ מדקל פלוני":

אם הוא דקל טוב שעושה פירות כראוי – **שייר אותו לבדו** ליהנות מפירותיו, ושאר דקלים מכורים.

אלא את השדה שאמר שמכר, אף כאן, מאחר שכל החרובים המורכבים נחשבים כשדות אחרות, במה שפירט ששייר אחד מהם, לא ריבה את השאר, **אלא שרצה ליפות את כוחו במה שפירט. [וכגון לדעת רבי עקיבא, מאחר שפירט שמשיייר את זה, שייר לעצמו את הדרך אליו, אף על פי שבדרך כלל המוכר אינו משיייר לעצמו את הדרך].**

ויש גורסים שאמנם כל החרובים המורכבים משויירים ואינם מכורים, אלא מאחר שלא היה צריך לומר, "חוץ מחרוב מורכב זה", כדי לשייר אותו לעצמו, ועל כורחך התכוון באמירה זו לשייר דבר שלא היה משויר לולא האמירה, יש לבאר כוונתו, **שמשיייר בשדה עצמה מידת קרקע כפי מה ששווה אותו חרוב. וכמו כן האומר לחבירו, "שדה זו מכורה לך חוץ משדה מסוימת אחרת שאינה מכורה לך", כוונתו למעט ממכירת השדה שאמר שמוכר, מידת קרקע כפי שווי השדה שאמר שמשיייר.**

ב. אמר "חוץ מחצי חרוב מורכב זה" או "חוץ מחצי סדן שקמה זה":

הדין הזה שווה לדין הקודם, ואין באמירה זו למעט כוחו ממה שלא שייר בפירוש, ולכן כל שאר החרובים וחצי החרוב שלא פירש שמשיייר אותם אינם מכורים, כאותו חצי חרוב שפירש שמשיייר אותו.

ואם היו בשדה רק גפנים ודקלים – יש מפרשים שלעומת הדקלים גם הגפנים נחשבים כאילנות, ואם כן שייר את הגפנים, ומכר את הדקלים. ויש מפרשים שהגפנים חשובים מהדקלים, ומאחר שאין אחד משניהם קרוי אילנות, ואין ידוע מה שייר, הסברא אומרת ששייר את החשוב לעצמו, ואם כן שייר את הגפנים ומכר את הדקלים. [ל"י"ע אם לדעה הראשונה הטעם שגפנים נקראים אילנות לעומת הדקלים, משום שהדקלים חשובים מהגפנים, או מטעם אחר].

דף ע

המוכר שדה ומפרש שמשיייר בה דבר מסוים שמשוייר גם ללא דבריו

א. אמר "חוץ מחרוב מורכב זה" או "חוץ מסדן שקמה זה":

לגרסת רשב"ם – אף על פי שהיו בה עוד חרובים מורכבים, או עוד סדן שקמה, [שבלא שיאמר דבר, גם כן אינם מכורים], אין לומר שכונתו למעט כוחו בהם, ולומר שדווקא מה שפירש לא ימכור, אבל את השאר ימכור, שהדבר דומה למוכר שדה לחבירו, ואומר, "שדה זו מכורה לך חוץ משדה מסוימת אחרת שאינה מכורה לך", שאין באמירה זו לרבות לו שאר שדות, שאינם אותה שדה מסוימת, ולא מכר

המפקיד אצל חברו בשטר

הפקידו אצלו פיקדון, ונכתב על כך שטר, "פלוגי הפקיד פיקדון אצל פלמוני", ואינו מחזיר את הפיקדון, מחמת אחת מהטענות הבאות:

א. כשהנפקד טוען לא היו דברים מעולם – אינו נאמן, כי השטר מכחיש את דבריו, וחייב להחזיר את הפיקדון או לשלם את דמיו.

ב. כשהנפקד טוען שהפיקדון נאנס – ישבע שבועות השומרים, (המבוארות במקום אחר), **ויפטר** מלשלם. ולשיטת רבינו תם, לא נאמרה שבועת השומרים, אלא למי שהודה במקצת, ושבועה האמורה כאן, היא שבועה קדומה מדברי חכמים, שנתקנה קודם תקנת שבועת היסט.

ג. כשהנפקד טוען החזרתי את הפיקדון – מאחר שאין השטר מכחישו, [שהרי לא כתוב בו שלא החזיר], **מתוך** [=מגו] **שנאמן לומר נאנסו על ידי שבועה, נאמן לומר החזרתי על ידי שבועה.**

ואם מת הנפקד, והמפקיד תובע את היתומים, יש טענות שהאב היה נאמן בהם להיפטר, שבית דין טוענים עבור היתומים:

א. טענת אונס – אין טוענים עבור היתומים, כי אין זה דבר שכיח שיאנס הפיקדון, ואין טוענים עבורם דבר שאינו שכיח.

ב. טענת הוחזר הפיקדון – דייני גולה [=שמואל וקרנא] **אומרים, שאין טוענים**

טענה זו **עבור היתומים,** כי אם אביהם היה מחזיר את הפיקדון, מאחר שיודע שיש שטר ביד המפקיד, בוודאי היה אומר ליתומים שהחזיר את הפיקדון, כדי שידעו ולא ישלמו למפקיד, ואם לא אמר להם שהחזיר, בוודאי לא החזיר. [ולכאורה, אם מת הנפקד במקום שלא היתה לו אפשרות להודיע להם, בטל הטעם הזה. ויל"ע אם דייני גולה מודים, שבאופן הזה טוענים טענה זו ליתומים]. **ודייני ארץ ישראל** [=רבי אמי ורבי אסי] **אומרים, שטוענים טענה זו עבור היתומים,** ואף על פי שהאב לא אמר להם שהחזיר, כי יתכן שלא הספיק לומר זאת קודם מותו. **ורבא פסק כדעה האחרונה.**

ובמקום שאין טוענים עבור היתומים טענה הפוטרת אותם, המפקיד גובה מהם, אחרי שישבע, שאביהם לא החזיר לו.

המלווה לחבירו בשטר

לווה ממון מחבירו, ונכתב על כך שטר, "פלמוני לווה כך וכל מפלוגי", ואינו רוצה להחזיר את ההלוואה, מחמת אחת הטענות הבאות:

א. כשהלווה טוען לא היו דברים מעולם – אינו נאמן, כי השטר מכחיש את דבריו, **וחייב לשלם.**

ב. כשהלווה טוען שממון ההלוואה נאנס – חייב לשלם, כי מלווה להוצאה נתנה, כלומר משעה שלווה, נעשה הממון שלו,

שבתוכה מכורים לד'".

אמנם כל זה במכר, שאין אדם מוכר אלא מה שאמר, וכשאומר למכור שדה אינו מוכר אלא את גוף השדה. [ואף לדעת רבי עקיבא שמוכר בעין יפה, אינו מוסיף דברים אחרים, אלא שאת השדה עצמה, מוכר בלא לשייר בה כלום, כגון דרך].

אבל הנותן מתנה לחבירו, נותן בעין יפה ביותר, וכשנותן שדה לחבירו, נותן לו עמה את כל מה שקבוע בה, אף על פי שאינו נכלל בשם שדה זו, [כגון חרוב המורכב, וסדן השקמה, ובור, וגת, ושובך], ורק מה שאינו שייך לשדה כלל, [כגון מעות שבה, או תבואה תלושה שאינה צריכה לקרקע], אינה בכלל המתנה.

לפירוש רשב"ם, החילוק בין מכר למתנה הוא בכך, שנותן מתנה רגיל לתת בעין יפה, שהרי מרצונו הוא נותן, ואם הנותן הזה יוצא מן הכלל, היה לו לפרש שאינו נותן כשאר הנותנים, ומשייר לעצמו בור וגת ושובך ושאר הדברים, ומתוך שלא פירש זאת, אף על פי שנתן סתם נתן הכל. אבל מוכר שדה, בדרך כלל אינו עושה זאת מרצונו, אלא מחמת שהיה דחוק למעות, ואין דרכו למכור אלא מה שמפרש, כלומר את השדה ולא יותר.

ולפירוש רבינו חננאל, החילוק בין מכר למתנה הוא בכך, שהקונה שדה, מאחר שמשלם עליה, אינו בוש לדרוש מה

וכשאבד, שלו אבד, ולא של המלווה, ולכן חייב לשלם.

ג. כשהלווה טוען החזרתי את ההלוואה – אף על פי שאין השטר מכחישו בפירוש, [שהרי לא כתוב בו שלא החזיר], מכל מקום כל כתיבת השטר, לשם כך נעשית, שעל ידו יגבו את החוב, ולא יוכל הלווה לומר פרעתי, כל זמן שהשטר ביד המלווה, וגם אין טענה אחרת שהלווה נאמן בה שיהיה נאמן לומר פרעתי מגו שהיה טוען את הטענה האחרת, ולכן חייב לשלם.

ואם מת הלווה, והמלווה תובע את היתומים, כשם שאין לאב שום טענה שיכול להיפטר בה מלשלם, כך אין ליתומים שום טענה שיכולים להיפטר בה מלשלם, והמלווה גובה מהם את החוב, אחרי שישבע, שאביהם לא שילם לו.

דף עא

בדף ס"ד כבר התבאר בעזה"י הדין למי שייכת הדרך לבור והדות.

נתינת שדה במתנה

בדף ס"ט התבאר, שכשאדם מוכר שדה לחבירו, יש דברים בשדה שמן הסתם אינם מכורים עמה, ויש דברים שאינם מכורים עמה אף כשפירש, "היא וכל מה

במה שהאחר נוטל. מכל מקום כן דעתם, שכל אחד ייטול כל מה שבחלקו, ולא יהיו נכסיהם מעורבים זה בזה.

אלא שלדעת רב, יש לפנימי זכות לעבור לשדהו דרך החיצון, כפי שהתבאר בעזה"י בדף ס"ה.

המחזיק בנכסי הגר

המחזיק בשדה של נכסי הגר שמת [שהיא הפקר], זכה בכל מה שבתוכה, ובכלל זה חרוב המורכב, ובור, ודות, ושובך, וכל הדברים שזוכה בהם מקבל מתנה.

ואף על פי שכל אלו נחשבים כשדה אחרת מהשדה שהחזיק בה, וכבר התבאר בדף נ"ג, שהמחזיק בשדה אחת של הגר, לא קנה שדה אחרת. כל זה כשיש גבול מפריד בין השדות, אבל כשכל השדות סמוכות זו לזו בלא גבול ביניהם, החזיק באחת זכה בכולן.

המקדיש את השדה

לדעת רבי עקיבא וחכמים: המקדיש איזה דבר, אינו כמוכר דבר לחבירו, [שאף לדעת רבי עקיבא האומר מוכר בעין יפה מוכר, מכל מקום אינו מוכר אלא מה שאומר שמוכר], כי **מקדיש בעין יפה ביותר הוא מקדיש. וכשמקדיש שדה, מקדיש עמה את כל מה שקבוע בה, אף על פי שאינו נכלל בשם שדה זו,** [כגון חרוב המורכב, וסדן השקמה, ובור, וגת,

שהוא חפץ, ומאחר שלא הזיק את המוכר לפרש לו, שמוכר גם את הבור והדות והשובך, הפסיד. אבל מקבל מתנה, מתבייש מהנותן, ואינו נוהג לשאול את הנותן, אם כלל במתנה גם את הבור והדות והשובך, ועל הנותן לגלות אם נתן הכל או לא, ומתוך שלא פירש שנתן רק חלק מהדברים, זכה המקבל בכל.

אמר "תנו לפלוני בית המחזיק 100

חביות" ונמצא מחזיק 120 חביות

לדעת מר זוטרא: אין למקבל אלא 5/6 חלקים מהבית, שזהו השיעור המחזיק 100 חביות.

ולדעת רב אשי: זכה המקבל בכל הבית, שהנותן מתנה, בעין יפה נותן, ובוודאי התכוון לכל הבית, ומה שאמר 100 חביות, כי היה סבור שאין הבית מחזיק יותר, ולשם חשיבות אמר כן, כלומר מתנה גדולה כזו אני נותן לך.

האחים שחלקו

אחים שחלקו שדה שירשו מאביהם, כל אחד זוכה בחלק שנוטל, בכל מה שבו, ובכלל זה בור ודות ושובך וכל הדברים שזוכה בהם מקבל מתנה.

ואף על פי שלדברי הכל, מוכר אינו מוכר בעין יפה כל כך, והאחים שחלקו את השדה הם כמוכרים זה לזה את חלקם

השדה עצמה, ויש למקדיש דרך לבורו וקרקע לחרובו, כדין מכר לדברי חכמים. [וכן דעת רבי מנחם ברבי יוסי בסוף הפרק].

ולדעת רבי שמעון [אם היה סובר שמקדיש בעין יפה עושה יותר ממכר]:
די אם יקדיש בעין יפה יותר ממכר, לעניין שלא ישייר לעצמו בגוף השדה כלום, ואף לא דרך לבורו וקרקע לחרובו, שאז יקדש החרוב מחמת יניקתו מקרקע של הקדש. אבל דברים אחרים שאינם נכללים בשם שדה, כגון בור ודות וגת אינו מקדיש.

בדף ל"ז כבר התבאר בעזה"י דין מוכר שני אילנות או שלושה אילנות ומשייר את הקרקע לעצמו.

מכר קרקע ושייר אילנות לפניו

לדעת רב הונא, מי שהיה לו שדה אילן, ומכר את גוף הקרקע לאחרים, ושייר לעצמו את האילנות, אפילו לא היו שם אלא שני אילנות, זה שמשייר את האילנות לעצמו, משייר לעצמו את כל הקרקע הצריך להם, וגם שאם ייבשו ייטע אחרים במקומם.

לפי מה שנאמר בגמרא במהלך הסוגיה, לא נאמר הדין הזה אלא לדברי חכמים, האומרים מוכר בעין רעה מוכר, וכשמוכר שדה משייר לעצמו דרך ללכת אל בורו, [שאינו בכלל מכירת השדה]. וכמו כן כשמוכר שדה ומשייר בה אילנות,

[ושובד]. ורק מה שאינו שייך לשדה כלל, [כגון מעות שבה, או תבואה תלושה שאינה צריכה לקרקע], אינה בכלל ההקדש.

ולדעת רבי שמעון [כפי מה שאמרו מתחילה]: דין מקדיש כדין מוכר, ושניהם עושים בעין יפה, לעניין שנותנים מה שאמרו, בלא לשייר לעצמם חלק בו, [כגון דרך לבורם]. אבל לא בעין יפה יותר מדאי, שיתנו גם מה שלא אמרו. ולכן המקדיש את השדה, לא הקדיש את כל הדברים שאינם מכורים עם השדה, כגון בור ודות וגת. ולפי זה גם חרוב המורכב וסדן השקמה לא היו מוקדשים, אלא מאחר שמקדיש בעין יפה כמוכר, בלא לשייר לעצמו חלק בקרקע הנמכרת, נמצא שהחרוב והשקמה יונקים מקרקע של הקדש, ומשום כן גם הם קדושים.

וביאור זה נדחה, כי אף רבי עקיבא האומר, שמוכר בעין יפה הוא מוכר, ואינו משייר לעצמו דרך לבורו, מודה שהוא משייר קרקע לחרובו, כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך. ואם כן, אם לדעת רבי שמעון דין מקדיש כדין מוכר, שבעין יפה הם מקנים, אין קרקע החרוב קדושה, ואינו יונק מהקדש.

ולדעת רבי שמעון [לפי המסקנה בדף ע"ב]: דין מקדיש כדין מוכר, ושניהם עושים בעין רעה, ואינם מקנים אלא מה שאמרו, ואין מקנים בור וגת וחרוב מורכב וכל שאר הדברים שאינם בכלל מכר. ואף בדבר עצמו שאמרו, הם משיירים לעצמם דרך לבורם, או קרקע לחרובם. ואם כן אין להקדש אלא את

האילנות, וביניהם, וחוצה להם כמלוא אורה וסלו, שזה השיעור שנאמר לעניין מוכר שלושה אילנות לחבירו, שקנה עימהם את הקרקע.

ולפירוש השני בתוס': הקרקע שהוא משייר לעצמו, היא כל הקרקע הצריכה ליניקת האילנות, אף על פי שפעמים היא יותר מהשיעור הקודם.

דף עב

מדיני פדיון הקדש

א. המקדיש קרקע משדה אחוזתו, ובא לפדותה, אינו פודה אותה כפי שווייה, אלא לפי הערך הקבוע שקצבה תורה בשווה לכל הקרקעות, "זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף". כלומר אם בא לפדות בתחילת היובל, כשיש עוד 49 שנים עד היובל הבא, ייתן 50 שקל [=סלע] כסף לכל בית כור. ואם בא לפדות כמה שנים אחר היובל, ייתן סלע ופונדיון לכל שנה שנותרה עד היובל.

ואף ש-49 פעמים סלע ופונדיון עולים 50 סלעים ופונדיון, (כי בסלע יש 48 פונדיונים), ואם כן זה יותר מ-50 סלעים האמורים בפרשה. מכל מקום כשאינו פודה בתחילת היובל, נותן סלע ופונדיון לכל שנה שנותרה עד היובל, משום שכשנותן כסף קטן, עליו להוסיף מעט, מחמת שהקדש יחליפו אותו בכסף גדול, ויצטרכו לשלם על כך לשולחני.

ב. המקדיש אילן בלא קרקע, ובא

מכירת השדה היא בעין רעה, והמוכר משייר לעצמו קרקע לצורך האילנות. **אולם לדברי רבי עקיבא, מוכר בעין יפה מוכר, ואינו משייר לעצמו,** לא דרך לבורו, ולא קרקע לצורך אילנו. [ומפירוש רשב"ם משמע, שמכל מקום אף לדעת רבי עקיבא, כל זמן שהאילן קיים, הוא נשאר בקרקע, ורק כשייבש, לא ייטע אחר במקומו. ומפירוש ר"י משמע, שמאחר שלא שייר קרקע לצורך האילן, עליו לעקור את האילן מיד].

ולמסקנת הגמרא מודה רבי עקיבא לדין הזה, כי אף על פי שלדעתו מוכר בעין יפה מוכר, והמוכר שדה אינו משייר לעצמו דרך לבורו, [שאינו בכלל מכירת הבית והשדה]. בנידון זה מודה רבי עקיבא, שהמוכר משייר לעצמו את הקרקע הצריך לאילנו. **כי מעלה על דעתו, שאם לא ישייר זאת לעצמו, הקונה יסלק אותו,** אחר שייבש האילן, ואנן סהדי שלדעת כן עיכב לעצמו את האילנות, שיהיו כאן לעולם, אף לחזור וליטוע אחרים במקומם כשימותו.

כן מפרש רשב"ם. ור"י מפרש, שהמוכר משייר לעצמו את הקרקע הצריך לאילן, כי מעלה על דעתו, שאם לא ישייר זאת לעצמו, הקונה יסלק אותו מיד, ויאמר לו לעקור את האילן, ומתוך שמשייר לעצמו את הקרקע לצורך יניקת האילן הזה, משייר לעצמו את הקרקע גם לצורך נטיעת אילנות אחרים כשימותו אלו.

ולפירוש ראשון בתוס': הקרקע שהוא משייר לעצמו, היא הקרקע שתחת

לפדותו, פודה אותו כפי שוויו. שהקדיש 2 בלבד, וממילא כשפודה,

פודה רק את הקרקע, כדין ג'.

מקדיש שדה מקנה ושדה אחוזה

המקדיש שדה אחוזה [נחלת אבותיו], פודה אותה לפי הערך של 50 שקל כסף לבית כור. ואם לא גאלה, אינה חוזרת לו ביובל, אלא מתחלקת לכהנים .

אבל **המקדיש שדה מקנה**, פודה אותה לפי שווייה, ואם לא פדה, מאחר שהיא שלו רק עד היובל, אין כח ההקדש גדול מכח המקדיש, ואין הקרקע של ההקדש אלא עד היובל, וביובל חוזרת לבעלים הראשונים.

וכשקנה שדה מאביו, ומת אביו, ואחר כך הקדישה, הכל מודים שאף על פי שבפועל באה השדה ליזו כשדה מקנה, שהרי קנאה מאביו, והיתה עתידה לחזור לאביו ביובל, מכל מקום מאחר שבשעה שהקדישה, כבר ירשה מאביו, והיתה עתידה להישאר אצלו ביובל, דינה כשדה אחוזה, הנפדית לפי ערך 50 שקל כסף, ואם לא נפדית, אינה חוזרת לו ביובל.

וכשקנה שדה מאביו, והקדישה, ואחר כך מת אביו, נחלקו החכמים אם דינה כשדה מקנה או כשדה אחוזה.

לדעת רבי מאיר, דינה כשדה מקנה, כי בשעה שהקדישה עדיין לא ירשה מאביו.

ולדעת רבי יהודה ורבי שמעון דינה כשדה אחוזה, כי בשעה שהקדישה, כבר

ג. **המקדיש אילנות עם הקרקע שלהם**, אינו צריך לפדות את האילנות בפני עצמם, אלא פודה את הקרקע כפי הערך של 50 שקל כסף, והאילנות פדויים עם הקרקע.

ד. **הקדיש תחילה את האילנות בלא הקרקע**, [כגון שפירש שאינו מקדיש את הקרקע], ואחר כך חזר והקדיש את הקרקע, פודה את האילנות כפי שוויים, ואת הקרקע כפי הערך של 50 שקל כסף, כי מאחר שמתחילה קדשו האילנות להיפדות כפי שוויים, זכה בהם ההקדש כפי שוויים, ואינם נפדים עם הקרקע.

ומי שהקדיש 3 נטיעות, הנטועות באופן שראוי ליטוע 10 בבית סאה, מאחר שנטועות כראוי, הקדיש עימם את הקרקע, [וכן את האילנות הקטנים שביניהם שהם אילני סרק], וכשבא לפדותם, פודה רק את הקרקע, כדין ג'.

ומי שהקדיש 3 נטיעות הנטועות באופן שאינו ראוי לקיום, או שהקדישם בזה אחר זה, או שהקדיש 2 נטיעות, נחלקו חכמים בדינו.

לדעת רבי שמעון לא הקדיש את הקרקע, ולכן אפילו אם חזר ומקדיש את הקרקע בפני עצמה, כשפודה, פודה את האילנות בפני עצמם, ואת הקרקע בפני עצמה, כדין ד'.

ולדעת רבי עקיבא וחכמים, המקדיש אילנות, מקדיש את הקרקע אף על פי

היתה ראויה להיות שדה אחוזה.

ויסוד מחלוקתם הוא :

שלדעת רבי מאיר, נאמר רק ריבוי אחד, ללמד שמקדיש שדה שקנה, אך ראויה להיות שדה אחוזה, דינה כשדה אחוזה, ומסתבר להעמיד את הריבוי הזה, למי שהקדיש אחר שמת אביו.

ולדעת רבי יהודה ורבי שמעון, נאמרו שני ריבויים, ללמד שמקדיש שדה שקנה, אך ראויה להיות שדה אחוזה, דינה כשדה אחוזה, ולכן יש ללמוד שאף כשמת אביו אחר שהקדיש, יש לשדה דין שדה אחוזה.

הריבוי שנאמר לדברי הכל, הוא מה שכתוב "ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו יקדיש", שבא ללמד שאין דין שדה מקנה, אלא בשדה שאין ראויה להיות שדה אחוזה, יצאה זו שראויה להיות שדה אחוזה, אם היה אביו מת קודם שקנאה ממנו.

והריבוי שנאמר רק לדעת רבי יהודה ורבי שמעון, הוא מה שנכתב בפסוק הנ"ל "משדה", שהמילה הזו או חלקה מיותר לרבות דבר נוסף.

חרוב המורכב וסדן השקמה

א. תורת אילן עליהם – שאם מכר שלושה אילנות, מכר קרקע, גם אם היה אחד מהאילנות חרוב מורכב או סדן שקמה.

ב. ותורת קרקע עליהם – שאם מכר קרקע שהם בו, אינם מכורים עם הקרקע, משום שנחשבים כקרקע אחרת, כמו שכבר נתבאר.

עומר שיש בו סאתים

א. תורת עומר עליו – שאם שכח שלושה עומרים, והיה אחד מהם עומר של סאתים, אין כאן שכחה, כדין המבואר במסכת פאה שכל שוכח שלושה עומרים אין בזה דין שכחה.

ב. ותורת גדיש עליו – כשם שאין שכחה בגדיש, שנאמר "ושכחת עומר", ולא גדיש, כך אין שכחה בעומר שיש בו סאתים אפילו כשהוא יחידי, שנאמר בשכחה, "לא תשוב לקחתו", ללמד שאין דין שכחה, אלא בעומר שיכולים לקחתו בבת אחת.

סליק פרק המוכר את הבית

ויש דברים, שמן הסתם אינם מכורים
עם הספינה, אבל כשמוכר אותה "עם כל
מה שבתוכה", הם מכורים עמה, ואלו
הם:

א. עבדים שיש לבעל הספינה להנהיגה
ולשמור את הפרקמטיא [=סחורה]
שבתוכה.

ב. מרצופים [=שקים גדולים מעור]
הקבועים בספינה, שבהם נותנים את
הסחורות.

ג. אנתיקי [=סחורה] שבספינה.

וכל הדינים הנ"ל שווים הן במכירה והן
במתנה והן בהקדש.

פרק חמישי המוכר את הספינה

דף עג

מכירת ספינה

**המוכר ספינה לחבירו, מן הסתם מכר
עמה את הדברים הבאים:**

א. תורן. הוא העמוד הגבוה שהמפרשים
נתונים עליו, ובלשון הגמרא קרוי
איסקריא.

ב. נס. הוא הבד שפורסים על התורן
להוליך את הספינה ברוח, וזהו **מפרש**
בלשון המקרא, ואידרא בלשון הגמרא.

ג. עוגיין. זה הברזל שמשליכים במים כדי
להעמיד את הספינה במקום אחד,
ונקרא עוגן, מלשון עיכוב, כמו "הלהן
תעגנה לבלתי היות לאיש".

ד. משוטים המנהיגים את הספינה.

ה. איסכלה. זה הוא **כבש** שעולים בו
לספינה.

ו. בור מים שבספינה, שנותנים בו מי
שתייה.

ז. ספינה קטנה שקושרים לספינה
הגדולה, וכשרוצים לעלות ליבשה
נכנסים בקטנה, [כי הגדולה אינה יכולה
להתקרב ליבשה]. בבבל היתה נקראת
ביצית. ובארץ ישראל היתה נקראת
דוגית, [על שם שצדים בה דגים].

הערה קודם לימוד אגדתות רבה בר בר חנה

בעינין אגדתות דרבה בר בר חנה, אמרתי
להעתיק לכאן מספר "המאורות הגדולים",
(עמ' ל"ז אות קי"ח), שהביא שם מעשה שהיה
עם הגאון "אור ישראל" מסלנט ז"ל, שפעם
אחת נזדמן לביתו איזה פרופסור מברלין,
וישאל הפרופסור את רבי ישראל לפשר כמה
וכמה מדברי חז"ל, שנראים לכאורה ח"ו
כמוזרים, וכדברי הזיה תפלים, כגון סיפור
רבה בר בר חנה וכו', ועל זה ענה לו הגאון
רבי ישראל סלנט, בסיפור ובמשל לקוח
מהוויות העולם של הזמן ההוא, בזה הלשון:

חיים אנו כעת אחרי ניצחון קיסר אשכנז
[גרמניה] על מדינת צרפת, והוא מלך אשכנז
נעשה למושל בכיפה על כמה מחוזות, שהיו
מקודם נפרדים ומפוצלים, והוא איחדם
לממשלה אחת כבירה ואדירה [=הכוונה בזה
לאיחוד גרמניה], ובכדי להנציח מאורע

אגדתא דרבה בר בר חנה

בדפים הבאים מובאים ענייני אגדה,
הקרויים אגדתא דרבה בר בר חנה, וכתב
רשב"ם כמה טעמים לסיבת הבאתם.

א. להודיע מה רבו מעשיך ה', [שמהם יש
ללמוד על בריות גדולות ומופלאות
שברא ה'].

**ב. ממצת המעשים יש ללמוד מתן
שכרם של צדיקים לעתיד לבוא.**

**ג. ממצת המאמרים יש ללמוד ביאור
מקראות שבספר איוב,** המדברים
בעופות גדולים, ובהמות גדולות, ודגים
גדולים.

**שכל שיחת תלמידי חכמים צריכה
תלמוד.**

שני דברים שאמרו יורדי הים לרבה

א. הגל שרוצה להטביע את הספינה,
נראה בראשו כאש לבנה [=צוציתא דנורא
חירתא, ומלאך מוזיק הוא], ואנו מכים
אותו באלה [=מקל], שחקוק עליו "אהיה
אשר אהיה י-ה ה' צבא-ו-ת אמן אמן
סלה", ועל ידי זה הוא שוקט מזעפו.

**ב. [יש בים גלים גדולים, אשר] בין גל לגל
300 פרסאות, וגובה כל גל 300 פרסאות,
פעם אחת כשהיינו בדרך, הגביה אותנו
גל כזה גובה מאוד לרקיע,** עד שהכוכב
הקטן שבקטנים היה נראה לנו גדול,
כמקום זריעת 40 כור חרדל, [שהוא יותר
ממקום זריעת 40 כור של שאר זרעים], ואם

היסטורי זה של כיבוש כמה מחלקי צרפת,
שינתה ממשלת אשכנז את מראה הנשר, סמל
המדינה, וקבעה בו שני ראשים, במקום שעד
עתה היה רק נשר בעל ראש אחד.

כל כותבי העתים, הסופרים, והמשוררים,
מהללים ומתארים את מעשה הכיבוש,
במילים ובצבעים מגוונים ושונים, ובעצמי
קראתי, איך שסופר אחד הפרזו והפליא
לתאר את כוחה של ממשלת אשכנז,
באומרו, שבימינו הצליח הנשר האשכנזי
להגיע באברתו [=כנפו] האחת עד ממל
מימין, ובאברתו השניה עד מץ משמאל,
ציפורנו האחת אוזת בקלן, והשניה בבדן,
תיאורים סמליים מופרזים.

ובמקום התיאורים המפורטים הממשיים של
מלחמות העמים, נשארים לדורות סמלים
רמזים וקווים בודדים, המובנים יפה בעיקר
לאנשי הדור בו התרחשו כל המעשים.

ועכשיו הגע בעצמך, עם השינויים,
החילופים, ותמורות הזמן, תיאור המעשים
הממשיים הולך ונגוז, ומה שנשאר זה רק
סיפור, המרוכז והמצומצם הסמלי, ובעבור
תקופה ארוכה יקראו, **שבאשכנז היה נשר
בעל שני ראשים, שכנפיו השתרעו לאורך
חמש מאות מיל,** הלא שחוק ישחקו כעל
דברי אגדה נעדרת טעם ואמת.

כמו כן קרה לנו, רבה בר בר חנה רשם בדברים
סמליים ממצים ומרוכזים כמה וכמה
ממאורעות העולם שבזמנו ושלפניו, וכן כמה
וכמה עניינים פילוסופיים ומוסריים תורניים,
באמרות קצרות, המקפלות בתוכן עניינים מאד
נעלים ונשגבים, מובנים וידועים לאנשי הדור
ההוא, ולאנשי הח"ן של הדורות הבאים, וכדבר
התורה, "הנסתרות ... והנגלות לנו ולבנינו עד
עולם".

מוריק את שתיהן אחת לתוך חברתה,
ולא נשפכה טיפה לארץ, אף על פי
שאותו היום היתה סערה גדולה.

יש מפרשים שכששמע בבית **מלך**
השדים, שהוא נראה לעיני בני אדם,
ומגלה סודותיהם [של השדים], **הרגוהו**.

ויש מפרשים שאותו שד היה מאדם
הבא על השידה, והיה דר בין האנשים,
וכששמע **הקיסר** את מה שהיה עושה,
היה ירא שיטול את מלכותו, **והרגו**.

אורזילא בן יומו

אמר רבה [בר בר חנה], אני ראיתי
אורזילא [=ראם] בן יומו, שהיה גדול כהר
תבור [=40 פרסאות], ואורך צווארו 3
פרסאות, ומקום הנחת ראשו פרסה
ומחצה. וכשהטיל גללים, הם סתמו את
הירדן, [עד שמסמסום המים].

אקרוקתא גדול

ואמר רבה בר בר חנה, אני ראיתי
אקרוקתא [=צפרדע], שהיה גדול כאותו
כרך הנקרא אקרא דהגרוניא [=60
בתים]. בא תנין גדול ובלע את הצפרדע.
בא פושקנצא [=עורב נקבה] ובלע את
התנין, ועלה וישב על ענף של אילן, בא
וראה כמה גדול כח האילן.

ואמר על זה רב פפא בר שמואל, אם לא
הייתי שם לא האמנתי.

היה הגל מגביה אותנו יותר, היינו
נשרפים מחום הכוכב.

גל אחר שראה את הראשון שהגביה
אותנו כל כך, היה סבור שיצא הגל
הראשון חוץ לשפת הים, ושטף את
העולם, הגביה קולו עליו ואמר, חברתי
האם הנחת משהו בעולם שלא שטפת,
שאבוא אחריך ואחריבנו. ענה לו הגל
הראשון, צא וראה את גבורת מרד,
שאפילו מלא החוט אין לי רשות לצאת
ממקום הים.

ועל זה נאמר, "האותי לא תיראו נאום
ה', אם מפני לא תחילו, אשר שמתני חול
גבול לים, חוק עולם ולא יעברנו".

דברים שאמר רבה בר בר חנה

על הורמין בר לילית

אני ראיתי [שד אחד ששמו] **הורמין** [ויש
גורסים הורמיז] **בר לילית**, שהיה רץ על
שיני חומת העיר מחוזא, והיה פרש רוכב
על סוס תחתיו, והשד לא היה יכול
להזיקו.

יש ללמוד מכאן צדקות הקב"ה, שמרחם על
בריותיו, ואינו נותן רשות להזיקם. ומכל
מקום, יש ללמוד מכאן גם זאת, שאין ראוי
לצאת בדרך יחידי, כי אם תינתן רשות
למזיק, הוא מזומן להזיק.

פעם אחת היו שתי פרדות על שני
גשרים מרוחקים, והיה השד קופץ
מאחת לחברתה, והיו בידי שתי כוסות
של יין, ותוך כדי שהיה קופץ, היה

דג גדול שהחריב הרבה כרכים

ואמר רבה בר בר חנה, פעם אחת היינו מהלכים בספינה, וראינו דג, שנכנס בנחירו שרץ קטן [הנקרא כילבית], ומת. והשליכוהו המים לשפת הים, [כי הים אינו סובל דבר מת]. ומחמת גדלו שיבר 60 כרכים. ו-60 כרכים אחרים שהיו סמוכים לשם, אכלו מבשרו בעודו לח. ו-60 כרכים אחרים שהיו רחוקים משם, אכלו מבשרו על ידי שמלחוהו ונשארוהו למקומם. ומגלגל אחד של עינו מלאו 300 גרבי [=מידות] שמן. וכשחזרנו לשם אחרי שנים עשר חודש, ראינו שהיו מנסרים את עצמותיו, כדי לבנות מהן את הכרכים שהחריב.

דג שעל גבו יבשה

ואמר רבה בר בר חנה, פעם אחת היינו מהלכים בספינה, וראינו דג, שהיה חול על גבו, וצמחו עשבים על החול. היינו סבורים שיבשה היא, ועלינו עליו, ואפינו ובישלנו על גביו. וכאשר התחמם גבו, התהפך. ואם לא שהיתה הספינה קרובה, היינו טובעים.

דג גדול

ואמר רבה בר בר חנה, פעם אחת היינו מהלכים בספינה במהירות רבה עם כיוון הרוח, [בזמן שמחממים מים בקומקום הספינה היתה הולכת 60 פרסאות, ומקדימה בכך את מהירות החץ שיורים

בקשת], ובא כנגדנו דג גדול כנגד כיוון הרוח, ושני סנפירים היו לו, אחד לצד הראש, ואחד לצד הזנב, ומחמת גודלו, אף על פי שבא כנגדנו, והיינו מהלכים במהירות רבה, הזמן שעבר מאז שהיינו כנגד הסנפיר הראשון, ועד שהיינו כנגד הסנפיר האחרון, היה שלושה ימים ושלושה לילות.

ואמר רב אשי, שדג זה הוא גילדנא [=שם דג קטן] שבים.

ציפור גדול

ואמר רבה בר בר חנה, פעם אחת היינו מהלכים בספינה, וראינו צפור שעומד עד קרסוליו במים, וראשו ברקיע. ומאחר שהגיעו המים עד קרסוליו, היינו סבורים שהמים אינם עמוקים, ורצינו לרדת ולהתקרב בהם. יצאה בת קול ואמרה, לא תרדו, שנפל בהם גרזן [או מעצד] לנגר לפני שבע שנים, ועדיין לא הגיע לקרקעית. ולא רק מחמת שהמים עמוקים, אלא גם מפני שהמים זורמים מהר, כלומר יש בהם מערבולות.

ואמר רב אשי, שציפור זה נקרא "זיז שדי", שנאמר "זיז שדי עמדי" [ראשו מגיע לרקיע].

אווזים שמנים

ואמר רבה בר בר חנה, פעם אחת היינו מהלכים במדבר, וראינו אווזים

שסיפר זאת רבה בר בר חנה :

א. אמר לי, בא ואראך **מתי מדבר**. הלכנו, וראינו אותם, שהיו שוכבים בפנים צהובות [=שמחות] כשתויי יין, ופניהם למעלה. והיו גדולים כל כך, שהיה סוחר ישמעאלי אחד רוכב על גמל, ורומחו בידו, ועובר תחת ברכי מת אחד, ואינו נוגע בברך.

חתכתי כנף טלית של אחד מהם, להביאו לפני חכמים, ללמוד ממנו דין ציצית, [האם נותנים בה ארבעה חוטים כדברי בית שמאי, או שלושה חוטים כדברי בית הלל. וכן כמה מן הציצית גדיל (=חוליות וקשרים), וכמה ענף (=שאר החוט)], וכשלקחתי את אותו כנף הבהמות שהיינו רוכבים עליהם לא היו יכולים ללכת. אמר לי, שמא לקחת מהם איזה דבר, החזירהו להם, שכך קבלה בידי, הלוקח מהם איזה דבר, אינו יכול ללכת מכאן. החזרתי את הכנף, ואחר כך יכולנו ללכת.

כאשר באתי לפני החכמים, אמרו עלי שאני שוטה כחמור, שהרי הייתי יכול לראות באותו מקום את הכנף, וללמוד ממנו את דיני הציצית, אף בלא להביאו איתי.

ב. אמר לי, בא ואראך **הר סיני**, הלכנו וראינו שמקיפים אותו עקרבים גדולים כחמורים לבנים, ושמעתי בת קול שאומרת, 'אוי לי שנשבעתי, ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי'.

כאשר באתי לפני החכמים, אמרו עלי

שנוצותיהם נופלות מרוב שומן, ומושכים נחלי שמן תחתיהם. אמרתי להם, האם יש לי חלק בכם **לעולם הבא**. אחד הגביה לי כנף, ואחד הגביה לי ירך, לרמוז לי שזה חלקי בהם לעתיד לבוא.

כאשר באתי לפני רבי אלעזר [נספרתי לו], אמר לי, עתידים ישראל ליתן עליהם את הדין, שבחטאתם מתעכב משיח, ויש לאווזים הללו צער בעלי חיים מחמת שומנם.

הכרת הדרך על פי ריח העפר

ואמר רבה בר בר חנה, פעם אחת היינו מהלכים במדבר, והתלווה עמנו **סוחר ישמעאלי, שהיה נוטל עפר, ומריחו. ועל פי הריח אומר, זו דרך למקום פלוני, וזו דרך למקום פלוני**. אמרנו לו, **כמה אנו מרוחקים מהמים**, ואמר לנו תנו לי עפר. נתנו לו, ואמר לנו, שאנו מרוחקים 8 פרסאות, [לאחר שהלכנו כמה פרסאות], שוב נתנו לו, ואמר שאנו מרוחקים 3 פרסאות. והחלפתי את העפר הראשון עם השני, לראות אם הוא בקי, ולא הצלחתי [לתפוס אותו בטעות].

דף עד

דברים ומקומות שהראה אותו סוחר ישמעאלי, [היודע להכיר את הדרכים על ידי הרחת העפר], **לרבה בר בר חנה**, כפי

מצאתיהו. אמרתי, וכי יש כאן גנבים. אמר לי, [המקום שהנחת בו את הסל], זהו גלגל הרקיע, [המקיף את העולם בכל יום], חכה כאן עד מחר באותה שעה, ותמצא את הסל.

המנהג הוא שמסירים את

הציצית מטליתות של מתים

רבינו תם מפרש, שבזמן חז"ל, לא היו מסירים את הציצית מבגדי המתים, כמבואר בדברי שמואל בפרק התכלת. אלא מאחר שציצית היא עדות שקיים הלובושה את כל התורה, [מניין ציצית עולה 600, ו-8 חוטים, ו-5 קשרים, עולה תרי"ג], רק הם שהיו מקיימים כל התורה, היו מלבישים את המתים בציצית. אבל עכשיו שאין חשובים כל כך, אם ילבשו המתים ציצית, הרי זה כמעיד עדות שקר, [וכן אמרו במדרש, ועשו להם ציצית לדורותם לדור תם].

ור"י גם כן מפרש, שבזמן חז"ל לא היו מסירים את הציצית מבגדי המתים. אלא שכל זה בזמנם, שהיו כולם מקיימים מצוות ציצית. אבל עתה שאין לכולם בחייהם, אין לעשות במותם, אפילו למי שהיה בחייו, שלא לבייש את מי שאין לו.

ויש מפרשים שעניין זה נחלקו בו כבר בימי חז"ל, ואנו נוהגים כדברי מסכת שמחות, שאמר אבא שאול, הסירו תכלת מטליתי.

ורבינו חיים כהן צדק מפרש, ששמואל שאמר בפרק התכלת, שאין מסירים את הציצית, הוא כפי שיטתו, שאין מצוות בטלות לעתיד לבוא, ולכן צריך שיהיה למתים ציצית, לזמן שיקומו. אולם הלכה

שאני שוטה כחמור, כי היה לי לומר, 'מופר לך, מופר לך', כי וודאי היתה כוונתו, לשבועה שנשבע להגלות את ישראל, כמו שמבואר בהרבה מקומות בנביא, משום שעל שבועה זו מסתבר שיתאונן, 'אוי לי שנשבעתי'.

והטעם שלא הפר את השבועה, כי חשש שמא כוונתו לשבועה שנשבע לא להביא מבול לעולם, ואם יפר אותה, יחריב את העולם.

ג. אמר לי, בא ואראך עדת קרח הבלועים בארץ. ראינו שני בקעים שהיה עשן יוצא מהם, לקח גיזת צמר, ושרה אותה במים, ונעץ אותה בראש רומח, והכניסו לשם, וכאשר הוציאו, היתה גיזת הצמר חרוכה כולה.

אמר לי, הסכת ושמע. ושמעתי שהיו אומרים, 'משה ותורתו אמת, והם בדאים'.

אמר לי, כל שלושים יום [בראש חודש] הגיהנם מחזירים למקום הזה, כבשר שמהפכים אותו בקדרה, והם אומרים, 'משה ותורתו אמת, והם בדאים'.

ד. אמר לי, בא ואראך את המקום שבו הארץ והרקיע נושקים זה לזה, [אין זה סוף העולם, אלא מקום גבוה מאוד, ששם הארץ נושקת לרקיע]. הלכנו, וראינו שיש במקום הזה חלונות חלונות [ברקיע]. נטלתי את סל הלחם שלי, והנחתיו בחלון [עד שאגמור להתפלל], ואחר שהתפללתי בקשתי אותו, ולא

מהלכים בספינה, וראינו ארגז, שקבועות בו אבנים טובות ומרגליות, והיו מקיפים אותו דגים הקרויים כרישים, ירד בר אמוראי [=צוללן] להביאו, וביקש הכריש לחתוך ירכו, זרק לו חומץ, וברח מריחו.

יצאה בת קול ואמרה, מה לכם ולארגז של אשת רבי חנינא בן דוסא, שעתידה להניח בו תכלת לצדיקים לעולם הבא.

ד. רב יהודה הינדוא מספר, פעם אחת היינו מהלכים בספינה, וראינו אבן טובה שמקיף אותה תנין. ירד בר אמוראי להביאה. בא תנין ורצה לבלוע את הספינה. בא פושקנצא [=עורב נקבה] וחתכה את ראשו של התנין, ונהפכו המים לדם. בא תנין אחר, לקח את האבן הטובה, ותלה אותה על התנין המת, וחיה. ושוב בא ורצה לבלוע את הספינה. חזר הפושקנצא [וי"ג שבפעם זו בא ציפור] וחתכה את ראשו של התנין. הלך בר אמוראי, ולקח את האבן הטובה, והניחו אותה על ציפורים [מתות] מלוחות שהיו בספינה, וחיו, וברחו עם האבן.

עיניו של לויטן מאירות באור גדול, שנאמר "עיניו כעפעפי שחר".

יש עשב הנקרא סמתרי, ותכונתו לחבר דברים שנוגעים בו, [כאותה ירד, שפתחו אותה לנקר חלב וגיד הנשה, והניחוה עליו, ונתחברה כבתחילה].

כרבי יוחנן, שמצוות בטלות לעתיד לבוא, ולכן אין להטיל ציצית לבגדי המתים.

ועוד פירש ר"י, שאף לדברי שמואל, אין מטילים ציצית לבגדי מתים אלא שעה אחת, כי בגדים חדשים הם ומעולם לא היה על הבגדים הללו ציצית, ורוצים להודיע שקיים זה מצוות ציצית, אבל מיד אחר כך מסירים אותם, וכן נוהגים בארץ אשכנז.

וממה שהיו למתי מדבר ציציות, אין קושיה, כי לא היו נקברים במותם, אלא כל ערב תשעה באב היו נכנסים חיים לתוך קבריהם, ואותם שנגזר עליהם למות באותה שנה, מתו, והשאר יצאו.

דברים שסיפרו כמה חכמים על שארע להם בהילוכם בספינה :

א. רבי יוחנן מספר, פעם אחת היינו מהלכים בספינה, וראינו דג שהוציא ראשו מהים, והיו עיניו כשני ירחים, ושני נחיריו קילחו מים כשני נהרות של סורא.

ב. רב ספרא מספר, פעם אחת היינו מהלכים בספינה, וראינו דג שהוציא ראשו מהים, והיו לו קרניים, וחוקק עליהם, 'אני בריה קלה שבים, 300 מאות פרסאות הנני, והריני הולך לפיו של לויטן', [שיאכלני היום].

ואמר רב אשי, שאותו דג הוא עז הים, שחופרת בים בקרניה לבקש אחר מזונות.

ג. רבי יוחנן מספר, פעם אחת היינו

וצינן את הנקבה, ושמרה לצדיקים לעתיד לבוא, [אבל לא מלחה, כי אין מליחה טובה לבשר אלא לדגים].

יש עץ הנקרא רותם, שגחליו אינם כבים מהרה, [ואפילו 12 חודש אחר שהדליקו אותם, עדיין הם מלחשות].

שר של ים

ואמר רב יהודה אמר רב, **בשעה שביקש הקב"ה לבראות את העולם, אמר לו לשר של ים** [הנקרא רהב], **פתח פיך, ובלע כל מימות שבעולם,** [כדי שתראה היבשה]. **אמר לפניו, ריבונו של עולם, די שאעמוד בשלי,** [שמחמת שבולע מי הים, הים איננו מלא], **מיד בעט בו והרגו.** ואלמלא מים מכסים אותו, אין כל בריה יכולה לעמוד בריחו.

מקור הירדן והילוכו

ירדן יוצא ממערת פמיס, ומהלך בימה של סבכי, ובימה של טבריא, ומתגלגל ויורד לים הגדול, ומתגלגל ויורד לפיו של לוינתן, וכל זמן שהוא חי, גם בהמות בהררי אלף בטוחות שלא ימותו.

ימים ונהרות שמקיפים את ארץ ישראל

הכתוב אומר, "כי הוא [הקב"ה] על ימים יסדה [את ארץ ישראל] ועל נהרות יכוננה", והכוונה לשבעה ימים, וארבעה נהרות, שמקיפים את ארץ ישראל.

ואלו הם **שבעה ימים.** (א) ימה של טבריא. (ב) ימה של סדום. (ג) ימה של חילת. (ד) ימה של חילתא. (ה) ימה של

"ויברא אקים את התנינים הגדולים"

בבבל אמרו – **אלו ראמים שבים.**

ורבי יוחנן אמר – זה **לוינתן נחש בריח,** [הוא הזכר שזקוף כבריח], **ולוינתן נחש עקלתון,** [היא הנקבה שמקיפה את כל העולם].

אמר רב יהודה אמר רב, כל מה שברא הקב"ה בעולמו, זכר ונקבה בראם. ואף **לוינתן, זכר ונקבה בראם.** ואילו נזקקים זה לזה, מחריבים כל העולם כולו. מה עשה הקב"ה? **סירס את הזכר,** [שלא יזקק לשאר דגים, א"נ שלא תהיה לו תאוה ויצטער], **והרג הנקבה, ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא,** שנאמר, "והרג את התנין אשר בים".

ולא היה די לצנן את הנקבה. כי אם היתה קיימת, היה הדג בא עליה, אף על פי שצוננת.

ולא היה ראוי לסרס את הנקבה, ולהרוג את הזכר. כי מליחה לנקבה טובה ממליחה לזכר. א"נ משום שנאמר "לוינתן זה יצרת לשחק בו", ואין דרך ארץ שישחק עם הנקבה.

ואף **בהמות בהררי אלף,** [שרועות אלף הרים בכל יום], **זכר ונקבה בראם.** ואילו נזקקים זה לזה, מחריבים כל העולם כולו. מה עשה הקב"ה, **סירס את הזכר,**

כירה חברים וכנענים

סיבכי. (ו) ים אספמיא. (ז) ים הגדול.

אין **כירה** [האמורה בפסוק "יכרו עליו חברים"]
אלא **סעודה**.

ואלו הן **ארבעה נהרות**. (א) ירדן. (ב)
ירמוך. (ג) קירומיון. (ד) פיגה.

אין **חברים** [האמורים בפסוק "יכרו עליו
חברים"] אלא **תלמידי חכמים**.

אין **כנענים** [האמורים בפסוק "יחצוהו בין
כנענים] אלא **תגרים**.

דף עה

צידת לויתן

סוכת עורו של לויתן

אמר רבי יוחנן, עתיד הקב"ה לעשות
סוכה לצדיקים מעורו של לויתן. **וארבע**
דרגות נאמרו בקיבול שכר הצדיקים
מעור לויתן.

אמר רבי יונתן, **עתידי גבריאל לעשות**
קניגיא [=צידי] **אחר לויתן**, ולולא
שהקב"ה עוזרו אין יכול לו.

כשלויתן רעב או צמא

דרגה א - עושים לו **סוכה** [גג וארבע
מחיצות].

דרגה ב - עושים לו **צל** [גג בלא מחיצות].

דרגה ג - עושים לו **ענק** לצווארו.

דרגה ד - עושים לו **קמע**.

ושאר עור הליתן, פורסו הקב"ה על
חומות ירושלים, וזיוו מבהיק מסוף
העולם ועד סופו.

אמר רבי יוחנן, **בשעה שלויתן רעב**,
מוציא הבל מפיו, **ומרתיח כל מימות**
שבמצולה, ואלמלא מכניס ראשו לגן
עדן, אין כל בריה יכולה לעמוד בריחו.

ובשעה שצמא, עושה תלמים תלמים
בים, [שנראה בו חפירות עמוקות כתלמים
של מחרישה], ומרוב מים ששותה, אין
תהום חוזר לאיתנו עד שבעים שנה.

סעודת לויתן

"ושמתי כדכד שמשותיך" [=חומותיך].
יש אומרים שיהיו החומות מאבני שהם.
יש אומרים שיהיו החומות מאבני
ישפה. **ואמר הקב"ה** שיהיו החומות
משניהם. **מפירוש רשב"ם משמע**,
שהכוונה לשהם **וישפה** שנחלקו בו חכמים.
ורבינו תם מפרש, שהכוונה **לפוך וספיר**,

אמר רבי יוחנן, **עתידי הקב"ה לעשות**
סעודה לצדיקים [=תלמידי חכמים]
מבשרו של לויתן, והשאר מחלקים
אותו, ועושים בו סחורה בשוקי
ירושלים.

חופות לצדיקים

אמר רבי יוחנן, **עתידי הקב"ה לעשות שבע חופות לכל צדיק וצדיק לפי כבודו**. [יתכן שהכוונה לחיפוי בתוך חיפוי והצדיק בתוך כולם]. (א) **ענן**. (ב) **עשן**, [שכל מי שעניו צרות בתלמידי חכמים בעולם הזה, שלא להנותם מנכסיו, עניו מתמלאות עשן לעולם הבא]. (ג) **נוגה**. (ד) **אש**, [שכל אחד ואחד נכוה בחופתו של חבירו כלומר חופת הקטן נכוות מחופת הגדול ממנו]. (ה) **להבה**. (ו) יש מפרשים **כבוד**. ויש מפרשים **סוכה**. (ז) **חופה**.

משה ויהושע

"ונתת מהודך עליו", "מהודך", ולא כל הודך. זקנים שבאותו הדור, שראו משה ויהושע, אמרו, '**פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה**', שבזמן מועט נתמעט הכבוד כל כך, שהרי יהושע היה נביא ומלך כמשה, ולא יכול להגיע לכבודו.

חופות אדם הראשון

אמר רבי חמא ברבי חנינא, **עשר חופות עשה הקב"ה לאדם הראשון בגן עדן**, ואלו הן לפי סדר חשיבותם. (א) אודם. (ב) פטדה. (ג) יהלום. (ד) תרשיש. (ה) שהם. (ו) ישפה. (ז) ספיר. (ח) נופך. (ט) ברקת. (י) זהב.

ולדעת מר זוטרא, היתה חופה **אחת**

הכתובים בפסוק המוקדם, "הנני מרביץ בך אבניך, ויסדתים בספירים".

"**ושעריך לאבני אקדח**" – אקדח משמעותו קודח, כלומר אדום מרוב חום, והיינו **אבן** ששמה **אודם**. וכמו כן אקדח משמעותו קדיחה, על שם **שעתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות**, שהם **שלושים על שלושים, וחוקק בהם עשר** [רוחב] **על עשרים** [גובה], **ומעמידם בשערי ירושלים להיות שערים**.

תלמיד אחד לגלג על הדברים הללו, כששמעם מרבי יוחנן, שהרי עתה אין בנמצא אבנים טובות כה גדולות, ואף לא בגודל ביצת עוף הנקרא צוצילתא, ואיך ימצאו גדולות שלושים על שלושים.

לאחר זמן הפליגה ספינתו בים, וראה מלאכים העוסקים בהכנת שערים לירושלים מאבנים גדולות כדברי רבי יוחנן, חזר אליו, ואמר לו, דרוש רבי, לך נאה לדרוש, כאשר אמרת כן ראיתי.

אמר לו רבי יוחנן, ריקא, לולא ראית לא האמנת, מלגלג על דברי חכמים אתה, נתן עיניו בו, ונעשה **גל של עצמות**.

ושערים האמורים כאן, אינם שערים שבהם נכנסים, אלא **חלונות שבחומה**. אבל **שערי הכניסה יהיו גדולים יותר, כי שלושים אמה לא יהיו מספיקים לכניסת בני אדם, שיהיו גבוהים יותר משלושים אמה. לדעת רבי מאיר** יהיו גבוהים **מתאים אמה. ולדעת רבי יהודה** יהיו גבוהים **מאה אמה**.

עשרה, מכל אבן יקרה. שנאמר "וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו".

ג. **ירושלים** נקראת על שמו של הקב"ה, שנאמר, "ושם העיר מיום ה' שמה"

עתידיים מלאכים לומר קדושה לפני צדיקים

אמר רבי אלעזר: עתידיים צדיקים, שמלאכים אומרים לפניהם "קדוש", כדרך שאומרים לפני הקב"ה, שנאמר, "והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו".

הגבחת ירושלים

אמר רבי יוחנן, עתיד הקב"ה להגביה את ירושלים שלוש פרסאות למעלה ועולים לה בלא צער.

העננים תלויים שלוש פרסאות מעל הארץ.

מידת ירושלים

אמר רבי חנינא בר פפא, ביקש הקב"ה לתת את ירושלים במידה, [שלא תתרחב יותר]. אמרו לפניו מלאכי השרת, ריבוננו של עולם, הרבה כרכים בראת בעולמך של אומות העולם, ולא נתת להם מידה. ירושלים, ששמך בתוכה, ומקדשך בתוכה, וצדיקים בתוכה, אתה נותן בה מידה. מיד אמר, "פרזות תשב ירושלים

חירם מלך צור

חירם מלך צור עשה עצמו אלוה, ואמר עליו הקב"ה, "מלאכת תופיך ונקביך בד".

יש אומרים שתוף רומז לדבר חלול, והכוונה ב"תופיך ונקביך" לנקבים וחללים שבאדם. וכך אמר לו הקב"ה, כשבראתי את עולמי, נסתכלתי בך, שאתה עתיד למרוד בי, ולעשות עצמך אלוה, ובראתי באדם נקבים.

יש אומרים שתוף רומז לקבר שהוא חלול, וכך אמר לו הקב"ה, כשבראתי את עולמי, נסתכלתי בך, שאתה עתיד למרוד בי, ולעשות עצמך אלוה, וקנסתי מיתה על אדם הראשון.

בין ירושלים לירושלים

אמר רבי יוחנן: ירושלים של עולם הזה, כל הרוצה לעלות עולה, של עולם הבא, אין עולים לה אלא המזומנים, שנאמר "ועל מקראיה".

שלושה נקראים על שמו של הקב"ה

א. עתידיים צדיקים שנקראים על שמו של הקב"ה, שנאמר "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו".

ב. משיח נקראי על שמו של הקב"ה,

מרב אדם ובהמה בתוכה".

אמר רבי יהושע דסכני, **ירושלים שלעולם הבא גדולה פי שלושה ופי שלושים** [סה"כ פי 90] **מירושלים שהיתה כבר.**

אם ירושלים שלעולם הבא גדולה בשטחה כשלוש ירושלים שהיתה כבר, בכל בית יהיו שלושים קומות.

ואם ירושלים שלעולם הבא גדולה בשטחה כשלושים ירושלים שהיתה כבר, בכל בית יהיו שלש קומות.

אופן קניין משיכה בספינה

לדעת רב, כיון שמשך **כל שהוא**, קנה. [מסתבר שלדעתו כל חלק מהספינה נידון בפני עצמו, ולכן כשמזיז את הספינה מעט, מאחר שכל חלק ממנה זז ממקומו הראשון, הרי זה כמושך את כל הספינה ממקומה הראשון, וכאילו נמצאת כולה במקום אחר].

ולדעת שמואל, לא קנה, עד שימשוך את **כולה**, כלומר שיגיע סוף הספינה למקום שהיה ראשה עומד. [מסתבר שלדעתו כל הספינה נידונית כדבר אחד, ולכן כל זמן שלא משך את כולה, מאחר שמקצת ממנה במקום שהיתה תחילה, אין כאן משיכה שהוציאה אותה ממקומה הראשון, ואין כאן קניין משיכה].

אופן קניין מסירה בבעלי חיים

כשהקונה אווזו את הבהמה באחד מהמקומות הבאים, הוא קונה אותה בקניין מסירה:

דברים שיוסיף הקב"ה בירושלים

דברים שעתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים לדברי ריש לקיש.

א. אלף טפף גינות – לפירוש רשב"ם,

טפ"ף הוא גימטריא 169, והכוונה שיתווספו **169,000 גינות** לירושלים, [1000 פעמים טפ"ף]. **ולפירוש התוס'**, טפף הוא דבר שאינו בולט ולא שוקע אלא ישר, והכוונה שיתווספו **1000 גינות ישרות** לירושלים.

ב. אלף קפל מגדלים – לפירוש רשב"ם,

קפ"ל הוא גימטריא 210, והכוונה שיתווספו **210,000 מגדלים** לירושלים, [1000 פעמים קפ"ל]. **ולפירוש התוס'**, קפל הם עמודים חזקים וגבוהים, והכוונה שיתווספו **1000 מגדלים של עמודים חזקים וגבוהים** לירושלים.

ג. אלף ליצוי בירניות [=מגדלים קטנים

מהקודמים] – **לפירוש רשב"ם**, ליצוי"י הוא גימטריא 146, והכוונה שיתווספו **146,000 בירניות** לירושלים, [1000 פעמים ליצוי"י].

ד. אלף ושני שילה טוטפראות [=מגדלים

קטנים מבירניות], וכל אחת ואחת כציפורי בשלוותה, [שהיו בה מאה שמונים אלף שווקים של מוכרי מאכל הנקרא ציקי קדירה] – **לפירוש רשב"ם**, שילה"ה הוא גימטריא 345, והכוונה שיתווספו **345,690 טוטפראות** לירושלים, [1002 פעמים שילה"ה].

ולדעת רבי אחא [ויש אומרים רבי אחי], אין הבהמה נקנית במשיכה, אלא **כשתלך מלא קומתה, כלומר שתעקור את כל ארבע רגליה ממקום שעמדו בו תחילה**. מתחילה אמרו, שלדעת התנא הזה, כן הדין גם בספינה, שאינה נקנית במשיכה, אלא בעקירת כולה, כדברי שמואל. אולם למסקנה, יתכן שהתנא הזה מודה, שספינה נקנית במשיכה של כל שהוא, והטעם לחילוק בין ספינה לבעלי חיים הוא, שספינה שנעקרה מעט ממקומה, אין בה שום חלק שלא נמשך ממקומו הראשון, מה שאין כן בהמה, שעקרה רק יד ורגל, שעדיין היד השניה והרגל השניה שלה במקומן הראשון.

דף עו

קנין מסירה בספינה

אופן קניין מסירה בספינה הוא, שהקונה אוחז בחבל שהספינה קשורה בו, ואינו מזיזה ממקומה וכבר התבאר לעיל, שנחלקו הראשונים, האם הקניין מועיל רק כשהמוכר מוסר לקונה, או אף כשהקונה מחזיק בעצמו במצוות המוכר.

מקומות שקונים במשיכה

מקומות שקונים במסירה

שיטת רשב"ם [ור"י]:

קניין מסירה מועיל אף כשאין המוכר

טלפה [=רגלה]. שערה. אוכף שעליה. שליף [=משא] שעליה. פרומביא [=רסן] שבפיה. זוג [=פעמון] שבצווארה.

לפירוש רשב"ם [ור"י], קניין זה חל, כשהקונה אוחז את אחד הדברים הנ"ל במצוות המוכר, **אף על פי שאינו מקבל אותו מיד המוכר**, אלא אוחז אותו מעצמו, **וגם אינו עושה זאת בפני המוכר**.

ולפירוש ריב"א [ורבינו תם], קניין זה חל, רק אם הקונה מקבל את אחד הדברים הללו מידו של המוכר.

אופן קניין משיכה בבעלי חיים

קניין משיכה הוא, שתלך הבהמה מחמת הקונה, ואפילו שלא על ידי משיכה ממש, כגון על ידי שקורא לה, או על ידי שמכה אותה.

לדעת תנא קמא, כיון שעקרה יד ורגל מחמת הקונה, קנה.

מתחילה אמרו, שלדעת התנא הזה, כן הדין גם בספינה, שמשכיכה של כל שהוא קונה, כדברי רב. אולם למסקנה, יתכן שהתנא הזה מודה, שאין ספינה נקנית במשיכה עד שימשוך כולה, והסברא שמועיל קניין משיכה בבהמה על ידי עקירת יד ורגל הוא, משום שכשהבהמה עוקרת יד ורגל, היא עומדת לעקור גם את היד השניה והרגל השניה, והרי היא כמי שעשתה כן, ויצאה לגמרי מהמקום שעמדה עליו תחילה, מה שאין כן בספינה, שאף אם נעקרה מעט ממקומה, אינה עומדת להיעקר לגמרי.

קניין חשוב יותר מקניין משיכה, ומרוב חשיבותו הוא קונה בכל מקום, אפילו ברשות הרבים, ובחצר שאינה שלו [ולא של המוכר].

אבל קניין משיכה שאינו חשוב כמותו, אינו מועיל אלא כשמושך למקום השייך לו, כגון רשותו הפרטית, או רשות שהוא שותף בה, או סימטא שהוא מקום המיוחד לעומדים בה, ובאותה שעה שהקונה עומד שם, הרי היא לו כרשות שהוא שותף בה.

ומכל מקום, לכל השיטות, הכל מודים שהספינה נקנית ברשות הרבים במסירה, ובסימטא או ברשות של שניהם במשיכה, [ולרבינו תם אף במסירה].

ומחלוקת רבי וחכמים לעניין ספינה היא, כשהיתה ספינה ברשות הרבים, ואמר המוכר לקונה, 'לך משוך וקני'.

לדעת רבי – אין באמירה זו הקפדה, שיקנה את הספינה דווקא במשיכה, אלא נתינת רשות לקנותה אף במשיכה, אבל יכול לקנותה גם במסירה בעודה ברשות הרבים.

ולדעת חכמים – יש באמירה זו הקפדה, שיקנה אותה דווקא במשיכה לרשותו, ולא במסירה בעודה ברשות הרבים, ולכן אינו קונה במסירה.

קניית אותיות [= שטר חוב]

נחלקו חכמים באיזה אופן ניתן לקנות שטר חוב כדי שיהיה השטר והחוב של

מוסר לקונה מיד ליד, ואף כשהקונה עושה את הקניין שלא בפני המוכר, ומשום כך קניין משיכה נחשב קניין חשוב יותר מקניין מסירה, ולכן בכל מקום שמשכה מועילה, אין קונים במסירה אלא במשיכה, ורק במקום שמשכה אינה מועילה, קונים במסירה.

ועיקר קניין משיכה הוא, שהקונה ימשוך לרשותו, ולכן קניין זה מועיל רק במקום השייך לו, כגון רשותו הפרטית, או רשות שהוא שותף בה, או סימטא שהוא מקום המיוחד לעומדים בה, ובאותה שעה שהקונה עומד שם, הרי היא לו כרשות שהוא שותף בה, ומאחר שבכל המקומות הללו ניתן לקנות במשיכה, אין קונים בהם במסירה.

ושאר מקומות שאינם מיוחדים לקונה, כגון רשות הרבים, או חצר שאינה שלו [ולא של המוכר], מאחר שאי אפשר לקנות שם במשיכה, קונים שם במסירה.

ומאחר שבהמה דקה נקנית במשיכה ולא במסירה, אין קונים אותה אלא ברשות שיש לקונה חלק בו.

ומאחר שספינה ובהמה גסה נקנים גם במשיכה וגם במסירה, ניתן לקנותם בכל מקום.

שיטת רבינו תם:

קניין מסירה מועיל רק כשהמוכר מוסר לקונה מיד ליד, וכשהקונה עושה את הקניין בפני המוכר, ומשום כך קניין מסירה נחשב

הקונה:

בשטר אחר, אלא במסירה שהיא מעשה בידים.

ולפי גרסת התוס', הלכה כרבי נתן, ששטר חוב נקנה במסירה עם שטר. שכן קיבל אממר מרבתי. וכן סברת רב אשי, שהרי מכירת שטר חוב אינה מכירה של ממון ממש, אלא של דברים בעלמא, ולא מסתבר שדברים ימכרו בדברים, כלומר במסירה בעלמא, אלא במעשה, כלומר שיכתוב שטר בשמו על השעבוד.

ומכל מקום גם התוס' מודים, ששכיב מרע מקנה שטרי חובות שלו במסירה בלא שטר, כי דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם.

כתב רב יהודאי גאון שאין אותיות נקנות בחליפין.

תוקף מכירת שטר חוב

יש מפרשים, שמדין התורה אין תוקף למכירת שטרי חוב, כי אי אפשר למכור את שעבוד השטר שאינו ברשות המלווה, אולם חכמים תיקנו שהמוכר שטר חוב לחבירו, מכרו קיים.

ומה שנתמעטו שטרות בתורה מדין אונאה, אין הכוונה לאונאה במכירת שטרי חוב למי שאינו בעל השטר, שאין לה תוקף מהתורה. אלא למי שמצא שטר חוב של אדם, אחרי שהתיימש ממנו, שאינו חייב להחזיר לו את השטר חנם, ובא למכור לו (ביוקר), כדי שיוכל לגבות בו את חובו. או שהלווה ממון לחבירו בלא שטר, ורוצה לשלם לו על מנת לכתוב שטר על החוב, להפוך את ההלוואה למלווה בשטר, שאין ללווה לבקש מחיר יקר.

ורבינו תם מפרש, שמדין התורה יש תוקף

לדעת רבי [וחכמי הברייתא של ספינה] – שטר חוב נקנה במסירה בפני עצמה בלא שטר. כלומר במשיכה בפני עצמה. יש מפרשים שמשרכת שטר חוב נקראת מסירה ולא משיכה, כי משיכת שטר חוב שונה ממשכות שאר מטלטלים, שאינה מועילה אלא כשהקונה מושך מהמוכר מיד ליד. ויש מפרשים שמשרכת שטר חוב מועילה אף כשאינה מיד המוכר, ומכל מקום נקראת מסירה, כי משיכת שטר חוב שונה ממשרכת שאר מטלטלים בזה שאינה מועילה אלא בקנייה מבעלים הראשונים, אבל המושך שטר חוב שמצא מן ההפקר לא קנאו.

ולדעת רבי נתן [וחכמי הברייתא של אותיות] – שטר חוב אינו נקנה במסירה לבדה, [כי המוכר יאמר, לא מכרתי את החוב, אלא את הנייר שעליו כתוב השטר]. ואינו נקנה בשטר לבדו, [שאין שטר קונה אלא עבדים וקרקות]. אבל נקנה במסירה ושטר עמה, באופן שהמסירה היא הקניין, והשטר מגלה שהקניין הוא על החוב, ולא רק על הנייר של שטר החוב. ובנוסף השטר שבו מוכרים את שטר החוב צריך לכתוב "קני לך הוא וכל שעבודה דביה" [=קנה לך אותו ואת כל השעבדים שבו].

לפי גרסת רשב"ם, הלכה כרבי, ששטר חוב נקנה במסירה בפני עצמה. שכן קיבל אממר מרבתי. וכן סברת רב אשי, שהרי מכירת שטר חוב אינה מכירה של ממון ממש, אלא של דברים בעלמא, ולא מסתבר שדברים ימכרו בדברים, כלומר

למכירת שטרי חוב.

השטר על כורחו.

ב. האומר 'זכו לפלוני בשדה על מנת שתכתבו לו את השטר', קניין השדה אינו מועיל לקנותה אלא אחר שינתן השטר למקבל, וכל זמן שלא קיבל את השטר, יכול הנותן לחזור בו אף מקניין השדה.

ג. כתב שטר על השדה, שמקנה אותה לחבירו, [על פי הדין שמוותר לכתוב שטר מכר אף קודם המכירה], ולאחר מכן הקנה את השדה לחבירו, על ידי קניין השדה, זכה המקבל גם בשטר, כי נקנה עם השדה בקניין אגב.

שליח להביא מעות

לרב פפא היו שנים עשר אלף זוז ביד אחרים בבית חוזאי, וייג שהפקיד אצלם, וייג שהלווה להם], ולא היו רוצים לשלוח את המעות ביד שליח, שמא יאבדו בדרך, ויתחייבו באחריותם.

וכדי שיתרצו לתת את המעות לרב שמואל בר אחא שלוחו, עמד והקנה לו אותם בקניין אגב, כי כשיהיו המעות שלו, בשעה שיקבל מהם, נסתלקו מאחריותם, כמי שמחזירים לבעלים, ואין להם סיבה להימנע מלהחזיר.

מכירת קרון [=עגלה]

ופרדות [המושכות בקרון]

המוכר את הקרון לחבירו – אם הפרדות אדוקות בו, מכורות עמו. ואם אינן

דף עז

שלושה שטרות

הבא להקנות שדה לחבירו, וגם לכתוב לו שטר ראייה שהשדה שלו, פעמים קניין השדה וכתובת השטר אינם תלויים זה בזה, ופעמים הם תלויים זה בזה.

א. האומר 'זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר', הקניין עומד לעצמו, וכתובת השטר עומדת לעצמה, ולכן משעה שיזכו לפלוני את השדה בקניין, זכה בשדה, אבל בשטר לא זכה עד שיקבל אותו, ואם יחזור בו הנותן מכתובת השטר, אין לתת אותו למקבל.

יש מפרשים שהדין הזה שווה בין במכר ובין במתנה, כי יש לנותן הפסד מכתובת השטר, שעל ידו ידעו הכל, שמכר או נתן קרקע שלו, וכשידעו שאין לו כל כך קרקעות, לא ירצו להלוות לו, ומאחר שיש לו נזק בכתובת השטר אין לכותבו בלא הסכמתו.

ורבינו תם מפרש, שאין הדין הזה אמור אלא בשטר מתנה, שיש לנותן הפסד בכתובת השטר, שעל ידי שישמעו שיוצאים שטרות לחובתו, ויחשבו שהם שטרי מכר, ששאר נכסיו משועבדים לאחריותם, שוב לא ירצו לקנות ממנו נכסים, שמא יטרפו מה שיקנו, ומאחר שיש לו נזק בכתובת השטר, אין לכותבו בלא הסכמתו. אבל במכר, מן הסתם על דעת שיכתבו את השטר קנו ממנו, כדי שלא יוכל לכפור במכירה, ולכן כותבים את

ב. אם הכל קוראים גם לצמד ובקר אדוקות בו, אינן מכורות עמו.

שעמו "צמד" – לדברי הכל, אם הקונה נתן דמי צמד ובקר, קנה צמד ובקר. ואם נתן דמי צמד בלבד קנה צמד בלבד.

המוכר את הפרדות לחבירו – הקרון אינו מכור עימהן.

אפשר שטעם הדין הזה, הוא כטעם הדין המבואר להלן לעניין מכירת צמד ובקר, כלומר מאחר שדרך העולם לקרוא "קרון" לקרון בלבד, או לקרון עם הפרדות כשהן אדוקות בו, כשאמר "קרון", מכר קרון ופרדות שאדוקות בו. ומאחר שדרך העולם לקרוא "פרדות" לפרדות בלבד, כשאמר "פרדות", מכר פרדות בלבד, שלפי לשון המוכר כך חל הקניין.

ג. ואם יש שקוראים רק לצמד לבדו "צמד", ויש שקוראים גם לצמד ובקר "צמד", יש ספק האם אדם זה הוא מהקוראים גם לצמד ובקר "צמד" ונהדין הוא כאות ב], או שהוא מהקוראים רק לצמד "צמד" ונהדין כאות א'] – לדעת רבי יהודה, הדמים מודיעים, ואם הקונה נתן דמי צמד, קנה צמד, ואם נתן דמי צמד ובקר, קנה צמד ובקר, כי בוודאי כוונתו לכך. ולדעת חכמים, אין הדמים ראייה לברר את הספק, ומאחר שהמוציא מחבירו עליו הראייה, והמוכר הוא המוחזק בבקר, את הבקר לא קנה הקונה, ולעניין הצמד, אם הקונה נתן דמים מרובים מדמי הצמד לבדו, באופן שנתאנה שתות, המוכר מחזיר לו את האונאה, ואם הקונה נתאנה יותר משתות, המקח בטל. אולם לפי התירוץ האחרון, כן הדין בטעות שבני אדם טועים בה, אבל טעות מרובה, שאין בני אדם טועים בה, כגון ששילם מאתים זוז, ומקבל צמד ששווה פרוטה, אין כאן טעות אלא מתנה, ואין המקח בטל, אלא הקונה נוטל את הצמד, והמוכר נוטל מאתים זוז, והבקר אצלו.

ואין אומרים הדמים מודיעים, אלא במקום שיש ספק למה התכוון, אבל בזה, לשונות ידועים הם שכך כוונת "קרון" וכך כוונת "פרדות".

ואם שילם יותר מהמחיר, המותר מתנה, או שהמקח בטל, או שמחזירים את האונאה, כפי המבואר בהמשך לעניין צמד ובקר.

מכירת צמד ובקר

הצמד כולל את העול, וכלי העגלה הקטנה, והעגלה עצמה, המחברים את השוורים יחד. והבקר הם השוורים המושכים בעול.

מכר את הצמד:

א. אם הכל קוראים לצמד "צמד", ולבקר "בקר" – לדברי הכל, צמד מכר, ולא בקר, ואפילו כשהבקר אדוקים בצמד, [ואפילו כשהקונה נתן דמי צמד ובקר, לא מכר לו את הבקר].

מכר את הבקר:
מסתבר שבכל אופן לא קנה הקונה את הצמד, אלא את השוורים, שאין קוראים "בקר" אלא לשוורים.

דף עח

כלי החמור

אלו כלי החמור שעשויים לרכיבה ולמשא:

א-ב. אוכף ומודעת, עשויים בין לרכיבה בין למשא.

ג. קילקלי, שקושרים בו את האוכף תחת בטן החמור.

ד. חבק, שקושרים בו את האוכף תחת חזה החמור.

ואלו כלי החמור שעשויים למשא בלבד:

ג-ד. שק ודיסקיא, שטוענים בתוכם משא החמור.

ה. כומני [=מרכבת הנשים], שהנשים יושבות בו, ונחשב כמשא החמור, כי סתם חמור לרכיבת אנשים עומד, ולא לשיבה בכומני, ורק הנשים שאינם רוכבות עליו, יושבות בכומני.

מכירת חמור

נחלקו חכמים במשנה, אלו כלים נמכרים עם החמור, והסתפקו בגמרא באיזה אופן להעמיד את דבריהם.

אופן א'

כשבשעת המכר הכלים אינם על החמור:

לדברי הכל, כליו אינם מכורים עמו. רשב"ם מפרש, ששום כלי אינו מכור עמו.

אולם התוס' מפרשים, שרק כלים העשויים למשא אין מכורים עמו, אבל כלים העשויים לרכיבה מכורים עמו, אף על פי שאינם עליו.

כשבשעת המכר הכלים על החמור:

לדעת תנא קמא – סתם חמור לרכיבה עומד ולא למשא, ולכן מן הסתם רק הכלים העשויים לרכיבה מכורים עמו, [וכן הדין אם אמר "הוא וכליו"]. אבל אם אמר בפירוש, "הוא וכל מה שעליו", גם הכלים העשויים למשא בלבד מכורים עמו.

ולדעת נחום המדי – סתם חמור עומד למשא, ולכן אף מן הסתם בלא שיפרש "הוא וכל מה שעליו", גם הכלים העשויים למשא בלבד מכורים עמו.

ולדעת רבי יהודה – אם הקונה אמר למוכר, "מכור לי חמורך זה", כוונתו לומר כמות שהוא, עם כלים שעליו, [שאם לא כן למה אמר "זה" הלא אין כאן שני חמורים שצריך לציין איזה מהם רוצה], וכליו מכורים עמו. אבל אם אמר "חמורך הוא", כוונתו לומר, אם הוא חמורך מכור לי אותו, וכליו אינם מכורים עמו, שאין זה אלא כמכירה בלא לפרש שרוצה בכלים, ומן הסתם אין שום כלים מכורים. מתוך פירוש רשב"ם משמע, שהחלוקה הזו היא לעניין כלים שעשויים למשא, שנחלקו בהם תנא קמא ונחום המדי, אבל כלים העשויים לרכיבה מכורים בכל אופן. ויל"ע בדבר.

אופן ב'

כשבשעת המכר הכלים אינם על החמור:

העשויים לרכיבה יש בהם חלוקה זו].

פרה וחמור מניקות

האומר לחבירו, "פרה אני מוכר לך" – אין בנה מכור עמה, כי אינו חלק ממנה.

והאומר לחבירו, "פרה מניקה אני מוכר לך" – כוונתו לומר שמוכר לו פרה שיהיה לו ממנה חלב, [ואם אינה נותנת חלב, יש כאן מקח טעות], אבל אין כוונתו לומר שמוכר עמה את בנה.

האומר לחבירו, "חמור אני מוכר לך" – אין בנה מכור עמה, כי אינו חלק ממנה.

אבל האומר לחבירו, "חמור מניקה אני מוכר לך" – מאחר שחלבה טמא, ואין בו צורך, ודאי אין כוונתו לומר שמוכר לו חמור, שיהיה לו חלב ממנה, ומה שאמר "מניקה" כוונתו שיש לה בן שהיא מניקה אותו, ורצונו למכור לו את בנה עמה, וכאילו אמר "היא ובנה אני מוכר לך".

מכירת אשפה בור כוורת ושובך

- המוכר אשפה [=מקום עמוק שלושה טפחים לפחות, או גבוה שלושה טפחים לפחות, שרגיל לתת שם זבל בהמותיו], מכר עמה את הזבל שבה, כי הוא בטל לה. אבל המוכר זבל אשפתו, לא מכר את האשפה עצמה.

- המוכר בור של מים מכונסים, מכר עמו

לדעת תנא קמא – סתם חמור לרכיבה עומד ולא למשא, ולכן מן הסתם רק הכלים העשויים לרכיבה מכורים עמו, [וכן הדין אם אמר "הוא וכליו"], אבל אם אמר בפירוש, "הוא וכל מה שראוי להיות עליו", גם הכלים העשויים למשא בלבד מכורים עמו.

ולדעת נחום המדי – סתם חמור עומד למשא, ולכן אף מן הסתם, בלא שיפרש "הוא וכל מה שראוי להיות עליו", גם הכלים העשויים למשא בלבד מכורים עמו.

ולדעת רבי יהודה – כלי החמור אינם מכורים עמו.

כשבשעת המכר הכלים על החמור:

לדעת תנא קמא ונחום המדי – כל כליו מכורים עמו, אף כלים העשויים למשא.

ולדעת רבי יהודה – אם הקונה אמר למוכר, "מכור לי חמורך זה", כוונתו לומר כמות שהוא, עם כלים שעליו, [שאם לא כן למה אמר "זה" הלא אין כאן שני חמורים שצריך לציין איזה מהם רוצה], וכליו מכורים עמו. אבל אם אמר "חמורך הוא", כוונתו לומר, אם הוא חמורך מכור לי אותו, וכליו אינם מכורים עמו, שאין זה אלא כמכירה בלא לפרש שרוצה בכלים, ומן הסתם אין שום כלים מכורים. [ויל"ע אם החלוקה הזו היא רק בכלים העשויים למשא, אבל כלים העשויים לרכיבה מכורים בכל אופן. או אף בכלים

הוספות

^א בעניין מה שבסוגיה זו החמור מוזכרת בלשון נקיבה, ראה מה שצוין בגליון במסכת ב"מ דף ע"ח, שאף שברוב המקומות בכתובים החמור מוזכר בלשון זכר, כבר מציינו בספר שמואל (בי"ט כ"ז), "אחבשה לי החמור וארכב עליה", וכתב שם הרד"ק שחמור כולל זכר ונקיבה.

על כן יאמרו המושלים בואו חשבון

בפרשה שבא סיחון מלך האמורי להלחם עם ישראל נאמר, "ויפּחו ישראֵל לְפִי חֶרֶב, וַיִּירֶשׂ אֶת אֶרְצוֹ מֵאֶרְצוֹ עַד יַבֵּק עַד בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עַז גָּבֹול בְּנֵי עַמּוֹן. וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הָעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל עָרֵי הָאֱמֹרִי בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכָל בְּנֵי־תֵיחָ. כִּי חֻשְׁבוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הוּא וְהוּא נֶלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת כָּל אֶרְצוֹ מִיַּדוֹ עַד אֶרְנֹן. עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמּוֹשְׁלִים בְּאוֹ חֻשְׁבוֹן תִּבְנֶה וְתִכְוֹנֶנּוּ עִיר סִיחֹן. כִּי אִשׁ לְצִיָּה מִחֻשְׁבוֹן לְהִבָּה מִקְרָגִית סִיחֹן אֶכְלֶה עַר מוֹאָב בְּעֵלֵי בְמוֹת אֶרְנֹן. אוֹי לֵךְ מוֹאָב אֲבַדְתָּ עִם קְמוֹשׁ בְּתַן בְּנֵי פְּלִיטִים וּבְנֵי־תֵיחָ בְּשָׁבִית לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחֹן. וַיִּירָם אֲבַד חֻשְׁבוֹן עַד דִּיבֹן וַנְּשִׂים עַד נֶפֶח אֶשְׁרָ עַד מִיַּדְבָּא".

ולפי הפשט, בפרשה זו מבואר, שכשנלחם סיחון במלך מואב הראשון, ויקח את כל ארצו מידו, נתנבאו המושלים, בלעם וחבריו, שינצח סיחון את מואב.

אלא שפרשה יתירה היא, ומה צורך יש בה, אם להשמיענו שעמון ומואב טהרו בסיחון, די לכתוב, "והוא נלחם במלך מואב הראשון", ולכן ביארו חז"ל את שאר הפסוקים על דרך הדרש:

על כן יאמרו המושלים – אלו המושלים ביצרים, [כלומר הצדיקים, כמו שנאמר "צדיק מושל יראת אקים"]

בואו חשבון – בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד [שמתבטל מלהרוויח כדי לקיים] מצווה, [או מחסר ממונו לצדקה], כנגד שכרה [המרובה לעולם הבא]. ושכר עבירה [שיכול להרוויח על ידי שיחטא], כנגד הפסדה [לעולם הבא אם יעבור].

את המים שבו, כי הם בטלים לו. אבל המוכר מי בורו, לא מכר את הבור עצמו.

- המוכר כוורת, מכר עמה את הדבורים שבה, כי הם בטלים לה. אבל המוכר דבורי כוורתו, לא מכר את הכוורת עצמה.

- המוכר שובך, מכר עמו את היונים שבו, כי הם בטלים לו. אבל המוכר יוני שובכו, לא מכר את השובך עצמו.

ובדף ע"ט מבואר, שהדינים הללו המבוארים במשנה הם כדעת רבי נתן [שרשב"ם פוסק כמותו]. **אבל חכמי הברייתא, ורבי אלעזר ברבי שמעון אומרים, שהמוכר בור לא מכר עמו את מימיו.**

ומסוגית הגמרא בדף ע"ט משמע, שכשם שרבי אלעזר ברבי שמעון חולק לעניין מכירת בור, כך הוא חולק לעניין מכירת שובך, ולדעתו **המוכר שובך לא מכר עמו את היונים שבו.**

ומסתבר שכשם שחולק לעניין בור ושובך, כך חולק לעניין אשפה וכוורת.

הסייח

בנו של החמור נקרא סייח, מלשון שיחה ודיבור, שכשהוא צעיר הוא הולך אחר שיחה [=שיחה] נאה, כלומר שומע לקול אדונו גם כשאומר לו בנחת וברמיזה, [אבל הזקן צריך מרדע].

עד מידבא – עד שיעביד [=שיעשה]
הקב"ה מאי דבעי [=שירצה, כלומר המתן
עד הזמן הזה, כי בוא יבוא, אלא שבינתיים
בעולם הזה דרך רשעים צלחה כדי לטורדם
לעולם הבא].

דף עט

הפורש מדברי תורה

אמר רב יהודה אמר רב, כל הפורש
מדברי תורה **אש אוכלתו**.
רב דימי אמר רבי יונתן, כל הפורש עצמו
מדברי תורה **נופל בגיהנם**.

קדושת מזבח קדושת

בדק הבית וקדושת דמים

א. **קדושת מזבח**.
כל דבר שראוי להיקרב בעצמו למזבח,
כשמקדישים אותו, מן הסתם נעשה
קדוש למזבח, ומי שהקדישו בפירוש
לצורך בדק הבית, עובר בעשה. **כגון**:
- שוורים כבשים ועזים תמימים.
- **תורים ובני יונה**.
- סולת ולבונה.
- יין ושמן.
ב. **קדושת בדק הבית**.

כל דבר שאינו ראוי להיקרב למזבח, אבל

תבנה ותכונן – **אם אתה עושה כן, תבנה
בעולם הזה, ותכונן לעולם הבא**.

עיר סיחון – **אם משים אדם עצמו כְּעִיר**
שמהלך אחר סיחה נאה, [ומתפתה ליצרו
ולדברי המינים].

כי אש יצאה מחשבון – **תצא אש
ממחשבים חשבונו של עולם, ותאכל את
שאינם מחשבים**.

ולהבה מקרית סיחון – **מקרית צדיקים**
שנקראו שיחים, [כלומר אילנות, כמו
שתרגם אונקלוס, 'וכל שיח השדה טרם
יהיה בארץ', 'וכל אילני חקלא עד לא
הוו בארעא', ומצינו צדיקים קרויים
בשמות האילנות, 'צדיק כתמר יפרח
כארז בלבנון ישגה', 'והוא עומד בין
ההדסים', 'אמרתי אעלה בתמר!'].

אכלה ער מואב – זה **המהלך אחר יצרו**,
כעיר שמהלך תאוותו.

בעלי במות ארנון – **אלו גסי הרוח, שגם
אותם תאכל האש** [וכל אדם שיש בו
גסות הרוח נופל בגיהנם].

ונירם – **אמר רשע אין רם**.

אבד חשבון – אבד חשבונו של עולם,
[כלומר אין דין ואין דיין].

עד דיבון – **אמר לו הקב"ה, המתן עד
שיבוא דין**.

ונשים עד נופח – עד **שתבוא אש שאינה
צריכה ניפוח**, [מחמת שהיא חזקה].

מידבא – **שתדאיב נשמתן**.

יתלשו ממנו שווה פרוטה, וייהנו ממנו.

והנהנה מפירותיו, מעל לדברי הכל, משום שפירות אילן בטלים לו, וכשמקדישים אילן, מקדישים עמו את פירותיו. ומבואר בגמרא, שרבי אלעזר ברבי שמעון אינו חולק על הדין הזה. וילייע מה החילוק בין פירות, שבטלים לאילן אף לדעתו, לבין מים, שלדעתו אינם בטלים לבור.

הקדיש אילן בלא פירות ונתמלא פירות
[או שדה ריקנית ונתמלאה עשבים]

הנהנה מהאילן עצמו, מעל לדברי הכל, שהרי הקדישו את האילן. לפירוש רשב"ם מעל אפילו במחובר. ולפירוש רבינו תם רק אם יתלשו ממנו. כנ"ל.

והנהנה מהפירות שגדלו עליו. לדעת רבי יהודה, לא מעל בהם, כי אין מעילה אלא בדבר שהקדישו אותו עצמו, ולא בגידוליו, שלא באו אלא על ידי גרמא שגרמה להם קרקע של הקדש לגדול, ואין בזה כדי לעשותם קדושים, [אף שממון של הקדש הם]. **ולדעת רבי יוסי, מעל בהם**, כי יש מעילה בגידולי הקדש. ומסוגיית הגמרא משמע שכן דעת רבי אלעזר ברבי שמעון ובני מחלוקתו, **ומשמע מפירוש רשב"ם שכן הלכה**, משום שרבי יוסי נימוקו עמו.

הקדיש בור מלא מים [או אשפה מלאה זבל או שובך מלא יונים]

הנהנה מהבור עצמו, מעל לדברי הכל,

ראוי להינתן בבניין הבית, כשמקדישים אותו, נעשה קדוש קדושת בדק הבית. **כגון**:
- זהב וכסף ואבנים יקרות.

- עפר מים וטיט.

ג. **קדושת דמים.**

כל שאינו ראוי להיקרב למזבח, ולא להינתן בבניין, אינו קדוש קדושת הגוף אלא קדושת דמים, שקדוש על מנת להימכר, ולעשותו בדמיו צרכי מזבח או בדק הבית, [כפי דעת המקדיש בשעה שהקדיש]. **כגון**:

- חלב גבינה ומורייס.

- אשפה.

- עשבים ופירות.

וכל ארבעת הדינים המבוארים להלן, [מקדיש אילן מלא פירות. ומקדיש אילן ריקן ונתמלא פירות. מקדיש בור מלא מים. ומקדיש בור ריקן ונתמלא מים], בכולם הדין שווה בין אם יש בהם קדושת מזבח, או קדושת בדק הבית, או קדושת דמים.

הקדיש אילן מלא פירות

[או שדה מלאה עשבים]

הנהנה מהאילן עצמו, מעל לדברי הכל, שהרי הקדישו את האילן.

רשב"ם מפרש, שמועלים בו אפילו במחובר, ואפילו לא פגמו בו, כגון בתליית איזה דבר עליו. **ורבינו תם מפרש**, שאין מעילה במחובר, ומועלים בו רק אם

חצר להקדש, ואין קדושה בדבר הבא לחצר הקדש אלא אם כן יקדישו אותו ממש, ולכן מים שנכנסו לבור של הקדש, לא קדשו, ואין בהם מעילה. **ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, אם המקדיש רצה להקדיש את המים שיכנסו לבור, והיו מים עומדים להיכנס לבור, הנהנה מהמים אחר שנכנסו לבור, מעל, כי כשהם נכנסים לבור, הם נעשים קדושים מחמת הקדשת המקדיש, ואף על פי שבשעה שהקדיש עדיין לא היו כאן מים. כי לדעתו אדם מקדיש דבר הראוי לבוא לעולם גם קודם שהוא בא לעולם, ועל ידי זה כשהוא בא לעולם הוא קדוש. ר"י מפרש, שהדין הזה אמור רק כשהמים נכנסים לבור ההקדש דרך חצר המקדיש, כי אם לא יעברו ברשותו, לא יקדשו לעולם, שאין אדם מקדיש דבר קודם בואו לעולם, אלא לעניין זה שכשיבוא לרשותו יהיה קדוש, אבל אם לא יבוא לרשותו, לא יהיה קדוש אף על פי שבא לעולם. ורשב"א מפרש, שהדין הזה אמור אף באופן שהמים נכנסים לבור ההקדש שלא דרך רשותו, (כשאחרים אינם יכולים לעכב עליהם מלהיכנס לבור ההקדש, ונחשבים כעומדים להיכנס לבור). אבל כשהקדיש את הבור, שייך לעצמו כח בבור, לזכות במים שיכנסו בו לצורך הקדש, והרי הם כמים שנכנסו לרשותו, ולכן כשנכנסו לבור, קדשו מחמת מה שהקדישם קודם שבאו.**

הרי את מקודשת לי לאחר שאשתחרר

לדעת רבי מאיר, אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ויחול הקניין כשיבוא לעולם, ובתנאי

שהרי הקדישו את הבור. **רשב"ם מפרש, שמועלים בו אפילו במחומר, ואפילו לא פגמו בו, כגון שהטמין בו איזה חפץ. ורבינו תם מפרש, שאין מעילה במחומר, ומועלים בו רק אם יעקרו ממנו שווה פרוטה, וייהנו ממנה.**

והנהנה מהמים שבו. לדעת רוב התנאים, מעל, כי המים קדשו עם הבור, ושני טעמים לדבר. (א) מקדיש בעין יפה מקדיש, ולכן אפילו אם נאמר, שמוכר בור לא מכר מימיו עמו, המקדיש בור הקדיש מימיו עמו. (ב) אפילו במכר הלכה כרבי נתן, שהמוכר בור מכר מימיו עמו, וכל שכן שמקדיש בור הקדיש מימיו עמו.

ולדעת רבי אלעזר ברבי שמעון, לא מעל, כי המים לא קדשו עם הבור. והטעם לכך, כי לדעתו המוכר בור לא מכר מימיו עמו, ודין מקדיש כדין מוכר, משום שמקדיש בעין רעה מקדיש, כדברי רבי שמעון אביו.

הקדיש בור ריק ונתמלא מים [או אשפה ריקנית ונתמלאה או שובך ריק ונתמלא]

הנהנה מהבור עצמו, מעל לדברי הכל, שהרי הקדישו את הבור. ולפירוש רשב"ם מעל אפילו אם נהנה ממנו במחומר. ולפירוש רבינו תם רק אם יתלשו ממנו. כ"ל.

והנהנה מהמים שמלאו אותו. לדעת רוב התנאים, לא מעל, כי לא נאמר קניין

שני וולדות בכל חודש.

והלוקח פירות שובך מחבירו, [כגון שאומר לו, 'מכור לי וולדות של שנה זו'], אם ייטול את כל הולדות של השובך, ייחרב השובך, כי כשנוטלים מהאם את כל וולדותיה, היא בורחת, והוא שובכו לא מבר, ולכן אינו נוטל את הולדות שהם קיום השובך, אלא את שאר הולדות.

לפירוש רשב"ם, יש שני אופנים שעל ידם לא יברחו יונים מהשובך. (א) כשיניחו לזוג יונים את הבריכה הראשונה שלהם, לא יברחו, כי ישארו עם וולדותיהם. (ב) כשיהיו עם זוג יונים עוד שני זוגות אחרים, לא יברחו, כי ישארו עם השאר. ומעתה כדי שלא ייחרב השובך, יש להניח לזוג הראשון את הולדות הראשונים [=בריכה] שלו, וכך לא יברח הזוג הראשון. וכדי שלא יברחו הולדות הללו, יש להניח גם להם את הולדות הראשונים שלהם [בני בנים של הראשונים]. ודי בזה, כי הזוג השלישי לא יברח, אף על פי שלא ישארו את הולדות שלו, שהרי יש עמו עוד שני זוגות יונים, [הוריהם והורי הוריהם].

ולפירוש תוס', יש אופן אחד שלא יברחו יונים מהשובך, והוא כשיניחו לזוג יונים את הבריכה הראשונה שלהם, ולכן כדי שלא ייחרב השובך, יש להניח לכל דור את הבריכה הראשונה שלו, כך שבסוף כל שני חודשים יתווספו זוג יונים, שהם בריכה ראשונה של כל דור יונים נוסף, ורק כך לא ייחרב השובך.

שיהיה הדבר עומד לבוא לעולם. ומה ששנינו, שלדעתו עבד שאומר לאשה, הרי את מקודשת לי לאחר שאשתחרר, האשה מקודשת לו כשישתחרר, הוא משום שהעבד עומד להיות משוחרר.

- רשב"ם מפרש, שהעבד נחשב כעומד להשתחרר, רק אם האדון הבטיח לשחררו.

- וריב"ן מפרש, שהעבד נחשב כעומד להשתחרר, רק אם הוא חצי עבד וחצי בן חורין, שכופים את רבו לשחררו, כמבואר במסכת גיטין.

- וה"ר אלעזר מפלירא מפרש, שכל עבד נחשב כעומד להשתחרר, כי דבר שכבר נמצא בעולם, אלא שאינו ראוי לעשות, [כגון עבד שהוא בעולם, אלא שאינו ראוי לקדש], נחשב הוא כעומד להיות ראוי לכך.

- ויש מפרשים, שכל עבד נחשב כעומד להשתחרר, כי כל דבר שיבוא לעולם על ידי קיום של פעולה אחת, [כגון שחרור], נחשב כעומד להיות, ורק כשהדבר יבוא לעולם על ידי כמה פעולות, אינו נחשב כעומד לבוא.

דף פ

מכירת פירות שובך

דרך היונים, שמטילות בכל חודש זוג ביצים, מאחת יוצא זכר, ומאחת יוצאת נקיבה. [חוץ מחודש אדר שאין יולדים בו].

כל זוג וולדות כזה קרוי בריכה, ולסוף שני חודשים מזמן לידתה עושה גם היא

מכירת פירות כוורת

נחילים של שנה זו.

ולדעת רבי יוחנן, המוכר וולדות כוורתו לחבירו, מן הסתם לא מכר אלא את הנחיל הראשון השלישי והחמישי, [שלושה נחילים ראשונים לסירוגין], אבל שאר הנחילים שייכים למוכר.

ולדעת הברייתא, המוכר וולדות כוורתו לחבירו, שלושת הנחילים הראשונים שייכים לקונה, ומכאן ואילך הנחילים הם שייכים למוכר ולקונה לסירוגין, כלומר אחד לזה, ואחד לזה. [מסיום דברי הברייתא ומלשון רשב"ם משמע, שהקונה נוטל את הנחיל הרביעי, אלא שאם כן, נמצא שנוטל ארבעה נחילים רצופים בזה אחר זה, ולשון הברייתא הוא שנוטל שלושה נחילים בזה אחר זה, ואם כן הנחיל הרביעי של המוכר. והדבר צ"ב].

מכירת חלות דבש של הכוורת

לאחר שעשתה הכוורת פירות, ויצאו ממנה הנחילים, לוקחים ממנה את הדבש, והוא עשוי חלות חלות, עשר או עשרים זה בצד זה, משעווה ודבש מעורבים יחד, אלא שמשיירים בה שתי חלות חיזונות, כדי שיתפרנסו מהן הדבורים בימות הגשמים.

והמוכר חלות כוורתו, ולא מכר את הכוורת עצמה, רוצה הוא שתעשה פירות לשנה הבאה, ומן הסתם כוונתו לשייר בכוורת את שתי החלות שמניחים בה כדי שיתפרנסו מהן הדבורים בימות הגשמים, ואינן מכורות.

כוורת הדבורים, בתחילת ימות הקיץ יוצא ממנה נחיל של דבורים צעירות, ויושבות על ענף אילן, ומחפשות מקום לבנות כוורת, והכוורן מביא להן כוורת, ונכנסות לתוכה. ולאחר כעשרה ימים יוצא נחיל נוסף, ועושים עמו כמו שעשו עם הנחיל ראשון. וכך הדבר חוזר כמה פעמים. ונחיל אחרון אחרון גרוע.

במלכות יון היו עושים כן אף שמונה פעמים, ובמלכות צרפת היו עושים כן שלוש פעמים, והשלישי הגרוע מן הכל קרוי טירציל [=שלישון].

וכשתמו כל הנחילים לצאת הדבורים עושות דבש.

לדעת רב יהודה אמר שמואל, המוכר וולדות כוורתו לחבירו, חייב לתת לו את שלושת הנחילים הראשונים שהם חשובים, אבל מכאן ואילך רשאי לסרס את הדבורים, כדי שלא יצאו מהכוורת עוד נחילים. וסירוס זה אינו השחתת זרעם, אלא שמאכילם חרדל שהוא מר.

לפירוש רשב"ם, על ידי שמאכילם חרדל שהוא מר, חוזרות ואוכלות את דובשן, ומתוך שאוכלות הרבה ושבעות, בטלות מפריה ורביה, ועושות דבש.

ולפירוש ר"ח, על ידי שמאכילם חרדל שהוא מר, אוכלות את כל דובשן מהרה, ודרכם כשמרוקנות את הנקבים של הדבש, שמכינות את הנקבים לוולדות של שנה הבאה, ושוב אינן מוציאות

חילוק אוכל ומשקה לענין טומאה

החילוק בין אוכל למשקה לענין טומאה הוא, שאוכל טמא מטמא אחרים כשהוא בשיעור כביצה. ומשקה טמא מטמא אחרים כשהוא בשיעור רביעית. אבל שניהם מקבלים טומאה בכל שהוא.

דין טומאה לדבש

הדבש שבכוורת:

לדברי חכמים – הדבש הנמצא ברוב חלות הדבש, [חוץ משתי החלות החיצונות], אף על פי שאוכלות ממנו הדבורים, דינו כדין אוכל, ומקבל טומאת אוכלים, [שכל זמן שהוא מעורב בשעווה, יש עליו תורת אוכלים ולא תורת משקים], אבל הדבש הנמצא בשתי חלות החיצונות שייחדו אותם לפרנסת הדבורים, מוקצה הוא מאכילת אדם, ואינו מקבל טומאת אוכלים. רשב"ם מפרש שגם שאר החלות, אם יפרש שמייחד אותם לאכילת דבורים, יצאו בזה מתורת אוכל, ולא יקבלו טומאת אוכלים.

ותוס' מפרשים, ששאר חלות מאחר שכבר היה עליהם תורת אוכל, אינן יוצאות במחשבה מתורת אוכל, עד שייפסלו לאכילת כלב.

ולדברי רבי אליעזר – דבש בכוורת נידון כקרקע, ולפיכך אף אם נחשוב אותו כאוכל, אינו מקבל טומאה, ככל שאר דברי מאכל שהם גידולי קרקע, שאינם

מקבלים טומאה בעודם מחוברים לקרקע.

הדבש שזב מהכוורת:

דבש שזב משתי החלות החיצונות – מאחר שבכוורת היה מוקצה ממאכל אדם, אף כשזב ממנה אינו מקבל טומאה, אפילו זב לכלי נקי, אלא אם כן חשבו עליו שיהיה מאכל, שאז מקבל טומאת אוכלין, או שחשבו עליו שיהיה משקה, שאז מקבל טומאת משקין. [דין זה יוצא מהבריייתא דבש הזב מכוורתו כפי שמעמידה אביי ולא מצינו שרבא חולק על אביי בדין].

ודבש שזב משאר חלות הכוורת – לדברי הכל, אם זב לכלי נקי, דינו כמשקה ומקבל טומאת משקין, [אלא אם כן חישב עליו לאכילה, שאז מקבל טומאת אוכלין]. אולם כשזב לכלי מאוס. א"נ כשזב על גבי קיסמים דקים [=קשקשין], שאי אפשר לאספו משם, לדברי חכמים, מאחר שכבר קיבל טומאת אוכלים בעודו בכוורת, אינו בטל מתורת אוכלים, עד שיפסל למאכל כלב. ולדברי רבי אליעזר, מאחר שבעודו בכוורת לא קיבל טומאת אוכלים, ומיד כשזב ממנה נעשה מאוס, אינו מקבל טומאה, עד שיחשוב עליו בפירוש לאוכלים או למשקין.

מכירת ענפי אילן

המוכר את ענפי אילנו. כשהקונה קוצץ

עושה פירות. והצדיק יש בו את שני המעלות הללו:

וכנגד המעלה הראשונה נאמר, "צדיק **כתמר יפרח**", כלומר כשם שתמר עושה פירות, כך הצדיק **עושה פירות**. **יש מפרשים** שאוכל זכויותיו **בעולם הבא**. **יש מפרשים** שאוכל פירות **אף בעולם הזה**.

וכנגד המעלה השנייה נאמר, "כארז בלבנון ישגה", כלומר כשם שהארז הנקצץ **חוזר וצומח**, כך הוא הצדיק. **יש מפרשים שכשמת מניח בן כמותו**. **יש מפרשים שאם נופל חוזר וקם**.

עשרה מיני ארזים הם

שבעה מיני ארזים מבוארים בכתוב, "אתן במדבר ארז שיטה והדס ועץ שמן אשים בערבה ברוש תדהר ותאשור יחדו".

א. **ארז** – הוא הקרוי בארמית ארזא, ובלעז קיצ"א [=אלון].

ב. **שיטה** – הוא הקרוי בארמית תורניתא, ובלעז פי"ן [=אורן].

ג. **הדס**.

ד. **עץ שמן** – הוא הקרוי בארמית אפרסמא. יש מפרשים שהוא קרוי בלעז ש"ף [=אשוח], וממנו עושים את הזפת. **יש מפרשים** שהוא אפרסמון, שממנו עושים שמן.

ה. **ברוש** – הוא הקרוי בארמית ברתי, ובלעז בווי"ש [=אשכרוע].

את האילן, אם האילן יכול לחזור ולצמוח אחר שקוצצים את ענפיו, יש לקונה לשייר ממנו כדי מחית האילן, כלומר כפי הצריך לאילן לצמוח שוב. ולהלן נסדרו פרטי הדין הזה:

בזיתים – מניח **שתי** גרופיות [=ענפים].

באילן – מניח גובה **טפח**, אף על פי שאין בו שום ענף.

בבתולת השקמה [שלא נקצצה מעולם] – מניח גובה **שלושה טפחים**. [שזהו השיעור שבוודאי תחזור ותצמח כראוי, אבל פעמים אף בפחות מהשיעור הזה צומח כראוי, ולכן, בשביעית שאסור לעשות בה דבר שהוא עבודה ומועיל לאילן, אסור לקצוץ אף כשמניח פחות משלושה טפחים, אלא אם יקצוץ עד הארץ].

בסדן השקמה [שכבר נקצץ פעם אחרת וגדל] – מניח גובה **שני טפחים**.

בקנים ובגפנים – מניח **מהפקק** [התחתון] **ולמעלה**. ומתנאי יהושע, שאם הוא חדש שאינו עושה פירות, ואינו רואה פני חמה, מותר לכל אדם לקצוץ מהפקק העליון ולמעלה, כשהוא מקום שאינו עושה פירות.

בדקלים ובמקצת מיני ארזים – **חופר ומשרש הכל**, לפי שבכל אופן אין חוזרים וצומחים.

צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה

תמר עושה פירות, אבל אם נקצץ אינו חוזר וצומח [=אין גזעו מחליף]. **יש מין ארז שכשנקצץ חוזר וצומח**, אבל אינו

בשדה חבירו, **מן הסתם לא קנה את הקרקע** עם האילנות, אלא שיש לו רשות לגדל את האילנות, ולאכול את פירותיהם כל זמן שהם גדלים, והקרקע משועבדת לו לצורך זה. [ולדברי רבה, יש חילוק בין קניית אילן אחד, לקניית שני אילנות, שהקונה אילן אחד, בוודאי לא קנה עמו את הקרקע, אבל הקונה שני אילנות, ספק אם קנה עימהם את הקרקע או לא, ורק מחמת הספק, יד המוכר המוחזק על העליונה ואין לקונה קרקע].

ומי שקנה שלושה אילנות, [הנטועים כראוי לשדה האילן, כפי שיתבאר בעזה"י בדף פ"ב ובדף פ"ג], **מן הסתם קנה את הקרקע** עם האילנות, [כשיעור שיתבאר בעזה"י בדף פ"ב].

ב. וכדעת רבי מאיר.

מי שקנה קנה אילן אחד בשדה חבירו, **מן הסתם לא קנה את הקרקע** עם האילן. [ולדברי רבה, אין זה וודאי שלא קנה את הקרקע, רק ספק אם קנה את הקרקע או לא, ומכל מקום מחמת הספק, יד המוכר המוחזק על העליונה ואין לקונה קרקע].

ומי שקנה שני אילנות בשדה חבירו, מן הסתם קנה את הקרקע עם האילנות, [כשיעור שיתבאר בעזה"י בדף פ"ב].

נפקא מינא אם קנה קרקע או לא

יש חילוק בין מי שקנה קרקע עם האילן,

ו. תדהר – הוא הקרוי בארמית שאגא. ויש מפרשים שהוא קרוי בלעז ש"ף [=אשוח], וממנו עושים את הזפת.

ז. תאשור – הוא הקרוי בארמית שורבינא. יש אומרים שהוסיפו חכמים למנות עימהם את השלושה הבאים:

ח. אלונים – הוא הקרוי בארמית בוטמי. **ט. אלמונים** – הוא הקרוי בארמית בלוטי, ובלעז קיישנ"א [=אלון] הטוען גלוניץ [=בלוטים].

י. אלמוגים – הוא הקרוי בארמית כסיתא, והוא אילן שגדל בים.

ויש אומרים שהוסיפו חכמים למנות עימהם את השלושה הבאים:

ח. ערונים – הוא הקרוי בארמית ערי, ובלעז לד"ייר [=דפנה] הטוען ביי"ש [=גרגרים].

ט. ערמונים – הוא הקרוי בארמית דולבי, ובלעז קיישטנייר. [ורבינו תם אומר שאין זה קיישטנייר].

י. אלמוגים – הוא הקרוי בארמית כסיתא, והוא אילן שגדל בים.

דף פא

הקונה מעט אילנות בשדה חבירו מה קנה

א. כדעת תנא קמא.

מי שקנה אילן אחד או שני אילנות

למי שלא קנה קרקע עם האילן.

וכשיש לקונה האילן, קרקע עם האילן, יבש האילן, יש לקונה זכות ליטוע אחר תחתיו.

א. לעניין קציצת הענפים המתפשטים.

כשיש לקונה, אילן לבד, בלא קרקע, מן הסתם, כל קרקע המוכר משועבדת לצורכי האילן, כל ימי קיומו, ולכן המוכר אינו יכול לקצוץ את הענפים של האילן, אף אם מתפשטים הרבה, וצילם רע לשדהו.

הבאת ביכורים כשקנה מעט אילנות בשדה חבירו

א. כדעת תנא קמא.

מי שקנה אילן אחד בשדה חבירו, אינו מביא ממנו ביכורים, כי מן הסתם לא קנה עמו קרקע, ואין לאדם חיוב להביא ביכורים, אלא מפירות שדהו, שנאמר "הנה הבאתי ... מפרי האדמה אשר נתת לי".

וכשיש לקונה האילן, קרקע עם האילן, מן הסתם אין קרקע המוכר משועבדת לצורכי האילן, כי יש לבעל האילן קרקע משלו לצורכי אילנו, ולכן אם הענפים מתפשטים חוץ לקרקע שקנה הקונה עם האילן, המוכר שהוא בעל שאר הקרקע, יכול לקצוץ את הענפים.

ומי שקנה שני אילנות בשדה חבירו, [באופן שיתבאר בעזה"י בהמשך], מביא מהם ביכורים, אבל אינו קורא פרשת ביכורים. [רבי אלעזר לא ידע טעמו של הדין הזה. ורבה מבאר, שמחמת הספק, שמא קנה קרקע, יביא ביכורים, אבל לא יקרא פרשת ביכורים, מטעם שיתבאר בעזה"י בהמשך].

ב. לעניין הענפים העולים מהשורשים.

כשיש לקונה, אילן לבד, בלא קרקע, הענפים העולים מן הגזע [=מעל פני האדמה], שייכים לבעל האילן, אבל הענפים העולים מהשורשים [=מתחת פני האדמה], שייכים לבעל הקרקע, כיוון שיוצאים מן הקרקע.

ומי שקנה שלושה אילנות [או יותר] בשדה חבירו, מביא מהם ביכורים, וקורא פרשת ביכורים, כי מן הסתם קנה קרקע, ויכול להביא ממנה ביכורים כדין.

וכשיש לקונה האילן, קרקע עם האילן, גם הענפים העולים מן הגזע, וגם הענפים העולים מן השורשים, שייכים לבעל האילן.

ב. וכדעת רבי מאיר.

ג. לעניין אם יבש האילן.

מי שקנה אילן אחד בשדה חבירו, לדברי רב יהודה אמר שמואל, מביא ממנו ביכורים, וקורא פרשת ביכורים, אף על פי שלא קנה את הקרקע עם האילן, כי

כשיש לקונה, אילן לבד, בלא קרקע, אם יבש האילן, אין לקונה זכות ליטוע אחר תחתיו.

הואיל והוקשו ביכורים לאיסור בשר וחלב, הנהוג בכל מקום, גם הם יהיו נוהגים בכל מקום, ואינם כשאר המצוות התלויות בארץ, שאינן נוהגות אלא בארץ.

יש מפרשים שביכורים אינם נחשבים מצווה התלויה בארץ, כי אינם כשאר תרומות ומעשרות, שהפירות חייבים בהם, ועד שלא יינתנו התרומות והמעשרות מהפירות, הם טבל ואסורים באכילה, שהרי ביכורים אינם מעכבים את אכילת שאר הפירות, ואינם אלא חובה על האדם להביאם, ומאחר שביכורים הם מצווה שאינה תלויה בארץ, הוצרכה תורה לבאר בפסוק "מארצך", שאינם נוהגים אלא בארץ.

ב. הפסוק השני הוא "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אקידך" (שמות כ"ג י"ט).

- ממה שנאמר "אדמתך", **משמע** שצריך להביא ביכורים, מפירות הגדלים **בקרקע השייכת למביא**.

- **אולם אפשר לומר**, שלא בא הכתוב אלא **ללמד**, שמביאים ביכורים מפירות קרקעות ישראלים, אבל **הקונה פירות מהגויים**, אינו מביא ביכורים.

וכתבו תוס', שמכאן למד רבי מאיר, לכל שאר המצוות התלויות בארץ, שקנין הגוי מפיקע את חיוב הארץ מהמצוות התלויות בה.

ג. [כפי גרסת רשב"ם]. הפסוק השלישי הוא, "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אקידך" (שמות ל"ד י"ז).

לדעת רבי מאיר, אדם מביא ביכורים מפירותיו, אף כשלא גדלו בקרקע שלו. **ורבה** דחה את דברי שמואל, **והוכיח**, שגם לדעת רבי מאיר, אין חיוב הבאת ביכורים, למי שאין לו קרקע, ומי שקנה אילן אחד, [באופן שיתבאר בעזה"י בהמשך], **מביא ביכורים**, רק מחמת הספק, שמא קנה קרקע, **אבל אינו קורא** פרשת ביכורים, [מטעם שיתבאר בעזה"י בהמשך].

ומי שקנה שני אילנות [או יותר] בשדה חבירו, **מביא מהם ביכורים**, **וקורא** פרשת ביכורים, כי מן הסתם קנה קרקע, ויכול להביא ממנה ביכורים כדין.

מכמה פסוקים משמע שאין חיוב

ביכורים אלא למי שיש לו קרקע ואולם אפשר לדורשם גם באופן אחר

א. הפסוק הראשון הוא "ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך" (דברים כ"ו ב').

- ממה שנאמר "מארצך", **משמע** שצריך להביא ביכורים, מפירות הגדלים **בקרקע השייכת למביא**.

- **אולם אפשר לומר**, שלא בא הכתוב אלא **ללמד**, שמביאים ביכורים מפירות ארץ ישראל, ולא מפירות חו"ל.

יש מפרשים שביכורים נחשבים מצווה התלויה בארץ, ואף על פי כן, לולא הפסוק "מארצך", לא היינו אומרים שאין מביאים ביכורים מפירות חו"ל, כי היינו סבורים,

אינו קורא, אלא אם כן הוא מזרע בני קיני חותן משה, שנטלו חלק בארץ, ויכולים לומר, "לתת לנו". ולפירוש ר"י, אין כאן מחלוקת, כי גם המשנה שאמרה שכשאמו מישראל מביא וקורא, לא דברה אלא בזרע בני קיני.

ב. גר המתפלל אינו אומר "אקי אבותינו" אלא "אקי אבות ישראל". וכשהוא מתפלל בציבור אומר "אקי אבותיכם". ואם היתה אמו מישראל אומר "אקי אבותינו".

ג. גר אינו מברך ברכת הזימון, כי אינו יכול לומר "שהנחלת לאבותינו". ואם היתה אמו מישראל, רשאי לברך, ולומר "שהנחלת לאבותינו". [דין זה אינו מפורש במשנה, אבל רבינו תם לומד זאת מתוך שאר הדינים הנ"ל].

ולדעת רבי יהודה בירושלמי [לפי פירוש ר"ל], אברהם נחשב כאב הגרים, שנאמר "כי אב המון גויים נתתיך", [וכן פוסק ר"י]. ולכן:

א. גרים מזרע בני קיני חותן משה, שנטלו חלק בארץ, מביאים ביכורים, וקוראים פרשת ביכורים. אבל שאר גרים, אינם קוראים פרשת ביכורים, כי אינם יכולים לומר "לתת לנו".

ב. כל הגרים מתפללים "אקי אבותינו". [דין זה אינו מפורש בירושלמי, אבל ר"י לומד זאת מתוך הדין הנ"ל].

ג. כל הגרים מברכים ברכת הזימון, ואומרים "שהנחלת לאבותינו". [גם דין זה אינו מפורש בירושלמי, אבל ר"י לומד זאת מתוך הדין הנ"ל].

-

- ממה שנאמר "אדמתך", משמע שצריך להביא ביכורים, מפירות הגדלים בקרקע השייכת למביא.

- אולם אפשר לומר, שלא בא הכתוב אלא ללמד, שמביאים ביכורים מפירות קרקעות ישראלים, אבל הקונה פירות מהגרים, אינו מביא ביכורים.

ותוס' כתבו, שמהפסוק הזה למדים, שאין אדם מביא ביכורים מאדמתו, אלא אם כן גדלו הפירות רק באדמתו, אבל נטע בתוך שלו, והבריך לתוך של חברו, או לתוך של רבים, אינו מביא ביכורים.

ג. [כפי גרסת תוס']. הפסוק השלישי הוא, "הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'" (דברים כ"ו י').

- ממה שהמביא אומר, "האדמה אשר נתת לי", משמע שמביא ביכורים מפירות קרקע השייכת לו.

- אולם אפשר לומר, שאין הכוונה כן, אלא שמביא ביכורים מפירות שקנה בממון שנתן לו ה'.

דין גר בביכורים בתפילה ובברכת המזון

לדעת המשנה במסכת ביכורים, אברהם יצחק ויעקב אינם נחשבים כאבות הגרים, [וכן פוסק רבינו תם]. ולכן:

א. גר מביא ביכורים, אבל אינו קורא פרשת ביכורים, משום שאינו יכול לומר "אשר נשבעת לאבותינו לתת לנו". ואם היתה אמו מישראל, מביא וקורא.

ולפירוש רבינו תם, התוספתא חולקת על המשנה, ואומרת, שאף מי שאמו מישראל

דבר שהראשונים לא אמרו בו טעם, אין ראוי לשאול את הרב בבית המדרש כדי [שלא] לביישו.

כשיש ספק אם יש חיוב להביא ביכורים [כגון קנה אילן אחד לרבי מאיר ושני אילנות לתנא קמא] **מביא ביכורים ואינו קורא פרשת ביכורים ויש כמה תנאים, שרק על ידי קיומם, יוכל להביא את הביכורים מספק, אבל אם לא יתקיימו כל התנאים הללו, לא יוכל להביא ביכורים מספק. ואלו התנאים שעל ידם יוכל להביא את הביכורים:**

א. יקדיש על תנאי ויפדה.

יש מפרשים שאם באמת אין אלו ביכורים, המכניסים לעזרה כביכורים, ומגישים למזבח, ומניף, עובר באיסור תורה, של מכניס חולין בעזרה, הנלמד מהכתוב, "כי ירחק ממך המקום וזבחת", כלומר רק ברחוק מקום מותר לזבוח חולין ולא בעזרה, והוא הדין לכל הבאת חולין, שאסורה בעזרה, [כשעושה בה מעשה הדומה להקרבה, כגון הגשה או תנופה].

ויש מפרשים שאם באמת אין אלו ביכורים, המכניסים לעזרה עובר באיסור מדברי חכמים, שאסרו להכניס כל דבר חולין לעזרה, משום שהרואה אינו יודע שהוא חולין, וסבור שהוא קודש, כרוב הדברים שבעזרה, וכשיראה את זה נוהג בו מנהג חולין, יבוא לנהוג מנהג חולין

אף בדברים שבאמת קדושים.

ומאחר שלכל הפירושים אם באמת אין אלו ביכורים, יש איסור להכניסם לעזרה, על המביא להקדישם [קדושת דמים] על תנאי קודם שמכניסים, [שיאמר, "אם אינם ביכורים, יהיו קדושים קדושת דמים, לקנות בהם קרבן"], ובכך יהיה מותר לו להכניסם לעזרה, ולאחר הגשה ותנופה יפדה אותם, כדי שיוכל לתת אותם לכהן.

ב. יפריש תרומות ומעשרות.

אם באמת אין אלו ביכורים, הרי הם טבל, ואסורים באכילה אף לכהן, עד שיפרשו מהם התרומות והמעשרות.

וכדי שלא יהיה בביכורים הללו חשש איסור טבל, על המביא להפריש מהם את כל המתנות, ורק אחר כך לתת הכל לכהן.

ובזה יהיה מותר לכהן לאכול את הביכורים, ממה נפשך, אם הכל ביכורים, הרי הם שלו.

ואם אין כאן ביכורים, אלא תרומה ותרומת מעשר ומעשר ראשון ומעשר שני או מעשר עני וחולין, הכל מותר לכהן:

תרומה ותרומת מעשר ממתנות הכהנים הם.

מעשר ראשון גם כן ממתנות הכהנים הוא, [לדעת רבי אלעזר בן עזריה, דין תורה הוא שמעשר ראשון ניתן לכהנים וללוויים, ולאחר שעזרא קנס את

פרשת ביכורים, אלא כשכל ההבאה, משעת הבצירה מהשדה ועד ירושלים, נעשית על ידי אדם אחד, אבל כשאדם אחד בוצר, [על מנת שאדם אחר יגמור את ההבאה], ואדם אחר מעלה לירושלים, אין חיוב קריאה, וכך יביא את הביכורים המסופקים.

ולפירוש רבינו תם – ממה שנאמר "ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא", למדנו שלא חייבה תורה לקרוא פרשת ביכורים, אלא כשכל ההבאה, מהבית ועד ירושלים נעשית על ידי אדם אחד, אבל כשאדם אחד מוציא מהבית, [על מנת שאדם אחר יגמור את ההבאה], ואדם אחר יביא לירושלים, אין חיוב קריאה, וכך יביא את הביכורים המסופקים.

ואם אדם אחד, שהוא שלוחו של בעל הבית, עושה את כל ההבאה:

לפירוש רשב"ם – מאחר ששלוחו של אדם כמותו, הרי זה כאילו בעל הבית עשה הכל, ויכול לקרוא, "הנה הבאתי מראשית כל פרי האדמה אשר נתת ליי", ולכן לא יביא את הביכורים המסופקים באופן הזה.

ולפירוש התוס' – בעל הבית אינו קורא, כי אינו יכול לומר "הנה הבאתי", ואם כן גם באופן הזה אפשר להביא את הביכורים המסופקים.

דף פב

הענפים היוצאים מהשורשים

כבר התבאר בדף פ"א, שהקונה אילן

הלוויים, הוא ניתן רק לכהנים. ולדעת רבי עקיבא, מדין התורה מעשר ראשון ניתן ללוויים, אבל אחר שקנסם עזרא, הוא ניתן גם לכהנים].

ומעשר שני ראוי לכהנים.

ומעשר עני ראוי להינתן לכהן עני.

ג. יביא באופן שאין בו חיוב קריאה.

המביא ביכורים אלו, אין לו אפשרות לקרוא פרשת ביכורים.

יש אומרים שאף על פי שאין חטא בקריאת פסוקים, מכל מקום, מאחר שיתכן שאין אלו ביכורים, הקורא עימהם פרשת ביכורים נראה כשקרן, ואין ראוי לקרוא באופן כזה. **יש אומרים** שאף על פי שאין חטא בקריאת פסוקים, מכל מקום אסרו חכמים לקרוא פרשת ביכורים עם הביכורים הללו, כי אם יקראו עימהם את הפרשה, יהיו סבורים שביכורים ודאיים הם, וימנעו מלהפריש מהם תרומות ומעשרות כפי שצריך לעשות מחמת ספק.

ואם באמת ביכורים הם, יש אופנים שהם חייבים בקריאת פרשת ביכורים, ויש אופנים שאינם חייבים בקריאת פרשת ביכורים. **וכל ביכורים שחייבים בקריאה, אם אין אפשרות לקרוא, אי אפשר להביאם.** ולכן יש להביא את הביכורים המסופקים רק באופן שלא חייבה תורה לקרוא פרשת ביכורים:

לפירוש רשב"ם – ממה שנאמר, "ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא", למדנו, שלא חייבה תורה לקרוא

ולהאריך בכך את חיי האילן.

ולפירוש רבינו תם – אסור לו לקצוץ את הענפים, כדי שיגדלו אחרים תחתיהם.

ולפירוש ר"י – הקונה אילן אחד **לזמן שאינו קצוב, אסור** לו לקצוץ את הענפים כדי שיגדלו אחרים תחתיהם, [ולכן אפילו אם ייבש כעבור זמן מועט, נגמר קניינו]. **אבל הקונה** אילן **לזמן קצוב, כל אותו הזמן מותר** לו לקצוץ את הענפים, כדי שיגדלו אחרים תחתיהם, ולהאריך בכך את חיי האילן.

אמר רב נחמן דקל אין לו גזע

רב נחמן אמר, שאף על פי ששנינו, שהקונה אילן בשדה חבירו, הענפים היוצאים מהגזע שייכים לקונה, שהוא בעל האילן, והענפים היוצאים מהשורשים שייכים למוכר, שהוא בעל הקרקע, הקונה דקל מחבירו אינו כן. ונחלקו אמוראים בביאור דבריו.

א. סברת רב זביד.

לפירוש רשב"ם – החילוק בין דקל לשאר אילנות הוא, שכל האילנות אם יבשו בראשם, קוצצים אותם, וגדלים ענפים אחרים, וכך הם **מאריכים ימים**. **אבל דקל** אין גזעו מחליף, וכשמתחיל להתייבש, **אין תקנה להאריך ימיו. ולכן** מאחר שדרך הדקל להתייבש מהר משאר אילנות, **הקונה דקל סבור, שבזמן קצר של חיותו לא יוציא ענפים מהגזע, ומסיח דעתו מלקנותם**. [נמה

ששנינו שהקונה אילן מחבירו, הענפים היוצאים מהגזע שלו, ודקל בכלל הדין

בשדה חבירו, הענפים היוצאים מהגזע שייכים לקונה בכל אופן, בין כשקנה קרקע עם האילן, ובין כשלא קנה קרקע עם האילן.

ומכל מקום יש הבדל בין שני האופנים הללו.

שם הקרקע שייכת לבעל האילן, [כגון כשקנה שלושה אילנות], הוא רשאי לקיים את הענפים היוצאים מהגזע שיגדלו.

אבל כשהקרקע שייכת למוכר, [כגון כשקנה אילן אחד], **אין לבעל האילן רשות לקיים את הענפים היוצאים מהגזע, אלא לקצוץ אותם בלבד**. והטעם לזה, כי יש לחוש שמא אחר שיצאו הענפים מהגזע, יתמלא המקום עפר, ויראו הענפים כאילנות בפני עצמם, ואם יאמר הקונה שקנה את האילנות עם הקרקע, הדין יהיה עמו, כי הקונה שלושה אילנות, לדברי הכל קנה קרקע, ויפסיד המוכר שלא כדין.

קנה אילן אחד ונא להאריך

את חייו על ידי קציצת ענפיו

נחלקו המפרשים, במי שקנה אילן אחד מחבירו, [שם מת אינו נוטע אחר תחתיו], והאילן מתחיל להתייבש, האם מותר לו לקצוץ את הענפים היבשים, כדי שיגדלו חדשים תחתיהם, ויאריך בכך את ימי האילן, או לא:

לפירוש רשב"ם – מותר לו לקצוץ את הענפים, כדי שיגדלו אחרים תחתיהם,

הזה, מדובר בקונה דקל לחמש שנים, שבזה אם ייבש הדקל בתוך הזמן, נוטע אחר תחתיו, ומתוך שיודע שלא יסתלק מקניינו עד סוף שנה חמישית, מעלה על דעתו שבזמן כזה יוציא הדקל ענפים אף מהגזע, ודעתו לקנותם, ככל קונה אילנות שמתקיימים כמה שנים, שמעלה על דעתו לקנות את הענפים היוצאים מגזעם].

ולפירוש ר"ח – סברת רב זביד היא, שכל הענפים, בין היוצאים מהגזע, ובין היוצאים מהשורשים, שייכים לקונה ולא למוכר, והטעם לכך הוא, שדרך הדקל להתייבש כולו, ואינו חוזר וצומח, וכשהוא מתייבש הקונה נוטל אותו עם שורשיו, ומחמת שכן הוא הרגילות, המוכר מתייאש ממה שיעלו ענפים מהשורשים, ולכן הכל שייך לקונה. [ומה ששינוי שהקונה אילן מחבירו, הענפים היוצאים מהגזע של הקונה, והענפים היוצאים מהשורשים של המוכר, מדובר בקונה אילן לחמש שנים, שאחר כך ועתיד לחזור למוכר, ולכן אינו מתייאש אלא ממה שמכר, כלומר מהדקל עצמו ומהיוצא מהגזע, אבל השאר שלו, ולכן היוצא מהשורשים של המוכר].

ב. ולדעת רב פפא.

החילוק בין דקל לשאר אילנות הוא, שכל האילנות רגילים להוציא ענפים מהגזע, ודקל אינו רגיל להוציא ענפים מהגזע, [שכל ענפיו גדלים למעלה בראשו], והואיל ואין דרך הדקל להוציא ענפים מגזעו, הקונה אינו מעלה על דעתו שיצאו ענפים מהגזע, ומסיח דעתו

הזה, מדובר בקונה דקל לחמש שנים, שבזה אם ייבש הדקל בתוך הזמן, נוטע אחר תחתיו, ומתוך שיודע שלא יסתלק מקניינו עד סוף שנה חמישית, מעלה על דעתו שבזמן כזה יוציא הדקל ענפים אף מהגזע, ודעתו לקנותם, ככל קונה אילנות שמתקיימים כמה שנים, שמעלה על דעתו לקנות את הענפים היוצאים מגזעם].

ולפירוש רבינו תם – כל האילנות, אחר שנקצצו פעם אחת, שוב אין גזעם מחליף, ואין דרך להאריך ימיהם, ודינם כדקל בפעם הראשונה, כי הקונה סבור שלא יוציא ענפים מהגזע בזמן הקצר של חיותם ואינו מעלה על דעתו לקנותם. [ומה ששינוי, שהקונה אילן מחבירו, הענפים היוצאים מהגזע שלו, מדובר בקונה אילנות לחמש שנים, ואף שגם הקונה דקל או שאר אילנות לחמש שנים, ויבשו בתוך הזמן, אין לו רשות ליטוע אחרים תחת הראשונים, מכל מקום, בדרך כלל אין מוכרים לחמש שנים אלא נטיעות חדשות, שעתידות לגדול עוד חמש שנים, ואם כן במכירה זו, דעת קונה שלא יסתלק עד סוף השנה החמישית, ומתוך כך מעלה על דעתו שבזמן כזה יוציא האילנות ענפים אף מהגזע, ודעתו לקנותם].

ולפירוש ר"י – כל האילנות, אף קודם שנקצצו פעם אחת, שבמצאות יש דרך להאריך ימיהם על ידי קציצה כי גזעם מחליף, דינם אצל הקונה כדקל שאין גזעו מחליף, כי אין לקונה רשות לקצוץ אותם כדי שיאריכו ימים, ומאחר שלא יאריכו ימים, הקונה סבור שלא יוציא ענפים מהגזע בזמן הקצר של חיותם, ואינו מעלה על דעתו לקנותם. [ומה ששינוי, שהקונה אילן

עקיבא אומר, שכשם שיש לקונה זכות ללכת לאילנותיו דרך שדה המוכר, כך יש לו זכות לעמוד סביב האילנות, בשדה המוכר, וללקט מהם את הפירות, [ומקום זה אין זורעים אותו, לא בעל הקרקע ולא בעל האילנות]. **ורבי אלעזר** ההולך בשיטת חכמים אומר, שהדבר קל וחומר, אם אין לקונה זכות ללכת לאילנותיו דרך שדה המוכר, אף שהוא צריך לזכות זו ביותר, כל שכן שאין לו זכות לעמוד סביב אילנותיו בשדה המוכר, כדי ללקט את פירותיו, שאינו צריך לזכות זו כל כך, כי יכול ללקט את הפירות גם מתחת לאילן בלא שיעמוד סביבו. [וכתבו התוס' בדף כ"ז, שמחלוקת זו היא באילנות שענפיהם גדולים, ויוצאים חוץ לשש עשרה אמה מהאילן, שלדעת רבי יוחנן זכה הקונה גם חוץ למקום הענפים, כדי צורך לקיטה, ולדעת רבי אלעזר לא זכה בכך, אבל כשהענפים קצרים משש עשרה אמה, הכל מודים שקנה חוץ למקום הענפים עד רוחב שש עשרה אמה, שזהו צורך יניקת האילן].

ג. הקרקע שבין אילן לאילן [מחוץ למקום הענפים] – לדברי רבי יוחנן, קרקע זו היא שייכת לקונה לגמרי, ורשאי אף לזרוע שם, ומסתבר שרבי אלעזר אינו חולק עליו בזה.

ד. הקרקע שתחת עיקר האילן והענפים – מתוך הסוגיה משמע, שלדברי הכל הקרקע הזו מכורה עם האילנות לגמרי, והקונה רשאי לזרוע שם, שמקום האילן עצמו, הוא עיקר מקום צורך תשמיש האילן, הנקנה עם האילן.

מלקנותם, ולכן אפילו ארע שיצאו ענפים מהגזע, אינם שייכים לקונה.

שמות מלקטי הפירות

- אורה בתאנים.
- בוצר בענבים.
- קוצר בתבואה.
- גוזר בתמרים.
- מוסק בזיתים.

כמה קרקע נקנית עם [שלושה] אילנות

כבר התבאר בדף פ"א, שהקונה שלושה אילנות בשדה חבירו, קונה קרקע עם האילנות לפי צורכם, ופרטי הדין מבוארים להלן:

א. הזכות להגיע לאילנות דרך שדה המוכר

– מבואר בגמרא שדבר זה תלוי במחלוקת רבי עקיבא וחכמים. לדעת רבי עקיבא, מוכר בעין יפה הוא מוכר, ונותן לקונה זכות ללכת לאילנותיו דרך שדהו, [וכן פסקו שמואל ורבי יוחנן]. ולדעת חכמים, מוכר בעין רעה מוכר, ואינו נותן לקונה זכות ללכת לאילנותיו דרך שדהו, [וכן פסק רבי אלעזר].

ב. הקרקע שחוץ לאילנות בשיעור

שהמלקט עומד סביב האילן וסלו בידו – מבואר בגמרא, שאף בדבר הזה נחלקו חכמים. רבי יוחנן ההולך בשיטת רבי

הדרך לאילן בשדה חבירו

הקונה אילן אחד בשדה חבירו, לדברי הכל יש לו זכות ללכת אליו דרך שדה חבירו.

מתוך דברי רבי אלעזר מבואר, שכשאמרו חכמים, שהמוכר דבר לחבירו בתוך שדהו, לא מכר לו זכות ללכת בתוך שדהו, אין זה אלא כשהדבר המכור נחשב כשדה בפני עצמה, [כגון כשמכר בור ודות, או שלושה אילנות שיש להם קרקע], ואינו נחשב כמונח בשדה המוכר.

אבל המוכר אילן אחד או שנים לחבירו, שאין קרקע האילן מכורה עמו, והרי הוא מונח בשדה המוכר, הרי זה כמוכר אילן על דעת שתהיה הקרקע שלו משועבדת לכל צרכי האילן, ובכלל זה שיהיה לקונה אפשרות להגיע לאילן ולעבדו.

באיזה אופן נחשבים הגפנים לכרם

לדעת המשנה במסכת כלאים, אסור לזרוע זרעים בכרם משום כלאים, וכלל בידנו, שאין כרם אלא **בחמש גפנים לכל הפחות**, כשהן נטועות **שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב**, כלומר שיהיו בכרם לפחות שתי שורות, שבכל אחת שתי גפנים, וגפן חמישית יוצאת זנב, [יש מפרשים שהחמישית היא בהמשך אחת השורות, כך שיש שורה אחת של שתי גפנים, ושורה אחת של שלוש גפנים. ויש מפרשים שהחמישית היא בהמשך שכנגד בין שתי השורות].

א. ועד כמה יהיו הגפנים רחוקות זו מזו, ועדיין יחשבו לכרם אחד, שאסור לזרוע ביניהן:

לדעת חכמים – אם הרווח בין הגפנים הוא **שש עשרה אמה**, אינן נחשבות ככרם, ומותר לזרוע ביניהן. [לפירוש התוס', הכוונה לשש עשרה אמות שוחקות, שהן מעט יותר משש עשרה אמות מצומצמות]. וכדברי חכמים נעשה מעשה בצלמון, והורו להיתר.

ולדעת רבי מאיר ורבי שמעון – אם הרווח בין הגפנים הוא **שמונה אמות**, אינן נחשבות ככרם, ומותר לזרוע ביניהן.

ב. ועד כמה יהיו הגפנים סמוכות זו לזו, ועדיין יחשבו ככרם שעומד להתקיים, [כפי המבואר בגמרא בדף פ"ג]:

לדעת רבי שמעון – אם הגפנים סמוכות זו לזו בפחות **מארבע אמות**, אינן ראויות להתקיים כך, משום שאי אפשר לעבוד אותן באופן הזה, [כי המחרישה אינה יכולה לעבור ביניהן], ומאחר שעומדות להיעקר, אינן נחשבות ככרם.

ולדעת חכמים – אמנם אין ראוי לעבוד בכרם שגפניה סמוכים זו לזו בפחות מארבע אמות, אלא שמכל מקום לא כל הגפנים עומדות להיעקר, אלא יעקור את האמצעים, ויוותרו השאר, כשיש ביניהם רווח של ארבע אמות ויותר, ויתקיימו כך, [ורק אם כשיעקור מקצת לא יישארו גפנים בשיעור כרם, כגון שאין כאן אלא שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב,

מפוזרים, ולפירוש התוס', האילנות נטועים כראוי]. וזהו כדעת חכמים לעניין כרם, ואף שלא נתבאר בדברי חכמים אלא שהשיעור הגדול הוא שש עשרה אמה, מסתבר שכשם שלדעת רבי שמעון השיעור הקטן הוא חצי השיעור הגדול, כך לדעת חכמים השיעור הקטן הוא חצי השיעור הגדול.

ורבא פוסק [בדף פ"ג], שהשיעור שבו האילנות נטועים כראוי, הוא שיהיה בין **לשש עשרה** אמות. [וכשהרווח הוא בדיוק שש עשרה אמה, לפירוש רשב"ם, האילנות נחשבים מפוזרים, ולפירוש התוס', האילנות נטועים כראוי]. וזהו כדעת חכמים לעניין כרם, ואף שלא נתבאר בדבריהם אלא שהשיעור הגדול הוא שש עשרה אמה, מסתבר שבשיעור הקטן לא נחלקו עם רבי שמעון.

ב. צורת עמידת האילנות [כפי המבואר בגמרא בדף פ"ג].

כשהאילנות נטועים כחצובה [. * .], **לדברי הכל, הקרקע מכורה עם האילנות**, ואין המוכר משיירה לעצמו, כי כשהאילנות נטועים באופן הזה, אינו יכול לחרוש ולזרוע בין האילנות, ואין לו סיבה לעכב את הקרקע לעצמו.

כשהאילנות נטועים כשורה [* * *], **לדעת רב, הקרקע מכורה עם האילנות. ולדעת שמואל, הקרקע אינה מכורה עם**

מודים חכמים, שאף קודם העקירה אין לגפנים דין כרם].

באיזה אופן אילנות נטועים כראוי

א. המרחק בין האילנות.

כבר התבאר לעיל, שהקונה שלושה אילנות בשדה חבירו, קנה גם את הקרקע הצריך להם. אמנם, כל זה כשהאילנות נטועים כראוי, אבל אם הם קרובים יותר מדאי זה לזה, הרי הם כיער, העומד לקציצה ולא להתקיים בקרקע, ואין הקרקע נקנית עימהם. ואם הם רחוקים יותר מדאי זה מזה, אינם מצטרפים, והרי זה כקונה כמה פעמים אילן אחד, שאין הקרקע נקנית עם האילנות.

לדעת רבי יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, השיעור שבו האילנות נטועים כראוי, הוא שיהיה בין האילנות רווח, שהוא **בין ארבע אמות לשמונה** אמות. [וכשהרווח הוא בדיוק שמונה אמות, לפירוש רשב"ם, האילנות נחשבים מפוזרים, ולפירוש התוס', האילנות נטועים כראוי]. וזהו כדעת רבי שמעון לעניין כרם.

ולדעת רבא אמר **רב נחמן** אמר שמואל, השיעור שבו האילנות נטועים כראוי, הוא שיהיה בין האילנות רווח, שהוא **בין שמונה אמות לשש עשרה** אמות. [וכשהרווח הוא בדיוק שש עשרה אמה, לפירוש רשב"ם, האילנות נחשבים

האילנות, כי המוכר יכול לזרוע בין האילנות, ומשייר את הקרקע לעצמו.

ענפים בשלושה אילנות, ענף אחד בכל אילן, והספק הוא, האם מאחר שנעשה שותף בשלושה אילנות הנטועים כראוי, נעשה שותף גם בקרקע שלהם, או שרק הקונה שלושה אילנות לגמרי, קנה גם את הקרקע].

ולמסקנה – לפירוש רשב"ם, שלושת בדי האילן נחשבים כשלושה אילנות, וקנה עימהם את הקרקע.

ספיקות ג-ד. המוכר שלושה אילנות לחבירו, שנים עומדים בתוך שדה המוכר, ואחד עומד על הגבול, או שנים בתוך שדה המוכר, ואחד בשדה של אדם שלישי הסמוכה לשדה המוכר, [והיה למוכר שם אילן עם קרקעו], האם נחשבים כשלושה אילנות במקום אחד, או שהגבול והשדה האחרת נחשבים כמקום אחר, ואין כאן שלושה אילנות במקום אחד.

ספיקות ה-ו-ז-ח. המוכר שלושה אילנות לחבירו, ויש ביניהם הפסק בור [של מים מכונסים], או אמת המים [שנראים המים הזורמים בה], או רשות הרבים [שהיא פחותה משש עשרה אמה], או דקלים מורכבים, האם נחשבים כל האילנות כעומדים במקום אחד או כעומדים בשני מקומות.

בכל אלו [ג-ח] לא נפשט הספק אלא תיקו.

ספק ט. המוכר שלושה אילנות לחבירו ויש ביניהם ארז.

דף פג

ספיקות בדיו מכירת שלושה אילנות

ספק א. כשמודדים את הרווח שבין האילנות, האם מודדים מהמקום הקצר שבאילנות, או מהמקום הרחב שבהם. [רשב"ם מפרש שהמקום הקצר הוא גובהו של גזע האילן, שהוא צר, והמקום הרחב הוא הגזע סמוך לקרקע, שהוא רחב. ויש מפרשים שהמקום הקצר הוא הגזע, והמקום הרחב הוא סוף התפשטות הענפים].

ולמסקנה – לפירוש רשב"ם, מודדים ממקום שאינו רחב ואינו צר אלא ממוצע שביניהם. ולפירוש תוס', מודדים מהמקום הרחב.

ספק ב. המוכר שלושה בדי אילן, האם דינו כמוכר שלושה אילנות, שמכר את הקרקע או לא. [רשב"ם מפרש, שהכוונה לאילן אחד, שיש לו שלושה ענפים עיקרים המרוחקים זה מזה ארבע אמות, וכיסה עפר את מקום חיבורם לאילן, עד שנראים בשעת מכירה כשלושה אילנות, והספק האם הכל נחשב כאילן אחד, כי כולם גדלים מגזע אחד, או מאחר שכל ענף מושרש בקרקע, נידונים כשלושה אילנות. ויש מפרשים שהכוונה למי שקונה שלושה

למסקנה – אין הארז מפסיק ביניהם, ונקנו האילנות עם הקרקע, [וגם הארז קנוי עימהם].

ארבע מידות במוכרים

[מנויות במשנתנו]

א-ב. (א) אונאה של לוקח – רק הלוקח יכול לחזור בו מהמקח ולבטלו. **(ב) אונאה של מוכר** – רק המוכר יכול לחזור בו מהמקח ולבטלו.

אונאה זו [א-ב], היא כשהמוכר נתן לקונה את אותו מין שהתחייב לתת לו, אלא שלא נתן את האיכות שהתחייב לתת. אם נתן דבר באיכות פחותה ממה שהתחייב [=יפות ונמצאו רעות], האונאה של הלוקח, ורק הלוקח יכול לחזור בו מהמקח. ואם נתן דבר באיכות מעולה ממה שאמר [=רעות ונמצאו יפות], האונאה של המוכר, ורק המוכר יכול לחזור בו מהמקח.

← **ויש אופן נוסף של אונאה, המבואר במסכת בבא מציעא, והוא, כשהמוכר נותן לקונה בדיוק מה שהתחייב לתת לו, אבל התשלום שנוטל ממנו אינו כפי מחירו. כשהתשלום גבוה ממחיר הדבר הנקנה, האונאה של הקונה. וכשהתשלום נמוך ממחיר הדבר הנקנה, האונאה של המוכר.**

ובאונאה זו נחלקו חכמים במסכת בבא מציעא. לדעת רבי יהודה הנשיא, המתאנה יכול לחזור בו מהמקח ולבטלו, [וכן פוסק רבא לפי פירוש התוס']. לדעת רבי נתן אינו יכול לחזור בו מהמקח, אלא לתבוע שיחזירו לו את

דין מכירת בשר בהמה

כתב רשב"ם, שבכל מקום הדין תלוי במנהג המדינה, מה נכלל במכירת כל חלק מהבהמה, ובמשנתנו מפורש המנהג בזמן חז"ל.

בהמה גסה, כל חלק חשוב בפני עצמו, ואינו נמכר במכירת חלקים אחרים. ולכן:

במכירת הראש – הרגלים אינן מכורות.

ובמכירת הרגלים – הראש אינו מכור.

במכירת הקנה [=הריאה עם הלב] – הכבד אינו מכור.

ובמכירת הכבד – הקנה אינו מכור.

ור"י מסתפק, אם מכירת לב כוללת את הריאה, וכן אם מכירת ריאה כוללת את הלב.

ובבהמה זקה, יש חלקים שחשובים בפני עצמם, ואינם נמכרים עם אחרים, ויש חלקים שמכורים עם אחרים. ולכן:

במכירת הראש – הרגלים מכורות.

אבל במכירת הרגלים – הראש אינו מכור.

במכירת הקנה – מכר את הכבד.

אבל במכירת הכבד – לא מכר את הקנה.

דף פד

האונאה, [וכן פוסק רבא לפי פירוש רשב"ם].

הטעם שכשיש אונאה באיכות

רק המתאנה יכול לחזור בו

כבר התבאר, שהמתחייב למכור איזה דבר, ונתן את אותו המין באיכות שונה, [יפות ונמצאו רעות, או רעות ונמצאו יפות], רק המתאנה, כלומר המפסיד, יכול לחזור בו מהמקח, אבל המאנה, שהרוויח, אינו יכול לחזור בו מהמקח, בטענה שהיה המקח בדבר אחר ממה שהתכוון, ויש כאן מקח טעות.

כשהמוכר נתן רעות במקום יפות, אינו יכול לחזור בו מהמקח, בטענה שנתן דבר אחר ממה שהתכוון למכור, ויש כאן מקח טעות.

וכשהקונה קיבל יפות במקום רעות, אינו יכול לחזור בו מהמקח, בטענה שקיבל דבר אחר ממה שביקש, ויש כאן מקח טעות.

המוכר שהתחייב לתת יפות ונתן רעות, אינו יכול לחזור בו ולבטל את המקח, [כגון כשהתייקר המקח, וחפץ לבטלו כדי למכור שוב ביוקר]:

יש מפרשים שהמוכר אינו יכול לחזור בו בטענת מקח טעות, ["נתתי דבר אחר ממה שהתחייבתי"], **משום שהקונה אומר לו, לא נתאנתי, אלא ידעתי מתחילה שאתה מתכוון לתת לי רעות,** כדרך המוכרים, שנותנים רעות, ואומרים

ומתוך פירוש רשב"ם מבואר, שיש סברא לחלק בין שני האופנים של האונאה, שכשהקונה מקבל דבר שונה ממה שביקש, וכשהמוכר מכר דבר שלא רצה לתת, (כאונאת משנתנו), יש סברא שיבטלו את המקח, כי האונאה היא בדבר הנמכר, שהקונה לא רצה לקנות מה שקיבל, והמוכר לא רצה למכור מה שנתן. מה שאין כן כשהקונה קיבל מה שביקש, אלא ששילם יותר, (כאונאת בבא מציעא), שהאונאה היא בתשלום, בזה יש סברא שיחזירו לו מה ששילם יותר על המחיר, אבל לא יוכל לבטל את המקח.

ג. מקח קיים – אין אחד מהם יכול לחזור בו מהמקח ולבטלו.

כשהמוכר נותן לקונה מה שהתחייב לתת לו, ואינו משנה לא את מינו ולא את איכותו [=רעות ונמצאו רעות או יפות ונמצאו יפות], המקח קיים, ואין אחד מהם יכול לחזור בו ולבטלו.

ד. מקח טעות – כל אחד מהם יכול לחזור בו מהמקח ולבטלו.

כשהמוכר נותן לקונה מין אחר ממה שהתחייב לתת לו, יש כאן טעות לשניהם, כי הקונה לא התכוון לקנות מה שקיבל, והמוכר לא התכוון להקנות מה שנתן, וממילא אין כאן שום מקח, ושניהם יכולים לחזור בהם.

שהם יפות.

טוב. ויש מפרשים שזהו שאמרו, "רע רע יאמר הקונה", כלומר דרכו לומר רע גם על טוב, כשאומר רע, המוכר יודע שהוא רוצה טוב, ואינו מתאנה כשנותן לו טוב.

ויש מפרשים שהקונה אינו יכול לחזור בו בטענת מקח טעות, משום שאם יאמר למוכר, בקשתי רעות, וקבלתי טובות, יאמר לו המוכר, אני מודה לך שנתתי לך רעות כמו שבקשת, והודאת בעל דין כמאה עדים היא, והרי זה כמי שקיבל רעות ולא אונה כלל.

וזהו שאמרו, "רע רע יאמר המוכר", כלומר יאמר שנתן פירות רעים ואין כאן אונאה.

המאנה אינו יכול לחזור בו אפילו אם נשתנה השער ועתה ההפסד שלו

כבר התבאר לעיל, שכשיש אונאה במקח וממכר, המתאנה שהפסיד הוא יכול לחזור בו מהמקח, [או לתבוע את האונאה], אבל המאנה שהרוויח מהאונאה, אינו יכול לחזור בו.

והדין הזה נקבע לפי שעת המקח, ומי שנתאנה לפי מצב המקח באותה שעה, הוא יכול לחזור בו, ולא המאנה. ואפילו אם קודם שעבר הזמן שאפשר לחזור בו [=כדי שיראה לתגר או לקרובו], נשתנה השער, ולפי השער החדש ההפסד הוא של המאנה, אין המאנה יכול לחזור בו.

ולדעת רב חסדא, דין זה שווה, בין באונאה של איכות המקח, ובין באונאה של מחיר המקח, שבשני האופנים, מי

יש מפרשים שזהו שאמרו, "רע רע יאמר הקונה", כלומר שידע מתחילה שיקבל רע. ויש מפרשים שזהו שאמרו, "טוב טוב יאמר המוכר", כלומר דרכו לומר טוב גם על רע, וכשאומר טוב, הקונה יודע שהוא רע, ואינו מתאנה כשמקבל רע.

ויש מפרשים שהמוכר אינו יכול לחזור בו בטענת מקח טעות, משום שאם יאמר לקונה, התחייבתי לתת לך טובות, ונתתי רעות, יאמר לו הקונה אני מודה לך שנתת לי טובות כמו שהתחייבת, ואיני תובע אותך כלום, והודאת בעל דין כמאה עדים היא, והרי זה כמי שנתן טובות, ולא אונה כלל.

וזהו שאמרו "טוב טוב יאמר הקונה", כלומר יאמר שקיבל פירות טובים, ואין כאן אונאה.

והקונה שביקש לקנות רעות וקיבל יפות אינו יכול לחזור בו ולבטל את המקח, [כגון שהוזל המקח, וחפץ לבטלו כדי לקנות שוב בזול].

יש מפרשים שהקונה אינו יכול לחזור בו בטענת מקח טעות, ["קבלתי דבר אחר ממה שבקשתי"], **משום שהמוכר אומר לו, לא נתאתי, אלא התכוונתי לתת לך יפות,** כי הייתי סבור שזה מה שאתה מבקש, אף על פי שאמרת שהם רעות, כדרך הקונים הנותנים פגם במקח ואומרים שהוא רע.

יש מפרשים שזהו שאמרו, "טוב טוב יאמר המוכר", כלומר שידע מתחילה שיש לו לתת

יין וחומץ

רק לעניין מקח וממכר נחשבים יין וחומץ כשני מינים, משום שטעמים שונים להם, והחפץ באחד אינו חפץ בזולתו.

אבל לשאר דברים נחשבים הם כמין אחד. ולכן, לדברי חכמים המתכוונן לתרום חומץ על יין, תרומתו תרומה, [ורבי חולק ואומר שגם לעניין זה הם נחשבים כשני מינים].

וכן לעניין הודאה במקצת, שאין חייבים שבועה אלא כשהודאה היא ממין הטענה, אם תבעו אותו יין וחומץ, והודה באחד מהם, חייב שבועה על השני, כי יש כאן הודאה במקצת ממין הטענה.

סימטא

יש מפרשים שסימטא היא שביל של יחידים. ויש מפרשים שסימטא היא כניסה בולטת מרשות הרבים, שאינה עשויה להילוך בני רשות הרבים, ויש רשות לבני אדם להעמיד שם חפצים שלהם כחצר השותפים.

קניינים שבהם המוכר

מקנה את המקח לקונה

בסוגיה זו מתבארים כמה קניינים,

שנתאנה בשעת המקח, הוא יכול לחזור בו [או לתבוע את האונאה], אבל שכנגדו אינו יכול לחזור בו.

קרובים הנחשבים מינים שונים

להלן זוגות של דברים קרובים זה לזה, הנחשבים כשני מינים לעניין מקח וממכר, שאם התכוונו לאחד, ונעשה הקניין בזולתו, הרי זה מקח טעות.

א. חטים לבנות וחטים אדומות.

ב. עצי זית ועצי שקמה.

ג. יין וחומץ.

חטים שחמתיות

חטים אדומות נקראות חטים שחמתיות על שם החמה, ומכאן למדנו שהחמה היא אדומה, וראייה לדבר, שבבקר ובערב כשאין אור גדול היא נראית לכל אדומה. ומה שבמשך היום אינה נראית אדומה, כי האור הגדול מכהה את עינינו מלראות כהוגן.

מקום גן עדן וגיהנם

גן עדן במזרח העולם [ויש בו ורדים].

וגיהנם במערב העולם [ויש בו אש].

הוספות

¹ מה שכתבתי "המתכוון", הוא כפי שפירשו כאן התוס', שאם לא התכוון לכך, אין כאן תרומה. אולם מתוך פירוש רשב"ם בדף צ"ו בד"ה הבודק משמע, שלדברי חכמים, בכל אופן יש כאן תרומה.

ב. רשותו של הקונה.

כל דבר שיניחו ברשות הקונה, קנוי לו, [אף כשאינו מונח בתוך כליו]. בין ברשות שהיא שלו לגמרי, ובין ברשות שהיא שכורה לו מבעליה. בין אם היתה הרשות של הקונה קודם שהניחו בה את המקח, ובין אם היה המקח מונח ברשות של אדם אחר, ואחר כך השכיר אותה או השאיל אותה לקונה.

לדעת רבי זירא אמר רבי יוחנן, קניין זה אמור רק כשהמקח מונח ברשות המיוחדת לקונה, אבל כשהמוכר יניח אותו בסימטא, כדי שיקנה אותו הקונה, אינו קנוי לו. **וזהו ששנינו, 'מדד ולא משד, לא קנה'**. [אלא אם כן יניח בכליו של הקונה, כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך].

ולדעת רבי אסי אמר רבי יוחנן, קניין זה אמור אף בסימטא [ובחצר השותפים].

ג. כליו של הקונה.

כל דבר שיניחו בתוך כלי השייך לקונה, קנוי לו, ובלבד שיהיו הכלים במקום שיש לקונה רשות להניחם.

ולכן, כשכלי הקונה מונחים ברשות שיש לו חלק בה [אפילו אם הוא שותף בה עם המוכר], הוא קונה את מה שהמוכר נותן בהם כי יש לו רשות להניח שם את כליו.

וכשכלי הקונה מונחים בסימטא, הוא קונה את מה שהמוכר נותן בהם כי יש לו רשות להניח שם את כליו.

וכשכלי הקונה מונחים ברשות המוכר,

שבהם נקנה מקח של מטלטלים מהמוכר לקונה.

ויש להקדים, שכל הקניינים הללו מועילים, רק אחרי שנפסק מחיר הסחורה, [כל סאה בכך וכך זוזים, ואפילו אם עדיין לא מדדו כמה סאים יש], כי כשהסכימו על המחיר, הם מתכוונים לקנות ולהקנות, [ומעתה המדידה אינה אלא לגלות, מהי מידת המקח, וכמה על הקונה לשלם].

אבל אם לא הסכימו על מחיר הסחורה, אין הקניין מועיל לקנותה, כי אין כאן כוונה, לא לקנות ולא להקנות, שכל זמן שהקונה חושש, שהמוכר יבקש ממנו מחיר גבוה ממה שמוכן לשלם, אינו מתכוון לקנות. וכל זמן שהמוכר חושש שהקונה ייתן לו פחות ממה שרוצה, אינו מתכוון להקנות לו. ואין קניין מועיל אלא כשהמוכר והקונה חפצים בו :

א. קניין משיכה.

דברים גדולים, [שקשה להגביה אותם]. **ניתן לקנותם במשיכה,** כלומר, שהקונה ימשוך אותם **לרשותו הפרטית, או לרשות שיש לו חלק בה כסימטא וחצר השותפים.** וקניין זה מועיל אפילו אם היה המקח מונח בכליו של המוכר [כמבואר בתוס' בדף פ"ה].

וכפי שהתבאר, משיכה זו מועילה, אף על פי שעדיין לא נמדד המקח כמה הוא, [ובלבד שגמרו בנייהם, שכל איפה בכך וכך זוזים], **וזהו ששנינו, 'משד ולא מדד,**

קנה'.

לעניין קניין כליו של קונה, שפעמים המקח נקנה בהם, ופעמים אינו נקנה בהם אלא בקניינים אחרים, ונחלקו המפרשים מהם ארבע מידות אלו.

רשב"ם מפרש, שארבע מידות המנויות כאן, הם ארבעה אופנים שכיחים, שמודדים בהם את המקח, וחלוקים זה מזה בדיניהם:

מידה א' וב' – כשהמקח ברשות הרבים [כלומר בסימטא], או בחצר שאינה של אחד מהם [אלא שניהם שותפים בה], בדרך כלל, או שהם מודדים אותו בכלי ששואלים מאדם אחר, או שהם מודדים אותו בכלי השייך לאחד מהם.

מידה א' היא, כשהם מודדים את המקח בכלי שאול מאדם שלישי, שבזה דעת המשאיל, שיהא הכלי שאול למוכר לצורך המדידה, ולאחר מכן יהיה שאול לקונה ליטול בו את המקח. ולכן כל זמן שלא תמה המדידה, והכלי שאול למוכר, אין כאן שום קניין, ויכולים לחזור בהם, אבל כשתמה המדידה, והכלי שאול לקונה, הרי הוא ככל כליו, וקונה בו את המקח, ואינם יכולים לחזור בהם.

מידה ב' היא, כשהם מודדים את המקח בכלי של אחד מהם, שבזה אם הם מודדים בכליו של מוכר, אין כאן שום קניין, אף אחר גמר המדידה. ואם הם מודדים בכליו של קונה, הכלים קונים לו כל מה שנכנס לתוכם מיד, אף קודם גמר המדידה, וכל מה שנכנס לכלי אין אפשרות לחזור בו מהמקח.

אם המוכר אומר לו, "יקנו לך כליך", מאחר שהרשה לו לקנות בהם ברשותו, הוא קונה בהם. אבל כשהמוכר לא אמר לו לקנות בהם, ספק בגמרא אם הוא קונה.

וכשכלי הקונה נמצאים בחצר שאינה שלו ולא של המוכר, אינו קונה את מה שהמוכר נותן בהם, כי אין לו רשות להניח שם את כליו.

וכשכלי הקונה נמצאים ברשות הרבים, אינו קונה את מה שהמוכר נותן בהם, כי אין לו רשות להניח שם את כליו. **ולדעת רב אסי זהו ששנינו, 'מדד' (אף בכלי הקונה) ולא משך, לא קנה!**

ד. קניין הגביה.

כל דבר, בין גדול [שקשה להגביה אותו], ובין קטן [שקל להגביה אותו], ניתן לקנותו בהגביה.

וקניין זה מועיל בכל מקום, כי המגביה מכניס את הדבר לרשותו, אף כשעומד ברשות הרבים או ברשות חבירו. וזהו ששנינו, הלוקח פשתן מחבירו ... יטלטלו, כלומר יגביה אותו.

דף פה

ארבע מידות במוכרים

[המנויות בברייתא]

שנינו בברייתא ארבע מידות במוכרים, כלומר ארבע אופנים חלוקים זה מזה

מידה ג' – כשהמקח ברשות הקונה,
בדרך כלל מודדים אותו בכליו של קונה,
ולא בכליו של מוכר, ולכן משעה
שהמוכר מתרצה למכור, המקח קיים,
ואי אפשר לחזור ממנו.

ולפי מה שפירש רשב"ם מתחילה, אפילו
אם ארע שמדדו את המקח בכליו של
מוכר הדין כן, כי הכלי בטל אצל הרשות,
והרי המקח כמונח ברשות הקונה, אולם
לפי המסקנה לא נתבאר מה הדין בזה.

**מידה ד' – כשהמקח ברשות המוכר או
ברשות השומר שלו, בדרך כלל מודדים
אותו בכליו של המוכר או השומר, ולא
בכלי הקונה, ואם כן אין בכך שום קניין,**
ולכן צריך לעשות קניין אחר, כגון
הגבהה, או שיוציא משם לסימטא ויקנה
במשיכה, [או יוציא לרשות הרבים לתוך
ידו הסמוכה לקרקע], או שבעל הרשות
ישכיר לקונה את מקום המקח, או שבעל
הרשות יקבל עליו לייחד את מקום
המקח לקונה. [ותוס' כתבו, שקבלה אינה
מועילה ברשות המוכר, כי אינו יכול להקנות
רשותו לאחרים על ידי עצמו, בלא שיקבל
שכר, אבל השומר יכול להקנות את רשותו
לקונה על ידי המוכר].

ואם ארע שמדדו בכליו של קונה ספק
בגמרא אם הם קונים לו כפי שהתבאר
לעיל בדף פ"ד.

ותוס' מפרשים, שארבע מידות המנויות
כאן, הם ארבעה כלים שמודדים בהם את
המקח, וחלוקים זה מזה בדיניהם:

מידה א' – כשמודדים בכלי שאול.
מידה ב' – כשמודדים בכלי של מוכר.
מידה ג' – כשמודדים בכלי של קונה.
מידה ד' – כשמודדים בכלי של השומר.

ויש מפרשים שארבע מידות המנויות כאן,
הן ארבע רשויות שחלוקות זו מזו בדיניהן,
[ופירוש זה נדחה על ידי רשב"ם ותוס']:

מידה א' – כשנעשה הקניין ברשות הרבים
[כלומר בסימטא] או בחצר שאינה של
שניהם [אלא שהם שותפים בה].

מידה ב' – כשנעשה הקניין ברשות המוכר.
מידה ג' – כשנעשה הקניין ברשות הקונה.
מידה ד' – כשנעשה הקניין ברשות השומר.

נתינת הגט לאשה בתוך בית בעלה

אם מן הסתם כליו של לוקח קונים לו
את הנכנס לתוכם, אף כשהם מונחים
ברשות מוכר, כשהבעל ייתן את הגט
לכל כלי של אשתו, אף על פי שמונח
בביתו, מן הסתם זכתה בגט והתגרשה
בו.

ואף אם מן הסתם כליו של לוקח אינם
קונים לו את הנכנס לתוכם, כשהם
מונחים ברשות מוכר, [אלא אם כן המוכר
יאמר לו בפירוש שיקנה בהם], כי בטלים
הם לרשות שהם נמצאים בה, יש
אופנים שהבעל נותן את הגט לכלי
אשתו בתוך ביתו, והיא מגורשת, [אף
כשאינו מפרש שתקנה בכליה]:

שקשה להגביה אותם, אבל דברים שקל להגביה אותם אינם נקנים במשיכה. [נקניין הגבהה מועיל בכל דבר].

- ומה ששנינו, שניס מעות נקנה במשיכה, מדובר בכיס גדול מאוד, שקשה להגביה אותו.

- ומה ששנינו שפירות נקנים במשיכה, מדובר בפירות מרובים או גדולים, שקשה להגביה אותם.

- ומה ששנינו שלדברי חכמים בהמה דקה נקנית במשיכה, כי אף על פי שניתן להגביהה אותה, מכל מקום הגבהתה קשה היא, משום שמסרכא, [יש מפרשים שמדביקה רגליה בקרקע, ויש מפרשים ששורטת].

איסור גנבה ואיסור שבת בדבר אחד

הגונב כיס בשבת הרשיע פעמיים, [א] חטא בגנבה, על שהוציאו מרשות בעליו לרשותו. [ב] חטא באיסור הוצאה בשבת, על שהוציאו מרשות היחיד לרשות הרבים.

וכלל בידנו, שהעושה שני רשעיות בבת אחת, אינו משלם את שתיהן אלא את החמורה שבהן [=קם ליה בדרבה מינה].

ולכן רק כשהיו שני החטאים הללו בשתי פעולות שונות, הוא נסקל על חילול שבת וגם משלם את הגנבה.

כגון כשגנב את הכיס בהגבהה, שמועילה לקנות אף בתוך רשות

א. **לדעת רב יהודה אמר שמואל**, אם נתן את הגט **בכלי התלוי על האשה**, היא מגורשת, כי כשהכלי תלוי עליה, הרי היא מגביהה אותו, והגבהה קונה בכל מקום.

ב. **ולדעת ריש לקיש**, אם נתן את הגט **בכלי קשור לאשה**, אף על פי שאינו תלוי באוויר אלא נגרר בארץ, היא מגורשת, [כי אינו מקפיד על מקום זה, והרי זה ככלי המונח במקום שמוותר להניח שבעליו קונים בו].

ג. **ולדעת רב אדא בר אהבה**, אם נתן את הגט **בכלי המונח בין ירכי** [=רגלי] **האשה**, היא מגורשת, כי אינו מקפיד על מקום זה, ואינו מתבטל לרשותו.

ד. **ולדעת רב מרשיא בריה דרבי אמי**, אם נתן לה את הגט **בכלי שיש לו רבים כמותו למכירה**, היא מגורשת, כי אינו מקפיד על שהיא מניחה כלי כזה ברשותו, והרי זה ככלי המונח במקום שמוותר להניח שבעליו קונים בו.

ה. **ולדעת רבי יוחנן**, אם נתן את הגט **בחיקה או בקלתה** [=סל שהנשים נותנות בו מחטים] היא מגורשת, כי אין אדם מקפיד על מקום אשתו וקלתה.

דף פו

קניין משיכה אינו מועיל

בדבר שניתן להגביה בקלות

קניין משיכה אינו מועיל אלא בדברים

שהמושך לתוך ידו המונחת ברשות הרבים, אינו קונה בקניין משיכה אלא בקניין חצר.

ב. המושך דבר לצידי רשות הרבים, הרי זה קונה במשיכה, כי לעניין קניין משיכה צידי רשות הרבים אינו נידון כרשות הרבים אלא כסימטא, שיש לכל אדם רשות להניח בה חפציו. [אבל לעניין איסור שבת, דעת רבי אליעזר שצידי רשות הרבים דינו כרשות הרבים, ואם כן, לדעתו, הגונב כיס בשבת, על ידי שמושך אותו מרשות בעליו לצידי רשות הרבים, נמצא גונב ומחלל שבת בפעולה אחת].

פשתן נקנה בהגבהה ולא במשיכה

במשנה מבואר שאין קונים פשתן במשיכה אלא בהגבהה ונחלקו המפרשים בטעם הדבר.

רשב"ם מפרש, שפשתן נקנה בהגבהה ולא במשיכה, **כי אי אפשר לעשות ממנו משאות גדולים, משום שהוא מחליק,** ולעולם עושים אותו בחבילות קטנות, **וכל דבר שנקל להגביהו אינו נקנה אלא בהגבהה.**

ורבינו חננאל מפרש, שהפשתן נקנה בהגבהה ולא במשיכה, **כי אם ימשך הוא מתנתק, ומשום כך אין רגילים למושכו,** אף אם עושים ממנו משאות גדולים.

מכירת כור [=30 סאה]

תבואה בשלושים סלעים

האומר לחבירו, **"כור תבואה אני מוכר**

הבעלים, ואם כן כבר נתחייב בגנבה בשעת ההגבהה, אבל באיסור הוצאה נתחייב רק אחר כך, כשהוציא את הכיס מרשות הבעלים לרשות הרבים.

אבל אם נעשו שני הדברים הללו באותה הפעולה, הרי זה נסקל על חילול שבת, ואינו משלם את הגנבה.

כגון כשגנב את הכיס במשיכה, שמועילה לקנות רק כשמושך אל מחוץ לרשות הבעלים, שבאותה פעולה עצמה, הוא גם מוציא את החפץ מרשות היחיד לרשות הרבים, ומתחייב באיסור שבת.

קניין משיכה ברשות הרבים

כבר נתבאר לעיל, שבמשיכה אינו קונה ברשות הרבים. אולם בשני אופנים, ניתן לקנות במשיכה, אף במקום שדינו כרשות הרבים לעניין הלכות שבת.

א. אם מניח את ידו ברשות הרבים, [כשאינה מוגבהת אלא **סמוכה לקרקע**], **ומושך דבר לתוכה, הרי זה קונה במשיכה,** כי לעניין קניין משיכה, הנכנס לתוך ידו של אדם, אינו נחשב כנכנס לרשות הרבים, משום שידו של אדם נחשבת כמקום בפני עצמו, ואינה בטלה לרשות הרבים. [אבל לעניין איסור שבת, יש בפעולה זו איסור הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים, ולכן, הגונב כיס בשבת, על ידי שמושך אותו מרשות בעליו לתוך ידו שברשות הרבים, נמצא גונב ומחלל שבת בפעולה אחת].

כן פירש רשב"ם, אולם תוס' מפרשים,

באיסור ריבית, כי דרך פועל שאין לו לאכול, להשכיר עצמו בכל שהוא, וכל מה שמקבל מבעל הבית נחשב אצלו לרווח, ולכן אין להחשיב את מלאכתו כשווה יותר ממה שקיבל מראש.

ומכל מקום **חכמים אסרו לעשות כן**, כי אף על פי שמעיקר הדין אין בזה איסור ריבית, מאחר שבפועל בעל הבית משלם עכשיו פחות, ממה שהיה משלם לאחר זמן, הרי זה נראה דומה למרוויח מהקדמת המעות.

ורק אם הפועל יתחיל לעבוד אצל בעל הבית משעת התשלום, מותר לשלם לו על כל יום מלאכה בזול, אף על פי שאם היה נשכר אחר זמן, היו משלמים לו על כל יום מלאכה יותר, כי כשהפעולה מתחילה מיד, אין הדבר נראה כהקדמת מעות, שהרי מיד משעת התשלום מתחילה מלאכת הפועל.

קניית פשתן בקניין חזקה

כבר התבאר [בדף נ"ג] שקרקע נקנית בחזקה, ולפיכך הבא לקנות קרקע מתבירו, כשיתקן אותה מעט, יקנה את כולה בחזקה זו.

וכשם שקניין חזקה מועיל לקנות את גוף הקרקע, כך הוא מועיל לקנות את הגידולים המחוברים לקרקע, שנחשבים כחלק מהקרקע.

ומבואר כאן בגמרא, שכשם שניתן לקנות בחזקה חצי מהקרקע, כך ניתן

לך בשלושים סלעים, אין כוונתו למכור, לא פחות מכור, ולא יותר מכור, אלא כור שלם, נכי היה צריך למעות בשווי הכור, ולכן אף על פי שהקונה עושה קניין גמור בתבואה, **כל זמן שלא קנה את כל הכור, לא קנה כלום**, ויכולים לחזור בהם מהמקח.

והאומר לחבירו, **"כור תבואה אני מוכר לך, כל סאה בסלע"**, כל סאה מכירה בפני עצמה היא, ולכן כל סאה שקנאה הלוקח, אי אפשר לחזור ממנה.

והאומר לחבירו "תבואה זו אני מוכר לך, כל סאה בסלע" שהיה חפץ למכור את כולה, ואינו מודד אותה אלא לדעת כמה על הקונה לשלם, כל חיטה היא מכירה בפני עצמה, ולכן כל מה שקנה הלוקח, אי אפשר לחזור ממנו.

דף פז

לשלם לפועל בזול עבור

מלאכה שיעשה לאחר זמן

המלווה לחבירו ממון, על מנת שיחזיר לו לאחר זמן יותר ממה שהלווה, עובר באיסור ריבית. וכן המשלם לחבירו על סחורה, על מנת שיתן לו לאחר זמן יותר מהשווי ששילם, עובר באיסור ריבית, שכל רווח הבא כנגד הקדמת המעות נחשב כריבית.

אבל המשלם לפועל מראש, על מנת שיעשה עמו אחר זמן פעולה שתהיה שווה יותר מהתשלום, אינו עובר

דין מכירת יין ושמן

בזמן חז"ל היו רגילים למכור יין ושמן בלא כלים, אלא הלוקח היה בא עם הכלי שלו, והמוכר היה ממלא לו.

והיו למוכר כלים בני מידות ידועות, [כגון לוג, חצי לוג, וכו'], והיה ממלא אותם תמיד יין או שמן, וכשהקונה היה מבקש מידה של יין או שמן, המוכר היה מערה ממידתו המלאה, לתוך הכלי של הקונה.

ומאחר שכשמערים יין ושמן מכלי אל כלי, אי אפשר שיתרוקן הראשון לגמרי, ולעולם נותר בו מעט, נתנו חכמים שיעור עד כמה חייב המוכר לערות מהכלי, שלא יהיה גוזל את הלוקחות, וכן ביארו מה דין הנותר בכלי לאחר מכך.

וכיצד מערה מהכלי אל הכלי?

סתם אדם המוכר יין ושמן, חייב לערות אותו ממידתו אל כלי הלוקח, עד אחר שיפסק הזרם של העירוי, וייטפו עוד שלושה טפטופים.

וחנווני המוכר יין ושמן. לדברי חכמים, מאחר שטרוד במכירתו כל שעה, לא הזקיקוהו להטיף את הטיפות לכלי הלוקח. ולדברי רבי יהודה, רק בערב שבת עם חשיכה לא הזקיקוהו לכך מחמת טרדתו, אבל בשאר הימים חייב להטיף שלושה טפטופים ככל אדם.

והנשאר במידה אחר העירוי על ידי מיצוי, [כלומר שהעמידו אותה, ונאסף השמן מדופנותיה לתחתיתה], הרי הוא של המוכר, כי הקונה התייאש ממנו.

לקנות בחזקה את גידולי הקרקע המחוברים בה, בלא לקנות את גוף הקרקע, שהרי הגידולים נחשבים כחלק מהקרקע, והרי זה קונה בחזקה חצי מהקרקע.

ומעתה, **הבא לקנות מחבירו פשתן** [או דבר אחר] **המחובר בקרקע**, יכול לקנות את כל הפשתן, **על ידי שיתלוש פשתן אחד מהקרקע, ויתכוון בכך לקניין חזקה**, כלומר שעל ידי תלישת הפשתן, תתייפה הקרקע באותו מקום לחרישה, ובקניין חזקה זה **יקנה את כל שאר הפשתן המחובר לקרקע.**

דין סרסור

א. מתוך פירוש רשב"ם מבואר, שסרסור הרגיל לקנות מבעל הבית, ולחזור למכור לאחרים, אינו נחשב שלוחו של הקונה, אלא קונה לעצמו וחוזר ומוכר, ולכן בזמן שהמקח ביד הסרסור, כל האחריות עליו, ואם נשבר ונאבד ההפסד שלו.

ב. מתוך פירוש התוס' מבואר, שסרסור שמלאכתו למדוד סחורה שמביאים לו מוכר ולוקח, אין הסחורה נעשית שלו בשעת המדידה, אלא של המוכר או הלוקח היא, אבל אם לא נזהר יפה במדידה, ונשבר ונאבד תחת ידו, הוא חייב לשלם, [כדין שומר שכר].

כדי שיקנה שמן באיסר. ולגרסה שדחה רשב"ם לא שלח פונדיון אלא איסר כדי לקנות שמן בכל שווי. (ב) **צלוחית** ריקה שממלאים בה שמן.

והחנווני. (א) **מילא בצלוחית שמן בשווי איסר**. (ב) **החזיר לבן איסר** [עודף מפונדיון]. ולגרסה שדחה רשב"ם לא היה איסר עודף אלא שמן שווה איסר בצלוחית ותו לא.

ובדרך חזרה. (א) **הצלוחית נשברה**. (ב) **השמן נשפך**. (ג) **האיסר שביד הבן אבד**. ולגרסה שדחה רשב"ם לא היה ביד הבן שום איסר.

← **לפירוש שני של רשב"ם** [הביאו בסוף הסוגיה]:

אדם נתן פונדיון לחנווני הרגיל אצלו [ולגרסה שדחה רשב"ם יש לפרש שנתן לו איסר] **ולאחר מכן שלח אליו את בנו ונתן בידו דבר אחד, צלוחית ריקה שממלאים בה שמן, כדי שיתן בה שמן שווה איסר**.

והחנווני. (א) **מילא בצלוחית שמן בשווי איסר**. (ב) **החזיר לבן איסר** [עודף מפונדיון]. ולגרסה שדחה רשב"ם לא היה איסר עודף אלא שמן שווה איסר בצלוחית ותו לא.

ובדרך חזרה. (א) **הצלוחית נשברה**. (ב) **השמן נשפך**. (ג) **האיסר שביד הבן אבד**. ולגרסה שדחה רשב"ם לא היה ביד הבן שום איסר.

ב. דין תשלומי השמן שנשפך והאיסר שאבד.

לדברי חכמים: החנווני חייב לשלם

דווקא לעניין מקח וממכר, שמועיל בו יאוש, **הדין כן, אבל לעניין תרומה**, אם עירה כלי של תרומה, ולאחר מכן נאסף שמן מדפנותיו לתחתיתו, **הכל נידון כתרומה, שהרי אין יאוש מבטל את התרומה**.

והתוס' כתבו שלדעת האומרים אין ברירה, יש טעם נוסף לחלק בין תרומה למקח וממכר, שלעניין תרומה, כשתרם לא היה ידוע מה יערה ומה יתמצה חזרה לכלי, ומאחר שאין ברירה, אין לומר שהתברר שהמיצוי לא נעשה תרומה, ולכן הכל תרומה.

ולפי הטעם שמבואר בגמרא, שתרומה שונה ממקח וממכר משום שאין יאוש מועיל בה, כתבו התוס' שדווקא לעניין תרומה אמרו כן, שהתורם מידה של שמן על 49 מידות אחרות, מתכוון שכל מה שבכלי יהיה תרומה, כי מותר לתרום גם יותר מאחד מחמישים. אבל לעניין שאר מעשרות, כגון שמפריש מידה אחת של שמן למעשר ראשון, על 9 מידות אחרות, אינו מתכוון להפריש אלא כפי מה שאפשר לערות מהמידה, שהרי בא לתקן את החולין שבכלים אחרים, שיאכל מהם רק כפי מה שאפשר לערות מהם, ואין לעשר יותר משיעור מעשר.

השולח את בנו הקטן לחנווני לקנות שמן

א. המקרה המובא במשנה.

← **לפירוש ראשון של רשב"ם:**

אדם שלח את בנו לחנווני ונתן ביד בנו שני דברים. (א) פונדיון [=שני איסרים]

כשנותן לו דבר תחת מה שנותן לו, אין זו פשיעה. ורק כשהקונה עצמו נתן לחנווני את הפונדיון, ואחר כך שלח אליו את בנו, והחנווני נתן לבן את השמן ואת האיסר העודף, יש לחייבו על כך, [אף על פי שאביו שלחו עם הצלוחית של השמן].

ולדברי רבי יהודה: החנווני פטור מלשלם עליהם, כי כשהקונה שולח את בנו לחנווני, הרי הוא שולח אותו על מנת שהחנווני ייתן לו את השמן ואת האיסר העודף, וכשנתנם לו אין כאן פשיעה.

ג. דין תשלומי הצלוחית שנשברה.

לדעת רב הושעיא:

בדרך כלל כשהקונה שולח את הצלוחית ביד בנו, מאחר שהוא עצמו שלח את הצלוחית ביד בנו, הרי זה כאבידה מדעת, ואין לחייב את החנווני על שהחזירה לקטן, שהרי החזירה למקום שנתנו אותה בעליה.

ואם קונה השמן הוא מוכר צלוחיות, ושולח את הצלוחית למוכר השמן כדי שיקנה אותה, [והיה מחיר הצלוחית ידוע]. לדברי חכמים, אם נטלה המוכר כדי לבדוקה ולקנותה, מתחייב בכך באחריותה, [כדברי שמואל בדף פ"ח], ומעתה אפילו אם החליט שלא לקנותה, שוב אינו נפטר מאחריותו, עד ששייב אותה לבעליה, ולא ליד הקטן. ולדברי רבי יהודה, אף כשנטלה כדי לקנותה, אם לבסוף החליט שלא לקנותה, דין ששייב אותה לידי הקטן, שאביו נתנה לו, כמו שהיתה מתחילה.

עליהם, כי מסירתם לקטן פשיעה היא. ואם יטען, "הלא הקונה עצמו שלח את בנו שאתן לו, ואם כן קיבל על עצמו שאשלח ביד בנו", אין זו טענה. כי הקונה לא שלח את בנו להוליך את השמן והעודף, אלא להודיע לחנווני, שחפץ לקנות ממנו שמן, וכוונתו היתה שישלח את השמן והאיסר ביד שליח גדול, ולא ביד בנו הקטן.

לפירושו הראשון של רשב"ם – כן הדין,

אף על פי שהקונה עצמו שלח דברים ביד בנו הקטן, שהרי שלח את הפונדיון בידו, משום שאף כשהוא שולח דברים ביד בנו הקטן, אין בכך היתר לחנווני לשלוח לו דברים ביד בנו הקטן, ומאחר ששלח את השמן והאיסר ביד הקטן, פשע וחייב לשלם.

והתוס' כתבו, שאם היה מחזיר את הפונדיון עצמו ביד הקטן והיה מאבדו, החנווני היה פטור מלשלם אותו, כי הפונדיון של הקונה, והוא עצמו שלחו ביד הקטן, ואין לחייב את המוכר לשמור עליו יותר מבעליו. ורק כשהחנווני נותן לקטן דברים אחרים, שהקונה לא נתן בעצמו לקטן, כגון השמן והאיסר, יש לחייב את החנווני, אם נתן אותם לקטן ואבדו. ויל"ע אם רשב"ם חולק על התוס' בזה, שהרי מהסוגיה משמע, שכשהחנווני מחזיר את הצלוחית עצמה לקטן, אין לחייבו עליה.

ולפירושו השני של רשב"ם – אם

החנווני היה שולח את הפונדיון ביד הקטן, אין לחייבו לשלם, אף על פי שנתן לקטן את השמן והאיסר, כי

האבדה הזו לידו, דיו ששייב אותה במקומה, כלומר ליד הקטן, ואינו חייב להשיבה לבעליה.

ולדעת רבא:

כשהקונה שלח את הצלוחית ביד בנו, אפילו אם נטלה למדוד בה לצורך המכירה, אין לחייב את החנווני על שהחזירה ביד הבן הקטן, כי כשהקונה שולח את הצלוחית ביד בנו הקטן, אבדה מדעת היא, ואין חיוב להשיבה לבעליה, ואף כשנטל אותה כדי למדוד את השמן שנתן לקטן לצורכו, דיו ששייב אותה למקום שנתנו אותה בעליה, כלומר ליד הקטן.

אבל כשהקונה שלח את הצלוחית ביד בנו, והחנווני נטלה למדוד בה שמן לאחרים, נחלקו חכמים ורבי יהודה. לדברי חכמים, שואל שלא מדעת דינו כגזלן, ומאחר ששאל את הצלוחית מבעליה שלא מדעתם, ובכך גזלה מהם, חייב להשיב להם את הגזולה, כדין השבה של גזלן, ולא די ששייב ליד הקטן. ולדברי רבי יהודה, שואל שלא מדעת דינו ככל שואל, ודיו בהשבה למקום ששאל ממנו, ולכן דיו להשיב ליד הקטן, ואינו חייב להשיבה לבעליה.

דף פח

לקח כלי מהאומן לבודקו

לדברי שמואל, הלוקח כלי מן האומן כדי

ולדעת רבה ורב יוסף:

בכל אופן שהקונה שלח את הצלוחית ביד בנו, אין לחייב את החנווני על שהחזירה לקטן כי מאחר שהקונה שלח את הצלוחית ביד בנו, הרי זה כאבידה מדעת, ואינו חייב להחזירה למקום שמור יותר מהמקום שנתנו אותה בעליה.

אבל כשהצלוחית היתה של המוכר, והוא מכר אותה עם השמן, ושילחה ביד הקטן – בזה נחלקו חכמים ורבי יהודה, האם יש לחייב את המוכר או לא, כשם שנחלקו אם יש לחייב את המוכר בתשלומי השמן עצמו שנשפך, והאיסור העודף שאבד.

ולדעת אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין:

כשהקונה שלח את הצלוחית ביד בנו, והחנווני לא נטלה, אין לחייב את החנווני על שהחזירה ביד הבן הקטן, כי כשהקונה שולח את הצלוחית ביד בנו הקטן, אבדה מדעת היא, ואין חיוב להשיבה.

אבל כשהקונה שלח את הצלוחית ביד בנו, והחנווני נטלה למדוד בה את השמן – נחלקו חכמים ורבי יהודה. לדברי חכמים, אף על פי שכשהקונה שלח את הצלוחית ביד בנו, אבדה מדעת היא, ואין חיוב להשיבה, מכל מקום, מי שבאה האבדה הזו לידו, חייב להשיבה לבעליה, ומאחר שנטלה החנווני, נתחייב בהשבה, ואינו רשאי לתת אותה לבן הקטן. ולדברי רבי יהודה, אף כשבאה

סחורתך בכך וכך, וכשלא ענה לו רב ספרא, היה סבור שמחמת מיעוט הדמים אינו עונה לו, והעלה את המחיר. ולאחר שסיים רב ספרא תפילתו, לא רצה לקבל אלא במחיר הראשון, כי מתחילה גמר בלבו למכור בכך, וקיים בזה את הפסוק "ודובר אמת בלבבו".

לבדוקו, על מנת לקנותו, אם דמיו ידועים, ויש עליו קופצים, הרי הוא ברשותו של הלוקח, עד ששיבנו לבעליו, ולכן חייב בכל אונס שיארע לכלי עד ששיבנו לבעליו. [יש מפרשים שדינו כלוקח עד שיחזיר. ויש מפרשים שדינו כשואל].

חיוב חבר במעשרות מה שלוקח מהשוק

סיטון

מבואר בפירוש רשב"ם, שסיטון הוא חנווני גדול, שקונה הרבה יחד, ומוכר לחנוונים קטנים, ופירוש המילה "סיטון" בלשון יוון הוא "חטים", ועל שם שהחנווני הגדול קונה הרבה חטים יחד, נקרא שמו סיטון.

חבר הלוקח ירק מן השוק מעם הארץ, כל זמן שבורר, ואינו מתכוון לקנות, אינו חייב לעשר.

ואם קנה אותם, חייב לעשר, אף על פי שלאחר מכן חזר בו מהמקח, והמוכר הסכים לקבל ממנו, כי משעה שקנה, נעשה שלו, וחבר אינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, ולכן קודם שמחזיר מעשר, ונותן ללוי את המעשר¹, ונותן למוכר דמים בשווי המעשר, עם שאר הפירות המתוקנים.

ואף שעיקר שמו על שם שמוכר חטים, דין קינוח המידות האמור בסוגיה זו לסיטון, נאמר לעניין מכירת דברים לחים כיון ושמן, ולא לעניין מכירת חטים.

ואם גמר בלבו לקנותם, אבל לא קנאם בפועל, מעיקר הדין לא קנאם בכך, אולם אם הוא ירא שמים, המקיים מחשבת לבו, משעה שגמר לקנות, כאילו קנה, ואינו מחזיר למוכר אלא אם כן עישר.

ותוסי' במסכת בבא מציעא פירשו, שסיטון הוא מוכר דברים לחים כיון ושמן.

ורמב"ם במסכת דמאי פירש, שסיטון הוא המוכר מאכלים רבים במידה גסה.

דין קינוח המידות המשקלות

והמאזנים [בדבר לח]

א. דין קינוח המידות.

רב ספרא קיים בעצמו "ודובר אמת בלבבו"

כבר התבאר [בדף פ"ז], שדרך מוכרי יין ושמן, שיש להם כלים של מידות ידועות,

פעם אחת, כשרב ספרא היה קורא קריאת שמע, אמר לו אדם אחד, מכור לי

הוספות

¹ עיין בתוסי'.

הוא כדעת תנא קמא, המרבה בחיוב קינוח, לפי ריבוי תדירות המכירות, והחנווני מוכר בתדירות גבוהה מכל שאר המוכרים. [ולפי זה לא נתבארה במשנה דעת רבן שמעון בן גמליאל. אולם מסתבר שלכל הפחות יש לחייבו לקנח פעם אחת בשנים עשר חודש]. **ויש מפרשים שדין זה הוא כדברי הכל**, והוא נובע מתוך הדין, [שהתבאר בדף פ"ז], שהחנווני המערה ממידתו לכלי הקונה, אינו מחויב להטיף שלושה טפטופים אחר גמר העירווי, ומתוך כך, כשמוכר יין ושמן, נותר במידתו יותר יין ושמן ממה שנותר במידות שאר המוכרים, ועל ידי כך הם נקרשים וממעטים את מידתו יותר ממה שמתמעטות מידות שאר המוכרים, ולכן חיובו לקנח תדיר מכולם.

ב. דין קינוח המשקלות והמאזנים.

דרך שקילת המקח במאזנים הוא, שמניחים את המקח בכף אחת של המאזנים, וכנגדו מניחים בכף השניה אבנים שמשקלם ידוע, עד שיהיו כפות המאזנים בגובה שווה, שאז משקל האבנים שווה למשקל המקח, וכך מבררים את משקל המקח.

וכשהמקח הוא דבר לח כבשר ודגים, הלחות נדבקת במשקלות [=אבני המשקל] ובמאזנים, ומוסיפות בהם כובד, ולכן החנווני חייב לקנח את המשקלות ואת כפות המאזנים.

את המשקלות – די שיקנח פעם בשבוע,

[כגון לוג, חצי לוג, וכו'], והם ממלאים אותם יין ושמן, וכשבאים לקנות מהם מידה של יין או שמן, הם מערים מכלי המידות לכלי של הקונה.

ומאחר שכשהיין והשמן נקרשים, הם ממעטים את המידות משיעורם, חובה על המוכר לקנח את המידות, כדי שיהיו המידות שלימות.

ובחיוב זה יש חילוק בין המוכרים, יש שחייבים לקנח בכל זמן מועט, ויש שאין חייבים לקנח אלא פעם אחת בשנים עשר חודש.

סיטון – לדעת תנא קמא, חייב לקנח את מידותיו פעם אחת בשלושים יום, [ולא די בקינוח פעם בשנים עשר חודש, כי מוכר תדיר]. **ולדעת רבן שמעון בן גמליאל**, דיו אם יקנח את מידותיו פעם אחת בשנים עשר חודש, [ואינו חייב לקנח פעם אחת בשלושים יום, כי מחמת שמוכר תדיר אין המשקה נקרש].

ובעל הבית – לדעת תנא קמא, דיו אם יקנח את מידותיו פעם אחת בשנים עשר חודש, [ואינו חייב לקנח פעם אחת בשלושים יום, כי אינו מוכר הרבה אלא לעתים רחוקות]. **ולדעת רבן שמעון בן גמליאל**, חייב לקנח את מידותיו פעם אחת בשלושים יום, [ולא די בקינוח פעם אחת בשנים עשר חודש, כי מאחר שאינו מוכר תדיר, המשקה שבתוך המידה נקרש מהרה].

וחנווני – חייב לקנח מידותיו שתי פעמים בכל שבוע. יש מפרשים שדין זה

כי לא נדבק בהם כל כך שומן.

אבל את **כפות המאזנים** – יש לקנח אחר כל שקילה, כי מאחר שהם כלי קיבול, מתאסף בהם יותר שומן, ואם לא יקנחו אותם בכל שקילה, הם מוסיפים כובד בכל שקילה.

דין "צדק משלך ותן לו"

כשהזהירה תורה על המשקלות שלא יהיו חסרים, נאמר "אבן שלמה וצדק", ומכאן למדו, שמלבד מה שחייב אדם לדייק במשקל, שתהיה לו "אבן שלמה" ולא חסרה, חייב להוסיף ולתת לקונה משלו "וצדק", כלומר תן לו צדקה משלך. [ולפירוש רשב"א שבתוס', לא נאמר חיוב זה אלא במוכר דבר במשקל עשרה [טרים לפחות].

והאופן שבו מקיימים את הדין הזה, ומוסיפים לקונה יותר מהמקח, תלוי במנהגי המקומות, יש שמכריעים ויש שמגרמים.

א. מנהג הכרעה.

כששוקלים את המקח במאזנים, מכריעים את המשקל לצד המקח, שיהיה שוקל יותר, עד שכף המאזנים שהמקח מונח בה תהיה נמוכה בטפח מכף המאזנים שבה המשקלות. [ויהיה התשלום לפי אבני המשקל, ולא לפי המשקל האמיתי של המקח, ובזה נמצא שהקונה מקבל יותר ממה ששילם].

וכתב רשב"ם, ששיעור הכרעה של טפח אמור במקח שמשקלו ליטרא או יותר, [ואפילו עשרה ליטרות], אבל במקח שמשקלו פחות מליטרא, שיעור ההכרעה הוא פחות מטפח [ולא נתבאר כמה].

ב. מנהג גירום.

כששוקלים את המקח במאזנים, שוקלים אותו עין בעין, כלומר שווה בשווה עם אבני המשקל, אבל לאחר מכן מוסיפים לקונה תוספת בפני עצמה. [ותוספת זו נקראת גירום, משום שהיא תחת הכרעת המאזנים, וגירום לשון הכרעה הוא, כמו הגרמה של שחיטה, שהכוונה בזה שמכריע ומטה את הסכין חוץ למקום השחיטה].

- בשיעור התוספת בדבר יבש יש ספק בגמרא, אם הוא אחד ממאתים [=0.5%], או אחד מארבע מאות [=0.25%].

- ושיעור התוספת בדבר לח הוא גדול יותר, כי הלח נדבק בכלי של המוכר, ואינו נוטף כולו לכלי הקונה, ושיעורו אחד ממאה מהמקח [=1%].

קשה עונשן של מידות יותר מעונשן של עריות

אמר רבי לוי, קשה עונשן של מידות, [למי שעושה בהם עוול], יותר מעונשן של עריות, [למי שנכשל בהם]. ואף על פי שהחוטא בעריות עונשו כרת, והחוטא במשקלות אינו ענוש כרת. מכל מקום

ברכות וקללות של הקב"ה ושל משה

ואמר רבי לוי, בא וראה שלא כמידת הקב"ה מידת בשר ודם. **הקב"ה ברך את ישראל בעשרים ושתים**, [פתח באל"ף "אם בחוקותי", וסיים בת"ו "קוממיות", הרי כלל את הברכות בין אל"ף ות"ו, ומאל"ף עד ת"ו עשרים ושתים אותיות], **וקללן בשמונה**, [פתח בו"ו "ואם בחוקותי", וסיים במ"ם "געלה נפשם", ומו"ו עד מ"ם שמונה אותיות]. **ואילו משה רבינו ברכן בשמונה**, [פתח בו"ו "והיה אם שמוע", וסיים במ"ם "לעבדם", ומו"ו עד מ"ם שמונה אותיות], **וקללן בעשרים ושתים**, [פתח בו"ו "והיה אם לא תשמע", וסיים בה"א "ואין קונה", ומו"ו עד ה"א עשרים ושתים אותיות].

הטעם שמחברים "מטות" ו"מסעי" הגדולות ומחלקים "נצבים" ו"וילך" הקטנות

רב נסים גאון מפרש, שהטעם שמחלקים "נצבים" ו"וילך", כשיש שתי שבתות בין ראש השנה לסוכות, ומחברים "מטות" ו"מסעי", משום שאנו רוצים שתכלה שנה וקללותיה, וב"נצבים" יש קללות, ואין אנו רוצים שיכנסו קללות של שנה שעברה בשנה הבאה.

ור"י מפרש שאין נקרא קללות, אלא האמורות ב"בחוקותי" וב"כי תבוא". והטעם שאנו קוראים "נצבים" לפני ראש השנה, כי אנו רוצים שפרשת "כי תבוא" שיש בה קללות לא תהיה סמוכה לראש השנה, ולכן אנו מפסיקים בינה לבין ראש השנה על ידי פרשת "נצבים".

החוטא בעריות, אפשר לו לעשות תשובה גמורה, [ואם לקה נפטר מהכרת]. **אבל החוטא במידות, אין לו אפשרות לעשות תשובה גמורה**, כי תשובתו תלויה בהשבת הגזלה לבעליה, ומאחר שגזל רבים, ואינו יודע למי ישיב, אינו יכול לקיים. [ומה שאמרו, שהגזל את הרבים יעשה צורכי הרבים, וייהנו ממנו הנגזלים, אין זו תשובה גמורה, אלא המעט שאפשר לו].

וכתבו התוס', שהחילוק הזה אמור רק בעריות שאין בהם ממזרות, שאפשר לעשות תשובה גמורה על החטא, אבל הבא על אשת איש וכדומה, והוליד ממנה ממזר, הרי זה מעוות לא יוכל לתקון.

והר"ר חיים כתב, שאף על פי שהוא מעוות לא יוכל לתקון, מכל מקום אפשר לו לעשות תשובה שצווה אותו ה', מה שאין כן בחטא המידות, שאינו יכול להשיב לבעלים כפי שצווה אותו ה'.

"אל" פירושו קשה, כמו שנאמר "ואת אילי הארץ לקח".

קשה גזל הדיוט יותר מגזל גבוה

ואמר רבי לוי, קשה גזל הדיוט יותר מגזל גבוה. **שבגזל הדיוט נאמר תחילה**, "נפש כי תחטא", ואחר כך "ומעלה מעל", שיש כאן חטא אף קודם שנהנה. **ובגזל הקדש נאמר תחילה**, "כי תמעול מעל", ואחר כך "וחטאה בשגגה", שאין כאן חטא אלא אחרי שנהנה.

במידה גדולה שהיא כבדה, לא ימלא אותה כל כך, אבל אם ימלא במידה קטנה, ימלא אותה בנקל וברוח.

ומאחר ששינוי במדידה ממידה גסה למידה דקה הוא הפסד למוכר, ושינוי במדידה ממידה דקה למידה גסה הוא הפסד לקונה, אין לשנות ממנהג המדינה.

ומהטעם הזה קוראים "במדבר" קודם עצרת, להפסיק בין קללות של "בחוקותי" לעצרת, שהוא ראש השנה לפירות האילן, שנידונים על הפירות.

דף פט

מידה גסה ומידה דקה

כשהמוכר מודד לקונה את המקח, וניתן למודדו במידה אחת גדולה [=גסה], או בכמה מידות קטנות [=דקות], **מפני כמה טעמים טוב יותר לקונה שימדדו בכמה מידות קטנות, וטוב יותר למוכר שימדדו במידה אחת גדולה.** (כגון כשמוכר בא למדוד ששה קבים תבואה שניתן למדוד אותם בשש מידות של קב, וניתן למדוד אותם במידה אחת של סאה):

א. הכרע – אם המוכר ימדוד במידה אחת, הוא יוסיף לקונה הכרע אחד, אבל אם ימדוד בשש מידות, הוא יוסיף לקונה שש הכרעות. [ולכאורה עניין זה שייך רק במקום שמודדים על ידי שקילה, ומוסיפים לקונה על ידי הכרעת המשקל ולא על ידי גירום].

ב. מחיקה – אם המוכר ימדוד במידה אחת גדולה, הוא יוכל למחוק [=ליישר את המקח שלא יבלוט חוץ למידה] בנקל, אבל אם ימדוד במידות קטנות, לא יוכל למחוק בנקל. [ולכאורה עניין זה שייך רק במקום שנהגו למחוק].

ג. קושי ההכבדה – אם המוכר ימדוד

מידה גדושה ומידה מחוקה

כשממלאים את המידה [בדבר יבש], ניתן למלא אותה בתבואה עד שתעלה על גדותיה, ותהא גדושה ובלוטת, וניתן למחוק את הגודש, שלא תהא מלאה אלא כנגד הדפנות.

וכשהיא גדושה יש לקונה יותר ממה שיש לו כשהיא מחוקה.

ומאחר שלקונה טוב שתהא המדידה במידה גדושה, ולמוכר טוב שתהא המדידה במידה מחוקה, אין לשנות ממנהג המדינה, כדי שלא יפסיד האחד שלא כדין.

שינוי ממנהג המדינה על ידי

מחילה או שינוי בתשלום

כבר התבאר לעיל, שבעניין המדידות יש חילוקי מנהגים בין המקומות, והמשנה במדידה ממנהג המקום, וגובה תשלום כפי השער של אותו מקום, גורם הפסד לאחד מהם, ויש כאן איסור גזל.

שינוי התשלום.

פרשת משקלות בספר דברים (כ"ה י"ג-ט"ז)
לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה:
לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה
וקטנה: אבן שלמה וצדק יהיה לך איפה
שלמה וצדק יהיה לך למען יאריכו ימך על
האדמה אשר ה' אקיד נתן לך: כי תועבת ה'
אקיד כל עשה אלה כל עשה עול:

עונש מידות - עוני. שכר מידות - עושר
כך דרש רב יהודה מסורא, "לא יהיה לך
בביתך" **ממון, משום שיש לך "איפה"**
[מידה של תבואה] **גדולה "ואיפה"**
קטנה, שלוקח בגדולה ומוכר בקטנה.
"לא יהיה לך בכיסך" ממון, משום שיש
לך "אבן" [משקל] גדולה "ואבן" קטנה,
שלוקח בגדולה ומוכר בקטנה. **אבל אם**
יש לך "אבן שלמה וצדק, יהיה לך"
ממון. ואם יש לך "איפה שלמה וצדק,
יהיה לך" ממון.

העמדת אגרדמין [=ממונים להלקות

ולענוש את העוברים על הדין]

א. על המידות. לדברי הכל, בית דין
ממנים אגרדמין, להלקות ולענוש את
המעוותים ומרמים **במידות**.

ב. על השערים. נחלקו חכמים אם בית דין
ממנים אגרדמין. **לדעת שמואל, בית דין**
אינם ממנים אגרדמין לענוש את מפקיעי

לעניין השקילה – יש המכריעים טפח,
ויש השוקלים עין בעין, [ומוסיפים
גירומין]. אם שקל עין בעין במקום
שמכריעים, נמצא שקיבל הקונה פחות.
ואם הכריע במקום ששוקלים עין בעין,
נמצא שקיבל הקונה יותר.

לעניין המדידה – יש הגודשים את
המידה, ויש המוחקים. אם מחק במקום
שגודשים, נמצא שקיבל הקונה פחות.
ואם גדש במקום שמוחקים, נמצא
שקיבל הקונה יותר.

ומכל מקום אפילו אם הנפסד מוחל על
הפסדו, אסור לשנות ממנהג המקום,
משום שנאמר "איפה שלמה", ללמד
שתהא המידה שלימה, שלא זו בלבד
שלא יהא בה רמאות, אלא אף שלא
תגרום לרמאות, והמשנה מהמנהג גורם
לרמאות, שמא יראו אותם אחרים,
ויאמרו כך המנהג, וירמה הלוקח את
המוכר, או המוכר את הלוקח.

ואפילו אם אין כאן אחד שנפסד
מהשינוי, כי כנגד שינוי המנהג יש גם
שינוי בתשלום, [שאם הקונה מקבל פחות
מהמנהג, הוא משלם פחות מהשער, ואם
הוא מקבל יותר מהמנהג, הוא משלם יותר
מהשער], שבזה אין כל כך חשש לרמאות,
שהרי הרואה ששינוי מהשער יודע
שמחמת שינוי המנהג עשו כן, ולא יטעה
לומר שזה המנהג, **מכל מקום הדבר**
אסור, שנאמר "וצדק", לרבות עניין זה,
שגם ממנו ניתן לבוא לידי רמאות, שמא
יראו את שינוי המדידה, ולא יראו את

אופן שקילת שלושת רבעי ליטרא

היה מבקש מהמוכר שלושה רבעי ליטרא, לא יאמר לו, שקול לי שלוש פעמים רבע ליטרא, כי מאחר שאי אפשר לשקול בצמצום, בכל שקילה מוסיפים מעט, וכשישקול שלוש פעמים, יקבל מעט יותר בכל שקילה.

אלא במקום שאין מכריעים, שוקל הכל בבת אחת, [אף] על ידי שמניח רבע ליטרא עם המקח, ומניח כנגדם משקל של ליטרא אחת, וכך לא יוסיף לו מעט על המשקל אלא פעם אחת.

ובמקום שמכריעים, שוקל הכל בבת אחת, [רק] על ידי שמניח את המקח בכף מאזנים אחת, ומניח כנגדו שלושה משקלות של רבע ליטרא, אבל לא יוסיף רבע ליטרא בצד המקח, וישקול הכל כנגד ליטרא שלם, כי במקום שמכריעים, התוספת של ההכרעה גדלה לפי המשקל, וכשיוסיף רבע ליטרא בצד המקח, תהיה כאן הכרעה של ליטרא שלמה, והוא לא קנה אלא שלושה רבעי ליטרא.

אופן שקילת עשר ליטרי

היה מבקש מהמוכר עשר ליטרי, לא יאמר למוכר, שקול לי אחת אחת והוסף הכרע בכל פעם, אלא שוקל הכל בבת אחת, ונותן הכרע אחד.

צורת העמדת המאזנים

כבר התבאר שכששוקלים את המקח אין שוקלים שווה בשווה, אלא מכריעים את

השערים, כי אין צורך בכך, משום שאם זה רוצה למכור ביוקר, אחר הצריך למעות ימכור בזול, וילכו הקונים אליו, ועל כורחו ימכור גם הראשון בזול. ולדעת רמי בר חמא אמר רבי יצחק ולדעת קרנא, בית דין ממנים אגרדמין לענוש גם את מפקיעי השערים מפני הרמאים. [יש מפרשים שרמאים הם אלו הממתינים עד שיגמור למכור המוכר בזול, ואחר כך מוכרים הם ביוקר. ויש מפרשים שרמאים הם אלו שמוכרים ביוקר, ואומרים שהוסיפו במידה. או שנותנים את היפה למעלה ואת הרע למטה, ואומרים הכל יפה הוא, או שאר מיני רמאויות].

מידת המשקולות

מבואר בברייתא שמתקנים משקלות של ליטרא, חצי ליטרא, ורביע ליטרא.

יש מפרשים שפחות מרבע ליטרא שוקלים במטבעות, [כפי הידוע כמה מטבעות שוקלות], אבל אם יבוא אדם לתקן משקל של פחות מרבע ליטרא, אין שומעים לו, פן יבואו לרמות, ולומר, זהו רבע ליטרא.

ויש מפרשים שמתקנים משקלות אף בפחות מרביע ליטרא, אולם רק באופן שתקנו עד רביע, כלומר שכל משקל הוא חצי מהגדול ממנו, אבל אין מתקנים משקל של שליש ליטרא או חמישית ליטרא, כי כשיהיו כמה משקלים קרובים זה לזה, יבואו להטעות בהם.

ולעניין טומאה :

רשב"ם מפרש, שמאזנים שאינם עשויים באופן הנ"ל, מאחר שאסור לשקול בהם, אינן נחשבות לכלי, ואינם מקבלים טומאה.

ורבי"ם מפרש שחלקי המאזנים שיש להם בית קיבול, מקבלים טומאה בכל אופן, אף כשהם בפני עצמם, ורק חלקי המאזנים שאין להם בית קיבול, שאינם נחשבים כלי לקבל טומאה אלא מחמת המאזנים, אינם מקבלים טומאה אלא כשהמאזנים כתיקונם.

אין עושים משקל ממיני מתכות

[אלא מאבן או זכוכית]

רשב"ם מפרש, שהטעם שאין עושים משקל ממיני מתכות הוא, משום שדרכם של מתכות להישחק, ועל ידי זה חסר המשקל ממה שהיה, ולפי זה אין עושים משקלות של מתכת לשום דבר.

ורבינו תם מפרש, שרק בשר ושומן אין שוקלים במשקלות של מתכת, והטעם לזה, משום שהשומן נדבק במשקל ומתייבש, ועל ידי זה נעשה כבד יותר ממה שהיה. אבל שאר דברים שאין בהם שומן, [כזהב כסף נחושת וברזל], שוקלים אף במשקל של מתכת, ויש תקנה לשחיקת המשקל, שיחפה אותו בעור. ודווקא משקולת קטנה ששוקלים בה כסף וזהב צריך לחפות עור, שבשחיקה מועטת יבא לידי הפסד גדול, אבל שאר משקלות גדולות, ששוקלים

המאזנים לצד המקח. ומהטעם הזה, יש להקפיד בתיקון המאזנים בכמה דברים :

א. כשנעמידים את המאזנים, אין להעמידם סמוך לגג, כי כך כשיכריעו את המאזנים, הקנה שבו תלויים כפות המאזנים יגע בתקרה, ולא יוכלו להכריע כראוי, וכן אין להעמידם סמוך לקרקע, כי כך כשיכריעו את המאזנים, כף המאזנים יתגע בקרקע, ולא יוכלו להכריע כראוי, ושיעור הרחקה זו מהגג ומהקרקע תלוי בגודל המאזנים, כפי שיתבאר בסמוך.

ב. כשבונים את המאזניים, אם יהיו כפות המאזנים סמוכות זו לזו, ולא יהיה הקנה שתלויות בו ארוך דיו, לא יוכלו להכריע את המאזנים אלא על ידי תוספת מרובה בצד המקח, ויש למוכר הפסד גדול, וככל שהמאזנים גדולות ועשויות לדברים כבדים יותר, יש לעשות את כפות המאזנים רחוקות יותר זו מזו.

ואלו שיעורי ההרחקה מהגג ומהקרקע, וכן שיעורי הרחקת כפות המאזנים זו מזו, בסוגי המאזנים השונים :

שיעור ההרחקה מהגג והקרקע	שיעור המאזנים [רש"ם מפרש ששליש שיעור זה הוא הקנה שכפות המאזנים תלויות בו ושני שלשי שיעור זה הם אורך החבלים שכפות המאזנים תלויות בהם שליש בכל צד]	שיעור ההרחקה מהגג והקרקע
של צורפי נחושת וברזל [ששוקלים חתיכות גדולות של מנאה ליטראות ויותר]	3 טפחים	12 טפחים [הקנה 4 ושני החבלים 4 כל אחד].
של צמרים ושל זגגים	2 טפחים	9 טפחים [הקנה 3 ושני החבלים 3 כ"א].
של חנווני ושל בעל הבית	1 טפח	6 טפחים [הקנה 2 ושני החבלים 2 כ"א].
של צורפי זהב וכסף	3 אצבעות	לא נתבאר

באופן הזה אינו מוחק יפה ומפסיד המוכר.

ב. מעט מעט [כגון שמוחק רוחב טפח לבד, ומגביה המחק, וחוזר וכובשו על המידה, ומוחק עוד טפח, וחוזר כן כמה פעמים] גם כן אין מוחקים, כי באופן הזה מוחק יותר מדאי, ומפסיד הקונה.

אופנים שמוחקים :

א. בפעם אחת ובנחת.

ב. בשתי פעמים, כגון מוחק עד חצי המידה, ומגביה המחק, וחוזר ומוחק חצי מידה השני.

ללמד דינים שמתוכם נודע איך לרמות

על כל מיני עוולות הללו, [שנתבאר לעיל שאסור לעשותם, כי יש בהם הפסד למוכר או לקונה], אמר רבי יוחנן בן זכאי, אוי לי אם אומר, שמא ילמדו הרמאים איך לרמות, ואוי לי אם לא אומר, שמא יאמרו הרמאים אין תלמידי חכמים בקיאים במעשה ידינו.

ואמר רב שמואל בר יצחק, שלבסוף רבי יוחנן בן זכאי **דרש ולימד** את הדינים הללו, **ולא נמנע מחשש שילמדו לרמות, שנאמר "ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם"**.

לא תעשו עוול במשפט במדה במשקל ובמשורה

במדה – זו מידת הקרקע, שמודדים אותה בחבל, ואין לעשות עוולה במדידה

בהן נחושת וברזל ועופרת, שאין בא לידי הפסד גדול, אלא אם כן נשחקו יותר מדאי, **אין צריך לחופו.**

אופן עשיית המחק

המחק הוא הכלי שבו מוחקים את הגודש שעודפת התבואה על כלי המידה.

וממה עושים אותו?

- עושים את המחק **מעץ זית או אגוז או שקמה או אשברוע.**

- **אבל אין עושים** מחק **מדלעת**, מפני שהוא קל, ואינו נכנס כל כך במידה, ואינו מוחק יפה, ומפסיד המוכר.

- **ואין עושים** מחק **ממתכת**, מפני שהוא מכביד, ונכנס במידה יותר מדאי, ומפסיד הקונה.

ואיך עושים אותו?

- עושים את המחק **שווה בעוביו משני צדדיו.**

- **אבל אין עושים** אותו **צד אחד צר, וצד אחד רחב**, מפני שהקצר נכנס בתוך התבואה ומוחק יפה, והעב אינו נכנס כל כך, ואינו מוחק יפה, והרי זה כמי שיש לו בביתו שתי מידות, גדולה וקטנה, ודבר זה אסרה תורה כמו שנתבאר לעיל.

אופן המחיקה

אופנים שאין מוחקים :

א. בבת אחת ובמהרה אין מוחקים, כי

להשהות בתוך ביתו מידות שאינן מדויקות, [בין יתירות בין חסרות], ואפילו אינן משמשות למדידה, אלא לעביט של מי רגלים, כי יש לחוש שיארע שירחצו אותן וימדדו בהן, ולכן אין להם תקנה אלא שבירה.

ולדעת רב פפא, אין הדין הזה אמור אלא במקום שאין המלכות מחתימה מידות מדויקות, או בודקת אחר מי שאין מידותיו מדויקות, אבל במקום שהמלכות בודקת אחר מידות שאינן מדויקות, אין חשש שהמוכר ימדוד בהם, שמא יתפסוהו, וכן במקום שהמלכות מחתימה את המידות המדויקות, אין לחוש שהקונה יתרצה שימדדו לו במידה שאינה חתומה, ומותר להשהות את המידות הללו.

ואין הלכה כדברי רב פפא, כי פעמים שצריכים למדוד בערב שבת בין השמשות, ומחמת טרדת הזמן הזה, הקונה לא יבדוק אם המידות חתומות, והמוכר לא יחוש שיבואו בודקי המלך ויתפסוהו שמוכר במידות כאלו.

כתב רשב"ם, שכל רובע המוזכר בגמרא, הוא רובע הקב [=לוג אחד = 6 ביצים]. וכל רביעית המוזכרת בגמרא, היא רביעית הלוג [=1.5 ביצים].

זו, כגון אחים הבאים לחלוק את השדה, לא ימדדו לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים. רשב"ם מפרש מפני שהחבל לח בימות הגשמים, ומתפשט יותר, ובימות החמה הוא יבש, ומתקצר. ורבינו חננאל מפרש משום שבימות הגשמים הקרקע מתכווץ, ובימות החמה הוא מתבקע בפתיחיו, ומוסיף במידתו.

במשקל – שלא יטמין משקלותיו במלח. רשב"ם מפרש שלא יעשה כן כי בכך מכביד אותם. ורבינו תם מפרש שהמלח מיקל את המשקלות.

ובמשורה – זו מידת הלח, כלומר כלי שממלאים בו את המשקים, לדעת כמה הם, ואין לעשות עוולה במדידה זו, כגון לשפוך בחוזק ומגבוה מפני שבשפיכה כזו עולה קצף ונראה כאילו יש יותר ממה שיש באמת, [ומשורה היא מידה קטנה של לח, שהיא אחד משלושים ושהה בלוג, וכל שכן שאסור לעשות עוולה זו במידות גדולות יותר, כמו הין, וחצי הין, ושלישית הין, ורביעית הין, ולוג, וחצי לוג, ורביעית לוג, ועוכלא, שהיא חמישית לוג].

ואיסור זה הוא משעת המדידה, אף קודם שנעשה המכר בפועל, שאז עבר גם באיסור גזל.

השהיית מידות שאינן מדויקות

לדעת רב יהודה אמר רב, אסור לאדם

דף צ

אין מוספים על המידות

ועל המטבעות יותר משתות

השוואת מידות הלח ומידות היבש

לדעת שמואל, אם באו אנשי העיר להגדיל את מידותיהם או מטבעותיהם, [כלומר שכל מידה חדשה תהיה גדולה מהמידה הישנה, כגון קב חדש גדול מקב ישן, וביצה חדשה גדולה מביצה ישנה, אבל היחס בין המידות ישאר שווה], אין מגדילים את המידות והמטבעות אלא עד ששית [של המידה החדשה, שהוא חומש מהמידה הישנה], ונאמרו בזה בגמרא כמה טעמים:

א. משום הפקעת השערים.

כאשר מגדילים את המידות, מה שנקרא עתה קב, הוא יותר ממה שהיה נקרא הקב מקודם, וממילא מה שנקרא עתה קב, יקר יותר מהקב הישן, והמוכרים מעלים את המחיר של מה שנקרא קב, אלא שדרך המוכרים, כשמוצאים סיבה להעלות את המחיר, מעלים אותו יותר מהראוי, וכשמגדילים את המידות בסך מסוים, המוכרים מעלים את מחיר המידה החדשה יותר מהסך שגדלה המידה, ולכן הגבילו את הגדלת המידות עד שתות, שאם היו מגדילים יותר, היו המוכרים מעלים את המחיר הרבה, והיוקר היה בא לעולם.

וטעם זה נדחה בגמרא, כי אם מהטעם הזה אין מגדילים את המידות, אין ראוי להגדילם כלל, כדי שלא יתייקרו

כלי מידות שתיקנו למדידת היבש	כלי מידות שתיקנו למדידת הלח
א. סאה = 6 קב = 24 לוג = 144 ביצה.	
ב. תרקב = $\frac{1}{2}$ סאה = 3 קב = 12 לוג = 72 ביצה.	א. הין = 3 קב = 12 לוג = 72 ביצה.
ג. חצי תרקב = $\frac{1}{4}$ סאה = 1.5 קב = 6 לוג = 36 ביצה.	ב. חצי הין = 1.5 קב = 6 לוג = 36 ביצה.
ד. קב = 4 לוג = 24 ביצה.	ג. שלישית ההין = 1 קב = 4 לוג = 24 ביצה.
	ד. רביעית ההין = 3 לוג = 18 ביצה.
ה. חצי קב = 2 לוג = 12 ביצה.	
ו. רובע קב = 1 לוג = 6 ביצה.	ה. לוג = 6 ביצה.
ז. תומן קב = $\frac{1}{2}$ לוג = 3 ביצה.	ו. חצי לוג = 3 ביצה.
ח. חצי תומן קב = $\frac{1}{4}$ לוג = 1.5 ביצה.	ז. רביעית לוג = 1.5 ביצה.
ט. עוכלא = $\frac{1}{5}$ לוג = 1.2 ביצה.	
	ח. שמינית לוג = $\frac{3}{4}$ ביצה.
וביבש לא תיקנו מידות קטנות, כי אין רגילים למדוד אותו בכלים קטנים, אלא נמכר באומד, או במשקל, אם הוא דבר יקר.	ט. קורטוב לגרסת רשב"ם = $\frac{1}{16}$ לוג = $\frac{3}{8}$ ביצה. ולגרסה שלפנינו ¹ = $\frac{1}{64}$ לוג = $\frac{3}{32}$ ביצה.

במידות הגדולות אין לעשות מידות שההפרש ביניהם רביעי, [כגון מידה של שני קבים, ומידה של קב ומחצה], כי בני אדם יכולים לטעות ביניהם, ומה שעשו רביעית ההין שהיא קרובה לשלישית ההין, כי כבר היו מידות כאלה במקדש, [ולא חשו לטעות הכהנים כי זריזים ובקיאים הם מאד].
אבל במידות קטנות בקיאים בהם בני אדם, ולכן עושים עוכלא ותומן, אף על פי שההפרש ביניהם אינו אלא $\frac{3}{10}$ ביצה, בלבד שהוא $\frac{1}{5}$ מחצי תומן, $\frac{1}{41}$ מהעוכלא.

הוספות

¹ וכן כתב רש"י במסכת ראש השנה דף י"ג.

השערים אף מעט יותר מהראוי. שהגדילו את המידות בשתות, אין לנו לאסור להגדיל אלא ביותר משתות.

ב. משום אונאה.

דרשת שמואל בעניין תוספת המידות

נאמר בספר יחזקאל (מ"ה י"ב), "עשרים שקלים, חמשה ועשרים שקלים, עשרה וחמשה שקל, המנה יהיה לכם".

וכך היא כוונת הפסוק, "עשרים שקלים, חמשה ועשרים שקלים, עשרה וחמשה שקל", **סך הכל 60 שקלים, שיעור זה – "המנה יהיה לכם"**.

והטעם שלא נכתב "ששים שקלים המנה יהיה לכם", ונחלק לשלושה סכומים. לפירוש רבינו תם טעם הדבר כי היה להם משקלים התואמים לשלושת הסכומים הללו, (25 שקלים מנה של חול. 20 שקלים שליש מנה של קודש. 15 שקלים רבע מנה של קודש). ולפירוש הר"ר משולם נכתבו שלושה סכומים אלו כנגד פסוקי ברכת כהנים, ב"יברכך" יש 15, ב"יאר" יש 20, וב"ישא" יש 25, ולפי שמתברכים ישראל בנתינת השקלים, עשה יחזקאל חשבון זה בשקלים].

ולעומת זאת הדבר ידוע שיש במנה 25 סלעים. והישוב לסתירה זו הוא:

א. מנה של חול הוא באמת 25 סלעים, אלא שסלעים אלו הם סלעים גדולים, אבל מתחילה בזמן יחזקאל, היו סלעים קטנים יותר, [בסלע הישן היו 5 מעות, ובסלע החדש היו 6 מעות], ואם כן בזמן יחזקאל היה מנה של חול 30 סלעים.

רבינו תם מפרש שבימי חכמים הגדילו את

מקח שיש בו אונאה של שתות אינו בטל, אלא המאנה מחזיר את האונאה למתאנה, אבל מקח שיש בו אונאה של יותר משתות הוא בטל, וכשמגדילים את המידות, יש חשש שלא הכל ידעו מזה, ויבואו בני האדם לידי אונאה, על ידי שיהיו סבורים שהמקח במידה הישנה, ובאמת הוא בחדשה, ומאחר שהאונאה הזו עלולה לבוא על ידי הגדלת המידות, אין ראוי לתקן דבר שעל ידו יתבטלו מקח וממכר, ולכן אין להגדיל אלא עד שתות, שאז אפילו אם תהיה אונאה מחמת ההגדלה, אין המקח בטל אלא שהמתאנה יקבל את אונאתו.

וגם טעם זה נדחה בגמרא, כי לא נאמר חילוק בין שתות ליותר משתות אלא בטעות באומדן, אבל כשהיתה הטעות במידה, שביקש קב ולא קיבל קב, יש כאן מקח טעות, אף כשהאונאה פחות משתות.

ג. קרא אשכח ודרש.

מסברא אין להגדיל את המידות כלל, כדי שלא יצא מזה קלקול למוכרים, כשלא ידעו שהגדילו את המידות, וימכרו במידה החדשה במחיר של המידה הישנה, ולא ישתכר כראוי להם, [ואם יגדילו את המידות יותר משתות, שזה כל הרווח שלהם, נמצאו מפסידים], אלא מאחר שמצינו פסוק שמבואר בו

המשתכר אל ישתכר יותר משתות

תקנת חכמים היא, שחנווני הקונה הרבה יין ופירות מן הסיטון, ומוכר מעט מעט, אם לא נשתנה השער בין שעת קנייה לשעת מכירה, לא ישתכר יותר משתות.

כמה עונות שנשבע ה' שלא ישכחם לנצח

נאמר בספר עמוס (ח' ד'-ז'): "שָׁמְעוּ זֹאת הַשָּׂאֵפִים אֲבִיוֹן וְלִשְׁבִית עֲנִי אֶרֶץ. לֵאמֹר מִתִּי יַעֲבֹר הַחֹדֶשׁ וְנִשְׁבַּרְהָ שֶׁבֶר וְהַשְּׁבֵת וְנִפְתַּחְהָ בַר לְהַקְטִין אֵיפָה וְלְהַגְדִּיל שֶׁקֶל וְלַעֲנֹת מֵאֲזִנֵי מֶרְמָה. לְקִנּוֹת בְּכֶסֶף דָּלִים וְאֲבִיוֹן בְּעָבוֹר נַעֲלִים וּמִפֶּל בַר נִשְׁבִּיר. נִשְׁבַּע ה' בְּגֵאוֹן יַעֲקֹב אִם אֲשַׁפַּח לְנִצָּח כָּל מַעֲשֵׂיהֶם". וכך ביאור הכתוב:

"מתי יעבר החדש ונשבירה שבר" – אלו מפקיעי שערים, שמעכבים מכירת תבואתם עד שיתייקרו השערים, וגורמים בכך למחסור בפירות, ולהתייקרות השערים, ומפסידים העניים.

"והשבת ונפתחה בר" – אלו אוצרי פירות, שקונים פירות בשוק, ומתעכבים מלמכור אותם עד שנת השמיטה שהפירות ביוקר, וגורמים במעשיהם להתייקרות השערים יותר, כי מתמעטים הפירות מהשוק כל השנה, ומפסידים העניים.

"להקטין איפה" – אלו המוכרים במידה

הסלעים בשתות. ור"י מפרש שבזמן יחזקאל הגדילו את הסלעים בשתות, אלא שהפסוק הזה מבאר את חשבון המנה לפי הסלעים הישנים.

ב. מנה של קודש כפול ממנה של חול, ואם כן בזמן יחזקאל היה מנה של קודש 60 שקלים, כפי שמפורש בפסוק, והם שווים לחמישים סלעים חדשים.

← ומתוך הדברים הללו למדנו, שהוסיפו על המטבעות ששית [מהמטבע החדש, שהוא חומש מהמטבע הישן].

רוז פפא

לדעת רב פפא, האיסור שאסרו לעשות מידות שאין הפרש ביניהן לאחרות רביע, [כפי שנתבאר לעיל בתחתית הטבלה], וכן האיסור שאסרו לעשות מידות גדולות מהקודמות יותר משתות [כדברי שמואל], אינו אלא במקום שיש מידות ראשונות, אבל במקום שאין מידה של תרקב [=6 לוגין], מותר לעשות מידה של 9 לוגין, שרחוקה מתרקב יותר משתות, ובמקום שאין מידה של חצי קב [=2 לוגין], מותר לעשות מידה של 3 לוגין, שרחוקה מחצי קב יותר משתות, וכן תיקן רב פפא.

בפומבדיתא לא הסכימו עמו, ולא קיבלו את מידתו. ובפאפוניא הסכימו וקיבלו את מידתו, וקראו לה רוז [=מידת] פפא, [וי"ג רוז פפא כלומר עצת רב פפא].

קטנה.

ג. ואיסור זה של אצירת פירות לא נאמר אלא כשמיעוט הפירות בשוק בא מחמת האצירה, אבל **קודם שנת השמיטה מותר לקנות פירות לאוצרם שלוש שנים**, [למכור בשנה השישית, ובשנה השביעית, ובשנה השמינית], שהרי אוצר את הפירות כדי למכור אותם כשיחסרו מהשוק מחמת השמיטה.

ד. ואיסור זה של אצירת פירות לא נאמר אלא באוצר פירות כדי למכור, אבל לצורך עצמו מותר לאדם לקנות הרבה פירות בשעת הזול ולאוצרם.

← **אוצר פירות שדהו.**

א. מתוך הברייתא מבואר, שמותר לאדם לאצור את פירות שדהו, אף כדי למכור ביוקר בשעת היוקר, ומכל מקום האמוראים שבסוגיה לא עשו כן.

ב. שמואל היה אוצר את פירות שדהו בשעת הזול, כדי למכור אותם בזול בשעת היוקר.

ג. ולאביו של שמואל היה מנהג טוב יותר, שלא היה אוצר פירותיו כלל, אלא מוכר הכל בשעת הזול, כי בכך שיש הרבה תבואה מתחילה, נמשכת שעת הזול יותר, וקל למשוך את שעת הזול, מלהוזיל אחרי שכבר התייקר השער.

← **ויש להוסיף על הדינים הללו:**

א. מתוך דברי רשב"ם מבואר, שאין איסור אצירת פירות אלא בעיר שרובה ישראל.

"ולהגדיל שקל" – אלו המלווים בריבית, שמגדילים ממונם.

"ולעוות מאזני מרמה" – אלו המרמם במשקלות.

ועל כל אלה "נשבע ה' בגאון יעקב אם אשכח לנצח כל מעשיהם".

דין אצירת פירות

כשאדם אוצר פירות, [שמכניס פירות לאוצרו ואינו מוכר אותם], הוא גורם בכך שיתמעטו פירות מהשוק, ויתייקרו, ומפסיד את העניים, ובסוגיה התבאר באלו אופנים הדבר אסור, ובאלו אופנים הדבר מותר.

← **אוצר פירות מן השוק.**

א. הקונה פירות מהשוק בשעת הזול, כדי למכור אותם ביוקר בשעת היוקר, איסור גמור הוא עושה, שגורם להתייקרות הפירות, וחוזר ומוכר לעניים ביוקר ונפסדים, [ועל העושים כן "נשבע ה' בגאון יעקב אם אשכח לנצח כל מעשיהם" כמבואר לעיל].

ב. הקונה פירות מהשוק בשעת הזול, כדי למכור אותם בזול בשעת היוקר, איסור ממש אין כאן, כי בשעת היוקר הוא מרוויח לעניים, שמוכר בזול, אבל אין הדבר ראוי, כי יצא שכרו זה בהפסדו, שמתחילה הוא גורם לביאת שעת היוקר על ידי אצירת הפירות.

כלומר] אינו מועיל להחשיב את המקום הנכבש כארץ ישראל, ומקום שכבשו ישראל קודם שנכבשה כל ארץ ישראל, נחשב כמקום שכבשו יחיד, **ולכן אסור להוציא כל דבר שהוא חיי נפש**, מארץ ישראל לסוריא.

ולדעת רבי, כשהמקומות סמוכים זה לזה, מותר להוציא פירות מארץ ישראל לסוריא.

ולדעת האומרים שכיבוש יחיד [שמיה **כיבוש**, כלומר] מחשיב את המקום כארץ ישראל, **לא נתבאר בסוגיה אם מותר להוציא פירות מארץ ישראל לסוריא**, כמו שמותר להעביר פירות ממקום למקום בארץ ישראל, או שאף שדין סוריא כארץ ישראל החמירו שלא להוציא אליה פירות.

דף צא

מכירת דברים שיש בהם

חיי נפש בארץ ישראל

יש שני אופנים שבני אדם המוכרים מזון משתכרים על ידם:

א. על עשיית המזון. כגון גידולו, ועיבודו.
ב. על מכירתו. שקונים מהעושים, וחוזרים ומוכרים, ונוטלים שכר על כך.

- ולדעת תנא קמא, בארץ ישראל, דברים שהם חיי נפש [כמו יינות שמנים וסלתות], **אסור להשתכר בהם באופן השני, אלא יקנו אותם מן העושים עצמם, ויהיה**

ב. בברייתא מבואר, שאין אסור אצירת פירות, אלא בדברים שיש בהם חיי נפש, [כגון יינות שמנים וסלתות], אבל דברים שאין בהם חיי נפש, [כגון תבלין כמון ופלפלים], מותר לאוצרם בכל אופן.

ג. בברייתא מבואר, שאף באופנים שהתירו לאצור [דברים שיש בהם חיי נפש], אין זה אלא בשנים כתיקונם, אבל **בשנות בצורת אפילו קב חרובין אסור לאצור**, מפני שמכניס מארה בשערים. [ויל"ע אם הכוונה רק לאופנים שהתירו לאצור פירות מהשוק או אף לאוצר פירות שדהו].

איסור הוצאת פירות

מארץ ישראל לחו"ל

לדעת תנא קמא, כל דבר שהוא חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות, **אסור להוציא מארץ ישראל לחו"ל**, כדי שלא יחסר בארץ ישראל.

ולדעת רבי יהודה בן בתירא, יין מותר להוציא מארץ ישראל לחו"ל, כי היין מביא לשכרות, וגורם לתפלות, ואין לחוש אם יחסר בארץ ישראל.

הוצאת פירות מארץ ישראל

לסוריא [=ארם נהריים וארם צובא]

לדעת תנא קמא, אף על פי שדוד המלך כבש את סוריא, דין סוריא כדין חו"ל, משום שכיבוש יחיד [לאו שמיה כיבוש,

הביצים דרך שני תגרים, שכל אחד ישתכר בהם, יתייקרו יותר מדאי. [ובשאר דברים מותר, שאם זה יבוא למכור ביוקר, ימצאו הקונים אחרים שימכרו בזול].

מתריעין על הפרקמטיא

אם הוזלו הסחורות כל כך עד קרוב למחצה, שבמחיר שנמכרו עד עתה שש, מוכרים עתה עשר, מתריעין ומבקשים על כך בתפילה, ואפילו בשבת.

ודווקא בדבר שאינו חיי נפש, ואין הפסד לעניים אם יחזור ויתייקר, כגון בגדי פשתן בבבל, ויין ושמן בארץ ישראל.

ציאה לחו"ל בשני בצורת

אסור לצאת מארץ ישראל לחו"ל, משום שהיוצא מפקיע עצמו מהמצוות, אולם מפני הרעב יש פעמים שמותר לצאת.

א. **אם אין המעות מצויות**, מותר לצאת לחו"ל, אף על פי שלא התייקרה התבואה כלל, [ונמכרים ארבע סאים בסלע].

ב. **ואם המעות מצויות**, אבל התבואה מתייקרת מחמת מיעוטה, כשתתייקר פי שנים מהרגילות, [ועמדו שני סאים בסלע], מותר לצאת לחו"ל.

מחירים רק כפי הטרחה על הכנתם, ולא יותר.

- **ולדעת רבי אלעזר בן עזריה**, במקום שיש בו שמן מרובה, מותר להשתכר אף באופן השני, ואין לחוש שיתייקר השער מחמת כן. ומסתבר שכן הדין גם לעניין שאר דברים שהם חיי נפש.

- **ולדעת רבי יהודה בן בתירא ורבי אלעזר בן עזריה**, ביין מותר להשתכר אף באופן השני, כי היין מביא לשכרות, וגורם לתפלות, ואין לחוש אם יתייקר.

אין משתכרים פעמיים בביצים

יש אומרים שמה שאדם לוקח בדינר, לא ימכור בשני דינרים. רשב"ם מפרש, שדין זה אמור באופן שבשאר דברים אסור להשתכר יותר משתות, והטעם שהתירו להשתכר בביצים יותר משתות, כי אין בהם חיי נפש כל כך, וגם הטורח מרובה, והרווח מועט לעני המחזר בעירו, לקנות ביצים ולמכור. והתוס' מפרשים, שדין זה אמור באופן שבשאר דברים מותר להשתכר אף יותר משתות ואף יותר מפעמיים, כגון שיש לו טרחה, או שמוכר מביתו, שבשאר דברים מותר להשתכר אף יותר מפעמיים, ובביצים מותר רק פעמיים.

יש אומרים שמותר לתגר לקנות מבעל הבית כדי למכור, אבל אסור לתגר לקנות מתגר כדי למכור, כי כשיעברו

בספר שופטים זהו בעז האמור במגילת רות. ובספר שופטים מבואר, שהיו "לו שלשים בנים, ושלשים בנות שלח החוצה, ושלשים בנות הביא לבניו מן החוץ", סך הכל היו לו 60. נולכל אחד עשה שני משתאות, אחד בשעת אירוסין, ואחד בשעת נישואין, ולא הזמין את מנוח, כי אמר, מאחר שהוא עקר, לא יפרע לי, שאין לו בנים שיזמין אותי לסעודתם].

ואף על פי שהיו לו בנים רבים, מאחר שמתה אשתו, נשא את רות, כמו שאמר חכמים, אם נשא אדם אשה בבחרותו, ישא בזקנותו, **שמה ימותו בניו מהראשונה,** ולא יהיה לו זכר, ונאמר, "בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע אי זה יכשר", **ובאמת כך ארע עם בעז,** שכל הששים הראשונים מתו בחייו, [משום שלא הזמין את מנוח למשתאות שעשה], ולא נותר לו כי אם עובד בנה של רות.

ואמר רב חנן בר רבא אמר רב, אלימלך, ושלמון, ופלוני אלמוני, ואבי נעמי, כולם בני נחשון בן עמינדב הם. ומכאן יש ללמוד, שאפילו מי שיש לו זכות אבות, אינה עומדת לו, בשעה שיוצא מארץ לחוצה לארץ.

אמותיהם של ...

אמו של אברהם אבינו, אמתלאי בת

ג. ואם המעות מצויות, וגם יש הרבה תבואה, אלא שהיא מתייקרת מטעם אחר, אסור לצאת לחו"ל, אפילו כשתתייקר פי ארבע מהרגילות, [ותעמוד סאה אחת בסלע].

מפני מה נענשו אלימלך מחלון וכליון

לדעת רבי שמעון בן יוחי, אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו, ופרנסי הדור היו, ומפני מה נענשו [שמתו כולם בקיצור ימים ולא הניחו אחריהם זרע], **מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ.**

ולדעת רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה, חס ושלום, שאפילו מצאו סובין לאכול, לא היו יוצאים, ולא נענשו על היציאה, שהיתה כדין, אלא על שהיה להם לבקש רחמים על דורם ולא בקשו.

אמר רבי יצחק, אותו היום שבאה רות המואביה לארץ ישראל, מתה אשתו של בעז. ומזה יש ללמוד, שהקב"ה מקדים רפואה למכה, ויש לו לאדם לבטוח בקב"ה. וזהו שאומרים האנשים, עד דלא שכיב שיכבא [=קודם שימות המת], קיימא מנו בביתא [=עומד ומזומן כבר הממונה על ביתו במקומו].

ואמר רבה בר רב הונא, אבצן האמור

כרנבו שמה. הממונה על הבורות, מי ידלה היום ומי למחר.

אמו של המן, **אמתלאי בת עורבתי שמה.**

אמו של דוד, **נצבת בת עדאל**, [ושאר כל המלכים, שמות אמותיהם מפורשות בנביא].

אמו של שמשון, **צלפונית**¹ שמה.

אחות שמשון, **נשיין** שמה. [וי"ג נשיק].

-

עשר שנים נחבש אברהם אבינו בכותא ובקרדו. במקום אחד שלוש שנים, ובמקום השני שבע שנים. [יש מפרשים שנמרוד חבשו. ויש מפרשים שתרח אביו חבשו על שאיבד צלמיו].

-

עיברא זעירא של כותא זהו אור כשדים. והרואה אותו צריך לברך, 'ברוך ... שעשה נסים לאבותינו במקום הזה'.

-

אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם, עמדו כל גדולי הדור בשורה, ואמרו, "אוי לו לעולם שאבד מנהיגו, או לה לספינה שאבד קברניטא" [=המוליך את הספינה].

-

"לך ה' הממלכה ... והמתנשא לכל לראש", מכאן, שכל הממונים לכל מיני השררות, על פי ה' הם ממונים, ואפילו לשררה קטנה כמו ריש גרוגתא [=שר

חמישה דברים שאמר רבי יוחנן

א. זכורני, שהיו עומדים ארבעה סאים בסלע [כתיקונם], והיו מתים מרעב בטבריא מחוסר מעות לקנות.

ב. זכורני, שלא היו פועלים נשכרים למזרח העיר, כי רוח מערבית מנשבת לשם, ומביאה מהעיר ריח הפת שהוא טוב מאד, והיו העומדים שם מתים מתוך שהיה הריח מרובה.

ג. זכורני, כשהיה תינוק בוצע חרוב, היה נמשך ממנו חוט של דבש על שתי זרועותיו, [מרוב זבת חלב ודבש שהיתה הארץ].

ד. זכורני, שהיו נער ונערה כבני שש עשרה ושבע עשרה מטיילים יחד בשוק, ולא חוטאים.

ה. זכורני שהיו אומרים בבית המדרש, "המודה לעובדי כוכבים, ומתרצה להם במה שאומרים, סופו שנופל בידיהם", [ולכן יש לסתור כל דבריהם]. "והבוטח בהם, הם לוקחים ממנו כל מה שיש לו".

-

נאמר בדברי הימים (א' ד' כ"ב-כ"ג) במניין בני יהודה, "וַיִּזְקִים וַאֲנָשֵׁי כֹזָבָא, וַיֹּאֲשׁוּ וַשָּׁרְף אֲשֶׁר בָּעָלוּ לְמוֹאָב, וַיִּשְׁבִּי לָחֶם, וַהֲדַבְּרִים עֲתִיקִים. הִמָּה הַיּוֹצְרִים, וַיִּשְׁבִּי

הוספות

¹ שם כעין זה מופיע בדברי הימים א' פרק ד' פסוק ג', "וַיִּצְלַח אֲבִי עֵיטָם יִזְרְעֶאל וַיִּשְׁמָא וַיִּדְבֹּשׁ וְשֵׁם אֲחֻתָּם הַצִּלְפוֹנִי".

ולא לבנות בתים.

"ויושבי נטעים" – זה שלמה, שדומה לנטיעה במלכותו, שהיה הולך וגדל.

"וגדרה" – זו סנהדרין, שגדרו פרצותיהם של ישראל, לעשות סייג לתורה.

"עם המלך במלאכתו ישבו שם" – זו רות המואביה, שראתה במלכות שלמה בן דוד, שהיה בנו של ישי, שהיה בן עובד בנה, [כלומר שהיה לו דור רביעי], שנאמר בשלמה, "וישם כסא לאם המלך", ואמר רבי אלעזר שהכוונה לרות אמה של מלכות.

נאמר בברכות, "ואכלתם מן התבואה ישן", שלא יהא דבר המעכב אותה מלהתיישן, שלא תעלה בתבואה תולעת להרקיבה, ולא תישדף התבואה מהחום.

ונאמר "ואכלתם ישן נושן", שכל המיושן יותר טוב יותר, ואף מה שאין דרכו להשביח עם הזמן ישביח.

ונאמר "וישן מפני חדש תוציאוי", שיהיו האוצרות מלאים ישן, וגרנות מלאים חדש, וישראל אומרים, איך נוציא את אלו מפני אלו.

אמר רב פפא, כל דבר ישן הוא מעולה, חוץ מתמרים, ושכר, ודגים קטנים הקרויים הרסנא.

נטעים, וגדרה, עם המלך במלאכתו יִשְׁבוּ שָׁם" וכך דרשו את הפסוקים:

"ויוקים ואנשי כוזיבא" – "ויוקים" זה יהושע, [ויתכן שאמו היתה מיהודה, ולכן נמנה בפסוק עם אנשי יהודה], והוא קיים את שבועתו לאנשי גבעון שכזבו בו, וקרויים "ואנשי כוזיבא".

"ויואש ושרף" – אלו מחלון וכליון, שהיו משבט יהודה, ולמה נקרא שם יואש ושרף, "יואש" על שם שנתיאשו מהגאולה [מהרעב], "שרף" על שם שנתחייבו שריפה למקום. [ויש אומרים שיואש ושרף שם, ולמה נקראו מחלון וכליון, "מחלון", על שם שעשו גופם חלון, שיצאו לחו"ל שהיא טמאה, ו"כליון" על שם שנתחייבו כליה למקום].

"אשר בעלו למואב" – שנשאו נשים מואביות.

"ויושבי לחם" – זו רות המואביה, ששבה ונדבקה בבית לחם יהודה.

"והדברים עתיקים" – דברים אלו שייצאו מחלון וכליון לחו"ל, ועל ידי זה באה רות ונשאת לבעז, ונולדו ממנה מלכי יהודה, עתיק ימין [=הקב"ה] אמרם, שנאמר "מצאתי דוד עבדי", ומציאה זו רמוזה בתורה בפסוק, "שתי בנותיך הנמצאות".

"המה היוצרים" – אלו בני יונדב בן רכב, שנצרו שבועת אביהם, שלא לשתות יין

מפתח העניינים

הנבנה כנגד חלונו
האחים שחלקו אספלידא
ותרביצא

דין שובר על שטר של
יתומים

דברים שבני חצר כופים זה את
זה לעשותם

דברים שבני העיר כופים זה את
זה לעשותם

אופן גביית בניית החומה

דף ח

אני חומה ושדי כמגדלות
הטלת מס על חכמים

אלו מצרכי העיר גובים
מהיתומים

אלו מצרכי העיר גובים
מרבנן

רבי לא רצה לפרנס עניים
בשני בצורת

הקב"ה חס על הכלב
והעורב

כמה יהא בעיר ויהא חייב
לשאת בעול עם אנשי העיר

יושבי העיר ואנשי העיר

צדקת איפרא הורמיז

מניין שפדיון שבויים מצווה
רבה

אופן גבייה וחלוקה של
קופה

אופן גבייה וחלוקה של
תמחוי

כח בני העיר

שלוש דרגות בסוגיה
לעוסקים התורה ובמצוות

דינים שנאמרו לגבאי צדקה
מפני החשד

לגינה ובין שדה לבן [=בתואה]
לשדה לבן

היכר בעלות על המחיצה

המקיף את שדה חבירו
בגדרות

דף ה

רוניא קנה שדה סמוך לשדהו
של רבינא

אמרי אנשי ארבעה לצלא
ארבע לצלא

בניית כותל חצר שנפל

המלווה ממון לחבירו וקובע
לו זמן לפירעון

מיגו במקום חזקה

דף ו

הסומך משתתף בכותל
הראשון

אופנים שניכר מהכותל אם
עתידים להמשיכו או
עתידים שלא להמשיכו

בי כוי אינו ראה על
השתתפות בבניה

חזקת תשמישים

המשכיר בית לחבירו בבירה
גדולה

הסומך קורות סוכתו על
כותל חבירו

חיוב עשיית כותל בין שני
גגות

שתי חצרות זו למעלה מזו

דף ז

בית ועלייה ששקעו בארץ

שוף [אכריסד]

בוקי סריקי

בעל הבית מעכב על כותל

פרק ראשון השותפין

דף ב

מחיצת הכרם שנפרצה

"מחיצת" "מְחַצֵת"
"מחיצה"

דין היזק ראה

השותפים שרצו לעשות
מחיצה בחצר בונים את
הכותל באמצע

דף ג

אופן ההתחייבות לחלוק
את החצר

עובי כתלים שונים בגובה
ארבע אמות

המחיצה שבין הקדש וקדש
הקדשים

"גְדוּל יְהִי קְבוּד הַפֵּיִת הַזֶּה
הַאֲחֵרוֹן מִן הָרְאִשׁוֹן"

איסור סתירת בית כנסת

מרמר ומר זוטרא סתרי
ובנו בי קייטא בסיתווא ובי
סיתווא בקייטא

בתי כנסת של בבל על תנאי הן
עשויות

מלוכת הורדוס

הריגת החכמים ועצת בבא
בן בוטא

דף ד

מי שלא ראה בניין הורדוס
לא ראה בניין נאה מימיו

עונשו של דניאל

איזה כותל חייבים לבנות
כאשר חולקים את החצר

כותל חצר שנפל

לעשות מחיצה בין גינה

טףט

כח יחידים לקנסו

אין מחשבים עם גבאי
צדקה והקדש

עני שבא ואמר פרנסוני
במזונות

עני שבא ערום ואמר
הלבישוני

כשאדם קונה 4 סאים תבואה
בסלע הוא מוכר ככר של רבע
קב (=6 ביצים) בפתודיון

מה נותנים לעניים
מהצדקה

שיעור חובת צדקה

מעלת הצדקה

מעלת המעשה את אחרים

ההוצאות יכולות להשתנות

כל פרוטה ופרוטה מצטרפת
לחשבון גדול

עולא משגש אורחתיה
דאימיה [=עולל המשגש
דרכי אמו]

טומאת המצורע

טומאת שרץ ושכבת זרע

גדול העושה צדקה בסתר יותר
ממשה רבינו

דיין שנוטל שוחד

הנותן פרוטה לעני

הרודף צדקה

הרגיל לעשות צדקה

טףי

שאלות טורנטורפוס הרשע
בענין העניים

מזונותיו וחסרונותיו קצובים
מראש השנה

המעלים עיניו מן הצדקה

עוד ממעלות הצדקה

עשרה דברים קשים נבראו

בעולם

ואני בצדק אחזה פניך
אשבעה בהקיץ תמונתך

"מִלְאָה ה' חוֹנֵן דָּל"

וצדקה תציל ממות

מה יעשה אדם ויהיו לו
בנים זכרים

במה תרום קרן ישראל

עד היכן כוחה של צדקה

איזהו בן העולם הבא

עליונים למטה ותחתונים
למעלה

צדקה תרומם גוי וחסד
לאומים חטאת

גוי ששולח ליהודי כסף
לעשות בו דבר מצווה

דףיא

צדקת בנימין הצדיק

מונבו המלך בזבו אוצרות
בשנות בצורת

שותפים שבאו לחלוק

חצר שיש בה דין חלוקה

לזה שני פתחים ולזה פתח
אחד

כמה פרטים בעניין נתינת 4
אמות כנגד הפתח

חלוקת זבל שבחצר

חלוקת אכסניה

בן מבוי אחד הבא לפתוח פתח
למבוי אחר

בן מבוי הבא לסתום כנגד
פתחו

דףיב

בית סתום שיש בו מת

מצר שהחזיקו בו רבים

שדה שיש בה דין חלוקה

דוולא כרם וגינה שיש בהם

דין חלוקה

נבואה מחורבן בית המקדש
נבואת השוטה למלכות מר
בר רב אשי

נבואת בת רב חסדא על מי
שישאנה

דעת אחר אכילה ושתיה

כשבכור נוטל פי שנים הוא
נוטל את שני החלקים
כאחד

היבם נוטל שני חלקים
בירושה אחד שלו ואחד של
אחיו המת

אחים שירשו כמה שדות
והיתה אחת מהן סמוכה
לשדה של אחד האחים

שני אחים [פשוטים] שירשו
שדות

דףיג

גוד או איגוד [=משוך או
אמשוך]

בכור ופשוט שירשו עבד או
בהמה טמאה

דין חצי עבד וחצי בן חורין

שני אחים שירשו מרחץ או
בית הבד

טול אתה שיעור ואני פחות
חלוקת כתבי הקודש

זה כנגד זה אין זה גוד או
אגוד

חיבור כתבי הקודש זה לזה
[בספר העשוי בגלילה]

להניח ספר על גבי ספר

רווח בין ספר לספר

הנחת רווח בתחילת הספר
ובסופו

דףיד

ספר תורה יש לעשותו
שיהיה גובהו כהיקפו

גויל קלף ודוכסוסטוס

דף כ

מדיני מחיצות
טעם הרחקת ריחים מכותל
של אחרים
הרחקת תנור וכירה
חנות של נחומין ושל צבעים
ורפת בקר

דף כא

דברים שאין לבן חצר רשות
לעשות בחצר ויכולים לעכב
עליו
דברים שיש לבן חצר רשות
לעשות בחצר ואין יכולים
לעכב עליו
תלמוד התורה במשך
הדורות
מינוי יהושע בן גמלא לכהונה
גדולה
כי מציון תצא תורה

דברים שאמר רב לרב
שמואל בר שילת בענין
לימוד תינוקות של בית רבן
כמה פרטים מתקנת יהושע
בן גמלא
יש מלמד טוב יותר
מהראשון ששכרו
חד גריס ולא דייק וחד דייק
ולא גריס
כל פסידא דלא הדר כמותרים
ועומדים דמי

זכות שיש לבעל אומנות
לעכב על אחרים מליד
לאומנותו באותו מבוי
מרחיקים מצודת הדג מן
הדג כמלוא מרוצת הדג

דף כב

זכות שיש לבני העיר לעכב
על בני עיר אחרת מליד
לאומנותם
פיל שבלע כפיפה מצרית
[=סל נצרים]

לידת בת

"וה' ברך את אברהם בכל"

פרק שני לא יחפור

דף יז

חפירה סמוך לבור חבירו

חפירות העשויות למים

שיעור כותל בור [בקרקע]
שלושה טפחים

הרחקת המזיק קודם בא
הדבר הניזוק

דף יח

דברים המזיקים לכותל

דברים המזיקים לאוצר [של
תבואה ושמן]

הרחקת אילן משדה חבירו

נוק דבורים וחרדל

מחלוקת חכמים ורבי יוסי
בדין הרחקת חרדל
מדבורים

דף יט

הרחקת נברכת הכובסים
מכותל בורו של חבירו

במה טומנים ובמה אין
טומנים

הסומך חול לכותל חבירו

הרחקת אמות המים

הרחקת נברכת הכובסים

הרחקת הזרעים

הרחקת זרעים מהברכת הגפן

הבא להשתין סמוך לכותל
של אחר

דיני חלון בקיר שבין בית שיש בו
מת לבית שאין בו טומאה כתבם
רביים על פי המשניות

דברים שממעטים את
החלון ודברים שאינם
ממעטים את החלון

כמה ספרי תורה יוכל
לכתוב בימי חייו

פסוק אחד הקרוי תורה

כמה כרמים יוכל אדם
לנטוע בימי חייו

עצים מעט הקרויים כרם

ארון שעשה משה ומה
שמונה בו

ספר תורה שכתב משה

סדר ספרי התנ"ך ומי כתבם

דף טו

שמונה פסוקים [אחרונים]
שבתורה יחיד קורא אותם

איוב מי היה ומתי היה

שבעה נביאים נתבאו בעיקר
לאומות העולם

דורו של איוב

מלכת שבא

נאמנות אברהם

גדול הנאמר באיוב

איוב ותרן בממונו היה

ברכות שנתברך איוב

דף טז

דברי ימי איוב

הנהגת השטן

שטן ופנינה לשם שמים
התכוונו

האם חטא איוב בלבו

איוב ביקש לפטור את כל
העולם כולו מן הדין

מעשים טובים של איוב

דברים שאמר איוב שלא
כהוגן

איוב בסערה חרף ובשערה
השיבוהו

אין אדם נתפס בשעת צערו
או חברותא או מיתותא

מעשה רב דימי ורב אדא בר אבא	חמה כשמגיעה לקרן מערבית צפונית	פרק שלישי הזקת הבתים
מדוע מת רב אדא בר אבא	מיום שחרב בית המקדש	דף כח
הרחקת כותל מכותל חברו	לצדד התפילה לדרום או צפון	זקת נכסי דלא נידי
מרחיקים את הכותל מן המזחילה 4 אמות	הרחקת אילן מבור	זקת שאין עמה טענה אינה זקת
גרמא וגרמי	ומודה רבי יוסי בגירי דידיה	מחאה שלא בפני המחזיק מועילה לבטל חזקתו
מרחיקים את הסולם מן השוכך ארבע אמות	שיעור ההרחקה של עוצרי שומשמן	דף כט
דף כג	דף כו	שנות חזקה רצופות
אין חזקת תשמישים לנזקין	המנפצים פשתן והנעורת הולכת ברוח ומזיקה	זקת הבתים שלוש שנים רצופות יומם ולילה [כי תשמישם יומם ולילה]
דרך מעוף היונה	הרחקת אילן משדה חברו	עדות על חזקת הבתים שלוש שנים יומם ולילה
טוענים ליורש וטוענים ללוהק	קציצת אילן מאכל	זקת חנויות
רוב וקרוב הולכין אחר הרוב	רב הונא בריה דרב יהושע קצץ שורשי דקלים של רב פפא	שני שותפים שהחזיקו בדבר שש שנים כשכל אחד מחזיק שלוש שנים לסירוגין
והיה העיר הקרובה	למי שייכים שורשי אילן המתפשטים לשדה אחר	החזיק בשדה [בזריעה וקצירה] חוץ מבית רובע שבה
דין ניפול [=גוזל] הנמצא	דין ביכורים מאילן ששורשיו יונקים משדה אחרת	היו הבעלים בשכונני גוואי [=בחדרים פנימיים]
על מה הוציאו את רבי ירמיה מבית המדרש	חרישה ערב השביעית	דף ל
דף כד	דף כז	המוכר לחבירו כל נכסים של בר סיסין
דם שנמצא בפרוודור	שיעור יניקת אילנות גדולים	היו הבעלים בשוקי בראי [=בארץ מרחקים]
חבית יין שצפה בנהר	קרקע כלשהו נידונית כקרקע גדולה לכמה דברים	קניתי מפלוני שאמר לי שקנה ממך
חבית יין שנמצאת בכרם של ערלה	אילן עומד בחו"ל סמוך לארץ ישראל	קניתי מפלוני שקנה ממך בפני
מדיני נוי העיר	אילן שמקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל	קניתי מפלוני ויש עדות שדר בה פלוני אחד
הרחקת גורן	אילן הנוטה לשדה אחרת	נמלך בבעלים הראשונים ואמרו לו קנה
דף כה	אילן הנוטה לרשות הרבים	אמרו לו בעלים ראשונים מכור לי
הרחקת נבילות קברות ובורסקי	דחליל	עשוי אדם לקרוא לשנים
רוחות המנשבות בכל יום		
היכן מקום השכינה ולהיכן מתפללים		
משה רבינו דימה את התורה לארבע רוחות וכשם שאי אפשר בלא הם כך אי אפשר לעולם בלא תורה		
למה העולם דומה		

החולקים	כדבריו	מרובות שני חזקה
זמני הקציר הבציר והקיץ [המבוארים בתוס' בדף כ"ח]	ההוא ארבא דהוו מינצו עלה בי תרי	דף לא לזה עדות חזקה ולזה עדות אבות לזה חזקה עם טענה ולזה טענה דיני טוען וחוזר וטוען
חזקת שדה האילן	מתי הדין כל דאלים גבר	שתי כתות עדים המכחישות זו את זו
חזקה על ידי אכילת מקצת אילנות השדה	דף לה ומה הדין בשני שטרות היוצאים ביום אחד	לזה עדי אבות וחזקה ולזה עדי חזקה
המחזיק בעשר נטיעות	פרטים נוספים בדין שודא דדייני	נפסק הדין כנגדו וחזר והביא עדי אבות האם חיישינן לזילותא דבית דין
דף לז	ומה הדין במחליף פרה בחמור וילדה או קונה שפחה וילדה	דף לב על פי מה מעלים ומורידים מהכהונה דין שטרא זייפא
זה החזיק באילנות וזה החזיק בקרקע	גזלן של רבים אינו נקרא גזלן	שטר שנפרע במעות שלא נתקבלו למלוה שטר שנפרע על ידי הערב
מכר קרקע ושייר אילנות לפניו	אי דלי ליה צנא דפירי לאלתר הוי חזקה	דף לג רבא בר שרשום החזיק בקרקע של יתומים אין שבעת היסת על טענת ספק
מכר אילנות ושייר קרקע	כיצד יבטלו הבעלים חזקת מי שאוכל פירות שדותיהם כדין	דין הדקל שהניח קרובו של רב אידי בר אבין
מכר אילנות רצופים	חזקת גוי וחזקת ישראל הבא מכוחו	לזה עדות אבות ולזה עדות חזקה
דף לח	דף לו מגודא דערודי ולבר לא הוי חזקה [=מכותל החיות ולחוץ אין חזקה]	דין הפירות כשהחזיק בקרקע בלא עדות על חזקה לא חציף איניש למיכל פירי דלאו דיליה
חזקה בנכסי אדם שאינו נמצא כאן	אכילת ערלה שביעית וכלאים	דף לד חטף דבר מחבירו ואמר שלי הוא [נסכא דרבי אבא]
האם צריך למחות בפני המחזיק	אכילת שחת	האומר שהחזיק בשדה שלוש שנים ועד אחד אומר
חזקה בנכסי בורח	אכילת תפתיחא אינה חזקה	
דףלט	אפיק כורא [=הוציא כור] ועייל כורא [=והכניס כור] אינה חזקה	
נוסח מחאה [שלא בפני המחזיק]	אין דין חזקה לבי ריש גלותא	
אופנים שיש לחוש שלא ישמע המחזיק את המחאה	חזקת מטלטלים	
מילתא דמתאמרא באפי תלתא	חזקת שדה בית הבעל	
בפני כמה בני אדם צריך המערער להשמיע מחאתו	לדעת התנאים של המשנה חזקה על ידי חרישת השדה [ניר]	
זמני המחאה	כמי משנתנו ודעת	
ערער וחזר וערער		
דף מ		
כמה דברים שאין צריך בית דין של שלושה לעשייתם [ודי בעדות של שנים]		
כתובת שטר על הדברים הללו		
קיום שטרות בשלושה		

חזקת נכד הגזלן [או האומן
או האריס]

אומן שירד מאומנותו יש לו
חזקה

חזקת האב בנכסי הבן

וחזקת הבן בנכסי האב

חזקת איש בנכסי אשתו

וחזקת אשה בנכסי בעלה

כמה דינים שנסדרו בבבא בתרא
ירושלמית

מתי מעמידים קרקע ביד
הגזלן

הטעם שתליוהו וזבין
זביניה זביני

דף מח

מי שנדר להביא קרבן ואינו
רוצה לקיים כופים אותו
להביא עד שיאמר רוצה אני

גט מעושה

הכופה אשה להתקדש לו
[וקידש כשאמרה רוצה אני]

הפקעת הקידושין על ידי
חכמים

דף מט

העדים שאמרו אמנה היו
דברינו אין נאמנים

העדים שאמרו מודעא היו
דברינו

נכסי מלוג שבעל אינו אוכל
פירותיהם

הכותב לחברו "לא יהא לי
חלק בדבר פלוני שלי"

האומר "לא יהא לי חלק
בדבר פלוני שעתיד אני
לזכות בו"

לקח מן האיש וחזר ולקח
מן האשה

אשה שמכרה נכסי מלוג
שלה לבעלה

האומר שיתן מנה לעניי
העיר

כמה דינים מהתוספתא
המובאים בפירוש רשב"ם

דין שמירה בין שותפים

מכר לו בית או שדה אין
מעיד לו עליה

מכר לו פרה או טלית מעיד
לו עליה

דף מד

דברים הכתובים בשטר
שעבוד

מה שכותבים בהרשאות
"ונתתי לו ארבע אמות בחצרי"

דף מה

ישראל מכר חמור לישראל
ובא גוי ואנסו

אומן אין לו חזקה

דף מו

אומן אומר קצצת לי 2
בשכרי ובעל הבית אומר
קצצתי 1

נתחלפו כליו בשל אחרים

מעשי רמאי פומבדיתא

אריסים אין להם חזקה

עדות [חזקה] על פי אריס

סתם רב נחמן

עדות חזקה על פי מלווה
שהלווה לו או על פי מי
שערב להלוואה

עדות על פי לוקח ראשון

עדות על פי לוקח שני

דף מז

עדות על פי ערב קבלן

גזלן אין לו חזקה

חזקת בן אריס בן אומן ובן
גזלן

על אלו בני אדם כותבים
מודעא

ידיעת העדים מהאונס
שעליו נכתבת המודעא

כתבת מודעא על אונס
מכירה

מתנתא טמירתא [=מתנה
טמונה]

שטר מתנה מפורסם [וכשר]
שאחר שטר מתנה טמירתא

דף מא

כל חזקה שאין עמה טענה
אינה חזקה

מחילה בטענת

טענות רב ענן

שני עדים הבאים להעיד
עדות אחת ומכחישים זה
את זה במקצתה

כמה דינים במכר בשטר

כמה דינים במכר בעדים

דף מב

מדיני הלוואה בשטר

מדיני הלוואה בעדים

אב ובנו מצטרפים לחזקה

חזקה על אב ובנו מצטרפת

מטלטלים שאין בהם חזקה

חזקה לשותף בחלק חבירו

שותף כיורד ברשות

שבח המגיע לכתפים

אומן או שותף

דף מג

עדות שותפים זה לזה

שותף האומר לחבירו דין
ודברים אין לי על שדה זו
לא אמר כלום

בני עיר שנגנב ספר תורה
שלחם

שלושה אחים ואחד מצטרף
עימהם

דף נז

קיום שטרות בעדות שווה
תשמישים שיש להם חזקה
ותשמישים שאין להם
חזקה

המסתכל על הנשים בשעה
שעומדות על הכביסה
[בנהר]

מהנהגות תלמידי החכמים
[שלימד רבי בנאה את רבי
יוחנן]

דף נח

רבי בנאה הוה קא מציין
מערתא

עקיביו של אדם הראשון

יופי שרה חוה ואדם

יופי רב כהנא רבי אבהו
יעקב ואדם

מכשף שנכנס למערת רב
טובי

חילק נכסיו בחביות

הוריש נכסיו לבנו האמיתי

רבי בנאה יוצא ממאסרו

דיין שאינו ראוי

הקזת דם ושתיית יין

כתוב על פתח קפוטקיא
"אנפק אנבג אנטל"

מרזב

חזקה למרזב ומזחילה

דף נט

מי שהחזיק בצינור לקלח
מי גגו לחצר חבירו

החוט המשולש

חזקה להעמדת סולם

חזקה לחלונות הפתוחים
לחצר חבירו

קניין מסירת מפתח

השבחת הנכס נחשבת
כחזקה אבל הרחקת נזקים
ממנו לא נחשבת כחזקה

החזיק בזה לקנות גם את
זה

דיני חזקה בשני בתים זה
לפנים מזה

זה בנה וזה העמיד דלתות

עוד מדיני קניין חזקה

דף נד

ארבע דינים שביאר שמואל
מתי נחשבים תיקון ומתי
לא

המחזיק בנכסי הפקר

נכסי גוי הרי הם כמדבר כל
המחזיק בהם זכה בהם

דף נה

שלושה דינים אמר עוקבן
בר נחמיה ריש גלותא לרבה
משמו של שמואל

חיוב פרדכת בנשיאת עול
הקהל

ואלו מפסיקים לפאה

מחלוקת רבי אליעזר
וחכמים לעניין ספק טומאה
ברשות היחיד

שגג והוציא חצי גרוגרת
לרשות הרבים והניחה וחזר
והוציא חצי גרוגרת אחרת

דף נו

ארץ ישראל למעשרות

דין עבר הירדן לענין שביעת
ומעשר

עדי חזקה שהוזמו

החזיק בשדה שלוש שנים
והביא לכל שנה כת עדים
אחרת לעדות חזקתו

אחד אומר אכלה חטים
ואחד אומר אכלה שעורים

דף נ

בעל או אשה שמכרו נכסי
מלוג לאחרים

דין יום או יומיים בעבד
כנעני הקנוי לתשמיש בלבד

המחזיק בנכסי אשת איש
פעמים יש לו חזקה [וצריכה
למחות בתוך שלוש כדי לבטל
חזקתו] ופעמים אין לו
חזקה

חזקה על ידי חפירת בורות
בשדה שאינה עשויה לכך

דף נא

המוכר שדה לאשתו בשטר

דין נותן שדה לאשתו
[בשטר מתנה]

הא ראייה יש

דין לווה מאשתו או מעבדו

במתנה לא נאמר דינא דבר
מצרא

מתי שטר מכר מועיל לקנות
לבדו [אף במקום שנהגו שאין
שטר מכר קונה בלא דמים]

דין שטר הכתוב על החרס

דין פיקדון האשה

דין פיקדון העבד

דף נב

דין פיקדון הקטן

אחד מהאחים שהיה נושא
ונותן בתוך הבית והיו
שטרות יוצאים על שמו

החילוק בין תיובתא לקשיא

האשה שהיא נושאת ונותנת
בתוך הבית והיו שטרות
יוצאים על שמה

דברים העשויים להשאל
ולהשכיר

דף נג

קניין חזקה

תשמישי הבית הנמכרים
עם הבית כשאמר 'הוא וכל
מה שבתוכו מכורים'
דין צינור המוליך מים
למקווה

דף סו

דין כוורת דבורים
תקנת פרוזבול
דף של נחתומים
דין טומאה בכלים שאין
להם בית קיבול [=פשוטי
כלים]
דף של נחתומים [ממתכת]
שקבעו בכותל
פסול מקווה של מים
שאוובים
תלוש שחיברו לעניין הכשר
טומאה

דף סז

גביית עישור נכסים
מכירת חצר
קניין חזקה בחולסית
ומצולה
מכירת בית הבד
מכירת בית מרחץ

דף סח

מכירת עיר

דף סט

מכירת שדה
מלבנות של פתחים
מלבנות של חלונות
מלבנות של כרעי המטה
ארעא ודיקלי
ארעא בדיקלי
ארעא בי דיקלי
המוכר שדה ומפרש
שמשיר בה דבר מסוים

גדולה

המוכר שדה בבקעה גדולה
לשונות של שטר מכר

דף סב

מצר אחד ארוך ומצר אחד
קצר
מצר ראובן מזרח ומערב
ומצר שמעון צפון ודרום
שלושה ספיקות בעניין
סימון הגבולות
ציין שלושה מצרים
[גבולות] בלבד
פסק דין במקום שיש ספק
שנים שיש להם שדה
בשותפות ומכר האחד חלקו
לאדם שלישי
מכר מקצת שדהו ולא פירט
כמה ממנה

דף סג

האומר 'תנו חלק לפלוני
בנכסי'
המוכר את השדה על מנת
שהמעשרות שלו
המוכר בית על מנת שדיוטא
העליונה שלו
מכירת בית ועומקא ורומא
ומארעית תהום ועד רקיע
[כדעת רב דימי]

דף סד

למי שייכת הדרך לבור
והדות

דף סה

אחים שחלקו את שדה אחד
נטל חלק פנימי ואחד נטל
חלק חיצון
שני בתים זה לפני זה
ונכנסים לפנימי דרך
החיצון
תשמישי הבית הנמכרים
עם הבית מן הסתם

הבא להוציא זיו מכותלו
לתוך חצר חבירו

וכשבעל החצר בא
להשתמש בזיו שהוציאו
לחצירו

לא יפתח אדם חלונות
לחצרו כשיש לו בה שותפים

דף ס

ולסתום לאלתר יש חזקה
רביי הנכנסים לבית דרך חצר
השותפים
פתחים וחלונות לחצר
השותפים
פתחים וחלונות לרשות
הרבים
עשיית חלל [=בורות שיחין
ומערות] תחת רשות הרבים
זיזים וגוזזטראות הבולטות
לרשות הרבים

כנס את כותלו ורוצה לחזור
בו

קשוט עצמך ואחר כך קשוט
אחרים

דברים שעושים משום
אבילות החורבן
גזרה על הציבור

פרק רביעי

המוכר את הבית

דף סא

יציע וחדר

המוכר בית לחבירו ולא
פירט אלו חלקים מהבית
בכלל המכירה

היציע של בית המקדש

המוכר בית לחבירו ופרט
בשטר המכירה מְצָרִים
[=גבולות] חיצונים

המוכר בית לחבירו בבירה

אופן קניין מסירה בבעלי חיים

אופן קניין משיכה בבעלי חיים

דף עו

קנין מסירה בספינה

מקומות שקונים במשיכה ומקומות שקונים במסירה

קניית אותיות [=שטר חוב]

תוקף מכירת שטר חוב

דף עז

שלושה שטרות

שליח להביא מעות מכירת קרון [=עגלה] ופרדות [המושכות בקרון]

מכירת צמד ובקר

דף עח

כלי החמור

מכירת חמור

פרה וחמור מניקות

מכירת אשפה בור כוורת ושובך

הסייח

על כן יאמרו המושלים בואו חשבון

דף עט

הפורש מדברי תורה

קדושת מזבח קדושת

בדק הבית וקדושת דמים

הקדיש אילן מלא פירות [או שדה מלאה עשבים]

הקדיש אילן בלא פירות ונתמלא פירות [או שדה ריקנית ונתמלאה עשבים]

הקדיש בור מלא מים [או אשפה מלאה זבל או שובך מלא יונים]

הקדיש בור ריק ונתמלא

כרכים

דג שעל גבו יבשה

דג גדול

ציפור גדול

אווזים שמנים

הכרת הדרך על פי ריח העפר

דף עד

המנהג הוא שמסירים את הציצית מטליתות של מתים

"ויברא אקים את התנינים הגדולים"

שר של ים

מקור הירדן והילוכו

ימים ונהרות שמקיפים את ארץ ישראל

דף עה

צידת לווייתן

כשלווייתן רעב או צמא

סעודת לווייתן

כירה חברים וכנענים

סוכת עורו של לווייתן

חופות לצדיקים

משה ויהושע

חופות אדם הראשון

חירם מלך צור

בין ירושלים לירושלים

שלושה נקראים על שמו של הקב"ה

עתידים מלאכים לומר קדושה לפני צדיקים

הגבהת ירושלים

מידת ירושלים

דברים שיוסיף הקב"ה בירושלים

אופן קניין משיכה בספינה

דף ע

המוכר שדה ומפרש שמשייר בה דבר מסוים שמשייר גם ללא דבריו

המפקיד אצל חבירו בשטר

המלווה לחבירו בשטר

דף עא

נתינת שדה במתנה

אמר "תנו לפלוני בית המחזיק 100 חביות" ונמצא מחזיק 120 חביות

האחים שחלקו

המחזיק בנכסי הגר

המקדיש את השדה

מכר קרקע ושייר אילנות לפניו

דף עב

מדיני פדיון הקדש

מקדיש שדה מקנה ושדה אחוזה

חרוב המורכב וסדן השקמה

עומר שיש בו סאתים

פרק המישי

המוכר את הספינה

דף עג

מכירת ספינה

אגדתא דרבה בר בר חנה

שני דברים שאמרו יורדי הים לרבה

דברים שאמר רבה בר בר חנה על הורמין בר לילית

אורזילא בן יומו

אקרוקתא גדול

דג גדול שהחריב הרבה

איסור גנבה ואיסור שבת
דבר אחד

קניין משיכה ברשות הרבים
פשתן נקנה בהגבהה ולא
במשיכה

מכירת כור [=30 סאה]
תבואה בשלושים סלעים

דף פז

שלם לפועל בזול עבור
מלאכה שיעשה לאחר זמן

קניית פשתן בקניין חזקה
דין סרסור

דין מכירת יין ושמן

השולח את בנו הקטן
לחנווני לקנות שמן

דף פח

לקח כלי מהאומן לבודקו
חיוב חבר במעשרות מה
שלוקה מהשוק

רב ספרא קיים בעצמו "ודובר
אמת בלבבו"

סיטון

דין קינוח המידות
המשקלות והמאזנים
[בדבר לח]

דין "צדק משלך ותן לוי"

קשה עונשן של מידות יותר
מעונשן של עריות

קשה גזל הדיוט יותר מגזל
גבוה

ברכות וקללות של הקב"ה
ושל משה

הטעם שמחברים "מטות"
ו"מסעי" הגדולות ומחלקים
"נצבים" ו"וילך" הקטנות

דף פט

מידה גסה ומידה דקה

מידה גדושה ומידה מחוקה
שינוי ממנהג המדינה על ידי

גזע

שמות מלקטי הפירות

כמה קרקע נקנית עם
[שלושה] אילנות

הדרך לאילן בשדה חבירו

באיזה אופן נחשבים
הגפנים לכרם

באיזה אופן אילנות נטועים
כראוי

דף פג

ספיקות בדין מכירת
שלושה אילנות

דין מכירת בשר בהמה

ארבע מידות במוכרים
[מנויות במשנתנו]

דף פד

הטעם שכשיש אונאה
באיכות רק המתאנה יכול
לחזור בו

המאנה אינו יכול לחזור בו
אפילו אם נשתנה השער
ועתה ההפסד שלו

קרובים הנחשבים מינים
שונים

חסים שחמתיות

מקום גן עדן וגיהנם

יין וחומץ

סימטא

קניינים שבהם המוכר
מקנה את המקח לקונה

דף פע

ארבע מידות במוכרים
[המנויות בברייתא]

נתינת הגט לאשה בתוך בית
בעלה

דף פו

קניין משיכה אינו מועיל
בדבר שניתן להגביה בקלות

מים [או אשפה ריקנית
ונתמלאה או שובך ריק
ונתמלא]

הרי את מקודשת לי לאחר
שאתחרר

דף פ

מכירת פירות שובך

מכירת פירות כוורת

מכירת חלות דבש של
הכוורת

חילוק אוכל ומשקה לענין
טומאה

דין טומאה לדבש

מכירת ענפי אילן

צדיק כתמר יפרח כארז
בלבנון ישגה

עשרה מיני ארזים הם

דף פא

הקונה מעט אילנות בשדה
חבירו מה קנה

נפקא מינא אם קנה קרקע
או לא

הבאת ביכורים כשקנה
מעט אילנות בשדה חבירו

מכמה פסוקים משמע שאין
חיוב ביכורים אלא למי
יש לו קרקע ואולם אפשר
לדרשם גם באופן אחר

דין גר בביכורים בתפילה
ובברכת המזון

כשיש ספק אם יש חיוב להביא
ביכורים [כגון קנה אילן אחד לרבי
מאיר ושני אילנות לתנא קמא]
מביא ביכורים ואינו קורא
פרשת ביכורים

דף פב

הענפים היוצאים
מהשורשים

קנה אילן אחד ובא להאריך
את חייו על ידי קציצת ענפיו

אמר רב נחמן דקל אין לו

הוצאת פירות מארץ ישראל
לסוריא [=ארם נהריים וארם
צובא]

דף צא

מכירת דברים שיש בהם
חיי נפש בארץ ישראל
אין משתכרים פעמיים
בביצים
מתריעין על הפרקמטיא
יצאה לחו"ל בשני בצורת
מפני מה נענשו אלימלך
מחלון וכליון
אמותיהם של אברהם
ושמשון
חמישה דברים שאמר רבי
יוחנן
סליק פרק המוכר את הספינה

לא תעשו עוול במשפט במדה
במשקל ובמשורה
השהיית מידות שאינן
מדויקות

דף צ

אין מוספים על המידות ועל
המטבעות יותר משתות
דרשת שמואל בעניין
תוספת המידות
רוז פפא
המשתכר אל ישתכר יותר
משתות
כמה עוונות שנשבע ה' שלא
ישכחם לנצח
דין אצירת פירות
איסור הוצאת פירות מארץ
ישראל לחו"ל

מחילה או שינוי בתשלום
עונש מידות - עוני. שכר
מידות - עושר
העמדת אגרדמין [=ממונים
להלקות ולענוש את
העוברים על הדין]
מידת המשקולות
אופן שקילת שלושת רבעי
ליטרא
אופן שקילת עשר ליטרין
צורת העמדת המאזנים
אין עושים משקל ממני
מתכות [אלא מאבן או
זכוכית]
אופן עשיית המחק
אופן המחיקה
ללמד דינים שמתוכם נודע
איך לרמות

